

PERTTI HEMÄNUS **DOPING**

HYVÄ VIHOLLINEN

**YHTEISKUNTATIETEILIJÄN
PUHEENUORO**

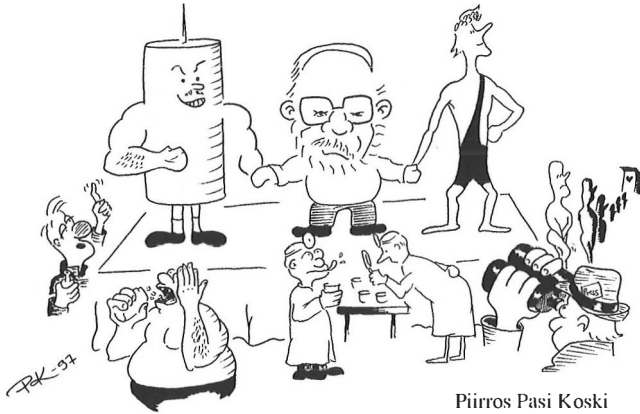

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KIRJASTON JULKAISUYKSIKÖ

DOPING, HYVÄ VIHOLLINEN

PERTTI HEMANUS
DOPING
HYVÄ VIHOLLINEN
YHTEISKUNTATIETEILIJÄN
PUHEENDUORO

JYVÄSKYLÄN
YLIOPISTON
KIRJASTON
JULKAISUYKSIKKÖ

Piirros Pasi Koski

”Totuudenmukaisen määritelmän nykyajan urheiluelämän filosofiasta voikin kiteyttää uuslentäväksi lauseeksi: 'Narsistinen sielu anabolisessa ruumiissa'.”

Nimim. Pitkä Masa *Kalevan* mielipidesivulla 11.6.1996.

Omistan tämän raportin Katrin Krabbelle, jota kukaan ei koskaan edes keksinyt syyttää anabolisten steroidien käytöstä.

Pertti Hemánus

PERTTI HEMÁNUS

DOPING, HYVÄ VIHOLINEN. YHTEISKUNTATIETEILIJÄN PUHEENVUORO

COPYRIGHT: KIRJOITTAJA

TYPOGRAFIA: MINNA LAUKKANEN

TAITTO: VESA NIINIKANGAS

KANSI: PERTTI KUKKOLA

JULKAISIJA: JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON LIIKUNNAN SOSIAALITIEEIDEN LAITOS

KUSTANTAJA: JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON KIRJASTON JULKAISUYKSIKÖ

PL 35 40351 JYVÄSKYLÄ

Painotyöt: Yliopistopaino, Hetimonex (kansi), Jyväskylä 1997

ISBN 951-39-0027-4

URN:ISBN:978-951-39-9605-5

ISBN 978-951-39-9605-5 (PDF)

Jyväskylän yliopisto, 2023

SAATTEEKSI

Luulen olleeni pikkupojasta asti tavallista kiinnostuneempi moraalista eli hyvän ja pahan problematiikasta. Kiinnostuksen taustasta annan vain vihjeen: olen syntynyt pienessä maalaiskylässä kristilliseen kansakoulunopettajaperheeseen.

Myös kilpa- ja huippu-urheilu on minua penkkiurheilijana askarruttanut vuosikymmeniä, ja vähitellen olen tietoisesti pyrkinyt seuraamaan sitä nimenomaan yhteiskuntatieteilijän silmin. Ammatikseni olen pitkään tutkinut ja opettanut journalismin teoriaa ja yleisemminkin julkisuuden problematiikkaa, ja työpaikkani urheilumielisimpänä — anteeksi vain, työtoverit — olen pyrkinyt siellä edistämään urheilujournalismia koskevien opiskelijatöiden syntymistä.

Doping sijoittuu noiden kolmen kiinnostuksen kohteen risteykseen. Dopingista kirjoittamiseen on kieltämättä innostanut se, että tiedossa ei ole missään maassa tehtyä edes johdatuksen tyyppistä esitystä dopingin sosiologias- ta. Jonkun on aloitettava, ja aloittajalle annetaan usein myös paljon anteeksi.

Pidän raporttia luonteeltaan esitieteellisenä. Esitystapani on harkitusti lähinnä journalistinen, minkä toivon lisäävän tekstin luettavuutta. Olen myös antanut uusien doping-uutisten yms. tiedon vaikuttaa heti esitykseeni tiukasti napitettuun jäsennykseen pyrkimättä.

Itse olen pahoillani siitä, että varsinainen tieteellinen lähdeaineistoni on kovin rajallinen. Sitä täydentää journalistinen lähdeaineisto, joka ei kuitenkaan voi korvata edellistä. Käytän lukemiseen aikaa niin paljon kuin voin, mutta se kohdistuu moneen aihepiiriin ja yleensä valmistelen useita töitä rinnan.

Kirjoitustyöhön pystyin varaamaan runsaan puoli vuotta ajastani, mutta korkeintaan puolipäiväisesti. Kieltämättä olin ajoittain erittäin stressaantunut, mutta näiden saatesanojen loppuksi kerron mikä helpotti oloani.

Olen työssäni saanut kiitettävästi apua useilta henkilöiltä, joista mainitsen erityisesti neljä.

Tekstissäni esiintyy NN, kokenut urheilulääkäri jonka kanssa olen silloin tällöin keskustellut doping-asioista. Olen konsultoinut häntä — kuten tekstistä ilmenee — mm. kysymällä joskus, miksi jokin tietty doping-uutisessa mainittu aine on kieltolistalla. Vastaus on kuulunut useammin kuin kerran:

– Lääkäriin näkökulmasta se on käsittämätöntä.

Doping-ilmapiiirin tulehtuneisuutta Suomessa kuvastaa, että NN ei halua julkisesti esiintyä omalla nimellään.

Käsikirjoitukseni on sen viimeistelyvaiheessa lukenut kaksi Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisen tiedekunnan professoria. Sosiologi *Pauli Vuolle* on huomauttanut kahdesta asiasta: siitä että esityksestäni puuttuu kilpa- ja huippu-urheilun laajempi konteksti ja siitä että tekstini esimerkkeineen kaikkinen on varsin tarkoitushakuinen. Kummankin huomautuksen myönnän oikeaksi. Mitä tarkoitushakuisuuteen tulee, minusta tieteellisen, esitieteellisen ja journalistisenkin tekstin tasapuolisuus on usein ansio. Tämä ei kuitenkaan ole ehdoton normi, vaan tilanteessa jossa yksi ainoa näkemys hallitsee julkisuutta 99-prosenttisesti saattaa tahallisen toisensuuntainen yksipuolinen esitys tehokkaasti provokoida keskustelua. Sama koskee poikkeuksellista lähdeaineistoa, kuten huhuja joita olen hiukan kelpuuttanut esitykseeni. Huhujen ei tietenkään tarvitse sisällöllisesti olla tosia, mutta tosiasia on että aivan tiettyjä huhuja on liikkeellä, ja juuri tämä saattaa olla sosiologisesti kiinnostavaa.

Lääketieteilijä *Markku Alén* on paitsi toimittamallaan tutkimusaineistolla ennen muuta suullisilla kommenteillaan avannut minulle doping-kieltojen lääketieteellistä taustaa. Oli myös riemastuttavaa havaita, että vaikka olemme doping-kieltojen mielekkyydestä enemmän tai vähemmän eri mieltä, olemme samaa mieltä monesta dopingiin liittyvästä asiasta, kuten nykyisen valvontaja rangaistusjärjestelmän kyseenalaisuudesta. Lukija löytää asianomaiset kohdat tekstistä.

Suomen Antidoping-toimikunnan valvontaryhmän puheenjohtajalle, dosentti *Timo Seppälälle* olen kerran soittanut ja saanut häneltä ystävällistä apua. Tämä vahvisti joskus horjuvaa uskoani siihen, että Suomessakin asiat voisivat riidellä ilman että miehet riitelevät.

Kiitän siis erityisesti noita neljää henkilöä, Vuolletta vielä siitä että hän on kelpuuttanut raporttini johtamansa laitoksen julkaisuksi. On itsestään selvää että raportin sisällöstä vastaan yksin minä.

Kiitän myös Ylioppilastutkintolautakuntaa, joka on antanut kevään 1994 doping-aiheiset ylioppilasaineet minulle tutkimuskäyttöön.

Apropos stressini. Sitä on helpottanut se, että minun ei ole tarvinnut pelätä yllätystestaajia ovellani eikä testaamista työn valmistuttua. Olen juonut aamuisin ja aamupäivisin kahvia juuri niin paljon kuin olen katsonut tarvitsevani kofeiinirajoista piittaamatta. Vilustumista olen lääkinnyt apteekkeissa käsi-kauppatavarana myytävällä *Fortal C 200:lla* edes huomaamatta ennen kuin olympiavoittaja *Heli Rantasen* haastattelusta, että se on kofeiinin vuoksi urheilijoilta kielletty. Iltapäivällä olen saattanut maksimoida suorituskykyäni lasillisella tai korkeintaan kahdella mietoa viiniä, jossa on doping-kieltolistalla olevaa alkoholia. Jos minua on yskittänyt, olen ostanut — taas käsikaupasta — yskänlääkettä vaivautumatta edes tarkistamaan, sisältääkö se kenties efedriiniä, pseudoefedriiniä ja/tai fenyylipropanoliamiinia. Tekstistä ilmenevään *Antonio de Samaranchin* kärjistyksen viitaten kysyn, olisiko urheilijoille kuolemaksi jos hekin saisivat käyttää noita mainittua viittä ainetta.

Ellei kukaan asiallisesti vastaa kysymykseeni, katson epäonnistuneeni yrityksessä provokoida keskustelua.

Oulun Höyhtyällä vuoden 1996 viimeisenä päivänä

Perti Hemánus

PS.

Stressin jälkiseurauksena tai jostakin muusta syystä verenpaineeni on koholla, ja lääkäri on nyttemmin määrännyt minulle puoli beetasalpaajatablettia vuorokaudessa. Ilmielin soisin tuon lääkkeen myös esim. ampujille ja mäkihyppäjille heidän verenpaineestaan riippumatta: aine poistaisi heidän jännitystään ja auttaisi heitä maksimaaliseen kilpailusuoritukseen. Kyseessä ovat taitolajit eikä beetasalpaaja lisää kenenkään taitoa ampujana tai mäkihyppäjänä — mutta entä sitten jos lisäisikin?

Toivon valinnan vapautta niin urheilijoille kuin lääkäreille, siis niille lääkäreille joiden moraalilla sen sallii haluaisin oikeuden määrätä lääkkeitä järkevässä tarkoituksessa myös ”terveille” eikä vain ”sairaille”. Kaksi sanaa on sitaateissa siksi, että ihmisten selvä kahtiajako noihin ryhmiin voinee perustua vain illuusioon.

Sama

Tiedotusopin professori Pertti Hemánus tunnetaan mitä moninaisimpiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin kantaa ottavana tutkijana, journalistina, keskustelijana ja väittelijänä. Mikä rooli milloinkin on hallitsevana, sen ratkaisee aihe, aika ja paikka. Jo useita vuosia sitten Hemánus teki jälleen yllättävän aluevaltauksen, hän ryhtyi pilke silmäkulmassaan kirjoittamaan rikosromaanuja. Eräs näistä epädekkareista — kirjoittajan omaa määritelmää hengen- tuotteista käyttäen — oli nimeltään *Kuka haluisi murhata olympiavoittajan?* Muita murhajuttuja on sittemmin tullut aika tiheään tahtiin.

Edellä mainitun romaanin onnettoman kohdehenkilön valinta viittaa Hemánuksen toiseen suureen intohimoon, urheilun ja erityisesti huippu-urheilun seuraamiseen penkkiurheiluna ja sen erilaisten tapahtumien ja tilanteiden systemaattiseen poimintaan, järjestämiseen ja tilastointiin lehtien sivuilta. Ei ole mitenkään ihmeellistä, että rikosjournalismista aikanaan väitellyt Hemánus on erityisesti viehättynyt pohtimaan huippu-urheilun kiellettyjä keinoja, ennenmuuta lääkeainedopingia ja kyseenalaistamaan siinä vallitsevia käytäntöjä.

Tämä kirja on tuon pohdinnan tulos. Hemánus itse sanoo, että kirjan esitystapa on lähinnä journalistinen ja tieteellinen lähestyminen johdatusta dopingin toistaiseksi vielä kirjoittamattomaan sosiologiaan. Hemánuksen käsitelytapaa tuntematta voisi ensikuulemalta kysyä, eikö erityisesti tiedotusvälineissä doping ole aiheena jo niin kaluttu ja kulutettu, sensaatioiden ja yksittäisten ”kärähtäneiden” urheilijoiden ympärille jäsentynyt skandaalikeskeinen teemarihmasto, että sillä on vaikea näinkin laajan teoksen muodossa herättää yleistä mielenkiintoa lukijakunnassa. Tutkijana kirjoittaja on kuitenkin rohkeasti sukeltanut sameaan veteen ja lopputuloksena on analyttinen, monin paikoin varmasti myös kiistanalainen, osin subjektiivinen näkemys ja tulkinta dopingin yhteiskunnallisesta olemuksesta ja sen käytäntöjen eettisistä ja moraalisisista ongelmista. Sisällöllisen kiinnostavuutensa lisäksi tekstin

luettavuus tekee sen helposti ymmärrettäväksi. Aivan huomaamattaan lukija alkaa käydä diskurssia kirjoittajan ajatusten kanssa ja näin tilittää ja ylösra-kentaa omaa suhdettaan ongelmaan, joka arkipäivän keskusteluissa on tavalla tai toisella ollut jokaisen huulilla.

Todella runsaasti ajankohtaista faktatietoa sisältävä kirja soveltuu yhtä lailla dopingin yleistietoteokseksi vaativallekin asianharrastajalle kuin käsikirjaksi tai oheislukemistoksi kaikille niille asiaan vihkiytyneille, jotka valmentajina, opettajina, järjestöihmisinä, toimittajina, tutkijoina jne. väistämättä joutuvat kohtaamaan tämän aikamme huippu-urheilun polttavimman ongelman.

Pauli Vuolle

SISÄLLYS

1

KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN LEGALISMI JA DEMOKRATIAVAJE	1
---	---

2

KONSTRUKTIONISMI, NÄKÖKULMA KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN SÄÄNTÖIHIN	6
2.1 HARJOITTELUN PAHEKSUMISESTA DOPING-KIELTOON	6
2.2 MIKÄ TEKEE DOPING-KIELLON YMMÄRRETTÄVÄKSI?	12

3

KAUNIISTA ILLUSIOISTA RÖYHKEÄÄN SYYLLISTÄMISEEN	17
3.1 DOPINGIN MÄÄRITELMÄ JA AUTENTTISEN ALKUTILAN IHANNE	16
3.2 SALLITUT DOPINGIT	18
3.3 KEMIOFOBIA, DOPING-KIELLON TAUSTAILMIÖKÖ?	25
3.4 DOPING-PELI MYÖS MEDIAPELIÄ	30

4

DOPING-KIELLON GORDIONIN SOLMU	39
4.1 KOHTI EETTISTÄ SYÖKSYKIERRETTÄKÖ?	39
4.2 DOPING-KIELLON EPÄITSEKKÄÄT JA ITSEKKÄÄT MOTIIVIT	54
4.3 GIGANTTINEN TUTKIMUSONGELMA...	64
4.4 ...JA YHTÄ JÄTTILÄISMÄINEN VALVONTAONGELMA	76
4.5 RISTIRIITAISTEN TRENDIEN DILEMMA	102

KONSTRUKTIONISMIN TOIMIVUUS DOPING-AIHEISTEN YLIOPPILASAINEIDEN VALOSSA	123
5.1 KIELLON KANNATTAJAT JA HARVAT TOISINAJATTELIJAT	122
5.2 TERVEYS- JA MORAALIDISKURSSIT, KOVAA TEKSTIÄ	140
5.3 KEINOTEKOISUUSDISKURSSI, ONGELMAT JA ONGELMATTOMUUS	151
5.4 MORAALI MORAALIA VASTASSA	155
5.5 YLIOPPILASAINHEET KÄRJISTYSTEN KÄRJISTYKSIINÄ	159

6

LISÄNÄKÖKOHTIA DOPING-KESKUSTELUUN	165
6.1 HENKINEN TYÖ JA SALLITTU DOPING	164
6.2 TURMIOLAN TOMMI JA DOPING-VALISTUS	169
6.3 KOKEMUKSET KIELTOLAEISTA	176
”DOPINGIA EI KOSKAAN PYSTYTÄ KITKEMÄÄN POIS”	178
7.1 TÄYDELLISEN RATKAISUN MAHDOTTOMUUS	179
7.2 DOPING-PAKKO PAHASTA, SAMOIN KÄYTTÄMÄTTÖMYYSPAKKO	189
7.3 EHDOTUKSENI HYÖDYT...	203
7.4 ... JA HAITAT	211
7.5 VOISIKO JIM THORPE -ILMIÖ TOISTUA?	213
VIITTEET	215
LÄHTEET	271
LIITTEET	283

KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN LEGALISMI JA DEMOKRATIAVAJE

On varmaan yhteyksiä, joissa urheilusta/liikunnasta on tarpeen puhua yhteiskäsittienä, mutta tämä ei ole sellainen konteksti. Jaan tässä yhteydessä urheilun/liikunnan kolmeen kategoriaan: 1) *huippu-urheiluun*, 2) *kilpaurheiluun* ja 3) *kuntoliikuntaan*, ja viimeksi mainitusta keskustelen vain aivan ohimennen.

Yllä esitetty kategorisointi on valmiiksi hierarkkinen. Ylimmäksi sijoittuu huippu-urheilu, urheilun/liikunnan julkisesti näkyvin ja kiehtovin osa-alue, sen alapuolelle asettuu kilpaurheilu ja alimmaksi kuntoliikunta. Jotta huippu-urheilun käsite ei vesittyisi, se täytyy rajata niin että kriteerit ovat tiukat ja huippu-urheilijoiden määrä siis pieni. Esim. suomalaisessa yleisurheilussa tuskin on perusteltua kutsua huippumiehiksi ja -naisiksi edes kaikkia niitä, jotka valitaan edustamaan maattamme vuotuisessa Suomi-Ruotsi -maaottelussa. Sen sijaan tuohon kategoriaan voitaneen kelpuuttaa ne, jotka kustannetaan puolustamaan Suomen värejä olympialaisissa sekä MM- ja EM-kilpailuissa silloinkin, kun ne pidetään kaukana maastamme.

Kenestäkään ei voi tulla huippu-urheilijaa ilman että hän on ensin ”tavallinen” kilpaurheilija. Hyvin moni kilpaurheilija haaveilee huipulle pääsemisestä, mutta useimmat pettyvät toiveissaan. Toisaalta läheskään kaikki kilpaurheilijat eivät eri syistä edes elättele puheena olevia haaveita.

Huippu- ja kilpaurheilijan raja on siis jonkin verran häilyvä; näiden kahden kategorian välillä on enemmän yhdistäviä kuin erottavia tekijöitä. Sen sijaan ero kuntoliikunnan harrastajiin on verraten selvä, vaikka rajatapauksia tässäkin kieltämättä on. Mihin sijoittuvat hölkkäkilpailujen osanottajat — ottaen huomioon että jo sana hölkkäkilpailu on tavallaan paradoksaalinen?

Toisaalta huippu- ja kilpaurheilijoita ja toisaalta kuntoliikunnan harrastajia erottaa kaksi tärkeää tekijää: 1) *ensiksi mainitut ja vain he kilpailevat urheiluseuran ja sitä kautta -liiton jäsenenä sovittujen sääntöjen mukaan* ja 2) *vain kuntoliikunnassa, jos aina siinäkin, kysymys on muun ohessa myös ter-*

veyden ylläpitämisestä ja kohentamisesta. Nämä ovat lähtökohtiani, joita en tässä työssä kyseenalaista. Siitä seuraa että ajatusrakennelmaani tutustuminen saattaa olla tuskallista sellaisille, jotka yhä uskovat tämänhetkisenkin kilpa- ja huippu-urheilun olevan olemassa mm. yksilökohtaisen terveyden ja kenties myös kansanterveyden edistämiseksi.

Apropos *säännöt* ilmiönä, joilla edellä määritin kilpa- ja huippu-urheilua. Kuntoliikunta tulee äärimmillään toimeen ilman mitään sääntöjä. Niitä ei tarvitse esim. yksinäinen hölkkääjä — sen tiedän vähäisestä kokemuksestanikin — hiihtelijä, uimari jne.

Suomen Antidoping-toimikunnan valvontaryhmän puheenjohtaja Timo Seppälä (1994) on tietenkin hyvin oikeassa korostaessaan, että ”yhteiskunta valvoo laatimiensa lakien ja säädösten noudattamista”, minkä hän yhdistää doping-valvontaan. Seppälä jättää kuitenkin mainitsematta sen perustavanlaatuisen yhteiskuntatieteellisen tosiasian, että *kaikki yhteiskuntaelämää normittavat säännöt ovat ihmisten tekemiä ja siten myös ihmisten muutettavissa.* Itse asiassa politiikka niin tiukassa kuin väljässäkin mielessä on suurelta osin keskustelua ja jopa kamppailua kunkinhetkisten lakien, asetusten ja muiden sääntöjen voimassa pitämisestä tai muuttamisesta.

Voisi kuvitella että ns. konservatiiviset puolueet ja mielipidesuunnat puolustaisivat olemassa olevaa säännöstöä ja ns. radikaalit haluaisivat siihen suuriakin muutoksia, mutta jokainen politiikkaa vähänkin seurannut tietää, että selvää eroa ei ole. Esim. tätä kirjoittaessani (25.2.96) voimassa oleva Suomen lainsäädäntö on kompromissi, joka sellaisenaan ja kaikkineen ei tyydytä mitään mielipidesuuntausta, tuskin ketään yksittäistä kansalaistakaan.

Yhdestä näkökulmasta katsottuna kilpa- ja huippu-urheilu vaikuttaa poikkeuksellisen *legalistiselta*, tahattomankin rikkomuksen tekijää saatetaan jopa julkisesti moralisoida, ainakin urheilujournalismissa.¹ Mieleeni on jäänyt kesän 1995 Suomi-Ruotsi -yleisurheilumaaottelu; siihen oli naisten lyhintä matkaa juoksemaan kelpuutettu vasta 15-vuotias urheilijalupaus, joka ilmeisen kilpailujännityksen vuoksi ”varasti”² kahdesti ja joutui pois kilpailusta. Tapa jolla tv-selostaja kommentoi asiaa oli lievästi sanottuna vähemmän ymmärtäväinen. Säännöt ovat pyhiä eikä niiden mielekkyydestä julkisesti paljонkaan keskustella.³

Toisaalta siihen mitä juuri kirjoitin sisältyy näköharhaa. Monia kilpa- ja huippu-urheilun alkuperäisiä sääntöjä on jo muutettu jopa useaan kertaan⁴, ja viime vuosikymmeninä se on tapahtunut ennen muuta urheilun kaupallisen

myyntiarvon lisäämiseksi. Sääntöjen muuttamisesta päättää urheilujohtajien kansainvälinen yhteisö, siis erittäin pieni ja elitistinen piiri, ja eräänlainen ”puolilegalismi” ilmenee siinä, että vielä eilen pyhänä voimassa olleet säännöt ovatkin tänään entisiä ja uusille vaaditaan heti samaa pyhyyttä kuin oli vaadittu entisille niiden voimassa ollessa.

Lakeja ja asetuksia ei voida läheskään suoraan verrata kilpa- ja huippu-urheilun sääntöihin. Olkoonkin että ”täysin demokraattista” yhteiskuntaa — miltähän se näyttäisi? — ei ole olemassa, meillä sentään on mahdollista äänestää eduskuntaan haluamamme kansanedustaja joka kuuluu kannattamaamme puolueeseen, ja eduskunta säätää lait jotka kansan enemmistön valitsema presidentti vahvistaa, ja hän myös antaa asetukset. Etäisyys äänestyskäytäytymisestäämme päätösten sisältöön saattaa olla pitkä ja pieni enemmistö voi kompromisseihin taipumatta jättää suuren vähemmistön kannat huomiotta, mutta silti meillä kansalaisilla, joita päätökset koskevat, on periaatteellinen ja käytännöllinenkin mahdollisuus vaikuttaa päätöksiin edes suhteellisessa mielessä. Tätä mahdollisuutta ei kansalliseen ja sen myötä kansainväliseen urheiluyhteisöön kuuluvilla urheilijoilla ole, *kilpa- ja huippu-urheilun yhteisö ei tunne demokratiaa vaan harvainvallan*. Kutsun seuraavassa urheilujohtajiksi niitä, jotka palkattuina täysipäiväisinä toimihenkilöinä tai kenties palkattomina mutta muita etuja saavina päättävät kilpa- ja huippu-urheilun säännöistä.

On miltei uskomatonta, miten vähän kansainvälinenkään urheilun sosiologia on kiinnittänyt tähän vakavaan tosiasiaan huomiota. Kiihittäjänä poikkeuksena on mainittava Heikkala (i.v., 1–2), jota kannattaa lainata pidemmälti:

”Huippu-urheilun juuret ovat --- yhdistystoiminnassa, jotka on lähtökohdiltaan demokraattisen päätöksenteon, yhtäläisen vaikuttamisen mahdollisuuden aluetta. Kuitenkaan aktiivit huippu-urheilijat itse, siis varsinaiset toimijat, eivät ole millään merkittävällä tai vaikutusvaltaisella tavalla edustettuna huippu-urheilun, esim. kansallisten lajijärjestöjen päätöksenteossa. Huippu-urheilijoita koskevien päätösten ja heidän toimintaansa ohjaavien normien kannalta tämä on arveluttavaa, sillä demokratiavaje sisältää *legitimaatiokriisin ainekset*; jos yksilö ei ole voinut vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin ja normeihin, hän ei *ehkä* koe olevansa myöskään sidottu niihin ja saattaa asettaa ne kyseenalaisiksi. Jos näin käy esim. kansalaistottelemattomuuden tai avoimen ’kapinoinnin’ muodossa, menettää huippu-urheilun instituutio paitsi oikeutustaan myös kykyään kollektiivisesti ohjata tätä kehitystä.” (korostus PH:n; vrt. Heikkala 1994a, josta löytää samoja ajatuksia).

Reagoisin sitaatin sanaan ehkä. Aiempina vuosikymmeninä uskoakseni saattoi kilpa- ja huippu-urheilijoita luonnehtia pääsääntöisesti nöyrän alistuviksi. He olivat nuoria, useimmiten vähän koulutettuja, heidän kiinnostuksensa käsitteellistä ajattelua ja yleisiä asioita kohtaan oli monesti vähäinen. Kyseessä oli kiinnostuksen eikä kykyjen puute. Tulkintani on hypoteettinen, ei oikeaksi osoitettu.

Toisaalta kilpa- ja huippu-urheilijat eivät koskaan ole vain lammasmaisesti alistuneet sääntöihin, joiden sisältöön he eivät itse ole voineet vaikuttaa. Pyrkinessään maksimoimaan urheilumenestyksensä ja sen mukanaan tuomat edut he ovat myös rikkoneet sääntöjä vastaan, tietenkin yrittäen välttää kiinni joutumista.⁵ Kilpa- ja huippu-urheilua — niin kuin monia muitakin elämäntiloja meidän kulttuuripiirissämme — on muun ohessa sävyttänyt *kaksinaismoraali*.

Nyttemmin kilpa- ja huippu-urheilijoiden koulutustaso on laajalti noussut rinnan yleisen koulutustason kanssa eli siis nopeasti ja paljon. Urheilijoiden alistuvuus on eräistä merkeistä päätellen⁶ alkanut sekin säröillä enemmän kuin ennen. Tämä säröily on kuitenkin ollut hitaampaa ja vähemmän voimakasta kuin mihin yhteiskunnan muuttuminen olisi antanut edellytykset. Miksi näin on, merkitsee suurta haastetta urheilun sosiologialle.

Kilpa- ja huippu-urheilun legalismi ja demokratiavaje aiheuttavat urheilijoissa — miltei pakosta, väittäisin — ongelmia, joita pystyy lähestymään mm. psykologia. Sovellan Liikenneturvan toimitusjohtajan ja entisen psykologian professorin Valde Mikkosen ajatuksia, jotka sinänsä koskevat rattijuopumusta psykologisenä ongelmana (Mikkonen 1988) mutta ovat yleistettävissä sääntöjen seuraamisen ja niiden rikkomisen problematiikkaan yleisemminkin. Jälleen siteeraan pitkään (ema., 56–57):

”Ihmisen toiminta on *itsekontrollin* ohjaamaa, mutta itsekontrolli puolestaan riippuu sekä *ulkoisista* että *sisäisistä* tekijöistä. Itsekontrolli rattijuopouden hallinnassa olisi täysin ulkoa ohjautuvaa, jos ihminen pidättyisi juopuneena ajamisesta vain siitä syystä, että lähiympäristö paheksuu sitä tai että kiinnijoutuminen rangaistusseuraamuksineen on mahdollista. Täydellinen sisäinen ohjautuvuus puolestaan viittaa tilanteeseen, jossa pidättyminen juopuneena ajamisesta on omaksutun normin sanelemaa ulkoisista seurauksista riippumatta.

Jako ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin itsekontrollin perustana on psykologien; ihminen *kokee* toimintansa ohjautuvan joko ulkoisten tai sisäisten seikkojen varassa. Vaikka tälle jaolle on vaikea osoittaa muunlaista operationalisointia, on kuitenkin oletettava, että sillä on objektiivinen perusta. Melko usein

voidaan tehdä jako kuvatulla tavalla päätösten ja reaktioiden perusteluja ky-
syttyessä. Aina ei kuitenkaan ole selvää, että julkituodut perustelut vastaisivat
reaktioiden todellista perustaa.

Tämä jako antaa mahdollisuuden erotella rakenteeltaan erilaisia itsekontrollin
muotoja. Täysin ulkoisen tai sisäisen säätelyn ohella on mahdollista ja käy-
tännössä kaikin todennäköistä, että molemmat tekijät yhdessä vaikuttavat itse-
kontrolliin. Sekin on mahdollista, että joissakin tilanteissa kontrolli on si-
säisten ja toisissa taas ulkoisten tekijöiden varassa. Edelleen on ajateltavissa,
että itsekontrollin kehityksessä tapahtuu siirtymistä ulkoa ohjautuvasta kont-
rollista sisäiseen, tai myös päinvastoin.” (korostukset Mikkosen)

Mikkosen pohdiskelut tulevat kutkuttavan lähelle nykyisen kilpa- ja huip-
pu-urheilun yhden tärkeimmän säännön problematiikkaa. Jatkossa pyrin hyö-
dyntämään noita pohdiskeluja.

2

KONSTRUKTIONISMI, NÄKÖKULMA KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN SÄÄNTÖIHIN

2.1 HARJOITTELUN PAHEKSUMISESTA DOPING-KIELTOON

Kilpa- ja huippu-urheilu on osa ihmisyhteisöjen *sosiaalista elämää*. Koska kaikkien tunnettujen ihmisyhteisöjen sosiaalinen elämä on joidenkin sääntöjen säätelemää, on luonnollista että tämä koskee myös kilpa- ja huippu-urheilua. Tavallaan vain toistan edellä jo sanomaani.

Niin historian tutkimus kuin historiallisesti suuntautunut yhteiskuntatieteellinen tutkimus ovat vakuuttavasti osoittaneet, miten valtavasti sosiaalisen elämän eri alueita säätelevät säännöt ovat aikojen kuluessa vaihdelleet. Herää jopa kysymys, onko olemassa yhtäkään yleispätevää ja ylihistoriallista eettistä yhteiselämän normia.

Niin kauan kuin kilpaurheilua on harjoitettu ja jo ennen kuin siitä on erkaantunut huippu-urheilu, kilpaurheilua on säännelty kirjoittamattomin tai kirjoitetuin säännöin. Otan vapauden jonkin verran venyttää kilpaurheilun käsitettä ja siitä lähtökohdasta edeten vaiheittain paikantaa *kilpaurheilun, sittemmin kilpa- ja huippu-urheilun tabunomaiset kielletyt keinot yrittää parantaa suorituskykyä* summittaisessa aikajärjestyksessä:

1. *harjoittelu*
2. *oman ammattimaisen valmentajan käyttäminen*
3. *sala-ammattilaisuus ja*
4. *doping.*

Saattaa herätä hämmästelevä tai epäuskoinen kysymys: milloin harjoittelua muka on paheksuttu? Vastaan että näin on tehty viime vuosisadalla kilpaurheilun varhaisimmassa vaiheessa, kun antiikin Kreikan kilpa- ja huippu-urheilu tässä yhteydessä sivutetaan.⁷

Harjoittelun paheksumisen taustalla oli tietty arvostus, näkemys siitä että kilpailussa selville saatavan paremmuusjärjestyksen tuli vastata kilpailijoiden biologista eli siis synnynnäistä lahjakkuutta.

Lainaan Tanhuanpäättä (1988, 21):

”--ns. kansallisen liikuntakulttuurimme lähtökohtana voi pitää esi-isienme harjoittamaa leikkiä ja kisailua, joka usein huipentui eri kylien ja yhteisöjen välisiin mittelöihin. Jukolan veljesten harrastaman kiekonlyömisen kaltaisia kisailumuotoja olivat mm. kilpajuoksut, erilaiset painit, muut voimankoitokset, pallopelit, kesäiset ja talviset ulkoilmaleikit, sisäleikit, notkeustempot, tanhut, kirkkosoutu, riistanajo ja jopa työkisailut tyyliin ”kunnia sille, ken eniten ruista leikkaa.”

Esimerkiksi riittääköön kiekonlyönti. Seitsemästä veljeksestä ei käy ilmi, että Jukolan pojat olisivat sitä arkisin harjoitelleet — mitä siitä olisivatkaan muut sanoneet, jos se olisi tullut ilmi? Aleksis Kiven realistiseen romaaniin voi tällaisissa asioissa varmaan luottaa.

Samoilla linjoilla on Nykänen (1994):

”Entisaikaan kaikkea harjoittelua pidettiin vilpillisenä, epäreiluna toisia kilpailijoita kohtaan. Paremmuus piti ratkaista samoista lähtökohdista olevien välillä niin, että sankareiksi nousi vain luonnonlahjakkuuksia, ei tekemällä tehtyjä voittajia.” (Vrt. myös Eskola 1992 sekä Olin, Itonen ja Ranto 1992.)

Sama harjoittelemattomuuden ihanne eli vuosikymmenien takaisessa kouluyhteisössäni ja tietojeni mukaan se elää kouluikäisten sosiaalisessa normistossa yhä, varsinaisia kilpaurheilijoita tietenkin lukuun ottamatta. Liikuntatieteilijä Heikki Rusko osuu naulan kantaan pohtiessaan dopingin rajoja ja sanoessaan siinä yhteydessä mm.:

”Jos keinotekoinen suorituskyvyn parantaminen lasketaan dopingiksi, silloin harjoittelukin ahtaasti ottaen on sitä.” (Nurmela 1994, 21)

Tietenkään harjoittelun paheksuminen kiellettyinä keinona kilpaurheilussa oli *informaalisti* eli epämuodollista; se ei perustunut kirjoitettuihin sääntöihin, koska niitä ei kansanomainen urheilu tietenkään tuntenut. Kuitenkin tuo paheksunta oli sosiaalinen tosiasia ja vieläpä täysin ymmärrettävä sellainen. Vielä siinä vaiheessa kun kansanomainen urheilu jo oli omaksunut kilpailun muotoja, se oli perusluonteeltaan leikkiä, kisailua⁸, ja se haluttiin leikinä pitäääkin.

Toinen vaihe jaksotuksessani koskee oman ammattimaisen valmentajan käyttämistä. Sen on onneksi ikuistanut urheilun historiaan *Hugh Hudsonin* ohjaama, voimakkaasti todellisuuspohjainen (ks. esim. Slater 1983, 5) elokuva *Tulivaunut* (Chariots of Fire). Sen toinen päähenkilö, Cambridgen yliopiston opiskelija Harold Abrahams valmistautuu vuoden 1924 Pariisin olympialaisiin tavalla, joka saa yliopiston johdon ottamaan hänet tiukkaan puhutte-

luun. Johto katsoo Abrahamsin räikeästi rikkovan kilpa- ja huippu-urheilun eettisiä ihanteita vastaan käyttämällä henkilökohtaista ammattimaista valmentajaa, joka vieläpä valmentaa häntä niin kuin hän olisi ammattiuurheilija.

Kun yliopiston johtomiehet nuhtelivat Abrahamsia, heidän käyttämänsä moralisoivat, hämmästyttävän tarkasti nykyistä doping-moralismia ennakoivat ilmaisut tuossa intensiivisessä kohtauksessa havainnollistavat mistä oli kysymys niin yli 70 vuotta sitten kuin on tänäänkin: urheilija pakotettiin noudattamaan sääntöjä, joiden sisältöön hän ei itse ole voinut vaikuttaa. Toinen syvästi mieleeni jäänyt kohtausta kuvaa, miten valmentaja ei ratkaisevana päivänä rohkene edes saapua stadionille, vaan seuraa hotellihuoneensa ikkunasta miten Abrahams voittaa 100 metrin kultamitalin — siis tavallaan kielletyin keinoin.

Tiettävästi Cambridgen yliopiston johto ei kuitenkaan ottanut yhteyttä urheilujohtajiin Abrahamsin rankaisemiseksi. Se olisi saattanut olla vaikeaa, koska ammattivalmentajan käyttämisen kieltä varmaan oli kirjoittamaton eikä kirjoitettu sääntö. Abrahamsin opiskelua ei tiettävästi myöskään estetty.

Kuinka laajalle levinnyt ammattivalmentajan käyttämisen kieltä kilpa- ja huippu-urheilun tietyissä kehitysvaiheessa oli ja mitä seuraamuksia kiellon rikkomisesta koitui, on järjestelmällisesti selvittämättä. Niin kuin monesti tässä esityksessä minun on vain todettava, että urheilun sosiologialla riittää työsarjaa.

Sala-ammattilaisuuden (tai tavallaan yleensä ammattilaisuuden) kieltä kilpa- ja huippu-urheilussa on ollut tunnettu ja pitkälle institutionaalistettu, kirjoitettujen formaalistenkin sääntöjen säätelemä. Sen synty on ollut tapana paikantaa ennen muuta Isoon-Britanniaan ja ajoittaa viime vuosisadan loppuvuosikymmenille. Aikanaan vallalla oli myyttisuontoinen näkemys gentlemanniudesta, joka esti kytkemästä jaloksi koetun urheilun vulgaariksi katsottuun rahaan. Nykyinen näkemys asiasta on vähemmän ylevä: hennot aateliset brittinuorukaiset tiesivät häviävänsä useimmissa ellei kaikissa urheilumuodoissa ja -lajeissa kovan fyysisen työn karaisemille työläisnuorukaisille, minkä vuoksi ensiksi mainittujen edun mukaista oli estää jälkimmäisiä osallistumasta jo järjestelmällisiä muotojaan etsivään kilpa- ja huippu-urheiluun. Keinoksi keksittiin ei vain julki- vaan myös sala-ammattilaisuuden kieltä, ts. kilpailuista suljettiin pois ne, joilla ei ollut varaa kilpailla tai ainakaan harjoitella saamatta edes ansiomenetystään korvatuksi. Käsillä olevan raportin juonen kannalta on olennaista havaita, että *moraalisesti moitteettomilta näyttävi-*

en kieltojen takaa paljastui jo tuolloin mitä itsekkäimpiä etten sanoisi raadollisimpia *motiveja*.

Eitzen (1989) on terävässä artikkelissaan käsitellyt amatööriaatetta *luokkahegemonian* — sanonta on hänen omansa — ilmentymänä ja hän käyttää myös sanaparia *sports apartheid*, joka ei suomentamista kaipaa. Vielä viime vuosisadan lopulla ns. työläiset oli suljettu pois Ison-Britannian soutukilpailuista (ema., 97), siis erityisen arvostetusta kilpaurheilusta. Ilmeisesti kuitenkin avoin sorto poissulkemisen muodossa tuli nopeasti tiensä päähän esimerkiksi, että se loukkasi eettisesti oikeamielisempiä brittejä, jolloin sama lopputulos saavutettiin ammattilaisuuden kiellolla eli siis kiellolla ottaa vastaan rahaa urheilusta.

Tärkeää on kytkeä puheena oleva kielto ajankohtaan, jona sitä yritettiin pakkotoimin eli rangaistusten avulla pitää yllä. Urheilevassa eli enemmän tai vähemmän teollistuneessa tai teollistuvassa maailmassa pääsi yhä voimakkaammin vallalle *markkinatalous* ja jopa sen eräänlainen rappeutunut variantti *kapitalismi*. Oli kysymys sitten markkinataloudesta tai kapitalismista, kummankin kanssa sointui erittäin huonosti yhteen se, että kilpa- ja huippu-urheilun kirjoitetut säännöt estivät urheilijoita myymästä markkinoilla vapaasti tai edes rajoitetusti taitoaan, viihteellistä vetovoimaansa, tähteyttään⁸, lyhyesti sanottuna hyödyntämästä myynti- eli markkina-arvoaan⁹

Lienee hyvin vaikea edes arvioida, paljonko puheena olevaa kieltoa rikottiin — paitsi että paljon, vuosikymmenien mittaan varmaan yhä enemmän. Jossakin tapauksessa arvokisavoittajalta riistettiin jälkikäteen kultamitali, kun hän oli paljastunut sala-ammattilaiseksi. Urheilun historiaan on todennäköisesti pysyvänä nimenä jäänyt Jim Thorpe, Tukholman vuoden 1912 olympiakisojen juhlittu voittaja, jonka suoritus mitätöitiin. Thorpen tapaukseen palaan tuonnempana.

Suomalaisia eniten koskettanut ammattilaisuuskiellon rikkomisen seuraamus ajoittui Los Angelesin olympiavuoteen 1932. Ruotsin urheilujohtajat saivat järjestetyksi asiat niin, että Paavo Nurmen osallistuminen maratonille ja koko olympialaisiin estettiin diskvalifioinnilla, ”diskauksella”. Syynä oli rahapalkkioiden vastaanottaminen eri kilpailuista, mihin Nurmi eri lähteiden mukaan ilmeisen varmasti olikin syyllistynyt.

Jo nuo kaksi yksittäistapausta riittänevät antamaan aavistuksen siitä, että formaalisella, kirjoitetulla, tärkeänä pidetyllä ammattilaisuuden kiellolla oli kilpa- ja huippu-urheilun yhteisölle suuri merkitys. Kiellon rikkojia syyllis-

tettiin ja heitä moralisoitiin julkisesti hyvin samanlaisin sanakääntein kuin millä Cambridgen yliopiston johto oli syyllistänyt Harold Abrahamsia: kyseessä oli vakava rikos kilpa- ja huippu-urheilun eettisiä ihanteita vastaan. Mutta mikä myös olennaista, *ammattilaisuuden kieltä osoittautui urheilujohtajille erinomaiseksi vallankäytön välineeksi*. Paljon on spekuloitu sillä, oliko Thorpen suorituksen hylkäämisen todellisenä syynä hänen etninen syntyperänsä ja erittäin alhainen sosiaalinen asemansa vai ei, siis sports apartheid'ko? Niin ikään on keskusteltu siitä, kadehtivatko Ruotsin urheilujohtajat Suomelta Nurmea, jonka veroista menestystä ei Ruotsin yleisurheilulla ollut milloinkaan ollut. Niin ikään ”diskauksen” läpi ajaminen on yhdistetty Ruotsin ja Suomen tuoloin varsinkin kitkaisiin suhteisiin, joita oli huonontanut mm. maassamme riehuva suomen ja ruotsin kielen välinen riita. Toisaalta jos ei ehkä vielä Thorpen niin ainakin jo Nurmen tapauksessa valppaita henkilöitä hiersi se, että rankaiseva käsi iski täydellä voimallaan yhteen säännön rikkojaan, mutta yritystään ei tehty selvittää, paljonko hänellä oli kanssasyllisiä. *Juuri valikoiva rankaiseminen on yksi vallankäytön ovelia muotoja*.

Kuten yleisesti tiedetään, mikään keino — rahaa ottavien urheilijoiden moralisoiva paheksuminen, kilpailukiellojen langettaminen jne. — ei estänyt sala-ammattilaisuutta. Sitä mukaa kun yhteiskuntamuotomme kaupallistumistaan kaupallistui, sala-ammattilaisuus ilmeisesti vain lisääntyi, kuten siis yhteiskunnan yleisten kehitystrendien kannalta luontevaa olikin. Anderssonilla (1995, 127–131) on kiintoisa tulkinta Ruotsista noin puolen vuosisadan takaa. Hänen mukaansa Ruotsin sen ajan suurimmatkin yleisurheilutähdet Gunder Häggistä ja Arne Anderssonista alkaen tulivat urheiluyleisölle tutummiksi kuin nykyiset, koska he näyttäytyivät niin usein ”livenä”, kiertelivät kauppatukustajien tavoin uutterasti kilpailuissa maan eri puolilla pienilläkin paikkakunnilla; tietenkin siksi että he elivät sala-ammattilaisuudesta.¹⁰

Lopulta sala-ammattilaisuus ongelmana poistettiin päiväjärjestyksestä Gordionin solmun tavoin, sallimalla asteittain yhä estottomammin rahan vastaanottaminen urheilusuorituksista, urheilulla eläminen.

Jälleen korostan urheilusosiologisen tutkimuksen tarvetta. Vielä ei olisi liian myöhäistä yrittää selvittää ikääntyneitä kilpa- ja huippu-urheilijoita haastatteleamalla, oliko sala-ammattilaisuuden kiellon loppuaikoina enää niitä, jotka kieltäytyivät ottamasta vastaan rahaa suorituksistaan, vaikka he olisivat sitä saaneet ja sitä heille kenties tarjottiin. Jos kieltäytyjiä oli, nojautuiko heidän itsekontrollinsa Mikkosen käsitteitä käyttäkseni ulkoisiin vai sisäisiin teki-

jöihin, ts. rangaistuksen ja mahdollisen häpeän pelkoon vai omaan vakaumukseen.

Samoihin aikoihin kun sala-ammattilaisuus kilpa- ja huippu-urheilun kiellettynä tabunomaisena lieveilmiönä oli alkanut näytellä osansa loppuun, sen tilalle nousi *doping*, tämän esitykseni varsinainen aihe.

Kilpa- ja huippu-urheilun ongelmien vaiheittaista kehitystä on käsitelty, vaikka ikävä kyllä vain ohimennen, myös Eskola (1992). Hänen ajatteluvastaan kertoo paljon jo puheena olevan artikkelin naseva otsikko *Doping jäljellä olympialiikkeen suurista pulmista*, ja hän kirjoittaa mm.:

”Vuosikymmen sitten olympialiikkeen ongelmiksi mainittiin yleensä politiikka, boikotit, nationalismi, ammattilaisuus, kaupallisuus, doping; osin myös kisojen turvallisuus ja aatteettomuus. On merkillepantavaa, että dopingia lukuunottamatta kaikki muut ongelmat on ratkaistu periksi antamalla ja olympia-aatteesta tinkimällä.”

Itse pidän analyttisessä mielessä parempana käsitellä erikseen ongelmia, jotka ovat paitsi yleisiä myös selvästi *urheilijakohtaisia* ja erikseen niitä jotka ovat ’vain’ *yleisiä*. Poliittikkaa ja nationalismia on vaikea mieltää olennaisiksi urheilijakohtaisiksi ongelmiksi, vaikka Mexico Cityn olympialaisten (1968) miesten 200 metrin juoksun mitalistiparin palkintopallilla esittämää Mustien Pantterien taistelusymbolia nimenomaan kahden yksittäisen urheilijan tekona paheksuttiin; tosin kaikki eivät nähneet siinä moitittavaa.¹¹ Ainakin urheilu-journalismissa on paheksuttu ”voiton politisoimista”, esim. Kuuban Alberto Juantorenan tapaa kiittää haastatteluissa kahdesta kultamitalistaan Montrealin olympialaisissa 1976 Kuuban yhteiskuntajärjestelmää. Tällaiset yksittäistapaukset eivät kuitenkaan koskaan ole nousseet suuriksi urheilijakohtaisiksi ongelmiksi, joita varten olisi luotu formaaliset kirjoitetut säännöt rangaistuksia koskevina normeina. ”Epäurheilijamaisesta käytöksestä” on mahdollista antaa kilpa- tai huippu-urheilijalle kilpailukielto, mutta sitä ei lie- ne käytetty ainakaan paljon eikä avoimesti poliittisen mielipiteen esittämisen torjumiseen.

Olympialaisten turvallisuus taas on järjestäjien eli urheilujohtajien ongelma, samoin boikotit. Kaupallisuus ja aatteettomuus ovat jonkin verran epä-määräisiä ongelmia asetettavaksi siihen nelivaiheiseen sarjaan, jonka edellä esitin.

Mutta peruskysymyksessä Eskola on erittäin oikeassa: aikojen ja arvostusten muuttuessa olympialiike — ja lisäksi: kansainvälinen kilpa- ja huip-

pu-urheiluyhteisö yleensä — on aina antanut periksi; paitsi dopingissa, ellei hiukan siinäkin.¹² On helppo yhtyä Königin (1995) kantaan: koko kilpa- ja huippu-urheilun kehitys on noudattanut dopingin logiikkaa, ts. aiemmin paheksutut keinot suorituskyvyn parantamiseksi on sittemmin hyväksytty.

2.2 MIKÄ TEKEE DOPING-KIELLON YMMÄRRETTÄVÄKSI?

On tervettä ihmetellä, miten on mahdollista että näkemykset siitä minkä on kilpa- ja huippu-urheilussa oltava kiellettyä ja minkä sallittua ovat muuttuneet verraten lyhyessä ajassa näin drastisesti.

Ajatellaanpa kilpa- ja huippu-urheilun yhteisöön kuuluvia eri ryhmiä, kuten urheilujohtajia, valmentajia ja muita urheilijoiden tukihenkilöitä, urheilijoita itseään, urheilutoimittajia ja ns. suurta yleisöä. Jos näihin ryhmiin kuuluvilta olisi muutama vuosikymmen sitten eri maissa kysytty, mitä he pitävät kilpa- ja huippu-urheilun suurimpana ongelmana, melkein kaikki varmaan olisivat vastanneet: sala-ammattilaisuutta. Tätä nykyä melkein kaikki tietenkin vastaisivat: dopingia. Oma vastaukseni ”*legalismia ja demokratiavajetta*” olisi niin harvinainen, että minut sijoitettaisiin yhdessä muiden erikoistausten kanssa ns. kaatoluokkaan.

Onko kyseessä silmäkääntötempu, jolla huomio on saatu kerran kiinnitettyä yhteisen ongelmaan, jonka jälkeen se on ”hoidettu pois” ja unohdettu ja huomio ohjattu johonkin toiseen ongelmaan?

Tältä kai näyttää. Esittämäni kuvaus ei mielestäni olekaan suorastaan väärä. Sen sijaan se helposti johtaa harhaan, jos se saa asiaa vähän tuntevan henkilön kuvittelemaan, että kyseessä on jokin mafiamainen salaseura joka on suljetussa kabinetissa sopinut ensin yhdestä ja siten toisesta ilmiöstä muka kilpa- ja huippu-urheilun suurimpana ongelmana. Sopinut näin, mutta miksi? Tuon pinnallisen ajattelutavan mukaan varmaankin siksi, että jossakin yhteiskunnallisessa tilanteessa kilpa- ja huippu-urheilun edun mukaista on suunnata huomio ja julkinen keskustelu ongelmaan A ja toisessa tilanteessa taas ongelmaan B. Ei, näin yksioikoinen ei asia ole eikä siitä noin kyynisesti päätetä missään.

Käsitykseni mukaan parhaan selityksen puheena olevan tyyppisille ilmiöille tarjoaa *konstruktionismiksi* kutsuttu sosiologinen ja yleisemminkin yhteiskuntatieteellinen suuntaus (myös sanaa *konstruktivismi* näkee käytettävän samassa merkityksessä). Väliverronen (1996, 40) , itse tuon suuntauksen edus-

taja, määrittelee konstruktionismin *yhteiskunnallisten ongelmien syntyä ja kehityksen dynamiikkaa koskevaksi tutkimukseksi*. Konstruktionismi on vielä niin tuore suuntaus, että sen filosofiaa, metodologiaa, metodiikkaa yms. aspekteja koskevaa yleisesitystä ei tietävästi ole olemassa; edes yhdysvaltalainen määrältään huikaa yhteiskuntatieteellinen kirjallisuus ei sisällä kyseisen tyypistä opusta. Kuitenkin konstruktionismista on suppeammassa muodossa keskusteltu paljonkin, ja eri maissa, jopa Suomessa sitä on jo usean kerran sovellettu konkreettisiin tutkimusongelmiin.¹³

Väliverrosen (emt.,212) mukaan konstruktionistinen ajattelutapa on kehittynyt – usein ilman näkyviä yhteyksiä ja useissa eri muodoissa – mm. symbolisen interaktionismin, fenomenologisen tiedonsosiologian, relativistisen tieteen sosiologian ja konkreettisen sosiaalitutkimuksen piirissä. Ns. konstruktionistinen käänne yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa ajoitetaan yleensä 1970-luvulle.¹⁴ Tuolloin useat tutkijat alkoivat korostaa sitä, että nuo *ongelmat ovat enemmänkin kollektiivisten määrittelyjen kuin objektiivisten olosuhteiden tulosta*.¹⁵ Taustalla oli tyytymättömyys sellaisiin funktionaalsiin ja rakenteellisiin selityksiin, joissa yhteiskunnalliset ongelmat nähtiin joidenkin olosuhteiden väistämättöminä seurauksina. Väliverrosen (emt., 213) jatkaa:

”Konstruktionistisen¹⁶ näkemyksen mukaan asiantilat ja olosuhteet eivät itsessään ole ongelmia, vaan ongelmat syntyvät vasta siinä prosessissa, jossa ihmiset määrittelevät niitä ongelmiksi. Konstruktionistien tavoitteena oli vastata kysymyksiin, joihin ’objektivistit’ eivät kyenneet tarjoamaan tyydyttävää vastausta. *Miksi joistakin haitallisina pidetyistä asiantiloista tulee yhteiskunnallisia ongelmia ja toisista ei?* Miten asiantilat muotoillaan ongelmiksi ja kuinka ne nousevat julkisen huomion keskipisteeseen? Miten ongelmia koskevat määrittelyt muuttuvat?” (korostukset PH:n)

Edelleen Väliverrosta (emt.) myötäillen totean, että konstruktionismin perusajatus on käsitys *yhteiskunnallisen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta* (vrt. myös Berger ja Luckmann 1994). Ihmisten sosiaalinen toiminta ja määrittelyprosessit konstituivat, konstruivat, luovat, rakentavat yhteiskunnallisen ongelman. Määrittelyt eivät siis *vain* kuvaava todellisuutta, vaan myös rakentavat sitä. On kuitenkin syytä korostaa, että ne oman näkemykseni — ja kaikesta päätellen niin ikään esim. Väliverrosen näkemyksen — mukaan *myös* kuvaavat todellisuutta, ts. yhteiskunnalliset ongelmat eivät niin sanoakseni synny tyhjästä.

Joka tapauksessa konstruktionistin tutkimuskohteena on prosessi, yhteiskunnallisen ongelman synty ja kehitys; hän kiinnittää huomionsa on-

gelman *dynamiikkaan*. Konstruktionistinen näkökulma merkitsee, että tutkimuskohteena ovat ennen kaikkea erilaiset todellisuutta koskevat määritelmät, painostusryhmien toiminta sekä ns. yleisen mielipiteen ja yhteiskunnallisten liikkeiden mobilisoiminen ja mobilisoituminen (ks. Väliverronen emt., 40–41). Tästä on helppo päätellä, että ongelmien *julkisuus* on konstruktionistin ohjelmassa tärkeällä sijalla.

Konstruktionistiset yhteiskuntatieteilijät eivät muodosta mitään monoliittista yhteisöä, jossa kaikki olisivat edes perustavanlaatuisista kysymyksistä samaa mieltä. Väliverronen (emt., 41) viittaa tähän samaan tosiasiaan kirjoittamalla, että ”yksi keskeinen kiista yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksessa ja konstruktionismin piirissä koskee asiantilojen ja ongelmanmäärittelyjen välistä suhdetta”. Jotkut konstruktionistit rajaavat yhteiskunnallisten ongelmien tutkimuksen puhtaasti määrittelyprosesseihin, jolloin määrittelyjen ulkopuoliset olosuhteet eivät kuulu tutkimuksen piiriin. Rajauksen perusteena — yhä Väliverronen mukaan — on oletus, että yhteiskunnallisten ongelmien syntyä ja kehittymistä ei voida selittää noista ns. objektiivisista olosuhteistakäsin. Toisaalta Woolgar ja Pawluch (1985) huomauttavat, että monet konstruktionisteiksi¹⁷ itseään kutsuvat tutkijat eivät ole tässä suhteessa aina johdonmukaisia; selittäessään yhteiskunnallisen ongelman kehittymistä ja muutoksia nämä tutkijat viittaavat usein myös yhteiskunnallisiin olosuhteisiin todistaakseen, että nuo mainitut objektiiviset olosuhteet eivät selitä määrittelyjen muuttumista.

Ongelma jäsentyy selkeämmin, jos apukäsitteeksi otetaan konstruktionismin eräänlainen vastakohta tai ainakin vaihtoehto *objektivismi*, jonka sanan johdannainen jo onkin esiintynyt edellä Väliverronen-sitaatissa. Suhonen (1994) paljolti Maussiin (1992) nojaten operoi tällä käsitteparilla, vanhalla eli objektivistisellä ja uudella eli konstruktionistisellä paradigmalla, kuten hän niitä kutsuu. Tulkitsen hänen olevan pääpiirteissään samoilla linjoilla kuin Väliverronen.

Hieman ohi Väliverronen ja Suhosen, mutta mielestäni ilman ristiriitaa heidän esitystensä kanssa, haluan jäsentää pelikenttää seuraavasti. *Tiukka objektivisti*¹⁸ tutkii yhteiskuntaa ongelmineen havainnoimalla sitä empiirisesti eli kokemuseräisesti eksplisiitin teorian ohjaamana tai joskus ilman sitä — implisiitti teoria hänellä joka tapauksessa on oltava. Hän tulkitsee havaintojaan ja luottaa usein omien tulkintojensa suhteellisen yleispätevyyteen. Dopingiin sovellettuna hänen on vaikea nähdä tai edes kuvitella asioiden olevan muuten

kuin siten, että joidenkin aineiden käyttämisen paheksuttavuus ja niiden käytön mahdollisesti rangaistavaksi tekevä kieltolaki voisi johtua mistään muusta kuin noiden aineiden itsensä ominaisuuksista. *Väljä objektivististi* taas myöntää, että aineiden ominaisuudet ja niiden todennäköiset vaikutukset elimistössä ovat tulkinnanvaraisia ja monivivahteisia eikä aineiden käyttämiseen kohdistuva paheksunta ole mitenkään suoraan johdettavissa niiden farmakologiasta, vaikka jokin yhteys farmakologian ja paheksunnan välillä onkin.

Tiukka konstruktionisti lähtee siitä, että eivät vain sosiaaliset ongelmat vaan ns. tosiasiatkin ylimalkaan ovat sosiaalisesti eli siis yhteisössä tuotettuja. Dopingista puheen ollen tiukkaa konstruktionistia tuskin kiinnostavat kiellettyjen enempää kuin ei-kiellettyjenkään aineiden farmakologiset ominaisuudet, paitsi että hän sanoisi niiden olevan tulkinnanvaraisia ja tulkintakäytäntö perustuu sosiaalisiin sopimuksiin. *Väljä konstruktionisti* puolestaan näkee, että aineita koskevilla sosiaalisilla ongelmilla on tai ainakin saattaa olla jokin yhteys sosiaalisen tuolla puolen olevaan materiaaliseen maailmaan. Näin siis väljä objektivististi ja väljä konstruktionisti lähestyvät toisiaan ja heidän välilleen jää korkeintaan painotusero, jos sitäkään.

Oma suhtautumiseni puheena oleviin perussuuntauksiin on nyansoitu. Yhteiskunta ongelmineen on niin rannattoman mutkikas tutkimuskohde, että niin objektivismi kuin konstruktionismi yksinään on riittämätön paradigmatoksi, etenkin kun kumpikin tiukassa mielessä on aivan liian pelkistetty ja yksipuolinen ajattelutapa. Joihinkin osaongelmiin sopii paremmin toinen ja joihinkin muihin toinen. Dopingiin soveltuu mielestäni itse ongelman luonteen vuoksi väljä konstruktionismi, joka edellä kuvaamallani tavalla siis saattaa jopa yhdentyä väljän objektivismin kanssa.

KAUNIISTA ILLUUSIOSTA RÖYHKEÄÄN SYYLLISTÄMISEEN

3.1 DOPINGIN MÄÄRITELMÄ JA AUTENTTISEN ALKUTILAN IHANNE

Jos maailman ymmärrettäväksi tekemiseen riittäisivät yksinkertaiset sanakirjamääritelmät, doping olisi helppo asia. Sen taustalta löytyy afrikkalaisen kafferimurteen sana *dop*, jolla tarkoitettiin sotakunnon terästämiseksi nautittua alkoholipitoista juomaa. Englannin kieleen sana doping ilmaantui 1880-luvulla, kun kilpahevosta lääkittiin huumaavilla kipulääkkeillä. (Alén 1986, 2) Sanan *dope* ensimmäinen vastine nykyisissä englantilais-suomalaisissa sanakirjoissa on huume. Uuden Sivistyssanakirjan (1988) toimitus on mennyt tähän lankaan, sillä teoksen mukaan doping on ”huumausaineiden käyttöä, jolla yritetään parantaa urheilijan tai kilpahevosen kilpailukykyä”. Kuten Pänkäläinen (1993, 15) aivan oikein huomauttaa, määritelmä on sikäli ontuva että siinä puhutaan huumausaineista, vaikka kaikki kilpa- ja huippu-urheilijoilta kielletyt aineet eivät suinkaan huumaa käyttäjäänsä.

Mutta parempiakin määritelmiä dopingille on, vai onko? Kansainvälinen Olympiakomitea on lääketieteellisen komissionsa johdolla kehittänyt testien ja yleensä valvonnan ohella myös dopingin määritelmää päätyen seuraavaan sanamuotoon (emt., 22):

”Dopingia on urheilijalle annettu tai urheilijan käyttämä, mikä tahansa elimistölle vieras aine sekä fysiologinen aine ylimäärin käytettynä tai epänormaalilla tavalla elimistöön annettuna, jos ainoana tarkoituksena on parantaa urheilijan kilpailusuuritusta keinotekoisella ja epäreilulla tavalla.”

Mahdanko liioitella epäillessäni, että tämä sanamuoto ja sen ilmentämä ajatusrakennelma on dopingia tutkiville lääketieteilijöille ei vain työn lähtökohta — sehän on luonnollista — vaan myös pyhä, ts. sitä ei ole tarpeen tai sopivaa eritellä, saati kyseenalaistaa? Mielestäni ei tarvitse olla sosiologi, saati sosiologian piirissä edes väljä konstruktionisti, nähdäkseen tuon määritelmän läpi sen ongelmat. Kuitenkaan dopingia koskevissa lääketieteellisissä perusteoksissa noihin heikkouksiin tai lievemmin sanoen ongelmiin ei reagoida.¹⁹

Puhe kilpailusuoritusten parantamisesta keinotekoisella tavalla edellyttää tietenkin vastakohtaansa, vertailukohdetta, tapaa jota voidaan kutsua esim. aidoksi, alkuperäiseksi jaltai autenttiseksi. Mikä se tapa on? Missä ja milloin on käyty kansainvälinen arvokeskustelu asiasta? Entä kansallinen? Ei kai kaiken dopingin vastakohta vain ole kaunis illuusio?

Auttaisiko tämän raportin edellisen luvun alussa esittämäni nelivaiheinen kronologia tuon ”autenttisen”, ”puhtaan” alkutilan, ihannetilan löytämisessä? Jos mentäisiin luettelon alkupisteeseen saakka, kilpa- ja huippu-urheilu sellaisena kuin se nyt tunnetaan lakkaisi olemasta: jäljellä olisi vain harjoittelu- ja kilpailumattomien miesten ja ehkä naistenkin urheiluleikki jossa paremmuus on osoitettava niin sanoakseni tältä seisomalta. Ei pidettäisi kilpailuja, vaan ainoastaan kisoja.²⁰ Vai olisiko raja vedettävä siihen, että urheilija saa harjoitella mutta ei käytä ammattivalmentajaa? Tai käyttää valmentajaa, joka saa palkan työstään, mutta urheilija ei itse saa ottaa vastaan rahapalkkioita urheilusuorituksistaan? *Pääasia on että ongelmaan löydettäisiin riittävällä konsensuksella ratkaisu, jonka jälkeen olisi mittapuu jolla erottaa aidot ja hyväksyttävät tavat parantaa kilpailusuorituksia keinotekoisista ja hylättävistä.*

Adjektiivinen epäileminen on tässä yhteydessä varmaan helpompi. Konstruktio- nismi auttaa meitä oivaltamaan, että epäilemällä on yksinkertaisesti se mikä sosiaalisella sopimuksella ja suuren julkisuuden voimalla epäilemällä julistetaan. Sopimusta — kuten doping-kieltoja — voidaan tietenkin perustella, mutta perusteluita voidaan vapaassa keskustelussa myös horjuttaa. Sopimus pysyy joka tapauksessa voimassa niin kauan kunnes se korvataan uudella sopimuksella; tästä näkökulmasta sosiaaliset sopimukset muistuttavat eduskunnan säätämiä lakeja.

Toisaalta enempiä kyseisiä sopimuksia kuin lakejakaan ei ketään voida pakottaa kunnioittamaan, vaan ainakin ajatuksissaan jokainen voi ottaa niihin minkä kannan haluaa. Virallinen rangaistus seuraa vain sopimuksen tai lain rikkomisesta, ei siitä että hiljaa mielessään tai ehkä jopa ääneenkin pitää sopimusta tai lakia epäonnistuneena. Sen sijaan epävirallinen sosiaalinen rangaistus saattaa koitua pelkämästä poikkipuolisesta mielipiteestä ilman konkreettista rikkomusta.

Epäilemisen käsitteen konkretisoiminen vaatii nyt näkökulman vaihtamista. Niin kauan kuin monien aineiden käyttäminen on kilpa- ja huippu-urheilijalta kielletty, kiellon rikkominen on tietenkin epäilemällä itse normia kohtaan. Jos kaikki muut kansakilpailijat eivät käytä mitään kiellettyä ainet-

ta, vaan joukossa on yksikin ei-käyttäjä, kiellon rikkominen on epäreilua myös ei-käyttäjää tai -käyttäjiä kohtaan. Tästä ei käy tinkiminen.

Mutta oletetaanpa että doping-kieltolaki kumottaisiin. Epäreilouden mahdollisuuskkin normia kohtaan poistuisi tietenkin tuolla uudella sosiaalisella sopimuksella, mutta ei siinä kaikki. Vaikkapa samassa kilpailussa taistelisivat paremmuudesta käyttäjät ja ei-käyttäjät, jälkimmäiset eivät perustellusti voisi pitää edellisiä epäreiluinä, koska heillä itselläänkin olisi oikeus käyttää samoja aineita, he ovat vain luopuneet tästä oikeudesta.²¹

3.2 SALLITUT DOPINGIT

Kilpa- ja huippu-urheilun nykyisiä kirjoitettuja niin kansainvälisiä kuin kansallisia normistoja täytyy pitää erittäin lakonisina, koska niissä ei tietävästi leimata keinotekoiseksi eikä epäreiluksi mitään muuta kuin doping-aineiden käyttö. Niille jotka suhtautuvat virallisiin normeihin sokean kuuliaisesti tehdään vaikeaksi ottaa vakavasti muita ongelmia. Jos jokin niin konstruktionismi auttaa ymmärtämään tätä *kiinnostuksen ja huolestuneisuuden ohjaamisen* ilmiötä.

Avuksi asioiden ymmärtämisessä tarjoutuu norjalaisen Nils Christien ja suomalaisen Kettil Bruunin mainio kirja *Hyvä vihollinen* (1986), käytännön konstruktionismin sävyttämä.²² Sen aiheena ovat huumeet, eikä siinä kiisteta niiden aiheuttamia terveydellisiä, psyykkisiä eikä sosiaalisia riskejä, mutta ei myöskään mässäillä niillä. Sen näkökulma on toinen: leimaamalla huumeet ykkösluokan vaaratekijäksi ja syyllistämällä käyttäjät, nimenomaan nuoret kertakokeilijoista alkaen, ohjataan huomio pois niistä vakavista epäkohdista, joista ovat vastuussa yhteiskunnan vallankäyttäjät. Osa näistä epäkohdista sitä paitsi lisää huumeiden käyttöä, joten syyllistämisen — jos sitä ylimalkaan on tehtävä — tulisi kohdistua aivan toisiin ryhmiin kuin käyttäjiin itseensä.

Olen kerran ennenkin, *Helsingin Sanomien* tekemässä haastattelussa (Pusa 1995a) yrittänyt selkeästi sanoa, minkä muiden kilpa- ja huippu-urheilun ongelmien varjoon doping-ongelma on niin normistossa, julkisuudessa kuin todennäköisesti ihmisten mielissä jäänyt. *Nyt kiellettyjen aineiden käyttö ei suinkaan ole ainoa ilmiö, jota perustellusti voidaan luonnehtia keinotekoiseksi, ei ehkä myöskään ainoa joka voidaan katsoa epäreiluksi.* Vastoin odotuksiani tuo haastattelu ei synnyttänyt mitään julkista keskustelua, joten yritän uudelleen pidennetyllä versiolla, nyt toivon mukaan vielä aiempaakin selkeämmin.

Keinotekoista on nuoren huipulle pyrkivän urheilijan heittäytyä pelkätään urheilun varaan. Elämä jonka ainoa sisältö on harjoittelemine ja kilpaileminen on äärimmäisen yksipuolista, etenkin kun siitä puuttuu ”normaalihmisen” huolehtiminen huomisesta. Huippu-urheilijan urahan eroaa biologisista syistä ratkaisevalla tavalla muiden viihdetaitelijoiden urasta siksi, että ensiksi mainittu on tuomittu varsin lyhyeksi — olkoonkin että sen pituus eri urheilumuodoissa ja -lajeissa vaihtelee — kun taas useimmilla muilla viihdetaitelijoilla on mahdollisuus jatkaa ammatissaan eläkeikään saakka ja jopa sen yli. Koulutuksen jättäminen pelkän peruskoulun varaan²³ ja ennen kaikkea ammatin hankkimisen laiminlyöminen ovat traagisia ilmiöitä.

Keinotekoinen on sellaisen kilpa- ja huippu-urheilijan psyykinen maailma, jossa urheilu ja menestyminen siinä on arvoista ylin.²⁴ Sen maailman täytyy olla kapea, enkä tiedä voiko paraskaan urheilumenestys kompensoida sen kapeutta; se olisi jopa urheilun filosofialle haastava tutkimuskohde. Tämä kohta on arvioni mukaan edellistäkin painavampi siksi, että urheiluseurat ja -liitot, valmentajat ja muut tukihenkilöt voisivat ainakin yrittää estää ketään nuorta urheilijaa jättäytymästä pelkän peruskoulun varaan ja lyömästä laimin ammatin hankkimista. Toisen henkilön elämänarvoihin vaikuttaminen kuitenkin lienee vielä vaikeampaa kuin hänen neuvomisensa konkreettisissa ratkaisuissa.

Keinotekoista on urheilijan elämä, kun hän harjoittelu- ja osin myös kilpailuvaiheessa tarvitsee ympärilleen monta erilaista avustajaa ja tukihenkilöä. Hän tarvitsee tietenkin valmentajan; esim. seitsen- tai kymmenottelussa sekä talviurheilun puolella yhdistetyssä hän tarvitsee useampiakin valmentajia kuin yhden. Hän tarvitsee lääkärin, huoltajan, hierojan sekä fysio- ja ravitsemusterapeutin. Välttämätön saattaa olla myös psykiatri tai psykologi tai molemmat, ehkä pappi, kenties julkisuuskonsultti. Yksilösuorituskin on näin tavallaan kokonaisen tiimin aikaansaannos, joka kuitenkin materialisoituu yksilössä. Sama pätee muutettavat muuttaen joukkueurheiluun.²⁵

Keinotekoinen on myös urheilijan ruokavalio, koska se poikkeaa usein paljonkin muiden ihmisten ruokavaliosta. Urheilumuodosta ja lajista riippuen urheilija saattaa tarvita erityisen paljon esim. valkuaisainetta, tärkkelystä, vitamiineja, lisäravinteita jne.

Niin vähän kuin Suomessa onkin käyty urheilun arvokeskustelua, siinä joka tapauksessa on jo kysytty, miten voidaan perustella sitä että joku heittäjä tai voimailulajin harrastaja syö päivittäin vain urheilusuoritustensa maksi-

moimiseksi lihaa moninkertaisesti enemmän kuin suomalaiset keskimäärin. Asia kärjistyy, kun vertailukohteeksi otetaan koko maailma: sen suuria ongelmia on nälkä, samoin yksipuolinen ravinto esim. siinä muodossa että suuret ihmismäärät joutuvat pysyttelemään hengissä saamatta koskaan tai juuri koskaan lihaa syödäkseen. Tämän kysymyksen kuitenkin sivuutan maininnalla. Sen sijaan en voi sivuuttaa toista kysymystä, koska edellä lainattuun dopingin määritelmään sisältyvä sanonta ”elimistölle vieras aine” pakottaa ottamaan sen esiin. Miten urheilijalle voidaan sallia kuitenkin esim. kreatiini ja ternimaito?²⁶ Kysymykseen tuskin löytyy muuta vastausta kuin konstruktionismin tarjoama.

Keinotekoiisiin urheilusuorituksen maksimoimisen menetelmiin kuuluu alppimaja, koska siinä saadaan koneellisesti ilman happipitoisuutta laskemalla aikaan sama erytropoetiini-hormonin pitoisuuden kasvu kuin kielletyllä ns. verenvaihdolla (tarkemmin sanoen punasolujen siirrolla, koko verta ei tarvitse siirtää). Tässä keinotekoisuuden ja sen vastakohtan eroa voidaan pitää täysin epäolennaisena. Yksinkertaisesti on vain sovittu – aivan konstruktionismin perusoppien mukaan – että yksi tapa mainitun hormonin pitoisuuden nostamiseen urheilijan elimistössä on kielletty ja toinen tapa ainakin toistaiseksi sallittu, vaikka niiden lopputulos on sama.

Keinotekoisia ovat sellaiset psyykkiset menetelmät, joita ”normaalielämässä” ei juuri ihmisen suorituskyvyn lisäämiseen käytetä ja joista on tyyppiesimerkki suggestio ja toinen esimerkki hypnoosi. Keinotekoisena ei mielestäni voida pitää sellaista tavanomaista ”tsempin” nostamista, jota saattavat harrastaa monen ammatin harjoittajat silloin kun heidän on pantava kaikki voimansa ja taitonsa peliin; itsesuggestion keinot ovat yksilökohtaisia ja amatööri-mäisiä.²⁷ Keinotekoisuuden puolelle astutaan silloin, jos ammattihenkilö suggeroi tai hypnotisoi urheilijaa esim. ennen kilpailua.

Keinotekoista on uskonnon käyttäminen urheilusuorituksen maksimoimiseen. ”Normaalina” voitaneen pitää uskonnon parhaassa tapauksessa ihmiselle antamaa tyyneyttä ja mielenrauhaa, eikä varmaan ole sanansijaa siinä että ihminen vakavassa hätätilanteessa esim. rukoilee saadakseen jumalaltaan apua. Kilpailu ei kuitenkaan ole urheilijalle hätätilanne, vaan se on olennainen osa hänen ammatiaan josta hänen kai olisi selviydyttävä ammattitaidollaan.

Jäljellä on kysymys, ovatko nämä seitsemän keinotekoisuuden ilmentymää, sallittua dopingia, myös epäreiluja urheilullisen suorituskyvyn paranta-

jiä ja maksimoijia. Onko pelkästään urheilun varaan heittäytyminen sitä? Muistan lukeneeni nimenomaan nuorten vasta huipulle pyrkivien urheilijoiden haastatteluja, joissa he korostavat ansiotyön hidastavan heidän urheilullista kehitystään. Puheen sävy on saattanut olla se, että on väärin joidenkuiden kanssakilpailijoiden saada vain urheilla kokopäiväisesti ja joidenkuiden ei. Toisaalta on olemassa jopa jo huipulle päässeitä urheilijoita, jotka eivät edes halua urheilla kokopäiväisesti. Muistan Tapio Korjuksen sanoneen, että sellainen elämäntapa ei sopisi hänelle. Ennen Soulin vuoden 1988 olympialaisiahän vei loppuun opintonsa ja mm. teki pro gradu -tutkielman. Täysipäiväisen urheilemisen epäileminen on ehdollinen, ei ehdoton; kysymys on erilaisten urheilijapersoonallisuuksien erilaisista suhtautumistavoista asiaan.

Elämänarvodopingia on vaikea pitää epäilemisenä. Ongelma on luonteeltaan erilainen kuin äskeisessä kohdassa, sillä kaikilla ei ole ennen huipulle pääsemistä taloudellisia mahdollisuuksia urheilla täysipäiväisesti — kaikissa urheilumuodoissa se ei onnistu edes huipulla, kuten karateka Sari Laine on huomauttanut — mutta elämänarvonsa voi itsekukin valita siinä määrin kuin on järkevää otaksua ihmisellä olevan vapaa tahto. Suhteellisessa ja rajallisessa mielessähän vapaasta tahdosta voidaan puhua.

Monien avustajien ja tukihenkilöiden käyttäminen on verrattavissa kokopäiväiseen urheilemiseen eli se on taloudellinen kysymys. Urheilijat joilla ei ole samaan varaa voivat aidosti kokea kanssakilpailijan suuren avustajaryhmän epäilemisenä.²⁸

Jos urheilijan ruokavalio on varallisuusongelma, äsken sanottu pätee myös ravitsemusdopingiin. Ehkä se ei kuitenkaan ole muuten kuin korkeintaan uran alkuvaiheessa taloudellinen kysymys.

Oma alppimaja on tietenkin taloudellinen ongelma, mutta suomalaisille jo valmennusrenkaaseen päässeelle urheilijalle Vuokatin majan käyttö ei liene sitä. Kuitenkin tiedämme eräiden suomalaisten huippu-urheilijoiden kieltäytyneen alppimajan hyväksikäytöstä, koska he katsovat sen olevan *silkkaa doping-sääntöjen kiertämistä*.²⁹ Kokevatko he kanssakilpailijoiden oleskelun alppimajassa epäilemiseksi vai ei, sitä en voi tietää enkä varmasti päätellä mistään. (Norjassa joka tapauksessa tällaista kiistaa on käyty). Kenties omantunnonarat urheilijat toivovat alppimajan kieltämistä, jotta epäilemisenongelmasta päästäisiin.

Psykologinen doping saattaa jopa pelottaa osaa urheilijoita, sillä etenkin hypnoosin yllä leijuu poppamiehisyyden ja mystiikan leima. En ihmettele jos

kyseistä keinotekoisuuden ilmentymää urheilussa paheksuttaisiin, mutta paheksumisen laajuutta en voi tietää.

Sama koskee uskonnollista dopingia. Uskonto on meidän kulttuurissamme kaikesta maallistumisesta huolimatta herkkä ilmiö, ja yleistä lienee että uskovan ihmisen toivotaan olevan sekoittamatta uskoaan sellaisiin elämäalueisiin, joihin se niin sanotusti ei kuulu. Mihin se kuuluu, sitä koskevat näkemykset vaihtelevat. Kun Sari Essayah on suurten voittojensa jälkeen sanonut Jumalan kuulleen hänen rukouksensa ja auttaneen hänet kultamitalisijalle, tämä on varmasti niin miellyttänyt kuin ärsyttänyt monia. Julkisesta keskustelusta ja yksityisistä kannanotoista päätellen Essayah on tulkittu mm. fundamentalistiksi, siis sellaisen uskonnollisen äärisuuntauksen edustajaksi jonka mukaan uskon aitous ilmenee maallisenä menestyksenä. Tällöin on helppo kokea asiat niin, että uskontoa hyväkseen käyttävä urheilija on epäreilu, tavallaan etuilee, hankkii Jumalalta voittoja ei vain urheilukunnon vaan myös uskossa olemisensa perusteella. Jos kaikki haluaisivat ja pystyisivät hakeutumaan uskoon, ongelma poistuisi. Vai poistuisiko? Ketä Jumala silloin kilpailutilanteessa suosisi?³⁰

Ilmeisesti keinotekoisuuden ja epäreilouden käsitteet ovat mutkikkaampia kuin dopingin määritelleet urheilujohtajat aavistivatkaan.³¹

En tietenkään ole ensimmäinen, joka on kiinnittänyt huomiota kilpa- ja huippu-urheilun keinotekoisuuteen. Samaan sarjaan lasken kuuluvaksi Jyri Puhakaisen filosofian väitöskirjan *Kohti ihmisen valmentamista* (Puhakainen 1995), joka herätti keskustelua ja jopa kohua. Pidän suuressa arvossa Puhakaisen rohkeutta ja omaperäisyyttä sekä — niin huono valmennuksen tuntija kuin olenkin — hänen taitoaan argumentoida sen kannan puolesta, että nykyinen valmennusoppi ja -käytäntö perustuu pääasiassa biologistiseen ja mekanistiseen ajatteluun eikä holistiseen eli kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen. Sellaiset sinänsä erinomaiset sanonnat kuin ”itsevieräantuneen urheiluteknologisen toiminnan kenttä” (emt., 13) ja teoksen koko henki saavat minut toisaalta uskomaan, että tekijä pitää jonkinlaista ”autenttista”, ”puhdasta” urheilun alkutilaa yhä mahdollisena; olisi siis pyrittävä palaamaan sitä kohti, käymään pitkä prosessi läpi taaksepäin. Puhakaisen ajattelulla on yhtymäkohtia Tahko Pihkalan toiveiden kanssa; vuonna 1945 — siis aikana jolloin kilpa- ja huippu-urheilun suurimmaksi ongelmaksi katsottiin vielä sala-ammattilaisuus — hän kirjoitti Suomalaisessa Suomessa urheilun suurimmasta tehtävästä, joka olisi ”liikunnan saattaminen nykyaikaisessa elämänmenossa alkuperäiseen

asemaansa säilyttämään kulttuuri-ihmisen elämänhalua ja kuntoa”. (Vuolle 1993a, 10)

Itse taas pidän paluuta mahdollisena vain, jos meidän koko suorituksia ja tehokkuutta palvova kulttuurimme kävisi läpi saman paluuretken, mistä ei kuitenkaan näy merkkejä, etenkin kun koko ajatus ”puhtaasta” alkutilasta on menneisyyttä romantivoiva illuusio. ”Ankaran eettisyyden” vaatimuksineen Puhakainen (emt., 189–190) asettuu dopingia vastaan paljon ehdottomammin kuin itse asetun. Jännite näkemystemme välillä on uskoakseni hedelmällinen.³²

Olen kuvitellut että edellä kirjoittamallani olen vakavasti horjuttanut dopingin määritelmän avainsanaa keinotekoinen. Vasta sen jälkeen kun käsikirjoitus oli viimeistelyä varten valmis minulle tarjoutui tilaisuus keskusteluun lääketieteilijä Markku Alénin kanssa (Alén 1996), ja hänen ansiostaan puheena oleva käsite avautui minulle paremmin kuin sen varsin vähäisen dopingia käsittelevän lääketieteellisen kirjallisuuden avulla, jonka olen lukenut.

Alén korosti että *alansa ammattietikkaa noudattava lääkäri ei hoida terveitä henkilöä, koska hoitoon sisältyy aina riski. Yksi lääketieteen ja lääkäritoiminnan keskeisistä periaatteista on, että lääkärin luo hakeutuneen henkilön tilannetta tai tilaa ei saa lääketieteellisen hoidon tai toimenpiteiden avulla pahentaa.* Tästä näkökulmasta — tulkintani on omani, ei Alénin — doping-kiellot on tavallaan suunnattu yhtä paljon maailman lääkärikunnalle kuin kilpa- ja huippu-urheilijoille. Tavoite on mielestäni selvä, vaikka sikäli epärealistinen että mikään ei estä urheilijaa käyttämästä dopingia neuvottelematta lainkaan lääkärin kanssa.

Terveen henkilön hoitaminen on mahdollista ainoastaan silloin, kun hoidon avulla voidaan ehkäistä esim. jokin sairaus, muu ongelma tai elimistön vanhenemisprosessi. Alén luetteli monia tällaisia hoitoja:

- hormonaalinen ehkäisy
- malarianehkäisyväkkeit
- rokotteet
- veren kolesterolipitoisuutta alentavat lääkkeet
- unilääkkeet
- ripulin ehkäisemiseen käytettävät lääkkeet
- hepatiitin ehkäisyyn käytettävät valmisteet
- joissakin tapauksissa infertilitietin (hedelmättömyyden) hoitoon käytetyt lääkkeet
- pienikasvuisuuden hoitoon käytetyt lääkkeet

- ikääntyvän naisen estrogeenihoidot (seksuaalisen vireen ja funktion säilyttämiseksi, osteoporoosin etenemisen hidastamiseksi, ateroskleroottisten sairauksien etenemisen hidastamiseksi)
- hormonaalinen raskauden keskeytys (ns. katumispilleri)
- ulkonäköä palvelevat toimenpiteet, esim. kosmeettiset leikkaukset (oma lisäykseni jonka Alén kelpuutti samaan sarjaan kutsuen sitä kirurgin toteuttamaksi psykiatriseksi hoidoksi).

Yllä mainittu luettelo terveiden henkilöiden hoidosta ei ole kattava eikä yksimielisesti hyväksytty. Joissakin kulttuureissa ei kaikkia yllä mainittuja hoitoja pidetä hyväksyttävänä. Kaikki mainitut hoidot ovat käytössä Suomessa ja monissa muissa ns. länsimaissa tai esimerkiksi USA:ssa, katolisissa maissa ei asian laita kaikilta osin ole näin.

Toinen keskustelussamme esiin tullut tapa verbalisoida puheena oleva lääketieteen ja lääkäritoiminnan periaate on sanoa, että *lääkäri saa hoitaa urheilijaa jolla on sairaus tai vamma vain sille rajalle, jolla tuo este ei enää vaikuta eli urheilija pystyy taas maksimisuoritukseensa, ts. lääkäri palauttaa tilanteen siksi joka se oli ennen sairautta tai vammaa*. Sen sijaan lääkäri ei saa hoitaa urheilijaa yli tuon rajan.

Alénin apu selvensi näkemystäni dopingista, mutta ei varsinaisesti muuttanut sitä, ei edes perusasian osalta: Alén sanoi pitävänsä nykyistä dopingkieltoja pääpiirteissään mielekkäinä, mutta ei tyrkyttänyt omaa kantaansa minulle.

Itse näen lääketieteen antidoping periaatteessa kaksi ongelmaa. Siinä oletetaan klassisen lääketieteen tapaan, että terveen ja sairaan henkilön ero on selkeä. Tiedän että tätä (näennäis)selkeyttä on moderneimmassa lääketieteessä alettu kyseenalaistaa. Toiseksi edelleen jää avoimeksi kysymys: mikä on se perimmäinen syy, minkä vuoksi lääkäri ei saisi auttaa urheilumenestystä enemmän kuin omaa terveystään arvostavaa urheilijaa ylittämään edellä mainittua suorituskyvyn maksimiaan? Onko olemassa muuta syytä kuin kauan sitten konstruktionistisesti tehty sopimus, joka on muuttunut useimmille lääkäreille ”toiseksi luonnoksi” mutta jota kaikki lääkärit eivät kuitenkaan nytkään noudata?

3.3 KEMIOFOBIA, DOPING-KIELLON TAUSTAILMIÖKÖ?

Niin hyödyllinen kuin konstruktionismin teoria nimenomaan väljänä varianttina on, se ei yksin riitä. Tässä kohden olisi tarpeen pystyä eläytymään siihen, millä tavoin kilpa- ja huippu-urheilun yhteisö penkkiurheilijat siihen tietenkin luettuina on eri ajankohtina todella suhtautunut tabunomaisiin kiellettyihin keinoihin, joilla suorituskykyä on yritetty parantaa.

Vetoan ensin omaan elämäkokemukseen. Harjoittelun paheksumisen muistan koulu-urheilusta, joskin vähäisenä sivujuonteena. Ammattimaisen valmentajan moralisoimisesta minulla ei ole mitään kokemusta, mutta sala-ammattilaisuuden leimaamisesta sopimattomaksi toki on; juuri se sävytti nuoruudessaani urheilujournalismia ja penkkiurheilijoiden kollektiivista tajuntaa. Tyypillistä oli erilaisissa vapaamuotoisissa tilanteissa käyty keskustelu siitä, kuinka paljon kukin huippu-urheilija mahtaa ansaita ja miten he selviytyvät kiinni joutumatta. Paheksuminen ja moralisoiminen ei kuitenkaan ollut särötöntä, vaan suhtautuminen sala-ammattilaisuuteen vaihteli, siinä oli myös leikkisiä ja monimielisiä piirteitä. Aikanaan rahapalkintojen puolustaminen tuli Suomessa mahdolliseksi myös julkisesti: en kuitenkaan muista milloin.³³

Herännee kysymys eikö minulla ole nuoruuteni ajalta 1950- ja 60-luvuilta mitään muistikuvia julkisista eikä yksityisistä doping-keskusteluista. Niitä ei todellakaan ole. Tämä saattaa tuntua perin oudolta, koska Kansainvälinen yleisurheiluliitto (IAAF) oli liittänyt sääntöihinsä jo vuonna 1928 doping-kiellon; tuolloin se koski lähinnä piristeitä eli lääkeaineita, joilla urheilija pyrkii parantamaan suoritustaan itse kilpailun aikana. Esitän tulevien tutkimusten pohjaksi sen hypoteesin, että kysymys oli tyypillisestä demokratiavajeen vallassa ylhäältä päin sanellusta kieltonormista, joka ei koskettanut ainakaan koko urheiluyhteisöä, ei sitä suomalaista urheilujournalismia jonka muistan³⁴ eikä penkkiurheilijoiden informaalista yhteisöä, johon minulla oli kosketus. Sama autoritaarinen sanelulinja jatkui silloin, kun kaikessa olympiaurheilussa ja sen mukana alemmallakin kilpailutasolla kiellettiin hormonit, anaboliset steroidit vuoden 1975 alusta ja testosteronit vuonna 1982 (Pänkäläinen 1993, 23).³⁵

Kun vaateliaan tieteellistä dopingin sosiologiaa joskus aletaan kirjoittaa, *urheilujournalismin ja yleensä julkisuuden* täytyy olla siinä tärkeällä sijalla. Kuten jo edellä olen sanonut, julkisuus liittyy olennaisena osana väljänkin konstruktionismin ajatusrakennelmaan: julkisuus kykenee tietyissä rajoissa niin korostamaan kuin vähättelemään jonkin sosiaalisen ongelman vakavuutta ja

se pystyy jopa vaikenemaan siitä. Edellä luetteloimani ja kuvaamani seitsemän kilpa- ja huippu-urheilun sallittua ”dopingia” ovat esimerkkejä julkisuuden vähättelemistä tai laiminlyömistä ongelmista.

Toisaalta julkisuudenkoan merkitystä ei tule yliarvioida. Yhteiskunnassa mikään ei nouse tyhjästä, pohjalla täytyy olla jotakin joka tekee doping-kiellon, sen paheksumisen ja dopingin julkisen tuomitsemisen tyyppiset prosessit mahdollisiksi. Alkusysäykseksi tarjoan Honkasalon (1995) *kemiofobian* käsitettä, *kemiallisten aineiden pelkoa*. Honkasalolla on selvä konstruktionistinen ote riskien problematiikkaan, yhteen tämän hetken suurimmiksi koetuista sosiaalisista ongelmista,³⁶ sillä hän aloittaa puheena olevan kolumninsa näin:

”Antropologi Mary Douglas on monissa kirjoituksissaan mielenkiintoisella tavalla osoittanut, miten riskikäsitykset sen ohella että ne auttavat yhteisöjä kohtaamaan vaaroja ja selviytymään niistä, samalla myös luovat käyttäytymismalleja ja sosiaalisia rakenteita. *Kaikkia vaaroja ei voi välttää; on valittava, miten erilaisia uhkia käsitellään ja mitä erityisesti varotaan*. Uskontojen ja myyttisten käsitysten eräs keskeinen tehtävä on jäsentää uhkakuvat ja määritellä miten vaaroja tulee lähestyä, mikä on hyvää ja hyväksyttävää käyttäytymistä ja mikä pahaa, saastaista ja syntistä.” (korostukset PH:n)

Esimerkkitapaukseksi tässä yhteydessä soveltuu julkaisu *Let's Stop Doping* (i.v.), Suomen Antidoping-toimikunnan erityisesti nuorille urheilijoille tarkoittama suomenkielinen artikkelikokoelma. Douglasin käsitteistöä soveltaakseni totean vaikeaksi väittää, että mainitun julkaisun sisältämä varsin koherentti eli monen kirjoittajan samansuuntaisesti tarjoama ajatusrakennelma olisi suorastaan uskonnollinen. Sen sijaan tuon vihkosen sävy on *myyttinen*; onhan *hyvän ja pahan taistelu* ihmiskunnan ehkä vanhin ja sitkein mytologinen idea ja siitähän *Let's Stop Doping* -julkaisussa on kysymys.

Honkasalo jatkaa mm. näin:

”Jos --- et jaa organisaation käsityksiä siitä, mitä riskejä tulee ottaa ja mitä välttää, olet vaarassa joutua sen ulkopuolelle tai syntipukiksi. Ryhmän normit vaikuttavat voimakkaasti riskinottoon.”

Ajatus soveltunee sellaisenaan dopingiin, kuitenkin sillä varauksella että kilpa- tai huippu-urheilija voi olla jakavinaan organisaation eli kilpa- ja huippu-urheilun instituution virallisen näkemyksen dopingin kaikinpuolisesta tuomittavuudesta, mutta silti käyttää kiellettyjä aineita — tietenkin siinä toivossa että ei joudu kiinni, jolloin käyttö ei tule kenenkään tietoon. Honkasalo harastaa työsuojeluun erikoistuneena tutkijana toisentyypisiä esimerkkejä: tuos-

sa samassa kappaleessa hän mainitsee rakennustyöläiset, jotka eivät välttämättä käytä pakollisiksi määrättyjä turvavaljaita. Heidän poikkeava käyttäytymisensä siis näkyy.

Kolumnin avainkappale kuuluu kokonaisuudessaan näin:

”Teolliset yhteiskunnat näyttävät erityisesti pelkäävän kemiallisten aineiden ja säteilyn aiheuttamia riskejä, mutta suhtautuvat esim. työtapaturmiin vähemmän varovaisesti.³⁷ Riskintutkijoilla on tätä varten oma terminsäkin kemiofobia. Osittain tämä varmasti johtuu kemiaan liittyvistä mystisistä käsitteistä, alkemian pitkästä perinteestä joka jossakin muodossa ulottuu aina meidän päiviimme asti, osittain kemiallisten aineiden tunnetusti voimakkaista vaikutuksista pieninäkin pitoisuuksina, mutta ennen kaikkea siitä, että syöpäsairaudet näyttävät tulleen valikoiduksi meidän yhteiskunnassamme siksi vaaraksi, joka koetaan erityisen uhkaavaksi.” (korostukset PH:n)

Pidän mahdollisena että tutkimuksen edistyessäkin juuri kemiofobia osoitetaan siksi avaimeksi, jolla doping-kielto voidaan ymmärtää.

Tulevassa dopingin sosiologian tutkimuksessa saattaa olla hyödyksi kartoittaa koko *kemiofobian historiaa*, ehkä nimenomaan suhtautumista erilaisiin nautintoaineisiin eri ajankohtina, vaikka se ei suinkaan kata koko ilmiötä. Saattaisi paljastua eräänlainen perusmalli, joka eri variantteina on toistunut: kun kulttuuripiiriimme on tullut uusi kemiallinen aine, sen käyttöä nautinnon välikappaleena on aluksi suuresti paheksuttu ja/tai siinä on nähty vakavia moraalisia, terveys- ym. riskejä, kunnes sen kanssa vähitellen on niin sanoakseni opittu elämään: riskit on nähty realistisemmin eli niitä liioittelematta ja myös aineen myönteiset puolet on suostuttu myöntämään. Tämä malli tuntuu päteeneen hyvin esim. kahviin ja coca-colaan, ongelmallisemmin esim. alkoholiin ja ns. huumeisiin ja kenties vieläkin ongelmallisemmin tupakkaan, mikä osoittaa asian mutkikkautta³⁸.

Toinen mitä tarpeellisin tutkimuslinja on *yleinen riskien sosiologia*. Sen lähtökohta tuskin voi olla muu kuin äsken lainatussa Honkasalon kolumnissa: kaikkia riskejä ei mitenkään voida välttää, on valittava miten erilaisia riskejä käsitellään ja mitä erityisesti varotaan.

Kiintoisia riskejä koskevia ajatuksia löytää Kamppisen at al kirjasta (1995; ks. myös Hailan 1995 arviota siitä). Osaksi ne menevät hyvin yksin sen kanssa, mitä äsken ohimennen kirjoitin kemiofobiasta. Riskeistä uhkaavimmaksi koetaan se, joka tunnetaan huonoiten, sillä sen uhkaavuushan voidaan kuvitella miten valtavaksi ja hirvittäväksi tahansa. Tosin ääripää eli täysin tuntematon riski on käsitteellinen mahdottomuus, paitsi psykoottisena pelkotila-

na.³⁹ Toisessa ääripäässä on tunnettu ja jo ”kesytetty” riski, johon on opittu varautumaan jolloin se on menettänyt ainakin osan uhkaavuudestaan. Nämä perusideat ovat mielestäni hyvässä sopusoinnussa konstruktionismin kanssa.

Kirjoittajien mukaan se, että riski opitaan tuntemaan tarkoittaa seuraavaa: riskin kontekstit eli asiayhteydet opitaan tuntemaan, riski osataan jäsentää määrättyjen elämänalueiden osaksi. Tuntuisi luontevalta ajatella, että näkemys riskin suuruudesta myös muuttuu realistisemmaksi kuin se aluksi oli, riskiä ei enää suurennella ainakaan samassa määrin. Tuttu piru on parempi kuin tuntematon, sanoo sananlaskukin. Mutta entäpä jos riski lopulta kesyyntyy liikaa, sitä aletaan vähätellä?

Jauho (1988) on selostanut yhdysvaltalaisen *Science*-lehden artikkelia, joka käsitteli mainitussa maassa vuonna 1987 tehtyä kyselytutkimusta. Siinä pantiin kolme ryhmää, asiantuntijat, opiskelijat ja pelkästään naisista koostunut ryhmä arvioimaan erilaisten ihmiselämässä mahdollisesti eteen tulevien riskien keskinäistä suuruutta. Tuloksista kiintoisin oli saadun kolmen listan erojen suuruus.

Eräänlainen mittapuu muille kahdelle listalle oli tietenkin asiantuntijoiden lista. Joudun sivuuttamaan sen kysymyksen, niin vakava kuin se onkin, eikä parhaidenkin eksperttien pätevyys näin vaikeissa asioissa ole vain rajallinen ja suhteellinen.⁴⁰ Joka tapauksessa kolmen ryhmän kymmenen kärjessä -listat kaikkiaan 30 kysytystä riskistä olivat:

Asiantuntijat	Opiskelijat	Naiset
autoliikenne	ydinvoima	ydinvoima
tupakointi	käsiaseet	autoliikenne
alkoholijuomat	tupakointi	käsiaseet
käsiaseet	kasvinsuojeluaineet	tupakointi
leikkaukset	autoliikenne	moottoripyöräily
moottoripyöräily	moottoripyöräily	alkoholijuomat
röntgenkuvaukset	alkoholijuomat	pienlennot
kasvinsuojeluaineet	poliisityö	poliisityö
sähköntuotanto	ehkäisyvälineet	kasvinsuojeluaineet
uinti	palokunta	työleikkaukset

Ydinvoima sijoittui asiantuntijoilla 20.sijalle. Sen edellä olivat mm. juna-liikenne (19.), lentoliikenne (16.), polkupyöräily (15.) ja ruoan lisäaineet (14.). Järjestystä sopii tietenkin ihmetellä. Samalla on muistettava, että asiantuntija-

arviot — se käy ilmi Jauhon artikkelistakin — perustuvat tähän asti tapahtuneisiin tilastoituihin onnettomuuksiin. Sen sijaan artikkelista ei käy ilmi, ovatko asiantuntijat ottaneet huomioon myös esim. ydinvoimaloissa nyttemmin tehdyt turvallisuutta lisäävät parannukset tai periaatteessa yhtä lailla turvallisuutta vähentävät huononukset. Jauho (ema., 19) kirjoittaa myös: ”Paradoksaalista kyllä, ydinenergian riskit tunnetaan paljon paremmin kuin muiden energiatuotannon muotojen.” Tämä tulee hykerryttävän lähelle kysymystä, kuka asiantuntija kykenee arvioimaan kielletyn dopingin aiheuttamien riskien suuruuden verrattuna seitsemään edellä esittelemääni sallittuun ”dopingiin”.

Palaan riskiarvio-asetelmaan. Siitä voidaan lukea konstruktionismin aikaansaannoksia, joista dramaattisin tietenkin on ydinvoiman riskien huikaa yliarviointi niin opiskelijoiden kuin naisten ryhmässä. Autoliikenteen riskejä aliarvioi naisryhmä vain hiukan, opiskelijoista koostunut sekaryhmä jonkin verran enemmän; naisten suhtautuminen henkilöäutoon ei edes USA:ssa lie ne yhtä ihannoiva kuin miesten. Tupakoinnin riskejä aliarvioi kumpikin ryhmä hiukan jne.

Yllättävää tai ei, kemiofobaa ei asetelmasta ole helppo selvästi tunnistaa. Tosin kasvinsuojeluaineiden riskejä yliarvioidaan sekaryhmä jonkin verran, mutta naisryhmä ei lainkaan. Ruuan lisäaineiden riskejä opiskelijat yliarvioivat hiukan, mutta naiset taas aliarvioivat niitä erittäin paljon. Alkoholin riskejä aliarvioi kumpikin ryhmä jonkin verran. Jos otetaan vielä huomioon ruoan väriaineet, antibiootit, rokotukset ja suihkepullot, löydetään niin yli- kuin aliarvioimisia. Kenties esimerkkeinä käytetyt riskit eivät olleet läheskään tai ainakaan riittäviä mittaamaan kemiofobaa?

Jos edes vastaava tieteellisesti hyvin vaatimaton selvitys tehtäisiin Suomessa, riskiluetteloon kannattaisi joka tapauksessa sisällyttää doping, jotta nähtäisiin miten tehokkaasti doping-pelottelu — käytän tarkoituksella näin voimakasta sanontaa — on yhteiskunnassa toiminut.

Ennen kuin päätän tämän yleisen riskipohdiskelun, haluan kiinnittää huomiota myös näkökohtaan, joka on epäsuorasti mukana mm. Honkasalolla. *Ihminen sekä kavahtaa riskejä että myös ottaa niitä, jopa saa niiden ottamisesta nautintoa. Kiellettyjen nautintojen tuottama ilo on toisinaan suurempi kuin sallittujen*, tulkitsee Airaksinen (1995, 145) kuulun markiisi de Saden filosofiaa. Jos ja kun dopingin psykologian tutkimus joskus aloitetaan, tuo tässä yhteydessä hypoteettinen ajatus saattaa osoittautua varteenotettavaksi.

3.4 DOPING-PELI MYÖS MEDIAPELIÄ

Kilpa- ja huippu-urheilun perusluonteeseen kuuluu julkisuus. Yksinään ilman kilpailutilannetta rataa kiertävä ja omasta kellostaan aikaa ottava juoksi- ja ei sosiaalisesti edes olisi kilpaurheilija, yltäisi hän miten hyvin tuloksiin tahansa.

Kun näin on, urheilujournalismia on pidettävä olennaisena osana koko kilpa- ja huippu-urheilun järjestelmää. Huomattakoon että käytän sanaa järjestelmä, en sanaa instituutio. Vain urheilujärjestöjen julkaisemat lehdet kuuluvat muodollis-ulkoisestikin samaan instituutioon julkaisijoiden kanssa, kun taas useimmat urheilusta kirjoittavat lehdet sekä urheiluohjelmia lähettävät radio- ja tv-yhtiöt eivät kuulu. Olennainen asia kuitenkin on *perimmäinen arvojen ja intressien yhteisyys*, joka yhdistää urheilujournalismi-instituutiota ja kilpa- ja huippu-urheiluinstituutiota (vrt. Hemánus 1983). Yhteisyys ei ole ehdoton, ristiriitajakin ilmenee, mutta ne painavat vaa'assa vähemmän kuin tuo pääsääntö.

Itse journalismin perimmäiseen luonteeseen en tässä yhteydessä voi juuri puuttua. Omaa näkemystäni siitä esittelen ja puolustan ja muitakin näkemyksiä kommentoin ymmärtävästi teoksessa Hemánus 1990, joka lähdeluetteloi- neen auttaneen mahdollisesti kiinnostunutta lukijaa alkuun. Sittemmin ovat Ekecrantz ja Olsson (1994) ottaneet käyttöön käsitteen *toimitettu yhteiskunta*, joka varsin ilmeikkäästi sanoo mistä on kysymys. Tieto-oppiin erikoistuneet filosofit ja tiedotustutkijat pystyvät argumentoimaan vakuuttavasti sen kannan puolesta, että journalismi ei kykene eikä voi kyetä peilaamaan todellisuutta sataprosenttisesti yksi yhteen; sitä koskeva toivekin on illuusio.

Toisaalta on väärin väittää myöskään, että journalismi vain vääristää todellisuutta. Sen sijaan journalismi useimmiten noudattaa vakiintuneita ja kaa-voittuneita ammattikäytäntöjä: se valikoi, korostaa, jättää korostamatta, tulkitsee, tulkitsee tutkintoja ja tulkitsee tulkintojen tulkintoja. Journalismissa puhuu toimittajien ääni, mutta siinä puhuu tiedotustutkijoiden sanontaa käyttäkseni myös vieras ääni, lähteiden, haastateltavien yms. ääni. Noiden äänen erottaminen selvästi toisistaan on usein hankalaa ja toisinaan mahdotonta.

Seuraavassa rajoitun lähinnä sanomalehtien urheilujournalismiin. Urheilusivujen juttutyyppenä ovat (tapahtuma)uutinen, selostus, henkilökuvaa ja kolumni. Vain kaksi jälkimmäistä kaivannevat selvennystä. Henkilökuvaa voi perustua urheilijan tai vaikkapa hänen tukihenkilönsä kuten valmentajan haas-

tatteluun, mutta siihen voidaan kerätä aineistoa myös muualta, kuten urheilijan lähipiiristä, lehtitalon arkistosta yms. Henkilökuva on mahdollinen tehdä ilman haastatteluakin, mutta ainakaan suomalaisten urheilijoiden osalta näin ei juuri menetellä. Kolumni on tarkoitettu kantaa ottavaksi puheenvuoroksi; siitä kirjoittaja vastaa nimellään tai nimimerkillään, jonka käyttäjän henkilöllisyys tiedetään. Kolumni sallii suurempia vapauksia kuin selostus, saati uutinen.

Normaali doping-aiheinen uutinen kertoo tietenkin positiivisesta testituloksesta, kiinni jäämisestä. Myös prosessin jatko tuottaa uutisia, ainakin tiedon päätöksestä, mikä se onkin. Doping-aiheinen selostus on harvinainen, henkilökuva ehkä hiukan yleisempi, ja jos siihen on saatu aihe doping-epäilystä tai -tuomiosta, juttu yleensä rakentuu tämän asian ympärille.⁴¹ Kolumneissa vihdoin pääsevät ilmoille urheilutoimittajien doping-asenteet, eivätkä suinkaan vain heidän vaan vähän liioitellusti sanoen koko meidän kulttuurimme asenteet.

Doping-aiheista journalismia voimakkaasti sävyttävä tekijä on legalismi. Joskus sen ilmenemismuodot ovat hyvin selkeät. Valitettavasti en pysty tarjoamaan niin sanatarkkaa esimerkkiä kuin haluaisin, koska asianomainen leike puuttuu kokoelmastani enkä kykene sitä jäljittämään, mutta sen perussisällön muistan. Kyseessä oli suurilevikkisen sanomalehden urheilukolumnin loppu, jossa kirjoittaja käsitteli silloin tuoretta tapausta: urheilija oli joutunut testissä kiinni siitä että hänen kofeiinipitoisuutensa ylitti hieman sallitun rajan, hän otti heti yhteyden Suomen Antidoping-toimikuntaan, kertoi aineenvaihduntansa olevan jonkin verran poikkeava — ja hän selvisi ilman kilpailukieltoa. Kirjoittajan loppupäätelmä kuului: säännöt ovat pikkumaisia mutta niitä on noudatettava kirjaimellisesti, muuten kaikki menisi sekaisin. Kirjoittajan mieleen ei ilmeisesti juolahtanut kysyä joidenkin sääntöpykälien järkevyyttä eikä pohtia, voitaisiinko niitä kenties muuttaa. Hän ei myöskään kysynyt, eikö juuri nyt ”kaikki” dopingin osalta ole sekaisin.

Tiukasta legalismista on toisaalta poikkeuksia kumpaankin suuntaan. Tunnetussa Petteri Lehtisen tapauksessa suomalainen urheilujournalismi niin laajalti kuin sitä pystyin seuraamaan katsoi, toki erittäin hyvin perustein, uimarin joutuneen doping-byrokratian uhriksi; sairautta koskevan todistuksen lähettämisen jälkikäteen testaajille olisi pitänyt riittää. Olennaista on muistaa, että Lehtistä tuntui tukevan maamme koko kilpa- ja huippu-urheilun järjestelmä; myös Suomen Antidoping-toimikunnan valvontaryhmän puheenjohtaja

Timo Seppälä oli voimakkaasti samalla kannalla. En muista toista tilannetta, jossa maamme urheilujournalismi olisi kollektiivisesti ollut vähemmän legalistisella kannalla kuin kilpa- ja huippu-urheilun kansainvälinen institutio. Yksittäisiä poikkeamia muistan, mutta harvoja.⁴²

Poikkeamia ”virallisesta” legalismista vielä tiukempaan suuntaan on enemmän. Niiden yksi ilmenemismuoto on doping-valvonnan väitetyn lepsuuden valittelu ja doping-sääntöjen ja/tai rangaistuskäytännön lieventämistä väläyttelevien puheenvuorojen paheksuminen.⁴³ Toinen ilmenemismuoto on sellaisten urheilijoiden jälkikäteinen vaikka ehkä tulkinnanvarainen syyllistäminen, joiden epäillään käyttäneen dopingia, vaikka he eivät ole joutuneet siitä kiinni. Syyllistäminen saattaa koskea myös urheilijoita, joiden epäillään käyttäneen hormoneja tai verensiirtoa ajankohtana, jolloin ne vielä olivat sallittuja.

Koska tämä saattaa hämmästyttää lukijaa, on tarpeen kertoa että Palmolahden (1993) hyvin perustellun tutkielman mukaan nykyinen uutisjournalismi pitää legitimiinä oikeutenaan arvostella voimakkaastikin eli siis syyllistää henkilöitä myös muodollisesti sallituista teoista. Muodollisesti sallituilla tarkoitan kaikkia mahdollisia tekoja, joita laki tai siihen verrattava normisto ei nimenomaan kiellä. Moraalin alue ymmärretään tuntuvasti laajemmaksi kuin lain, mistä siis loogisesti seuraa että laillinen teko voi olla moraaliton. Tällä ajattelutavalla on puolensa, mutta siitä seuraa myös ongelmia joihin en tässä yhteydessä voi puuttua. Tyydyn kysymään missä syyllistämisen rajan tulisi kulkea.⁴⁴

Legalismista seuraa että *doping-aiheinen journalismi on ilmeeltään itse kilpa- ja huippu-urheilun arvoista ja normeista nousevaa rikosjournalismia*. Onhan doping urheilun rikollisuutta, vieläpä sen lähes ainoaa rikollisuutta sen jälkeen kun harjoittelu, oman ammattimaisen valmentajan käyttäminen ja sala-ammattilaisuus on hyväksytty. Muistelen urheilujournalismissa joskus lievästi paheksutun sääntöjen vastaisia väkivaltaisia taklauksia joukkuepeleissä, etenkin jos vastapuolen pelaaja todella vahingoittuu, saati vammautuu, mutta yleensä nekin katsotaan eräänlaisiksi teknisluontoisiksi vahingoiksi samoin kuin selvin päin ajatut autokolarit; niihin ei kohdisteta moraalista latausta.

Doping-journalismin muotokieli määräytyy sen rikosjournalismin luonteesta käsin. Niin kuin sosiologiassa myös sen sukulaistieteessä tiedotusopissa on omat konstruktionistinsa, ja yksi heistä Manoff (1987, 228) on esittänyt seuraavan lähes aforistisen ajatuksen:

”Mikään lehtijuttu ei ole väistämättömällä tavalla sen tapahtuman tuottama josta se kertoo; *mikään tapahtuma ei sanele omaa narratiivista muotoaan*. Uutiset kehkeytyvät tapahtumien ja tekstien yhteydestä, ja niin kuin tapahtumat luovat jutun, juttu myös luo tapahtumat.” (korostukset PH:n)

Manoff kärjittää tai on vähintään epäselvä, mutta joka tapauksessa hän on oikeilla jäljillä. Selkeämmin ja samalla arkisemmin sanottuna journalismi antaa tapahtumalle jutun muodon, mikä muoto saa itse tapahtuman näyttämään määrätynlaiselta eikä miltään muulta. Tosin kaikkia mahdollisuuksia omaan tulkintaan ei mikään muoto voi lukijalta riistää.

Kuten sanottu doping-uutisen prototyyppejä on uutinen urheilijan testituloksen positiivisuudesta. Jos kiinni jäänyt on verraten tunnettu, hänen nimensä mainitaan jo otsikossa, saati tekstissä. Tunnettuneisuuden kynnyks on korkeampi ulkomaalaiselle kuin suomalaiselle ja vielä etäisyyskin vaikuttaa siihen; on suuri ero esim. ruotsalaisen ja australialaisen välillä.

Prototyyppejuutisten kiintoisimpana piirteenä voidaan pitää niiden sisältämiä *metaforia*, kielikuvia. Fisksen (1992, 122) mukaan metaforalle on tyypillistä, että se käyttää yhtäaikaaisesti hyväkseen yhtäläisyyttä ja eroavuutta:

”Niinpä voimme sanoa, että se toimii paradigmaattisesti, sillä *teemalla ja reemalla*⁴⁵ täytyy olla riittävästi yhtäläisyyttä, jotta ne voivat sijoittua samalle paradigmatte, mutta niiden on myös erottava toisistaan riittävästi, jotta ne voidaan kontrastoida. Ne ovat erottavien piirteiden luonnehtimia saman paradigman yksiköitä.”

Fisksen ensimmäinen esimerkki metaforasta on lause ”Laiva kynti vettä”. Lakoffilla ja Johnsonilla (1980, 5–6) on mitä tärkein näkökulma metaforaan käsitteenä ja ilmiönä:

”Metaforat eivät ole pelkästään kielenkäyttömme rikastuttavia kielikuvia, vaan myös *ajattelumme ohjaavia mielikuvia*. Kognitiivisen metaforateorian mukaan koko ajattelumme on perustavalla tavalla metaforista. Tässä mielessä metaforat kertovat tavoistamme ajatella ja tulkita erilaisia asioita.” (korostukset PH:n)

Havaintojeni mukaan prototyyppejuutisten doping-uutisten mielikuvat sisällytetään mielellään otsikkoon, mikä lisää niiden painoarvoa. Yleisimpiä ovat verbien ”*kärähtää*”, ”*kärytä*”, ”*narahtaa*” ja ”*jäädä kiinni*” eri muodot.⁴⁶ Huomattakoon että tulin edellä itse käyttäneeksi sanontaa jäädä kiinni, jonka jälkeen harkitsin sen muuttamista kuivan asialliseksi, mutta lopulta annoin sen olla osoitukseksi siitä, että metaforat pyrkivät ja pystyvät ohjaamaan dopingia koskevaa omaakin ajatteluani. Se taas että rutiiniuutisten tekstissä har-

vemmin tapaa puheena olevia ja muitakaan kielikuvia selittyy sillä, että nuo uutiset useimmiten tulevat uutistoimistoilta joiden toimintaperiaatteisiin kuuluu värikkään kielen välttäminen.⁴⁷

Kyseisiä kielikuvia ei tarvitse paljon selittää. Urheilijan on uskottu noudattavan sääntöjä, kunnes yhtäkkiä paljastuu että näin ei olekaan. Hän on joutunut häpeälliseen tilanteeseen, osoittautunut urheilun rikolliseksi.

Joskus nimenomaan otsikkoon tekaistaan kaksinkertainen kielikuva. Ben Johnsonin annettua positiivisen näytteen Soulin olympialaisissa suurilevikkinen suomalainen sanomalehti ofsikoi asiaa koskevan uutisen sanoin ”*Musta kupla puhkesi*”. Rasmin kytkeminen doping-uutiseen on kuitenkin havaintojeni mukaan harvinaista. Kysymys on siitä, että konstruktionismi ei loppuun saakka selitä uutisjournalismia, myös realismilla on sijansa. Valistuneessa yleisössä doping-uutisten jatkuva sävyttäminen rasistisesti saattaisi herättää voimakkaitakin kielteisiä reaktioita, koska yleisesti tiedetään että valtaosa maailmassa kaikkina aikoina positiivisen doping-näytteen antaneista urheilijoista on ollut valkoisia.

Doping-uutisten politisoiminen ja/tai ideologisoiminen on verraten harvinaista, tämä sanottuna kuitenkin sillä varauksella että leikekokoelman keräämisen aloitin vasta sen jälkeen kun Neuvostoliitto vuonna 1991 oli lakannut olemasta ja Saksat jo sitä ennen vuonna 1990 yhdistyneet. Viime vuosina tätä ilmiötä on ollut havaittavissa lähinnä suhteessa Kiinaan.

On luonnollista että omaan kulttuuripiiriimme kuuluvia kansakuntia ei doping journalismissaan kollektiivisesti syyllistetä. Viime vuosina on tosin ollut merkkejä siitä, että Norjaa epäillään: positiivisia näytteitä on ilmennyt ja kilpailukieltoja annettu maan kokoon nähden paljon ja silti on arveltu maan urheilujohdon osittain suojelevan kiellettyjen aineiden käyttäjiä. Ihaillun supervaltion Yhdysvaltain syyllistämistä voi satunnaisesti journalismista löytää.⁴⁷

Pikku poikkeamia puheena olevista prototyyppi uutisista ovat ne, joissa kerrotaan usean urheilijan yhtäaikaan antamista positiivisista doping-näytteistä tyyliin kiinalaiset uimarit. Tällöin rikos kollektiivoituu ja henkilöityminen heikkenee. Poikkeuksia ovat myös varsin harvinaiset huhuihin perustuvat uutiset: tietyissä kilpailuissa epäillään otetun positiivinen näyte; kenen tai keiden, sitä tuskin koskaan henkilöidään. Nämä tapahtumat ”taipuvat” nekin kielteisillä metaforilla kuvattaviksi, mutta ehkä väkinäisemmin kuin prototyyppi uutiset.

Positiivinen näyte panee alulle prosessin, jota doping journalismin on tapana seurata loppuun eli urheilujärjestön tai siviilituomioistuimen tekemään ratkaisuun saakka. Rikosjournalismia yleensä on, eikä aina aiheetta, moitittu rakenteellisesta yksipuolisuudesta: se antaa paljon tilaa rikostakoskeville epäilyille — nyttemmin tosin useimmiten ilman epäillyn henkilön nimeä — samoin kuin syytteelle ja oikeudenkäynneillekin, mutta jos syyte lopulta hylätään, journalismin kiinnostus asiaa kohtaan heikkenee äkisti ja päätös kuitataan vähällä. Jos juttu ei alun alkaenkaan ole normaalein uutiskriteerein arvoituna ollut kovin suuri, vapauttava päätös saatetaan jopa jättää mainitsematta. Doping-journalismia ei havaintojeni mukaan ole aihetta moittia samasta viasta, vaan se toki kertoo päätökset niiden sisällöstä riippumatta. Painotuksista voitaisiin kyllä keskustella.

Väärinkäsitysten välttämiseksi haluan sanoa selvästi, että niin kauan kuin nykyinen doping-kieltolaki nykyisine valvontajärjestelmineen ja rangaistuskäytäntöineen on voimassa, on luonnollista että urheilujournalismi kertoo yksittäisistä doping-kiellon rikkomistapauksista. Vallitsevan näkemyksen mukaan elävää ja toimivaa journalismia syntyy nimenomaan yksittäistapauksista eikä esim. tilastollisista raporteista. Luonnollista on myös, että puheena olevat prototyyppiuutiset operoivat urheilijoiden nimillä; *names make news*. Silloin kun kyseessä on kiistattomasti huippu-urheilija, nimen salaaminen olisi mielettöntäkin, koska urheilulyleisö alkaisi tietenkin ihmetellä, miksi hän ei kilpaile. Myös hyvää journalistista tapaa tulkitseva Julkisen Sanan Neuvosto (JSN) sallii doping-uutisilta paljon.⁴⁸

Jos lukija kuitenkin kokee prototyyppiuutista koskevan esitykseni arvosteluksi, myönnän että se on tarkoitettukin kriittiseksi myönteisen näytteen antaneita urheilijoita *metaforin* moralisoivaa ja syyllistävää journalistista käytäntöä kohtaan (vrt. Pänkäläinen 1993, 98–99). Suomalainen journalismi kykenee kertomaan esim. miestaposta — rikoksesta jonka raskaus on valovuosien päässä urheilussa kielletyn aineen käyttämisestä — ilman vastaavanlaisia moralisointia.

Doping-aiheiset kommentit liittyvät saumattomasti uutisiin. Ensiksi mainittujen ylivoimaisesti yleisin metaforinen käsitepari on ”*puhdas*” vastaan ”*epäpuhdas*”, ts. kielletyistä aineista pidättyvä vs. niiden käyttäjä. Sanaparin oveluus on seuraus sen kaksoismerkityksestä (fiskeläisittäin teeman ja reeman kontrastista, ellei sitten katsota että reemakin on menettänyt outoutensa

ja tullut tutuksi eli lakannut olemasta aito reema): kun urheilija on pidättynyt kiellettyjen aineiden käytöstä, hänen elimistönsä on puhdas, mutta samalla hän on moraalisesti puhdas. *Urheilijat jaetaan hyviin ja pahoihin yhdellä ainoalla mittapuulla.*

Muitakin metaforia käytetään. Dopingia vastaan käydään ja on käytävä ”taistelua”, doping on ”kitkettava” kilpa- ja huippu-urheilusta⁴⁹, doping on ”urheilun rikkaruoho”.

Äärimmillään doping-rikollisuuden vastustaminen uskonnollistetaan. Göteborgin MM-kilpailujen jälkeen vuonna 1995 antamissaan haastatteluissa Sari Essayah kutsui dopingia ”synniksi”. Myös urheiluyhteisön penkkiurheilijajäsenet saattavat uskonnollistaa asian. Oulun hiippakuntalahden haastattelema kirkkoherra Tapio Leinonen (RH 1996) korosti, miten vaikeaa on oman syntisyden myöntäminen:

”Rikoksista kiinni jääneet poliitikot ja urheilijat ovat hyvä julkinen esimerkki siitä, miten mahdotonta on myöntää tehneensä väärin. Vai oletteko kuulleet joidenkin rötöstelleiden poliitikkojen myöntäneen rikoksensa? Selvästä vilpistä kiinni jääneet urheilijat selittävät tekemisiään, eivätkä voi millään myöntää, että sokea voiton tahto sai heidät käyttämään kiellettyjä aineita.”

Leinonen ei tunnu ottavan huomioon yleisiä oikeusperiaatteita, joiden mukaan epäily ei vielä ole syyte eikä syyte ole tuomio, saati että jokaisella epäilyllä ja syytetyllä on oikeus ”selittää tekemisiään” eli puolustautua. Hän ei ehkä ole seurannut urheilua kyllin tarkkaan tietääkseen, että nykyinenkin tiukka ja osin summittainen doping-valvontajärjestelmä on myös vapauttanut ”kiinni jääneitä”.⁵⁰

Olen edellä alaluvussa 3.3 ohimennen maininnut *Let's Stop Doping* -julkaisun myyttisyyden; pohjimmiltaan siinä on kysymys hyvän ja pahan välisestä armottomasta kamppailusta, jossa kompromissi on mahdoton (sananmukaisesti ”hyvän ja pahan taistelusta” puhuu Klemola 1982, 133). Ainakin suomalainen doping-aiheinen urheilujournalismi noudattaa — vaikka ei varmaan tietoisesti — tuon julkaisun ajatuskulkuja vain vähän vaihtelevina variantteina. Suunnilleen saman ajatuksen voi ilmaista toisinkin: dopingjournalismin pohjavireenä on aidon, alkuperäisen, ”puhtaan” urheilun kaipuu; kauhis illuusio, arvelen.

Taistelun välttämättömyyksiin kuuluu valppaus, hieman rumemmalta nimeltään epäluuloisuus. Taistelija tarkkailee kaiken aikaa, missä dopingia saattaa piillä. Joskus tapana on ollut tehdä päätelmiä urheilijan tulosten hyvin no-

peasta paranemisesta, mutta viime vuosina en ole sitä suomalaisessa urheilu-journalismissa paljon havainnut, paitsi 1970-lukua muisteltaessa. Kenties tähän on vaikuttanut, että kukaan asiantuntija tuskin uskaltautuu varmasti sanomaan, mikä on se raja jonka yli menevä tulosparannus esim. yhden vuoden aikana on mahdollinen vain kielletyillä keinoilla. Toinen enää harvemmin käytetty tapa on tehdä dopingin käyttöä koskevia ”päätelmiä” urheilijan ulkomuodosta sinänsä tai nimenomaan sen muuttumisesta. Timo Seppälä on rehdisti sanonut tuollaisen ”päättelyn” olevan epäeettistä, koska ihmisten ulkomuoto muutenkin vaihtelee suuresti ja voi myös muuttua eikä näillä ilmiöillä tarvitse olla mitään tekemistä dopingin kanssa, mikä on saattanut hillitä urheilutoimittajien ”päättelyn” halua.⁵¹ Konstruktionismilla on näissä kohdin rajansa.

Sen sijaan jäljellä on halu selittää urheilijoiden vammautumisesta ja loukkaantumista herkästi dopingilla, ikään kuin kaikki dopingia käyttämättömät eläisivät automaattisesti koko ikänsä terveinä.⁵² Puheena olevaa selittämistä sovelletaan tosin erityisesti kuntoilijoihin, ennen muuta kuntosaleilla kävijöihin.⁵³

Palaan jälleen konstruktionismiin. Se siis ohjaa huomiota johonkin, mutta *myös pois jostakin*. Urheilujournalismi tekisi suuren palveluksen koko urheiluyhteisölle, jos se alkaisi tuottaa vaativia juttukokonaisuuksia myös sellaisista urheiluvammoista ja urheilijoiden sairauksista, joilla ei nykyisen tiedon mukaan ole mitään yhteyttä dopingin kanssa ja tämän yhteyden puuttuminen myös tehtäisiin selväksi.⁵⁴

Kaikessa doping-kielteisyydessään (vrt. Vuolle 1982) ja loogisessa konstruktionistisuudessaan journalismi on yhdessä tärkeässä suhteessa onnistunut vähemmän hyvin. Se antaa usein ja mielellään — poikkeuksia on — asioista sen kuvan, että pohjimmiltaan doping-ongelma on kilpa- ja huippu-urheilun osalta hallinnassa: tehokkaan valvonnan, uteran testauksen sekä verraten pitkien kilpailukieltojen ja valistuksen ansiosta kilpa- ja huippu-urheilu on maassamme muuttunut yhä ”puhtaammaksi”. Tätä on korostanut Timo Seppälä ja tätä tukee myös tilastollinen tieto: esim vuonna 1994 maassamme otettiin doping-testi kaikkiaan 810 urheilijalta ja positiivisia näytteitä oli 14 (Portaankorva 1995).

Miten on selitettävä positiivisten doping-näytteiden vähyyssuhteessa kilpa- ja huippu-urheilijoiden hyvin pitkiin sairaus-, loukkaantumis- ja vammautumislisistöihin? Miten tämä käy yksiin sen näkemyksen kanssa, että doping on nykyisen kilpa- ja huippu-urheilun suurin ongelma? Jään odottelemaan vastauksia. Ensimmäisen reaktion olen saanut Alénilta (1997), jonka mukaan ”doping-testien perusteella ei voida tehdä juuri minkäänlaisia päätelmiä dopingin yleisyydestä, koska osa doping-aineista on sellaisia, että ne eivät näy testeissä ja nekin, jotka näkyvät, näkyvät vain silloin, jos testi tehdään käytön aikana tai välittömästi sen jälkeen. Dopingia käyttävät pyrkivät tietysti täysin harkitusti ennakoimaan testitulokset, lisäksi he pyrkivät manipuloimaan näytteitä ja pystyvät joskus jopa etukäteen vaatimaan sen, ettei heitä testata.” Tuo vaatiminen on tietysti mahdollista vain kulissien takana ja edellyttää urheilijan olevan niin huipulla, että hänellä on varaa sanella ehtonsa, lisään Alénin ajatuksiin.

Doping-journalismilla on myös moraalinen ongelmansa. Se syyllistää tehokkaasti positiivisen näytteen antaneita ja jopa vain epäiltyjä. Syyllistämiseen sillä on oikeus, koska positiivisen näytteen antaminen merkitsee todennäköisesti — ei aina — sääntöjen rikkomista ja epäreilua, moraalitonta tekoa kanssakilpailijoiden kannalta edellyttäen, että kaikki kanssakilpailijat eivät ole kiellettyjen aineiden käyttäjiä. Mutta eikö syyllistäminen merkitse myös erittäin rajua yksilön lyömistä, ääritapauksessa hänen ihmisarvonsa epäsuoraa kieltämistä? Muistettakoon Martti Vainion häpäisevä julkisuus, jota jatkui miltei koko syksyn 1984. Myös tämä siis on moraalinen ongelma. *Doping-journalismissa on moraalista vastassa.*

Lohdutus vaikka laih on, että kansainvälisestä keskustelusta löytää vieläkin hurjempaa syyllistämistä. Berendonkin (1993) suhtautumista dopingin käyttäjiin luonnehdin adjektiivilla, joka ei kuulu normaaliin sanastooni: fasisinen.

DOPING-KIELLON GORDIONIN SOLMU

4.1 KOHTI EETTISTÄ SYÖKSYKIERRETTÄKÖ?

Kaikkea edellä sanomaani voidaan pitää pitkäksi venähtäneenä johdatuksena dopingin problematiikkaan. Tässä luvussa pyrin asian systematisointiin neljästä eri näkökulmasta. Ensimmäisessä alaluvussa pohdin kilpa- tai huippu-urheilijan sekä koko järjestelmän tilannetta sosiologian ja hiukan psykologiankin kannalta: suoritusten parantaminen myös sillä ainoalla keinotekoisella tavalla joka on kielletty saattaa houkutella, mutta samalla riskit pelottavat.

Epäilystäkään ei ole siitä, etteikö kilpa- ja huippu-urheilun järjestelmän varsin tärkeä osa penkkiurheilijat, ”tavalliset kansalaiset”, voittopuolisesti paheksuisi dopingia (Vuolteen 1982 tätä osoittavat tulokset ovat vuosilta 1981–82 eli pitkälti toistakymmentä vuotta vanhoja, mutta tuskin on tapahtunut mitään mikä olisi saanut konstruoidun kollektiivisen tajunnan mullistavalla tavalla muuttumaan). Korkeintaan kysymys on paheksumisen asteesta, joka tietenkin voi vaihdella samalla tavoin kuin se vaihtelee esim. suhteessa rikoslaissa kriminalisoituihin tekoihin. Hyvä on samalla tietää poikkeavienkin näkemysten olemassa olo: Siukosen (1982a) tosin jo ikääntyneistä näköalapuheenvuoroista löytää myös kannanottoja, joiden mukaan dopingia on ongelmana suuresti paisuteltu.

Tässä kohden sallin itselleni myös täysin epäjärjestelmälliset havainnot: kun tammikuusta 1993 alkaen olen silloin tällöin kirjoitellut dopingista lehtiin tai antanut asiasta haastatteluja — kaikki tämä samassa sävyssä kuin käsillä oleva raportti — seurauksena on ollut joukko yksityisiä yhteydenottoja kadulla pysäyttelemisineen yms., ja niistä on käynyt ilmi suhtautumisen koko kirjo dopingin ankarasta paheksumisesta doping-kiellon ainakin lievään paheksumiseen. Tietenkään en voi vaatia näille kontakteilleni mitään todistusvoimaa, sillä onhan hyvin mahdollista että herkimmin ovat yhteyttä ottaneet kansani suunnilleen samannieliset.

Enemmistön mielipide on tietysti mitä tärkein, mutta myös vähemmistö(je)n kantaa täytyy pitää kiintoisana. Iäkäs yhteiskunnallinen pohdiskelija Urpo Harva otti vähän ennen kuolemaansa *Aamulehden* mielipidesivulla kantaa dopingiin. Hän oli sitä ennen lukenut Eskolan (1992) artikkelin, jonka hän oli kokenut lähes vastaukseksi omaan aiempaan pikku puheenvuoroonsa. Siinä hän oli todennut että ei osaa ottaa kantaa dopingiin, koska ei tiedä siitä tarpeeksi. Nyt hän tietoa saatuaan kirjoitti, että hänen kantansa on selvä, ja hän jatkoi mm.näin:

”Mielestäni sellaisia dopingaineita, joista ei ole terveydelle juuri mitään haittaa, ei ainakaan pysyvää, ei pidä kieltää.---Lievästi haitallisten dopingaineidien käyttö riippukoon urheilijoiden harkinnasta edellyttäen, että urheilujärjestöt ja valmentajat antavat niiden vaikutuksista mahdollisimman tarkat tiedot. Miksi urheilijoiden terveyttä pitää vaalia rangaistuksin, kun muut ihmiset saavat vapaasti polttaa tupakkaa ja juoda viinaa suurista terveystriskeistä huolimatta?” (Harva 1992⁵⁵)

Vähäisen henkilökohtaisen tuntemukseni perusteella rohkenen arvella, että Harva ei seurannut urheilua kovinkaan tarkkaan eikä siis tuntenut sitä hyvin. Siitä ja ehkä myös kokeneen tiedemiehen kriittisyydestä seurasi, että hän oli jäänyt voimakkaimman konstruktionistisen vaikuttamisen ulkopuolelle. Näin hän turvautui mielestäni luontevaan analogiaan: kun kerran doping on kielletty, miksi sitten tupakka ja viina ovat sallittuja?

Havaintojeni mukaan tuo kysymys jättää monet penkkiurheilijat ymmälle tai ärsyttää heitä suurestikin. Olen joutunut käymään yksityiskeskusteluja asiasta enkä juuri koskaan ole saanut mitään vastausta äskeiseen myös Harvan esittämään kysymykseen. Joskus joku on vastannut tavalla, joka ehkä on verbalisoitavissa näin: (kaikki) doping-aineet ovat terveydelle vaarallisempia kuin tupakka ja alkoholi (pahimmillaankaan). Jos otetaan huomioon suluisissa olevat kenties eksplisiitisti lausumattomat sanatkin, voidaan todeta kyseessä olevan rajun konstruktionistisen vaikuttamisen lopputulos. Alén (1997) huomauttaa tähän, että arvio ei tietenkään pidä paikkaansa, koska tupakkaan ja alkoholiin kuolee Suomessakin vuosittain tuhansia ihmisiä ja dopingin käyttöön on kuollut vain yksittäisiä henkilöitä. Jos tupakka keksittäisiin tänään, se ilman muuta kiellettäisiin vaarallisuutensa vuoksi, hän toteaa.

Otan toisenkin esimerkin ”yleisön osastosta” — mitä turhan halventavaa sanontaa en mielipidesivuista ja -palstoista ilman sitaatteja käytä. *Suomen Urheilulehdessä* kirjoitti nimim. Anti-doping (1995) mm. näin:

”---Pahalta tuntuu katsoa esimerkiksi Trine Hattestadın komeita keihäskaaria, kun muistelee vielä muutama vuosi taaksepäin, jolloin Trine (silloin vielä tyttönimeltään Sohlberg) kärähti kielletyistä aineista. En todellakaan voi arvostaa hänen suorituksiaan, kun tietää millä keinoilla kuntopohja on hankittu.”⁵⁶

Suomen Urheilulehden todennäköisen lukijan luulisi ymmärtävän urheilua sen verran, että hän tietäisi kuntopohjan hankkimisen dopingilla mahdottomaksi, kuntopohjahankitaan vain harjoittelulla. Yksityiskeskusteluissa olen kuullut esitettävän sellaisia näkemyksiä, että kiellettyjä aineita käyttävät urheilijat pääsivät muita helpommalla: he muka harjoittelisivat vähemmän kuin muut. Ilmeisesti urheilujournalismi ei ole kyennyt tekemään tarpeeksi selväksi — ehkä aineiden ”mainostamisen” pelossa — että nimenomaan hormoneja käyttävä urheilija kykenee harjoittelemaan *enemmän* kuin muut (vrt. Alén 1986, 27) ja yksi terveysriskeistä piilee juuri liikaharjoittelussa. Toisaalta ilman harjoitteluakin isolla hormoniannoksella saadaan lihasmassaa ja voimaa lisää, mutta ei suinkaan taitoa, joka sekin on urheilussa välttämätöntä.

Tietenkään ei ole vähäteltävä sitä, mikä on penkkiurheilijoiden suhtautuminen dopingiin. Jos se on hyvin kielteinen ja usko kiellettyjen aineiden runsaaseen käyttöön samalla luja, reaktiona saattaa olla kilpa- ja huippu-urheilua kohtaan tunnetun kiinnostuksen hiipuminen: katsomoiden yleisöväje ja jopa tv:n kilpailulähetysten suosion lasku. Vähitellen nämä molemmat ilmiöt — joista jälkimmäinen on tietenkin vakavampi — saattavat vähentää urheilun myyntiarvoa siinä määrin, että se tuntuu urheilujärjestöjen tuloissa. Drastisimmin tämä varmaan tapahtuisi silloin, jos kritiikki urheilun muitakin keinoitekoisia puolia kuin dopingia kohtaan samalla lisääntyisi. Vielä ei merkkejä tästä kuitenkaan liene näkyvissä, mikä osoittaa että kilpa- ja huippu-urheilu on toistaiseksi kestänyt hyvin dopingin mahdollisesti aiheuttaman arvostuksen laskun. En ryhdy spekuloidaan, osoittaako tämä vihjeenomaisesti jotakin penkkiurheilijoiden dopinginvastaisuuden vakavuudesta. Myös vastaspekulaatio on aina mahdollinen: kilpa- ja huippu-urheilun suosio ja ennen muuta arvostus saattaisi ilman dopingia olla vielä korkeammalla kuin nyt.

Entäpä urheilujohtajat, valmentajat, urheilulääkärit ja heihin verrattavat? Mikä on nykyään heidän suhtautumisensa doping-kieltolakiin? Kun seuraa suomalaista keskustelua, kuulee tuolta taholta täysin yksinäisen dopinginvastaisen kuoron. Näin lienee muissakin maissa. On mahdollista että tämä kuvastaa aitoa kemiofobiaa, edellä käsiteltyä kemiallisiin aineisiin kohdistuvaa

kauhua. Yhtä hyvin se voi heijastaa legalismia, sitä että säännöt ovat pyhät eikä niiden muuttamisen mahdollisuuteen sovi edes vihjaista. Kemiofobia ja legalismi voivat tietenkin myös yhdistyä samoissa henkilöissä.⁵⁷

Tyynen pinnan alla saattaa kuitenkin kuplia. Näin on tapahtunut ainakin silloin, kun hormonien kielto oli vielä verraten uusi asia ja legalismin edellyttämä hyvin nopea sopeutuminen uusiin sääntöihin ei osoittautunutkaan aivan yksinkertaiseksi. Seuraavat minulta jo unohduksiin jääneet tosiasiat on Pauli Vuolle saattanut tietooni.

Lääketieteilijä Eino Heikkinen perusteli laajasti kielteistä kantaansa hormonien, nimenomaan anabolisten steroidien käyttöön jo vuonna 1972 eli pari vuotta ennen niiden kieltämistä.⁵⁸ Viisi vuotta myöhemmin hormonien tutkija Risto Santti sekä Jyrki Suominen ja Markku Hyypä, lääketieteilijöitä hekin, asettuivat samassa lehdessä⁵⁹ samalle kannalle kuin Heikkinen; heistä anabolisia steroideja ei ole käytettävä terveiden ihmisten suorituskyvyn kohottamiseen, sillä niiden ”suorituskykyä lisäävät vaikutukset ovat kiistanalaisia ja sivuvaikutukset todellisia”.

Tässä kohden Alén (1997) on valmis päivittämään tietoja ajan tasalle: ”Äskettäin amerikkalaistutkijat ovat luotettavalla, pätevällä kaksoissokkotutkimuksella osoittaneet isojen androgeenisten/anabolisten steroidiannosten lisäävän lihasmassaa ja lihasvoimaa myös harjoittelemattomilla henkilöillä.” Lisäksi tutkimus osoitti, että sama ilmiö eli lihasmassan voiman lisäys tulee esiin myös harjoittelun yhteydessä siten, että harjoittelun ja lääkkeen käytön yhteisvaikutus on suurempi kuin pelkkä harjoittelu. Aikaisempien tutkimusten ristiriitaiset tulokset johtuvat yksiselitteisesti siitä, että niissä käytetyt annokset ovat olleet ns. hoitoannoksia eli liian pieniä.

Palaa lähimenneisyyteen. Myös toisin ajattelevia lääketieteilijöitä oli. Vuolteen arvion mukaan vaikuttajana varmasti merkittävin anabolisten steroidien käytön sallimisen kannattaja on meillä ollut kliinisen kemian professori Herman Adlercreutz tutkijaryhmineen. Tämän koulukunnan näkemys perustui yhtäältä steroidien suhteelliseen vaarattomuuteen kontrolloidussa käytössä (ns. terapeuttinen käyttö) sekä toisaalta niiden käytön välttämättömyyteen kansainvälisen urheilumenestyksen turvaamiseksi. Lääketieteellisten asiantuntijoiden ristiaallockoa kuvastaa myös se, että Alénin ja Heikkisen (1982) tulosten mukaan Suomen urheilulääkäriyhdistyksen jäsenistössäkkin oli hajontaa. Vastanneista 86 % kannatti Lääkintöhallituksen yleiskirjeen kantaa, jonka mukaan lääkäreiltä kiellettiin oikeus määrätä lääkkeitä

terveelle urheilijalle urheilussa tarvittavan suorituskyvyn parantamiseksi, kun taas 14 % vastusti kieltoa. Vuolteen tiedustellessa suhtautumista hormonien käyttöön urheilun eri tasoilla 19 % urheiluelämässä mukana olevista lääkäreistä hyväksyi niiden käytön huippu-urheilussa lääkärin valvonnassa muiden asettuessa kielteiselle kannalle. 3 % oli valmis hyväksymään kontrolloidun käytön myös kuntoliikunnassa. Sitä vastoin kaikki tuomitsivat hormonien käytön naisten ja kasvuikäisten urheilussa.

Tulkitsen yhä Vuolteen tietoja: lääketieteellisten näkökohtien kanssa kieltoutuivat yhteen moraaliset näkökohdat. Suomen Olympiakomitean pitkäaikainen jäsen ja Euroopan Olympiakomiteoiden Liiton lääketieteellisen komission puheenjohtaja Kaarlo Hartiala katsoi päin vastoin kuin Adlercreutz, että jos hormonien käyttö vaikkapa lääkärin valvonnassakin sallitaan, teollistuneet maat saavat lisäedun kehitysmailhin verrattuna ja kilpailutilanne muuttuu yhä epätasaisemmaksi. Kun Kansainvälisen Olympiakomitean jäsen Peter Tallberg oli asettunut kannattamaan hormonien kontrolloitua käyttöä, Hartiala kivahti hänelle *Seuran* haastattelussa vuonna 1981: ”Sooloilua. Kauppatieteen maisteri menee vesittämään asian.”

Olennaista mielestäni on, että ajassa ei tarvitse mennä puoltatoista vuosikymmentä kauemmaksi taaksepäin, kun havaitaan että kyseessä oli lähes henkien taistelu hormonien kontrolloidun käytön puolesta ja vastaan eikä konstruktionistinen vaikuttaminen ollut vielä ehtinyt jyrätä alleen tai edes pois julkisuudesta poikkeavia ääniä. Vieläkö tuon taistelukauden muistumat vaikuttavat pinnan alla ainakin varttuneemman urheilulääkäri- ja yleensä lääkärikunnan mielessä, jää tutkimuksen selvitettäväksi, niin vaikeaa kuin arkaluontoisen asian tutkiminen onkin.

Sille joka haluaa eläytyä mainittuun lähimenneisyyden vaiheeseen tarjoavat Siukosen (1982a) kirjan 34 näköalapuheenvuoroa kiintoisan aineiston.⁶⁰ Siltana tuosta ajasta nykyhetkeen nostan erityisesti esiin Heikki Kantolan, joka tuolloin oli Suomen Hiihtoliiton valmennuksen ja koulutuksen johtaja ja on nyt Suomen Olympiakomitean valmennuspäällikkö. Anabolisista steroideista hän sanoi, että niiden ”ehdoton kieltäminen ja kiellon valvominen ei ole niin yksinkertainen ja mutkaton asia kuin väitetään” (Kantola 1982, 201). Hän tarkasteli kolmea vaihtoehtoa seuraavalla tavalla:

”Vaihtoehto	Seuraus
1. Täydellinen vapaus	Suuret terveydelliset riskit.
2. Käytön kokonaan lopettaminen (ehdoton kieltö)	Toteutuessaan paras ja ihanteellinen vaihtoehto, mutta epärealistinen. Ehdoton kieltö johtaa luvattomaan käyttöön ilman kontrollia ja sen mukana riskien ja urheilijoiden välisen epäoikeudenmukaisuuden lisääntymiseen.
3. Valvottu käyttö	Tosiasiat huomioiden paras ja ainoa realistinen vaihtoehto. Mahdollistaa myös valvotun ohjauksen ja urheilijavalistuksen.” (ema., 201)

Olen tiedustellut Kantolalta Atlantan olympialaisten aattona, mikä on hänen nykyinen kantansa asiaan. Seuraavassa hänen vastauskirjeensä koko substanssiosa:

”Vastaan heti koska asia on tärkeä (valitettavasti en ehdi muotoilla näkemystäni kovin valmiiseen muotoon): Siukosen kirjoittamaan Doping-kirjaan antamani mielipide vastasi senaikaista käsitystäni silloisen doping-valvontakäytännön vallitessa. Nyt en voi tuota kannanottoani hyväksyä.

Uskoni dopingvapaan urheilun tulevaisuuteen ja tiukan dopingkontrollin välttämättömyyteen on viime vuosina seuravista syistä vahvistunut:

1) Valvonnan tehostuminen on palauttanut uskoni ”puhtaan urheilun” mahdollisuuksiin. Tästä todisteena puhtaina pitämieni urheilijoiden loistavat suoritukset monissa lajeissa (Jonathan Edwards ja Suomen parhaista urheilijoista mm. Mikko Kolehmainen, Jani Sievinen, Valentin Kononen jne.).

2) Suomalaiset menestyvät tiukasta doping-valvonnastamme huolimatta useissa lajeissa ja ovat lähestyneet maailman kärkeä erityisesti niissä lajeissa, joissa dopingilla voidaan arvioida olevan suurin merkitys. Esim. kuulantyytönnössä jossa parhaat mm. Mika Halvari joutuvat doping-testiin vähintään kymmenen kertaa vuodessa (viisi harjoituskaudella). He tietävät, että doping olisi uran loppu ja toisaalta usko menestykseen ilman dopingia antaa uutta puhtia ja henkistä voimaa.

3) Dopingilla ei ole merkitystä läheskään kaikissa lajeissa (erityisesti taitolajit). Osa dopingin tuomasta tuloslisästä johtuu psyykkisistä tekijöistä. Se voidaan korvata myös sillä, että on voitu osoittaa tulosparannus ja menestyminen ilman dopingia.

4) Dopingin osittainenkin salliminen merkitsisi sen hyväksymistä, että vain dopingilla voi menestyä. Tällöin käyttö lisääntyisi myös lajeissa, joissa dopingilla ei ole oleellista merkitystä. Myös dopingin leviäminen kansalliselle tasolle ja nuorten urheiluun saisi uutta vauhtia, mikä olisi todella vahingollista. Kuka ottaisi vastuun väärän esimerkin antamisesta nuorille urheilijoille, jos huippujen doping sallitaan?

Doping-valvonta ei valitettavasti ole vielä kattava joten tehokkaita toimenpiteitä tarvitaan. Erityisesti KOK:n tulisi käynnistää nopeat toimenpiteet veritestien käyttöönottamiseksi, jolloin hormonitestausta tarkentuu ja veridopingtestin kehittäminen saisi uutta puhtia.” (Korostukset Kantolan)

Pidän sympaattisena että Kantola kiireidensä keskellä vastasi minulle, ja toivon vastauksen synnyttävän kommentoivaa keskustelua. Tulokinnan lähtökohdaksi tarjoan sitä, että vuonna 1982 oli vielä varsin lähellä se aika jolloin hormonit olivat sallittuja, mutta vuonna 1996 tuo ajanjakso ei enää vaikuta ajatteluun.

Doping-problematiikan kannalta mitä tärkeimmän ryhmän eli kilpa- ja huippu-urheilijoiden itsensä suhde dopingiin ei ole aivan yksinkertainen ilmiö. Helsingin yliopiston Studia Olympia -luennolla Timo Seppälä (1996a) otti asiaan kannan, joka lähti siitä kuvitelmaasta että dopingvalvonta lopetettaisiin. Nyt kiellettyjen aineiden salliminen johtaisi mm. siihen, ettei huippu-urheilijaksi voisi päästä riskeeraamatta haitallisilla aineilla terveyttään: ”Dopingin sallimisen sijasta tulisikin silloin puhua dopingpakosta” (ema., 77). Tätä taas urheilijat itsekään eivät halua (ema., 77–78).

Pyysin Seppälältä tarkempia perusteluja ja hän lähetti minulle artikkelinsa (Seppälä 1991). Siinä oli kartoitettu nuorten suomalaisten urheilijoiden doping-tietämystä ja asenteita yhdeksässä urheilulukiossa tai vastaavassa. Vastaaajia oli 182. Tulosten mukaan kiellettyjä aineita kokeilleita oli minimaalisen harvoja: 4 % miehistä ja 2 % naisista. Vähän useammille oli tarjottu niitä osittavaksi tai käytettäväksi. Yli 16 % tiesi jonkun tuttavansa käyttäneen dopingia.

Kyselynsä tulokset Seppälä (ema.) tiivistä seuraavasti:

”Dopingkyselyn tulokset viittaavat siihen, että nuoret urheilijat tiedostavat melko hyvin dopingiin liittyvät terveysriskit, joskin tietämys yksittäisistä aineista ja niiden vaikutuksista on melko hatara. Tietämyksen lisääntyessä harvenee niiden joukko, jotka kannattavat dopingaineiden vapaan käytön sallimista.⁶¹ Menestyksen myötä urheilijat taas katsovat entistä enemmän, että dopingaineiden käyttö tulisi kieltää eettisten syiden vuoksi, jolloin kaikki urheilijat olisivat kilpailuissa samalla lähtöviivalla.”

Puhelinkeskustelussamme 4.3.96 Seppälä kutsui puheena olevaa selvitystään vaatimattomaksi. Sikäli kun suppean artikkelinmuotoisesta raportista voin päätellä, se joka tapauksessa on tehty asiallisesti. En näe aihetta epäillä sen tulosten suuntaa. Yhtä vähän epäilen Vuolteen (1982) kymmenkunta vuotta aiemmin saamia tuloksia kohderyhmällä, joka koostui kiistattomista huippu-urheilijoista: kyseessä olivat vuoden 1980 kesä- ja talviolympialaisiin osallistuneet suomalaisurheilijat sekä tuolloin elossa olleet suomalaiset olympiamitalien voittajat.

Urheilijoista 84 % eli 207 henkilöä kiisti koskaan käyttäneensä kiellettyjä aineita, kun taas 15 % oli henkilökohtaisesti tutustunut niihin kokeilijoina, silloin tällöin käyttäneinä tai säännöllisesti käyttäneinä, joista osa kuitenkin oli lopettanut käytön (ema., 78–79). Ja mikä olennaista, vain 1 % hyväksyi sen valmentajan valvonnassa ja 38 % lääkärin valvonnassa, kun taas 60% ei hyväksynyt sitä missään tapauksessa. Kuntourheilussa kukaan ei hyväksynyt hormonien käyttöä ilman varauksia eikä valmentajan valvonnassa, mutta 5 % hyväksyi sen lääkärin valvonnassa (ema., 86).⁶²

Selvittämistä vailla on se vaikea kysymys, missä määrin Seppälän ja Vuolteen saamiin jakautumiin on vaikuttanut vastaajien huoli tai suoranainen pelko: uskallanko kysely-, saati sitten haastattelututkimuksessa paljastaa asenteita, joiden tiedän tai arvelen olevan kysyjien ja yhteiskunnan kannalta epäsuotavia, ellei suorastaan moraalittomia? Enkä kai mitenkään voi paljastaa käytöstäni, josta voin näin jäädä kiinni? Yhteiskuntatieteilijöiden yleinen kokemus — tosin ehkä voimakkaimpana poliittisesti kuohuneelta 1970-luvulta — oli, että läheskään kaikki otoksiin tai muihin näytteisiin osuneet eivät luottaneet vastaajien anonymisuuden säilymiseen. Toisaalta Vuolteen eräät luvut eli lääkärin valvoman hormonien käytön sallivien verraten suuret prosenttiosuudet viittaavat siihen, että ongelma ei urheilua ja dopingia koskevissa tutkimuksissa olisi sen suurempi kuin ehkä vastaavantyyppisissä tutkimuksissa keskimäärin.

Asiaa mutkistaa yhdysvaltalainen tutkimus, jota esitellään usein doping-aiheisessa kirjallisuudessa. Seuraava referaatti perustuu Mäkipäähän (1985, 31). Yhdysvaltalainen urheilulääkäri tiedusteli 100 juoksijalta, olisivatko he valmiita turvautumaan dopingiin joka takaisi olympiavoiton, vaikka he tietäisivät että aineen käyttö aiheuttaisi vuoden kuluessa varman kuoleman. Haastateltavista 50 vastasi myöntävästi.

Tulosta ei tule ottaa liian vakavasti. Juoksijat tai ainakin monet heistä todennäköisesti oivalsivat kysymyksen epärealistisuuden: ainetta joka determinoidusti saisi aikaan niin olympiavoiton kun nopean kuoleman ei ole eikä todennäköisesti tulekaan. Silti tulos antaa ajattelemisen aihetta, etenkin jos muistaa että Sigmund Freudin teorioissa on tärkeällä sijalla kuuluisa *thanatos*, kuolemanvietti. Arkikokemus vahvistaa, että on tilanteita joissa yksittäisen ihmisen kuolemanvietti käy kamppailua elämänvietin kanssa.

Kilpa- ja huippu-urheilijan ja siksi pyrkivän psyykkisen tilan suhteessa dopingiin — ja vielä enemmän konkreettisen käyttäytymisen kuin asenteiden tasolla — täytyy olla vähintään hankala, vaikka ei välttämättä kaikilla. Asian erittelyssä auttaa edellä luvussa I esittelemäni, Valde Mikkoselta lainaamani käsitepari ulkoinen vs. sisäinen ihmisen itsekontrolliin vaikuttavien tekijöiden määreinä.

Ajatellaanpa urheilijaa joka on jo menestynyt mutta ei vielä päässyt huipulle; hän voi pidättyä ensimmäisestäkin doping-kokeilusta; hän voi ehdottomasti sanoa ei omille tukihenkilöilleenkin saati sitten ulkopuolisille, jotka ehkä neuvovat häntä turvautumaan kiellettyihin aineisiin, koska ”muutkin käyttävät” tai suorastaan ”kaikki käyttävät”.⁶³ Mutta mihin kieltäytyminen perustuu?

Mikkoslaisittain ehkä sisäisiin tekijöihin, sisäistettyyn normiin joka on muuttunut niin omaksi että asianomainen ei ajattele sen alkuperää. Huoli terveydestä ei kenties hänen tietoisuudessaan ole olennainen, ei välttämättä kiinni joutumisen pelkokaan, mahdollisesti ei edes se, että aiheellisesti kiinni joutunut käyttäjä paljastuisi kaikkien edessä eräänlaiseen petokseen syylliseksi. Pelkän julkisuuden perusteella arvioin, että tyyppiesimerkki tällaisesta kieltäytyjästä saattaa olla Sari Essayah; kuten sanottu dopingin kavahtaminen on hänelle osa synnin kavahtamista eli ilmeisen syvää uskonnollista vakaumusta.

Varmaan myös pelkkä terveystarkkailun karttaminen voi sisäistyä niin aidosti, että se riittää pidättymään dopingista, vaikka asianomainen katsoisi tuntevansa lääketiedettä, hän luottaisi lääkäriinsä joka ei välttämättä olisi täysin doping-kielteinen, hän uskoisi osaavansa noudattaa varoajoja jne. Oletan että myös kiinni joutumisen pelko saattaa sisäistyä niin kuin mikä tahansa fobia. Petri Keskitalo (i.v., 43) kirjoitti uransa huipulla ollessaan mm. näin:

”Kilpaileminen suuressa kilpailussa dopingin alaisena aiheuttaa varmaankin valtavasti lisäpaineita. Itseäni jännitti aivan tarpeeksi Soulessa ilman dopingkärähdyspelkoakin.”

Keskitalo mainitsi myös terveystriskit, mutta tulkintani mukaan korosti vielä enemmän kiinni joutumisen pelkoa.

Mielestäni urheilupsykologien tulisi — ehkä yhteistyössä sosiologien kanssa — yrittää päästä kiinni joutumisen pelon pinnan alle. Mistä pohjimmiltaan on kysymys? *Kun yhteiskuntamme on varsin doping-kielteinen ja tuo kielteisyys lienee monien vaikka ei läheskään kaikkien urheilijoiden sisäistävä, mitä positiivisen testituloksen antajassa pohjimmiltaan paheksutaan, käyttöä vai kiinni joutumista? Onko käyttö sinänsä ”vain” moraalitonta eikä kaikkien mielestä sitäkään kovin pahalla tavalla, mutta eikö kiinni joutumiseen lisäksi sisälly taitamattomuuden ellei suorastaan tyhmyyden elementti?*⁶⁴ Onko kyseessä *kaksinaismoraali*: käyttää saa mutta ei saa jäädä kiinni?

Palaan vielä Mikkosen käsitteisiin. Urheilija voi kieltäytyä dopingista myös siinä tapauksessa, että hän ei erityisesti tai lainkaan pelkää sen terveystriskejä eikä pidä käyttöä ainakaan kovin pahana petoksena.⁶⁵ Silloin kyseessä on ulkoisista tekijöistä riippuva itsekontrolli. Voiko se saada kielletyistä aineista pidättymään sellaisenkin urheilijan, joka ei erityisesti tai lainkaan pelkäisi kiinni joutumista, on minulle epäselvää. Ihmisen käyttäytymisen ja sen motiivien mutkikkouden tietäen jättää mielellään monia tulkintojen portteja avoimiksi.

Niin ikään on muistettava, että puheena olevat kaksi itsekontrollin tyyppiä eivät välttämättä eroa toisistaan kovinkaan selvästi (ks. Mikkos-sitaatti luvussa 1).

Omana lisänäni keskusteluun haluan tuoda esiin sen, että *moraaliseksi katsottavan ja jopa kiitettävän käyttäytymisen motiivit eivät välttämättä ole ainakaan täysin moraalisia*. Sosiologiasta olen oppinut, että köyhillä on monissa yhteiskuntamuodoissa tärkeä tehtävä: harjoittamalla heitä kohtaan hyväntekeväisyyttä varakkaat ihmiset tuntevat itsensä vielä paremmiksi kuin he muuten tuntisivat. Vastaavasti olen kriminologiasta oppinut, että rikollisilla on heilläkin arvokas roolinsa: ei-rikolliset kansalaiset tai ne jotka eivät ainakaan vielä ole joutuneet teoistaan kiinni saavat yhä kohotetuksi ylemmydentunnettaan ja heillä katsotaan olevan moraalinen oikeus moralisoida ja paheksua rikollisia, jopa purkaa heihin aggressioitaan.

Voisiko urheilijan kieltäytyminen dopingista olla jossakin tapauksessa myös *hybridistä ylemmydentuntoa*, tarvetta olla kaikin tavoin muita parempi? Täl-

lainen urheilija kai nauttisi jokaisesta positiivisesta testistä omassa urheilumuodossa ja -lajissa ja ehkä kilpa- ja huippu-urheilussa yleensä, koska se korostaisi hänen loistavuuttaan ”erilaisena”, ”puhtaana” urheilijana?⁶⁶

Toisaalta eräät urheilijahaastattelut ovat tulkittavissa niin, että ”puhtaana” pysyttelemisen on yksinkertaisesti sidoksissa myös siihen, paljonko asianomainen urheiluun panostaa. Jos panos ei ole maksimaalinen, sallitut keinot riittävät.⁶⁷

Erityistä spekuloinnista ei taas kaivanne se, että tietty määrä kilpa- ja huippu-urheilijoista Suomessa ja muualla — kuinka suuri määrä, sitä ei kukaan tiedä — joka tapauksessa käyttää kiellettyjä aineita. Totta kai tärkein motiivi on toive menestyä urheilussa paremmin kuin doping-kieltoa tottelemalla menestyisi, mutta siihenkin saattaa liittyä enemmän tai vähemmän tiedostettuja sivumotiiveja. Yksi on *tabun rikkominen*, toinen ja ymmärtääkseni hieman eri asia on *riskin ottamisen tarjoama nautinto*.

Kilpa- ja huippu-urheilijan ongelmallista suhtautumista dopingiin on tietenkin mahdollista systematisoida paljon pitemmällekin kuin edellä olen yrittellyt. Terävin tuntemani yritys on Heikkalan artikkeli *Doping voi hyvin kilpailun pakkopaidassa, Voittamisen laskuoppi* (1991). Hänen ideansa lähtökohta on filosofi Thomas Hobbesilta, joka vuosisatoja sitten kirjoitti yhteiskunnassa vallitsevan niukkuuden tilan, esim. ravinnon puutteen, seuraamuksista. Kyseessä on dilemma, jota ei Hobbesin mukaan voida jättää itsekkään eduntavoittelun varaan. Konfliktien välttämiseksi valta keskitetään ja yksilöiden oikeuksia rajoitetaan, yhteiskuntajärjestelmästä tulee väistämättä luonteeltaan pakottava (ema., 20) — ”vaikkakin yhteiseksi hyväksi”, Heikkala lisää (ema., 20). Hän katsoo mainitun vaihtoehdon toteutuneen huippu-urheilussa, jota luonnehtivat ”keskitetty vallankäyttö, normit, sanktiot, kontrolli ja rangaistukset --- myös doping-ongelman hallitsemiseksi” (ema., 20–21). Kysymys on jo edellä korostamistani legalismista ja demokratiavajeesta, joista olisi jo korkea aika aloittaa keskustelu.⁶⁸

Heikkalan mukaan (ema., 21) dilemmaan on esitetty myös muita ratkaisuja, esim. ”panttia” jonka yksilö menettäisi jos hän turvautuisi ”dominoivaan strategiaan (dopingiin)”, tai sitten dominoivan strategian välttämistä kannustettaisiin lisäkannustein ja palkinnoin.⁶⁹

Heikkala (ema., 21) jatkaa näin:

”Onko dopingin käyttö urheilijalle riittävä riski? Ovatko sijoituksen ja/tai ennätyksen menettäminen, kilpailukielttoon joutuminen riittävän raskaita me-

netyksiä? Toisaalta kannattaa kysyä, palkitaanko dopingista pidättäytymistä, onko se riittävän houkuttelevaa?

Urheilun etiikan muutosta kuvaa se, että voittaminen ja siihen liittyvät seurannaiset ovat tulleet valintatilanteessa arvoltaan painavammiksi kuin dopingin käytön riskit ja kustannukset. 'Perinteiset' dopingista kieltäytymisen perusteet (pyyteettömyys, oikeudenmukaisuus, kunnia jne.) ovat kokeneet arvon laskun.

Yksilöt voivat pyrkiä dilemman ratkaisuun myös sopimalla yhteisesti dopingin välttämiseksi. Sopimuksen pitäminen on kuitenkin itsessään dilemma ---. Miksi pitää sopimus, jos sen rikkomisella voi saavuttaa edun kanssakilpailijaan nähden? Tai kuka uskaltaa tehdä aloitteen ja pidättäytyä dopingista, jos se saattaa antaa toisille etulyöntiaseman?" (korostukset PH:n)

Ongelma on *peliteoreettinen*, mitä sanaa myös Heikkala käyttää. Se muistuttaa monista yhteyksistä tuttua ns. *vangin dilemmaa*: kaksi yhdessä tehdystä rikoksesta epäiltyä tutkintavankia istuu eri selleissä ilman mahdollisuutta keskustella keskenään. Mitä kannattaa kuulustelussa kertoa omasta osuudestaan rikokseen ja mitä toisen osuudesta? Kuten Heikkala (ema., 20) toteaa, "kumpikin saa henkilökohtaisesti enemmän valitessaan itsekkään strategian, mutta päätyvät yhdessä parempaan lopputulokseen, jos valitsisivat epäitsekään strategian."

En pidä itsestäänselvänä, että dopingista kieltäytyminen on pelkästään epäitsekkäs strategia. Kiellettyjen aineiden terveysriskejä suuresti pelkäävälle, saati varsinaisen kemiofobian vallassa olevalle kai aineista pidättäytyminen on *myös* itsekäs ratkaisu? Sama pätee ns. omantunnonarkoihin urheilijoihin, jotka eivät missään nimessä halua syyllistyä petokseen kanssakilpailijoitaan kohtaan. Omantunnon sijasta voisin puhua yliminästä, joka on ja toimii kaikilla psyykkisesti jotenkin terveillä ihmisillä riippumatta heidän mahdollisesta uskonnollisuudestaan, mihin sana omatunto viittaa. Heikkalan artikkelin kokonaisuuden kannalta kommenttini ovat kuitenkin vähämerkityksisiä.

Mistä sitten löytyvät dilemman ratkaisun siemenet, mitä sanaa Heikkala itse käyttää? Olen pahoillani jos vaikutan jankkaavalta, mutta joudun taas ja vielä useita kertoja jatkossa toistamaan perusajatukseni demokratiavajeesta kilpa- ja huippu-urheilun suurena ongelmana, jolle olisi pystyttävä tekemään jotakin radikaalia. Katson saavani tukea Heikkalalta, joka kirjoittaa (ema., 21):

"Ratkaisun siemenet löytyvät ulkoisen kontrollin ja keskitetyn vallankäytön kääntöpuolelta, vaihtoehdoista, jossa toimijat itse ovat sosiaalisen kontrollin lähtökohdana. Keskeistä on tällöin toimivien yksilöiden oma kyky vaikuttaa toiminnan suuntaan ja laatuun." (korostukset PH:n)

Heikkala olettaa Friedrich Nietzscheä seuraten, että ”mielekkään, vaikutusvaltaisen ’minuuden’ kokeminen motivoi yksilöä positiiviseen moraaliseen toimintaan” (ema., 21). Niin ikään hän olettaa, että arvojen ja normien pätevyys ja sitovuus riippuvat siitä, kuinka ”omiksi” ne koetaan. Mitä tiukemmin arvot ja normit ovat ”ylhäältä annettuja”, sitä vähemmän ne ovat omia ja sitä vähemmän velvoittavia; mitä selvemmin ne ovat ”omia”, sitä enemmän ne ovat velvoittavia (ema., 21–22).⁷⁰

Heikkalan selvänä tavoitteena on me-henki — sanonta hänen — siis omaehtoisuus, jossa ”toimiva yksilö ja/tai ryhmä sitoutuisi itse valitsemaansa etiikkaan ja sen mukaiseen käyttäytymiseen — siis dopingista pidättäytymiseen — ja kokisi sen mielekkääksi, noudattamisen arvoiseksi” (ema., 22). Ongelmana on kilpa- ja huippu-urheilijan vaikutusvalta. Heikkala (ema., 22–23) jatkaa:

”Länsimaaisissa oikeusjärjestelmissä normit ja niiden noudattamisen veloitteet sekä koko yhteiskuntajärjestys ovat oikeutettuja siksi, että niiden katsotaan olevan kansan tahdon tulosta ---.⁷¹ Onko dopingia koskeva oikeusjärjestys (kontrolli ja rangaistukset) ’kansan’, tässä tapauksessa huippu-urheilijoiden, tahto, heidän omien toimiensa ja päätöstensä tulosta? Jos yksilöiden vaikutusvaltaan perustuva edustuksellinen demokratia puuttuu huippu-urheilusta, silloin puuttuu myös normien oikeutus, eikä dopingia koskevalla oikeusjärjestyksellä ole tällöin moraalista sitovuutta.” (korostukset PH:n)

Kirjoittaja suhtautuu painotetun pessimistisesti pakotteiden toimivuuteen, minkä hän sanoo jopa artikkelinsa viimeisessä väliotsikossa. Urheilun perinteiseen etiikkaan ja ideologiaan perustuva vallankäyttö saa yhä heikommin otetta kohteestaan, vanhoilta normeilta katoaa eettinen ja ideologinen pohja. Artikkelin päättyä ennusteeseen (ema., 23):

”Doping-dilemma muuttuu yhä akuutimmaksi ja kontrolloivat otteet kustannusten lisääntyessä yhä tiukemmiksi. Instituution näkökulmasta kilpailun loogiikan nousevan spiraalin peilikuva on *eettinen syöksykierte*.”

Jos eettisellä syöksykierteellä tarkoitetaan doping-kielteisyyden ja -kieltoain kannatuksen heikkenemistä, herää kysymys onko kierteestä näyttöä. Vuolteen edellä selostetut tulokset koskevat viitisentoista vuotta sitten vallinneita mielialoja. Hypoteettisesti voidaan ajatella, että Heikki Kantolan kannanmuutos on yleistettävissä muitakin koskevaksi trendiksi eli siis doping-kielteisyys on vain vahvistunut ja Heikkalan pessimismi olisi turhaa.

Leikekokoelmassani on melkoinen määrä suomalaisten ja muunmaalais-tenkin urheilijoiden haastatteluja, joissa he ottavat dopingiin kannan; yleensä

kielteisen tai voimakkaan kielteisen, ehkä moralisoivan ja jopa dopingia demonisoivan. Itseäni kiinnostavat myös poikkeukset, jotka siis empimättä myönnän poikkeaviksi ääniksi vaatimatta niille edustavuutta.

Ensimmäinen haastattelu jota haluan lainata on Matti Yrjölän, entisen huipputason kuulantyohtajan; hän toimii nyt lajivalmentajana. Korhonen (1995) kertoi hänestä mm. että ”doping-huoliakaan hänellä ei varsinaisesti ole” ja antoi Yrjölän jatkaa omalla suullaan:

”Me pelataan niillä säännöillä, jotka on olemassa. Siinä ei ole mitään kyseenalaista, että työnnetäänkö puhtaana vai dopattuna. Niin kauan kuin lääketiede on niin paljon jäljessä, ettei se pysty ottamaan niitä pois, se on pelkästään lääketieteen murhe.”

Yrjölä ei varmaankaan tarkoita virallisia, vaan *epävirallisia sääntöjä* jotka saattavat ratkaisevasti poiketa edellisistä. Tämä on yhteiskuntaelämässä tavallista; ajatellaanpa vaikka suhtautumista verorikoksiin ja harmaaseen talouteen.

Teemu Selänteeseen viitaten Yrjölä puhui myös rahan kiillosta silmissä ja sanoi:

”Urheilun yhä viihteellistyessä siitä tulee vain hyvä show. Ja hyvässä show’ssa kaikki keinot ovat loppujen lopuksi sallittuja.”

Muistettakoon että Yrjölän parhaat vuodet urheilijana osuivat aikaan, jolloin hormonit olivat sallittuja. On mitä ymmärrettävintä, että tuon ajan muistot saattavat yhä elää hänen ajattelussaan. Onko hän vain menneisyyden mies? Mielestäni ei, koska pidän hänen lyhyttä ennustettaan urheilun jatkuvasta viihteellistymisestä erittäin osuvana.

Ottaen huomioon Yrjölän maineen ja *Helsingin Sanomien* merkityksen lehtenä odotin haastattelun synnyttävän kohua, mutta näin ei varsinaisesti käynyt. Palo (1995a) kuitenkin kommentoi sitä *Suomen Urheilulehden* pääkirjoituksessaan, yhtyen *Iltalehden* Tuomas Keskisen ihmettelyyn siitä, miksi julkisuus oli sivuuttanut Yrjölän näkemyksen vaikenemalla. Paljon ei Palo itsekkään tuosta näkemyksestä sanonut, mutta kuitenkin sen hieman monimielisen ajatuksen että ”doping-salaisuuden varjeleminen on erityisen kiusallista suomalaisille tiedotusvälineille”. Hän myös lainasi *Suomen Kuvalehden* pääkirjoituksen lausetta:

”Urheilutoimittaminen kypsyy itsenäiseksi vasta kun se kykenee kriittisesti tarkastelemaan oman aihealueensa epäkohtia.”

Kuten edellä on käynyt ilmi, oma näkemykseni urheilujournalismista on toinen. Nykyisellään se Suomessa ja monessa muussakin maassa pystyy käsittelemään kriittisesti, jopa ylikriittisesti vaikka ei ehkä kovinkaan syvästi dopingia.⁷² Sen sijaan se on lähes sokea muiden aiemmin mainitsemiä ”dopingien” eli kilpa- ja huippu-urheilun ongelmien ja epäkohtien suhteen, niin suuria kuin ne ovatkin.

Ikävä kyllä liikumme kaikki, Palo, *Suomen Kuvalehden* kirjoittaja ja minä, toistaiseksi mutu eli minusta tuntuu -tasolla. Toivon tämän raportin edistävän sellaisen projektin syntymistä, jossa tiedotustutkijat ja urheilusosiologit yhdessä erittelisivät urheilujournalismia puheena olevasta näkökulmasta.⁷³

Mitä nykyisiin urheilijahaastatteluihin tulee, joukossa on jopa niin monimielisiä muotoiluja, että millään lähiluvulla ei voida varmasti päätellä mitä haastateltava dopingista perimmältään ajattelee.⁷⁴ Nämä ovat kuitenkin poikkeuksia. Sen sijaan haastatteluihin on — uudelleen, sanoisin mutu-pohjalta — ilmaantunut samoja pehmentäviä piirteitä, joita löytyi edellä referoiduista Siukosen (1982a) kirjan näköalapuheenvuoroista.⁷⁵

Ensimmäinen esimerkkitapaus on Mika Halvari. Salon (1995) haastattelussa hän sanoi tehneensä dopingin osaltaan selväksi:

”En ajattele koko asiaa, en tuhlaa sille energiaa. En mieti hetkeäkään, käyttääkö joku vai ei. En kiusaa itseäni ajatuksella, että onko joku joskus ehkä käyttänyt.”

Halvari ei pane painoa käryillekään, Salo kirjoitti. Halvari sanoi:

” --- Lähden siitä, ettei kärehtänyt kuulantyohtäjä ole minulle sen alempiarvoisempi ihminen kuin ei-kärehtänytkään.”

Lukija arvaa että pidän Halvarin eettisyyttä hyvin suuressa arvossa. Halvarin sukulaissielu taitaa olla toinen heittolajien tähtemme Marko Wahlman, vaikka heidän ajatustensa väliltä löytää myös vivahde-eron. Haastattelussa (Hollo 1995) hän sanoi että ”ei halua julkisesti leimata ketään ’nappikallesi’” sekä jatkoi oman lajinsa eli moukarinheiton maailmanennätyksestä ja sen tekijästä näin:

” --- Kunnioitan Sedyhiä ja hänen ME-tulostaan. Se on pirun kova, on se sitten tehty millä konsteilla hyvänsä.”

Otan vapauden yhdistää tuon ajatuksen Wahlmanin lääketieteen opintoihin, jotka hän urheilu-uransa ohessa on vienyt jo miltei loppusuoralle saakka. Ehkä hän sen ansiosta terävämmin kuin useimmat muut kilpa- ja huippu-urheilijat ymmärtää myös doping-hyödyn rajat — olkoonkin että kukaan ei voi

niitä täsmälleen tietää — ja hän oivaltaa, että Juri Sedyh on tulostaan varten myös tehnyt erittäin paljon ja kovaa ja taitavaa työtä, on hän sitten käyttänyt kiellettyjä aineitakin tai ei. Jos hän on niitä käyttänyt, tulevan lääkärin lienee mahdollista edes jotenkin arvioida, että ilman dopingiakin Sedyh toisin kuin Wahlman itse — tämä on osaltani tietenkin vain maallikon arvailua — olisi yli 80 metrin mies; nythän hänen ME:nsä on 86,74.

Tv 2:n *Pelin henki* -ohjelmassa 11.6.96 Wahlman, paitsi että kertoi pidättäytyneensä kielletyistä aineista ja teki selväksi perimmäisen doping-kielteisyytensä, sanoi muiden saavan tehdä terveydellään ”mitä tykkäävät”.

Lääketieteellisessä tiedekunnassa opetetaan mm. alan etiikkaa. Opetuksen sisältöä en voi tuntea, mutta oletan siinä korostettavan että terveytensä vaarantaminen ei meidän kulttuuripiirissämme ole kielletty eikä välttämättä mikään moraalinen ongelma. Sairauksia ei sitä paitsi yhden tuntemani näkemuksen mukaan voida täsmällisesti edes jakaa ”itse hankittuihin” ja muihin. Lääkäri joka ensimmäiseksi moralisoisi uuden potilaansa elämäntapoja ja syylistäisi häntä tuskin olisi ammatissaan missään mielessä hyvä, olisi hän kemiofobi tai ei.

Tässä yhteydessä sivuutan anonyymit urheilijahaastattelut, joita jonkin verran olen lehdissä nähnyt ja jotka saattavat olla miten doping-myönteisiä tahansa; sitä paitsi niissä on tapana korostaa dopingin tavatonta yleisyyttä, ”kaikki” käyttävät tai ”melkein kaikki”. Suomalaisilla toimittajilla on lain takaama lähdesuoja (ks. Vuortama ja Kerosuo 1994, 90–94), mutta kieltämättä puheena olevat jutut olisivat vakuuttavampia, jos niiden päähenkilöt tulisivat esiin anonymiteettisuojan takaa.

4.2 DOPING-KIELLON EPÄITSEKKÄÄT JA ITSEKKÄÄT MOTIIVIT

Jos penkkiurheilijoita pyydettäisiin arvailemaan, miten doping on virallisesti määritelty, oletan että hyvin moni arvelisi määritelmässä puhuttavan terveydellisesti vaarallisista tai ainakin haitallisista aineista. Kuten edellä on käynyt ilmi, näin ei kuitenkaan ole. Kun seuraavassa kommentoin kyseistä määritelmää, teen sen tietenkin lääketieteen asioissa täytenä maallikkona, jolla on oltaava lupa tehdä tyhmiä kysymyksiä.

Ajatus ”*elimistölle vieraasta aineesta*” implikoi jotakin epäpuhdasta, so-pimatonta, tuomittavaa. En kuitenkaan ymmärrä, mitä on noiden kolmen sanan takana. Elimistölle vieraan aineen käsite edellyttää ollakseen mielekäs

vastakohtaansa, mutta mikä se olisi? Se ei varmaankaan voi olla vain aine, jota elimistö itse kehittää, sillä ihminen ei ole sillä tavoin rakennettu, että hän voisi pitkäänkään elää ilman elimistön ulkopuolelta hankittavia aineita, lähinnä vettä ja ravintoa. Elimistölle vieraita aineita sinänsä ei siis voida tuomita. Jos taas elimistölle vieraan aineen vastakohtana olisi yksinkertaisesti elimistölle tuttu aine, silloin kyseessä olisi leikkiminen sanoilla joiden mieli jää epäselväksi — vai onko niissä edes mieltä? Vastaavasti fysiologisen aineen käsite edellyttää myös ei-fysiologisen aineen olemassaoloa, mutta tätä eroa en ymmärrä.

Sen sijaan ajatus ”ylimäärin” tapahtuvasta käytöstä eli liikakäytöstä on periaatteessa selvä. Se on kuitenkin ristiriidassa tekstien tulkintakäytännön ja sen perusteella määrättävien rangaistusten kanssa siinä mielessä, että useimpien kiellettyjen aineiden osalta riittää luotettava näyttö käytöstä yleensä eikä määrällä ole merkitystä. Poikkeuksia on, kuten kofeiini. Lehtitietojen mukaan ratkaisevaa olisi siirtyminen veritesteihin, jotka tekisivät mahdolliseksi pitoisuusien selvittämisen.

Entä aineen antotapa? Ihminen ottaa nesteet ja ravinnon elimistöönensä normaalisti suun kautta ja muut tavat, kuten tiputus suoraan suoneen, tulevat kysymykseen poikkeustapauksessa. Samoin monet lääkkeet otetaan ja siis myös annetaan suun kautta, mutta on muitakin tapoja. Mikä tapa on normaali, mikä epänormaali? Voidaanko tätä eroa tehdä muutoin kuin konstruktionistisesti, sopimalla että jostakin päivästä alkaen jokin tapa katsotaan normaaliksi ja jokin toinen ei?

Vakuutan että en tee näitä kysymyksiä viisastellakseni, vaan siksi että dopingin virallinen määräelmä ei vielääkään helpolla avaudu. Olisi tarpeen avata sitä vastaamalla esim. esittämiini tyhmiin kysymyksiin *Let's Stop Doping* (i.v.) -tyyppisissä valistusjulkaisuissa. Lukemani, kuulemani ja näkemäni haastattelut — joista siis pystyn tässä raportissa käyttämään vain pienen osan — viittaavat siihen, että ainakin eräät nuoret kilpa- ja huippu-urheilijat ovat ehkä koulutuksensa ansiosta tai ilman sitäkin myös älyllisesti orientoituneita, ja on vaikea uskoa että he tyytyisivät doping-asioissakaan epäselviin ja sekaviin kieltolain perusteluihin.

Olisi välttämätöntä selvittää perusteellisesti se kilpa- ja huippu-urheilun kansainvälisellä ylätasolla tapahtunut kehitys, joka on johtanut doping-kieltoihin yleensä ja yhä uusien aineiden sisällyttämiseen kiellon piiriin. Pelkkä kronikkahistoria vuosilukuineen ja päätöspöytäkirjoineen ei riitä alkuunkaan,

vaan tutkijan olisi yritettävä myös tunkeutua niiden taakse ja saada *mentaali-historiallinen* ote päättäjien ajattelutavasta. Spekulaationkin täytyy olla sallittua silloin, kun näyttöä ei ole. Taustojen selvittämiseksi tutkimus tulisi ulottaa aikaan paljon ennen ensimmäistä kieltopäätöstä, joka tehtiin vuonna 1928; IAAF kielsi silloin piristeet (Pänkäläinen 1983, 15). Miksi piristeitä ei silti vieläkään testata harjoituskaudella, ei ole tiedossani. Nytemmin Alén (1997) on kertonut syyksi sen, että urheilijoiden sallitaan harjoituskaudella elää suhteellisen normaalia elämää eli mm. käyttää piristeitä — esim. kofeiinia — sisältäviä lääkkeitä. Se piristeiden vaarallisuudesta, lisään tähän.

Luontevaa on lähteä siitä uskottavasta otaksumasta, että doping-kieltopäätösten taustalla on ollut sekä epäitsekkeitä että itsekkäitä motiiveja, jotka tässä tapauksessa yhdentyvät ristiriidattomasti. Epäitsekkeillä motiiveilla tarkoitan aitoa huolta urheilijoiden terveydestä,⁷⁶ eikä uskoani tuohon aitouteen siis horjuta sekään, että terveysriskejä ei ole suoraan sisällytetty dopingin määritelmään. Kielloista päättäneet ovat samalla saattaneet kantaa huolta kilpa- ja huippu-urheilun yhteiskunnallisesta arvostuksesta eli siis itsekkäästi omastakin asemastaan ja eduistaan. Jälkimmäisen huolen takana on saattanut olla aivan oikea oivallus siitä, että monia ihmisiä meidän kulttuuripiirissämme ilman kemiofobiaakin — saati siitä kärsiviä — on kauhistuttanut ajatus piristeistä, joilla urheilijat maksimoisivat kilpailusuorituksensa, ellei sitä kielletä.

Kilpa- ja huippu-urheilun myyntiarvon heikkenemisen pelkoa tuskin tunnettiin vielä 1920-luvulla. Tosin urheilussa silloinkin liikkuu rahaa — muutenhan ei sala-ammattilaisuutta olisi voitu kokea ongelmaksi — mutta sen on täytynyt olla murto-osa nykyisestä; nythän arvokilpailujen televisiointioikeuksia myydään suurilla summilla, sponsoritulojen täyttämäärää tuskin julkisesti edes tunnetaan jne.

Urheilujohtajien epäitsekäiden ja itsekkäiden motiivien yhdentyminen pätee otaksumani mukaan myös hormonien kieltämiseen, mikä siis tapahtui miltei puoli vuosisataa piristeiden kieltämisen jälkeen. Usein esitetyn tiedon mukaan (ks. esim. Alén ja Heikkinen 1982, 42) kesti aikansa, ennen kuin kehiteltyjä hormonitestejä pidettiin kyllin luotettavina.

Tässä kohden ansaitsee maininnan Timo Seppälän (1994) selväsanainen muotoilu: ”Urheiluyhteisön itselleen laatimien pelisääntöjen mukaan doping on urheilussa kielletty”. Seppälä sivuuttaa sen edellä myös Heikkalan korostaman tosiasian, että kansainvälinen urheiluyhteisö niin kuin vastaavat kan-

sallisetkin ovat hyvin harvainvaltaisia eikä yhä aktiivisesti kilpailevien urheilijoiden ääntä niissä juuri kuulla. Kieltojen takana mahdollisesti piileviä motiiveja hän ei pohdi.

Vain tiedotusvälineitä seuraamalla saattaa kuvitella, että kieltolistalla olevien aineiden luetteloa on vuodesta toiseen vain pidennetty. Näin ei kuitenkaan ole. Käytössäni ovat vihkoset *Kielletyt ja sallitut lääkeaineet urheilussa 1992* (i.v.) sekä *Kielletyt ja sallitut lääkeaineet urheilussa 1995* (i.v.), ja niistä jälkimmäisessä kerrotaan myös lievennyksistä (emt., 7):

”Eräiden piristeiksi luokiteltujen aineiden käyttöä on helpotettu KOK:n toimesta. Adrenaliinia saa nyt käyttää paikallisuudutuksen yhteydessä. Samoin fenyyliefriiniä (metaoksedriinia) sisältäviä valmisteita saa käyttää paikallisesti esim. nuha- ja silmätippoina. KOK on poistanut kodeisiin (kipu- ja yskänlääke) kokonaan dopingaineiden luettelosta.”⁷⁷

Seuraavassa lähes samannimisessä kappaleessa kerrotaan kieltolistaan tehdyistä lisäyksistä. Se käsitys, että kieltolistat viime vuosina pääsääntöisesti ovat pidentyneet, ei liene sittenkään virheellinen.⁷⁸

Edellä olen jo maininnut Kettil Bruunin. Hän ei ollut kuka tahansa sosiologi, vaan hänet palkittiin kansainvälisellä Jellinek-palkinnolla jota yleisesti kutsutaan alkoholitutkijoiden Nobeliksi. Yhtä syvällisesti kuin alkoholin Bruun oli perehtynyt myös huumeiden sosiologiaan. Muistan hänen suullisissa keskusteluissa mielellään pohtineen sanoja päihteet, lääkkeet ja huumeet,⁷⁹ jotka suomen kielen sanoina tuntuivat askarruttavan häntä erityisesti, ehkä jo siksi-kin että hänen äidinkielensä oli ruotsi.

Aidon konstruktionistin tavoin Bruun sanoi noiden kolmen sanan viekoittelevan ihmiset uskomaan, että kyseessä on kolme toisistaan selvästi ja olennaisella tavalla poikkeavaa aineiden kategoriaa. Hänen näkemyksensä — johon tämän päivän ”aineiden sosiologia” tuntuu paljolti yhtyvän — oli, että realistisesti ottaen erottelussa ei ole paljonkaan mieltä; on hyvin tulkinnanvaraista luokitella aineita noihin kolmeen kategoriaan. Saattaisi olla parempi luopua koko kolmijaosta ja puhua vain ”aineista joilla ihmiset pystyvät muuttamaan psykofyysistä tilaansa”, Bruun suullisesti tapasi sanoa.

Suomen ja koko maailman tieteen tappioksi Bruun kuoli vuonna 1986 ehtimättä, sikäli kuin tiedän, kiinnostua dopingista. Jos hän olisi suunnannut valtavan älyllisen kapasiteettinsa myös doping-problematiikkaan, hän olisi nopeasti omaksunut riittävän dopingia koskevan farmakologisen ja lääketieteellisen tietämyksen. Sen jälkeen hän todennäköisesti — otan vapauden näin

arvella — olisi alkanut ihmetellä: *mikä yhdistää kaikkia doping-kieltolain alaisia aineita, siis mikä muu kuin vain se että ne ovat kilpa- ja huippu-urheilijoilta kiellettyjä?* En ryhdy pohtimaan, olisiko Alénilta oppimani tulkinta (ks. alalukua 3.2) tyydyttänyt myös Bruunia.

Tässä kohden turvaudun saatesanoissa jo mainitsemani NN:n apuun. Vuosien mittaan olen silloin tällöin soitellut hänelle, kun tietoon on tullut positiivinen doping-testitulokset. Olen kysynyt miksi mikin uutisissa mainittu aine on kieltolistalla. Olen saanut mm. seuraavia vastauksia:

- En tiedä.
- En tosiaankaan ymmärrä.
- Sen kieltämiseen ei minusta ole mitään lääketieteellistä syytä.
- Se on käsittämättömyys.

On kiintoisaa havaita, että myös Timo Seppälä (1996a, 79) on vaikkakin paljon lieväästeisemmin tyytymätön kieltolistaan: ”Kaikki sääntökohdat eivät ole lääketieteellisesti perusteltavissa ja säännöt ovat byrokraattisia”. Hän on myös puhunut ”kulinaristisista syistä” kielletyistä aineista sekä kyseenalaistanut KOK:n lääketieteellisen komission pätevyyttä lääketieteen kysymyksissä.

Tuskin olen ainoa penkkiurheilija, joka kaipaa vastausta seuraavanlaisiin kysymyksiin. *Minkäasteinen näyttö jonkin aineen vaikutuksista tarvitaan, ennen kuin se otetaan kieltolistalle?⁸⁰ Täytyyhän, vai täytyykö, näytön perustua ns. normaaliin lääketieteelliseen tutkimukseen, jonka tulokset ja myös menetelmät joilla niihin on päästy ovat julkisia ja käyneet läpi normaalin tieteellisen keskustelun ja kritiikin? Ovatko nimenomaan KOK:n lääketieteellisen komission päätösprosessit keskusteluineen kaikkineen jälkikäteen tutkittavissa, ts. onko olemassa keskustelupöytäkirjoja tai ääninauhoja ja ovatko ne kenen tahansa asiantuntevan tutkijan saatavissa? Ei kai mainitun komission jäseniä sido päätösprosessin substanssia koskeva moraalinenkaan vaittoloovelvollisuus? Ellei sido, miksi mahdollisesti jotakin kieltoa vastaan puhuneet tai äänestäneetkään eivät koskaan tee ristiriidasta julkista?⁸¹*

Mieleni tekee jatkaakin ja ihmetellä, miksi näitä kysymyksiä ei tiettävästi kukaan koskaan Suomessa ole esittänyt.

Käytin sanontaa näyttö vaikutuksista. *Dopingin määritelmästä täytyy seurata, että ensimmäinen tutkittava asia on aineen kyky vaikuttaa parantavasti urheilijan kilpailusuorituksiin; sekä siis on jokaisen kielletyn aineen osalta tutkittu? Onko mitään nyrkkisääntöä, joka sanoisi miten suuri tuon kyvyn pi-*

tää olla jotta aine kiellettäisiin? Koska esim. vitamiineja ja lisäravinteita ei ole kielletty, ei myöskään urheilujuomia⁸², kreatiinia ja ternimaitoa — vain muutaman esimerkin ottaakseni — niiden mainittu kyky ei siis ole kovinkaan suuri?

Kysymykseni painoarvoa lisää mielestäni Mäkipään (1985, 25) esittämä eräänlainen paljastus, joka sisältyy seuraavaan:

”Dopingaineiden käyttö tuottaa --- etua muihin kilpailijoihin nähden. Näin reilun pelin periaatetta haluttiin suojata kieltämällä myös lääkeaineet, jotka ehkä eivät sinänsä aiheuttaaneet terveydellistä riskiä mutta jotka saattoivat nostaa urheilijan suorituskykyä.”

Mäkipää ei kysy, miksi noita lääkeaineita ei sallita, jolloin jokainen kilpaili huippu-urheilija voisi niitä käyttää eikä niiden käyttö enää tuottaisikaan etua muihin kilpailijoihin nähden.

Kysymykseni saattavat olla tyhmiä. Kenties on erikseen keinotekoinen ja ei-keinotekoinen eli aito, autenttinen tapa parantaa suorituskykyä; tähänhän doping-määritelmiä ja Alénin tulkinta siitä selvästi viittaavat. Varmaan lisäravinteita ei ajatella farmakologisiksi aineiksi samalla tavoin kuin ns. lääkkeiksi tarkoitettuja aineita, joten *keinotekoisuuden raja saattaa kulkea erityyppisten aineryhmien välissä, mutta onko näin ja onko tämä rajaveto hyvin perusteltu; mistä löytyvät perustelut?*⁸³

Ja kuten sanottu, olennainen osa doping-problematiikkaa ovat tietenkin aineiden haittavaikutukset. Seppälän (1996a, 75) mukaan doping-valvonnan (ja siis kieltöjen) tärkeimmät perusteet ovat ”eettiset syyt eli se, ettei kukaan saisi keinotekoista etua kanssakilpailijoihinsa nähden”, ja lisäperusteena hän mainitsee ”terveydelliset haitat, joita dopingaineet voivat aiheuttaa”. Nähdäkseni suomalainen julkisuus ”kehystää” dopingin samalla tavoin kuin maamme johtava doping-asiantuntija ja -valvoja⁸⁴; näin lienee muuallakin.

Kysymyssarjani jatkuu. Koska terveyshaitat tai vähintään -riskit — jotka siis voivat toteutua haittoina tai jäädä toteutumatta — kuuluvat tavallaan dopingin käsitteeseen, on kiusallista olla tietämättä, *onko kieltolistalle otettu aineita myös ilman että niiden riskeistä on riittävä näyttö. Jos on, mitä aineita ja miksi? Eikö olisi luontevaa, että kieltolistaan sisällytettäisiin vain aineita, jotka täyttävät samaan aikaan kaksi kriteeriä: on olemassa riittävä näyttö 1) aineen kyvystä vaikuttaa parantavasti urheilijan kilpailusuorituksiin — keinotekoisella tavalla, mitä se sittenkin onkin — ja 2) sen terveysriskeistä?* Vähemmän olennaisena lisänäkökohtana totean, että varmaan ei ole mitään

mieltä ottaa kieltoilistalle aineita, jotka eivät paranna kilpailusuorituksia mutta joista on terveystorjinta. Tällaisten aineiden käyttöhän ei voi olla eettinen ongelma ainakaan siinä mielessä, että ne antaisivat urheilijalle keinotekoisien edun ja käyttö olisi siis epäoikeudenmukaista kanssakilpailijoita kohtaan; pikemminkin päin vastoin.⁸⁵

Poikkeuksellisen ongelmallinen on mielestäni dopingin ja lääkkeiden välinen käsitteellinen ja konkreettinenkin suhde. Kuten edellä on käynyt ilmi, niin vuoden 1992 kuin vuoden 1995 (Suomessa julkaistun) urheilussa kiellettyjen aineiden luettelon otsikossa on sana lääkeaineet. Jälkimmäisen tekstin osan toisessa kappaleessa (Kielletyt ja ... 1995, i.v., 3) sanotaan kuitenkin:

”Doping tarkoittaa, että urheilijoille annetaan tai että he käyttävät aineita (esim. lääkeaineita), jotka kuuluvat Kansainvälisen Olympiakomitean KOK:n ja EN:n (Euroopan Neuvoston, PH-s) määrittelemiin lääkeaineryhmiin. (ks. taulukko 1). Dopingiksi katsotaan myös veritankkaus sekä dopingnäytteiden kemiallinen tai fysiologinen manipulointi. Dopingiksi tulkitaan myös pakoilu testistä sekä dopingaineiden käyttöä urheilussa edistävää toimintaa, esim. dopingaineiden salakuljetus.”

Tässä yhteydessä on kiintoisinta todeta, että lääkeaineet ovatkin toisin kuin vihkosen nimi sanatakseni otettuna pitäisi ymmärtää — ’vain’ esimerkkitapausta, ts. *suuri osa kielletyistä aineista on lääkeaineita mutta osa ei*. Asiaa selventää seuraava suora lainaus puheena olevasta vihkosesta (emt., 6):

”Lääkkeenomaiset tuotteet

Markkinoilla on runsaasti ns. lääkkeenomaisia tuotteita, joiden tehoa ei ole kyetty tai pyritty osoittamaan lääkkeeltä vaaditulla tavalla. Nämä tuotteet sisältävät usein erilaisia kasviuutteita ja teoriassa on mahdollista, että näitä tuotteita syömällä urheilijat saattavat saada elimistönsä kasviperäisiä esim. piristeiden kaltaisia dopingaineeksi luokiteltuja aineita. Varsinkin, kun näiden tuotteiden aineosat ovat osin tuntemattomia ja saattavat vaihdella valmistuserästä toiseen. Ginseng-valmisteista osa saattaa sisältää efedriiniä. Lisäksi tulee varoa erityisesti postimyyntistä hankittuja tuotteita. Ne saattavat sisältää jotain muuta ainetta kuin mitä tuoteselosteessa ilmoitetaan.

Viime aikoina Suomeen on tuotu ulkomailta tai markkinoitu postimyyntin kautta erilaisia ’luonnontuotteita’, joiden väitetään lisäävän testosteronin muodostumista. Kyseisiä tuotteita ei ole mainittu sellaisinaan KOK:n ja EN:n julkaisemissa dopingaineluetteloissa, mutta ne kuuluvat dopingaineluettelon kohtaan C 2: ’Muut anaboliset aineet’ silloin, kun niillä on tämä väitetty vaikutus. On tosin huomattava, ettei näiden valmisteiden vaikutuksia testosteronin tuotantoon ole todistettu tai tutkittu tieteellisesti — kuten ei niiden haitattomuuttakaan ihmiselle. Kreatiini- ja ubikinonivalmisteet ovat sallittuja.”

Ainoa kommenttini kuuluu: onpa kilpa- ja huippu-urheilijan elämä tehty vaikeaksi.

Mutta mikä on lääke? Olen pidättynyt etsimästä lääkkeen määritelmää edes mistään populaarilähteestä, Nykysuomen Sanakirjastakaan, vaan haluan esittää asiasta täysin maallikkomaisen näkemykseni. Lääke on aine, jolla on sairautta lieventäviä tai parantavia tai muuten terveyttä edistäviä ominaisuuksia, joista on riittävä lääketieteellinen näyttö. Monilla lääkkeillä tiedetään olevan myös ns. sivuvaikutuksia eli niiden käytöstä saattaa olla myös haittoja, mutta arvioitaessa jonkin aineen kelpoisuutta Suomessa lääkkeenä myytäväksi voidaan katsoa haittojen painavan vaa’assa etuja vähemmän. Jos olen lainkaan oikeassa, *yhteiskuntamme asenne lääkkeisiin on realistinen*: tietynasteiset riskit ja jopa haitat hyväksytään etujen väistämättömänä sivuilmiönä.⁸⁶ Jätän asiantuntijoiden harkittavaksi, *eikö doping-sääntöjä ja kieltolistoja tehtäessä asenne ole vähemmän realistinen*, etten sanoisi illusorisempi; takana on kuvitelma haitattomien aineiden olemassaolosta — vaikkapa juuri kreatiini ja ternimaito esimerkkitapauksina, kunnes niidenkin haitat ehkä löydetään.

Mutta mitä on ajateltava lääkkeitä, jotka ovat samalla dopingina kiellettyjä kilpa- ja huippu-urheilijoilta? Jos ne kaikki ovat kovin riskaabeleita, se tarkoittaa että ei-urheilija joutuu näitä lääkkeitä käyttäessään ottamaan suuren riskin. Eikö viime vuosikymmenien suurimpia terveyteen liittyviä puheenaiteita olisi pitänyt olla juuri tuo riski?

Otan yhden ainoan esimerkin. Tunnettu veteraani-ikäluokan urheilulääkäri Pekka Peltokallio sanoi 70-vuotishaastattelussaan (Pusa 1996c) mm., että hänestä lääkäri voi halutessaan parantaa reilustikin urheilijan suorituskykyä. ”Eri asia on, kuinka pitkälle lääkäri voi siinä mennä. Kenenkään lääkärin moraalilla tuskin kestää esimerkiksi kasvuhormonin käyttöä.”

Kasvuhormonin maine on todella karkea, kuten monen muunkin dopingina käytettävän aineen. Valtion vuoden 1996 tiedonjulkistamispalkinnon sai mm. tv I:n nelihenkinen työryhmä dokumenttisarjasta *Päättön tankattu keho*. Sarjan tulilinjalla olivat mm. ”eloperäisestä aineesta eli vainajien aivouutteesta valmistetut kasvuhormonit” (Närhinen 1996), joita käytetään dopingina. Tiimin jäsen Riitta Launis toivoi palkinnon saatuaan, että ”kasvuhormonien salakuljetus rinnastetaan rangaistukseltaan huumeisiin, sillä käyttö on yhtä vaarallisiin haittoihin johtavaa. Seuraukset ovat samoja, joista nyt keskustellaan ns. hullun lehmän taudin vaikutuksina.”⁸⁷ (ema.)

Toisaalta tiedän tapauksia, joissa vanhemmat ovat huolestuneita lapsensa pituuskasvun hitaudesta ja he ovat löytäneet lääkärin, jonka valvonnassa lapsi saa säännöllisesti kasvuhormoneja. Eivätkö ne olekaan vaarallisia ”oikein” vai ainoastaan ”väärin” käytettyinä? Voiko ihmisen fysiologia toimia noin ihmeellisesti, että se erottelee kunniallisen käytön ja dopingkäytön? Voidaan tietysti kysyä myös, onko lyhytkasvuisuus mikään varsinainen sairaus ja onko mainittu kasvuhormonien käyttö sekään ”täysin oikeaa”. Mutta olennaisin maallikon kysymys kuuluu: *onko meidät saatu konstruktionistisin keinoin uskomaan, että saman farmakologisen tai siihen verrattavan aineen riskaabelisuus riippuu sen käyttötarkoituksesta, ts. se on dopingina käytettynä ratkaisevasti vaarallisempaa kuin muuten?*⁸⁸

Jos ja kun ainekohtaisten doping-kieltojen asiallinen perusteltavuus ja moraalinen oikeutus eivät myöskään urheilijoista kaikilta osin tunnu vakuuttavilta, syitä voidaan etsiä paitsi ensi sijassa Heikkalan edellä referoiduista ajatuksista myös siitä, että niiden asiallinen lääketieteellinen uskottavuus on riittämätön. Ehkä esim. nuorelle urheilijalle riittää tieto tai oletamus siitä, että kieltolistalla on *yksikin* aine joka ei sinne kuuluisi, ja hänen uskonsa koko doping-kieltolain mielekkyyteen saattaa horjua. Jos hän kuitenkin pidättyy kielletyistä aineista, hänen kieltäytymisensäkin on vain ulkoisten tekijöiden sanelemaa, eräänlaista sopeutumista pakon edessä.

Ennen siirtymistä muihin kysymyksiin otan esiin kolme maallikkoja askarruttavaa lääketieteellistä näkökohtaa.

Katrin Krabbe kaksine kumppaneineen antoi heinäkuussa 1992 positiivisen doping-testinäytteen eivätkä he päässeet elokuussa pidettyihin Barcelonan olympialaisiin. Aine joka testissä näkyi oli clenbuterol-niminen astmalääke. Sillä täytyy olla hyvin erikoisia vaikuttavia ominaisuuksia, koska se oli jo tuolloin IAAF:n kieltolistalla, mutta ei Saksan eikä esim. Suomen yleisurheiluliiton. Vasta tuolloin lienee tullut doping-problematiikkaa vähemmän hyvin tuntevien penkkiurheilijoiden tietoon, että *kieltolistoja oli useita erilaisia*, KOK:n, kansainvälisten lajiliittojen ja kansallisten lajiliittojen.⁸⁹ Tämä riittää todisteeksi sitä vastaan, että jokaisen kiellon takana olisivat pitävät lääketieteelliset perusteet, sillä jos näin olisi, usean ristiin menevän listan olemassaoloa olisi mahdotonta perustella. Nytemmin listojen kirjavuus on tuntuvasti vähentynyt (Olli Rausteelta 17.12.96 puhelimitse saatu tieto), tärkeimpänä poikkeuksena kansainvälinen jalkapalloliitto FIFA joka ei suostu noudattamaan KOK:n kieltolistaa.

Jos ja kun urheilijalle lääkkeiden käyttäjänä sallitaan pienemmän sivuvaikutusriskin ottaminen kuin meille muille, eivätkö urheilijat silloin joudu kohtuuttomalla tavalla muita ihmisiä huonompaan asemaan? Kysymys ei ole vain omani, vaan olen siitä yksityisesti keskustellut eri henkilöiden kanssa, mutta julkisesti en muista sitä juuri pohdittu.

Erityisesti suomalaista yleisurheilua useita vuosikymmeniä näköalapaikalta seurannut henkilö sanoi maamme pikajuoksu-tason vaatimattomuuden yhdeksi syyksi sen, että omat huippumekin — muista sprinttereistä puhumatta — joutuvat viettämään ainakin osan harjoituskaudestaan kotimaassa ja juoksemaan lenkkejään kylmässä ilmassa sekä liukkailla teillä. Venähdysten, revähdysten ja muiden vammojen riski on poikkeuksellisen suuri, ja niiden paranemista edistäisi lääkehoito, mutta tehokkaimmat lääkkeet ovat usein doping-kieltolistalla. Päätelmäni on että *urheilijoiden terveydeksi tarkoitetut doping-kiellot kääntyvät ainakin joissakin tapauksissa heidän terveyttään vastaan.*⁸⁹

Esim. astmaa sairastavan urheilijan asema on (doping-kieltojen vuoksi) ongelmallinen. Tästä asiasta on mm. Lehtisen kärsimysvuoden jälkeen kirjoitettu jonkin verran, joten kuittaa sen vähällä.

On helppo yhtyä Timo Seppälän (1996b) periaatekantaa:

”Eettisesti on oikein, että urheilija voi lääkityksellä normalisoida suorituskykynsä, jos se on heikentynyt sairauden vuoksi. Jos kuitenkin urheilijan suorituskyky lääkkeen avulla kohoaa paremmaksi kuin mitä se olisi ilman sairautta, poljetaan muiden urheilijoiden oikeuksia.”

En kuitenkaan tiedä, tyydyttikö Seppälän vastaus ennen häntä *Helsingin Sanomiin* kirjoittanutta keuhkolääkäri Pekka Saarelaista (1996), jonka mielestä nykyinen käytäntö ei ole tyydyttävä. Astmaisen urheilijan tulisi kyetäseen harjoittelemaan maksimaalisesti saada käyttää myös keuhkoputkia avaavia lääkkeitä, olkoonkin että niillä mahdollisesti on myös anabolisia vaikutuksia. Keuhkovammaliiton *Silmu*-lehdessä haastateltu Kilpa- ja huippu-urheilun tutkimuskeskuksen tutkija Heikki Tikkanen (Korhonen 1996) toisaalta asettui enemmän Seppälän kannalle; nykyiset doping-säännöt ovat astmaatikourheilijankin kannalta kyllin hyvät.⁹⁰

4.3 GIGANTTINEN TUTKIMUSONGELMA...

Kiellettyjen aineiden vaikutuksia selvitetään epäilemättä monissa maissa intensiivisesti ja kunnianhimoisesti. Pääpaino on kaikesta päätellen niiden terveyshaittoihin eikä niiden suorituskykyä parantaviin vaikutuksiin kohdistuvassa tutkimuksessa, mikä on ymmärrettävää.⁹¹

Dopingin terveysriskeihin pureutuvaa tutkimusta voidaan periaatteessa verrata alkoholin ja tupakan vastaavia terveysriskejä kartoittavaan tutkimukseen. Käytännössä niiden välillä on kuitenkin kaksi olennaista eroa, päättelen maallikkonakin.

Ensiksi: kaikissa alkoholijuomissa ainoa olennainen haittoja aiheuttava aineosa on sama eli alkoholi ja tupakassakin kysymys on ratkaisevalla tavalla nikotiinin seuraamuksista, terva ja muut aineosat lienevät toissijaisia. *Kun lääketieteellinen alkoholi- ja tupakkatutkimuskin tunnetusti on vaativaa ja tuloksista käydään jatkuvaa tieteellistä kiistaa, miten vaativaa sen rinnalla onkaan doping-lääketiede, koska kiellettyjä aineita on kovin monia ja ainakin osaksi ne ovat keskenään hyvin erilaisia?* Eikö kysymys olekin gigantti-*sesta, miltei mahdottomasta tutkimusongelmasta?*

Toiseksi: alkoholi on melkein kaikissa valtioissa tätä nykyä sallittu nautintoaine ja tupakka ehkä kaikissakin, joten ”tutkimusesineeksi” suostuva henkilö ei ota mitään erityistä rangaistuksi tulemisen riskiä. Toisin on dopingin laita; miten tutkia kilpa- tai huippu-urheilijaa, jonka tulisi tutkimusta palvelukseen rikkoa tämän hetken kilpa- ja huippu-urheilun perustavimmanlaatuista kieltoa eli doping-kieltoa?

Mielestäni Kalevi Tuominen (1982, 195) oli kirkkaasti oikeassa kirjoittaessaan jo puolitoista vuosikymmentä sitten näin:

”Vaikka hormonitutkimusta onkin tehty jo useita vuosia, ei aineiden käytön hyödyistä ole saatu kiistattomia tuloksia. Tämän vuoksi tutkimus olisi erittäin tarpeellista, mutta Suomessa sitä ei ole voitu tehdä hormonien kieltopäätöksen jälkeen. On tultu ihmeelliseen kurimukseen: tutkimusta tarvittaisiin mutta sitä ei voi tehdä. Tieteellisellä työllä kenties pystyttäisiin osoittamaan valtaosalle urheilijoista pätevästi ja luotettavasti, ettei heille hormonien käytöstä ole mitään hyötyä. Nykyiset uskomukset ovat omiaan pönkittämään lääkkeiden käyttöä, ja tästä pitäisi päästä irti.”

Joistakin syistä Tuominen korosti enemmän doping hyöty- kuin haittatutkimuksen tarpeellisuutta. Kuitenkin hän otti kannan myös jälkimmäiseen (ema., 195):

”Nykyisin on jo olemassa riittävästi tutkimustietoa siitä, ettei anabolisten steroidien käytöstä ole välttämättä terveydellisiä haittoja aikuisille miehille. Sen sijaan riskit nuorilla ja naisilla ovat ilmeisen selvät.---”

Sana välttämättä tuossa sitaatissa oli hyvin harkittu. Kysymyshän ei varmaan olekaan välttämättömistä tai paremminkin väistämättömistä, determinoiduista haitoista, jotka koituisivat automaattisesti kaikkien tietyn aineen käyttäjien osaksi. Vastaavasti ei jokainen ketjupolttaja saa keuhkosyöpää eikä jokainen alkoholin suurkuluttaja maksakirroosia. Kuitenkin Tuominen varmaan ehätti tutkimuksen edelle julistaessaan anaboliset steroidit aikuisille miehille lähes vaarattomiksi.

Mutta perusasian Tuominen siis näki terävästi. *On tultu lähes paradoksaaliseen tilanteeseen: erilaisten aineiden hyötyjen ja haittojen vuoksi säädettyt doping-kiellot estävät noiden hyötyjen ja haittojen tutkimisen tiettävästi parhaalla menetelmällä, jonka lääketiede on kehitellyt.* Tuon parhaan eli n. kaksoissokkometelmän tuntee maallikkokin: osalle koehenkilöitä annetaan jatkuvasti sitä ainetta, jonka vaikutusten selvittämisestä on kysymys, ja osalle annetaan pelkkää plasebota eli lumelääkettä, eivätkä enempää tutkijat kuin koehenkilötkään tuossa vaiheessa tiedä, kumpaa ainetta kukin saa. Voin yhä vain pahoitella, että Herman Adlercreutz (ks. alalukua 4.1) ei aikoinaan saanut mahdollisuutta tehdä haluamaansa tutkimusta.

Toisaalta ymmärrän miten vaikeisiin tilanteisiin puheena olevan tyyppisen tutkimuksen salliminen johtaisi. Joidenkuiden kilpa- ja huippu-urheilijoiden annettaisiin käyttää pitempään yhden yhdessä koesarjassa yhtä, toisen toisessa toista kiellettyä ainetta, jonka vaikutuksia lopulta verrattaisiin plasebon ”vaikutuksiin”. Oletetaan että heidät valittaisiin vapaaehtoisiksi ilmoitautuneista arvalla. Ymmärtääkseni heidän tulisi koko tutkimusprosessin ajan elää normaalia — mieleni tekisi sanoa: normaalin epänormaalia ja keinoteokoista elämää, johon ei kuuluisi vain maksimaalista harjoittelua vaan tietenkin myös kilpailemista samoin ehdoin kuin muutkin kilpailevat. Mitä tehtäisiin jos he menestyisivät arvokilpailuissa? Mitätöitäisiinkö heidän mitalinsa, ehkä kuitenkin ilman että heitä syyllistettäisiin; julkisesti kerrottaisiin heidän olleen koekaniineita? Suostuisiko monikaan koehenkilöksi tuollaisin ehdoin? Jos taas heidän mitalinsa pidettäisiin voimassa kiitokseksi siitä, että he ovat antaneet arvokkaan panoksen tieteele, suostuisivatko ei-dopingia käyttävät (= ei siitä ainakaan kiinni joutuneet) kanssakilpailijat tähän?

Tiedän mitä tässä kohden yleensä tarjotaan vastaukseksi: voidaanhan tutkia dopingia käyttäviä tai käyttäneitä kuntourheilijoita.⁹³ Koska he eivät kilpaile, doping-kiellot eivät varsinaisesti koske heitä.⁹⁴ Tiedossani on myös, että Alén ja Häkkinen (1984) ovat esittäneet kiintoisaa kritiikkiä sitä näkemystä kohtaan, jonka mukaan kaikki muu kuin kaksoissoikkomenetelmällä hankittu tieto dopingin vaikutuksista olisi vähäarvoista.

Tietenkin on hyvä, että tutkitaan dopingin hyötyjä ja haittoja edes kuntourheilijoille. On kuitenkin aihetta epäillen kysyä, missä määrin tulokset pätevät kilpa- ja huippu-urheilijoihin. Nuo kaksi ryhmää eroavat toisistaan monin tavoin: kuntourheilijoiden ikähajonta on hyvin paljon laajempi kuin kilpa- ja huippu-urheilijoiden, kuntourheilijoilla lienee keskimäärin paljon huonommat tiedot sallituista ja kielletyistä aineista eikä heillä välttämättä ole lainkaan lääkäriä konsultinaan jne. Tällä siis viitataan siihen, että kuntourheilija saattaa käyttää nimenomaan hormoneja hyvin paljon enemmän kuin ehkä kukaan järjevä kilpa- tai huippu-urheilija enää nykyään. Hormonikieltoa edeltäneinä vilheinä vuosina saattoi olla toisin.⁹⁵

Timo Seppälän ja muidenkin asiantuntijoiden useasti toistaman käsityksen mukaan kuntourheilijoiden doping-ongelma Suomessa ja varmaan myös muualla on ratkaisevan paljon suurempi ongelma kuin kilpa- ja huippu-urheilijoiden. Tämä ei voi johtua pelkästään siitä, että kuntourheilijoita on hyvin paljon enemmän kuin kilpa- ja huippu-urheilijoita, vaan myös heidän erilaisista ominaisuuksistaan, jotka vaikuttanevat — jälleen maallikon olettaus — siihen suuntaan, että jos aine ja käyttömäärä vakioidaan, kuntourheilija todennäköisesti kärsii haitoista enemmän kuin trimmattu kilpaurheilija. Kysymys on siis 'vain' todennäköisyydestä.

Kuntourheilijoiden doping-problematiikan sivuutan raporttini perustemaan kuulumattomana miltei näin vähällä.^{96 97}

Römpötti (1982, 157) kiinnitti jo 14 vuotta sitten yksittäistapauksen valossa huomiota kiintoisaan ilmiöön:

”On suorastaan uskomatonta, kuinka muuanprofessori ja ylilääkäri ensin vakuuttaa: 'Totuus on, että kukaan ei tiedä mitä haittoja hormonit pitkäaikaisessa käytössä aiheuttavat'. Muutamaa päivää myöhemmin sama mies kirjoittaa: 'Tietoa hormonien vaikutuksista on niin paljon, että enemmän tutkimukset ovat paitsi tarpeettomia myös lääkärintiikan vastaisia'.

Mitä se tällainen lääkärin etiikka on? Sopii vain kysyä, missä vaiheessa lisätieto muuttuu lääkärin etiikan vastaiseksi.”

Minustakin on uskomatonta – mutta varmaan myös erittäin epätavallista — että lääketieteilijä voi vastustaa doping-tutkimusta millään perusteella. Yksi mahdollinen selitys olisi halu mystifioida urheilussa kielletyt aineet, jättää niiden vaikutukset ja ilmeisesti myös kieltojen perustelut järkiperäisen keskustelun ulkopuolelle. Se lienee kemiofobian sukulaisilmiö.

Jonkin verran paremmin ymmärrän niitä, joilla on yhteiskunnassa kaksoisrooli. Pienessä maassa se ei ole epätavallista, olkoonkin että se saattaa synnyttää vaikeasti ratkaistavan rooliritiriidan.

Suomalaisessa yhteiskunnassa Timo Seppälällä on kaksoisrooli maan johtavana doping-valvojana ja julkisesti eniten kuultuna alan asiantuntijana sekä toisaalta professorin pätevyuden omaavana lääketieteen tutkijana. Edellisessä roolissaan hän (1994) polemikoi dopingiin liian liberaalisti suhtautuvia *Helsingin Sanomissa* mm. näin:

”--- Kun 1970-luvulla käytiin keskustelua dopingin sallimisesta, ei vielä tunnettu kovinkaan hyvin dopingaineiden aiheuttamia terveysriskejä. Esimerkiksi anabolisten hormonien haittojen arvioitiin olevan korkeintaan ehkäisy-pillerien luokkaa.

Nytemmin haitat tunnetaan ja tiedostetaan. Missä dopingvalvonnan vastustajat ovat olleet, kun julkisuudessa on keskusteltu vaikkapa anabolisten hormonien terveysriskeistä: sydän- ja verisuonitautien lisääntymisestä, altistumisesta äkkikuolemille ja syöväälle, psyykkisistä häiriöistä ja väkivaltaikäyttäytymisestä?” (korostukset PH:n)

Yhdessä tutkijakollegansa Simo Taimelan kanssa Seppälä taas kirjoitti *Suomen Lääkärilehdessä* (1994, 2060), siis samana vuonna, että hormonien lievät haittaseuraukset ovat yleisiä, mutta vakavia ei voida ennustaa; painotus oli toinen kuin äskeisessä sitaatissa. He jatkoivat (ema., 2060):

”Hormonien pitkäaikaisten käytön vaikutuksia ei tunneta riittävästi ---”. (korostukset PH:n)

He kirjoittavat myös (ema., 2060)

”Edelleen on selvitettävä, onko anabolisten aineiden käyttö voimaharjoittelun yhteydessä vaarallisempaa kuin esimerkiksi elinikäinen tupakointi, liikalihavuus tai runsas alkoholinkäyttö. Luotettava epidemiologiset riskianalyysit puuttuvat. Elinikäisen tupakoinnin terveyshaitat voivat olla suuremmat kuin muuttaman vuoden kestävä anabolisten aineiden käytön.”

Helsingin Sanomat ja *Suomen Lääkärilehti* ovat tietenkin luonteeltaan täysin erilaisia julkaisuja ja jälkimmäisen levikki on murto-osa edellisen levikistä, millä yksinkertaisella tosiasialla haluan havainnollistaa niiden potentiaa-

lista vaikutusta suureen yleisöön. Arvioni mukaan valtaosa urheilusta ja dopingista kiinnostuneista luottaa doping-valvoja Seppälän väitteisiin eikä tutkija Seppälän näkemys koskaan edes tule tuon valtaosan tietoon.⁹⁸

Samoilla linjoilla Taimelan ja Seppälän kanssa on Huhtiniemi (1994, 1027):

”Vaikka raporteja anabolisten steroidien ja etenkin niiden jättiannosten haittavaikutuksista kertyy jatkuvasti, todella vakavat sivuvaikutukset ovat sen verran yksittäisiä, että niiden pohjalta ei ole vielä perusteltua tehdä tieteellisen kritiikin kestäviä yleistyksiä. Lisäksi altistavien ja sekoittavien tekijöiden osuutta näissä yksittäistapauksissa ei ole selvitetty luotettavasti. Nyt tarvitaan välttämättä pitkä-aikaisseurantatuloksia, ehkä juuri niiden urheilijoiden terveydentilan arviointia, jotka käyttivät 1960- ja 1970-luvulla anabolisia steroideja. He lähestyvät ikää, jossa iskeemisiä sydänsairauksia ja eturauhassairauksia alkaa esiintyä. Heidän ja huolellisesti valittujen verrokkien terveydentilan selvittäminen toisi todella arvokasta tietoa tästä mahdollisesta terveysongelmasta. Jos näiden dopingpioneerien terveydentila on hyvä, perusteet lääketieteellisin perustein tehtävälle dopingin vastustamistyölle heikkenevät. Päinvastaisessa tapauksessa ongelman vakavuus korostuu entisestään.”

Kolmantena lainaan Heinosta (1996, 18).

”Kilpaurheilussa doping on sääntöjen mukaan kiellettyä. Asia on hyvin selvä. Entä muuten? Onko anabolisten aineiden käyttö voimaharjoittelun yhteydessä vaarallisempaa kuin elinikäinen tupakointi, liikalihavuus tai runsas alkoholin käyttö?”

Luotettavat epidemiologiset riskianalyysit puuttuvat. Entä millainen on steroideja käyttävän kuntovoimailijan psyyken rakenne? Olisiko vaihtoehtona äärimmäisyyskäyttäytymiselle joku muu terveydelle haitallinen muoto, tupakointi, viinanjuonti tai huumeet?”

Niin ikään on muistettava Markku Alénin tutkijapanos. Väitöskirjansa (Alén 1985) pohjalta hän julkaisi lyhennetyn mutta myös hieman täydenneen suomenkielisen ”kansanpainoksen” nimeltä *Anaboliset hormonit ja urheilu* (Alén 1986). Tutkimusten, omien ja toisten nojalla hän päätyi tiivistelmään, jonka pääkohdat esitän seuraavassa:

”Urheilijoiden androgeenisten (miehistävien, PH-s) anabolisten hormonien käyttöön liittyvien tutkimusten perusteella voidaan todeta, että androgeenisten hormonien käyttö voi aiheuttaa huomattavia hormonaalisia ja metabolisia muutoksia elintoiminnoissa ja elimistössä. Vaikka mainitut muutokset lyhyellä aikavälillä näyttävät olevan palautuvia, *ei pitkän aikavälin seurauksista voida vielä tehdä varmoja johtopäätöksiä*. Jos hormonidopingia tehostuneesta valvonnasta huolimatta edelleen esiintyy, tulee jatkotutkimuksissa kiinnittää

erityisesti huomiota pitkän aikavälin riskien selvittämiseen.” (emt., 27, korostukset PH:n)

Alénin väitöskirjan ilmestymisestä on siis kulunut jo toistakymmentä vuotta ja alan tutkimuksen edistyminen näyttää maallikosta verraten hitaalta. Toisaalta todella pitkän aikavälin seurausten kartoittamiseen kymmenen vuotta tietenkin on aivan riittämätön aika, ja se olisi sitä vaikka parhaat mahdollisetkin menetelmät voisivat olla käytössä. Tutkijoita ei siis käy moittiminen.

Doping-tutkimuksen ongelmat tiedosti jo vuonna 1985 mietintönsä jättänyt dopingtutkimuksen työryhmä (Dopingtutkimuksen... 1985). Se totesi mm.:

”Doping-menetelmien vaikutusta suorituskykyyn on nykyisin lähes mahdotonta tutkia aktiiviurheilijoilla doping-säännösten ja eettisten seikkojen takia. Erilaisten doping-menetelmien käytön psyykkistä ja fyysisiä vaikutuksia tulisi kuitenkin pyrkiä tutkimaan niin kauan kuin doping on urheilussa yleistä.” (emt., 41; korostukset PH:n)

Ilmoittaudun yhdeksi niistä, jotka ruhjovaa konstruktionistista vaikuttamista uhmaamaan pyrkien luottavat sillä tavoin kuin mihinkään voi luottaa tutkija-Seppälään ja hänen ammattitovereihinsa. Doping-ongelman vakavimman osa-alueen hormonien kiintoisimmat ja ehkä myös vakavimmat seuraamukset eli pitkäaikaisvaikutukset ovat varmaan yhä hämärän peitossa. Niistä tiedetään — tämä on omaa tulkintaani — ratkaisevan paljon vähemmän kuin suuria kansanterveysongelmia aiheuttavien ilmiöiden tupakan ja alkoholin pitkäaikaisvaikutuksista, samoin paljon vähemmän kuin huumeiden seuraamuksista.

On tarpeen panna merkille, että esitetyissä sitaateissa otettiin jotenkin dopingin kanssa vertailukelpoisiksi ilmiöiksi juuri tupakointi, alkoholinkäyttö, huumeidenkäyttö ja liikalihavuus. Oliko tämä tietoisesti provokatiivinen veto tai ei, se joka tapauksessa herättää kysymyksen *mikä on tämän yhteiskunnan kieltopolitiikan logiikka?* Huumeet on lailla kielletty kaikilta, joskaan pelkästään käytöstä ei välttämättä rangaista lainkaan tai rangaistaan vain hyvin lievästi; niin poliisi kuin oikeuslaitos ovat viisasta kyllä lähinnä kiinnostuneita huumeiden myyntiorganisaatioihin käsiksi pääsemisestä. Doping on urheilujärjestöjen päätöksellä kielletty pieneltä eriytyneeltä ihmisryhmältä ja sallittu muille. Alkoholi ja tupakka ovat lailla sallittuja edellinen 18 ja jälkimmäinen 16 vuotta täyttäneille, eikä tätä nuorempiakaan käyttäjiä rangaista; sen sijaan voidaan rangaista sitä joka hankkii alkoholia alaikäiselle, kun taas tupakan osalta ei vastaavaa kriminalisointia tunneta.⁹⁹

Herää epäilyksiä että siinä määrin kuin doping-kieltolain perusteet ovat terveydelliset, kiellot on säädetty kaiken varalta. Se taas olisi outoa, koska normaalisti ei meidän kulttuuripiirissämme harrasteta yksilön vapautta rajoittavia täyskieltoja ennen kuin kiellettävän ilmiön hyvin vakavasta haitallisuudesta on riittävä varmuus. Itse asiassa kieltoja pyritään välttämään siinäkin tapauksessa, että tuo riittävä varmuus on saavutettu.

Jotakin dopingin terveystarpeista toki jo nyt tiedetään. Maailman ensimmäinen kilpa- tai huippu-urheilijan doping-kuolema on kirjattu yhtäpitävästi eri lähteissä (ks. esim. Pänkäläinen 1993, 17): se sattui jo niinkin varhain kuin vuonna 1886, jolloin englantilainen pyöräilijä kuoli Bordeaux-Pariisi -ajossa piristeen uhrina.¹⁰⁰ ”Tämän jälkeen vastaavia kuolemantapauksia on sattunut arvioiden mukaan muutamia kymmeniä.” (emt., 17; korostukset PH:n)

Muutamia kymmeniä. Myönnän että tuo arvioluku oli drastisin puheena olevan kirjan minulle tarjoama yllätys. Kuvittelin luvun paljon suuremmaksi. Lukukokemukseeni liittyi oivallus siitä, miten voimakkaan konstruktionistisen vaikuttamisen piirissä itsekkin olen ollut.

Tiedossani ei ole ketään, joka olisi väittänyt Pänkäläisen esittämää arviota kumpaankaan suuntaan vääräksi. Tämä ei tietenkään todista, että tuo arvio olisi jollakin erinomaisella tarkkuudella ”oikea”. Panin sanan oikea sitaateihin siksi, että dopingin ja kuoleman välisen syy-yhteyden todistaminen saattaa olla hyvin vaikeaa, jopa mahdotonta (Pänkäläinen on tästä toki perillä, ks. emt., 18).¹⁰¹

Doping-kuolemat eivät tietenkään ole ainoita kilpa- ja huippu-urheilun aiheuttamia kuolemia. Vertailutiedot olisivat välttämättömiä jo siksi, että ne saattaisivat aiheuttaa rakoilua konstruktionistisesti rakentuneessa asennemuorissa. Vertailukohteeksi tarjoutuu nyrkkeily: Palon (1995b) mukaan vuoden 1884 jälkeen on menehtynyt noin 500 nyrkkeilijää. Useimmat hänen mainitsemansa tapaukset ovat sattuneet ammattilaisten puolella, mutta myös olympiakelpoisessa nyrkkeilyssä — amatöörinä ja -käsité kuuluvat historiaan — niitä tiedetään tapahtuneen. En kommentoi arvioita ”muutamia kymmeniä” ja ”noin 500”; niiden välinen suhde puhukoon itse puolestaan.

Toinen vertailukohde voisi olla moottoriurheilu, vaikka se ei olympialaji olekaan. Moottoriurheilua tunteva ja myös sympatisoiva tuttavani sanoo olevansa vakuuttunut, että en kohtuullisella vaivalla saisi kenestäkään asiantuntijasta irti arviota siitä, mikä on tuon julman urheilun vaatimien kuolonuhrien määrä. Arvio olisi huonoa PR:ää koko tälle urheilumuodolle.¹⁰²

Tärkeimpiä kohtia Pänkäläisen (1993) kirjassa on mielestäni seuraava (emt., 30):

”--- *urheiluliike ei voi aukottomasti perustella dopingaineiden kieltoa urheilijan terveyteen vetoamalla, sillä pelkän urheilusuoritukseen liittyvän terveysriskin olemassaolon tunnustaminen johtaisi loogisesti esimerkiksi moottoriurheilun kieltämiseen. Vai onko jotenkin urheilullisempaa ja hyväksyttävämpää kuolla autoradalla aktiivikaudella kuin maksasyöpään aktiivikauden jälkeen?*”
(korostukset PH:n)

Ilmeisesti on suuri ero kuolemalla ja kuolemalla. Tähän viittaa *Suomen Urheilulehden* mainion nimimerkin Mustan hevosen (1994) kommentti Ayrton Sennan tapauksesta:

”Täältä lähtö ei kuitenkaan ole ihmisen säädeltävissä, vaikka kuinka olisi taitava rata-arkkitehti tai autoinsinööri — hurskastelu tämän asian ympärillä on todellista hurskastelua.”

Kukaan urheilutoimittaja ei muistini mukaan ole koskaan kommentoinut urheilijan doping-kuolemaa kirjoittamalla, että jokaisen on täältä kerran lähdettävä, on sitten käyttänyt kiellettyjä aineita tai ei — hurskastelu dopingin ympärillä on todellista hurskastelua.

Oletan useiden doping-asiantuntijoiden, myös täsmälleen nykyisiä kielto- ja kannattavien legalistien lukeneen Pänkäläisen kirjan. Miksi kukaan ei ole ottanut haastetta vakavasti ja vastannut hänelle? Helppohan olisi vastata ja korostaa, että sallittujen riskien ottaminen on *kunniallista* mutta kiellettyjen riskien ottaminen *kunniantonta*. Tähän vastaukseen taas voitaisiin reagoida uudella kysymyksellä: miksi jotkin riskit sallitaan ja jotkin kielletään?

Urheilujournalismi ei nykyisältöisenä ole omiaan johdattamaan tuontyyppiseen pohdiskeluun eikä lopulta arvokeskusteluun. Journalismi ei toki salaa eikä vallitsevien uutiskriteerien mukaan voisikaan salata esim. juuri yksittäisiä nyrkkeily- ja moottoriurheilukuolemia, mutta sen tapa niin sanoakseni selittää ne pois on konstruktionistiselle tutkijalla paljon puhuva. Tapana on korostaa koko elämän riskialttiutta ja huipentaa kirjoitus Mustan hevosen tapaan lauseeseen ”kaikkihan me joskus täältä lähdemme”¹⁰³ Etenkin nyrkkeilyyn tai vaihtoehtoisesti moottoriurheiluun erikoistuneiden toimittajjen suurin huoli tuntuu olevan, että heille itselleen läheistä ja rakasta urheilumuotoa ei vain ryhdyttäisi rajoittamaan, saati kieltämään. Noissa Mustan hevosen tyyppisissä jutuissa tulee esiin *urheilujournalismin kyyninen puoli*.

Urheilujournalismissa ei yleensäkään erityyppisiä riskejä juuri koskaan vertailla keskenään. Joskus kuitenkin toimittaja tekee sitä tarkoittamattaan ja rivien välissä ja tuotos voi olla jopa tahattoman humoristinen. Esimerkiksi soveltuu *Oulun Sanomien* jalkapalloilun MM-kilpailujen aikaan julkaisema pääkirjoitus (Hullun hommaa 1994). Sen mukaan Diego Maradona oli ”häpäisyt itsensä ja kansansa efedriinikäryllään — saa nähdä kuinka hänen käy, jähka hän pääsee kotimaahansa”. Pääkirjoituksen tekijä siirtyi tämän jälkeen iloitsemaan siitä että ”heinäkuun alussa väkevien viinojen ja arvoviinien hinnat romahtivat”, ja hän jatkoi:

”Nyt vaimonkin miellyttäminen on edullista: käväisepä ostamassa hänelle vaikka pullollinen Bailey’sin likööriä ja siinä sivussa itsellesi kelpo viskileka. Kerrankin hyvää tavaraa on tarjolla ja lähes tax free-hintaan.”

Kirjoittaja jättää kysymättä, kumpi lienee ihmiselle vahingollisempaa, efedriini vai viski.

Urheilujournalismissamme myötäilee, kuten useamman kerran olen todennut, suomalaisen yhteiskunnan kollektiivista ajattelua dopingin suhteen. Totta kai se kertoo ja mielestäni sen ehdottomasti tuleekin kertoa doping-kuolemasta silloin, kun se on riittävän varmasti todennettu. Kaikkia mahdollisuuksiaan urheilujournalismi ei silti käytä, vaikka Jari Eskola, tutkija sekä piiritason ex-juoksija ja ex-valmentaja, on usean kerran tavallaan koko kilpa- ja huippu-urheilun yhteisöä siihen provokoinut. Scuraavassa lainaus:

”Eittämättä terveydellisiä riskejä on. Mutta missä ovat suomalaisen urheilun dopingrauniot (Kaarlo Kangasniemeä kenties lukuunottamatta)?” (Eskola 1994, 80)

Yksi syy miksi journalismimme ei esittele dopingin raunioittamia entisiä kilpa- ja huippu-urheilijoita saattaa olla, että se hyväksyy lakisääteisen yksityiselämän suojan (ks. Vuortama ja Kerosuo 1994, 137–152) periaatteen, jonka mukaan ihmisen terveysongelmat kuuluvat suojan piiriin, ellei niillä ole yleistä yhteiskunnallista merkitystä. Mutta eikö voitaisi ajatella, että niillä nimenomaan on tuo merkitys: etenkin nuorten varjelemiseksi dopingilta olisi hyvä, jos entiset dopingin käyttöön hairahtuneet tähdet tulisivat julkisuuteen varoittavina esimerkkeinä? Jos ainoa esimerkki on vuodesta toiseen Kangasniemi — ja hänkin myös Eskolan mukaan epävarma tapaus¹⁰⁴ — eikö riskinä ole se, että arvellaan hänen olevan ainoa lajissaan meidän maassamme? Eskola vihjaiscekin siihen, että muita ei ole löytynyt.

Sen sijaan DDR:ää on totuttu pitämään dopingin raunioittamien entisten urheilijoiden luvattuna maana. Se kuuluikin niihin maihin, ”joissa doping-aineiden käyttö perustui urheiluviranomaisten sekä urheilu- ja valmennusjohdon tietoihin päätöksiin” (Hentilä 1992b, 18; ks kuitenkin myös tämän raportin viitettä 72). Tämä kenties johdonmukaisin dopingin hyväksikäytön politiikka, mitä maailmassa tunnetaan, ei tietenkään merkinnyt etteikö doping-raunioiden ilmaantuminen olisi ollut maan urheilujohdon etujen vastaista. Lääketiedettähän hyödynnettiin mm. juuri pahojen vahinkojen ehkäisemiseksi, mutta varmaan tässä ei aina onnistuttu.

Tässä valossa oli yllättävää, että kun Saksat yhdistyivät ja ex-DDR:n salat erilaisine vammais- yms. laitoksineen avautuivat, tiетävästi ei varsinaisia doping-raunioita löytynytäkään. Monet tuon järjestelmän kasvattamat huippu-urheilijat lopettivat uransa ja eräät heistä kertoivat sen jälkeen julkisestikin dopingin käytöstään, mutta yleisen tiedon mukaan monista heistä on yhtyneessä Saksassa tullut vaativan ammatin harjoittajia eikä heidän terveydessään ainakaan vielä — korostan: ainakaan vielä — ole havaittu mitään traagista. Jotkut huippu-urheilijat myös jatkoivat uraansa — muutama harva on yhä mukana vuonna 1996 — ja he tuntuvat menestyvän tai olevan menestymättä suunnilleen samassa määrin kuin entisen Liittotasavallankin kasvattamat urheilijat.¹⁰⁵

Mutta vähitellen on alkanut paljastua surullisia asioita. *Helsingin Sanomien* mukaan (Salaisen poliisin...1994) doping-aineita annettiin DDR:ssä jopa alle 14-vuotiaille lapsille heidän urheilutulostensa parantamiseksi. Niitä saatettiin useissa tapauksissa antaa ilman vanhempien lupaa ja heitä kiellettiin kertomasta asiasta kotona. Saksan hallituksen kerrottiin tuona vuonna 1994 valmistelevan syytteitä entisiä DDR:n urheiluviranomaisia vastaan ainakin 12 tapauksessa. ”Heitä syytetään ruumiinvamman tuottamisesta alaikäiselle sekä lääkeainelain rikkomisesta.”¹⁰⁶

Tänä vuonna (1996) on tullut taas uutta tietoa. Turtiaisen (1996) mukaan DDR:n entistä urheilujohtoa yhä ”jahdataan doping-rikoksista”. Tutkijat etsivät yli 30 epäillyn koodista todisteita. Kirjoitus jatkui:

”Ratsioissa etsittiin todistusaineistoa Berliinin yleiselle syyttäjälle, joka aikoo vetää epäillyt oikeuteen pahoinpitelyistä ja lääkkeiden väärinkäytöksistä. Syytteitä on vaatinut DDR:n doping-uhrien järjestö.”

Tämän uusimman tiedon mukaan ”jopa alle kymmenvuotiaita lapsia pakotettiin ahmimaan ’vitamiineja’, jotka itseasiassa sisälsivät kasvuhormoneja ja muita lihaksia vahvistavia myrkyjä.”

Kirjoitus päättyi seuraaviin esimerkkitapauksiin:

”Uimari Catherine Menschner kuuluu törkeimpiin doping-tapauksiin. Dresdeniläistä urheilukoulua käynyttä tyttöä käytettiin tietämättään jo yhdeksän vuotiaana pelkkänä koekaniinina. Tohtoroijilla ei ollut tarkoitusta edistää hänen uimariuraansa.

Parhaassa kasvuiässä Menschneriä treenattiin lihaskimpuksi tehomenetelmin. Häneen pumpattiin myös suuret määrät doping-aineita. Rääkki päättyi, kun tyttö oli 14-vuotiaana hukkaa altaassa epämuodostuneen selkärangan aiheuttamaan halvauskohtaukseen. Hän kärsii tänäkin päivänä vammoistaan.

Tunnetuksi on tullut myös muun muassa painonnostaja Roland Schmidtin kohtalo. Hormonikuurien vuoksi miehelle kasvoi rinnat, joita on sitten leikeltä moneen otteeseen huonoin tuloksin.”

Nämä tiedot on syytä asettaa taustaan vasten. Saksassa jo pitempään jatkunut entisen DDR:n vastuuhenkilöiden rikosten selvittäminen on osoittautunut sekä perusteelliseksi että varsin oikeudenmukaiseksi; tekaistuista tai kovin kepein perustein nostetuista syytteistä ei liene ollut aiheutta puhua. Tuossa uutisessa mainitun DDR:n doping-uhrien järjestön olemassaolo lisää väitteiden uskottavuutta. Toisaalta nyky-Saksan yhä jonkin verran kireä ilmapiiri ja kummankin osapuolen, entisen Liittotasavallan ja entisen DDR:n asukkaiden kokemat pettymykset neuvovat suomalaista lehdenlukijaa varovaisuuteen.¹⁰⁷ Tietenkin eri maissa tehdyt doping-rikkokset olisi selvitettävä juuriaan myöten.¹⁰⁸

Dopingin terveystarkistusten monista aspekteista ja lieveilmiöistä olen ottanut puheeksi vain tärkeimmät eli pahimmat, ja vielä yksi on välttämättä mainittava. Jo Kalevi Kivistö (1982, 130) mainitsi lähes puolitoista vuosikymmentä sitten lieve- tai ehkä pikemminkin sukulaisilmiön, *geenimanipulaation*. Pauli Vuolle (1993b) on yksityisesti maininnut minulle siitä kieltämättä pelottavasta mahdollisuudesta, että kiellettyjen aineiden riskit tulisivat esiin vasta urheiluran jälkeen tai pahimmassa tapauksessa geneettisinä siirtyminä seuraavilla sukupolvilla; tällöin kontrollivastuu jää olemattomaksi. Joskus vaikkakin harvoin samaan on viitattu journalismissa:

”Urheiluvilppi huipentuu, kun huippu-urheilija kuolee käytettyään dopingia. Sitä karneampi visio on, että aineet aiheuttaisivat ihmiskuntaan muutoksia, jotka tuottaisivat epämuodostuneita ihmishirviöitä eri urheilulajien tarpeisiin.” (Nykänen 1994)

Keskustelu *geneettisten muutosten* vaarasta ei tunnu edenneen, vaan jatkuu verraten diffuuseina uhkakuvina. Joudun toistamaan asian, jonka olen jo

edellä todennut: meidän kulttuuripiirissämme ei yleensä harrasteta täyskielto- ja kaiken varalta, vaan ainoastaan vahvan näytön varassa.

Jos edes yhden kilpa- ja huippu-urheilijoilta kielletyn aineen aiheuttamis- ta geneettisistä muutoksista alkaisi olla vakavasti otettavaa näyttöä, se saattai- si muuttaa mm. omaa suhtautumistani noihin aineisiin.

Terveys on arvokas asia. Se ei kuitenkaan ole ainoa arvokas asia. Viittaaan Martti Lindqvistiin (1985), joka on teologi ja eettinen ajattelija ja tekemisissä terveysproblematiikan kanssa mm. lääketieteen etiikan dosenttina eli tulevien lääkärien opettajana. Linaan häntä hieman pitempään:

”Erityisesti sekä valvontaa että rajoituksia tarvitaan niissä tapauksissa, joissa sivullisten terveys, elämä ja keskeiset edut ovat vakavasti vaakalaudalla (Lindqvist tarkoittaa tässä lähinnä alkoholia, PH-s).

Yksilön itsensä kannalta tilanne näyttää hieman toiselta. *Meillä on laajasti levitetty hyvin yksipuolista ja yksinkertaistavaa terveysideologiaa, jonka mukaan jokaisen kansalaisen oma etu on maksimaalinen terveydestä huolehtiminen ja oman elämänsä pitkiittäminen.* Käsitys on hyvin kummallinen ja sisältää ideologisen hegemoniapyrkimyksen. Taustalla on ajatus, että hyvä elämä on samastettavissa fyysisen terveyteen ja ajallisesti pitkään elämään. Tätä on syytä kritikoida, vaikka epäilemättä tietty terveydellinen taso useimmissa tapauksissa on edellytys hyvälle elämälle ja sairaus puolestaan merkitsee monenlaista kärsimystä sekä pakottavuutta. ---

Terveys ei suinkaan ole ainoa itseisarvo elämässä. Kaikkina aikoina on ajateltu, että joissakin tilanteissa ihminen voi perustelusti ottaa riskejä hyvien päämäärien puolesta. Monet merkkihenkilöt, sankarit ja hyväntekijät (mm. lääkärit) ovat noudattaneet hyvin kuluttavaa elämäntapaa.

Monet alkoholin terveyshaitat ovat kiistattomia. Silti niiden perusteella ei voida kaikissa tapauksissa päätellä, että yksilö toimisi oman elämänsä ideaa vastaan käyttämällä alkoholia. Mitään ulkonaista kaavaa ei ole. Kussakin tapauksessa asia on ratkaistava yksilön omasta elämäntilanteesta, tarpeista, mahdollisuuksista ja tavoitteista lähtien.” (Lindqvist 1985, 6–7; korostukset PH:n)

Siinä missä Lindqvist puhuu alkoholista, siinä voisin itse puhua dopingi- na kielletyistä aineista, paitsi että kuten sanottu niiden haitat tunnetaan paljon puutteellisemmin kuin alkoholin. *Mitä ideologiseen hegemoniapyrkimykseen tulee, onko siitä kiistattomampaa esimerkkiä kuin voimassa oleva doping-kiel- tolaki ja paljolti myös doping-aiheinen keskustelu?*

4.4 ...JA YHTÄ JÄTTILÄISMÄINEN VALVONTAONGELMA

Doping-kiellot edellyttävät tietenkin testauksia niin kilpailujen jälkeen — niihin urheilija siis osaa varautua — kuin harjoituskauden yllätystestejä, jotka otettiin Suomessa käyttöön vuonna 1984 (Mäkipää 1985, 37). Niissä testataan vain hormonit ja muut anabolisesti vaikuttavat aineet sekä mahdollinen näytteen manipulointi (Kielletyt ja...1995, 3).

Niin välttämättömiä kuin testit nykyisen doping-säännösten voimassa ollessa ovat, ne myös merkitsevät varsin voimakasta puuttumista yksilön fyysiseen ja tavallaan psyykkiseenkin koskemattomuuteen, mitä meidän kulttuuri-piirissämme nyttemmin pyritään välttämään. Lähinnä doping-testit ovat rinnastettavissa autoilijoille ja muille liikennevälineiden kuljettajille tehtäviin alkoholitesteihin, joiden lisäksi mm. Suomessa keskustellaan testauksen ulottamisesta huumeisiin ja lääkeaineisiin; alkoholin ei ole ainoa liikenteessä vaarallinen aine.

Kaikissa maissa ei yksilön vapauden nimissä edes autoilijoille ja heihin verrattaville tehtäviä alkoholitestauksia pidetä ongelmatomina. Niiden käytön ottoa on saattanut edeltää pitkä ja kiivas keskustelu ja ainakaan Yhdysvalloissa ei useimpien osavaltioiden lainsäädäntö vielääkään salli puhalluskokeeseen pakottamista ilman erityistä syytä.

Välttämättömydessäänkin doping-testit ovat siis varsin erikoislaatuinen ilmiö. Intressi miksi niitä tehdään on tietenkin doping-kielloista nouseva tarve estää kilpa- ja huippu-urheilijoita vaarantamasta omaa terveyttään sekä pettämistä kanssakilpailijoitaan. Intressiä täytyy pitää huomattavan paljon pienempänä kuin sitä, joka panee esim. puhalluttamaan autoilijoita ja ottamaan puhalluskokeesta kieltäytyneestä fyysistä pakkovaltaa käyttäen verikoe. Vaikka rattijuoppous ei ole suurin liikennetähti, se joka tapauksessa merkitsee liikenteessä mukana olevien ulkopuolistenkin terveyden ja hengen vaarantamista.

Jos intressien suuruuserosta jotakin seuraa, niin ainakin se että urheilijalla on oikeus odottaa doping-testiltä kaikinpuolista korrektisuutta alkaen *testaajien käytöksestä*¹⁰⁹ ja päätyen testitulosten tulkintaan¹¹⁰ sekä tietenkin tuloksesta loogisesti seuraavaan lopputulokseen, rangaistukseen tai ei. Tämä on periaatteellinen näkökohta; en voi väittää että tilanne tässä suhteessa olisi mitenkään erityisen huono. Mm. NN on saanut minut uskomaan, että mitä mieltä kaikista kielloista ollaankin, doping-testitulokset ovat tätä nykyä yleensä luotettavia. Asioiden luonteesta johtuu, että rajatapauksia voi ilmetä.

Seuraavassa yritän inventoida muutamia testauskäytännön ongelmakohtia, ts. kohtia joita penkkiurheilijat sellaisina pitävät. Niistä yleisemmin tunnetut kuittaen vähällä.

Ensimmäinen on testaamisen ja näytteen laboratioanalyysin kalleus, johon mm. Timo Seppälä on useasti viitannut. Se merkitsee että ellei urheiluyhteisö ole valmis investoimaan testeihin tuntuvasti enemmän varoja kuin nyt, doping-ongelman voittaminen testausta tehostamalla tuntuu utopistiselta. Toinen on että ainakaan verenvaihdon (virallisesti veritankkauksen, ks. *Kielletyt ja...* 1995, 3) eikä kasvuhormonin tunnistamiseksi ei toistaiseksi ole olemassa testejä, mikä tietenkin herättää kysymyksen onko niitä ollut järkevää kieltäkään, ellei sitten ajatella että pelkkä kieltäminen ilman kiinni jäämisen uhkaa lisää noiden keinojen karttamista moraalisista syistä. Kolmanneksi kerrotaan olevan joitakin sallittuja ”peiteaineita”, jotka estävät joidenkin kiellettyjen aineiden ilmitulemisen analyysissa. Neljänneksi: sitkeästi kerrotaan huhuna kaikkein suurimpien ja samalla suurituloisimpien urheilijatähtien pystyvän tilaamaan lääketehailta ns. räätälintyönä kehiteltyjä suorituskykyä parantavia aineita, jotka eivät näy testeissä.¹¹¹

Valintaa testattavaksi, kutsumista testiin ja itse testauskäytäntöä on varsin harvoin käsitelty julkisesti. Tällä en vihjaise, että esim. Suomen Antidopingtoimikunta haluaisi pitää noita asioita jonkinlaisena salatieteenä; sehän ei kailta osin olisi mahdollistakaan. Kataja (1982a ja b) on joka tapauksessa kuvannut puolentoista vuosikymmenen takaisia doping-valvonnan periaatteita ja toteutusta. Kummassakin artikkelissa esiintyy sama tieto:

”Urheilijan valinnassa (testiin, PH-s) ei mitään erikoisuuksia ole. Yleensä valitaan mitalistit ja muita arvalla ja joukkuepeleissä yleensä arvalla. *Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä mahdollisuutta, että dopingista vastaava voi dopingia epäilleen ottaa tämän lisäksi kenet tahansa testeihin.*” (korostukset PH:n)

Olen tarkistanut että tuo korostettu lause pätee yhä.

Julkaisussa *Kielletyt ja sallitut lääkeaineet urheilussa 1995* (i.v.) ei käsitellä urheilijoiden valintaa testeihin. Sen sijaan siihen sisältyy seuraava kapale (emt., 3):

”Dopingtestit

Urheilijalle suoritettavat dopingtestit voidaan jakaa kilpailukauden ja harjoituskauden testeihin. *Harjoituskaudella* testataan hormonit ja muut anabolisesti vaikuttavat aineet (esim. klenbuteroli) sekä mahdollinen näytteen manipulointi. Urheilukilpailujen yhteydessä otetuissa dopingtesteissä tutkitaan kaikki tunnetut dopingaineet. Täten urheilijan lääkitys harjoituskaudella voi tapahtua

lähes normaalilla tavalla, kun taas kilpailukaudella tulee noudattaa varovaisuutta lääkkeiden käytössä.---

On syytä panna merkille tekstin autoritaarinen sävy: siinä kerrotaan miten asiat sääntöjen mukaan ovat, mutta siinä ei esitetä perusteluja. Älykäs nuori urheilijapoika ja -tyttö ehkä kuitenkin alkaa kysellä sen perään, miksi säännöt ovat erilaiset kilpailu- ja harjoituskaudella.

Saman julkaisuun sisältyy myös sanoilla Dopingtestaus käytännössä otsikoitu kolmen kappaleen mittainen jakso (emt., 4-5), jonka tämän raportin kannalta relevantteimmat jaksot kuuluvat näin:

”Urheilija pyritään kutsumaan dopingtestiin aina kirjallisesti, sekä kilpailussa että harjoituksissa, kutsu voidaan antaa myös suullisesti kahden todistajan läsnäollessa. Kutsu testiin annetaan urheilijalle tai joukkueen johdolle välittömästi urheilijan kilpailusuorituksen tai harjoituksen päätyttyä tai harjoituksen aikana tai pelin viimeisellä neljänneksellä. Kutsun yhteydessä annetaan ohjeet testiin tulosta. Kutsuun pyydetään yleensä urheilijan tai johtajan allekirjoitus. -- Urheilijan on voitava todistaa henkilötietonsa testaajalle. Yksittäisiä urheilijoita kutsutaan harjoituskauden testiin myös haastemiehen välityksellä.¹¹²

Urheilijan tulee saapua testiin välittömästi. Testikutsun saatuaan saattaja valvoo urheilijaa koko ajan ennen testiin tuloa. Testihuoneeseen urheilija saa tuoda mukanaan huoltajan sekä tarvittaessa tulkin. Urheilija ilmoittaa testilääkärille henkilötiedot, nauttimansa lääkkeet viimeisen 10 vrk:n ajalta (myös E-pillerit ja vitamiinit) sekä valitsee itse näyteastian. Näytteen anto tapahtuu valvojan läsnäollessa. ---

Kun näytettä on riittävä määrä, urheilija itse kaataa sen kahteen valitsemaan, yksilöllisellä koodilla varustettuun lasipulloon. Ne suljetaan ja sinetöidään samalla koodilla varustettuihin näytepurkkeihin, joista pulloja ei saa pois sinetöintiä rikkomatta. ---”

Sitaatissa kuvattu testiinkutsumiskäytäntö vaikuttaa järjestelmälliseltä ja perustellulta. Määräys tulla testiin välittömästi on kaikesta päätellen tarkoitettu eliminoimaan ns. katoamistemput, joita aiemmin nimenomaan harjoituskauden yllätystestien pakoilemiseksi kerrotaan tapahtuneen. Ts. postissa kutsun saanut urheilija lähti vaikkapa kalaan erämaajärvelle tuntemattomaan paikkaan, jonne ei ollut viestintäyhteyksiä. Varoajan kuluttua hän palasi kotiin ja oli saavinaan kutsukirjeen haltuunsa vasta tuolloin.

Timo Seppälä totesi MTV 3:n *Huomenta Suomi* -ohjelmassa 29.2.96, että ”vinkin saatuaan” urheilija joskus saattaa kadota varoajaksi ennen testiin tuloaan. Oletan hänen vinkillä tarkoittavan esim. sitä, että urheilija saa urheilutovereiltaan kuulla yllätystestaajien olevan liikkeellä. Kiellot tietenkin syn-

nyttävät vastastrategioita, niin kuin rikoslain sisältämät kiellot synnyttävät niitä rikoksentekeijöissä. Mutta urheiluyhteisön kaikilla osapuolilla on tietenkin kiusauksensa ja niihin eivät lankea vain eräät urheilijat. *Jo yksikin tunnettu tapaus, jossa yllätystestit eivät ole olleetkaan kaikille urheilijoille yllätyksiä, avaa vakavia näköaloja koko doping-kieltoihin ja -valvontaan urheilujohtajien mahtavana vallankäytön välineenä, joka tekee mahdolliseksi joidenkuiden urheilijoiden suosimisen ja toisten syrjimisen. Jos ja kun dopingin käyttöä nykyisten kieltojen voimassa ollessa pidetään moraalittomana, kyseessä on tilanne jossa moraalittomuus on moraalittomuutta vastassa — vähintään potentiaalisesti.*

Tiedossani ei ole tapauksia, joissa harjoituskauden yllätystesti olisikin ollut urheilijalle vain ”yllätys”, sitaateissa siis eli hän olisi tiennyt sen ajankoh-
tineen kaikkineen etukäteen. Sen sijaan eri yhteyksissä on kerrottu Torinossa vuonna 1983 pidetystä Saksan Liittotasavallan, Italian ja Puolan yleisurheilumaatottelusta. Tulkitsen Berendonkia (1993, 211) niin, että etukäteen oli sovittu doping-testien tekemättä jättämisestä, mutta järjestäjät eli siis italialaiset muuttivat mieltään. Tarina jatkuu näin (emt., 211–212):

”Kun kolmen joukkueen kesken oli sovittu, että vain kilpailujen ensimmäiseksi ja kuudenneksi sijoittuneet urheilijat pyydetään dopingtestiin, oli DLV-¹¹³ petosammattilaisten pystyttävä täydelliseen suoritukseen.

Kiekonheittäjät Alwin Wagner ja Werner Hartmann selviytyivät petostehtävästään suhteellisen helposti; he eivät saaneet heittää liian pitkälle, siis voittoa, mutta heidän oli heitettävä niin pitkälle, etteivät jääneet viimeiseksi. Kaikki menikin nappiinsa. Moukarinheittäjille tilanne olikin jo pulmallisempi, sillä heidän oli pistettävä kaikkensa likoon vältyäkseen voitolta; Klaus ilmoitti viime hetkellä loukkaantumisestaan, ja Karl-Heinz Riehmin oli pidäteltävä itsensä kurissa, jotta eräs puolalainen kykeni päihittämään hänet.

Suurin ongelma liittyi kuitenkin kuulantyyöntöön: koska Turinissa oli vain yksi varsinainen kuulantyyöntäjä, olisi kiekonheittäjä normaalikäytännön mukaisesti joutunut suorittamaan yhden pakollisen työntönnön, mutta hän olisi luultavasti jäänyt viimeiseksi ja olisi samalla mahdollisesti jäänyt kiinni anabolisten steroidien käytöstä. Silloin horroksestaan heränneet puheenjohtajiston jäsenet Otto Klappert (urheiluvallvoja) ja prof.tri August Kirsch (siihen aikaan puheenjohtaja, nykyään DLV:n kunniapuheenjohtaja) puuttuivat asioiden kulkuun ja pistivät peliin koko huipputoimitsijoiden amatillisen osaamisen. He suostuttelivat hoikkaa korkeushyppytähteä, Dietmar Mögenburgia (olympiavoittaja vuodelta 1984), työntämään kuulaa, ja hyväntahtoinen Mögenburg, joka tunnettiin sekä urheilijoiden että toimitsijoiden keskuudessa täysin ”puhtaana” urheilijana, suostui heidän ehdotukseensa pahaa aavistamatta ja omaksi

huvikseen. Hän oli tietenkin viimeinen, joutui dopingtestiin ja oli ”negatiivinen”. Saksa pääsi pinteestä.”

Hyvin tärkeä tutkimuskohde olisi yrittää selvittää maailmanlaajuisesti, paljonko yllätystestien joukossa on ollut manipuloituja ”yllätyksiä”. Kirjallisia lähteitä ei varmaan löydy, ei myöskään äänitallenteita tai vastaavia, vaan ainoa kysymykseen tuleva menetelmä lienee haastattelut kaikkine virhelähteineen. Vaikeuksia ei tutkijoiden kuitenkaan pidä pelätä, sillä *doping-valvojen ja urheilujohtajien tapa esiintyä moraalisella päätöksellä suorastaan pakottaa tutkimaan doping-valvonnan omaa moraalialia*. En sivumennen sanoen vihjaisekaan siihen suuntaan, että suuri osa yllätystesteistä olisi vain näennäisiä yllätyksiä — sellainen epäily olisi paranoiaa — mutta enhän voi asiaa tietää.

Suosimisen kääntöpuoli on syrjimin. Ajatteluani vei eteenpäin Seppo Rädyn tv-haastattelu, jonka hän antoi suurkilpailumenestyksen jälkeen tilanteessa jossa hänellä oli varaa puhua; sen perussisällöstä olen varma ilman muistiinpanojakin. Hän paheksui sitä, että tiedotusvälineiden doping-utiset koskevat järjestään vain positiivisia näytteitä, päätöksiä rangaistuksista ja muusta kielteisestä; miksi ei kerrota suuresta enemmistöstä joka antaa negatiivisen näytteen? Menen pitemmälle ja katson myös Alénin (1996) tuella, että *maakohtaisesti olisi tehtävä julkiseksi asiakirjaksi esim. vuosittainen luettelo harjoituskauden yllätystesteistä urheilijan nimi sekä testin aika, paikka ja tulos mainiten*. Miksi tämä olisi tärkeää? Tietenkin siksi että nähtäisiin, keskittyvätkö testaajat kummallisella tavalla joihinkuihin urheilijoihin ja kiertävätkö he joitakuuta muita.

Onneksi saksalaiset urheilutoimittajat saivat aikoinaan selville Katrin Krabben kohtelun. Hän oli tammikuussa 1992 harjoitusleirillä Etelä-Afrikassa yhdessä Grit Breuerin ja Silke Möllerin kanssa jäänyt kiinni kaiken kaikkiaan hyvin epäselvästä virtsamanipulaatiosta, mutta olisi päässyt saman vuoden olympiakisoihin Barcelonaan, kunnes harjoituskauden yllätystesti osoitti hänen käyttäneen clenbuterolia; molempiin kiinni jäämisiin palaan. Eskola (1992) kirjoitti mm. tästä tapauksesta saman vuoden syksyllä, käsitteli ensin huippu-urheilijan elämän epävakaisuutta yleensä eli sitä, miten palvotusta voi yhtäkkiä tulla tuomittu, ja jatkoi sitten:

”Palvonta ja tuomitseminen samoin kuin koko keskustelu ovat hämmästyttävän mustavalkoisia. Krabbestakin voidaan esittää monta varausta. Miksi juuri hänet haluttiin käryttää? Krabbe ei varmastikaan ollut häntä nyt hyljeksivän kotikaupunkinsa ainoa anabolisten steroidien käyttäjä. *Tuskin sentään ketään*

huippu-urheilijaa on testattu yhtä usein. Tarvittiin yli 20 testiä kahden vuoden aikana ennen kuin hänet saatiin kiinni, joten hän ei voi olla käyttäjistä pahimpia. Tällaisen ajohajdin kohteeksi vain harvat joutuvat. Krabbe ei myöskään ole jäänyt kiinni kilpailuissa. Hän on siinä suhteessa yhtä puhdas kuin muutkin sankarit. Varovaisen arvion mukaan joka toinen Barcelonan voittaja on käyttänyt kiellettyjä aineita. Heitä ei vain testattu harjoituskaudella yhtä tiheästi tai ei lainkaan.” (korostukset PH:n)

Herää kaksi kysymystä. Ensimmäinen kuuluu: miksi juuri Krabbe? On tärkeää huomata, että testaajat alkoivat tehdä tiheitä vierailuja hänen luonaan jo kaksi vuotta ennen Barcelonan kesää eli noin puolitoista vuotta ennen väitettyä virtsamanipulaatiota. Paremminkin ymmärrän että Krabbe tuli silmätikuksi Etelä-Afrikan sattumuksen jälkeen. Myös Saksassa on tietenkin näitä asioita pohdittu — kaikki eivät sokeasti yhtyneet Krabben tuomitsijoihin, saati parjajiin ¹¹⁴ — vaan esittivät oman, yhtyneen Saksan silloiseen ja vähän nykyiseenkin tilanteeseen (ks. viitettä 107) liittyvän tulkintansa.

Kysymys ei ollut vain siitä, että Krabbe oli ex-DDR-läinen. Tiedossa ei ole, että heitä olisi järjestelmällisesti testattu harjoituskaudella useammin kuin ex-liittotasavaltalaisia, vaikka tämäkin olisi ollut ymmärrettävää; yhtynyt Saksa ei tietenkään halunnut ottaa PR-taakakseen DDR:n doping-perintöä. Kenties Krabbe oli erikoistapaus: naisten pikamatkojen kaksinkertainen juhlistu maailmanmestari Tokiossa 1991. Rädyn tapaan hän arvioi, että hänellä oli varaa puhua. Hän kertoi haastatteluissa varttuneensa aikuiseksi vaiheessa, jossa DDR:n epäonnistuminen yhteiskuntamuotona oli nähtävissä: tuo maa joutiikin romahtamaan.

Mutta ei siinä kaikki. Krabbe piti tapanaan lisätä, että urheiluelämä oli DDR:ssä joka tapauksessa paremmin organisoitu kuin yhtyneessä Saksassa ja henki leireillä eheämpi. Tämän väitetään olleen Saksan urheilujohtajille liikaa. On mainittava myös tähän liittymätön tai kenties liittyvä lisäpiirre, johon Eskola (1992) viittaa (ks. viitettä 114): ”Mersuja” valmistava Daimler-Benz -yhtiö solmi Krabben kanssa tämän maailmanmestaruuksien jälkeen sponsorisopimuksen, jota väitettiin rahakkaimmaksi, mitä eurooppalaisen yleisurheilijan kanssa oli tehty. Tämä herätti tuohtumusta, joka kohdistui sponsoriin — suosia nyt naurettavan Trabant-Saksan kasvattia — mutta Krabbeenkin. Ja mikä olennaista, rahoilla olisi ollut muitakin ottajia, Saksan toiseksi parhaita yleisurheilijoita. Tässä kaikessako testivimman syy? Tässäkö Krabben pysyvääntuntuisen huonon maineen syy, kysyy konstruktionisti.

Toinen kysymys vaatii vähemmän perusteluja: keiden hyödyksi koitui, että rajallisia testausvaroja käytettiin suhteettoman paljon Krabbeen? Tietenkin niiden jotka selvisivät vastaavasti vähemmin yllätystestein tai kokonaan ilman niitä, sillä kyseessä on tyypillinen *nollasummapele*, minkä yksi häviää sen toinen voittaa. Noita hyötyneitä ei tietenkään voida tarkasti yksilöidä, mutta silti vastaus yleisenä ja periaatteellisena pätee.

Esimerkkitapauksesta käy myös suhtautuminen Ben Johnsoniin kilpailuisa. *Observer*-lehden tietoihin vedoten Pänkäläinen (1993, 40) kertoo, että Johnsonia ”testattiin kilpailuissa hänen hormonien käyttönsä aikana 19 kertaa *ennen kuin hän jäi kiinni*” (korostukset PH:n).

Suomen Urheiluliiton puheenjohtaja Ilkka Kanerva tuntuu joka tapauksessa ymmärtävän valintaongelman, sillä tv 1:n olympialähetyksessä 22.7.96, Markus Koistisen kiinni jäämisen ollessa ajankohtainen, hän sanoi että ei voi vaikuttaa siihen, ketkä urheilijat kulloinkin testataan. Hän voi vain sanoa kuinka moni kulloinkin — kilpailutilanteessa, päätelin — testataan. En epäile hänen sanojaan sinänsä.

Asian ydin kuitenkin on, että kukaan urheilun pienen sisäpiirin ulkopuolinen ei voi tietää, miten testattavat valitaan harjoituskaudella, ja sama koskee kilpailujakin, vaikka jälkimmäinen tieto varmaan olisi helpommin saatavissa — tietenkin jälkikäteen. Kysymys on järjestelmään sisäänrakennetusta mahdollisuudesta, että aivan pieni piiri tarkoitushakuisesti sopii keitä testataan ja keitä ei eikä sopimuksesta jää mitään tallennetta näytöksi. Pienellä piirillä viitataan todella urheilujohtajiin.

Doping-kielteisyyden urheiluyhteisössä Suomessa ja muualla vain lisääntyy — näinhän väitetään (vrt. esim. Seppälä 1994) — mutta jos se on totta, sen loogisena seurannaisena saattaa nopeasti lisääntyä myös vaatimus kyllin rehdistä ja tasapuolisesta testauskäytännöstä harjoituskaudellakin testiin valitsemisesta alkaen. On vaikea sanoa, mitä tasapuolisuuden ja sen mukana myös uskottavuuden lisäämiseksi voitaisiin tehdä. Ei tunnu hyvältä ehdottaa, että yllätystestien määrälle urheilijaa kohti asetettaisiin esim. vuosikohtainen yläraja, sillä sen varmaan katsottaisiin aiheellisestikin olevan ristiriidassa yllätystestien koko idean kanssa. Kiintiön viimeinen testi joka tapauksessa olisi lykkättävä lähelle vuoden loppua, jolloin testaaajilla olisi joulukiireiden aikaan myös pahimmat työkiireet.

On siis hyvin vaikea kehittää käytäntöä, joka saisi kriittisen urheiluyhteisön luottamaan harjoituskauden testien rehtyteen ja tasapuolisuuteen testat-

tavien valinnasta alkaen. Sen sijaan noilla testauksilla on toinen merkitys: maajoissa tehdään harjoituskauden testejä ja joihin kuuluvat ennen muuta pohjoismaat voivat näin perustella paremmuuttaan antidoping-työssä muihin maihin, myös Yhdysvaltoihin verrattuna. Tämä käy myös selityksestä, kun oma olympia- ja muu arvokilpailumenestyksemme alittaa odotukset. Käynnissä olevan asennemuutoksen vielä kiintoisampi puoli ehkä on, että eri maiden urheiluväen ”socialismisyndrooma” näyttää hellittäneen; nyt myönnetään doping-tilanteessa olevan paljon vialla myös ns. vapaassa lännessä, vieläpä maailman ainoassa ja monien ihannoimassa supervaltiossa.

Yritän lyhyesti inventoida, mitä tapahtuu kilpa- tai huippu-urheilijalle jonka antama testinäyte todetaan positiiviseksi. Pienenä protestina urheilujournalismia vastaan kieltäydyn puhumasta kärkehtämisestä ja käyttämästä muitakaan alatyylisiä sanoja.

Ensimmäinen seuraus on testituloksen ilmaantuminen julkisuuteen. Tätä ei ehkä voi ihmetellä eikä sinänsä edes paheksua, koska kilpa- ja etenkin huippu-urheilijat ovat muutenkin julkisuuden henkilöitä. Samalla on kuitenkin syytä muistaa, että urheilijat yhdessä eräiden muiden julkisuuden henkilöiden kanssa saavat toisen kohtelun kuin mihin Suomessa ja monissa muissakin maissa on totuttu normien ja paljolti käytännön tasolla. Lainaan *Journalistin* ohjeista (1992, 13) kohtaa, joka on osa lukua *Nimi rikosuutisissa*; urheilujournalisminhan pitää dopingin käyttöä rikoksena:

”Pääsääntönä on pidettävä, ettei henkilöllisyyttä paljasteta ennen tuomioistuinkäsittelyä. Tästä säännöstä voi poiketa, jos teon laadusta tai tekijän asemasta johtuvat painavat syyt sitä puoltavat. Jos nimi julkaistaan ennen tuomioistuinkäsittelyä, on syytä esittää syytösten perustelut ja antaa epäillylle mahdollisuuksien mukaan heti tilaisuus vastata.” (korostukset PH:n)

Urheilutoimitukset siis päivänselvästi arvioivat, että mainitut painavat syyt ovat olemassa. Toisaalta toimitukset antavat usein epäillylle mahdollisuuden puolustautua joko aidoista moraalisisista syistä tai yksinkertaisesti siksi, että myös puolustelut, teennäisen tuntuisia tai ei, saattavat olla journalistisesti kiintoisia ja jopa myyviä. Puolusteluista syntyy uusia myyttejä, esimerkkinä käsite talonmies Martti Vainioon liitettyä.

Mutta ei tässä kaikki. Em. ohjeiden lukuun *Yksilön suoja* (emt., 6) sisältyy myös seuraava kohta:

”27. Syyllisyyteen ei pidä ottaa emalta kantaa eikä ennakoida tuomioistuimen tai viranomaisen ratkaisuja.” (korostukset PH:n)

Ennen aikojaan syylliseksi julistamisella on anglosaksisessa journalismikeskustelussa vanhastaan ollut oma nimensä *trial by newspaper*, jota pidetään vakavana rikkomuksena, olkoonkin että sitä ei millään keinoin ole saatu kitketyksi journalismista pois.

Doping-journalismi ei puheena olevan ongelman osalta normaalisti — poikkeuksia on — tunne moraalisia estoja, vaan pelkkä positiivinen testituloksille riittää sille näytöksi siitä, että kyseessä on tahallinen ja rangaistukseen johtava doping-kieltolain rikkominen. Epäillyn puolustelut käännetään hänen pilkka-seen, vielä tuoreena esimerkkinä Markus Koistisen tapaus.¹¹⁵

Koistisen antama näyte on saanut Seppälän (1996c) käyttämään ilahduttavan puheenvuoron doping-epäilyä koskevan tiedottamiskäytännön muuttamisesta pidättyvämpään suuntaan.

Palaan kysymykseeni mitä tapahtuu positiivisen testinäytteen antaneelle urheilijalle.

Joissakin tapauksissa hän voi, varmaan kauhukseen, kokea joutuneensa kaffkamaiseen tilanteeseen. Hän ei voi mitään urheilujohtajille, sille koneistolle joka on ottanut hänet runneltavakseen, vaikka hän tietää olevansa sääntöjen mukaan syytön. Tämä lienee ollut Petteri Lehtisen mielentila, kun hän testaustilanteessa havaitsi unohtaneensa kotiin todistuksen, joka oikeutti hänet käyttämään astman vuoksi astmalääkettä.

Omasta näkökulmastani tilanteessa oli yksi ainoa lohdullinen piirre: ns. virallinen suomalainen urheiluyhteisö tuki havaintojeni mukaan yksimielisesti Lehtistä, ts. hänen puolelleen asettuivat myös ne Suomen Antidoping-toimikunnan edustajat, joilta normaalisti on totuttu odottamaan vain kaikista vaihtoehdoista tiukimpia ja rangaistusmielisimpiä doping-tulkintoja. Mutta miksi yhteisölle riitti, että Lehtinen päätöstä odottaessaan sai kilpailla? Eihän se vielä ollut muuta kuin väliaikainen ratkaisu. *Miksi Suomen Uimaliitto ja koko urheiluyhteisömme ei viimeistään siinä vaiheessa kun Lehtisen tapaus oli saanut järkeväen ratkaisun alkanut pontevasti ajaa dopingsääntöihin pientä muutosta? Eihän olennaista voi olla, onko sairaalla urheilijalla testaustilanteessa kielletyn aineen käyttöluva mukanaan, vaan se että hän pystyy toimittamaan luvan jälkikäteen. Ajokorttinsa kotiin unohtanutta autoilijaakaan ei ainakaan välttämättä rangaista ajokorttita ajamisesta, jos hän voi jälkikäteen näyttää että hänellä kortti on.*

Ponnettomuuden syitä voin vain spekulatiivisesti pohtia, ja teen sen silläkin uhalla että voin erehtyä miten pahasti tahansa. *Onko kansainvälinen urheiluyhteisö KOK:sta kansainvälisiin lajiliittoihin äärimmäisen kaksinaismoraalinen? Ottaako nimenomaan pienen maan liitto suuren riskin, jos se alkaa ehdottaa doping-sääntöihin edes pientä ja järkeenkäypää lievennystä? Aletaanko sitä pitää dopingin suosijana samalla kun tiedetään, että kansainvälinen yhteisö itse ei suinkaan tee kaikkea dopingin kitkemiseksi?*

Toiseksi minua hämmästyttää suomalaisten kilpa- ja huippu-urheilijoiden passiivisuus Lehtisen tapauksessa. Eikö siinä yhteydessä olisi ollut aika herättää henkiin edellä jo mainittu, kerran perustettu mutta kuolemaan päästetty urheilijoiden ammattiyhdistys tai synnyttää kokonaan uusi? Eräät minussa heränneet epäilyt ovat kieltämättä rumia. *Ovatko doping-kiellot tuoneet urheilijoiden ”normaaliin” kilpailuasetelmaan ja kateuteen lisäpiirteitä, jotka vain huonontavat urheilun moraalia? Ovatko etenkin samassa urheilumuodossa ja lajissa kilpailevat pohjimmiltaan hyvillään jokaisesta positiivisesta dopingnäytteestä ja kilpailukiellosta, aiheettomastakin, koska ne parantavat heidän oman menestymisensä todennäköisyyttä?* ¹¹⁶ Jos näin on käynyt – mistä ei siis ole näyttöä – on tapahtunut vain se, jota yhteiskuntaelämässä tapahtuu paljon: erinäisillä sosiaalisilla sopimuksilla tuotetaan myös aivan muita kuin tarkoitettuja tuloksia, jopa tarkoituserien suhteen päinvastaisia. ¹¹⁷

Mutta takaisin kysymykseeni: mitä tapahtuu kilpa- tai huippu-urheilijalle, jonka antama testinäyte todetaan positiiviseksi tai jonka muuten epäillään rikkoneen doping-kieltoa? Muunlaisena rikkomuksena tulee lähinnä kysymykseen virtsamanipulaatio, josta tunnetuin esimerkkitapaus on edellä jo mainitsemani Katrin Krabbe. Hän jäi siis harjoitusleirillä kiinni, mutta ei yksin vaan yhdessä kahden muun saksalaisen naisjuoksijan kanssa, kaikki entisiä ddr-läisiä. Heidän antamansa virtsa oli identtistä, kaikilla kolmella samaa.

Tässä kohden jouduin asiasta kiinnostuttuani turvautumaan NN:n apuun.

– Voiko Krabben tasoinen urheilija olla tietämätön siitä, että jokaisen ihmisen virtsa on erilaista niin kuin sormenjäljet?

– Ei voi, NN vastasi.

– Siis kysymyksessä ei voi olla tahallinen teko. Jos nuo saksattaret olisivat halunneet petkuttaa näytteiden analysoijia, he olisivat hankkineet käyttöönsä kolmen eri henkilön niin sanottua puhdasta virtsaa?

– Totta kai.

Jatkoin kysymistä myöhemmin, kun tietoon oli tullut että kun Krabben ja kumppanien testipullot lähetettiin laivalla Saksaan, niitä ei sinetöity. Entäpä jos kyseessä oli joidenkuiden ulkopuolisten aikaan saama provokaatio? Berendonk (1993, 257) viittaa samaan kertomalla, millä Krabbea ja kumppaneita Saksassa julkisesti puolustettiin: sillä että Etelä-Afrikkaan harjoitusleirin liepeille oli ilmaantunut myös Adidaksen edustaja, joka mahdollisesti halusi keinoja kaihtamatta vahingoittaa Niken sponsoroimia saksattaria. Berendonk pitää ilman perusteluja itsesäänselvänä että väite oli seipetty, mutta mainitsee sen silti.

Jatkoin kyselemistä.

- Olisiko joku voinut matkalla vaihtaa näytteet, jotta Krabbe ja kumppanit joutuisivat kiikkiin?
- Näytteet taltioidaan niin, että provokaatio ei onnistu.

Krabben tapaus on tältä osin siis mysteeri ja sellaisena varmaan pysyy. Urheilujournalismin miinustilille jää, että se ei ole edes vaivautunut pohdiskelemaan asiaa. Jo mysteerin toteaminen mysteeriksi olisi enemmän kuin ei mitään. Kenties se avaisi silmiä, herättäisi tervettä epäilyä, panisi miettimään voiko doping-problematiikassa olla moraalittomuus moraalittomuutta vastassa.

Useimmat ns. kiinnijäämistapaukset eivät koske virtsamanipulaatiota, vaan tietenkin sitä että näyte on positiivinen, osoittaa kiellettyä ainetta käytetyn. Maallikko kuvittelee olevan yksiselitteistä, mikä aine on kielletty ja mikä sallittu — toki on esim. lääkkeitä jotka yhä sallitaan — mutta tässä asiassa maallikko erehtyy. Sattuman ansiosta voin yhä käyttää esimerkkinä Krabbea ja kumppaneita.

Virtsamanipulaation mystisyys oli kolmikon pelastus: asia todettiin niin epäselväksi, että Saksan Yleisurheiluliitto ja sikäläinen olympiakomitea olisivat lähettäneet juoksijattaret Barcelonan olympialaisiin. Toisin kävi: kuten sanottu, he joutuivat vähän ennen matkaa heinäkuussa 1992 harjoituskauden testissä kiinni clenbuterol-nimisen astmalääkkeen käytöstä. Lääke siis oli IAAF:n kieltolistalla, mutta ei Saksan Yleisurheiluliiton (eikä esim. Suomen). Nytemmin se on lisätty kansallisillekin listoille, mutta sehän ei enää muuta asiaa; sallittua tekoa ei yleisten oikeusperiaatteiden mukaan voida taannehtivasti julistaa kielletyksi.

Krabbe ei päässyt Barcelonan olympialaisiin. Siellä testit osoittivat kahden brittiläisen painonnostajan käyttäneen clenbuterolia, mutta koska se ei

ollut kansallisesti kielletty aine heitä ei rangaistu mitenkään. Kansallisia kieltoistoja on yleensä pidetty ratkaisevina, ei kansainvälisiä. Maailman urheilujournalismi totesi tapahtuneen, mutta ansaitsemaansa keskustelua urheilijan oikeusturvasta ja doping-sääntöjen tasapuolisesta soveltamisesta tämä skandaalinkäryinen kaksinaismoraalin ilmentymä ei synnyttänyt — miksi ei?

Helsingin Sanomat (Clenbuterolia käyttäneet ... 1992) julkaisi muutama kuukausi Barcelonan olympialaisten jälkeen AFP:n uutissähkeen, jossa oli lyhyesti kuultu KOK:n lääketieteellisen komission jäsentä, professori Arnold Beckettä. Hän näki painonnostajien ja Krabben tapauksissa ”selviä yhteneväisyyksiä”:

”En usko, että hänelläkään (Krabbella) on mitään vastattavaa’, Beckett huomautti. Beckettin mukaan kyse on siitä, että Clenbuterol ei ollut KOK:n kiellettyjen lääkeaineiden listalla, kun painonnostajat ja yleisurheilijat testattiin kesällä ennen olympialaisia.”

Ilmeisen terveen oikeustajun omaava Beckett erehtyi: Krabbe kumppaneineen sai ”epäurheilijamaisesta käytöksestä” neljän vuoden kilpailukiellon, jota hän oikeustaistelua jatkaessaan tosin onnistui lyhentämään. Kilpailu-uransa hän silti lopetti, kun taas Breuer palasi radoille — montako kertaa testattuna, en tiedä. Hän sijoittui Atlantan olympialaisen naisten 400 metrin juoksussa finaalin kahdeksanneksi eli viimeiseksi, mutta toi pitkän viestin erinomaisena ankkurina maalleen pronssia.

Joka tapauksessa syntyi tunnettu Krabbe-myytti: siinä tyypillinen dopingrikollinen, muka kiellettyjen aineiden käyttämisestä kiinni joutunut ja siitä rangaistu urheilija.¹¹⁸ Sitä myyttiä ei horjuta tämä julkaisu eikä mikään muukaan.

Selostamassani tapauksessa ei minusta tarvitse ihmetellä, että Barcelonan olympialaisten testit reagoivat myös aineeseen jonka käytöstä ei olympiaurheilijoita kuitenkaan rangaistu — sallittuun aineeseen, voidaan siis sanoa, mutta olihan se ainakin yhden kansainvälisen lajiliiton kieltoistalla. On mutkikkaampiakin tapauksia. Otan leikekokoelmastani vain pari esimerkkiä.

Linford Christie joutui kiinni Söulin olympialaisissa efedriinistä. Häntä ei kuitenkaan rangaistu, koska hän uskoi aineen olleen peräisin ginseng-juuresta; efedriini oli ja on kielletty aine, ginseng juuri sinänsä ei. Ratkaisu sisältää sen mielestäni mitä järkevimmän ja oikeudenmukaisimman periaatteen, että urheilijan ei voida edellyttää tietävän eikä arvaavan, mitä kaikkea kiellettyä hän viattoman tuntuudesta lääkkeestä — ja miksi ei periaatteessa ravinnosta? — voi saada sisäänsä. Toisaalta herää kysymys, miten estetään se että kun

päätös on tullut tietoon, ginseng juuresta on saatu hyvä selitys tietoiselle efedriini-piristeen käytölle? Onko olemassa tai kehitettävissä testi, joka ei tunnista vain efedriiniä vaan myös mistä henkilö on saanut sitä elimistöönsä?

Kysymysteni tarkoitus on osoittaa, miten suuriin ja ehkä lopulta mahdollisiin vaikeuksiin nykyinen doping-säännöstö saattaa johtaa.

Eikä tämä suinkaan ole ainoa tässä yhteydessä relevantti ongelma. Toisen jäljille johtaa seuraava *Kalevasta* lukemani Atlantan jälkeinen pikku-uutinen, ei ainoa lajissaan:

”Doping-judoka saa pitää mitalinsa.

Judon yli 72 kilon sarjassa hopeaa saanut kuubalainen Estela Rodriguez on jäänyt kiinni kielletyn aineen käytöstä. Hänen näytteestään löytyi diureettia eli nesteestoainetta.¹¹⁹

Kansainvälinen olympiakomitea ei aio ottaa Rodriguezin mitalia, sillä tapausta ei pidetä dopingina. Hänelle tyydyttiin antamaan varoitus.”

Utinen on AFP:n ja Suomen tiedotusvälineille sen on toimittanut STT. On tietenkin mahdollista, että joko uutisen tekijä tai sen kääntäjä on valinnut virheellisiä sanontoja ja sen mukana sotkenut käsitteitä. Mutta ellei näin ole, herää outoja kysymyksiä. *Miten jokin aine voi olla kielletty ilman että sen käyttö kuitenkaan ”on” dopingia? Ja jos jokin aine KOK:n auktoriteettiasemassaan tekemän tulkinnan mukaan ei ole dopingia, miten sen käytöstä voidaan antaa varoitus? Eikö aineita jotka eivät ole dopingia saakaan käyttäjä vapaasti? Mitä aineita saa käyttää täysin vapaasti ?¹²⁰ Paljonko dopingpäätöksiin sisältyy silkkaa mielivaltaa?*

Oikeusperiaatteiden valossa täytynee pitää erityisen ongelmallisena ns. *analogia-periaatetta* eli sitä, että dopingiksi voidaan katsoa myös aine, joka ei sellaisena ole kieltoistalla mutta jonka katsotaan olevan vaikutuksiltaan vastaava jonkin kieltoistalla olevan aineen kanssa. Suomen Antidoping-toimikunnan virallisesta kieltoistasta (Kielletyt ja sallitut... 1995) löydän viidestä kohtaa sanonnan *Muut vastaavat yhdisteet*. Kilpa- ja huippu-urheilijan täytyy siis aina tilanteen tullen pystyä nopeasti selvittämään, mitkä noita vastaavia yhdisteitä ovat. En kadehdi henkilöitä, joiden ammatin harjoittaminen vaatii tätä, enkä edes niitä joille kilpaurheilu on vain harrastus.

Tätä (24.8.96) kirjoittaessani analogia-periaate on Atlantan olympialaisten jäljiltä yhä ajankohtainen asia ns. *bromantiini*-jupakan vuoksi. Viisi venäläistä urheilijaa, joista kaksi mitalistia, antoi Atlantassa positiivisen testinäytteen: heidän virtsastaan löytyi jälkiä bromantiini-nimisen piristeen käytöstä,

ja sama koski yhtä liettualaista. KOK:n lääketieteellisen komission puheenjohtajan, prinssi Alexandre de Meroden mukaan aine on ”piriste, joka auttaa urheilijoita ylittämään väsymyksen” (Tradenkova...1996). Asiaa koskeva uutinen (ema.) jatkui näin:

”Venäläiset ovat vedonneet Atlantassa kokoontuvaan urheilun kansainväliseen välitystuomioistuimeen, koska heidän näkemyksensä mukaan bromantiini ei ole Kansainvälisen olympiakomitean (KOK) kiellettyjen aineiden listalla”.

KOK:n tiedottajan Michele Verdierin kerrotaan samassa uutisessa muistuttaneen, että bromantiini julistettiin kielletyksi lääkeaineeksi jo 5. kesäkuuta 1996.¹²² Asia siirrettiin välitystuomioistuimelle, joka kiitettävän nopeasti teki päätöksensä: bromantiinia käyttäneitä urheilijoita ei rangaistu ja mitalistitkin saivat siis pitää mitalinsa. MTV3:n *Tulosruudussa* 5.8.1996 Timo Sepälä sanoi hyväksyvänsä vapauttamiset — urheilijoiden oikeusturvasta kiinnostuneille tämä kanta tietenkin oli ilon aihe — ja hän perusteli sitä järkeenkäyvästi sillä, että kyseessä ilmeisesti oli informaatiokatkos. Joko KOK ei ollut tiedottanut Venäjän Olympiakomitealle uudesta kiellosta kyllin hyvin tai Venäjän Olympiakomitea ei ollut tiedottanut siitä urheilijoille.

Suomenkin tiedotusvälineissä oli väläytetty sitä ratkaisua, että bromantiinia käyttäneitä urheilijoita rangaistaisiin nimenomaan analogia-periaatteen pohjalta — heidän olisi pitänyt tietää bromantiinin olevan ominaisuuksiltaan suunnilleen vastaava kuin eräät kielletyt piristeet¹²¹ — mutta näin ei tässä tapauksessa siis menetelty.

Niin tyytyväinen kuin vapauttavaan päätökseen voikin olla, herää kriittisiä kysymyksiä. *Mitä kaikkea aineita doping-testien analyysissa jäljitetään, kiistatta kiellettyjä vai niitä jotka analogia-periaatteen tiukan tulkinnan mukaan voidaan katsoa kielletyiksi vai myös joitakin sallittuja aineita vai mitä kaikkea?*¹²² *Onko virtsanäytteen antaneella urheilijalla mitään mahdollisuutta vaikuttaa siihen, mitä hänen eritteestään etsitään? Onko olemassa toista ihmisryhmää, jonka intimiteettisuoja on yhtä vähäinen? Entä jos siirrytään veritesteihin? Eikö urheilijan intimiteettisuoja heikkene yhä? Eikö hänen verestään voida etsiä myös sellaista, joka ei liity dopingiin mutta sen sijaan vaikkapa hänen seksuaaliseen käyttäytymiseensä? Vastaukseksi ei riitä viittaus testien analysoijien ehdottomaan luotettavuuteen ja moraalisuuteen. Urheiluyhteisö ei tietenkään voi luottaa analysoijiin sen sokeammin kuin itse urheilijoihin; kaikkihan ovat vain ihmisiä.*

Toisenlaisiakin kysymyksiä voi esittää. *Eikö KOK voi informaatiotaan säätelemällä ainakin lyhyellä aikavälillä vaikuttaa siihen, minkä maiden urheilijoita "joudutaan" rankaisemaan dopingista ja minkä maiden ei? Kenties en esittäisi tätä kysymystä, ellei Timo Seppälä olisi bromantiini-jupakasta haastateltuna (Täysin puhtaat... 1996) sanonut pitävänsä outona KOK:n ja Venäjän Olympiakomitean ilmeistä informaatiokatkosta. Hän jatkoi:*

"Tämä voisi vaikka haiskahtaa ansalta vanhan itäblokin urheilijoille. Jos amerikkalaisille olisi sattunut sama asia, niin olisiko silloin asiasta kysely vai hurraillu vain."

Ongelman avoin esiin ottaminen lisää kunnioitustani Timo Seppälää kohtaan. Hänen asiantuntijaroolinsa painaa enemmän kuin monien penkkiurheilijoiden oivallukset siitä, että nykyinen doping-säännöstö ja -valvontajärjestelmä tarjoavat urheilujohtajille erittäin suuren potentiaalisen vallan. Suosikkeja on mahdollista suojella rangaistuksilta ja syrjinnän kohteille järjestellä rangaistuksia – tosin tapauksessa jossa asianomainen ei ole käyttänyt mitään kiellettyä ainetta se varmaan on hankalaa ja onnistuu korkeintaan riskaabelilla provokaatiolla, näin haluan uskoa. Sen sijaan monet penkkiurheilijat ovat kielteisessä mielessä niin epäpoliittisia, että heidän on ollut vaikea nähdä politiikan ja jopa suurvaltapolitiikan yhteyksiä doping-valvontakäytäntöön. On ymmärrettävää, että KOK on halunnut ja ehkä yhä haluaa entiselle "itäblokkille" vaikeuksia vaikkapa rangaistukseksi niiden taannoisesta villistä dopingkäytännöstä. Ansateoria on siis uskottavan tuntuinen.

Toisaalta herää kysymys, miksi ansaan saaminen epäonnistui. Eikö KOK kyennyt valitsemaan mieleistään välitystuomioistuinta, jotta lopputulos eli Venäjän mitalisaaliin vähentäminen kahdella olisi onnistunut? Kyseisen tuomioistuimen valintatapaa en tunne.

Toistan taas teesini: dopingin käytössä ja valvontakäytännössä on ainakin potentiaalisesti moraalittomuus moraalittomuutta vastassa.

Otan tässä yhteydessä esiin myös hieman toisenlaisen ongelman kuin edellä kuvaamani olivat, rajatapauksen eli piristeeksi katsotun aineen joka on kielletty vain sikäli kun ainetta on käytetty yli tietyn rajan: *kofeiinin* pitoisuus virtsassa ei saa ylittää 12 milligrammaa litraa kohti.

Timo Seppälä on todennut (Kreatiini voi... 1994) pitoisuusrajan olevan "mielivaltainen", "kuin taikurin hatusta temmattu". Pitoisuuden ylittyminen riippuu suuresti yksilöllisistä ominaisuuksista:

”Jos vaikkapa sata henkilöä ottaa kaksi grammaa kofeiinia, kukaan ei kykene sanomaan, kuinka monella henkilöllä raja ylittyy ja kuinka monella ei.”

Hyvä että tämä tiedetään. Sen sijaan en muista koskaan kunnolla pohdittun, onko kofeiini tosiaan niin vaarallinen piriste, että se on syytä yhä pitää kieltolistalla.

Juoksija Marjo Piipponen sai keväällä 1994 kofeiinirajan ylittämisestä pelkän varoituksen, ehkä osin siksi että hän legalistisena urheilijana otti itse yhteyden doping-valvojiin.¹²³ Tapahtuman yhteydessä *Helsingin Sanomat* (Piipposelle varoitus ... 1994) kertoi näin:

”Suomessa on kaksi urheilijaa aiemmin saanut kilpailukiellon kofeiinista. Vuonna 1987 sulkapalloilija sai 18 kuukauden kilpailukiellon. Vuonna 1993 painonnostaja sai puolen vuoden kilpailukiellon nautittuaan luontaistuotekauden ostopasta tabletteja, jotka sisälsivät jättimäärin kofeiinia.”

Kun keskustele kofeiinikiellosta legalistisen urheiluväen kanssa, saattaa saada sen vastauksen että se koskee itse asiassa hyvin suuria pitoisuuksia, jotka yleensä saavutetaan vain tableteilla. Pelkkää kahvia juomalla ei raja normaalisti ylity. Tätä vastaan asettuu se, mitä Lahti (1993) kirjoitti Suomen joukkueesta jääkiekon MM-kilpailuissa Dortmundissa:

”Suomalaisten jääkiekkoilijoiden kahvinjuonti on kortilla MM-turnauksessa. Joukkueen lääkäri Juhani Ikonen on luvannut miehistöille vain yhden kupin ’pelikahvit’ ennen otteluita, ja sekin sumppi on täysin *kofeiiniton sekoitus*.

’Yksikään jääkiekkoilija ei ole vielä kärehtänyt kiellettyihin aineisiin luokiteltavasta kofeiinista, eikä kukaan halua tietysti ollakaan se ensimmäinen’, kertoi Ikonen valvotuista kahvitunneista.” (korostukset PH:n)

Voidaanko kilpa- ja huippu-urheilijoita pitää turhaan pelon vallassa liioittelemalla esim. juuri kofeiinista ehkä tulossa olevan rangaistuksen riskiä, ja jos voidaan niin miksi? Vai onko riski suurempi kuin säännöissä uskotellaan? Voisiko kofeiinikielto jossakin tilanteessa toimia eräänlaisena ansana; riittää kun pitoisuusraja jotenkin ylittyy, vaikka juotu kahvimäärä — jota jälkikäteen ei voida todeta — olisi hyvinkin pieni, ja seuraus olisi tänäkin päivänä pitkä kilpailukielto ja julkinen parjauksen kampanja?

Vastaukseksi ei riitä: ei pidetä pelon varassa. Ikonen haastattelu viittaa toiseen suuntaan.

Tämän jakson päätteeksi lainaan Heli Rantasta, jota *Helsingin Sanomien NYT*-liite haastatteli ennenhänen lähtöään Atlantan olympialaisiin. Jutun (Isola 1996) avainkohta dopingin kannalta kuului näin:

”Oletko koskaan törmännyt ns. kiellettyihin aineisiin?

Niihin törmää jatkuvasti. Lääkekaapistani löytyy Fortal C 200, joka on kesäaikaan kielletty kofeiinin takia. *Kofeiinikärähdys on naurettavaa*, mutta analolit ja muut hormonimuutokset pitäisi ehdottomasti kieltää. Punttisaleilla on jonkin verran aineita myynnissä ja hurahaneista tyypeistä löytyy pelottavia esimerkkejä.” (korostukset PH:n)

Olisi erinomaista jos Rantanen nyt jossakin haastattelussa palaisi doping-problematiikkaan. Toivoisin hänen toistavan kantansa hormoneihin — se on hänen vakaumuksensa, jota kunnioitan yhtä paljon kuin esim. Markku Tuokon päinvastaista vakaumusta (ks. Meriläinen 1984) — mutta hänen olisi hyvä sanoa uudelleen sanansa myös kofeiinista kiellettynä piristeenä. Varmaan Rantanen voisi ilman mitään pelkoa toistaa sen. En pidä suomalaista urheiluyhteisöä niin liberaalina, että se ilman muuta sallisi jäseneltään doping-sääntöjen vähäisenkään kritiikin. Sen sijaan pidän urheiluyhteisöä kykenevänä arvioimaan oman ainakin lyhyen tähtäyksen etunsa; Atlantan ainoana suomalaisvoittajana Rantanen on nyt miltei sananmukaisesti kultakimpale, jolla on penkkiurheilijoiden tuki ja varaa puhua.¹²⁴

Kuten lukija arvaa, kofeiini on tässä ja koko raportissani myös esimerkitapaus.

Kun kilpa- tai huippu-urheilija on antanut doping-testissä positiivisen näytteen, hänellä on tietenkin oikeus antaa oma selvityksensä doping-valvontaelimelle ja halutessaan hän voi puolustautua myös julkisesti. Urheilujournalismi ei onneksi torju tätä mahdollisuutta, vaikka toimittajat usein lähtevätkin siitä että kyseessä ilman muuta on epäasiallinen tai jopa valheellinen selittely.

Muistissani on leikekokoelmaan taltioimattomia tapauksia, joissa urheilija — ei Suomessa — on kertonut käyttäneensä lääkeainetta sellaisen sairauden hoitamiseen, jolla lääketieteilijöiden mukaan ei ole mitään yhteyttä kyseisen aineen kanssa; relevanssi puuttuu. Tällaiset selittelyt eivät ole kovinkaan kiintoisia eikä niitä tietenkään oteta vakavasti.

Mutta minkälaiset selitykset tai selityksiin sisältyvät näkökohdat sitten otetaan doping-valvontaelimissä vakavasti? Seuraavassa esimerkki:

”Atlantassa mukana olevista yleisurheilijoista myös irlantilainen 5 000 metrin juoksija Maria McMahon antoi positiivisen dopingnäytteen. *Hän oli käyttänyt kiellettyä särkylääkettä, mutta sai siitä torstaina vain nuhtelun, koska kyseisen aineen käytöstä ei ilmeisestikään ole mainittavaa etua.*” (Tradenkova viides ... 1996, korostukset PH:n)

Tällaisten tapausten edessä olen ymmällä. Voin vain tehdä kysymyksiä. *Millä edellytyksillä doping-rangaistuksista päättävät elimet suostuvat arvioi-*

maan, onko kielletyn aineen käytöstä ollut urheilijalle mainittavaa etua vai ei? Liittyvätkö nämä edellytykset pelkästään aineen ominaisuuksiin ja vaikutuksiin esim. siten, että on jotenkin lieväästeisia dopingaineita, jotka halutaan pitää kieltolistalla mutta joiden käytöstä ei välttämättä — korostan: välttämättä — rangaista? Eikö olisi luontevampaa poistaa tällaiset aineet kieltolistalta?

Edelleen: kun siis voidaan sanoa yksittäisessä tapauksessa, että jonkin aineen käytöstä ei ilmeisestikään ole mainittavaa etua, eikö tämä vapauttavan päätöksen perusteena koske vain asianomaista yksilöä, sillä maallikkokin tietää että saman lääkeaineen vaikutukset eri yksilöihin saattavat olla hyvinkin erilaisia? Mutta miten tietyn aineen vaikutus tiettyyn yksilöön voidaan lyhyessä ajassa¹²⁵ todeta? Entä otetaanko päätöstä valmisteltaessa huomioon myös asianomaisen aineen mahdollinen haittavaikutus juuri tuon saman yksilön terveyteen? Koska koko doping-kieltolakia perustellaan ei vain keinotekoisuuden käsitteellä vaan myös konkreettisilla terveysriskeillä, eikö ole ihmeellistä jos asian terveydellistä puolta ei aina otetakaan huomioon?

Lopetan kyselyn ja teen päätelmän: sentapaiset vapauttamiset kuin McMahonin tapauksessa on tehty — ja josta juoksijattaren puolesta toki iloitsen — viittaavat vahvasti siihen, että yksi urheilija vapautetaan ja toinen tuomitaan, vaikka heidän ”rikoksensa” olisivat täysin tai suunnilleen samanlaisia. Moniahan on tuomittu ilman ainakaan tiedossa olevaa heidän aineesta saamansa edun suuruuden arvioimista.

Varmaa on että edun suuruuden arvioiminen doping-päätöksen perusteena mahdollistaa mielivallan. Epävarmaa on paljonko tätä mahdollisuutta käytetään hyväksi joidenkuiden suosimisena ja toisten syrjimisenä.

Asioita eivät tee yksinkertaisemmiksi ne tapaukset, joissa positiivisen näytteen antanut urheilija kertoo ottaneensa kiellettyä ainetta, kuten italialainen korkeushyppääjä Antonio Bevilacqua ennen Atlantaa, ”vahingossa” (Dopingia vahingossa 1996). En suinkaan populistisen urheilujournalistin tapaan ala pilkata tuon selityksen antanutta urheilijaa. Päin vastoin olen edellä toivon mukaan tehnyt selväksi, että doping-sääntöjen tavattoman mutkikkouden ja kiellettyjen aineiden mammuttimaisen määrän vuoksi inhimilliset erehdykset ovat ymmärrettäviä. Toisaalta jokainen oivaltaa, että väitettyä erehdystä voidaan käyttää myös tekosyynä.

En tässä yhteydessä esitä kokonaista kysymyspatteristoa, vaan tyydyn ihmettelemään millä tekniikalla mikään doping-rangaistuksista päättävä elin kykenee rekonstruoimaan aineen käyttötilanteen eli erottamaan erehdykset tahallisista teoista. Mielivallan mahdollisuus on kiistaton.

Joka tapauksessa oli myönteistä, että Bevilacqua ja yhden muun vahingossa dopingiin syyllistyneen urheilijan sallittiin kilpailla Atlantan olympialaisissa erikoistapauksina. Jos tuleva tuomio on langettava, heidän suorituksensa mitätöidään jälkikäteen. Tätä kirjoittaessani (24.8.96) asia on avoin.

Leikekokoelma paljastaa yhä ihmeellisempiä asioita:

”Ranskan pyöräilyliitto päätti tiistaina kuulustelujen jälkeen, ettei espanjalaisen huippupyöräilijä Miguel Indurain ollut käyttänyt kiellettyä ainetta doping-tarkoituksessa.

Indurain ’kärysi’ toukokuussa Ranskassa ajatussa kilpailussa salbutamol-lääkkeen käytöstä. Lääke on kielletty Ranskassa, missä doping-säännöt ovat tiukemmat kuin esimerkiksi Kansainvälisellä olympiakomitealla KOK:lla tai Kansainvälisellä pyöräilyliitolla.

Kuulusteluissa haluttiin saada selville, oliko Indurain käyttänyt ainetta lääkkeenä vai tarkoituksenaan doping. Päätös oli vapauttava.

Indurainin joukkueen lääkärit olivat jo ennen kilpailua kertoneet, että Indurain käyttää tavallista astmapiippua Ventolinia hengenahdistuskohtauksissa. Ventolin sisältää salbutamolia.” (Miguel Indurainin... 1994; korostukset PH:n)

Indurain on siis astmaatikko. Totta kai hän hoitaa sairauttaan relevanteilla lääkkeillä, mutta mikä estäisi häntä samalla ajattelemasta että hän saisi noista lääkkeistä huippu-urheilijana hieman suorituskyvyn lisää? Voihan jossakin tilanteessa jälkimmäinen motiivi voittaa edellisen.

Sitä paitsi *edes psykologian alkeet hallitseva tietää, että ihminen ei välttämättä edes tiedosta omien tekojensa motiiveja. Miten jokin päätöksenteoelin voisi ne selvittää?* Näin pitkälle ehdittyäni minulla on suuri kiusaus sanoa, että doping-kieltolaista ja -valvonta- ja rangaistusjärjestelmästä pitäisi journalististen ja tieteellisten raporttien sijaan ehkä ensimmäiseksi tehdä parodioita ja satiireja. Ikävä kyllä Bertolt Brecht on kuollut.

Viimeksi tässä yhteydessä otan esiin sen mahdollisuuden, että positiivinen näyte sen antajan selityksen mukaan olisi toisen henkilön tahallisen provokaation tulos, mikä mahdollisuus siis on ollut esillä jo parissakin kohtaa tätä lukua. Viime vuosien tunnetuimpia tapauksia on seuraava:

”MOSKOVA --- Moskovalainen tuomioistuin on todennut 30-vuotiaan aita-juoksijan Ljudmila Narozhilenkon (nykyisen ruotsalainen ja sukunimeltään

Enquist, PH-s) viimevuotisen doping-tuomion laittomaksi. Venäjän yleisurheiluliitto tuomitsi Narozhilenkon neljäksi vuodeksi kilpailukielloon kiellettyjen aineiden käytöstä.

Tuomioistuimen mukaan vuoden 1991 pika-aitojen maailmanmestari Ljudmila Narozhilenko oli tietämättään nauttinut doping-ainetta ruokansa mukana. Aineet oli ruokaan sekoittanut Narozhilenkon aviomies, joka toimi myös vaimonsa valmentajana. Mies on tunnustanut tekonsa.” (Oikeus totesi ... 1994)

Kommentoin asiaa lyhyesti toteamalla, että *millään tuomioistuimella tuskin on hallussaan kovin luotettavia keinoja¹²⁶ erottaa todellinen doping-provokaatio sovitusta manipulaatiosta*. Valmentaja-aviomies oli kenties todennut vaimonsa olevan jostakin syystä haluton käyttämään kiellettyjä aineita ja tahtoi tehdä hänen urheilu-uralleen palveluksen. Tai sitten hän halusi jostakin henkilökohtaisesta syystä saattaa vaimonsa todella suuriin vaikeuksiin, kenties tuhota kokonaan tämän urheilu-uran. Myöhempien uutisten mukaan kyseessä oli jälkimmäinen vaihtoehto, mitä tukee se että pariskunta sittemmin erosi ja vaimo siis avioitui Ruotsiin. Joka tapauksessa Brechtin seuraajille riittäisi tästäkin jutusta aineksia.

Kun urheilijat ovat antaneet virtsanäytteensä, ne tietenkin analysoidaan, vai analysoidaanko aina?

Tietävästi Moskovassa kesällä 1980 testattavaksi valittiin urheilijoita suunnilleen samoin perustein kuin parissa aiemmissakin olympialaisissa ja testit tehtiin samoin. Yhtään doping-tapausta ei kuitenkaan löytynyt. Yleisen ja mielestäni uskottavan selityksen mukaan näytteitä ei edes analysoitu. Ehkä ne tuhottiin.

Silloisen Neuvostoliiton Olympiakomitean ratkaisua voi tietysti pitää urheilijaystävällisenä, mutta samalla se oli häikäilemättömän kaksinaismoraalin ilmentymä: Neuvostoliitto ja muukin silloinen Itä-Eurooppa oli olevinaan mukana doping-valvonnassa, mutta ei kuitenkaan ollut. On selvää että tuo käytäntö ei kelpaa ratkaisuksi sillekään, joka suhtautuu nykyiseen doping-valvontajärjestelmään ja koko doping-kieltolakiin kriittisesti.

Samalla on tarpeen muistuttaa, että myöskään ns. länsi ei doping-valvonnassa suinkaan ole puhdas pulmunen. Ero saattaa olla jopa se, että ”sosialistisissa” maissa asia hoidettiin kömpelömmiin ja läpinäkyvämmiin, kun taas länessä manipulatiiviset operaatiot hoidetaan taitavammin. Mikäänhän ei olisi estänyt Moskovian olympialaisten johtoa etsimästä vaikkapa yhtä ainoaa positiivista virtsanäytettä ja julkistamasta sitä, jolloin olisi syntynyt se kuva että kaikki näytteet on analysoitu.

Kiintoisa on mm. Berendonkin (1993) mainitsema anonyymi esimerkki, jonka on myös Voylla (1991) ja jolta ensiksi mainittu on kyseisen kuvauksen lainannut. Söulin olympialaisissa löydettiin erään yhdysvaltalaisen urheilijan näytteestä liian paljon testosteronia suhteessa epitestosteroniin eli hänen näytteensä oli positiivinen. Urheilija edusti kotimaassaan erittäin suosittua urheilumuotoa. USA:n koko joukkueen — kyseessä oli selvästi joukkuepeli — kilpailukiello olisi merkinnyt liian suuria taloudellisia tappioita, sillä amerikkalaisella yhtiöllä oli tv- ja mainosoikeudet. Tapaus hoidettiin kaikessa hiljaisuudessa. Seuraava tulkinta on Voyn (emt.) Berendonkin (1993, 194) kertomana:

”Kysymys ei siis useinkaan ole se, onko joku syyllinen vai ei, vaan pikemminkin se, kuinka tunnettu hän on ja mistä maasta hän tulee. Uskon, että koko joukkue olisi oitis saanut kilpailukiellon, jos kyseinen urheilija olisi edustanut Puolaa tai Japania. Mutta koska tätä joukkuetta pidettiin merkittävänä ’olympialaisena ihanteena’, se päästettiin kuin koira veräjästä.”

Vuonna 1989 eli vuosi Söulin olympialaisten jälkeen Voy erosi tehtävästään USA:n olympiakomitean ylilääkärinä. Hänen kokemuksensa tuosta roolista lisäävät hänen uskottavuuttaan. Berendonkin osalta taas sitä lisää hänen tasapuolisuutensa; vaikka eniten hänen tulilinjallaan on erittäin ymmärrettävistä syistä hänen entinen kotimaansa DDR, hän ei päästä vähällä myöskään ns. länttä sen doping-kieroilusta eli kaksinaismoraalista.

Lisäesimerkkejä kaipaavat siis löytävät niitä mm. juuri Berendonkilta. Myös Pänkäläisellä (1993, 114) on hieman apokryfinen lause: ”*Kullakin valtiolla on suosikkiurheilijansa ja -lajinsa, joiden kohdalla on voitava tehdä poikkeuksia* (tiukasta rankaisemislinjasta, PH-s; korostukset PH:n).” *Doping-problematiikan ydin on, että kiinni jääneitä ja rangaistuja tulee olla ”riittävä” määrä, jotta doping-valvonta tuntuu toimivan, mutta liian isoille varpaille ei tule astua. Ts. yleensä ja myös urheilun alueella suurimmat maat kykenevät välttämään omiensa doping-rangaistuksia tehokkaammin kuin pienemmät maat, ja toiseksi korkeimman tason huippu-urheilijat ovat myös dopingin suhteen etuoikeutetummassa asemassa kuin vaikkapa kansallisen tason kilpaurheilijat. Tätä en ryhdy tarkemmin perustelevaan, koska sama asia on vain vaihtelevin sanamuodoin esitetty suomalaisessakin kriittisessä urheilujournalismissa — onneksi sitä sentään hieman on — enkä ole nähnyt tätä vastaan väitettävän.*

Maailmassa käytävä doping-keskustelu saattaa tietoon yhä uusia näkökoh-
tia. Tv 1: mme esitti 6.8.94 norjalaisen ohjelman *Tappava doping*, joka nimes-

tään alkaen oli voimakkaasti dopinginvastainen ja operoi pääasiassa kuntosalilla kävijöitä koskevilla järkyttävillä yksittäistapauksilla. Tärkein siinä esiintynyt asiantuntija oli Anne-Lise Hammer, norjalainen hankin. Kiihkeässä doping-vihassaan hän ei säästännyt myöskään doping-valvonta- eikä rangaistuskäytäntöä, jota hän piti perin manipulatiivisena ja valheellisena. Ben Johnsonin tapauksesta hän sanoi, että Kanadan omakin urheilujohto suostui uhraamaan tuon sprintterin, koska hän oli maahan muuttanut eikä syntyperäinen, hän oli värillinen, hän tuli köyhistä oloista ja hän oli vähän yksinkertaiseksi leimattu änkittäjä. Muussa tapauksessa tuo johto olisi sekä halunnut pelastaa että kyennyt pelastamaan omansa häpeältä ja kilpailukielloilta, jotka tulivat hänen osakseen Söulin olympialaisissa annetun positiivisen doping-näytteen vuoksi.

Myönnän olleeni tuossa kohden ohjelmaa jonkin verran hämmästynyt. Tietoni Kanadasta ja vähäiset kokemukseni sieltä viittaavat siihen, että värillisten asema tuossa maassa ei ole erityisen huono. Miksi Johnsonin kultamitali ja maailmanennätys eivät olisi kelvanneet Kanadan urheilujohtolle vuonna 1988, kun Donovan Baileyn vastaavat saavutukset kelpasivat vuonna 1996?¹²⁷

Ja vielä tärkeämpää on kysyä, millä tavoin eli minkälaisella tekniikalla Kanadan urheilujohto olisi pelastanut omansa sen jälkeen kun hänen positiivinen testituloksensa olisi tullut aivan pienen piirin, esim. vain muutaman henkilön tietoon. Lahjomallako heidät? Ymmärrän niitä jotka sanovat tällaisen fantasian menevän dekkarikirjallisuuden puolelle.

Vai onko todellisuus sittenkin tarua ihmeellisempi? Mitä on ajateltava Los Angelesin olympialaisten doping-valvonnan oudoimmasta ilmiöstä? Suomenkin lehdet ovat siitä joskus kertoneet. Seuraava katkelma on *Aamulehden* uutisesta (Los Angelesissa... 1994):

”Los Angelesin olympialaisten doping-testeissä havaittiin yhdeksän positiivista testitulosta, joita ei päästetty koskaan julkisuuteen. Näin väittivät maanantaina BBC:n televisio-ohjelmassa vuoden 1984 olympialaisten doping-tutkimuksessa mukana olleet kaksi kemistiä tohtori Craig Kammerer ja professori Arnold Beckett.

Viisi yhdeksästä positiivisesta testistä sisälsi anabolisia steroideja. ---

– A-näytteiden tulokset lähetettiin Kansainvälisen olympiakomitean KOK:n lääketieteelliselle komissiolle selvityksen kera. Los Angelesin olympialaisten testilaboratorion apulaisjohtajana ollut tohtori Craig Kammerer kertoi.

– Jäimme odottamaan vastausta ja toimeksiantoa B-näytteiden avaamiseksi, mutta sitä emme koskaan saaneet. Eikä meille koskaan kerrottu, miksi asian eteen ei tehty mitään, Kammerer sanoi.

--- Beckettin mukaan epäiltyjen urheilijoiden tunnistamiseksi tehdyt koodit katosivat salaperäisesti erään KOK:n jäsenen huoneesta ja silputtiin.

Beckett sanoi kyselleensä vuonna 1985 KOK:n lääketieteellisen komission puheenjohtajalta prinssi Alexandre de Merodelta mitä kadonneille testituloksille tapahtui.

– Prinssi kertoi, että kisojen päätyttyä asiakirjat siirrettiin hänen huoneestaan Biltmore hotellista, Beckett sanoi.

– *De Meroden mukaan kaikki asiakirjat katosivat.* Kun hän yritti selvittää mitä niille oli tapahtunut, hän sai kuulla niiden joutuneen silppuriin, Beckett jatkoi.

– Se merkitsee sitä, että joku murtautui tai hänellä oli avain sinetöityyn huoneeseen, missä koodiasiakirjoja pidettiin.”(korostukset PH:n)

Strömberg (1995) kertoo korkeatasoisessa ruotsalaisessa urheilukriittisessä kirjassa tapahtumien kulun suunnilleen samoin. Sama pätee brittiläiseen tv-ohjelmaan *Urheilu ja huumeet*, jonka tv 1 esitti Suomessa 23.7.96.

Los Angelesin tapahtumasarjan ehkä olennaisin puoli on, että prinssi de Merode on saanut jatkaa tärkeässä tehtävässään KOK:n lääketieteellisen komission puheenjohtajana. Miksi? Siksikö että joidenkuiden todennäköisesti suurten tai ainakin vaikutusvaltaisten urheilumaiden etu vaatii häikäilemättöntä kaksinaismoraalia, jossa de Merode tuntuu olleen mukana? Doping-rangaistuksiakin tarvitaan, mutta on urheilijoita joita ei saa rangaista — todennäköisesti maailman huippuja.

Vihkosen *Kielletyt ja sallitut lääkeaineet urheilussa* (1995, 4) sisältyy seuraava kappale:

”Rangaistukset

Urheilija on aina itse vastuussa lääkkeidensä käytöstä. *Dopingiin syyllistynyt tai testauksesta kieltäytynyt urheilijaa rangaistaan* kv. lajiliiton sääntöjen edellyttämällä tavalla, kuitenkin KOK:n antamien ohjeiden mukaan *vähintään 24 kk:n kilpailukiellolla (ensimmäinen käry) tai elinikäisellä kilpailukiellolla (toinen käry)*. Eräiden, lähinnä ulkomailla käsikauppavalmisteina saatavien lääkeaineiden kohdalla (kuten efedriini ja fenyylipropanoliamiini) rangaistuksia on lievennetty: KOK suosittaa näiden aineiden kohdalla kolmen kauden kilpailukieltoa ensimmäisen käryn, kahden vuoden kilpailukieltoa toisen käryn ja elinikäistä kilpailukieltoa kolmannen käryn jälkeen. Kilpailukielto koskee kilpailemista, valmentamista ja toimitsijana toimimista kaikessa urheilujärjestöjen alaisessa toiminnassa. Myös dopingiin todistettavasti osallistunutta valmentajaa, lääkäriä, urheilujohtajaa tai muuta henkilöä rangaista-

taan sulkemalla hänet pois kaikesta urheilutoiminnasta vähintään 24 kuukaudeksi. Samoin rangaistaan myös järjestön henkilöjäsentä, joka on syyllistynyt dopingaineiden salakuljetukseen, kauppaan, välitykseen tai muuhun dopingia edistävään toimintaan. Dopingrangaistuksen asettaa lajiliitto. Urheilija tai hänen liittonsa voivat painavin perustein anoa lievennystä rangaistukseen ADT:ltä. Dopingrangaistuksesta voi valittaa ADT:n käsittelyn jälkeen urheilun oikeusturvalautakunnalle.” (korostukset PH:n)

Näistä säännöistä päättäneet ovat — itse sitä tiedostamatta? — tehneet pienen myönnytyksen. Tosin kuin vulgaari populistinen doping-keskustelu antaa ymmärtää, he eivät siis väitäkään että kaikki kielletyt aineet muodostavat selvän ja sisäisesti homogeenisen ryhmän, josta kaikki sallitut aineet eroavat jollakin ratkaisevalla tavalla. On siis kiellettyjä aineita á la efedriini, jonka käytöstä itse KOK suosittaa tuntuvasti normaalia lievempää rangaistusta. Tiedossa ei ole, katsotaanko näiden aineiden ”keinotekoisuus” vai niiden suorituskykyä parantava vaikutus vai niiden aiheuttama terveysriski vai molemmat niin vähäisiksi muihin kiellettyihin aineisiin verrattuna, että lievemmät rangaistukset ovat perusteltuja. Toisaalta esim. kofeiinia ei tässä yhteydessä mainita lainkaan — miksi ei?

Joka tapauksessa jo tuo aineiden porrastus on myönteinen ilmiö, minkä julkisen doping-keskustelun olisi jo ajat sitten pitänyt havaita ja viedä pohdiskelua siltä pohjalta eteenpäin.

Jokainen doping-tuomioita vähänkin seurannut tietää, että siteeratuista ohjeista myös poiketaan. Ohjeet eivät tunne lievimpänä rangaistuksena varoitusta mutta kuitenkin sillä kuitataan vaikeimmin ratkaistavat rajatapaukset, kuten edellä on käynyt ilmi. Kuitataanko sillä myös joidenkuiden erityisten suosikkien ”rikos”, on toistaiseksi pelkkä epäily.

Doping-rangaistusten tosiasiallista kirjavuutta en ryhdy lehtileikkein osoittamaan, koska se siis on yleisesti tiedossa. *Rangaistusten kirjavuutta sinänsä ei ole aihetta moittia, vaan pikemminkin kiittää, jos siinä on asiallisesti ja moraalisesti hyväksyttävä mieli, sisäinen logiikka. Silloin tuo kirjavuus on verrattavissa kehittyneen yhteiskunnan oikeuskäytäntöön, jossa otetaan huomioon hyvin monet rikokseen, sen tekijään ja asioiden taustaan liittyvät tekijät. Asia muuttuu kielteiseksi, jos kirjavuuden takaa ei löydy riittävää sisäistä logiikkaa. Silloin täytyy olla lupa epäillä, että asiaan vaikuttavat myös suosiminen ja syrjiminen.*

Tässä yhteydessä on otettava huomioon, että kielletyn aineen käyttäminen urheilusuoritusten parantamiseen eli doping-”rikos” on erikoislaatuinen, konst-

ruoitu ”rikos”. Sitä koskevan jotenkin oikeudenmukaisuuteen pyrkivän rangaistusjärjestelmän aikaan saaminen saattaa olla vielä vaikeampi kuin jos kyseessä on rikoslaissa mainittu ”oikea” rikos.

Harvinaisen informatiivisen lehtijutun puheena olevasta problematiikasta tekivät yhteistyössä haastattelija eli Helsingin Sanomien urheilutoimittaja Ari Pusa ja haastateltu eli Timo Seppälä (Pusa 1996a). Linaan ensin pääosaa jutusta:

”Miksei urheilijoiden dopingrangaistuksissa ole yhtenevää käytäntöä?”

Käräjäoikeus vahvisti juoksija Minna Lainion dopingtuomioksi neljän vuoden kilpailukiellon. Oikeuden päätöksen mukaan lisätestit osoittivat, että Lainion aineenvaihdunta on normaali päinvastoin kun hän itse väitti. Vastaavissa tapauksissa esimerkiksi Saksassa tuomio on kuitenkin ollut vain kaksi vuotta. Eräissä lajeissa urheilija on saanut vain kahden kuukauden kilpailukiellon.

”Miksi urheilijoiden dopingrangaistuksissa on niin monta erilaista käytäntöä, Suomen antidopingtoimikunnan valvontaryhmän puheenjohtaja Timo Seppälä?”

’Kansainvälinen olympiakomitea(KOK) säätää vähimmäisrangaistukset, mutta antaa kansainvälisille lajiliitoille mahdollisuuden määrätä myös vähimmäissuositusta pitempi rangaistus. Useat kansainväliset lajiliitot ovat käyttäneet tätä mahdollisuutta hyväkseen. Kovempien rangaistusten uskotaan usein ehkäisevän dopingaineiden käyttöä kyseisessä lajissa tehokkaammin.’

”Miksi kahta vuotta pitempi kilpailukiello loukkaa esimerkiksi Saksassa urheilijan oikeutta harjoittaa ammittiaan, muttei Suomessa?”

’Laajempaa keskustelua asiasta ei tietääkseni kummassakaan maassa juuri ole käyty. Kyseinen kahden vuoden aika on erään saksalaisen siviilioikeuden näkemys.’

”Miten monta erilaista kilpailukielloa tällä hetkellä on käytössä?”

’KOK:n vähimmäisrangaistus esimerkiksi anabolisten steroidien käytöstä on kaksi vuotta ensimmäisestä käyrystä. Useimmissa lajeissa kilpailukiello on kaksi (uinti), kolme tai neljä vuotta (yleisurheilu), mutta painonnostossa annetaan elinikäinen kiello heti ensimmäisestä käyrystä.’

’Kilpailukiellon pituus riippuu myös aineesta. Eräistä piristeistä, joita voi saada vahingossa tavanomaisista nuha-, särky- ja yskänlääkkeistä, KOK:n vähimmäisrangaistus on kolme kuukautta. Tätä käytäntöä yleensä noudatetaan eri lajeissa. Jos tapauksessa on paljon lieventäviä kohtia tai kyseessä on niin sanottu vahinkokäry, seurauksena saattaa olla vain varoitus.’

”Voiko jokin instanssi, esimerkiksi Kansainvälinen olympiakomitea pakottaa kansainväliset lajiliitot yhtenäiseen käytäntöön dopingrangaistuksissa?”

’KOK voisi vaikuttaa siihen, että olympialajeissa rangaistukset olisivat aina samannomaiset. Käytännössä urheilun välimiesoikeudet tai sitten siviilioikeu-

det saattavat pakottaa tuomioillaan kansainväliset lajiliitot yhtenäiseen käytäntöön eli noudattamaan KOK:n linjaa. Nyt rangaistuskäytäntö on sikäli nurinkurinen, että esimerkiksi yleisurheilijan voidaan katsoa kuuluvan sekä kansainvälisen lajiliiton että KOK:n sääntöjen alaisuuteen. Kun käry sitten käy, ei aina olekaan selvää pitäisikö noudattaa lievää vai ankaraa linjaa.””(korostukset Pusan)

Ennen kuin kommentoin noita ajatuksia, haluaisin oikeudenmukaisuuden nimessä huomauttaa Seppälän olevan vastuussa testaustoiminnasta Suomes-
sa mutta ei rangaistuskäytännöstä. Tuon käytännön ongelmat ja epäkohdat eivät ole hänen vikansa.

Kiintoisaa on havaita ensiksikin, että *kilpa- ja huippu-urheilun yhteisössä siis elää usko kovien rangaistusten rikollisuutta vähentävään voimaan. Kriminologit — joita urheiluväki tuskin on kuullut — ovat jo vuosikymmenien ajan kyseenalaistaneet tuota populaaria uskomusta. Joillakin edellytyksillä se toki voi pitää paikkansa, joillakin toisilla ei. Jälkimmäisellä vaihtoehdolla tarkoitan ensinnäkin sitä, että intressi jonka vuoksi henkilö päättää kovan rangaistuksen uhasta huolimatta ottaa riskin saattaa olla hyvin suuri. Huippu-urheilussa näin on; en tietenkään kuvittele dopingin olevan automaattinen tie menestykseen, mutta kun usea tasaväkinen urheilija kamppailee vaikka arvokilpailujen kultamitalista ja vain yksi heistä käyttää kiellettyä ainetta, juuri tuo tekijä voi edistää hänen suoritustaan sen verran että hän voittaa, saa kunniaa ja suuret tulot. Riskin ottanut on melkoisella todennäköisyydellä — siis edellyttäen että ei joudu kiinni — varsin taitava yksilö, jolla lienee kulussien takana neuvonantajanaan korkean tason lääkäri; hän myös osaa noudattaa varoajoja, löytää kenties käyttöönsä peiteaineita joiden avulla kielletty aine jää tulematta esiin testissä.*

Lyhyesti: *usko kovien doping-rangaistusten tehoon antidoping-työssä perustuu osin vaikka vain osin erittäin yksioikoiseen ajatteluun. Joitakuuta kilpa- ja huippu-urheilijoita monivuotisen kilpailukiellon ja häpeän uhkaa saattaa ulkoisena tekijänä¹²⁸ estää käyttämästä kiellettyjä aineita, kun taas toisia urheilijoita se kenties saa kehittelemään entistä ovelampia keinoja käyttää dopingia kiinni joutumatta.*

Joiltakin osin Seppälän tiedot auttavat hahmottamaan doping-rangaistuskäytännön sisäistä logiikkaa. Laji- tai oikeammin urheilukohtaiset tekijät vaikuttavat asiaan. Painonnostossa sovellettu elinikäinen kilpailukielloto ensimmäisestä kiinni joutumisesta on tietysti täysin kohtuuton — viittaaan

rikosoikeuden yleisiin periaatteisiin joihin palaan luvussa 7 — mutta sikäli ymmärrettävä, että juuri painonnostossa saattaa tiettyjen aineiden kilpailusuorituksia edistävä vaikutus olla poikkeuksellisen suuri.

Viittaus Saksaan on kiintoisa. Autoritaarisuudestaan tunnettu Saksa on toisen maailmansodan jälkeen yrittänyt käydä läpi myönteistä muodonmuutosta ja on tässä onnistunut; mm. oikeusjutut ex-DDR:n johtohenkilöitä sekä pakenemaan pyrkineitä surmanneita rajavartijoita vastaan ovat mielestäni osoittaneet vilpittömästi halua turvata syytettyjen oikeusturva ja pitää tuomiot kohtuullisina. Tämä sama ilmapiiri lienee vaikuttanut myös Saksan siviilituomioistuinten doping-linjaan johon Seppälä viittaa.

Tämän alaluvun päätän tuntemukseeni, joka työn edistyessä on alkanut kiteytyä yhä selkeämmäksi. Minun on yhä mahdotonta myöntää dopingia kilpa- ja huippu-urheilun suurimmaksi ongelmaksi. Sen sijaan väitän jälleen *mikä on doping-problematiikan suurin ongelma, terveysriskinäkin suurempi: se että urheilujohtajilla on doping-kiellossa ja -oikeuskäytännössä käsissään mitä mahtavin vallankäytön väline, jolla he voivat harjoittaa niin suosimista kuin syrjimistä*. Paljonko he tosiasiaassa käyttävät tätä asetta, on taas toinen asia; siitä en väitä mitään.

4.5 RISTIRIITAISTEN TRENDIEN DILEMMA

Jos ja kun doping-”rikollisuus” on erikoislaatuinen rikollisuuden laji, myös kilpa- ja huippu-urheilijan oikeusturvan täytyy olla erikoislaatuinen ongelmavyöhyke. Mielestäni näin on.

Vanhin ja vielä tätä kirjoittaessani ainoa¹²⁹ kotimainen oikeustieteellinen tutkimus tai kartoitus dopingista on Mäkipään (1985). Esipuheen mukaan se sai alkunsa Opetusministeriön Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle esittämästä pyynnöstä; oli tarve selvittää dopingiin liittyviä oikeudellisia sääntelyongelmia. Tämä selittää työn voimakkaasti ja jopa problematisoimattomasti dopingin vastaista sävyä. On ymmärrettävää että urheilijan oikeusturvaa ei tekijä paljon käsittele.

Joistakin kohden ilmenee joka tapauksessa oikeusturvan tarve. Esim. talvella 1985 Ateenassa pidetyissä yleisurheilun EM-kilpailuissa oli doping-näytteistä löydetty monta positiivista tulosta, mutta ne testattiin uudelleen Kölnissä akkreditoitussa laboratoriossa ja kaikki näytteet olivatkin negatiivisia (emt., 36). Kirjasta ei käy ilmi, oliko urheilijoiden itsensä tai heidän maakohtaisten

johtajiansa ryhdyttävä joihinkin erityisiin toimiin saadakseen näytteet analysoiduksi uudelleen eli oliko kyseessä oikeustaistelu vai järjestäjien oma varmistustoimi. Esimerkki lienee menettänyt ajankohtaisuuttaan, koska testien analyysimenetelmiä on nyttemmin kehitelty luotettavammiksi. Tämä on mm. NN:n kanta.

Julkaisuun *Let's Stop Doping* (i.v.) sisältyy varatuomari Ilmari Ylä-Autio on artikkeli urheilijan oikeusturvasta ja dopingista. Se että asia otetaan esiin on tietenkin myönteistä.

Ylä-Autio (i.v., 7–8) kirjoittaa mm.:

”Doping-kokeeseen joutuminen ei loukkaa urheilijan oikeusturvaa, koska doping ja siihen liittyvä doping-koe on tarkoin kansainvälisillä ja kansallisilla säännöksillä säännelty. Kysymyksessä on kansainvälisesti hyväksytty järjestelmä, johon urheilijan katsotaan sopeutuneen. *Kun hän osallistuu urheilukilpailuihin, joita koskevat kansalliset ja kansainväliset säännöt, on hän antanut vähintään hiljaisen suostumuksensa siihen, että hän joutuu alistumaan tarvittaessa doping-kokeeseen.* Itse doping-kokeen ottaminen vastaa niitä vaatimuksia, joita oikeusturvankannalta voidaan pitää kohtuullisina.”(korostukset PH:n)

Tämä on järkeenkäypää. Myös Ylä-Autio käyttämä verbi alistuminen on ilmeikäs. Useimpien ihmisten ei työssään saati harrastuksissaan tarvitse alistua testeihin, jotka paljastavat mitä aineita hän on suostunut ottamaan tai jopa vahingossa saanut elimistöön. Sitä pidetään yksityisasiana. Urheilija on poikkeus. Toisaalta urheilu, niin kuin Ylä-Autio antaa ymmärtää, on vapaaehtoisesti valittu harrastus tai ammatti. Jos ei pidä nykyistä doping-kieltolakia mielekkäänä eikä halua alistua testeihin, on viisasta tyytyä kuntoliikuntaan jolloin testatuksi tulemisen riski on pieni tai olla harrastamatta liikuntaa lainkaan.

Minulla ei ole kriittistä kommentoitavaa myöskään seuraavaan kohtaan:

”Urheilijalla on oikeus kieltäytyä doping-kokeesta, koska siihen alistamista ei ole kriminalisoitu rikoslaissa eikä sitä muutenkaan voimassaolevan oikeuden kannalta voida pitää perusteltuna. Urheilija luonnollisesti joutuu kärsimään kieltäytymisestä johtuvat seuraukset kilpailukieltona ja mahdollisine muine kurinpitotoimineen.”

Jätän oikeustieteilijöiden ja käytännön juristien keskusteltavaksi, mitä kaikkea mielekkäästi voidaan sisällyttää oikeusturvian käsitteeseen. Omasta mielestäni *kilpa- ja huippu-urheilijalla saattaa olla syy katsoa oikeusturvansa tullaan uhatuksi, jos hän joutuu ilmeisen tarkoitushakuisesti* (vrt. edellä mainittuja Krabben ja Johnsonin tapauksia) *harjoituskaudella ja kilpailuissa tes-*

tattavaksi suhteettoman usein, kun taas joitakuita kanssakilpailijoita ei testata lainkaan tai vain hyvin harvoin. Ellei tämä ole oikeusturvaongelma, se joka tapauksessa on doping-valvontajärjestelmän moraalinen ongelma.

Ilahduttavia oikeudentunnon ilmentymiä ovat Ylä-Aution artikkelin (ema., 8) seuraavat kohdat:

”Kieltäytymisen ja rikoslain 27 luvun välinen ristiriita.

Mikäli urheilija kieltäytyy doping-kokeesta, sitä pidetään sensaationa. Urheilijan oikeusturvan kannalta kieltäytymisen aiheuttama julkinen keskustelu ja reaktiot tulee pysyttää kuitenkin kohtuuden rajoissa. Näin ei ilmeisesti kuitenkaan tapahtuisi, vaan urheilija joutuisi lehdistössä, radiossa ja televisiossa sellaisen riepottelun kohteeksi, että siinä olisi herjauksen tai solvauksen tunnusmerkkejä.

Doping-käryn ja rikoslain säännösten välinen ristiriita

Kun urheilija kärkehtää dopingista, se aiheuttaa urheilijan kannalta nöyryyttävän julkisen keskustelun. Martti Vainion tapaus käy hyvänä esimerkkinä. Doping-käryn ja rikoslain säännösten ristiriita merkitsee sitä, että urheilijan oikeusturvaa loukataan, koska hän joutuu rikoslain näkökulmasta katsottuna herjauksen tai ainakin solvauksen kohteeksi.”

Kuten edellä monessa kohtaa jo on käynyt ilmi, katson positiivisen näytteen antaneen¹³⁰ urheilijan usein joutuvan suhteettoman ja kohtuuttoman kielteisen julkisuuden uhriksi. Testistä kieltäytymiset ovat ainakin Suomessa olleet niin harvinaisia, että niistä ja niiden julkisuudesta minulla on vain hämärähköjä muistikuvia Janne Ronkaisen tapausta lukuunottamatta. Joka tapauksessa Ylä-Autio on niidenkin osalta periaatteessa oikeassa.

Ylä-Autio suosittelee kohtuuden rajoissa pysyttelevää keskustelua ja reaktioita. Kyseessä on aivan samanlainen ns. hurskas toivomus kuin omat julkisuus pohdiskeluni tässä raportissa ja muualla: ne tuskin johtavat mihinkään. Meidän sananvapausjärjestelmässämme toimittajat ja lopulta heidän yläpuolellaan olevat tiedotusvälineiden vallankäyttäjät eivät normaalisti — poikkeuksia on — ota mielellään vastaan edes suosituksia siitä, miten journalismia koskevat ratkaisut toimituksissa olisi tehtävä. Tiedotustutkijana olen sananvapauden nimissä sopeutunut siihen, että minulla on mahdollisuus arvostella journalismia mutta se ei johda mihinkään.

Ylä-Autio viittaa edellä herjaukseen ja solvaukseen eli rikoslain kunnianloukkauspykälien nimikkeisiin. Kanteen nostaminen kunnianloukuksesta on yhteiskunnassa joutunut huonoon huutoon, sitä pidetään vanhan-aikaisena ja jopa vähäsen naurettavana tapana ”kysyä kunniansa perään”. Jos

dopingin vuoksi vaikeuksiin joutunut urheilija pyrki oikeusteitse saamaan hyvityksen herjauksesta ja/tai solvauksesta, ainoa varma seuraus olisi oikeusjutun synnyttämä uusi kielteinen julkisuus ja syytökset sananvapauden rajoittamispyrkimyksestä.¹³¹

Kohtuutonta kielteistä julkisuutta vastaan ei dopingia käyttäneellä tai vain siitä epäillyllä urheilijalla juuri ole oikeusturvaa. Tosin sitä ei ole muillakaan henkilöillä, joiden kielteisiin tekoihin tiedotusvälineet suhtautuvat yhtä ankaralla asteikolla kuin doping-rikoksiin”.

Ylä-Autio (ema., 8–9) ehdottaa Suomeen joko huippu-urheilua säätelevää lakia tai erityistä intimitteettisuojauslainsäädäntöä, jossa urheilijan oikeusturva kunnian ja yksityiselämään liittyvien loukkausten varalta voitaisiin nykyistä paremmin turvata. Ehdotukset tuntuvat hyviltä, mutta kyseisiä lakeja en tiedä valmisteltavan.

Niin ikään Ylä-Autio (ema., 9) käsittelee veridopingin ja ennen muuta sen julkisuuden problematiikkaa. ”Väite siitä, että jokin huippu-urheilija on käyttänyt veridopingia, täyttää herjauksen ja solvauksen tunnusmerkit”, hän kirjoittaa. Hän tulee siihen päätelmään, että veridoping-asiaan on löydettävä kansainvälisesti pätevä suhtautumistapa. ”Vihjailut joidenkin urheilijoiden harjoittamasta verensiirrosta on tuomittava henkilökohtaista kunniaa loukkaavana tekona. Veritestin käyttöönotto selkeyttää tilannetta tässä asiassa.” (ema., 9). Viimeisellä lauseella Ylä-Autio tarkoittanee, että vasta veritestit paljastavat veridopingin käyttämisen, ja sitä ennen ketä tahansa voidaan julkisesti syyttää veridopingista; näyttöä ei ole mutta ei vastanäyttöäkään. Oikeusturvan kannalta tällainen tilanne tietenkin on sietämätön.

Artikkelinsa päätteeksi Ylä-Autio käsittelee *valitusjärjestelmää*. Hän kirjoittaa (ema., 9):

”Doping järjestelmä ei toistaiseksi anna mahdollisuuksia muutoksenhakuun (12.6.1990 hyväksytyt Suomen antidoping -toimikunnan säännöt). *Suomen Antidoping-toimikunnan päätöksestä ei voi valittaa riippumattomalle elimelle, niin kuin Euroopan neuvoston dopingin vastainen yleissopimus edellyttää. Herää kysymys, loukkaako järjestelmä tältä osin urheilijan oikeusturvaa. Onko menettely ristiriidassa siviilioikeuden, rikosoikeuden tai hallintomenettelyn kanssa? Suomen lainsäädäntöä pidetään yksilön oikeusturvan kannalta hyvänä.*” (korostukset PH:n)

Kirjoittaja ehdottaa että urheilijalla tulisi olla mahdollisuus valittaa Suomen antidoping-toimikunnan päätöksestä välimiesoikeuteen, jonka vuosittain

voisi asettaa Opetusministeriö antidoping-toimikunnan ja urheilun keskusjärjestöjen esittämistä ehdokkaista. ”Toinen mahdollisuus on liittää doping-valvonta osaksi rikos- tai prosessioikeutta.” (ema., 10).

Molemmat uudistusehdotukset tuntuvat mielekkäiltä, jälkimmäinen vielä mielekkäämmältä kuin edellinen. Siihen palaan.

Valitustien tulisi yleisten oikeusturvaperiaatteiden mukaan olla kaikkien doping-rangaistuksen saaneiden urheilijoiden käytettävissä, ovat heidän tapuksensa esim. tiedotusvälineiden mielestä sitten miten kiistattomia tahansa. Erityisen kiinnostavia olisivat doping-”rikosten” rajatapaukset, joista edellä esitin vain muutaman esimerkin. Sama koskee tilanteita, joissa urheilija epäilee tullessa joidenkuiden henkilöiden tai jonkin instanssin doping-provokaation tai -manipulaation kohteeksi.

Koska vakava periaatekeskustelu kilpa- ja huippu-urheilijoiden oikeusturvasta ei tietojeni mukaan ole kansainväliselläkään tasolla vielä ollut kovin vilkasta, ei sovi ihmetellä jos sama pätee pieneen Suomeen. Joka tapauksessa debatti on hieman monipuolistunut ja mukaan on tullut uusia keskustelijoita.

Kyllösen (1995) tekemässä haastattelussa tietosuojavaltuutettu Jorma Kuopus esitti pari tärkeää kysymystä ja teki yhden ehdotuksen:

”--- pohtimisen arvoinen kysymys koskee dopingia ja Suomen antidoping-toimikuntaa.

Onko urheilija työntekijä? Onko hän antanut suostumuksensa testeihin? Näistäkin pelisäännöistä tulisi keskustella ennen kuin tulokset löydöksistä annetaan tiedotusvälineille kuten nyt on tapana.”

Tiedottamisen näkökulmasta olen asiaa edellä jo vähäsen käsitellyt. Vielä sitäkin tärkeämpi on periaatteellinen puoli: millä tavoin urheilija on antanut suostumuksensa testeihin? Silläkö tavoin kuin Ylä-Autio edellä teki selväksi? Se on järkeenkäypä tulkinta ja vastaa myös omaa aiempaa näkemystäni, mutta jospa olen sivuuttanut ongelman liian kevyesti?

Voin olla vain tyytyväinen siihen, että Suomeen on pari vuotta sitten perustettu Urheiluoikeuden yhdistys. Sen panosta ei vielä ole suuressa julkisuudessa näkynyt, mutta toivon mukaan alkaa näkyä. Tietävästi ensimmäisenä suomalaisena Yhdysvalloissa urheiluoikeutta opiskellut juristi Olli Rauste on käyttänyt uusia näkökulmia avaavan puheenvuoron alansa problematiikasta (Rauste 1994).

Jo artikkelin otsikko sisälsi niin vakavan väitteen, että sen olisi luullut herättävän urheilutoimittajat saati -johtajat vastaväitteisiin, mutta näin ei tapah-

tunut. Otsikko kuului *Suomalaisurheilija lainsuojaton dopingsäädösten viidakossa, Urheilija ei voi tutkituttaa tuomioistuimessa antidopingtoimikunnan antaman rangaistuksen pätevyyttä.*

Artikkelinsa alussa kirjoittaja toisti otsikon pääväitteen sitä perustellen sekä huomautti, että suomalainen urheilija ei myöskään voi saada lajiliitoltaan vääräksi osoittautuneen doping-päätöksen perusteella korvauksia menetyksistään. Tällä kirjoittaja tarkoittanee asian taloudellista puolta, sillä maineen menetystä hän ei mainitse.

Rausteen puheenvuoron avainkohdat sisältyvät mielestäni seuraavaan. Suomessa urheilijat eivät kuulu suoraan lajiliittoihin, vaan liittojen jäseninä oleviin urheiluseuroihin. Heitä sitovat seuran säännöt ja vain ne. Kirjoittaja jatkaa:

”Suomessa dopingia koskevat normit asettaa antidopingtoimikunta. Antidopingtoimikunta ei ole itsenäinen yhdistys vaan Suomen liikuntalääketieteen ja testaustoiminnan edistämisyhdistys Liite r.y:n toimielin.

Urheilun lajiliitot ovat päätöksillään hyväksyneet antidopingtoimikunnan dopingnormiston itseään sitoviksi. Yhdistyslain mukaan toisen yhdistyksen asettamaa dopingnormistoa ei kuitenkaan pelkällä lajiliiton päätöksellä tai viittauksella voi ottaa lajiliiton tai siihen kuuluvien seurojen rekisteröityjen sääntöjen osaksi. Lajiliiton tai seuran säännöistä päättävän kokouksen on voitava vapaasti keskustella ja päättää omien sääntöjensä yksityiskohdista.”

Itsestään selvää on, ettei lajiliitto voi omalla päätöksellään muuttaa sen jäseninä olevien seurojen sääntöjä.

Suomessa nykyisin noudatettavassa järjestelmässä urheiluseuraan liittyvä henkilö ei kuitenkaan koskaan voi olla varma, minkälaisille rangaistuksille hän jäsenmaksun maksaessaan itsensä altistaa. Urheilija on muiden yhdistysten eli lajiliittonsa ja Liite r.y:n erilaisten toimielinten tekemien sääntömuutosten armoilla.” (korostukset PH:n)

Jos tätä tulkintaa pidetään virheellisenä tai sitten pikkumaisena juristeriana — mikä on eri asia — kiistettäköön se. Kiistämisiä ei ole, kuten sanottu, tietooni tullut.

Jatkossa kirjoittaja huomauttaa, että Suomessa urheilijan oma yhdistys eli urheiluseura ei liioin pääätä jäsenelleen tuomittavasta rangaistuksesta. Päätöksen tekevät muut yhdistykset eli Liite r.y. sekä urheilijan lajiliitto.

Yhdistyslainsäädännön pääsäännön mukaan liitto ei kuitenkaan voi kohdistaa kurinpitotoimia alayhdistystensä henkilöjäseniin, elleivät nämä samalla ole suoraan liiton jäseniä. *Rausteen tulkinta heikentää suomalaisten urhei-*

lijoiden saamien doping-rangaistusten juridista pätevyyttä. Toinen asia tosin on, heikentääkö se myös niiden moraalista pitävyyttä. Joka tapauksessa on epäloogista, että muuten äärimmäisen legalistinen kilpa- ja huippu-urheilun järjestelmä ei sille ilmeisen tärkeässä asiassa ota juridiikkaa kyllin vakavasti.

Rauste muistuttaa Euroopan ihmisoikeussopimuksesta, joka turvaa yksilön oikeuden oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa tuomioistuimessa. Urheilijalla ei kuitenkaan tätä mahdollisuutta ole, sillä oikeus yhdistyksen toimielimen päätöksen pätevyyden tutkituttamiseen on vain yhdistyksen jäsenellä. Tulkitsen tätä niin, että oman urheiluseuransa päätökset urheilija voisi tutkituttaa, mutta seurathan eivät anna doping-tuomioita.

Kirjoittajalla on myös ehdotus tilanteen korjaamiseksi:

”Urheilijoiden tulisi olla suoraan sen yhdistyksen jäseninä, joka dopingtuomioista päättää. Koska dopingtuomioita koskevaa päätösvaltaa ei ole syytä siirtää yksittäisille urheiluseuroille päätösten yhtenäisyyden varmistamiseksi, urheilijat tulisi ottaa suoraan päätökset tekevien lajiliittojen jäseniksi.”

Artikkelinsa päätteeksi Rauste toteaa, että ainakin Yhdysvalloissa ja Saksassa eräät urheilijat ovat saaneet doping-kiistansa siirretyksi urheilun sisäisiltä toimielimiltä eli siis lajiliitoilta ns. siviilituomioistuimille.

Kirjoittaja päättää puheenvuoronsa näin:

”Voi olla, että Suomikin tarvitsee oman Harry Reynoldsinsa, ennen kuin nykyjärjestelmän epäkohdat havahdutaan huomaamaan.”

Ellei Reynolds ollut ensimmäinen, niin ainakin hän on yhä tunnetuin niistä huippu-urheilijoista, jotka ovat siviilituomioistuimessa saaneet lajiliiton määräämän doping-rangaistuksensa kumotuksi ja hyvän korvauksen menetyksistään. Tiedän että Reynoldsin tapaus ja koko mies ovat urheiluyhteisössä kyseenalaisessa maineessa. Raynoldshan ei kyennyt tuomioistuimessakaan osoittamaan, että hänen näytteensä olisi analysoitu virheellisesti, vaan kysymys tiettävästi oli ns. testibyrokraattisesta lapsuksesta: tärkeä lomake oli täytetty väärin ja se vei pohjaa tuloksen luotettavuudelta.

Totta kai Reynoldsin jutun lopputulosta voidaan pitää juristeriana, tavaltaan pidän sitä itsekkin sellaisena. *Kun urheiluyhteisö toisaalta vaatii kilpa- ja huippu-urheilijoilta hyvin mutkikkaiden doping-kieltojen ja ylipitkien kielto-listojen hallitsemista ehkä jopa analogia-periaatetta myöten, urheilijoilla on vastaavasti oikeus vaatia testaus- ja analyysimenettelyltä samaa pikkutarkkuutta.*

Tällä hetkellä ei ole tiedossa, että doping-kieltolistoihin sinänsä olisi tulossa suuriakaan muutoksia, mutta doping-valvonta- ja -rangaistusjärjestelmien alueella on havaittavissa ristiriitaisia tendenssejä, toisaalta tiukennuksiin ja toisaalta lievennyksiin viittaavia.

Edellisiä luonnehtii ehkä äärimmäinen puheenvuoro, jonka KOK:n presidentti Antonio de Samaranch käytti Atlantan olympialaisten edellä; sehän huipentui ajatukseen, jonka mukaan doping ”merkitsee kuolemaa”. Vastaavia vaikka vähemmän dramaattisia sanontoja on kuultu urheilujohtajilta eri maisissa, toisinaan myös Suomessa. Muistettakoon esim. Ilkka Kanervan jyrkästi dopingin vastaiset periaatekannat.

Konkreettisia tiukennustrendejä on kuitenkin vähän. Maininnan ansaitsee lähinnä ennen Atlantan olympialaisia julkistettu tieto siitä, että Atlantassa käytetään aiempaa herkempiä testejä, ts. vanhat varoajat eivät välttämättä päde, vaan urheilija voi antaa positiivisen näytteen, vaikka hän uskoo lopettaneensa kielletyn aineen käytön kyllin hyvissä ajoin. Tiedossa ei kuitenkaan ole arvioita siitä, lisäsivätkö herkemmat testit dopingista kiinni joutuneiden määrää.

Rangaistusten koventamisesta tuskin on esitetty täsmällisiä ehdotuksia. Halua siihen saattaa olla, mutta jokainen asianomainen ymmärtäneekin että kilpailukieltöjen pidentämisessä tulee lopulta seinä vastaan.

Tässäkin yhteydessä on hyvä muistaa myös julkisuus, joka konstruktio-nistisesti luo doping-ilmapiiriä tai ainakin pitää sitä yllä. Suomessa se tuntuu sisällön perusteella arvioituna¹³² toimivan lähinnä rangaistusmielisimpien urheilujohtajien hyväksi, mutta poikkeuksiakin on.

Esimerkiksi soveltuu Helsingin Sanomien *NYT* liitteen Atlantan jälkitunnelmissa tekemä juttu (Möttölä 1996), jonka otsikko oli paljon puhuva: *Petturit pallilla*. Se alkoi näin:

”Oi voi voi, surkuttelee Timo Seppälä Suomen antidoping-toimikunnasta, kun häneltä kysyy listaa Atlantan olympialaisten mitalisteista, jotka ovat kärkehtäneet dopingista.

’Sellaista ei taida olla. Mekään emme saisi edes kerätä listaa suomalaisista urheilijoista, jotka ovat kärkehtäneet.’

Kun urheilija jää kiinni dopingista, hänen tekonsa julkistetaan, ja hän joutuu kilpailukieltöön. Kun paha teko on sovittu, ei urheilijasta periaatteessa saisi enää puhua doping-tapauksena. Listoja pahoista pojista ja tytöistä on lähes mahdoton löytää.” (korostukset PH:n)

Toimittaja on — ilmeisesti Seppälän avulla, näin oletan ja arvostan sitä henkilösuojan tuntemusta jota Seppälä edustaa — selvittänyt itselleen tärke-

än periaateasian. Liberaalin kriminaalipolitiikan maissa, joihin Suomikin varauksin voitaneen lukea, rikoksenteijällä on rikoksensa sovitettuaan oikeus odottaa, että häntä ei siitä enää ilman erityistä syytä muistuteta, ei edes yksityisesti, saati julkisesti. Henkilösuojalainsäädännön perusteella pelkkä henkilörekisterin pitäminen rikoksensasovittaneista voidaan katsoa kielletyksi, saati sen julkaiseminen joka on juridisen tulkinnan mukaan ilman muuta kielletty. Se että näitä kieltoja vastaan rikotaan ei muuta asian periaatteellista puolta. Doping-”rikos” ei voi olla eri asemassa kuin rikoslaissa mainitut rikokset.

Möttölä joka tapauksessa selvitti itselleen ne aikanaan doping-rangaistuksen kärsineet, jotka Atlantassa olivat mitaleilla, ja julkaisi heidän nimensä luettelona. Hän myös antoi ymmärtää, että luettelo ei ole täydellinen. En missään nimessä haluaisi Möttölälle enkä Helsingin Sanomien päätoimittajalle rangaistusta, mutta pidän lehden menettelyä moraalisesti kyseenalaisena. Henkilösuoja ja osin myös rikoslain kunnianloukkauspykäläthän eivät ole ’vain’ hentoa humanismia, vaan niiden mieli on, että pahimmallakin rikollisella tulee rangaistuksensa kärsittyään olla ”parantuneena” eli tapansa muuttaneena mahdollisuus palata yhteiskuntaan sen toimivana jäsenenä. Esim. nimen vaihtaminen sallitaan jokaiselle. Eikö lainsäädännön tämä mieli ole paitsi ex-rikollisen ja hänen omaistensa myös koko yhteiskunnan etu?

”Parantumisen” vankilassa ja ehkä myös dopingista saadun kilpailukiellon aikana on tietysti usein naiivi ja epärealistinen toive, mutta se ei periaatteessa muuta asiaa.

Sanomalehti *Kalevasta* löysin Atlantan olympialaisten päätyttyä kiintoisuuden uutisen (Doping ei... 1996). Siinä mainittiin muutama neljän vuoden kilpailukiellon jälkeen huipulle palannut urheilija, joka Atlantassa ylty mitaleille, jopa kultaan. Yksi uutisen kappaleista kuului näin:

”Neljän vuoden kilpailukiello steroidien käytöstä ei ole sama kuin elinikäinen kilpailukiello — vaikka niin on väitetty.”

Utinen oli Reuterin ja STT oli välittänyt sen Suomen tiedotusvälineille, mutta otsikkohan tehdään toimituksissa. Mikään lähiluku ei luotettavasti paljasta, pitääkö otsikon tekijä hyvänä vai huonona asiana, että urheilijoilla on hyvinkin ankarana rangaistuksen jälkeen paluun mahdollisuus. Lukija saa ratkaista.

Tärkein doping-rangaistuksista viime vuosina käyty keskustelu on koskenut sitä, minkä elimen lopulta tulisi kilpailukielloista päättää, urheiluyhteisön itsensä eli siis lajiliittojen vai siviilituomioistuimien.

Vaikka vielä vuonna 1992 en kartuttanut leikekokoelmaani järjestelmällisesti, olen pannut talteen tärkeältä tuntuneen uutisen, sek in Kalevasta. Myös sen otsikko ansaitsee huomiota: *Dopingtuomion vesittämissyritys ei enää mahdollista*. Uutinen kuului näin:

”Kansainvälisessä yleisurheilussa ei Harry Reynoldsin siviilioikeudenkäynnissä hankkiman voiton tapainen dopingrangaistuksen vesittämissyritys ole pian enää mahdollista.

Kansainvälisen Yleisurheiluliiton IAAF:n oikeudellista komiteaa johtavan Lauri Tarastin aloitteesta tulee sääntömuutos, jonka mukaan vapaaehtoisesti kilpailuihin osallistuva urheilija sitoutuu olemaan myös dopingtestin osalta vain IAAF:n oikeuskäytännön alainen.

Myös kilpailukauden ulkopuolella tapahtuvan testaamisen säännöt tarkennetaan entistä paremmin estämään kaikki erilaiset kiertämismahdollisuudet.”(korostus PH:n)

Otsikon räikeä sana vesittämissyritys nousee siis suoraan uutistekstistä. Kuten edellä totesin, pidän itsek in Harry Reynoldsin siviilioikeudenkäynnissä saamaa voittoa tavallaan juristerian voittona. Se ei kuitenkaan muuta asian periaatteellista puolta. *Koska urheiluyhteisö itse pitää kielletyn aineen käyttämistä urheilun rikollisuutena ja julkisuus reagoi siihen paljon voimakkaammin kuin moniin rikoslain tuntemiin rikoksiin, pitäisi olla itsestäänselvää että urheilijalla on oikeus puolustautua kaikin laillisin keinoin.*

Vuoden 1992 keskustelutilanteesta muistan, että IAAF reagoi erittäin raajusti asianajajan käyttämiseen doping-jutuissa. Se jopa uhkaili että urheilijaa joka ottaa asianajajan ja yrittää tämän avulla saada juttunsa käsittelyksi siviilituomioistuimessa rangaistaan sitäkin pitemmällä kilpailukiellolla. Tämä herätti mielessäni moraalista tuhtumusta. Voiko IAAF tai mikään urheilujärjestö väittää olevansa pätevämpi ja/tai moraalisesti parempi ratkomaan doping-juttuja kuin siviilituomioistuimet — niitä silti ihannoimatta?

Toisaalta ei ole vaikea spekuloida, mistä pohjimmitaan oli kysymys: rahasta. Siviilituomioistuimissa käytävät oikeudenkäynnit saattavat tulla vastajalle eli tässä tapauksessa IAAF:lle hyvin kalliiksi, se voi joutua maksamaan paitsi omat suuret oikeudenkäyntikulunsa myös vastapuolen kulut ja lisäksi korvaukset vastapuolelle, jos tämä kirkkaasti voittaa juttunsa. Näin voi käydä silloinkin, kun voittanut kenties on käyttänyt kiellettyä ainetta ja joutunut siitä kiinni. IAAF:ää eivät toisaalta varmaankaan kiinnostaa yhtä paljon ne epäselvät rajatapaukset, joissa urheilija on tuomittu jopa yliankaraan rangaistukseen. Onko tapahtunut selviä oikeusmurhiakin, sitä en voi tietää.

Uutisessa mainittiin Lauri Tarasti, entinen SM-tason pikajuoksija ja nykyinen arvostettu korkean tason hallintojuristi. Minulla on hänestä komiteatyössä urheilua sivuamattomalla elämänaalueella saatu myönteinen kokemus, mutta se ei tietenkään saa estää minua polemikoimasta häntä vastaan, jos katson siihen olevan aihetta.

Samaan keskusteluaaltoon kuin IAAF:n kannanotto osui Tarastin (1993a) tärkeä artikkeli. Myös sen otsikko on tarpeen mainita: *Aseet annettava doping-valvojille eikä käyttäjille*. Yleisten oikeusperiaatteiden mukaan niin kantajalla kuin vastaajalla tietenkin on oltava riittävät ”aseet” eli tarpeelliset resurssit joilla ajaa asiaansa; tätä Tarasti ei varmasti kiistä. Otsikon onkin ymmärrettävä ilmentävän samaa huolta kuin juuri siteeratun Kalevan uutisen otsikkoineen: IAAF:n oman näkemyksen mukaan se suurena ja mahtavana liitonakin on ollut joissakin konkreettisissa tilanteissa alakynnessä, esimerkkinä juuri Reynoldsin juttu.

Tarasti kirjoitti mm. (ema., 18–19)

”Esimerkiksi IAAF:n alaisissa mestaruuskilpailuissa ja kansainvälisissä kilpailuissa testien tekeminen on kilpailun järjestämisen ja niihin alistuminen kilpailuihin osallistumisen edellytys. Kansainvälisellä järjestöllä on täysi oikeus valvoa näiden edellytysten täyttymistä.---”

Katkelmassa särähtää lähinnä sana alistuminen, sama jota Ylä-Autio käytti. Demokraattiset yhteiskunnat eivät periaatteessa alista kansalaisiaan — eivät ainakaan käytä tätä sanaa, ja sen käyttäminen viittaa usein mainitsemaani demokratiavajeeseen. Tarastin kanta testien itsestäänselvytyteen on siis toinen kuin pari vuotta myöhemmin asiasta kirjoittaneen Rausteen.

Myös Tarasti (ema., 19) näki toki ongelmia:

”Mutta harjoitusoloissa --- asia ei ole yhtä selvä. Suomen lajin mukaan virtsatai verinäytteen otto on henkilötarkastusta, johon on velvollisuus alistua poliisin määräyksestä vain laissa säädettyissä tapauksissa. Eivätkä niihin kuulu kansainvälisten järjestöjen määräykset. --- Olen ehdottanut tämän ongelman ratkaisemiseksi IAAF:n sääntöjä muutettaviksi siten, että jokaisen urheilijan, joka osallistuu IAAF:n alaisiin mestaruuskilpailuihin tai kansainvälisiin kilpailuihin, on sitouduttava hyväksymään IAAF:n doping-säännöt sekä kilpailuissa että harjoitusolosuhteissa ja IAAF:n tuomiovallan sääntöjä rikottaessa. ---” (korostukset Tarastin).

Syystä tai toisesta ehdotusta ei ole toteutettu. Artikkelin (ema., 19) jatkui:

”Kun asianmukaisesti otetussa urheilijan virtsanäytteessä on löydetty kiellettyä ainetta, on doping-rikkomus tapahtunut. Urheilijalla on ankara vastuu, sillä enää ei kysytä, miten aine on joutunut näytteeseen. ---

Jos näyte sen sijaan on puhdas, mutta epäillään manipulaatiota eli että näyte on väärennetty, on väittäjän näytettävä toteen väitteensä. Krabben jutussa oli tästä kyse. ---”

Katkelman edellinen kappale sisältäne tiukasti tulkittuna sen ajatuksen, että rangaistuksesta päättävät eivät ota huomioon muuta mahdollisuutta kuin yhden: kielletyn aineen löytyminen näytteestä voi olla *ainoastaan* tahallisen kielletyn aineen käytön seuraus. Olen edellä esittänyt esimerkkejä siitä, että toisinkin on asioita tulkittu. Kenties urheilijalta ei todellakaan ole kysytty, miten aine on joutunut näytteeseen, mutta kun hän tai hänen asianajajansa on kysymättäkin asiaa selvittänyt, häntä on jossakin tapauksessa uskottu.

Katkelman jälkimmäinen kappale taas tuntuu tukevan omaa tulkintaani Krabbe-prosessin ensimmäisestä rikkomukseksi leimatusta tapahtumasta. Kukaan ei pystynyt näyttämään toteen, että Krabbe kumppaneineen olisi itse manipuloinut virtsanäytettään, ja niinpä he olisivat saaneet juosta Barcelonassa ilman uutta ”rikkomusta” eli kiinni joutumista sallitun aineen käytöstä.

Viimeinen lainattava kohta Tarastin artikkelista (ema., 19) kuului näin:

”Olen ehdottanut IAAF:lle doping-sääntöjä muutettaviksi niin, että doping-testi tehtäisiin pääsääntöisesti yllättäen eli että urheilijan olisi jäätävä valvotuna testiin niin kilpailussa kuin harjoituksissa siltä paikalta, kun testauksesta ilmoitetaan.” (korostukset Tarastin)

Ehdotuksen voi sanoa olevan toteutumassa (tulkintani perustuu Tarastiin 1997). IAAF otti vuonna 1996 yhteensä 1.750 näytettä 70 eri maassa harjoituskaudella ja kilpailuissa näytteitä otettiin noin 10 kertaa enemmän. IAAF:lä on päätoimista henkilöstöä, joka kiertää maapalloa koko ajan. Muissa urheilumuodoissa harjoituskauden testaus on pikemminkin poikkeus kuin sääntö.

*Ylimalkaan Tarastin kantaa voidaan pitää maltillisena eikä hän täysin lyö laimin urheilijan oikeusturvaakaan. Kuitenkin hän katsoo asioita ennen muuta urheilujohtajien kannalta*¹³⁴. Vastapainoksi tarvitaan juristeja, joiden näkökulma on toinen eli urheilijan itsensä.

Sen sijaan tässä ristiriidassa ei sinänsä ole kysymys nykyisen doping-kieltoain mielekkydestä kofeiinikieltoineen kaikkineen; juristi tai kuka tahansa voi olla erittäin huolestunut urheilijan oikeusturvasta, vaikka hän hyväksyykin kaikki kiellot. Voidaan spekuloida niinkin, että mitä parempi on urheilijan oikeusturva — tietenkin parempi kuin nyt — sitä helpompi on puolustaa ny-

kyisiä kieltoja. Huono oikeusturva synnyttää moraalisesti latautuneissa henkilöissä kriittisiä ajatuksia, jotka saattavat ulottua itse kieltoihin saakka; doping-kieltolaki alkaa näyttää epäilyttävältä ellei suorastaan skandaalimaiselta.

Tämän raportin viimeistelyvaiheessa olen ollut oikeusturva-asiassa yhdessä Tarastiin ja saanut häneltä kirjeitse ystävällistä apua (Tarasti 1997). Hän katsoo — mielestäni perustellusti — Minna Lainion tapauksen osoittavan, että kun kilpailukiello tai muu urheilujärjestön sisäinen rangaistus on kyllin ankara, tuomioistuinkynnys ylittyy ja tuomioistuin siis käsittelee jutun. ”Sen sijaan en usko, että tuomioistuin ryhtyisi käsittelemään esimerkiksi yliastutua hyppyä yleisurheilussa tai paitsiomaalia jalkapallossa taikka jäähytuomiota jääkiekossa. --- Tiedossani on vain yksi tämänkaltainen oikeustapaus Keski-Euroopasta, jossa tuomioistuin käsitteli ja määräsi pelattavaksi jalkapallo-ottelun toisen puoliajan uudelleen.” (Ks. myös Tarasti 1996)

Doping-rikkomusten käsittelyongelmat ja rangaistustaso ovat tietenkin eri asioita, vaikka eivät täysin toisistaan riippumattomia. Siirryn jälkimmäiseen ja lainaan edellä siteerattua ja muuten käsiteltyä Timo Seppälän haastattelua (Pusa 1996a). Sen viimeiset kysymykset ja vastaukset kuuluivat näin:

Onko oikein, että urheilija voi joissakin maissa, kuten Yhdysvalloissa ja lajeissa selvittää dopingin käytöstään pienellä rangaistuksella vain siksi, että hänellä on käytössään hyvä lakimies?

”Mielestäni se ei ole oikein. On vain hyväksyttävä, että on monta eri maata ja monta eri oikeusjärjestelmää, jolloin doping- kuin myös muista rikkomuksista voi saada olennaisesti erilaisen tuomion.”

Kuinka todennäköistä on, että kaikki urheilijat vievät jatkossa dopingkärynsä siviilituomioistuinten päätettäväksi?

”Kovan tason urheilijat, etenkin kovapalkkaiset urheilijat tekevät kaikkensa, jotta heidän dopingkärynsä vesitettäisiin. Dopingtuomioiden perusteet ovat kuitenkin niin varmat ja oikeudenkäyntikulut niin isot, ettei ainakaan Suomessa siviilituomioistuinten puoleen dopingissa käänny muut kuin jotkut poikkeukselliset urheilijat, valmentajat tai asianajajat.”(korostukset Pusan)

Edellisessä vastauksessaan Seppälä on mielestäni täysin oikeassa. Tietenkään doping-ongelmia ei voida aidosti eikä moraalisesti pitävällä tavalla ratkaista siten, että lopputuloksen ratkaisee urheilijan käyttämän asianajajan taso. Asiaa ei muuta mutta sille antaa taustaa se, että kyseessä on yleinen oikeusturvaongelma: rahalla saa oikeutta laillisesti eli ei minkään korruption muodossa

vaan siten, että suurella rahalla saa parhaan juristin käyttöönsä. Ongelmaan en näe hyvää ratkaisua.

Jälkimmäisessä vastauksessaan taas Seppälä siis lähtee siitä, että dopingjutun siirtäminen siviilituomioistuimeen voi merkitä ainoastaan ”käryn” veittämistä. Kuitenkin kaikissa instituutiossa työskentelee vain ihmisiä ja kaikki instituutiot voivat erehtyä, myös urheilujärjestöt ja antidoping-toimikunnat. Siksi on hyväksyttävä, että ne jotka katsovat kärsinensä vääryyttä käyttävät hyväkseen kaikkia olemassa olevia oikeusturvan mahdollisuuksia, mieluiten ilman että heitä nimitellään ja moralisoidaan. Empiirisesti kuitenkin Seppälä voi olla siinä mielessä oikeassa, että ainakin tähän asti ehkä juttunsa ovat siviilituomioistuimeen vieneet ja saaneet lähinnä kiellettyä ainetta todella käyttäneet urheilijat — kuka tietää? Silloinkin kysymys voi olla rangais- tuksen kohtuullistamisesta eikä itse tapauksen vesittämisestä.

Tämän ajankohdan suurimpia ja kiintoisimpia dopingiin liittyviä keskustelunaiheita onkin rangaistusten kohtuullisuuden ongelma. Mielelläni puhun itse kohtuullistamisesta, koska pidän nykyistä rangaistuskäytäntöä osin koh- tuuttomana, joskus jopa kuohuttavalla tavalla, mutta en voi tietenkään edel- lyttää muiden yhtyvän näkemykseeni. Sitä suurempi oli iloni, kun Alén (1996) varauksitta yhtyi siihen.

On kiintoisaa havaita, että jopa EU-tuomioistuimet ovat ottaneet kannan doping-rangaistuksiin, vieläpä näkökulmasta joka kiistatta kuuluu Euroopan Unionille talousyhteisönä. Alexandre de Merode on huomauttanut, että EU-tuomioistuinten tuoreiden päätösten valossa ”*kahden ja neljän vuoden kilpai- lukieltujen voidaan nähdä loukkaavan urheilijoiden oikeutta työntekoon*” (EU uhkaa... 1996; korostukset PH:n).¹³⁴

Lehden kuulema Olli Rauste sanoi de Meroden olevan periaatteessa oi- keassa: ”Tosin EU-pykälät koskevat mielestäni vain yksilölajeja. Niissä ur- heilijat ovat tavallaan yksityisyrittäjiä kun sen sijaan joukkueessa urheilijoita voidaan pitää työntekijöinä.”

Haastattelun lopussa Rauste kiisti uskovansa, että urheilu olisi kilpailukieltokeskustelussa täysin heikoilla jäillä. EU-laitkin hyväksyvät ”kil- pailukiellon kaltaiset boikotit”, jos niille on hyvät perusteet. Rauste viittasi Timo Seppälään, jonka mukaan ”poliisikin voi saada potkut työpaikastaan, jos jää kiinni kavalluksesta.”

Esimerkki poliisista on tietenkin realistinen. Toisaalta liberaalia ja humaanina kriminaalipoliitiikkaa kannattavat oikeustieteen, etenkin rikosoikeuden tutkijat, kriminologit ja muut ovat jo vuosikymmeniä sitten Suomessakin keskustelleet vakavasti siitä, että ainoan rikoksesta tulevan rangaistuksen tulisi olla laissa selvästi määritelty, esim. ”vankeustuomio ja *lisärangaistuksia ei saisi koitua*. Tyypillinen lisärangaistus on työpaikan, jopa ammatin menetys, jota on pidettävä kohtuuttomana. Toisaalta niiden estäminen on usein mahdollista.¹³⁵

de Merode on muutenkin alkanut olla kilpailukieltojen kohtuuden ongelman alueella aiempaa aktiivisempi, vieläpä kohtuullistamisen suuntaan. Pidin Helsingin Sanomien uutista hänen helmikuussa 1996 esittämästään kannanotosta niin merkittävänä, että lainaan sen kokonaisuudessaan (KOK:n korkea ... 1996):

”Lontoo --- Samaan aikaan, kun kansainväliset lajiliitot vaativat tiukempia rangaistuksia dopingista kärähtäneille, Kansainvälisen olympiakomitean lääketieteellisen komission puheenjohtaja Alexandre de Merode on täysin eri linjoilla.

Alexandre de Merode sanoi torstaina puhelinhaastattelussa Lontoossa, että nykyiset kahden ja neljän vuoden kilpailukiellot pitäisi muuttaa eripituisiksi rangaistuksiksi sen mukaan, kuinka vakavasta dopingrötöksestä on kysymys.

De Meroden kannanotto on täysin vastakkainen näkemys KOK:n viralliselle linjalle. KOK on päinvastoin yrittänyt yhtenäistää kaikkien lajiliittojen välillä.

Nykykäytännön mukaan esimerkiksi uimari saa automaattisesti kahden vuoden kilpailukiellon, kun hän kärähtää ensi kerran dopingista. Toinen käry tuo elinikäisen kilpailukiellon. Vastaavasti yleisurheilussa saa ensin neljän vuoden ja sitten elinikäisen kilpailukiellon.

Yleisurheilu ja uinti ovat tällä hetkellä kaksi suurinta lajia olympialaisissa kesäkisoissa. De Meroden mielestä näiden lajien dopingrangaistukset eivät ole kohdallaan.

”Niiden (yleisurheilu ja uinti) kohdalla on tehty väärin. Rangaistuksista ovat päättäneet ihmiset, joilla ei ole kokemusta dopingista. Luullaan, että ongelma (doping) poistuu, kun urheilijoille määrätään ankarat rangaistukset. Itse ongelmaan ei puututa”, de Merode sanoi.

De Merode aikoo viedä ehdotuksensa ”joustavista” dopingrangaistuksista KOK:n dopingia tutkivan alakomission kokoukseen 24.–25. helmikuuta.

”Jokainen dopingkäry on yksilöllinen. Rangaistukset pitää saada vastaamaan todellisuutta”, de Merode sanoi. Hänen mielestään esimerkiksi kahden vuoden kilpailukielto voitaisiin korvata puolen vuoden rangaistuksella, jos kyseessä on lievä dopingtapaus.

”Jos tapan jonkun ja jos minulla on hyvä lakimies, voin selvitä kahden vuoden vankeusrangaistuksella. Jos urheilija ottaa jotain pieniä pillereitä, hän voi saada elinikäisen kilpailukiellon”, De Merode vertasi. (AP)” (korostukset PH:n)

de Meroden kannanotto ei tietenkään noussut tyhjästä. Sen taustalta voi löytää jo mainittujen EU-tuomioistuinten päätösten lisäksi ainakin IAAF:n vuonna 1995 tekemän vakavan yrityksen kohtuullista eli käytännössä lyhentää yleisurheilijoiden dopingista saamia kilpailukieltoja. Se ei mennyt läpi — mm. SUL vastusti sitä — mutta asia jäi elämään.

Pyrkimyksiä yhdenmukaistaa eri urheilumuodoissa tuomittavia dopingrangaistuksi mutta samalla eriyttää niitä teon vakavuuden mukaan on oikeudenmukaisuuden nimissä tietenkin tervehdittävä vain ilolla. Kauan on kestänyt, ennen kuin keskeisessä asemassa olevista kansainvälisistä urheilujohtajista yksikin reagoi asiaan. Samalla on arvostettava de Meroden oivallusta murskata se illuusio, että ongelmat poistettaisiin ja rikollisuus lopetettaisiin ankarilla rangaistuksilla.

Kolmaskin kohta de Meroden puheenvuorossa ansaitsee kiitosta: vihdoin hän urheilujohtajana alkaa verrata doping-tuomioita varsinaisista rikollaisista luetelluista rikoksista annettaviin tuomioihin, jolloin ensiksi mainittujen irvokas kohtuuttomuus alkaa paljastua. Tosin hän tässä myös ampuu yli mailin, sillä tapostahan tekijä joutuu vankilaan kun taas doping-”rikoksesta” tulee kilpailukielto, jota ei sinänsä voida rinnastaa vankeuteen. Toisaalta jos otetaan huomioon laajan ja häpäisevän julkisuuden tuoma lisärangaistus — jota ei tappajalle välttämättä tule lainkaan eikä yleensääkään paljon — rinnastus on relevantti.

de Meroden kannanotto ei tietävästi ollut uutispommi missään maassa. Tätä voidaan ihmetellä etenkin niiden maiden osalta, joissa urheilujournalismi pääsääntöisesti on voimakkaan dopinginvastainen ja pitkien kilpailukieltojen kannalla; tällainen maa on mm. Suomi. de Meroden arvovallalla ei kritiikin vähyyttä voida selittää, sillä hänen arvovaltansahan on päin vastoin ollut kyseenalainen mm. hänen lääketieteelliseen pätevyyteensä kohdistuvien epäilyjen sekä edellä selostetun Los Angelesin skandaalin vuoksi. Olisiko urheilutoimittajien asenteissa alkamassa muutoksen kausi, jää nähtäväksi¹³⁶

Doping-linjan *urheilumuotokohtaiset erot* olisivat erikoistutkimuksen aihe, ja siinä olisi välttämätöntä tunkeutua myös erojen taustaan. Esim. Kansainvälisen Jalkapalloliiton FIFA:n eriseuraisuus tiedetään. Vuonna 1994 se uhmasi

KOK:n pyrkimystä yhtenäiseen linjaan. Liitto lupasi tehostaa dopingin vastaisia toimia julkaisemalla luettelon kielletyistä aineista — lienee korkea aika — ja säätämällä rangaistukset, mutta se kieltäytyi hyväksymästä harjoituskauden testejä sekä kahden vuoden minimirangaistusta (FIFA ei ... 1994).

Maakohtaisista eroista on edellä ollut jonkin verran tietoa, kuitenkin lähinnä vain entisten Itä-Euroopan maiden sekä Yhdysvaltain osalta. Erot eivät kuitenkaan supistu niihin. Esim. Saksa tai ainakin sen yleisurheiluliitto on vuosisia ollut jonkin verran eriseurainen. Vuonna 1993 se yritti Stuttgartissa ja jälleen kaksi vuotta myöhemmin Göteborgissa saada ensikertalaisen doping-rangaistukseksi kaksi vuotta cdellä Timo Seppälän haastattelussa mainitun kolmen tai neljän sijasta, mutta IAAF:n jäsenmaiden enemmistö ei tähän myöntynyt. Nähtäväksi jää jatkaako Saksan liitto kohtuullistamislinjalla.

Saksan Yleisurheiluliiton juristeilla on ollut myös muunlaisia kiintoisia ehdotuksia, kuten se että rangaistuksen pituus riippuisi osaltaan myös dopingista kiinni jääneen urheilijan uran vaiheesta. Verraten iäkäs yleisurheilija tulisi tästä näkökulmasta tuomita lyhyempään kilpailukieltoon kuin nuorempi, koska pitkä kilpailukielto merkitsisi käytännössä iäkkään urheilijan uran katkaisemista kokonaan jopa ensimmäisestä hairahduksesta, mitä läheskään kaikkien oikeustaju ei hyväksy.¹³⁷ On luultavaa että Saksan liitto pysyy näissä asioissa aloitteellisena.

Entä voitaisiinko ottaa ratkaiseva askel uuteen suuntaan ja alkaa sisällyttää doping-rikkomukset rikoslakiin, jolloin — ja vasta silloin — niistä tulisi juridisessa mielessä oikeita rikoksia? Mikä estäisi KOK:ta ja kansainvälisiä lajiliittoja suosittelemasta tähän pyrkimistä eri maissa? Urheilujärjestöt saisivat niiden arvovaltaa alentavan sotkuisen vyyhden pois käsistään. Ei kai pelko asianajajien liian suuresta roolista siviilituomioistuimissa hillitse OK:ta ja lajiliittoja, vai hillitseekö todella? Oikeus käyttää asianajajaa kuuluu ihmisoikeuksiin.

Mäkipäällä (1985) on tiedot yhdentoista vuoden takaisesta tilanteesta. Ensin hän pohtii asiaa mm. näin:

”Meillä on mm. rikosoikeuskomiteanmietinnössä (Komiteamietintö 1976: 72) huomautettu, että harkittaessa rangaistavuuden perusteita on ensin pyrittävä paikantamaan yhteiskunnallisesti haitallisimmat käyttäytymismuodot ja niistäkin vain pientä osaa uhattava rangaistuksilla. Rangaistavan käyttäytymisen tulisi olla kiistatta paheksuttavaa ja ehdotetun rangaistussäännöksen tuottaa enemmän yhteiskunta- ja oikeuspoliittista hyötyä kuin haittaa. On vähintään-

kin epäselvää täyttäisikö doping-aineiden käyttö urheilukilpailuissa nykyisen tietämyksen valossa tällaisen teon kriteerit. *Dopingaineiden käyttöä urheilussa paheksutaan kiistatta yleisessä mielipiteessä.*¹³⁸ *Sen sijaan teon yhteiskunnallisten häittävien vaikutusten vakavuudesta ei ole selvää käsitystä. Yleensä kriminaalipolitiikassa on varoitettu ylikriminalisoinnin vaaroista eli rangaistavuuden rajojen liiasta laajentamisesta.* Sellainen johtaa helposti kontrollivoimavarojen sattumanvaraiseen suuntaamiseen, pahimmassa tapauksessa se tapahtuu täysin mielivaltaisesti, mikä luonnollisesti vähentää oikeusturvaa ja kontrollin tehokkuutta.¹³⁹ (emt., 85–86; korostukset PH:n)

Mäkipään järkevä pohdiskelu ei kaipaa pitkiä kommentteja. Kuitenkin on tarpeen reagoida ns. yleistä mielipidettä koskevaan lauseeseen. Jos tänä päivänä tutkittaisiin Suomen kansaa edustavan otoksen suhtautumista dopingiin yleensä, enemmistö varmasti tuomitsisi sen. Jos kiellettyjä aineita kysymyksenasettelussa yksilöitäisiin, se epäilemättä tuomitsisi pahamaineiset piristeet sekä paljon esillä olleet hormonit. Mutta minkälainen vastausjakautuma saataisiin, jos tehtäisiin selväksi että listalla on, vaikka ei täysin kiellettyinä, myös kofeiini, että kilpa- tai huippu-urheilija ei voi lääkittää yskäänsä tai flunssaansa samalla tavoin kuin muut ja että suuri osa doping-kieltolistalla olevista aineista on yksinkertaisesti lääkkeitä, joita muut kuin urheilijat saavat lääkärin määräyksestä tai jopa ilman sitä apteekista käsikauppatavarana? *Millähän tavoin suureen paheksuvaan enemmistöön vaikuttaisi, jos sille joskus rehellisesti kerrottaisiin että varmaan jokainen suomalainen aikuinen on itse sitä aavistamatta elämänsä aikana käyttänyt monia sellaisia lääkkeitä, joiden käytöstä kilpa- ja huippu-urheilija saisi rangaistuksen ja häntä herjattaisiin ja solvattaisiin julkisesti?*¹⁴⁰

On huomattava että dopingin kriminalisoiminen ei välttämättä kiistatta olisi doping-kiellon tehostamista. Lain sisällöstä ja vähitellen muodostuvasta oikeuskäytännöstä riippuisi, mihin suuntaan todellinen doping-valvonta ja -kieltojärjestelmä kriminalisoinnin jälkeen muuttuisi vai muuttuisiko se lainkaan. Kriminalisoinnin problematiikkaan palaan 7. luvussa.

Kokonaistilanne on sekava. Vaikka tuntuu ilmeiseltä että doping-kieltoja lähivuosina pikemmin lievennetään kuin tiukennetaan ja rangaistuksia aletaan kohtuullistaa, tämä ei ole mitenkään varmaa. Sen sijaan on hyvin todennäköistä, että kilpa- ja huippu-urheilijan oikeus harjoittaa ammattiaan kohtuullisen oikeusturvan suojassa tulee päätöksenteossa painamaan yhä enemmän. Tämä merkitsee myönteistä realiteettien tajun paranemista; kilpa- ja huippu-urheilijan työ ymmärretään ammatiksi ammattien joukossa¹⁴¹ eikä jok-

sikin ylimaallisen pyhäksi harrastukseksi, jonka harjoittajalta edellytettäisiin korkeampaa moraalialta tai suurempaa huolta terveydestä kuin kaikilta muilta ihmisiltä.

Esim. Minna Lainion tapaus koski urheilijaa, jolla ei ole muuta ammattia. Samalla se oli *tärkeä ennakkotapaus*, jonka merkitystä suomalainen urheilujournalismi ei halunnut nähdä tai muuten nähnyt. Lainiohan sai asianajajansa Hannu T. Klammin ponnistelujen ansiosta juttunsa siviilituomioistuimeen, Helsingin käräjäoikeuteen. Toimittajilla olisi ensi kerran ollut mahdollisuus seurata doping-jutun ratkaisemista ja kuulla omin korvin, millä tavoin kumpikin osapuoli ajoi asiaansa.¹⁴² Julkisuuteen ei kuitenkaan tullut muuta kuin touko-kuussa 1996 jutun lopputulos, sekään ei yleensä kokonaisuudessaan. Näin koko uutinen kuului:

”Käräjäoikeus hylkäsi Minna Lainion kanteen
Helsinki, 22.5.(STT)

Helsingin käräjäoikeus on hylännyt juoksija Minna Lainion kanteen Suomen urheiluliittoa (SUL) vastaan. Urheilijoilta kiellettyjen lääkeaineiden käytöstä kiinni jäänyt Lainio vaati kanteessaan kilpailukieltonsa kumoamista, mutta käräjäoikeuden mielestä jutussa ei esitetty perusteita, joiden nojalla kilpailukieltoa olisi voitu keventää.

Keskimatkojen juoksija Minna Lainio, 27, antoi 15.maaliskuuta 1993 doping-näytteen, joka sisälsi nandroloni-nimisen anabolisen steroidin aineenvaihduntatuotetta. Lainio kiisti syytteen, mutta Urheiluliitto määräsi hänet kilpailukieltoon.

Lainio pääsi Suomen antidoping-toimikunnan ADT:n valvontaryhmän jatkotutkimuksiin, mutta Lainion kieltäytyttyä kontrolloiduissa oloissa tehdyistä testeistä ADT julisti Lainion doping-tapaukseksi. Myös Urheilun oikeusturvalautakunta käsitteli Lainion tapauksen, mutta hylkäsi Lainion valituksen. Siten SUL piti Lainiolle 15.maaliskuuta alkaen määräämänsä neljän vuoden kilpailukiellon voimassa.

Lainio on jatkuvasti kiistänyt syyllistymisensä dopingiin ja hän vei tapauksen lopulta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Hylätessään Lainion kanteen Helsingin käräjäoikeus perusteli päätöstään myös urheilumoraalilla. *Käräjäoikeuden mielestä kilpailukiellon lyhentämiselle ei ollut urheilumoraalin ja urheilijoiden tasavertaisen kohtelun kannalta perusteita, koska kilpailukielto on määrääväikäinen.*

Lisäksi kantaja veloitettiin korvaamaan Urheiluliitolle yli 92 000 markan oikeudenkäyntikulut. (STT)” (korostukset PH:n)

Päätös oli minulle kieltämättä pettymys siksi, että käräjäoikeus ei mielestäni riittävästi perustellut, miten neljän vuoden kilpailukieltoa ensikertalaisel-

le voidaan pitää kohtuullisena. Se että kyseessä ylimalkaan oli määräaikainen eikä elinikäinen kielto ei riitä perusteluksi; vähintään pitäisi saada tietää, missä käräjäoikeuden mielestä on määräaikaisuuden yläraja vai onko sitä lainkaan.

Silti oli siis myönteistä, että käräjäoikeus otti asian käsiteltäväkseen. Jos ja kun tällaiset tapaukset yleistyvät, alkaa vähitellen hahmottua Suomen oikeuslaitoksen doping-linja, jonka ei tarvitse olla sama kuin urheilujärjestöjen. Yhtä lailla oli ilahduttavaa, että myös Helsingin hovioikeus Suomen Urheiluliiton kannan vastaisesti katsoi jutun olevan tuomioistuinasia. Se jätti 24.10.96 Lainion kilpailukiellon voimaan, mutta vapautti hänet korvauksista, pani siis *Helsingin Sanomien* (Hovioikeus vapautti...) mukaan riidan tavaltaan halki. Ja mikä olennaista, perusteluissaan se totesi Euroopan Neuvoston yleissopimuksen kuudennen artiklan takaavan jokaiselle mahdollisuuden oikeudenkäyntiin tuomioistuimessa, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. *Urheilujärjestöt tuntuvat siis kärsineen tappion tärkeässä periaateasiassa.*

Urheilulääketietemme uranuurtajiin kuuluva Kaarlo Hartiala (1996), myös kokenut urheilujärjestömiehenä, näkee tilanteen todennäköisen kehityksen samansuuntaisena kuin itsekin näen, mutta arvottaa sitä paljon kielteisemmin:

”Ammattilaisuuden tuominen olympialiikkeeseen on suuri perusvirhe ja tulee kaupallisuuden ohella sanelemaan kehityksen suunnan. Ammattiuurheilijoiden tulot muodostuvat kilpailutyöstä. *Kysyn: Missä muussa ammatissa voidaan työnteko estää neljäksi vuodeksi työmenestystä parantavien aineiden käytön takia?* Tämän selkeän logiikan vaikutus tulee voimistumaan. Koko kenttä tulee siirtymään julkisuutta ja rahaa saalistavien asianajajien valtaan. Selkeitä oireita tästä on jo kaikkialla nähtävissä.” (korostukset PH:n)

Korostettu kohta sisältää terävän oivalluksen. Kilpa-, saati huippu-urheilija on korkeimman tason viihdetyöntekijä, jonka tuottamia elämyksiä monet suuresti arvostavat. *Kysymys on paljolti urheilijan oikeudesta tehdä työtään.* Eiköhän moraalinen oikeassa oleminen ole paljolti niiden puolella, jotka kantavat huolta tuosta oikeudesta?¹⁴³

KONSTRUKTIONISMIN TOIMIVUUS DOPING-AIHEISTEN YLIOPPILASAINEIDEN VALOSSA

5.1 KIELLON KANNATTAJAT JA HARVAT TOISINAJATTELIJAT

Edellä olen pyrkinyt kahteen tavoitteeseen: osoittamaan että 1) meidän kulttuuripiirissämme on ilmeinen enemmistö saatu pitämään dopingia kilpa- ja huippu-urheilun suurimpana ongelmana ja 2) tuo ilmiö on saatu aikaan sellaisten kollektiivisten määrittelyjen tuloksena, joiden voimaa parhaiten selittää sosiologinen teoria konstruktionismista.

Kuten lukija on havainnut, olen pitkin matkaa myös kyseenalaistanut noita määrittelyjä, mutta en kuitenkaan katso sitä samanarvoiseksi tehtäväksi kahden muun kanssa.

Siirryn nyt seuraavaan tehtävään: pyrin 3) *tarkistamaan tietyllä aineistolla, miten hyvin konstruktionismi tuntuu toimivan, ts. mitä päätelmiä aineiston perusteella pystyn tekemään asianomaisten henkilöiden doping-näkemyksistä*, jotka koostuvat tiedoista, mielipiteistä, asenteista¹⁴⁴ ja arvoista.

Kolmannen tehtävän idean synnytti sattuma, jota ilman en kenties koskaan olisi kirjoittanut dopingista lehtiartikkeleita pitempää tekstiä. Ylioppilastutkintolautakunnan edustaja otti minuun yhteyden syksyllä 1993 ja pyysi lupaa käyttää Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä julkaisemaani doping-artikkelia (Hemánus 1993) lyhennytyssä muodossa äidinkielen kokeen yhden tehtävän aineistona. Suostuin tähän ja vieläpä annoin lautakunnalle vapaat kädet lyhentää tekstiäni ilman että edes pyysin lopputulosta nähtäväksi.¹⁴⁵ Artikkeliani tasapainottavana aineistona kirjoittajat saivat käyttöönsä lyhennettynä *Markku Alénin* artikkelin *Terveys 2000* -lehestä. Artikkelit ovat tämän aineiston liitteinä 1 ja 2.

Kevään 1994 ylioppilaskirjoituksiin sisältyi lopulta kaksi doping-aihetta:

”13. Tutustu sivujen 25–27 aineistoon. Valitse aihe seuraavista:

– *Tervettä ja sairasta urheilua*

– *Oikotie huipulle ja huipulta alas*

14. Kirjoita vastine Pertti Hemánuksen artikkeliin. Voit tukea tai vastustaa hänen mielipiteitään. Otsikoi itse.”

Toukokuussa 1994 otin puolestani yhteyden Ylioppilastutkintolautakuntaan pyytäen lupaa saada tutkia aiheesta 14 kirjoitetut aineet, minkä vuoksi minun olisi saatava ne lainaksi. Lautakunta suostui mielihyvin pyyntööni.

En siis halunnut sisällyttää tutkimukseeni aiheesta 13 kirjoitettuja aineita, koska pelkäsin kokonaismäärän nousevan niin suureksi, että en voisi muuten kuin ehkä aivan pinnallisesti tutkia niitä kaikkia, vaan minun olisi tyydyttävä aineista otettuun tilastolliseen otokseen tai harkinnanvaraiseen näytteeseen. Etukäteisarvioissani osuin sikäli oikeaan, että aiheesta 14 kirjoitettujen aineiden perusjoukko on kohtuullisesti hallittavissa kokonaistutkimuksen muodossa.

Seuraavasta asetelmasta käyvät ilmi kirjoittajien määriä koskevat perustiedot.

	miehiä		naisia		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Kevään 1994 ylioppilas-						
kirjoituksiin osallistui	12.303	42	17.172	58	29.475	100
Aiheesta nro 14 kirjoitti	102	64	57	36	159	100
Aiheesta nro 14 kirjoittaneiden %-osuus kaikista		0.83		0.33		0.54

Huomio kiintyy puheena olevasta aiheesta kirjoittaneiden erittäin pieneen määrään. Kenties vastineen laatiminen johonkin lehtijuttuun, eikä vain johonkin vaan maan suurimmassa sanomalehdessä julkaistuun, aiheutti estoja? On oletettavissa että aihe houkutteli puolelleen vain urheilusta yleensä poikkeuksellisen kiinnostuneita kirjoittajia. Otaksun näet että kilpa- ja huippu-urheilusta tuskin voi olla kiinnostunut ilman että doping-problematiikka askarruttaa mieltä; onhan se monet kerrat suorastaan julistettu kilpa- ja huippu-urheilun suurimmaksi ongelmaksi. Se että naisten osuus vastineen kirjoittaneista on ratkaisevan paljon pienempi kuin miesten niveltyy luontevasti tuohon tulokintaani eli selittyy sukupuolirooleilla, jotka yhä vaikuttavat kilpa- ja huippu-urheilua kohtaan tunnettavaan kiinnostukseen. Tämän pitemmälle ei pienen kirjoittajajoukon edustavuutta kannattane pohtia.

Ylioppilastutkintolautakunta lähetti minulle 159 aineen sijasta 202 ainetta, mukana myös ns. kakkosaineet. Omalta kannaltani ykkös- ja kakkosaineen erolla ei ole merkitystä, joten päätin ottaa myös viimeksi mainitut mukaan analyysiini.

Se *metodiikka* jolla seuraavassa yritän saada irti olennaisen ylioppilasaineista on nopeasti selostettu; kyseessä on pienimuotoinen ja tieteellisesti vaatimaton erittely, jonka olen tehnyt keskustelun aikaan saamiseksi.

Metodiikan avainkäsite on tiedotusopissa ja monissa muissakin tieteissä suureen arvoon nostettu *diskurssi*. Sillä ei ole vakiintunutta suomenkielistä vastinetta, mutta käytössä on ollut sana *puhetapa* ja omasta mielestäni onnistuneempi vaihtoehto olisi *esitystapa*. Menetelmänä on hyvin yleiseen käyttöön, jopa muotiasiaksi tullut *diskurssianalyysi*, jota ei ole yritettykään suomentaa.¹⁴⁶

*Diskurssianalyysin ideana on yrittää rekonstruoida tekstiaineistosta siitä pelkistämällä ja abstrahoimalla löydettävissä olevat diskurssit, esitystavat jotka on ymmärrettävä ns. sisällön ja ns. muodon yhteensulautumiksi.*¹⁴⁷ Eri diskurssit voivat poiketa toisistaan enemmän tai vähemmän, ne voivat olla toisiinsa nähden myös miten räikeässä ristiriidassa tahansa.

Havainnollistan asiaa parilla esimerkillä. En ole lähtenyt työhöni eksplisiiteihin hypoteeseihin — niin tekee yhä harvempi yhteiskuntatieteilijä — mutta tietenkin mielessäni on jopa jo ennen aineiden ensimmäistä lukemista ollut otaksumia siitä, mitä niistä todennäköisesti löytyy. Odotan löytäväni runsaasti jopa kemiofobiasta voimansa ammentavaa ”*terveysdiskurssia*”, joka pitää nykyisten doping-kieltojen säilyttämistä ja kenties jopa niiden tiukentamista urheilijoiden terveyden varjelemiseksi välttämättömänä. Niin ikään uskon kohtaavani vähän mutta kuitenkin ”*skeptistä diskurssia*”, joka epäilee että ainakaan kaikilla doping-kielloilla ei ole mielekästä lääketieteellistä perustaa.

Toinen *diskursiivinen ulottuvuus* löytynee *moraalin* alueelta: dopingin käyttäminen on epäreilua kanssakilpailijoita kohtaan ja siten moraalitonta. En usko löytäväni lainkaan tai juuri lainkaan tuota diskurssia uhmaavaa *vastadiskurssia*, joka korostaisi että reiluuden ja epäreiluuden problematiikka voitaisiin eliminoida sallimalla nyt kielletyt aineet.

Käytännössä tekemäni diskurssianalyysi tulee olemaan varsin vapaamuotoista *lähilukua*. Siinä yritetään joka tapauksessa paitsi kirjata tekstin näkyvissä olevia piirteitä eli kartoittaa *ilmisisältöä* tunkeutua myös sen pinnan alle *piilosisältöön*.¹⁴⁸ Kovin rohkeiden tulkintojen tekemistä piilosisällöstä kuitenkin varon, koska pidän mielivaltaisuuden riskiä yhtenä tämän hetken tekstin-tulkintamenetelmien suurimmista ongelmista.

Ensimmäisenä empiirisenä tehtävänäni käyn suppeasti ja ilman runsaita kvantifiointeja läpi niitä *otsikoita*, joihin minulle vastineen kirjoittaneet yli-

oppilaskokelaat tiivistivät sanottavansa. Pitäydyn siis toistaiseksi pelkissä otsikoissa vertaamatta niitä tekstiin.

Aakkosjärjestyksessä ensimmäinen vastineen kirjoittaja oli otsikoinut ai-neensa sanoin ”Puhtaan urheilun rajat”. Sama metafora, dopingin julkisuutta koskevasta jaksosta tuttu (ks. alalukua 3.4), esiintyi perusmuodossaan tai komparatiivimuodossa ”puhtaampi” vain seitsemässä otsikossa. Kirjoitan vain, koska odotin löytäväni niitä enemmän.

Otsikoita jotka ilman puhdas-adjektiivia viittaisivat *terveysdiskurssiin* oli rajanvedosta riippuen kolmisen- ellei nelisenkymmentä. Joissakin otsikoissa viittaussuhde oli erittäin selvä; esimerkeiksi soveltuvat ”Pillereitä vai piikke-jä?”, ”Urheilu ja lääkkeet”, ”Urheilua lääketieteen ehdoilla”, ”Urheilu — lää-ketieteen lemmikki” ja kieltämättä kekseliäs muotoilu ”Huippu-urheilijat — käveleviä lääkekaappeja?”. Otsikko ”Doping — rikollisuutta vai jalostusta?” viittaa hormonien mahdollisesti aiheuttamiin geneettisiin muutoksiin.

Koko aineiston karmeimmin vastaan tullut otsikko kuului ”Doping — oikotie Tuonelaan”. Enemmän rajatapauksen luontoisia olivat metaforat, jotka hel-posti assosioituvat terveysongelmiin, mutta saattavat viitata muuhunkin. Esi-merkkejä niistä olivat ”Doping, urheilun surma”, ”Doping — urheilun rikka-ruoho”, ”Doping — urheilun peikko” ja ”Doping – urheilun saaste”. Yksi kir-joittajista ehdotti tai vaati otsikossa, että ”Doping-tutkimuksiin panostetta-va.”

Keinotekoisuusdiskurssi, jota en edellä edes maininnut, oli otsikoissa jon-kin verran enemmän esillä tai siis ainakin helpommin aavistettavissa kuin terveysdiskurssi. Itse sana keinotekoinen/artificiell esiintyi niissä peräti 14 kertaa, esimerkkinä ”Doping — osa keinotekoisista urheilua”. Muiden sanojen varaan rakennettuja otsikoita olivat esim. ”Luonnollisen urheilun puolesta”. Kysymysmuotoisia otsikoita olivat mm. ”Keinolla millä hyvänsä?”, ”Onko urheilu enää urheilua?” ja ”Doping — normaalia urheilua?” ”Gränsen är lätt att dra”, vakuutti yksi kirjoittajista, ”Aito urheilija — luonnollinen menes-tyjä”, lupasi toinen.

Moraalidiskurssi löytyi paristakymmenestä otsikosta. Ainoa johon sisäl-tyi avainsana sellaisenaan oli ”Urheilun moraalit — häviääkö se?”, ja ainoa jossa käytettiin moraalin kanssa usein synonyymiseksi ymmärrettyä etiikka-sanaa¹⁴⁹ kuului yksinkertaisesti ”Urheilun etiikka”. Otsikko ”Doping — suu-rikin synty?” viittasi sekin moraaliseen ongelmaan, otsikko ”Idrotten i dag — artificiell och oärlig?” samaan aikaan keinotekoisuuteen ja rehellisyysongel-

maan; ne ovat tietenkin eri asioita mutta voivat esiintyä myös yhdessä. Muun-tyyppisiä tapoja lähestyä ongelmaa moraalisesti jo otsikossa olivat esim. ”Kielletty doping”, ”Paha asia” ja ”Sanasta miestä, sarvesta härkää”. Kiintoisa rajatapaus oli ”Doping — itsensä pettämistä”. Voiko itsensä ja vain itsensä pettäminen olla moraalinen ongelma? Ehkäpä.

Neljäs *kielteinen doping-diskurssi* oli luonteeltaan *yleinen* eli perustelut eivät käyneet otsikoista ilmi. Tyyppiotsikoita olivat ”Dopingia vastaan”, ”Doping pois urheilusta” ja ”Antidoping”. Tähän luokkaan menisi tarkalla erittelyllä parikymmentä otsikkoa.

Myös *vastadiskurssia* ilmeni, vaikkakin vähän. Kymmenkunta otsikkoa oli tulkittava doping-kieltoa kohtaan kielteiseksi eli doping-myönteiseksi. Kiistattomia tapauksia olivat otsikot ”Doping-sääntöjen mielettömyys”, ”Doping urheilu¹⁵⁰ sallittava”, ”Doping kuuluu huippu-urheiluun”, ”Doping — osa urheilua” sekä ”Dopingin järjettömyys — järkevää”. Rajatapauksina voidaan pitää kysymyksiä ä la ”Doping — urheilun piristysruiske?” sekä ”Onko doping vain paha asia?”

Vajaa puolet otsikoista oli *neutraaleja* ns. *etikettiotsikkoja*, jotka kertoivat vain tekstin aiheen mutta eivät mitenkään sen sisällöstä. Esimerkkejä: ”Doping”, ”Mielipiteeni dopingista”, ”Urheilun nykytila”, ”Urheilun tulevaisuus” sekä ”Vastine Pertti Hemánukselle”.

Jo otsikkojen perusteella saa aavistuksen siitä, miten hyvin konstruktio-nismin keinoin on kyetty ohjailemaan ylioppilaaksi kirjoittavien nuorten ajattelua.

Aineiden ensimmäinen läpilukeminen osoitti, että pelkkien otsikoidenkin typologisointi oli mielekäästä. Edellä lainatuista otsikoista osoittautui ironiseksi tiukin kriteerein vain yksi ja väljemmin kriteerein kaksi; toinen siis oli vähintään monimielinen.

Ensimmäiseksi varsinaiseksi tutkimustehtäväkseni määrittelen aineiden perussanomien luokittelun mittapuuna se, missä määrin aineissa hyväksytään nykyiset doping-kiellot valvontoihin ja rangaistuksiin. On siis huomattava, että en tutki suhtautumista dopingiin eli kiellettyjen aineiden käyttöön, vaan doping-kieltoihin.

Eivätkö nuo kaksi asiaa ole identtisiä? Vaikka niiden välillä on tietenkin asiallinen yhteys, ne eivät ole sitä.

Ei ole epäloogista pohjimmiltaan epäillä kaikkien doping-kieltojen mielekkyyttä, mutta samalla kannattaa toistaiseksi niiden säilyttämistä kokonaan

tai osittain — esim. niiden aineiden osalta, joiden arvioidaan parantavan eniten suorituskykyä ja samalla aiheuttavan suurimmat terveysriskit. Perusteena voi olla hieman omahyväisesti vaikkapa, että kuuluu kaikkien doping-kieltojen mielekkyyttä epäilevään vähemmistöön eikä suuri enemmistö vielä ole kypsynyt ajattelemaan asiaa ennakkoluulottomammin.

Ei myöskään ole epäloogista vastustaa perimmiltään kaikkien kieltoistalalla olevien aineiden käyttöä, mutta ei kuitenkaan kiellon muodossa, tietäen että kieltäminen on usein tehoton vastustamisen muoto. Analogisena tapauksena voidaan mainita vaikkapa Toimi Kankaanniemi, joka tunnetusti on paitsi itse täysraitis myös täysraittiuuden kannattaja, mutta ei kannata kielto lakia.

Ennen luokituksista päättämistä olen lukenut aineet läpi moneen kertaan eri ajankohtina muistiinpanoja tehden. Lopulta olen päätenyt siihen, että aineiden erittelyyn käy sama viisiluokkainen asteikko jota sovelsin Siukosen (1982a) kirjan 34 näköalapuheenvuoroa eritellessäni (ks. viitettä 60). Niinpä ensimmäinen luokka olkoon nimeltään *Hyväksyy ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltoain*.

Ilmaisujen ”ehdottomasti ja ”jyrkin sanoin” sisältö ei suinkaan välttämättä ole identtinen, mutta aineita lukiessa kävi varsin selväksi, että tässä tapauksessa niiden empiirinen yhteys oli lähes determinoitu, ts. kirjoittaja ilmensi ehdotonta doping-kieltojen hyväksymistään yleensä voimakkaain kielellisin ilmauksin. Asiaa valaisee mainittuun luokkaan sijoittamieni aineiden tyyppitapaus, jota tilan säästämiseksi olen lyhennellyt mutta vain varovaisesti ja kokonaisuuden siitä mielestäni kärsimättä:

”Dopingko ongelma?

Mitä urheilija on valmis uhraamaan menestyksensä eteen: työpaikkansa, perheensä, itsensä vai terveytensä? Pertti Hemánuksen Helsingin Sanomien kuukausiliitteen artikkelissa kirjoittaja kyseenalaistaa nykyisen huippu-urheilun ja sen keinot. Huippu-urheilu on kovaa ja rahakasta bisnestä, menestykseen pyritään keinoja kaihtamatta, mutta mihin vetää raja? Doping on urheilun paha, joka etsii nujertajaansa, lakia tai testausmetodia sen kitkemiseksi.

’Tuntuu vähän uskomattomalta, että noi Bulgarian pojat pelkällä kaurapuurolla tollasia rautoja nostaa’, manaillee painonnoston Suomen mestari Janne Kanerva urheiluruudun haastattelussa. Puhtain keinoin menestyminen alkaa olla melkoisen työn ja tuskan takana. --- Pertti Hemánus esittää artikkelissaan toteamuksen, jonka mukaan nykyisillä säännöillä ei dopingia saada kuriin. Tuen täysin kyseistä mielipidettä. Miksi testausmenetelmät ja lakiviidakko ovat jatkuvasti kaksi askelta käyttäjiä perässä?--- Tilanne pyörii eräänlaisessa noidan-

kehässä, josta ulospääsy vaati huomattavasti nykyistä radikaalimpia toimenpiteitä.

Suomi on Euroopan johtavia maita dopingin vastaisessa työssä, kuitenkin täälläkin laki asettaa rajoituksia testauksen suhteen. 'Yllätystesti', ideana arvokas, toteutuksena ei kuitenkaan onnistunut. Yllätystestiin haasteen toimittaa haastemies, jos löytää urheilijan. Haaste kun pitää toimittaa suoraan sananmukaisesti käteen urheilijalle. Yllätystestien lapsellisuudesta kertoo seuraava tapaus:

Juttelin viime syksynä erään tuttavani kanssa, joka oli lähdössä voimanoston¹⁵¹ EM-kisoihin. Kyseinen nuori mies oli parhaillaan armeijassa ja valitteli, että harjoitusolot eivät olleet parhaat mahdolliset. Kysyin, että mitä vikaa niissä nyt on? Vastaukseksi sain: 'No kun pitää olla kokoajan yhdessä paikkaa.' -- Kolme viikkoa myöhemmin saman nuoren miehen nimi oli Aamulehdessä dopingista kiinni jääneiden listalla. Ensimmäinen reaktioni oli syvä pettymys, sillä minäkin luulin niin sinisilmäisenä, että eihän nyt 'hän' mitään käytä. Juteltuani ystäväni kanssa kävi ilmi, että yllätystesti oli tehty kolme kertaa samalla viikolla armeijassa. Armeija kun on ainoa paikka josta nuoren miehen varmasti tavoittaa. Tässä tapauksessa steroidien käyttö tuli ilmi ikäväkseni, mutta mitä jos urheilija ei olekkaan tavoitettavissa? Tällä hetkellä laki on jäljessä kyseisessä asiassa ja siihen pitäisi saada nopeasti muutoksia.

Pertti Hemánus toistaa useaan otteeseen sanaa 'keinotekoinen', jolla hän viittaa dopingiin ja sen kykyyn parantaa suoritusta. --- Jos jokin keinotekoisista keinotekoisista, sitä on yritys vetää sallitun ja kielletyn raja ehdottomasti tiettyyn kohtaan ikään kuin se luonnonvoimaisesti kuuluisi juuri siihen.

Luonnonvoimaisesti, mielestäni raja ei ole ollenkaan niin vaikea vetää. Nimenomaan luonnon omat tuotteet: vitamiinit, proteiinit ja muut tärkeät ravinneosat ovat sallittuja. Lukuunottamatta muutamia luonnontuotteita esimerkiksi kahvi, joka sisältää kofeiinia, joka on kielletty piriste.

Kemiallisesti tuotetut ja jalostetut tuotteet ovat kaikkea muuta kuin luonnollisia. --- Kaurapuuro tuskin lisää fyysistä suorituskykyä eikä varmastikaan aiheuta sivuvaikutuksia.

--- Valistus ja tiedon levitys ovat parhaat keinot doping ongelman poistamisessa. --- ”

Ryhdyin erittelemään tätä tyyppivastausta. Teen sen tavalla, joka muistuttaa mestarointia, ehkä suorastaan besserwiserismiä. Arvaan että se ei välttämättä miellytä lukijaa, kenties ei itseänikään. Puolustaudun vain sillä kokeumuksella, joka minulla tekstintulkintojen lukijana ja tekijänä on: tuota työtä ei voi hedelmällisesti tehdä, jos on liian hienotunteinen kirjoittajaa kohtaan.

Tämän erittelyn näkökulmasta *kyseisen aineen olennaisia puolia ovat: 1) terveysriskien esiin ottaminen, 2) dopingin keinotekoisuuden korostaminen,*

3) dopingin näkeminen moraaliseksi ongelmaksi, 4) kovien dopinginvastaiten toimien ehdottaminen sekä 5) suhteellinen jyrkkäsanaisuus.

Aine alkaa sillä, että (dopingia käyttävä, sitähan kirjoittaja tarkoittaa) urheilija on valmis menestyksensä hyväksi uhraamaan terveytensä. Sen enempää asianomainen ylioppilaskokelas ei asiaa korosta eikä hän myöskään problematisoi sitä. Hän eroaa monista muista kirjoittajista siinä suhteessa, että hän ei miellä dopingiksi vain hormoneja eikä myöskään vain hormoneja ja kovia piristeitä yhdessä, vaan ilmeisesti tuntee useimpia paremmin kieltoistan ja myös kofeiinin sisältymisen siihen. Hän ei mainitse, että pieni määrä kofeiinia sallitaan. Mutta mikä olennaista, hän ei kysy merkitseekö jopa kofeiinirajan niukka ylittäminen sitä, että urheilija on valmis uhraamaan terveytensä. Hän ei muista, että eräät huippu-urheilijat ovat jo paljon ennen Heli Rantasta arvostelleet kofeiinikieltoa.¹⁵² Paljonko aineen tekijä itse ennen kirjoituksiin lähtöään on nauttinut kahvia? Puhe kaurapuurosta on nokkelaa ja esimerkki retorisesti hyvin valittu, mutta voiko kirjoittaja olla varma, etteikö myös kieltoistan ulkopuolisilla viattomina pidetyillä aineilla kenties ole sekä urheilijan suorituskykyä lisääviä että terveystriskejä aiheuttavia vaikutuksia?¹⁵³

Viimeinen kysymys johtaa jälleen keinotekoisuuden korostamisen jäljille. Kirjoittajan mukaan ei ole ”ollenkaan niin vaikea” vetää luonnollisuuden ja keinotekoisuuden rajaa. Hän ei ota huomioon, että esim. Timo Seppäläkään ei ole täysin tyytyväinen nykyiseen kieltoistaan, eikä myöskään sitä että kieltoista pitenee jatkuvasti vaikka joskus siltä on myös poistettu joitakin aineita. Pitenemisen pystyy tietenkin selittämään sillä, että apteekkeihin tietävästi tulvii lääketehtaista yhä uusia valmisteita, mutta miten selittää aineiden vapauttamiset?

Kirjoittaja joka pitää luonnollisuuden ja keinotekoisuuden eli siis sallittujen ja kiellettyjen aineiden rajanvetoa helppona sanoo implisiitisti lukijalle, että hänellä on loistavat ellei suorastaan täydelliset tiedot kaikkien maailmassa esiintyvien luonnontuotteiden ja synteettisten tuotteiden vaikutuksista. Todennäköisesti hän ei kuitenkaan ajattele noin hybridisesti, vaan on legalisti: uskoo empimättä etten sanoisi sokeasti että nykyinen kieltoista on ainoa oikea.

Dopingin käyttöön liittyvän moraalisen ongelman kirjoittaja kuittaa varsin vähällä: hän mainitsee ”syvän pettymyksen”, jonka hän koki kun ystävä oli joutunut kiinni anabolisten steroidien käytöstä. Hän ei oikeastaan ekspli-

siitillä tasolla moralisoi tätä lainkaan. Asiaan saattaa vaikuttaa ystävyysuhde, joka hillitsee kirjoittajaa.¹⁵⁴

Kovien dopinginvastaisten toimien vaatiminen on aineessa mitä eksplisiteimmin esillä. Kirjoittaja käyttää sanoja ”lakiviidakko” ja ”laki”, mitä on hankala tulkita muutoin kuin että hän kuvittelee doping-kiellon sisältyvän rikoslakiimme. On vaikea sanoa, mistä tuo käsitys on voinut syntyä; urheilujournalismia tuskin voi siitä syyttää, koska se tekee tapaus tapaukselta selväksi, että kilpailukiellot dopingista antavat KOK ja urheiluliitot. Tosin on mahdollista että sana ”laki” on tässä ymmärrettävä kuvaannollisesti. Mitä ”lain” kiristäminen konkreettisesti merkitsisi, jää epäselväksi. Miten ”lailla” voitaisiin turvata se, että yllätystestaajan saapuessa urheilija on aina tavoitettavissa? Sehän merkitsisi käytännössä urheilijan elämän kahlitsemista vapaudenriiston muodossa tai sen rajoille, mikä olisi oikeusperiaatteittemme ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten vastaista.

”Lakihenkisyyden” kanssa ristiriidassa taas on, että kirjoittaja aineensa lopuksi pitää valistusta ja tiedonlevitystä parhaina keinoina taistelussa dopingia vastaan.

Suhteellista jyrkkäsanaisuutta aineesta löytyy, vaikka verraten vähän. Huomio kiintyy sanontaan ”Doping on urheilun paha, joka etsii nujertajaansa---”. Se sisältää absoluuttisen väitteen, sillä kirjoittaja ei missään, ei siis myöskään pois jättämässäni kohdissa, edes vihjaa siihen, että urheilussa olisi mitään muuta pahaa kuin doping. Niin ikään kirjoittaja siteeraa kommentoimatta suomalaista painonnostajaa, joka epäilee bulgariaalaisten kilpatoveriensä käyttävän kiellettyjä aineita. Hän ei esitä epäilyään ilmaisun valöörejä ajatellen jyrkin sanoin, mutta hän esittää sen ilman mitään muuta näyttöä kuin että he ovat ”liian” hyviä. Tällaisten vihjailujen asiallisuutta ja moraalisuutta on suomalaisessakin urheilujournalismissa viime aikoina, ehkä katumuksen hengessä, myös alettu arvostella.¹⁵⁵

”Jyrkän linjan” tyyppitapaukseksi katsomani aine sijoittuu äärilaidalle vain yhdessä suhteessa: ehdottaessaan — vaikkakin varsin abstraktisti — kovia dopinginvastaisia toimia. Kaikissa muissa suhteissa eli dopingin terveysriskien, sen keinotekoisuuden ja siihen liittyvän moraaliiongelman sekä esityksen jyrkkäsanaisuuden osalta on löydettävissä vielä voimakkaammin dopinginvastaisia aineita. Toisaalta on löydettävissä aineita, joiden jättämä yleisvaikutelma on vähemmän jyrkkä kuin tyyppitapauksen jaltai joissa ei ehkä oteta lainkaan esiin kaikkia edellä mainittuja näkökohtia. Silti myös ne vastak-

kaisten näkökohtien puuttumisen ja ”dopingista vapaan” urheilun kaunomaalailun vuoksi on vietävä jyrkimpään luokkaan, olkoonkin että siitä tulee jonkin verran heterogeeninen.

Tuossa siis tulivat mainituiksi ne kaksi kriteeriä, joiden luokittelua tehdessäni katsoin yhdessä ratkaisevan, edustaako aine jyrkän doping-kielteistä linjaa. Entä jos nuo kaksi mittapuuta joutuivat ristiriitaan toistensa kanssa? Tämä oli harvinaista. Jos aineessa edes inventoitiin vastakkaisia näkökohtia — mainittiin argumentteja jotka suhteellistaisivat ja siten lieventäisivät dopingin hylättävyyttä ja/tai puhuisivat doping-kieltolain kumoamisen tai lieventämisen puolesta – siinä yleensä myös myönnettiin kilpa- ja huippu-urheiluun keinotekoisuudessaan liittyvän monia muitakin ongelmia ja epäkohtia kuin doping. Tämä pehmensi doping-kieltolain kannatusta, vaikka ei muutanut sitä minkäänasteiseksi dopingin hyväksymiseksi.

Lopulta viimekätiseksi yksittäiseksi tekijäksi katsoin sen, oliko aineessa mainittu vastakkaisia näkökohtia vain, jotta ne voitaisiin hylätä ja mahdollisesti niiden kannattajia rajustikin arvostella. Tällöin aine pohjimmiltaan oli jyrkällä linjalla.

Seuraavassa on, jälleen lyhenneltynä, tyyppitapaus luokkaan *Hyväksyy maltillisesti doping-kieltolain* viemästäni aineesta:

”Doping

--- Myös kirjoittaja muistaa Martti Vainion käryn Los Angelesin olympialaisissa. Tapauksen seurauksena oli se, että häntä ei moitittu siitä, että hän oli käyttänyt kiellettyjä aineita vaan siitä, että hän jäi kiinni testeissä. Ennen tätä tapausta tuntui dopingin käyttö mahdottomuudelta Suomessa, mutta tämä tapaus avasi monien silmät.---

Brittijulkaisun toimittajan Richard Nicholsonin mukaan KOK:n lääketieteellistä komissiota voidaan luonnehtia ’itseään säilyttäväksi harvainvallaksi’ ja lisäksi se on myös ’tieteellisesti amatöörimäinen ja puutteellinen’. Olen ihmetellyt saksalaisen Katrin Krabben tapausta, hän jäi kiinni kielletyistä aineista ja aluksi ei tiedetty tuomitaanko häntä vai ei? Voiko dopingia käyttää jos on hyvät suhteet päättäjiin? Ehkä, koska jotkut eivät jää kiinni koskaan ja kiinnijääneiden tuomiot vaihtelevat laidasta laitaan, jota myöskin kirjoittaja kyselee.

--- Hemánus lähteekin hakemaan sanalle ’keinotekoinen’ vastakohtaa ja saa tulokseksi luonnollisen, aidon ja alkuperäisen. Mutta valitettavasti niin minunkin kuin kirjoittajan mielestä luonnollinen, alkuperäinen ja aito urheilu voidaan unohtaa melkein kokonaan nykyään, ehkä sitä voi löytyä vielä lasten keskuudesta.

Nykyaikana etenkin huippu-urheilu on rankkaakin rankempaa työtä kuten artikkelissa kerrotaan. Ei pelkästään riitä, että harjoittelet töiden jälkeen ja lomapäivinä vaan täytyy luopua työstä urheilun vuoksi. Näiden kaiken lisäksi tarvitaan myös valmentaja valvomaan ja ohjaamaan suorituksia. Tarvitaan myös huoltomiehiä ja ruuanlaittajia ja parhaat olosuhteet harjoitteluun löytyy muutamien tuhannen kilometrin päästä. Kysyn vaan kirjoittajan kanssa yhteen äänessä, että "tämähkö on luonnollista, aitoa ja alkuperäistä urheilua"? Eihän se sitä ole ---.

Kuten artikkelissa kerrotaan, että huippu-urheilija tarvitsee monenlaista auttajaa: 'on valmentaja, hieroja, lääkäri, fysioterapeutti, ravitsemusterapeutti, psykologi, psykiatri, pappi, julkisuuskonsultti'. Olen vakuuttunut siitä, että monien auttajien kohdalla ei riitä vain yksi henkilö. Ennen tämän talven olympiakisoja Norjan hiihtäjä Vegard Ulvangia hoiti useita kymmeniä lääkäreitä ja fysioterapeutteja. Eihän yksi urheilija ehkä käytä näitä kaikkia palveluja mutta yllättävän paljon kumminkin, esimerkiksi hiihtäjämme Jari Isometsä joutui turvautumaan psykologin apuun ennen olympialaisia. Moniko vanhemmista ihmisistä ajattelisi, että hiihdossa tarvitaan psykologia?

--- Itse lukeudun huippu-urheilun kannattajiin ja toivon myöskin uusia ennätyksiä. Mutta silti vastustan dopingia jyrkästi, mutta ehkä emme enää pysty vastustamaan tekniikan kehittymistä tällä alalla.---

Aineen olennaisia puolia, huomioon ottaen myös pois jättämäni kohdat, ovat: 1) *kilpa- ja huippu-urheilun yleisen keinotekoisuuden korostaminen, myös ilman dopingia harjoitettavan urheilun varsin voimakas kritiikki — joskin se yhdistyy huippu-urheilun kannattamiseen —*, 2) *dopingin terveystarkistuksen esiin ottaminen, joskaan ei kovin voimakkaasti*, 3) *dopingin näkeminen moraaliseksi ongelmaksi, joskaan ei lainkaan voimakkaassa mielessä ja* 4) *eräänlainen determinismi eli epäily, että doping on tullut urheiluun jäädäkseen.*

Riittänee kun kommentoin noista kohdista ensimmäistä. Kirjoittajan väitteet huippu-urheilijan tarvitsemista apu- tai tukihenkilöistä ovat paljon puhuvia. Sitä että Ulvang olisi tarvinnut uskomattoman tuntuisesti "kymmeniä lääkäreitä ja fysioterapeutteja" en ole ennen kuullut; en ryhdy asiaa tarkistamaan eikä väitteen todenperäisyys olekaan tämän tutkimustehtävän kannalta olennaisin asia. Sen sijaan on tärkeää nähdä, että kun kirjoittaja rehellisen tuntuisesti näkee ja myöntää koko kilpa- ja huippu-urheilun perimmäisen keinotekoisuuden, hänen doping-kritiikkinsä ja -kielteisyytensä lähes pakosta asettuu omalle paikalleen osaksi ja vain osaksi urheilun yleisen keinotekoisuuden kritiikkiä.

Ohi noiden neljän kohdan totean, että kirjoittaja aivan toisin kuin eräät ”jyrkän linjan” aineen tekijät näkee nykyisessä doping-valvonnassa ja -rangastuskäytännössä olevan paljon vialla. Hän esittää vain toisin sanoin oivaluksen siitä, että doping-kontrolli on myös urheilujohtajien vallankäytön väline, tekee mahdolliseksi suosinnan ja syrjinnän. Epäolennaista taas on, että Krabben tapausta on minusta vaikea pitää esimerkkinä suosimisesta ja helppo nähdä syrjintänä.

Paradoksaalista tai ei, vaikka kirjoittaja sanoo hylkäävänsä dopingin ”jyrkästi”, en ole vienyt hänen ainettaan jyrkimpään luokkaan vaan tulkitsen sen dopingin maltilliseksi vastustamiseksi, jota myös sävyttää determinismiin liittyvän alistuneisuuden häivä (”ehkä emme enää pysty vastustamaan...”). Luokitusta ei siis ratkaise yksittäinen sana, vaan aineen koko perussävy.

Niin kuin ensimmäiseen esimerkkiaineeseen niin myös toiseen pätee, että se tyyppitapausten idean mukaisesti sijoittuu jotenkin keskelle, ts. samaan luokkaan vietyjen aineiden joukossa oli sekä tyyppitapausta voimakkaammin että lievemmin dopingia vastustavia. Edelliset olivat yleensä verraten intohimottomia kirjoitelmia, joissa ei korostettu kilpa- ja huippu-urheilun yleistä keinotekoisuutta niin voimakkaasti kuin siteeratusta aineessa. ”Jyrkän linjan” aineista ne erotti se, että niissä ei myöskään maalailtu dopingin pahuutta, vaan otettiin verraten toteavasti kanta nykyisten doping-sääntöjen puolesta. Tyyppitapausta lievemmin doping-kieltolakia kannattavat operoivat toisaalta toisaalta -tekniikalla osoittaen ymmärtämystä myös dopingin täyttä tai osittaista sallimista kohtaan, mutta lopuksi he asettuvat nykyisten kieltojen kannalle.

Siirryn tyyppitapaukseen aineista, jotka olen luokitellut doping-kieltolain suhteen *neutraaleiksi*:

”Urheilu ja lääkkeet

Urheilu on menetännyt alkuperäisen ihanteellisuutensa. Ennen osallistumista pidettiin tärkeimpänä, nykyään muu kuin voitto ei merkitse mitään. ---

Viime aikoina on lehdissä ollut paljon juttua siitä miten urheilijat käyttävät erilaisia aineita suorituskykynsä parantamiseen. Kirjoittajat ovat aina kauhistelleet miten kauhean vaarallista erilaisten dopingaineiden käyttö on. Esimerkiksi puhuttaessa anabolisista steroideista, kirjoittajat kirjoittavat kuin ne olisivat jotain tappavaa myrkyä. Sivuvaikutuksiksi on yleensä lueteltu sairauksia kuten maksasyöpä ja keltatauti tai jopa kuolema. Tässä unohdetaan tai tahallisesti peitetään kuitenkin eräs tärkeä asia. Dopingaineina käytettävät aineet ovat yleensä lääkkeitä, niillä on sivuvaikutuksia kuten muillakin lääkkeillä jos niitä käytetään väärin. Näitä lääkkeitä käytetään siis ihmisen hengen

pelastamiseen tai terveydentilan ylläpitämiseen ei suinkaan tappamiseen. Esimerkiksi tieteellisesti on pystytty todistamaan, että on olemassa yksi ainoa anabolinen steroidi, joka saattaa myötävaikuttaa maksasyövän syntyä. Tämä sivuvaikutus liitetään lehtien propagandahakuisissa kirjoituksissa lähes jokaiseen doping aineeseen. ---

--- perinteisin ja suosituin dopingin muoto on hormonidoping. Tämä tarkoittaa sitä, että urheilija käyttää ylimääräisiä hormoneja suorituskykynsä parantamiseen. Urheilussa käytettävät hormonit ovat pääasiassa testosteronia ja sen johdannaisia anabolisia steroideja mutta jonkin verran on liikkeellä myös kasvuhormonia ja jopa insuliinia. Näistä ja monista muista dopingaineista urheilijat saavat tietoa lukuisista julkaistuista doping-opaista.

Dopingaineiden käyttöä pyritään estämään dopingtesteillä. Nämä eivät kuitenkaan paljoakaan urheilijoiden dopingin käyttöä vähennä, sillä dopingoppaista löytyy yksityiskohtaista tietoa myös peiteaineista.---

Mutta kuten Markku Alénin artikkelissa mainitaan niin yleensä hormoneja käytetään vain harjoituskaudella. Tämä johtuu varmaankin siitä, että hormoni-
valmisteet ovat kaikista helpoimmin havaittavissa testeissä.

Tämän hetken tilanteesta dopingaineiden käytön suhteen hyvän kuvan saa, kun katsoo eräiden USA:n naisprinttereiden ruumiinrakennetta tai seuraamalla, kun kiinalaiset naisjuoksijat tekevät ennätyksiä kuin liukuhihnalta.”

Olellaisia juuri tämän aineen piirteitä ovat: *1) keskittyminen dopingin lääketieteelliseen puoleen, 2) sellaisten väitteiden kyseenalaistaminen ja torjuminen, jotka kirjoittajan käsityksen mukaan propagandistisesti liioittelevat kiellettyjen aineiden haittavaikutuksia, 3) dopingin samoin kuin koko kilpailu-urheilun yleisen keinotekoisuuden lähes täydellinen sivuuttaminen, 4) moraalisten näkökohtien täydellinen sivuuttaminen sekä 5) kieltäytyminen ottamasta mitään kantaa doping-kieltoihin.*

Huomiota ansaitsee että kirjoittaja antaa sen kuvan kuin hän olisi perehtynyt doping-lääketieteeseen erittäin hyvin, paremmin kuin useimmat muut samasta aiheesta aineen kirjoittaneet. Hänen aineensa sisältää minulle tuntemattoman väitteen, jonka mukaan maksasyövän syntyä edistää yksi ainoa anabolisten steroidien alalaji. En ryhdy tarkistamaan väitteen todenperäisyyttä, koska se ei tässäkään yhteydessä ole aivan olellainen kysymys.¹⁵⁶ Sen sijaan oman ammattini pohjalta minun on helppo yhtyä siihen näkemykseen, että suuressa populaarissa julkisuudessa — lääketieteellinen erityisjulkisuus on toinen asia — doping normaalisti samaistetaan kaikkein vaarallisimpiin tai niiksi katsottuihin kiellettyihin aineisiin ottamatta huomioon kiellettyjen aineiden suurta määrää ja laadullista heterogeenisuutta, mistä seuraa että niiden aiheuttamien terveysriskienkin täytyy vaihdella laajalla asteikolla.¹⁵⁷

Toisaalta on huomattava, että kirjoittaja ei kiellä dopingin kaikkia terveysriskejä. Kiintoisaa on kirjoittajan tieto doping-oppaista, joissa kerrotaan mm. peiteaineista ja jotka siis selvästi on tarkoitettu doping-kieltoa uhmaaville urheilijoille. En ole koskaan kuullut kyseisentyypisistä suomalaisista oppaista, mutta pidän uskottavana että niitä on englanniksi olemassa eivätkä ne juridisesti varmaankaan voi olla kiellettyä kirjallisuutta.

Uskoa kirjoittajan lääketieteen tuntemuksen pätevyyyteen saattaa horjuttaa se, että hänkin tekee päätelmiä kiellettyjen aineiden käytöstä urheilijoiden ulkoisen olemuksen perusteella.

Joka tapauksessa aine voimakkaine näkökulman rajauksineenkin tai juuri siksi on sisäisesti looginen eli siis koherentti: kirjoittajan mukaan dopingin terveyshaittoja liioitellaan suuresti, minkä vuoksi nykyisiä kieltoja voi epäillä — implisiitisti esiin tuotu kanta — ilman että aineessa muulla tavoin edes otetaan esiin doping-kieltolain mahdollinen kumoaminen tai lieventäminen. Aineen voidaan ajatella edustavan sitä tekstityyppiä, jota myös eräät journalismin suuntauksat suosivat ja jossa päätelmien tekeminen jätetään lukijalle.

Useat muut neutraalit aineet poikkesivat tyyppitapauksesta siinä, että ne olivat vähemmän lääketieteellispainotteisia ja ottivat enemmän huomioon muitakin relevantteja näkökohtia. Varsin normaali neutraalin aineen logiikka operoi paljolti kilpa- ja huippu-urheilun yleisellä keinotekoisuudella, joka kirjoittajien mukaan olisi tosiasia ilman dopingiakin. Tältä pohjalta oli verraten helppo olla ottamatta kantaa doping-kieltolakiin. Voidaan kysyä poikkesiko tämä ajatuksenjuoksu mitenkään olennaisesti tyyppitapauksen logiikasta. On kysymys doping-problematiikan suhteellistamisesta, jota voitaisiin kutsua myös demystifioimiseksi. Kiellettyjen aineiden yltä riisutaan se irvokkuuden huntu, joka niiden ylle konstruktionistisesti on puettu.

Neljäs tyyppitapaukseni menee luokkaan *Hylkää maltillisesti doping-kieltolain:*

”Dopingin käyttö

Dopingia on käytetty huippu-urheilussa vuosikymmeniä. Dopingista saatava pienikin hyöty auttaa todella paljon, kun kilpaillaan maailman eliitissä, jossa urheilijoiden erot ovat äärimmäisen pieniä.---

Pertti Hemánus ottaa kantaa dopingin käyttöön artikkelissaan ’Doping’, joka julkaistiin Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä 23. tammikuuta 1993. Hemánus ei kerro suoraan mielipidettään dopingin luvallisuudesta, mutta ilmaisee sen sijaan selvästi, kuinka keinotekoista urheilua hänen mielestään on. --- Tässä asiassa olen samaa mieltä Hemánuksen kanssa. Huippu-urheilijat uhraavat

kaiken muun urheilulle niin perusteellisesti, että tuntuu oudolta kieltää heiltä joidenkin suorituskykyä parantavien aineiden käyttö.

On kuitenkin toisaalta ymmärrettävää, että dopingin käyttö on kiellettyä. Aineiden haittavaikutukset ovat yleisesti tiedossa, eivätkä kaikki urheilijat ole valmiita riskeeraamaan terveyttensä. Siksi on epäilemättä, jos jotkut menestyvät dopingin avulla. Säännöistä huolimatta dopingia käytetään, eikä sitä voida kokonaan estää.---

Doping-aineiden määrittelemisen ei ole suinkaan yksinkertaista. Ei ole olemassa selvästi erottuvaa ryhmää, johon kuuluvat aineet voidaan julistaa kielletyiksi. ---Aineiden erot voivat olla pieniä ja siksi uudesta tuotteesta ei aina etukäteen tiedä määritelläänkö se dopingiksi. ---

Perti Hemánus tyytyy artikkelissaan arvostelemaan nykyisessä urheilukulttuurissa dopingiin liittyviä asenteita. Hän jättää käsittelemättä sen mahdollisuuden, että doping olisikin sallittava. Omaksi kannakseni on muodostunut se, että doping lääkärin valvonnassa pitäisi sallia. Nykyinen dopingin käyttö tapahtuu salassa ja mahdollisesti epäpätevän henkilön ohjauksessa. Oikeissa käsissä haittoja voitaisiin vähentää, ja lisäksi dopingiin liittyvä rikollisuus voitaisiin saada kuriin, kun doping-aineita saisi laillisesti.

--- Urheilijan ammatti on henkilökohtainen valinta. Urheiluun liittyy paljon muitakin terveysriskejä kuin ne, joita doping aiheuttaa. Urheilija ottaa jo siinä riskin, kun hän päättää kilpailla lajissa, joka voi olla vaarallinen. Kun doping-aineiden käyttö sallittaisiin, tähän asti kärähtämistä pelänneet urheilijat voisivat aloittaa käytön, mikäli he haluavat. Silloin kilpailijat olisivat viimeinkin samalla lähtöviivalla.”

Olennaista tälle aineelle on 1) kilpa- ja huippu-urheilun yleisen keinotekoisuuden korostaminen, 2) sen kiistäminen että dopingin salliminen enää mainittavassa määrin lisäisi keinotekoisuutta, 3) dopingin aiheuttamien terveysriskien myöntäminen, kuitenkin niin että urheiluun liittyy monia muitakin suuria terveysriskejä, 4) sen myöntäminen että on epäilemättä menestyä dopingin avulla, jos kaikki eivät käytä kiellettyjä aineita, 5) ratkaisuehdotus: viisainta olisi sallia doping lääkärin valvonnassa.

Muihin tähänastisiin tyyppitapausaineisiin verrattun kirjoittajan tuoma lisä terveysdiskurssiin on huomionarvoinen: hän näkee kilpa- ja huippu-urheilun muutkin suuret terveysriskit kuin dopingin. Tämä on loogisessa yhteydessä sen kanssa, että hän ylimalkaan suhteellistaa dopingin pitäen sitä vain yhtenä keinona monista, joilla urheilija yrittää maksimoida suorituskykynsä. Dopingia kirjoittaja ei kuitenkaan ihanno, vaan myöntää siihenkin liittyvän terveysriskejä ja epäilemättä. Edelliset ovat väistämättömiä, jälkimmäinen elimi-

noitavissa sallimalla doping kaikille. Ajatusrakennelman voinee myöntää loogiseksi ja koherentiksi myös ilman, että kannattaisi sitä.

Muut samaan luokkaan viemäni aineet noudattivat yleensä vastaavanlais-ta kaavaa. Yksikään kirjoittaja ei aivan erityisellä tavalla korostanut dopingin ja vain sen terveystriskejä. Toisaalta ei kellään — ei myöskään tyyppitapaus-aineen kirjoittajalla — ollut tietoja eikä arvioita esim. nyrkkeilyn ja mootto-riurheilun valtavista kuolonuhrien määristä. Ne olisivat olleet omiaan herättä-mään koko doping-keskustelussa toistaiseksi harvinaisen kysymyksen — ku-ten sanottu Pänkäläiseltä (1993) sen tosin löytää —: miksi suurimmat riskit sallitaan ja eräät todennäköisesti pienemmät kielletään? Sikäli kun aineissa käsiteltiin dopingin käytön epäreiluusproblematiikkaa, ratkaisuehdotus oli sama kuin tyyppitapauksessa: sallimalla käyttö kaikille saataisiin kaikki kil-pailijat dopingin suhteen samaan asemaan.

Viides ja viimeinen tyyppitapaus edustaa luokkaa *Hylkää ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltolain:*

”Doping kuuluu urheiluun

Pertti Hemánus käsittelee Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä 23.1.1993 olleessa artikkelissa doping-aineiden käyttöä urheilussa. Hän ei ainoastaan paheksu doping-valmisteiden hyödyntämistä, vaan ylipäättänsä kaikkia urhei-lijan tarvitsemien lisäravinteiden käyttöä. Hän pitää kokopäivätoimisten ur-heilijoiden toimintaa ’keinotekoisena’.---

Hemánuksen kuva luonnollisesta urheilijasta on hassu. Esimerkiksi joku kor-keasti koulutettu filosofian tohtori olisi aito, luonnonmukainen urheilija, kun-han kävisi silloin tällöin kilpailuissa ’tempasemassa painot ylös’. Jos kerran intohimoinen tietokone-erikoisasiantuntija saa omistaa elämänsä naputtelulle, niin miksi vastaavaa ei saisi sallia myös urheilijalle?

Urheilija tarvitsee lisäravinteita. --- Urheilijalle olisi myös hyötyä jos hän pystyisi harjoittelemaan enemmän kerralla ja useammin. Tähän hän pystyykin eri hormonivalmisteiden avulla.

Doping-valmisteiden käyttökielto pitäisi kumota, sillä nykyisillään se vain vaikeuttaa urheilemistä. Urheilijahan joutuu kiellon vuoksi käyttämään myös sellaisia aineita, jotka estävät doping-testissä kiinni jäämisen. Pelko kiinnijää-misestä on varmaankin hormonien suurin terveystriksi.

Nykyisillä hormonivalmisteilla on sivuvaikutuksia, joiden sanotaan olevan vakava uhka terveydelle. Tämä pitää varmasti paikkansa, sillä nykyisten kiel-tojen puitteissa ei ole mahdollista varmistautua doping-aineiden puhtaudesta. Lisäksi on muistettava, että hormonivalmisteiden haittavaikutukset johtuvat usein yliannostuksesta. Hormonien käyttöohjeitakaan ei voi varmistaa keneltä

tahansa, koska niitä on käytettävä salaa kulissien takana. Käyttökiellon poistaminen olisi siten ensimmäinen askel kohti terveellisempiä doping-aineita.---

Doping-aineita voidaan käyttää myös kohtuullisesti, oikein. Itse asiassa pitkäaikainen kova 'dopaaminen' muuttuu jopa urheilua häiritseväksi. Pelko siitä, että hormonien laillistaminen yllyttäisi urheilijoita näiden aineiden liika-käyttöön on perätön.

Hormonien käyttöä ei voida estää pelkillä kielloilla. Muutama kiinnijääminen silloin tällöin saattaa antaa vaikutelman, että hormonien käyttämisestä jää aina kiinni. Todellisuudessa valvonta on melko huteraa. Ehkäpä Kansainvälinen Olympiakomitea, KOK, salaa hyväksyykin hormonien varovaisen käytön.

Nykyinen doping-kielto muistuttaa hieman kieltolakia. Kuviteltiinhan lain antamisen aikoina alkoholin vievän kansan täysin rappiolle. Vastaavasti nyt luullaan hormonien tuhoavan urheilijan terveyden. Kieltolaki ei kuitenkaan pystynyt estämään alkoholin käyttöä, eikä pysty doping-kieltokaan estämään hormonien käyttöä. Doping kuuluu urheiluun."

Aineen voisi olettaa olevan otsikosta alkaen tietoisien provokaativinen kirjoittajan omaa äidinkielenopettajaa ja Ylioppilastutkintolautakuntaa kohtaan. Toisaalta aineessa ei ole yhtään kohtaa, joka viittaisi siihen että tekstiä ei olisi kirjoitettu yhtä vilpittömässä mielessä kuin dopingin jyrkästi tuomitsevat tekstit varmaan ovat. Kirjoittajan motiivien pohtiminen ei liene hedelmällistä.¹⁵⁸

Olennaista puheena olevalle tyyppitapaukselle on: *1) kilpa- ja huippu-urheilun keinotekoisuusproblematiikan "selittäminen pois" sillä perusteella, että kaikki suorituskykyä lisäävät keinot ovat yhtä luonnollisia, myös doping, 2) myöntämällä dopingin terveysriskit, jotka kirjoittajan mukaan eivät kuitenkaan ole suuria, 3) dopingin epäreiluusongelman sivuuttaminen sekä 4) päätyminen ehdottamaan doping-kieltolain täydellistä kumoamista, minkä ei edes tarvitse lisätä dopingin käyttöä.*

Vähätteleekö kirjoittaja dopingin terveysriskejä vai ei, sitä lukija voi itse arvioida edellä olevan lähes täydellisen sitaatin pohjalta. Kiintoisaa joka tapauksessa on kirjoittajan pitäytyminen yksinomaan hormoneissa ikään kuin ne olisivat ainoat kielletyt aineet. Voisi odottaa että hän doping-kieltolain täysin hylätessään reagoisi myös ja ehkä nimenomaan niihin moniin tavallisiin lääkeaineisiin, jotka ovat kaikille muille sallittuja mutta urheilijoilta kiellettyjä. Näin hän ei kuitenkaan tee. Kenties kirjoittajan on katsottava olevan — Littusen (1962) ilmeikästä käsitettä käyttäkseni — *kapinallisesti sidoksissa* tavanomaiseen doping-diskurssiin; urheilujournalismissahan usein miltei samastetaan kielletyt aineet yleensä ja hormonit.

Muissa samaan luokkaan viemissäni aineissa ei urheilun keinotekoisuuden ongelmaa yleensä häivytetty pois samalla tavoin kuin tyyppitapauksessa. Ajatuskulku saattoi olla näennäisesti aivan toinen: kaikki kilpa- ja huippu-urheilussa on jo totaalisen keinotekoista ilman dopingiakin. Lopulta nämä kaksi näkemystä tulevat *eri teitä samaan tulokseen*: jos mikään ei ole keinotekoista, ei siis myöskään doping, ja jos kaikki on keinotekoista, myös doping, kummassakaan tapauksessa ei erilaisten urheilijan suorituskykyä parantavien keinojen välillä ole eroa. Doping ei ole erikoisasemassa, se on lopullisesti dymystifioitava sallimalla vapaasti sen käyttö.

Vihdoin on aika esittää laskelmani tulokset. Vastoin alkuperäisiä kaavajajani en erittele aineita kielipohjaisesti. Tämä johtuu siitä, että ruotsinkielisten aineiden määrä jäi vähäiseksi eikä kieleen liittyviä järjestelmällisiä sisällöllisiä eroja ollut havaittavissa.

Taulukko

Kevään 1994 ylioppilaskirjoituksissa aiheesta nro 14 kirjoitettujen äidinkielen aineiden sisällöllinen jakautuma

Sisältöluokka	miehet		naiset		yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
Hyväksyy ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltolain	59	44	29	43	88	44
Hyväksyy maltillisesti dopingkieltolain	45	34	24	35	69	34
Neutraali	13	10	11	17	24	12
Hylkää maltillisesti dopingkieltolain	12	9	3	4	15	7
Hylkää ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltolain	5	4	1	1	6	3
Yhteensä	134	101	68	100	202	100

Yllätys ei tietenkään ollut jakautuman perusmuoto eli sen vinous. Kirjoittajien suuri enemmistö hyväksyy doping-kieltolain, useampi vieläpä ehdottomasti ja jyrkin sanoin kuin maltillisesti. Noiden kahden luokan raja on luonnollisesti liukuva ja on täysin korrektaa myös yhdistää nuo luokat ja todeta, että peräti *78 prosenttia kirjoittajista pitää nykyistä doping-kieltoja oikeina*. Sama prosenttiosuus koskee niin miehiä kuin naisia. Neutraalin luokkaan tuli suhteellisesti enemmän naisia kuin miehiä, mutta doping-kieltolain joko maltillisesti tai ehdottomasti ja jyrkin sanoin hylkäävien luokkiin vastaavasti enem-

män miehiä. *Naisten doping-kielteisyys osoittautui jonkin verran suuremmaksi kuin miesten*, vaikka ero ei ole suuri. Ero selittyy luontevasti naisten pienemällä alttiudella ottaa riskejä.

Minulla ei tietenkään ole mitään sitä vastaan, että noita lukuja käytetään hyväksi keskustelussa yhtenä pienenä argumenttina doping-kieltojen puolesta. Se mitä puheena olevat 202 ylioppilaskokelasta edustavat ei ole tilastollinen ongelma, koska aineistokaan ei ole tilastollinen otos mistään perusjoukosta, vaan kysymys on itsevalikoitumisesta, tietyn aiheen valitsemisesta ylioppilaskirjoituksissa. Aineisto edustaa vain puheena olevan 202 henkilön itsensä ajattelua.

Toisaalta en näe syytä epäillä, etteivätkö aineet olisi olleet perusnäkemyselstään suunnilleen samanlaisia, vaikka kaikkien kevään 1994 abiturienttien olisi ollut pakko kirjoittaa dopingista. Tuskin jakautuma olennaisesti muuttuisi myöskään siinä tapauksessa, että koko Suomen nuorisoa edustavalta tilastolliselta otokselta olisi kysytty tuolloin tai kysyttäisiin nyt (kirjoitan tätä 13.9.96) suhtautumista dopingiin. Tai koko Suomen kansaa edustavalta otokselta.

Totta kai yhteiskuntamme ilmapiiri on doping-kielteinen. Siitä vakuuttukseen riittää, kun asuu tässä yhteiskunnassa, tekee havaintoja ja tulkitsee niitä.

Itse odotin aineilta vielä säröttömämpää doping-kielteisyyttä. *Pikku yllätys oli, että joka yhdeksäs kirjoittaja osoittautui dopingin suhteen neutraaliksi ja joka kymmenes vastusti nykyisiä kieltoja*. Konstruktionistisenkaan vaiuttamisen voima ei ole totaalinen, mihin palaan loppuluvussa.¹⁵⁹

5.2 TERVEYS- JA MORAALIDISKURSSIT, KOVAA TEKSTIÄ

Esittämäni laskelma on välttämätön, mutta ehdottomasti myös riittämätön; ilmeetön, luurankomainen. Miten jatkaa?

Jatkan kartoittamalla aineista löytyvät tärkeimmät diskurssit ja konkreettisoimalla niitä. Yksi mahdollisuus olisi etsiä diskursseja aineiden pääsuuntausten eli edellä olevan taulukon kielellä sanottuna sisältöluokkien sisältä. Jos vielä ottaisin huomioon kirjoittajan sukupuolen, minulla olisi peräti kymmenen suurempaa ja pienempää — vaihteluväli 59:stä 1:een — aineistoa ja voisin kuvata ja luonnehtia diskursseja aineistoittain.

Diskurssianalyysin, saati lähiluvun hyvin väljät säännöt sallisivat tämän, mutta aineiston tuntemukseni perusteella sanottuna se tuskin olisi kovin hedeelmällistä. Tuntuu houkuttelevammalta ymmärtää diskurssi joksikin joka hal- koo sisältöluokkia tai myös ylittää niiden rajat. *Olennaista ei ole vain, miten kirjoittaja vastaa asettamiinsa kysymyksiin, vaan myös se miten hän asettaa nuo kysymykset.* Kahdesta kirjoittajasta toinen voi hyväksyä doping-kiellot ja toinen vastustaa niitä, mutta silti he saattavat liikkua jopa hyvinkin selvästi saman diskurssin sisällä. Tässä mielessä diskurssi on ymmärrettävissä erään- laiseksi *kehikoksi*, joka ohjaa huomion joihinkin asioihin ja myös — kirjoitta- jan itsensä varmaan sitä tiedostamatta — estää huomion kiintymisen joihin- kin muihin asioihin.

Aloitan *terveysdiskursilla*. Sitä voitaisiin kutsua myös *terveysriskidiskurs-* siksi, koska kiellettyjen ja myös lähitulevaisuudessa ehkä kiellettävien ainei- den ja menetelmien terveysriskien pohtiminen on puheena olevan diskurssin hallitseva sisältö.

Aloitan sitaatilla aineesta, jonka tekijän luokittelin tekstin kokonaisuus huo- mioon ottaen kannattavan doping-kieltoja maltillisesti:

”Hemánus ei puhu dopingin vaaroista. Artikkelissään hän pohtii sitä, että onko oikein kieltää dopingin käyttö, kun urheilijat kuitenkin käyttävät lisäravinteita tai että voidaanko tällaista ehdotonta rajaa edes vetää. Minun mielestäni tär- keämpää on ettei voitontavoittelu vie urheilijoiden terveyttä ja että *kaikki ur- heilutulosten parantamiseksi käytettävät menetelmät, jotka ovat urheilijan ter- veydelle vaarallisia, pitäisi kieltää*, vaikka rajaaminen vaikeata olisikin.”¹⁶⁰

Kirjoittaja ei suinkaan ole mielipiteineen yksin, vaan hänen yllä korostet- tu perusajatuksensa kertaantuu aineissa eri variantteina, ei sentään niiden enem- mistössä. Seuraavassa sitaatti abiturientilta, jonka katsoin kannattavan doping- kieltoja ehdottomasti:

”Miksemme --- kieltäisi kilpaurheilijoilta doping-aineiden lisäksi myös muita haitallisia aineita, jotka jotenkin vaikuttavat ihmisen psykofyysiseen tilaan, ennen tai jälkeen suorituksen.”

Huomattakoon adjektiivi haitallinen. Kontekstista eli asiayhteydestä käy kiistatta ilmi, että kirjoittaja tähtää ehdotuksellaan nimenomaan terveyshait- tojen minimoimiseen. Hän myös tekee eron ”doping-aineiden” ja ”muiden hai- tallisten aineiden” välillä, ikään kuin ei mitä tahansa haitallista tai miksi ei myös haitatonta ainetta voitaisi ruveta kutsumaan dopingiksi KOK:n päätök-

sellä. *Sanoillahan ei luonnonvoimaisesti ole mitään ainoaa oikeaa merkitystä, vaan niiden merkitykset ovat luonteeltaan sosiaalisia sopimuksia*, olkoonkin että tämä sanontani on eräille ylioppilasaineen kirjoittajille aiheuttanut selviä ymmärtämisvaikeuksia.

Ylimalkaan noiden kahden sitaatin perimmäisen mielen ymmärtämiseksi niistä nimenomaan jälkimmäinen on syytä lukea kemiofobian käsitteen läpi: *paha piilee aineissa*. Edellisessä sitaatissa taas aineiden sijasta tulilinjalla ovat menetelmät, mutta konteksti viitanee siihen suuntaan, että kirjoittaja sisällyttää myös aineiden käytön menetelmiin.

Mitä kaikkia terveydelle vaarallisia menetelmiä on olemassa, sitä eivät kyseiset kaksi kirjoittajaa eivätkä muutkaan heidän tavallaan ajattelevat pohdi. Pitäisikö kieltää liikaa harjoittelu, väärin harjoittelu, entä sairaana harjoittelu? Miten olisi suhtauduttava kilpa- ja huippu-urheilun kaikkein vaarallisimpiin muotoihin, kuten nyrkkeilyyn, moottoriurheilusta puhumattakaan joka on riskaabeli jopa katsojille? Eikö mäkihypyssä tapahdu varsin usein pahoja kaatumisia? Listasta tulisi pitkä.

Vielä vähemmän puheena olevassa diskurssissa pohditaan muita kuin urheiluun liittyviä terveysvaaroja, vaikka se perspektiivin saamiseksi olisi kunnianhimoisessa esityksessä tarpeen. Tupakka on yhteiskunnassamme suurimpia riskitekijöitä, joten pitäisikö se kieltää? Eikö tieliikenteessä olisi yritettävä minimoida kaikkein vaarallisimman yleisesti käytettyä kulkuvälinettä eli henkilöauton käyttöä? Mitä olisi tehtävä moottoripyörälle, joka on vielä riskaabelimpi mutta vähemmän käytetty? Vai eikö pohjimmiltaan olekaan kysymys riskien minimoimisesta, vaan jostakin muusta?¹⁶¹

Seuraavaksi herää kysymys, *mihin kiellettyjen aineiden käsite kirjoittajilla lähinnä assosioituu*. Edellä lienee jo käynyt alustavasti selväksi edes se, että itse käsite on mutkikas. Tutkittujen tekstien kirjoittajista vain aniharva itse kilpa- tai huippu-urheilijaksi ilmoittautuva sanoo tutustuneensa kiellettyjen ja sallittujen lääkeaineiden luetteloon eikä heidänkään panoksensa terveysriskidiskurssissa olennaisesti poikkea muiden panoksesta. *Tekstien läpikäyminen vahvistaa yleiseksi edellä kolmannen tyyppitapaustekstin kirjoittajan kritikoiman käytännön, jonka mukaan doping samastetaan kaikkein vaarallisimpiin tai niiksi katsottuihin aineisiin ottamatta huomioon kiellettyjen aineiden suurta määrää ja laadullista heterogeenisuutta. Väitän jopa että yksikään 202 kirjoittajasta ei erityisesti ottanut huomioon kiellettyjen aineiden*

kirjon tavatonta laajuutta; jotkut toki mainitsivat sen, kuten eräät tyyppitapausaineet osoittivat.

Piristeet mainitaan teksteissä harvoin. Silloin kun kirjoittaja yksilöi jonkin niistä, kyseessä on yleensä *amfetamiini* jonka kauhistuttavia vaaroja hän korostaa, tietojeni mukaan aiheellisesti. Kukaan amfetamiinin maininnut ei kuitenkaan esitä kysymystä, onko esim. kukaan suomalainen urheilija joutunut kiinni amfetamiinista. Kuinka yleistä sen käyttö urheilussa lienee? Kevään 1994 ylioppilaskokelaat tuskin tiedostivat, että he mahdollisesti olivat omaksuneet mallin äärimmäisen propagandistisesta journalismista, joka kukoistaa etenkin silloin kun kyseessä on taloudellinen intressiristiriita tai poliittinen konflikti.¹⁶²

Kuten odottaa saattaa, ylioppilasaaineiden kirjoittajat samastavat dopingin normaalisti hormoneihin ja niistä nimenomaan anabolisiin steroideihin. Toisin kuin alan johtavat suomalaiset tutkijat (ks. alalukua 4.3), *kirjoittajat katsovat varmasti tietävänsä* noiden aineiden *terveysriskit* — todella suuret ja pelottavat. Kukaan ei ota esiin kysymystä, miten nuo riskit on voitu tutkimuksella lopullisesti selvittää, ts. miten on tutkittu kiellettyjen aineiden käyttäjiä, jollakin salaisella käyttöluvallako, joka on annettu joillekuille kilpa- ja huippu-urheilijoille tutkimuksen vuoksi.

Seuraavassa sitaatti jyrkimmästä päästä:

”Jos joku on yhtä tietämätön kuin herra Hemánus, niin hänelle on syytä hie-
man kerrata asioita. Miksi doping on paha asia? Siksi, että dopingin käyttö on
hengenvaarallista. Miksi dopingin käyttö on kiellettyä? Siksi, että *joka toinen
urheilija ei kuolisi vuosittain sydänkohtaukseen.* Esimerkiksi anaboliset ste-
roidit ovat jo aiheuttaneet useita kuolemantapauksia. Ilman tehokasta doping-
valvontaa huippu-urheilu lakkaisi vähitellen olemasta.---

On kuitenkin myönnettävä, että on erittäin vaikea päättää, mitkä keinot urhei-
lusurituksen parantamiseksi pitäisi sallia. *Itse olisin valmis hyväksymään kaikki
keinot, jotka eivät aiheuta terveysriskiä, eli keinot, jotka ovat vaarattomia,
täysin vaarattomia.*”

Jatkossa kirjoittaja toteaa olevansa viimeksi mainitussa asiassa eri linjoil-
la kuin KOK, joka ei salli terveiden urheilijoiden käyttävän astmalääkkeitä,
”vaikka ne eivät tiettävästi aiheutakaan mitään sivuvaikutuksia”. Lopulta hän
kuitenkin tulee siihen tulokseen, että doping-valvonnan uskottavuuden vuok-
si ja astmaattiseksi tekeytymisen estämiseksi astmalääkkeet olisi kiellettävä
kaikilta kilpa- ja huippu-urheilijoilta, siis myös astmaa todella sairastavilta.

Varmaan monen muun tavoin kirjoittaja siis uskoo, että doping on määritelmän mukaan kielletty sen terveystarkkailun vuoksi. Edelleen hän uskoo, että on olemassa ”täysin vaarattomia” keinoja parantaa urheilusuorituksia, mutta ei mainitse yhtään niistä. Kolmanneksi hän olisi valmis sulkemaan astmaiset henkilöt pois kilpa- ja huippu-urheilusta, koska ilman lääkkeitä he eivät voisi urheilla ja lääkkeet taas hän kieltäisi heiltäkin. Tällä näkemyksellä ei arnottomuudessaan ja tasa-arvon ongelman sivuuttamisessaan liene kilpa- ja huippu-urheilun instituution piirissä kannatusta, vai onko? Kai ihmisoikeuksien käsite koskee myös urheilua?

Noista kommentteistani ensimmäinen ja kolmas viittaavat vahvasti siihen, että *ylioppilasaineiden jyrkin dopinginvastainen terveysdiskurssi myös eroaa virallisesta eli urheilujärjestöjen ja julkisesta eli journalismin ylläpitämästä diskurssista*, korostaa terveyttä enemmän kuin esim. KOK ja sallii sairaille urheilijoille vähemmän kuin KOK ja julkisuus.

Eroa sen sijaan ei ole siinä, että niin virallinen diskurssi, julkinen diskurssi kuin kirjoittaja ottavat esiin ennenaikaisen (äkki)kuoleman äärimmäisenä terveystarkkailunä. Ajatusta siitä että ”joka toinen urheilija” kiellettyä ainetta käyttettyään kuolisi vuosittain sydänkohtaukseen en sijaan ole tavannut missään muualla kuin puheena olevassa aineessa. Tavallaan kirjoittaja itsekin vetää sitä takaisin puhumalla seuraavassa lauseessa vain ”useista” anabolisten steroidien aiheuttamista kuolemista.

Apropos *doping ja kuolema*. Muutamalla kirjoittajalla on tehokeinonaan kiellettyjen aineiden käyttäjään kytketty kuoleman tai ainakin tappion fantasia tai visio. Sen ehkä kiintoisin ilmentymä on naispuolisella kirjoittajalla, joka ehdottomasti ja jyrkin sanoin hyväksyy doping-kieltolain. Hän on saanut erinomaisen hyvin kirjoitetusta aineestaan, mielestäni ansioista, poikkeuksellisen korkean pistemäärän. Seuraavassa aineen loppu jonkin verran lyhennettynä:

”--- Vaikka lääkärit kykenisivätkin jossain määrin valvomaan käytön turvallisuutta, elimistömme suojelujärjestelmä ei loputtomiin siedä kehoon pumpattuja vieraita aineita. Sisäinen homeostaasi järkkyy pian niin pahoin, että jokin osa ylikuormittuu ja pettää.

--- Kun on kyse ihmisestä, on väärin unohtaa kokonaisuus. *Vaikka perusuhteeseemme kuuluu itsekkyyks, sen ei tule antaa hallita*. Paha vahingoittaa ja vahingot on korvattava. Mutta entä näkymätön hyvyys?

Viimeiset askeleet, maalinauha katkeaa. *Voiton huume on aito, riippuvuus siitä saa ihmisen ylittämään itsensä*. Niinkuin nyt. Väsymyksestä huolimatta olen voimakkaampi kuin koskaan, mikä tahansa on mahdollista. Käännyn kat-

somaan taakseni, odotan uupunutta vastustajaani. Odotan. Kauan. Mutta hän ei pääse maaliin asti. 'Ei koskaan', alitajuntani kuiskaa. Ja silloin alan nauraa. Parhaiten. Viimeisenä."

Katkelmassa kiintyy huomio kahteen seikkaan. Kirjoittaja korostaa epäitsekkyuden arvoa. Dopingin käyttö urheilussa ilmentää tietenkin itsekästä halua voittaa millä hinnalla tahansa, tästä ei synny kiistaa. Mutta eikö dopingista pidäytyminen ole tulkittavissa mm. saman perusominaisuuden toiseksi ilmenemismuodoksi? Kieltäytyjä varjelee terveyttään ja ehkä saa mahdollisuuden tuntea itsensä paremmaksi ihmiseksi sekä kenties myös oikeuden moralisoida ja syyllistää muita. Dopingia käyttäneelle ja tappion kärsineelle, ehkä kuolevalle kilpakumppanille nauraminen tuskin osoittaa erityistä epäitsekkyyttä.

Kirjoittajan ajatukset "voiton huumeesta" muistuttavat muutettavat muuttaen ns. kuivilla olevien alkoholistien tuntemuksia, joita on julkaistukin vuosien mittaan useissa kirjoissa sekä *Tiimi*-lehdessä ja joskus myös *Alkoholipoliitikassa*. Niissä korostetaan fyysisen ponnistelun tarjoamaa euforiaa. Jotkut puhuvat suoraan humalasta, joka on ihmiselle hyväksi, kunhan se hankitaan ilman alkoholia. Mutta mitä olennaista, nämä henkilöt eivät havaintojeni mukaan koskaan ehdota alkoholin kieltävän lain uudelleen voimaan saattamista, vaan he suovat alkoholin toisille. "Voiton huumeesta" puhuvat ja dopingin torjuvat eivät liene yhtä suvaitsevia.

Terveysdiskurssin yksi juonne tutkimissani aineissa oli "voimamiesten", kuntosaleilla kävijöiden, bodarien ja yleensä *kuntoliikunnan harrastajien* äkkikuolemiin vetoaminen. Myös nimiä mainittiin: ennen muuta John Pall Signarsson. Kuten liitteenä olevasta pohjatekstistäni ilmenee, en tuossa katkelmassa antanut mitenkään ymmärtää että tarkoitan pohdiskelullani vain kilpa- ja huippu-urheilua. Kirjoittajien kannalta oli siis hyvin luontevaa käyttää jopa suuri osa aineensa volyyymistä kuntoliikunnan harrastajien "doping"-ongelmaan, sana "doping" sitaateissa siksi että toisin kuin yksi kirjoittaja erehtyi luulemaan Antidoping-toimikunnan työ testeineen ei käytännössä juuri koske kuntoilijoita¹⁶³. Kokemuksiinsa — ei kuitenkaan omakohtaiseen kiellettyjen aineiden käyttöön — viitanneet ylioppilaskokelaat olivat suunnilleen yhtä usein kuntosaleilla kävijöitä kuin kilpa- tai huippu-urheilijoita.

Eräänlainen ääriargumentti edellä mainitun joka toisen kuolevan urheilijan rinnalla on väite, jonka mukaan Yhdysvalloissa — kirjoittaja kertoo asuneensa siellä — kuolee joka vuosi tuhansia nuoria kuntoliikunnan harrastajia

hormoneihin. Lähdettä ei aineessa mainita. Väitteeseen kannan ottaminen menee ilman muuta pätevyuteni ulkopuolelle, joten pidättäydyn siitä.

Siirryn ääriargumentaatiosta vähemmän äärimmäiseen. Olkoonkin että seuraava lainaus on otettu ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltoja kannattavan kirjoittajan aineesta, hän ei mainitse lainkaan esim. kuoleman vaaraa eikä geneettisiä muutoksia dopingin käytön seurauksina:

”Varsinaisia dopingaineitahan ovat mm. anaboliset steroidit, jotka naisille aiheuttavat mm. miehille ominaisten fyysisten ominaisuuksien ilmenemistä kuten parrankasvua. Miehille ne saattavat aiheuttaa jopa lapsettomuutta. Anabolisten steroidien ja piristeiden hyöty perustuu niiden tuomaan palautumisaajan lyhenemiseen jopa niin lyhyeksi, etteivät nivelet ehdi mukautua kasvaneeseen lihasmassaan. Tästä voi seurata niinkin vakavia vammoja, että käyttäjä joutuu jättämään koko urheilu-uransa — ellei sitä ennen ole jo jäänyt kiinni niiden käytöstä. Henkisiä häiriöitä aiheutuu itse lääkaineista, mutta myös käytön salailusta ja kiinni jäämisen pelosta, jota Petri Keskitalo painottaa Suomen Antidoping-toimikunnan kirjassa *Let’s Stop Doping*.¹⁶⁴”

Lääketieteilijät ovat pätevimpiä arvioimaan, onko anabolisten steroidien ja piristeiden hyöty sama. Onko kirjoittaja kuvannut lääketieteellisessä mielessä kovin oikein steroidienkaan vaikutuksia, jääköön kommentoimatta. Arvion tekemiseen olisi tosin menetelmiä.¹⁶⁵

Teksteistä löytyy niin pitempiä kuin lyhyempiä *haittaluetteloja* kuin mitä äskeisessä sitaatissa on. Esimerkkejä on eri maista, eniten DDR:stä ja yleensä Itä-Euroopasta. Olennaista niille on kolme asiaa. *Ne koskevat melkein yksinomaan hormoneja ja niistäkin lähinnä anabolisia steroideja*. Kukaan ei sano, että kaikkien kieltoistalla olevien aineiden terveysriskit ovat samat ja yhtä suuret kuin steroidien, mutta juuri kukaan ei myöskään sano että listalla on mitä laajin kirjo hyvin erilaisia aineita erilaisine ja myös eri suurine vaikutuksineen. *Kokelaiden käytössä olleen Markku Alénin pohjatekstin lausetta* — tosin hänellä vain hormoneja koskevaa — ”*Häiriöt riippuvat myös valmistesta, annostuksesta ja väärinkäytön kestosta*” eivät useimmat ota huomioon lainkaan eikä kukaan rakenna pohdiskeluaan sen varaan. Ylimalkaan yllättävän harva edes viittaa Aléniin, kukaan ei poleemisessa mielessä; miten abiturientti voisi ryhtyä kiistaan lääketieteilijän kanssa? Moni esittää kiellettyjen aineiden riskeistä väitteitä, jotka voimakkuudessaan suuresti ylittävät Alénin maltillisen tekstin. Kolmanneksi — nyt toistan itseäni — *haittoja luetteleineita kirjoittajia yhdistää luja usko siihen, että heidän väitteensä ovat varmoja ja oikeita*.

Haittaluetteloissa ovat näkyvällä sijalla fyysisten ominaisuuksien muutokset. Nimenomaan anabolisten steroidien tiedettiin aiheuttavan miehissä seksuaalista kyvyttömyyttä. Kukaan ei tiennyt huippupainija Pelle Svenssonin kokemuksista: silloin kun hormonit vielä olivat sallittuja, hän käytti niitä ylenmäärin ja tavalla josta jokainen lääkäri varmaan varoittaisi, ja hän on kertonut kirjassaan (Svensson 1973) niin seksuaalisen halunsa kuin kykynsä kasvanneen sairaisiin mittoihin. Asiat ovat siis mutkikkaita.

Naisurheilijoiden miehistymisestä hormonien seurauksena kirjoittavat erityisen usein naispuoliset kokelaat, mutta sen muistavat myös miehet; huoli seksuaalisesta vetovoimasta kuuluu nuoruuteen ja hyvä niin, joskin nykyään myös varttuneempaan ikään. Dopingin vastaisen argumentaation kannalta ehkä kiintoisampi on poikkeustapaus: yksi kirjoittaja katsoo ilmeiseksi, että Florence Griffith-Joynerin ulkonäön muuttuminen ”menestyksen myötä eroottiseen suuntaan” eli naisellisemmaksi johtuu kiellettyjen aineiden käytöstä.”--- useilla doping-valmisteillahan on vaikutuksia sukupuoliseen käyttäytymiseen ja hormonitoimintaan”, hän kirjoittaa ja sanoo olevansa ”katkera asiasta”, aivan ilmeisesti siis siitä että Griffith-Joyner ei joutunut otaksutusta dopingrikoksestaan kiinni.

Mutta kuten sanottu, yleinen huoli on naisten miehistyminen ja sen ilmentymä, monissa aineissa esiintyvä surullinen ilmiö, parrakas nainen. Kukaan ei kuitenkaan mainitse nimeltä yhtään naisurheilijaa, jolle dopingin seurauksena on alkanut kasvaa parta. Vasta aineita lukiessani tulin yhtäkkiä miettineeksi, onko journalismissakaan ollut tavallista nimetä heitä. Yhtään esimerkkiä ei ole tullut mieleeni, ei nimimainintaa, ei tekstiä, ei kuvaa. Lieneekö synnä toimittajien ja kuvaajien hienotunteisuus? Tätä vastaan puhuu se, että dopingjournalismi ei yleensä ole kovin hienotunteinen urheilijoiden elimistön intimejäkään puolia kohtaan, kuten viimeksi Markus Koistisen tapauksessa on nähty. Eräät kirjoittajat mainitsevat douppattujen lapsiurheilijoiden järkyttävän kohtalon, esimerkkinä yleensä DDR.

En pääse eteenpäin purkamatta hieman omaa kokemusvarantoani. Yksi kirjoittaja mainitsee Venäjän — tarkoittaa silloista Neuvostoliittoa — hyvin maskuliiniset, naisina jotenkin epämuodostuneet urheilijat, kuten kuulantöntäjä Tamara Pressin. Hän oli yksi niistä, joista 1940-luvun loppupuolella keskusteltiin Suomenselän Sisun jäsentenvälisissä yleisurheilukilpailuissa. Pikkuipoikana vain kuuntelin varttuneempien puhetta, jossa dopingiin ei viitattu-

kaan; koko käsitettä ei tunnettu, vaikka piristeet jo olivatkin kiellettyjä. Suh-
tautuminen Pressiin ja kumppaneihin oli kaiken leikinlaskun jälkeen pohjim-
miltaan varsin hyvänsävyinen: joku saattoi suoraan sanoa urheilun myönteisek-
si puoleksi sen, että se tarjoaa menestymisen mahdollisuuksia myös onnetto-
mille luonnonoikuille, hyvin epänaisselliseksi *syntyneille* naisille. Sittenmin
olen tuntenut parikin naista, jotka eivät koskaan ole urheilleet eivätkä käyttä-
neet urheilijoilta kiellettyjä hormoneja, mutta joilla on niin runsas parrankas-
vu että se näkyy.

Nykyinen doping-paranoiaa lähenevä ilmapiiri on kaventanut näkökent-
tää, ei varmaan lääkärien mutta meidän muiden. Unohtumaan on päässyt tär-
keä tosiasia: ihmisyksilöt syntyvät ja kasvavat hyvin hyvin erilaisiksi *myös*
ilman että he vaikuttavat elimistöönsä esim. juuri hormoneilla. Alan tästä al-
kaen kutsua *parrakkaan naisen myyttiksi* puheena olevaa ajattelun yksinkertais-
tumista. Myyttiä käsitteenä en toisin kuin joskus tehdään samasta valheeseen
¹⁶⁶. Minulla ei ole aihetta epäillä, etteivätkö hormonit voisi muuttaa naispuoli-
sen kilpa- tai huippu-urheilijan elimistöä ja myös ulkonäköä miehiseen suun-
taan, mutta minulla on vahva syy epäillä että tämä ei ole naisurheilijoiden
mahdollisen epänaissellisuuden ainoa syy, toisin kuin kemiofobian vallassa
kirjoitetuissa aineissa oletetaan.¹⁶⁷ Epäselvää itselleni on yhä, kuinka usein
puheena olevia muutoksia tapahtuu ja millä edellytyksillä, miten voimakkaita
muutokset ovat ja jäävätkö ne pysyviksi tai ilmenevät ainakin pitkään dopin-
gin käytön lopettamisen jälkeenkin.

Doping-problematiikkaan sisältyy tunnetusti paitsi myyttejä myös erilai-
sia ristiin meneviä tulkintoja, tulkintojen epäilemistä ja epäilyksien tulkinto-
ja. Muuan kirjoittaja on kiinnostunut ruotsalaisten suunnistajien äkkikuole-
mista. Hän on uutisista saanut tietoonsa ruumiinavaukset tehneen lääkärin
kannan, jonka mukaan kuolemilla ei ole mitään tekemistä dopingin kanssa,
mutta hän epäilee asiaa. Jospa sittenkin suunnistajat olivat käyttäneet kiellet-
tyjä aineita? Epäileminen on aina hyväksi, mutta terveimmillään se kohdistuu
kaikkiin relevantteihin suuntiin. Tietenkään ei ole varmaa, etteivätkö suunnista-
jat olisi doupanneet itseään, mutta yhtä lailla ei ole varmaa, että jokainen do-
pingin aiheuttamaksi katsottu kuolema on sitä. Kuolinsyyn toteaminen on sekin
kulttuurisidonnaista tulkintaa.

*Suhteessa erilaisiin aineisiin joilla ihmiset pystyvät muuttamaan psyko-
fyysisistä tilaansa¹⁶⁸ teksteissä käytävä terveysriskidiskurssi on varsin suljettua
ja absoluuttista, ts. siitä puuttuu avoimuutta siinä mielessä että aineiden ris-*

kejä ei paljontaan vertailla keskenään. Poikkeuksia on. Jotkut joiden kanta dopingiin on tiukan kielteinen ottavat esiin alkoholin vähätellen sen vaaroja. Yksi ylioppilaskokelas kirjoittaa suoraan, että ”doping on paljon vaarallisempaa kuin alkoholi ja tupakka yhteensä”, ja jotkut sanovat saman asian hieman vähemmän suoraan. Mitään lähteitä ei tässä yhteydessä mainita eikä kantaa perustella. Alkoholin osalta tuontyyppinen vertailu on erittäin ymmärrettävää ottaen huomion koko kulttuurimme tämänhetkisen alkoholimyönteisyyden. Sen sijaan tupakkamyönteisyydestä ei niinkään voida puhua, vaikka tupakka-kriittisyys ja -kielteisyys ei vedäkään vertoja doping-kielteisyydelle. Tupakka vanhana ja tuttuna ilmiönä ei kuitenkaan pahimmalla tavalla pelottane.

Äskeinen sitaateissa oleva lause panee taas kerran miettimään, onko doping kirjoittajalle pohjimmitaan jäsentymätön kokonaisuus, ikään kuin yksi ainoaine. Näin ei kai kukaan kirjoittajista kirjaimellisesti otaen ajattele? Ellei, on sitä suurempi syy ihmetellä, tarkoittaako tuon lauseen esittäjä terveysriskeiltään vaarattomimmankin kielletyn aineen olevan paljon vaarallisempaa kuin alkoholi ja tupakka yhteensä, vai onko kyseessä kaikkien keskenään hyvin erilaisten kiellettyjen aineiden hypoteettinen keskimääräinen vaarallisuus — pystyttäneenkö sitä edes arvioimaan? — vai ovatko kirjoittajalla alkoholin ja tupakan vertailukohtena mielessä vain pahimmat piristeet ja/tai hormonit ja hormoneistakin nimenomaan anaboliset steroidit.

Joku harva kirjoittaja ottaa ohimennen erikseen esille ne monet aineet, jotka ovat useimmille meistä sallittuja lääkkeitä mutta urheilijoilta dopingina kiellettyjä. Yksi heistä sanoo kategorisesti, että lääkkeet ovat hyödyksi sairaille, mutta terveelle ne ovat myrkyä. Jään ihmettelemään esim. efedriiniä sisältävää yskänlääkettä. Jos nautin sitä suositellun määrän vuorokaudessa, yskäni saattaa parantua varsin nopeasti, minkä kokemuksesta tiedän. Entä jos nautin sitä terveenä saman määrän? Mitä hirvittävää minulle tapahtuu?

Poikkeus terveysriskidiskurssin sulkeutuneisuudesta mutta ei suinkaan absoluuttisuudesta on dopingia käyttävien ja ns. puhtaiden urheilijoiden terveysriskien ja yleensä terveydentilan vertailu. Äärimmillään se saa seuraaventyypisiä ilmenemismuotoja. Kirjoittaja on ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltolain kannalla:

”Det är ju klart att skillnaden mellan doping och hård träning är enorm. Då en toppidrottare tränar, rör han sig vid fysikens gränser. Ibland försöker han till och med lite 'dra ut' på gränserna. Men så länge människan gör det med kroppens egna villkor, kan man inte kalla det ohälsosamt. Ifall man blandar

doping med i bilden, är det inte längre fråga om kroppens egna gränser, utan med hjälp av doping satta gränser.”

Sama ajatusrakennelma esiintyy verraten useissa aineissa, joita yhdistää se että kirjoittaja on jyrkimmin kielteisellä kannalla dopingiin. Luettavissa on väitteitä siitä, että dopingia käyttämätön urheilija on ”terve”, jopa ”aina terve”. Asioita ei täsmennetä, mikä viittaa siihen että terveyden edellytykseksi riittää dopingista pidättäminen; yksi muuttuja siis ratkaisee asian. Joku tosin harva sanoo ns. puhtaan urheilijan olevan terve loppuikänsä ja muutenkin hänen elämänsä sujuu onnellisesti.¹⁶⁹

Terveysdiskurssin tämä juonne tuo kenties elävämmin kuin mikään muu mieleen ehkä 1950- tai jopa 60-luvulle saakka jatkuneen ja nyttemmin täysin hylätyn raitiusvalistuksen. Pitkään se oli mm. osa koulujen opetusta ja siinä operoitiin yhdellä riippumattomalla muuttujalla: jos ihminen on koko ikänsä raitis, hän on myös varakas ja menestyy elämässä ja on onnellinen, kun taas alkoholia *kerrankin* maistava joutuu viinakierteeseen ja sen mukana kurjuuteen sekä tuhoutuu.

Entä terveysriskejä koskeva skeptinen *vastadiskurssi*? Sitä on mutta ehkä jopa yllättävän vähän. Ne jotka kannattavat doping-kieltoja vain maltillisesti maalailevat urheilijan terveyttä koskevia kauhuvisioita paljon harvemmin kuin jyrkimmällä linjalla olevat tai eivät maalaile niitä lainkaan.

Varsinaista dopingin aiheuttamien terveysriskien vähättelyä ei juuri esiinny. Yksi kirjoittaja käyttää hormonien riskeistä sanaa siedettävä, mikä aivan ilmeisesti viittaa pohja-aineistona jaettuun Markku Alénin artikkeliin. Siinä kirjoittaja tosin käyttää perfektiä — ”välittömiä sivuvaikutuksia on pidetty siedettävänä” — minkä voi lukea myös siten, että niitä ei enää nykyisen tiedon valossa pidetäkään yhtä siedettävänä kuin joskus pidettiin. Sitä paitsi Alén puhuu välittömistä sivuvaikutuksista, koska pitkän tähtäyksen vaikutuksia ei vielä tunneta.

Jotkut harvat ottavat, nykyisiä doping-kieltoja vain hiukan kyseenalaistaneen, esiin eräänlaiset kieltolistan rajatapaukset: kofeiinin, yskän- tai influenssalääkkeiden sisältämät kielletyt aineet jne. Rajatapauksia ne siis ovat mm. julkisessa keskustelussa, mutta kieltolistalla ehdottomina paitsi kahvi. Kyseiset kirjoittajat epäilevät tuontyyppisten kieltojen lääketieteellistä mielekkyyttä.

Tyypillistä on myös, että vähemmän jyrkällä linjalla olevat usein yhtyvät pohja-artikkeliini sisältyvään KOK:n ja sen lääketieteellisen komission kri-

tiikkiin, joka on lainaa Richard Nicholsonilta. Jyrkimmät taas ihmettelevät tätä kritiikkiä ja saattavat puolustaa sataprosenttisesti mainittua komissiota, joka yhden kirjoittajan tietojen mukaan koostuu maailman huippuluokan tiedemiehistä. Julkisen keskustelun mallia noudattaen ylioppilasaineiden kirjoittajat saattavat valita mieleisensä auktoriteetin ja suoraan tai epäsuorasti vedota siihen saadakseen tukea omalle kannalleen dopingin terveysriskeistä.¹⁷⁰

Toisinajattelevia eli neutraaleja tai kielteisiä suhteessa doping-kieltoihin luonnehtii lähinnä vähäisempi kiinnostus urheilijan terveysongelmia kohtaan eikä niinkään uusien näkökohtien tuominen terveyskeskusteluun. Diskurssi siis osoittautuu todella kehikoksi, jolla on rajansa. Samojen rajojen sisällä liikkuvat hyvinkin eri kannalle asettuvat.

Kuriositeettina ansaitsevat tulla mainituiksi ne pari kirjoittajaa, jotka katsovat että doping-kieltojen kumoaminen vähentäisi urheilijoiden terveysriskejä. Nyt kiellettyjen aineiden riskit vähenisivät, kun aineet olisivat laillista apteekkitavaraa ilman niitä epäpuhtauksia, joita laittomasti hankitut aineet tätä nykyä saattavat sisältää. Toiseksi lääketehaat innostuisivat siihen mahdollisuuden saatuaan kehittämään urheilijoiden suorituskykyä parantavia aineita, joiden haitat olisivat mahdollisimman pienet. Kolmanneksi nyt kiellettyjen aineiden salliminen vasta mahdollistaisi niiden pitkäaikaistenkin vaikutusten realistisen tutkimisen, joka tuottaisi urheilijoille käyttökelpoista tietoa.

Mutta ylimalkaan toisinajattelijat eroavat kirjoittajien enemmistöstä lähinnä muita seikkoja kuin urheilijoiden terveyttä koskevien näkemystensä osalta. Palaan asiaan.

5.3 KEINOTEKOISUUSDISKURSSI, ONGELMAT JA ONGELMATTOMUUS

Olen edellä (alaluvussa 5.1) etukäteisotaksumanani olettanut, että löydän aineista lähinnä terveysdiskurssia ja moraalista diskurssia sekä mahdollisesti jonkin verran myös niiden vastadiskursseja. Aineisiin perehtyminen osoitti nopeasti, että niiden sisällöstä erottuu myös kolmas selkeä kokonaisuus: *keinotekoisuusdiskurssi*.

Olen itse samoin kuin artikkelini lyhentäjä on provokoinut keinotekoisuusdiskurssin esiin korostamalla pohja-aineistossani erittäin paljon juuri tuota näkökohtaa. Lainaan tekstistäni kohdat, jotka tuntuvat herättäneen ylioppilaskokelaissa eniten reaktioita:

”Kun doping-valistusta tonkii, paljastuu toki jotenkin, miksi kielletyt aineet ovat pahoja. Siksi että ne ovat urheilijalle ’keinotekoinen’ tapa parantaa suorituskykyään.

Mutta mitä ’keinotekoinen’ tarkoittaa? Mikä olisi sen vastakohta? Varmaan luonnollinen, aito, alkuperäinen.---

Urheilullinen suurlahjakkuus, aikuistuva nuori mies, kirjoittaa hyvin arvostamon ylioppilaaksi, mutta hänen korkeakouluopintonsa venyvät ja venyvät urheilun vuoksi. Loukkaantumistensa jälkeenkin hän jatkaa keski-ikäisenä kokopäiväurheilijana, koska hän haluaa vielä kerran päästä lähelle lajinsa huipuja.

Urheilullinen lahjakkuus, aikuinen nainen, huomaa mahdollisuutensa, jättää ansiotyön vähemmälle, keskittyy urheiluun. Myös hänen valmentaja-aviomiehensä luopuu työstään ja ammatistaan ja elää hänkin vaimonsa urheilutuloilla.

Tämäkö on luonnollista, aitoa, alkuperäistä urheilua? Ei tietenkään. Se on jo niin ’keinotekoisista’ eli pinnistettyä, että muuttuisiko asia enää mitenkään olennaisesti, jos nuo tekaisemani urheilijat vielä käyttäisivät esim. piristeitä tai anabolisia steroidejakin?

Huipulle pyrkivä urheilija tarvitsee monenlaista auttajaa: on valmentaja, hie-roja, lääkäri, fysioterapeutti, ravitsemusterapeutti, psykologi, psykiatri, pappi, julkisuuskonsultti. Yksi urheilija ei ehkä käytä kaikkien ammattikuntien palveluja, mutta kaikilla on käyttäjänsä.

--- Muuttuisiko asia enää olennaisesti, jos lääkäri kertoisi urheilijalle, min-kälaisia piristeitä tai anabolisia steroideja tämän on syytä napsia, jotta niiden hyöty olisi mahdollisimman suuri ja haitta mahdollisimman pieni?---

Jos jokin on ’keinotekoisista keinotekoisinta’, sitä on yritys vetää sallitun ja kielletyn raja ehdottomasti tiettyyn kohtaan ikään kuin se luonnonvoimaisesti kuuluisi juuri siihen.”

Provokaatio siis onnistui. Aineista on löydettävissä niin keinotekoisuus-diskurssi kuin sen vastadiskurssi. Edellisestä kutsun hallitsevaksi, koska se tulkintani mukaan sointuu erityisen hyvin yhteen jyrkän doping-kielteisyyden kanssa. Kumpaakin diskurssia käy suunnilleen tasavahva määrä kirjoittajia.

Doping-kieltolakia ehdottomasti kannattava abitura perustelee näkemystään mm. näin:

”Hän (Hemánus (PH-s)) käsittelee kysymystä dopingista melko arveluttavasti. *Ikään kuin kysymys olisi siitä, mikä on keinotekoisia ja mikä ei.* Hän rinnastaa huolettomasti urheilijan käyttämän ravitsemusterapeutin lääkäriin, joka suosittelisi tiettyjä hormoneja. Molemmatko vaihtoehdot yhtä keinotekoisia? Ehkä nykyurheilijoiden käyttämien fysioterapeuttien, psykologien ja muiden taustahenkilöiden määrää voisi vähentää, mutta ovathan terveydelle erittäin

vaaralliset hormonit sentään eri asia kuin esim. hiihtäjien suosima ternimaito.-

Hemánus määrittelee keinotekoiseksi myös tapauksen, jossa urheilullisesti lahjakas nuori mies venyttää korkeakouluopintojaan eläen täysin urheilulle -- -. Kirjoittajan mielestä tämä on lähes yhtä keinotekoinen kuin doping. Pinnistely kuitenkin kuuluu olennaisena osana urheiluun ja ei tästä näkökulmasta katsottuna ole rinnastettavissa keinotekoiseen, eikä varsinkaan dopingiin. Joku saa elämänsä sisältöä kirjoittamalla artikkelin, toinen pinnistelemällä fyysisillä ääri rajoillaan.”

Useahko kirjoittaja ihmettelee samaa: miksi korostan niin paljon kuin teen kilpa- ja huippu-urheilun keinotekoisuutta? Eihän dopingia suinkaan ole kielletty keinotekoisuuden, vaan terveystieteiden vuoksi. Niin kuin edellä pariin kertaan on käynyt ilmi, tämä on siis väärinkäsitys. Käytännössä kieltolistoja tehtäessä kuitenkin otetaan huomioon myös aineen terveystieteiden riskit niin kuin toisaalta sen hyötykin.¹⁷¹

Yllä olevassa katkelmassa enempiä kuin koko aineessakaan ei ehkä parhaalla tavalla perustella, miksi jotkin asiat eivät keinotekoisuuden näkökulmasta ole rinnastettavissa. Yhtä lailla en itse ole pystynyt enkä vieläkään pysty perustelemaan läheskään terävimmällä mahdollisella tavalla, miksi ne minusta ovat rinnastettavissa — ainakin jostakin näkökulmasta ja väljästi ottaen. Toivottavasti keskustelu jatkuu.¹⁷²

Huomio kiintyy myös siihen, että kirjoittaja ei aivan ehdottomasti aseta luonnollisen ja keinotekoisien rajaa tiettyyn kohtaan — urheilijan tukihenkilöiden määrää voisi vähentääkin — mutta hänen tekemänsä myönnytys on pieni. Hänen näkemyksensä on *lähellä absolutismia, jonka mukaan siis luonnollisen ja keinotekoisien raja asettuu*, ehkä jotenkin luonnonvoimaisesti, *tiettyyn kohtaan, mitä kaikkien tulisi kunnioittaa*. Lienee helppo nähdä yhteys tämän absolutismin ja edellisessä alaluvussa käsitellyn terveystieteiden riskidiskurssin absolutismijuonteen välillä.

Varsin nokkelaa on urheilijan rinnastaminen kirjoittajaan. Sen ainoa heikko kohta on, että kilpa- ja huippu-urheilijan ura on biologisista syistä aina lyhyt tai lyhyehkö, kun taas kirjoittajan uran pituudella ei ole mitään selvää ylärajaa. Ylimalkaan 202 kirjoittajasta aniharva ottaa pohdiskelussaan vakavasti urheilijan tulevaisuuden eli urheilu-uran jälkeisen ajan. Vakavasti ottamisena en voi pitää sitä edellä mainittua terveystieteiden riskidiskurssiin kuuluvaa vakuuttelua, että jos urheilija ei ole käyttänyt dopingia, myös hänen tulevaisuutensa on valoisa ja onnellinen.¹⁷³

Hallitsevassa keinotekoisuusdiskurssissa nähdään urheilijan auttajien tai ehkä paremmin sanottuna tukihenkilöiden suurikin määrä yleensä ongelmatomana, olkoonkin että edellä olevassa sitaatissa siihen liittyy lievä varaus. Asiaa ei yleensä erityisesti perustella, vaan se esitetään itsestäänselvyytenä: tietysti urheilija tarvitsee valmentajan, tietysti urheilija tarvitsee hierojan jne. Sikäli kun ainetta on järkevää lähestyä kirjoittajan ja hänelle oudon Pertti Hemánuksen¹⁷⁴ välisenä dialogina — sitähan vastine on — dialogi ei onnistu kovin hyvin, vaan muistuttaa hyvää päivää — kirvesvartta -tyyppistä keskustelua. Myös minusta on itsestäänselvää, että kilpa- tai huippu-urheilija tarvitsee valmentajan, hierojan jne.,¹⁷⁵ mutta juuri se että hän tarvitsee tukihenkilöitä on aidon, alkuperäisen, autenttisen urheilun ihanteeseen verrattuna keinotekoisista.

Tukihenkilöistä on lääkäri meidän kulttuurissamme arvostetuin. Artikkelilyhennelmäni kohta lääkäristä, joka neuvoisi urheilijaa kiellettyjen aineiden käytössä, ärsyttää useita ylioppilaskokelaita. Koko ajatusta pidetään mitä jyrkimmin lääkärin moraalin vastaisena — ehkä tietämättä että hormonien ollessa vuoteen 1975 sallittuja kyseinen lääkäri-urheilija -suhde on varmaan ollut yleinen ja siitä on nimiä myöten kerrottu julkisestikin; todennäköisesti se ei myöskään loppunut mainittuun vuoteen. Yksi kirjoittaja haluaa kiihkeästi tietää, onko Suomessa nyt tai onko ollut puheena olevaan neuvontaan syyllistyneitä lääkäreitä, ja jos on, heiltä on otettava pois lääkäriinoikduct ja heidän nimensä julkistettava.

Toinen asia taas on se edellä (alaluvussa 3.2) Markku Alénin tulkitsemana esitetty kanta lääkärin moraalista ja ammattikäytännöstä: tervettä ei saa hoitaa. Sen valossa puheena olevat ylioppilaskokelaat ovat tiukkuudessaankin oikeassa.

Joko keinotekoisuusdiskurssin osa tai ehkä mieluummin sitä sivuava elementti aineissa on normien välttämättömyyden korostaminen esim. tähän tapaan:

”Elämässäkin on sääntöjä, joita täytyy noudattaa. On siis eri asia omistaa oma hieroja, kuin käyttää dopingia, moraalin kannalta.”

Katkelman alku — elämässä ja yhteiskunnassa on ja on oltava normeja — esiintyy verraten useassa paperissa. Jälleen kyseessä on toistemme ohi huutaminen. Olen näet itse täysin samalla kannalla: elämässä ja yhteiskunnassa on oltava normeja. Normittomana eläminen kostautuu yksilölle pahalla tavalla eikä normiton eli anominen yhteiskunta voi toimia.

Kysymys onkin siitä, ovatko juuri nyt voimassa olevat normit ainoat oikeat. Legalistista ovat. Legalismia ei sen sijaan ole normien välttämättömyyden tunnustaminen, jos samalla myöntää että juuri nykyiset normit eivät automaattisesti ole parhaita mahdollisia, vaan niitä voidaan uusin sopimuksin muuttaa ja niiden muuttamista täytyy olla oikeus ehdottaa.¹⁷⁶

Vastadiskurssin perussisältönä on myöntää enemmän tai vähemmän painokkaasti, että kilpa- ja huippu-urheilussa on paljon muutakin keinotekoista kuin doping. Näin todentuu tässäkin tapauksessa diskurssin kehikko-luonne: vastadiskurssia käydään kysymyksenasettelujen osalta pääasiassa hallitsevan diskurssin ehdoilla.

Tältä osin varauksetonta vastadiskurssia sisältyy seuraavaan:

”Kilpaurheilu on urheilijalle todellista, raakaa työtä. Siihen pitää keskittyä ja omistautua täysin. Pertti Hemánuksen mukaan se on keinotekoista eli pinnistettyä. Täytyyhän sen olla sitä, ei se muuten huippu-urheilua olisikaan. Se on urheilijoiden työtä, he saavat siitä palkkansa. *Ei huippu-urheilu olekaan aitoa, luonnollista ja alkuperäistä, se on kehityksen tulos.*”

On kiintoisaa todeta, että puheena olevalta osalta *urheilujournalismi* — sen uskaltaa sanoa ilman järjestelmällistä tutkimusta — *on paljon enemmän vastadiskurssin kuin hallitsevan diskurssin kannalla* eli myöntää kilpa- ja huippu-urheilun keinotekoisuuden. Moniin ylioppilaskokelaisiin siis pätee, että he niin sanotusti ovat paavillisempia kuin paavi itse. Myös Timo Seppälä on eri yhteyksissä (ks. Seppälä 1996a, 73–74, ks. myös tämän raportin viitettä 173) todennut kilpa- ja huippu-urheilun olevan monin tavoin keinotekoista. Urheilujohtajat eivät ymmärrettävää kyllä ota yleensä kantaa asiaan.

Keinotekoisuus- versus vastadiskurssin käyminen ei ole aivan tiukassa yhteydessä siihen, minkä kannan aineen kirjoittaja ottaa doping-kieltoihin. Väljästi ottaen kuitenkin pätee, että *mitä ehdottomammin kirjoittaja hyväksyy doping-kieltolain, sitä todennäköisemmin hän kiistää kilpa- ja huippu-urheilun keinotekoisuuden, paitsi siis tietenkin dopingin osalta.*

5.4 MORAALI MORAALIA VASTASSA

Aineissa käytävä *moraalinen diskurssi eroaa terveystriskidiskurssista suunnilleen samoin kuin keinotekoisuusdiskurssikin: nuo molemmat ovat verraten homogeenisia, samat ajatuskulut ja argumentit toistuvat, kun taas terveystriskkejä koskeva pohdinta on moni-ilmeisempää ja vivahteikkaampaa.*

Seuraavassa sitaatti aineesta, jonka kirjoittaja on ehdottomasti doping-kieltojen puolella:

”Mitä etua on esimerkiksi lahjakkuudella, jos doping-aineet ovat luvallisia. Urheilija joka käyttää tehokkainta piristettä tai uskaltaa käyttää sitä eniten jopa uhratakseen henkensä, voittaa. Täten kilpailua käydään doping-aineiden välillä eikä suinkaan kilpailijoiden välillä.---

Hämmästelän, että Hemánus ei anna selvää käsitystä siitä, onko hän keinotekoisien huippu-urheilun kannalla vai ei. *Itse henkilökohtaisesti vastustan epärehellistä urheilua ja on hämmästyttävää, että niin monet urheilijat sortuvat dopingaineisiin.*

--- Olkoot dopingaineiden käytön lisääntyminen antamassa meille huolenaihetta ja ikään kuin herättelemässä meidän vastuuntuntoamme siitä, mihin suuntaan urheilumme on menossa. Kunpa vielä joskus saataisiin seurata rehellistä kilpataistelua.”

Sitaatissa kiintyy huomio siihen, että kirjoittaja katsoo dopingin käytön tai käyttämättömyyden yksin — varauksia hän ei esitä — ratkaisevan sijoituksen kilpailutilanteessa. Hänen tiedossaan ei tunnu olevan asian kiistanalaisuus. Viittaan edellä (alaluvussa 4.1) lainaamaani Heikki Kantolan kirjeeseen, jonka mukaan dopingin hyötyä on liioiteltu.

Itseeni on tehnyt syvän vaikutuksen vuosia sitten NN:n kanssa käymäni keskustelu, jonka päätteeksi esitin sen maallikkomaisen hypoteesin, että niin dopingin mahdollisuuksia urheilusuoritusten parantajana kuin sen terveystriskejä on liioiteltu. NN sanoi urheilulääkärikokemuksensa perusteella olevansa samaa mieltä. Sitemmin Alén (1996) on minulle niin kirjallisesti kuin suullisesti yksityiskohtaisella tasolla selostanut, miten *laajispesifinen* ilmiö doping on. Seuraavassa vain pari esimerkkiä lajeista, joissa hormonidopingin hyöty on kyseenalainen tai epävarma: korkeushyppy ja kolmiloikka (lisääntyvästä kehon massasta on haittaa) ja keihäänheitto (taito-ominaisuudet ovat ratkaisevampia kuin voimaominaisuudet). Lajeina joissa millään dopingilla ei todennäköisesti saavuteta merkittävää hyötyä hän mainitsi mäkihypyn (perustuu rohkeuteen ja taitoon), golf (perustuu taitoon ja hermojen hallintaan) ja joukkuepallolajit (perustuu taitoon ja hermojen hallintaan ja hyvään yhteispeliin); itse ehdotin samaan luetteloon purjehdusta. Alén kertoi myös, miten erityisesti ennen vuotta 1975 monet eri lajien urheilijat tekivät erilaisia hormonikojeiluja — usein pettyäkseen, kunto ei noussutkaan.

Mutta tiukassa moraalidiskurssissa asiat siis nähdään toisin: dopingia käyttävällä urheilijalla ei ole mitään todellisia ansioita urheilussa. Kantaa on help-

po perustella siten, että *doping-kieltoa uhmaavan urheilijan kiistaton epärehellisyys* — siitähän myös minusta on kysymys — *tekee tyhjiksi kaikki hänen mahdolliset kykynsä ja meriittinsä*. Näin ajatteleva saattaisi kuitenkin joutua ymmälle, jos häneltä kysyttäisiin mitä on ajateltava dopingista kiinni joutuneesta ja rangaistuksensa kärsineestä urheilijasta, joka kilpailukieltonsa jälkeen palaa kentille ”puhtaana” eli siis ei anna uudelleen positiivista testinäytettä. Hän voi vaikkapa voittaa olympiakultaa, esimerkkitapauksena taas kuulantyyöntäjä Randy Barnes Atlantassa. Onko enää ajateltavissa, että hän ei aiemmin doupatuna muka olisi ollut minkäätasoinen työntäjä, vaan tulokset selittyvät pelkällä kielletyllä aineella?

Kysymykseni saattavat vaikuttaa saivartelulta. Tiukassa diskurssissa urheilijan epärehellisyyttä ei suhteuteta mihinkään, näkökulma on rajattu niin että suhteuttaminen ei tunnu tarpeelliselta.

Sitaattiin sisältyvä adjektiivi *epärehellinen* on moraalidiskurssin avainsanoja, samoin adjektiivi *vilpillinen* joka on edellisen synonyymi, valööriltään ehkä kuitenkin hieman miedompi. Moraalinen tuotumus epärehellisyyden edessä on mitä ymmärrettävintä; yhteiskunta tuskin voisi toimia, jos ihmisten välistä luottamusta petettäisiin kaiken aikaa ja kaikessa.

Toisaalta aineiden puheena oleva diskurssissa on myös *moraali moraalista vastassa*. Se ilmenee moraalittoman teon tehneen eli dopingia käyttäneen urheilijan kohtuuttomana moralisoimisena ja syyllistämisenä tavalla, jota on pidettävä moraalisesti arveluttavana *tekijän eikä vain teon* tuomitsemisena. Lakikieli tuntee kunnianloukkausrikokset: herjauksen ja solvauksen.

Tuomitsemisen verbaaliset keinot ovat paljolti samoja kuin urheilujournalismin viljelemät kiinni joutuneita käyttäjiä koskevat nimittelyt, jotka ovat useimmiten metaforan luontoisia (ks. alalukua 3.4). Verraten tuoreitakin oivalluksia aineissa on: niissä saattavat esiintyä epäpuhtaiden, doping-huijarien yms. lisäksi ”hormonipellet”, ”hormoniheikit” yms. sekä erisnimien muuntaminen yleisnimiksi á la ”martti-vainiot ja minnalainiot”. Edellä terveysriskidiskurssin yhteydessä on jo käsitelty ne moralisoimiset ja syyllistämiset, jotka kohdistetaan kiinni joutumattomiin urheilijoihin lähinnä heidän ulkonäkönsä perusteella.

Moraalidiskurssin omalta moraaliltaan arveluttavalle alueelle sijoittuvat eräät ehdotukset doping-rangaistuksiksi, kuten se että jo ensimmäisestä positiivisesta näytteestä urheilija tulisi tuomita elinikäiseen kilpailukieltoon. Tämä esiintyy kuitenkin vain parissa aineessa.

Moraalidiskurssiin sisältyvä moralisoiminen ja syyllistäminen tietenkin korostuu niissä aineissa, joissa todetaan vähintään implisiitisti, että kaikki muut paitsi dopingia käyttävät urheilijat ovat moitteettomia; doping on kilpa- ja huippu-urheilun ainoa ongelma. Yksi doping-kieltolain ehdottomasti hyväksyvistä kirjoittajista verbalisoi asian näin:

”Onko dopingin siivittämä ns. keinotekoinen urheilu oikein? Itse kannatan luonnollista urheilua, koska silloin kaikki urheilijat ovat yhdenvertaisia toistensa kanssa.”

Sama ajatus toistuu monissa aineissa, ja yksi sen ilmentämä ihanne on samalta lähtöviivalta lähteminen, mikä tarkoittanee samaa kuin sitaatissa esiintyvä yhdenvertaisuus.

Yksikään kirjoittaja ei kuitenkaan perusteellisesti pohdi, miten tuo yhdenvertaisuus olisi mahdollinen. Miten poistettaisiin geneettiset erot, joiden vuoksi yhdellä on suuremmat ”lahjat” johonkin urheilumuotoon tai -lajiin kuin toisella? Edes periaatteellista mahdollisuutta tähän yhdenvertaistamiseen ei ole. Entä miten poistettaisiin ’edes’ yksilön sosiaalisista oloista, hänen henkilöhistoriastaan ym. ei-geneettisistä ilmiöistä johtuvat erot? Miten järjestää suomalaiselle kestävyysjuoksijalle kaikin tavoin yhtä hyvät mutta ei paremmat harjoitteluolosuhteet kuin kenialaiselle, miten hollantilaiselle hiihtäjälle — jos sellaista on — yhtä hyvät mutta ei paremmat edellytykset kuin suomalaiselle?

Tietenkin *myös* doping voi olla ”yhdenvertaisuuden” vähentäjä. Jos A ja B ovat kaikilta edellytyksiltään johonkin urheilumuotoon tasavertaiset, mutta A käyttää kiellettyä dopingia ja B ei, edellinen saa moraalisesti kyseenalaisella tavalla edun, joka saattaa ratkaista kilpailun. Mutta doping ei ole vain ”yhdenvertaisuuden” vähentäjä. Jos A on edellytyksiltään selvästi parempi kuin B mutta ei käytä dopingia ja B käyttää, doping nimenomaan tasoittaa edellytysten eroja — tosin siis moraalisesti kyseenalaisella tavalla. Jos doping sallittaisiin, moraaliongelma väistyisi.

Todennäköisesti samalta lähtöviivalta lähtemisen ajatus ei kestäisi perusteellista loogista analyysia, vaan paljastuisi käyttökelvottomaksi.

Viimeksi lainattu kirjoittaja pohti asiaa myös näin:

”Jos doping hyväksyttäisiin yleisesti yhtenä auttavana tekijänä, urheilun henki muuttuisi täysin. Suurin osa urheilijoista käyttäisi dopingia suoritustasonsa parantamiseksi. Tämän seurauksena urheilijat saavuttaisivat tason, johon nor-

maalisti eivät pystyisi ja heistä tulisi liian suorituskykyisiä. Tasoerot jäisivät pieniksi ja vielä luonnonmukaista menetelmää käyttävät karsiutuisivat pois.”

Yliarvioineeko kirjoittaja kiellettyjen aineiden hyötyä? Ainakaan yleisurheilun arvokilpailujen tuloluetteloiden selaileminen ajalta ennen vuotta 1975 ei vahvista todeksi ajatusta kovin pienistä tuloserosta.

Moraalinen vastadiskurssi on aineissa vähäistä ja latteaa. Doping-kieltojen vastustajat eivät tunnu olevan kovinkaan kiinnostuneita pohtimaan sitä moraalista ongelmaa, joka syntyy kun jotkut urheilijat käyttävät kiellettyjä keinoja ja toiset eivät. Yksi kirjoittaja toteaa että doping-kieltojen kumoaminen nimenomaan asettaisi urheilijat samalle lähtöviivalle, ts. hänelle kelpaa sama kielikuva kuin kieltojen kannattajille.

5.5 YLIOPPILASAINEEET KÄRJISTYSTEN KÄRJISTYKSIINÄ

Niin vastenmielisen pikkumaiselta kuin se saattaakin vaikuttaa, kiinnitän hieman huomiota aineista löytyviin selviin virheisiin — joihin sivumennen sanoen ei aineen tarkastanut opettaja eikä ylioppilastutkintolautakunnan sensori välttämättä ole reagoinut.

Vähämerkityksisimpiä ovat kirjoitusvirheet, joskin aineen alusta loppuun esiintyvä muoto doping tai välillä tekstiin pujahtava dopink eivät lisää luottamusta kirjoittajan asiantuntemusta kohtaan, ei myöskään kirjoitusasu Grabbe tai nimi Jukka (pro Timo) Seppälä. Yhdessä aineessa sisältyy menneiden aikojen idoliin, varmasti puhtaiden huippu-urheilijoiden listalle hiihtäjä Siiri Angervo — ehkä yhdistelmä Siiri Rantasta ja Siiri Angerkoskea? Ben Johnson mainitaan amerikkalaiseksi, mikä Suomessa yhdistetään Yhdysvaltoihin, ei Kanadaan. Martti Vainio syytti tahattomasta dopingin käytöstä lääkäriä (pro talonmiestä). Puhtaan idolin Marjo Matikaisen tiedetään olevan ”kohta tekniikan tohtori”.

Luettelo voisi jatkaa pitkäänkin, mutta en halua liikaa painottaa tuontyyppisten pikkuvirheiden merkitystä.

Hieman eri asia on väitteet, joiden lääketieteellistä pitävyyttä rohkeneen maallikkonakin epäillä. Dopingin kerrotaan yhdessä aineessa levittävän HIV-virusta ja aiheuttavan Alzheimerin tautia, toisessa myös ”kaatumatautia” (pro epilepsiaa, mutta onko tuollainen yhteys havaittu?). Clenbuterol on yhdelle abiturientille kasvuhormoni. Joillekuille jotkin, siis harvat poikkeukselliset, doping-aineet ovat samalla lääkkeitä. Vastaavantyyppisiä käsityksiä olen esi-

tellyt jo edellä terveystieteiden keskustelussa kuvattessani. Edellä lainatussa aineessa väitetään hormonivalmisteiden olevan kaikista helpoimmin havaittavissa testeissä. Alén (1997) kommentoi tätä näin:

”Hormonivalmisteiden havaitseminen on päin vastoin todella vaikeaa verrattuna esim. piristeisiin. Toisin tämäkin asia riippuu osittain aineesta. Kuten tiedät, erytropoetiini, kasvuhormoni ja testosteroni ovat erittäin vaikeasti havaittavissa, vaikka ne olisi ulkoa annettu ja osa anabolisista steroideistakin on erittäin vaikeaa havaita. Mainittakoon, että stanatsololi, josta Ben Johnson kärrähti, oli Söulin kisoihin asti sellainen anabolinen steroidi, jota urheilijat käyttivät jopa kilpailujen aikana, koska testaajat eivät pystyneet osoittamaan sen käyttöä. Tämä voi olla yksi syy, miksi Johnson jäi kiinni. Uusi menetelmä, jolla myös stanatsolol pystyttiin havaitsemaan, oli juuri tuolloin kehitetty, mutta kaikki urheilijat eivät sitä vielä tienneet.”

Myös doping-valvontaa koskevia väärinkäsityksiä ilmenee. Jotkut kuvittelevat Suomen Antidoping-toimikunnan tehtäväksi myös kuntoilijoiden valvonnan testaamisineen. Joidenkuiden mukaan testinäytteet otetaan — siis vuonna 1994 — verestä eikä virtsasta. Pari kirjoittajaa tietää dopingin käyttökiellon jo sisältyvän rikoslakiin, yksi vasta haluaa sen sinne.

Jälleen erityyppisiksi katson eräänlaiset *perspektiiviharhat*. Yhden kirjoittajan mukaan dopingia on käytetty aina eli niin kauan kuin on urheilutakin, kun taas usea korostaa sen olevan varsin uusi ilmiö: yksi kirjoittaja tietää sen alkaneen 1960-luvulla. Doping-kiellot tulivat useahkon kirjoittajan mukaan voimaan 1970-luvulla, ts. he samastavat hormonit kaikkeen dopingiin.

Perspektiiviharhaksi voitaneen pitää myös Paavo Nurmen sisällyttämisen puhtaiden idolien listalle, minkä varsin usea tekee. He ilmeisesti eivät tiedä, että Nurmi sala-ammattilaisena oli nimenomaan aikansa urheilun rikollinen, jonka ura päättyi kilpailukielloon. Doping-problematiikan kannalta vielä relevantimpaa on todeta kahden kirjoittajan sisällyttävän puhtaiden idolien listaansa Eero Mäntyrannan tietämättä, että hänen uransa päättyi näytteestä löytyneeseen amfetamiiniin; itse hän tosin on kieltänyt ja kieltää yhä käyttäneensä sitä.

Miten 202 doping-aiheisen ylioppilasaineen keskeinen sisältö lopulta olisi tulkittava, yleistäen ja yksinkertaistaenkin, mitä tulkinnassa ei voida välttää? Olen päätenyt seuraavaan.

Siinä missä urheilujournalismi ja yleensä julkisuus yksinkertaistaa ja kärjistää doping-problematiikkaa, siinä tutkittujen aineiden kirjoittajien selvä enemmistö yksinkertaistaa ja kärjistää julkisuudenkin antamaa kuvaa doping-

problematiikasta. Vaikka doping-kieltojen taustalla ovat näkemykset siitä, että keinotekoisia suorituskyvyn parantamisia ei kilpa- ja huippu-urheilussa saa sallia, monille ylioppilaskokelaille keinotekoisuuden käsite ja ongelma on oudonlainen ja sitäkin tutumpia ovat kauhuvisiot kiellettyjen aineiden järkyttävistä ja samalla varmoista terveysriskeistä.

Dopingia tutkiville lääketieteilijöille nimenomaan hormonien ja ennen muuta anabolisten steroidien pitkäaikaisvaikutukset ovat vielä ratkaisevalla tavalla selvittämättömiä ja siis tietämyksemme tuolla puolen, urheilujournalismille ne ovat jo varsin selviä ja puheena olevien ylioppilaskokelaiden enemmistölle yleensä täysin selviä. Yksinkertaistamisen tekniikka on helppo jäljittää: *kiellettyjen aineiden valtava moninaisuus supistuu lopulta anabolisiksi steroideiksi kuolemineen ja akuutteine kuolemanriskeineen.*

Puheena olevien ylioppilasaineiden enemmistön tärkein ominaisuus on varmuus. Kirjoittaja hallitsee asiat, hän tietää mistä dopingissa on kysymys, hän pahoittelee että kaikki eivät joko sitä tiedä tai ainakaan suostu ajattelemaan ja toimimaan oikein. Kilpa- ja huippu-urheilijan – ja myös kuntoilijan, tästä moni kirjoittaa — tulee terveytensä ja myös moraalin nimessä ehdottomasti pidättyä dopingista, antidoping-työtä tekevien tehostaa ponnistelujaan¹⁷⁷, urheilujohdon antaa antidoping-työlle suuremmat resurssit kuin sillä nyt on, rangaistuksia tulee koventaa¹⁷⁸, doping-valistusta tehostaa, jopa dopingin julkinen puolustelu estää.

Aineiden enemmistöä löytää voimakkaampaa tai peitetämpää moraalista tuotumusta siitä, että dopingia yleensä käytetään. Kuten edellä olen osoittanut, moraalidiskurssissa joutuu lopulta kuitenkin moraalilla vastaan. Kirjoittajat sallivat itselleen hyvinkin armottomien ja/tai pilkallisten sanojen käyttämisen kiinni jääneistä urheilijoista ja jopa niistä, joita jostakin syystä voidaan vasta epäillä käyttäjiksi.¹⁷⁹ Urheilijoiden oikeusturvaan kiinnittää huomiota vain harva; poikkeuksia siis kuitenkin on.¹⁸⁰

Alun perin tarkoitukseni oli yrittää jäljittää niitä *lähteitä*, joihin aineiden kirjoittajat perustavat väitteensä ja näkemyksensä dopingista. Ajatus osoittautui pian epärealistiseksi, sillä eksplisiittiiä informaatiota lähteistä on minimaalisen vähän ja implisiittiiäkin hyvin niukasti.

Sosiaalista taustaansa ei paljasta yksikään kirjoittaja eikä perheolojaankaan mainitse kuin pari. He ovat entisten kilpa-urheilijoiden tai muutoin urheilua läheisesti seuraavien vanhempien lapsia; vanhemmat ovat erittäin doping-kielteisiiä ja niin ovat kirjoittajatkin.¹⁸¹

Vähintään rivien välistä on luettavissa, että verraten moni kirjoittaja kuuluu urheiluseuraan — lisäksi ovat kuntosalilla kävijät. Seuroissa asianomaiset ovat hyvinkin saattaneet saada doping-valistusta, mutta sitä ei kukaan suoraan kerro. Syynä saattaa olla ”omilla aivoillaan ajattelemisen” eli itsenäisyyden illuusio, meidän kulttuurissamme yleinen.¹⁸²

Useahko kirjoittaja mainitsee *Let's Stop Doping* -vihkosen, ehkä siksikin että provokoin siihen kommentoimalla sitä pohja-aineistossa kriittisesti. Mielipiteet vihkosesta vaihtelevat; sen tuntevat ovat yleensä jopa ehdottomasti doping-kieltolain kannalla ja pitävät puheena olevaa valistusaineistoa onnistuneena, mutta ei välttämättä. Se saa myös kritiikkiä abstraktiudesta — jotkut yhtyvät omaan kritiikkiini — ja liiasta pelottelusta. Mitään muuta selvää kirjallista tai vastaavaa lähdeettä ei aineissa mainita.

Kuinka vahva on kirjoittajien *auktoriteetti*usko ja mihin suuntaan, sen tulkittamiseen ei aineiden tarjoama materiaali ole kovin hedelmällinen. Yksi ja toinen puolustaa jopa ehdottomasti KOK:ta ja sen lääketieteellistä komissiota samoin kuin Suomen Antidoping-toimikuntaa, mutta myös kritiikkiä esiintyy, lähinnä lepsuudesta ja tehottomuudesta sekä epäjohdonmukaisuudesta. Suhde doping-kieltoihin ei siis ole erotteleva tekijä. Artikkelilyhennelmässäni mainittu Richard Nicholson saa kovaakin arvostelua niiltä, jotka luottavat epäilyksittä KOK:hon. Samoin siinä mainittu Kettil Bruun saa osakseen jopa pilkkaa selvien käsitteiden skoitamisesta. Tosin hänet mainitaan myös neutraalissa ja positiivisessa mielessä, riippuen mm. siitä siitä miten kirjoittaja hänen lainatun perusajatuksensa ymmärtää.

Eikö lopulta tulkinnaksi riitä, että urheilujournalismi ja koko doping-julkisuus on useimpien aineiden perusnäkömyksen takana? *Ilman julkisuuden huomioon ottamista ei aineiden linjaa ole mahdollista ymmärtää, mutta näkökulmaa on hyvä vielä laajentaa ja todeta todennäköiseksi selittäväksi perustekijäksi yhteiskuntamme ja kulttuurimme doping-kielteinen ilmapiiri yleensä. Tuo ilmapiiri synnyttää rinnan monenlaisia sosiaalisia prosesseja, niin julkisia kuin yksityisiä.*

Jokainen tiedotustutkija tietää *S-R* eli *stimulus – response* (ärsyke – reaktio) -mallin vanhentuneisuuden. Ihmiset ottavat vastaan vaikutteita julkisesti esitetyistä väitteistä, mutta eivät omaksu niitä mekanistisesti sellaisinaan, vaan itse niitä tulkiten, niin sanoakseni luovalla tavalla. Puheena olevassa aineistossa luovuus on ensi sijassa asioiden yksinkertaistamista ja kärjistämistä.

Lopulta väljä konstruktionismi tuntuu todella parhaalta ylioppilaskokelaiden doping-näkemyksen selittäjältä. Määre väljä on tarpeen siksi, että doping-ongelma ei tietenkään ole syntynyt tyhjästä, vaan todellisista(kin) eli perusteltavissa olevista keinotekoisuustulkinnoista, terveysriskeistä ja myös moraaliprobleemeista; moraaliprobleemit kuitenkin on synnyttänyt juuri doping-kieltolaki itse. ”Itse todellisuus” ei toisaalta mitenkään määrää, että juuri dopingia olisi pidettävä kilpa- ja huippu-urheilun suurimpana ongelmana. Se on auktoritatiivisten ja voimakkaasti vaikuttavien kollektiivisten määrittelyjen seuraus.¹⁸³

Doping-näkemyksen selittäminen konstruktionistisesti ei ole noiden näkemysten mitätöimistä eikä niiden esittäjien moralisoimista. Jos kulttuurimme ilmapiiri muuttuu dopingia kohtaan suvaitsevammaksi ja liberaalimmaksi, tuo uusikin ilmapiiri on oleva konstruktionistisesti synnytetty.

Entä miten on selitettävissä se 22 prosenttia kirjoittajista, joka suhtautuu doping-kieltoihin neutraalisti tai vastustaa niitä eriasteisesti?

Tiukinkaan konstruktionisti ei väittäne, että kollektiiviset määrittelyt ja niitä pönkittävät sosiaaliset prosessit olisivat kaikkivoipia. Tämä on kuitenkin vasta kovin abstrakti vastaus. Valitettavasti aineet eivät juuri tarjoa viitteitä siitä, mitä on löydettävissä tuon vähemmistön taustalta – alakulttuuri tai – kulttuurijako joissa ajatellaan dopingista sallivammin kuin valtakulttuurissa? Vastauksen ehkä saisi haastatteleamalla eri kannalla olevia kirjoittajia ja selvittämällä heidän sosiaalisia siteitään.

Joudun vain toistamaan edellä jo sanomaani: poikkeava vähemmistö liikkuu saman diskursiivisen kehikon sisällä kuin enemmistö. Se ei juuri esitä omia kysymyksiään, vaan ainoastaan vastaa kaikkien yhteisiin kysymyksiin eri tavoin kuin useimmat. Ero tulee lähinnä siitä, että se erityisen voimakkaasti pitää kilpa- ja huippu-urheilua ilman dopingiakin keinotekoisena, jolloin dopingin salliminen ei enää olennaisesti lisäisi keinotekoisuutta. *Lievää kynnisyttäkö? Ehkäpä.*

LISÄNÄKÖKOHTIA DOPING-KESKUSTELUUN

6.1 HENKINEN TYÖ JA SALLITTU DOPING

Tämän raportin eri työvaiheiden aikana on minulle kasaantunut muistiinpanoja vielä kolmesta mielestäni huomionarvoisesta näkökohdasta. Käsittelem niitä tässä luvussa, kunnes esitän ehdotukseni siitä mitä doping-ongelmalle mahdollisesti pitäisi ja voisi tehdä.

Urheilujournalismi tuskin on juuri koskaan muistuttanut siitä, että doping ei ole vain urheilun ongelma. Se ”on olemassa,” ts. se on mahdollista konstruktionistisesti tehdä ongelmaksi myös *henkisten suoritusten, kuten esittävän ja luovan taiteen sekä tieteen alueella.*

Urheilujournalismin ulkopuolella asiasta on edes hiukan keskusteltu. Lainaen Seppästä (1982, 150 151):

”--- miksi eettisen vastuun tulee juuri urheilusuorituksiin pyrittäessä olla korkeampi kuin muihin suorituksiin pyrittäessä. Miksi emme samalla tavalla paheksu piristeiden ja vieläpä kovien huumeidenkin vaikutuksen alaisena kirjoittamista, säveltämistä, maalaamista, näyttelystä tai musisointia?---

Kysymys on aiheellinen. Se on myös vaikea vastattavaksi, koska mitään itsessään selvää vastausta siihen ei ole olemassa. Kuitenkin on ilmeistä, että missään olosuhteissa suoritettuun dopingiin ei sisälly mitään sinänsä myönteistä – ei urheilussa eikä taiteissakaan. Näin taiteilijoiden piristeiden käyttö ei myöskään voi olla urheilussa tapahtuvaa dopingia puoltava asia.---

Samalla tavoin tapahtuvaa kilpailua taiteessa tuskin on olemassa, vaikka mahdollisimman korkea suoritus voi siinäkin olla tavoitteena. Yhteys piristeiden käytön ja saavutuksen välillä on taiteessa myös epäselvempi kuin urheilussa. Taiteilijan piristeiden käyttö saattaa johtua vain taiteilijan arveluttavista elämäntavoista, ei siitä, että tietoisesti pyrittäisiin tulosparannuksiin niin kuin urheilussa. Se taas miksi taiteilijan arveluttavia elämäntapoja ei yhtä kärkeästi arvostella kuin urheilijan elämäntapoja, on taas yhteydessä siihen asemaan, joka urheilulla ja urheilijoilla lasten ja nuorison silmissä ajatellaan olevan tai jonka urheilu itse omana roolinaan on pyrkinyt esittämään. Tavoite ’terve sielu terveessä ruumiissa’ ei toteudu minkäänlaisen eikä minkään astei-

sen — valvotun tai valvomattoman — dopingin mukana” (korostukset Seppäsen).¹⁸⁴

Joudun olemaan arvostamani tutkijan ja myös urheilun sosiologin kanssa varsin eri mieltä. *Ajatus siitä, että dopingiin ei urheilussa eikä taiteessakaan voisi sisältyä mitään myönteistä, on äärimmäisen legalistinen; sen mukaan ratkaisevia ovat ne keinot joilla suoritukseen on päästy eikä suoritus sinänsä. Tuo ajatus merkitsee, paitsi meidän suorituskeskaisen yhteiskuntamme arvojen hylkäämistä sinänsä, myös huippu-urheilun suurelle yleisölle tarjoamien viihteellisten arvojen vähättelemistä; noille arvoillehan ovat ominaisia nimenomaan suoritukset sinänsä.*

Otan esimerkiksi Ben Johnsonin 100 metrin juoksun Söulin olympialaisissa 1988, upeimman koskaan näkemäni pikajuoksuosuituksen, jonka erinomaisesti muistan. En usko olevani edes ainoa ihminen maailmassa, jonka tajuntaan se nimenomaan loppometriensä osalta on taltioitunut fantastisena. Tämä ihailu ei ole mitenkään ristiriidassa sen kanssa, että koska säännöt ovat sellaiset kuin ovat, pidän luonnollisena että Johnsonin juoksu hylättiin ja hän menetti niin kultamitalinsa kuin maailmanennätyksensä. Niin sanoakseni sosiaalisesti hän ei juossut lainkaan — hänen suorituksensa on poistettu tulos- ja ennätysluetteloista — mutta psykofyysisesti hän juoksi ja jätti mieliin lähtemättömiä muistijälkiä.

Myös henkisten suoritusten alueella kilpaillaan, joskin hieman eri tavoin kuin urheilussa. Esim. nuorten laulajien, violistien tai pianistien eteenpäin pääsy voi ratkaisevasti riippua laulu- yms. kilpailuista, jotka kaikin tavoin muistuttavat urheilukilpailuja. Mutta olennainen osa esittävää taidetta on kilpailua toisenlaisissa puitteissa: yksi nuori laulaja esiintyy yhdessä ja toinen toisessa kaupungissa ja heidän arvostelu- ja yleisömenestyksensä saattaa ratkaisevasti vaikuttaa heidän tuleviin korkean tason työtilaisuuksiinsa. Kilpailu noilla alueilla tuskin on vähemmän tiukkaa kuin urheilussa.

Ja mikä olennaista, en voi ymmärtää että musiikkia aidosti harrastavien henkilöiden konsertista saama nautinto voisi riippua siitä, mitä aineita esiintyjät mahdollisesti ovat käyttäneet ennen harjoituksia tai konserttia. Moinen näkökohta ei tullut mieleenikään esim. katsoessani Tannhäuser-oopperaa Savonlinnassa heinäkuussa 1996. Rumasti sanottuna vain kemiofobi-fanaatikkoja kiinnostavat kielteisessä mielessä esiintyvien taiteilijoiden ehkä käyttämät aineet. *Suoritus ratkaisee, ja myönteistä on se mikä edistää suoritusta.*

Asiaa ehkä selventää musiikista paljon kirjoittavan kulttuuritoimittajan Riitta Pyysalon (1995) artikkelista ottamani katkelma:

”Nykyään RSO:n (Radion Sinfoniaorkesterin, PH-s) kiertueilla on aina mukana terveydenhoitaja Tuulikki Aaltonen lääkelaukkuineen. Siitä löytyy muiden lääkkeiden seasta eräs tärkeä lääkeryhmä, jonka käyttö on muusikkojen keskuudessa koko ajan lisääntynyt: beetasalpaajat. Beetasalpaajat estävät liian voimakkaan adrenaliinin erityksen, joka aiheuttaa mm. käsien vapinaa. Se vaikuttaa aivojen ulkopuolella eikä siten riskeeraa suoritusta. Mutta kaikki eivät uskalla ottaa beetasalpaajia jännitykseensä. Riitta Lampelan kokemuksen mukaan ne jotenkin vievät soitolta ’tatsia’.”

Katkelmasta voidaan päätellä, että *musiikkiyhteisössä vallitsee paljon vähäisempi legalismi ja demokratiavaje kuin kilpa- ja huippu-urheilun yhteisössä*: muusikko saa itse päättää, käyttääkö hän vai eikö käytä suorituksensa maksimoimiseen beetasalpaajia. Urheilussa on toisin:

”Beetasalpaajat ovat kiellettyjä eräissä lajeissa (esim. ammunta, jousiammunta, golf, nykyaikainen 5-ottelu, kelkkailu, sukeltaminen, mäkihyppy, free style -hiihto, taitouinti), ks. lajiliiton säännöt.” (Kielletyt ja... 1995, 16).

Enempää Pyysalo-katkelmasta kuin koko artikkelistakaan ei käy ilmi, että muusikon kumpakaan vapaata valintaa eli puheena olevan aineen käyttöä tai käyttämättömyyttä moralisoitaisiin.¹⁸⁵

Sen sijaan Seppänen saattaa olla oikeassa siinä, että urheilijoilta kielletyistä aineista ei välttämättä ole taiteessa samaa hyötyä kuin urheilussa. Asiasta ei kuitenkaan ole eikä nykysäännöin voi saadaakaan tutkittua tietoa. Vai miten tutkia esim. beetasalpaajien käytön vaikutuksia ampumasuoritukseen aidossa tilanteessa eli kilpailuissa, kun ampujat eivät saa noita aineita käyttää?

Ellen täysin erehdy, esim. juuri beetasalpaajat eivät tee kenestäkään parempaa ampujaa tai orkesterimusiikkia kuin hän jo on. Sen sijaan ne auttavat urheilijaa tai taiteilijaa saamaan itsestään irti suorituskykynsä maksimin. Pitäisi käydä arvokeskustelua siitä, miksi tämä on urheilussa kielletty. En tarkoita että sääntöjen tulisi automaattisesti olla urheilussa ja taiteessa samat, mutta olisi kiintoisaa kuulla perusteluja sille miksi säännöt nyt ovat erilaiset. Perusteluista olisi sananvapauden nimissä lupa käydä debattia.

Palaan vielä hetkeksi Seppäs-sitaattiin. Ajatus siitä että urheilu — siis kilpa- ja huippu-urheilu — voisi olla jotenkin ”puhtaampaa”, moraalisesti esikuvallisempaa kuin esim. taide, on mielestäni jo vuosikymmeniä sitten vanhentunut. Miten sama kokonaiskulttuuri tuottaisi moraaliselta tasoltaan kovin

erilaisia ilmentymiä, miten sama kilpailuhenki ja menestymisen pakko sallisivat kulttuurin osa-alueiden moraalisen eriytymisen? Toinen asia olisi ehdottaa koko kulttuurievoluution kääntämistä eri suuntaan eli pois nykyisestä suorituskeskeisyydestä, mutta minkälaisin keinoin se olisi mahdollista toteuttaa?

Tämän raportin viimeistelyvaiheessa otin asian puheeksi Alénin (1996) kanssa. Tulimme yhdessä siihen päätelmään, että esim. ammunnessa perinteisesti *jännityksen hallitseminen kuuluu urheilusuoritukseen*, minkä vuoksi beetasalpaajat on ampujilta dopingina kielletty. Sen sijaan myöskään Alénin mukaan lääkärin moraali ei estä kirjoittamasta esim. edessä olevaa julkista esiintymistä pelkäävälle henkilölle beetasalpaajia, koska henkisten suoritusalueella näkemys moraalista on toinen ja väljempi. Esimerkistä käy henkilö, joka jännittää juhlapuheen pitämistä syntymäpäiväsankarille. Omana lisänäni totean, että henkisten suoritusalueen moraali on mielestäni inhimillisempi ja siksi parempi.

Kilpa- ja huippu-urheilun doping-ongelma on syytä suhteuttaa myös luovaan taiteeseen, kuten kirjallisuuteen, kuvataiteeseen ja säveltämiseen, mutta yhtä hyvin luovaan tieteelliseen työhön.

Ns. Carl Öhmanin tapaus¹⁸⁶ on tuottanut kaksi kiintoisaa ja samanhenkistä puheenvuoroa, joissa sovelletaan doping-analogiaa tieteelliseen vilppiin. Lysmä (1996, 13) kirjoitti Öhmanin lisensiaatintyön uudelleenarvioimisen jälkeen journalistina mm. näin:

”Carl Öhman käytti dopingia, joka kulttuurin piirissä on yhtä tavanomaista kuin huippu-urheilussa. Miksi siitä vaietaan? Onko taide enemmän pyhää kuin huippu-urheilu?”

Miesbalettiansijat lisäävät jalkojen nostovoimaa hormoneilla ja viulistit käyttävät beetasalpaajia ---.

Carl Öhman jäi epäonnekseen kiinni dopingin käytöstä. Ei se ole sen ihmeellisempää.

Olisiko aika murehtia enemmän kontrollin tarkentamista kuin Carl Öhmanin aiheuttamaa skandaalia ---.” (korostukset PH:n)

Kuten katkelma osoittaa, kirjoittaja rinnastaa taiteilijoiden ja ilmeisesti tutkijoiden erilaisten aineiden käytön tieteelliseen vilppiin. Yllättävämpää on että Siitonen (1996) filosofian dosenttina ja siis akateemisena tutkijana tekee saman rinnastuksen. Hän kirjoittaa mm. näin:

”Hiljattain televisiossa nähdyssä brittidokumentissa väläyteltiin ironisesti sellaisia tulevaisuudennäkymiä, että kun yhä dopatut urheilijat tekevät yhä parempia tuloksia, niin yleisö puolestaan katoaa katsomoista. ---”

Dopingin käyttö ja muu petokseellisuus urheilussa on rinnastettavissa tiede-
vilppiin. Kummassakin on kysymys oikeaisemisesta kovan kilpailun puristuk-
sessa.”

Sanat ovat tietenkin sosiaalisia sopimuksia, joilla ei ole yhtä ainoaa ”oikea-
aa” merkitystä. Itse tavallaan ehdotan doping-sanana tai paremmin -käsitteen
käytön ratkaisevaa laajentamista (ks. alaluku 3.2), mutta en edes kuvittele eh-
dotukseni saavan ainakaan nopeasti vastakaikua. Tässä vaiheessa on siis pa-
hojen sekavuuksien välttämiseksi ajateltava dopingia sellaisena kuin se ym-
märretään kilpa- ja huippu-urheilussa KOK:n määritelmän mukaan, se on siis
suorituskykyä keinotekoisesti ja epäreilusti lisäävä *aine* tai menetelmä.

Pohdiskelun hedelmällisin lähtökohta on se tosiasia, että kyseiset aineet
ovat kiellettyjä kilpa- ja huippu-urheilussa mutta eivät taiteessa eivätkä tie-
teessä. Tällä perusteella *ei asiallisin syin voida väittää taiteen ja tieteen mo-
raalin olevan matalammalla kuin kilpa- ja huippu-urheilun, vaan ero selittyy
konstruktionistisesti: eri elämänoilla moraaliset ongelmat nähdään erilai-
sina. Kilpailua käydään erilaisin ehdoin, mitkä ehdot kuitenkin ovat samat
kaikille yhteisön, siis niin urheilija- kuin tiede- ja taideyhteisön sisäpuolella.*

Otan esimerkin omasta työstäni, koska se on itselleni lähin. Se siis liittyy
tieteeseen, ei taiteeseen.

Suuri osa yliopistotyöstäni on *suoritusten arviointia*. Kohteina ovat opis-
kelijoiden tenttivastaukset, heidän seminaari- yms. esitelmänsä ja tutkielman-
sa; samoin kohteita ovat jatko-opiskelijoiden tuotokset väitöskirjoihin saak-
ka. Olen myös ollut kolmessa maassa mukana arvioimassa apulaisprofessorin
tai professorin viran hakijoiden tieteellistä tuotantoa. Ja mikä olennaista, *ar-
vio kohdistuu ja se saa kirjoitettujen sääntöjen mukaan kohdistua vain loppu-
tulokseen, ei esim. niihin kemiallisiin aineisiin joiden vaikutuksen alaisena
tuotokset ehkä on tehty.*

Toisaalta kilpa- ja huippu-urheilun ja toisaalta taiteen ja tieteen alueilla
voidaan katsoa olevan *moraalin jopa moraalien vastassa*: edellisessä on mo-
raalitonta parantaa suorituskykyään keinotekoisesti ja epäreilusti joidenkin
aineiden avulla, jälkimmäisessä *on moraalitonta ottaa arvioissa huomioon,
minkä aineiden vaikutuksen alaisena taiteelliset tai tieteelliset suoritukset ehkä
on tehty*. Jos ottaisiin jälkimmäiset tieteessä irrelevantit tekijät puheeksi vaik-
kapa väitöstilaisuuden opponenttina, epäasiallisuuteeni kohdistuisi aiheelli-
nen paheksuminen ja minua tuskin enää pyydetäisiin kyseisiin tehtäviin.

Se minkä aineiden vaikutuksen alaisena taiteelliset ja tieteelliset tuotokset tehdään katsotaan varauksitta taiteilijan tai tutkijan *yksityisasiaksi*, hänen *intimiteettinsä* piiriin kuuluvaksi seikaksi joka ei kuulu taide- tai tiedeyhteisölle. Myös aineiden mahdollinen terveystarve on niiden käyttäjän oma asia, vastuu on hänen ja vain hänen.¹⁸⁷

Taiteen ja tieteen moraalisaäntöjen erilaisuus urheilun sääntöihin verrattuna ei tietenkään merkitse, että edellisellä alueella kaikki olisi sallittua.¹⁸⁸ Viittaan taas omaan työhöni: opiskelija saa valmistautuessaan tenttiin käyttäen haluamiaan aineita, mutta tentissä hän ei saa luntata, koska se ja vasta se merkitsisi että hän saisi suorituspisteitä kenties hyvinkin vähin tai jopa olemattomin tiedoin. Tiedot ratkaisevat, eivät aineet. Opinnäytteessä ja tutkimusraportissa yleensä saattaa paitsi tieteelliseksi myös moraaliseksi ongelmaksi osoittautua, miten tekijä tulkitsee ja kommentoi toisia tutkijoita. Sana on varsin vapaa, mutta toisten ajatusten selkeä vääristäminen ei kuitenkaan mahdu tieteellisen sananvapauden piiriin. Plagiaatti on laajuudestaan ja luonteestaan riippuen vakava tieteen rikos, sillä se on tarkoitettu tuomaan plagioijalle ansaitsematonta kunniaa. Plagiointiin perustuva raportti on huonoimmillaan nollatutkimusta, se ei vie tiedettä eteenpäin. Tekaistuihin lähteisiin perustuva tutkimus on vielä vakavampi asia, koska se saattaa viedä kokonaisen aiheen tai aihepiirin tutkimusta harhapoluille ja taaksepäin.

Doping-moraalin erilaisuus eri elämänalueilla saattaisi siis olla hyödyllinen keskusteluteema.¹⁸⁹

6.2 TURMIOLAN TOMMI JA DOPING-VALISTUS

Dopingista ammattinsa tai luottamustehtäviensä vuoksi huolta kantavat korostavat tavallisesti antidoping-työn kolmea eri keinoa: 1) valistusta, 2) valvontaa ja 3) rangaistuksia; niiden järjestys vain vaihtelee. Heidän reseptinsä ovat normaalisti niin valistuksen kuin valvonnan tehostaminen, mutta rangaistusten koventamista vielä nykyisestäänkin eivät kaikki heistä tunnu kannattavan.

Luottamus *valistukseen* sosiaalisten ongelmien ratkaisijana istuu meidän kulttuuripiirissämme sitkeässä, sitä sitkeämmässä mitä huonommin asianomainen on perehtynyt valistuksen problematiikkaan. Harhaiseksi osoittautunutta ajattelutapaa ovat tiedotustutkijat alkaneet kutsua *tieto(tiedottaminen, valistus) – tietoisuus – toiminta -malliksi*, jonka mukaan valistuksella vaikuttami-

nen siis olisi yksinkertaista ja helppoa. Tuon mallin takaa pilkistää *behavioristinen psykologia*; se piti ihmistä ärsykkeiden pohjalta niitä vastaavia reaktioita tuottavana eräänlaisena automaattina, joka ei millään olennaisella tavalla eroa eläimestä tai koneesta.

Behavioristinen psykologia ja siihen nojautuva naiivi ja mekanistinen valistus- ja vaikuttamisusko alkoivat ratkaisevasti haavoittua sen empiirisen tutkimuksen ansiosta, joka Yhdysvalloissa pantiin alulle jo toisen maailmansodan aikana. Yksi tärkeimpiä perusteoksia, jossa tuon tutkimuslinjan keskeiset löydökset esitetään tiivistetysti, oli Klapperin (1960).

Asiaa havainnollistaa puheena olevaan tutkimukseen ja keskusteluun liittyvä suomalainen panos, joka kiinnittyy *virittävyys* ideaan. Sen ensimmäiset esittäjät olivat tiedotustutkijoita ja yleensä yhteiskuntatieteilijöitä; niminä ansaitsevat maininnan Juha Partanen ja Irja Parviainen (nyk. Idman). Heitä kiinnostivat erityisesti terveys- ja siihen liittyvä alkoholivalistus. Myöhemmin keskusteluun tulivat mukaan mm. Matti Piispa ja Matti Virtanen ja itsekin kuulun samaan joukkoon.

Alkoholivalistukseen sovellettuna virittävyys idea on tarkoitettu tähänastisen vähemmän hyviä tuloksia tuottaneen kehityksen kolmanneksi vaiheeksi. Tausta on seuraava. Viime vuosisadan loppupuolella Suomen kansaa alettiin raitistaa käskysuhdevalistuksella, jonka tyypillinen sisältö on kiteyttävissä kahteen sanaan: Älä juo. Toisin kuin useimmat edellä mainitut olen huomauttanut, että yli sadan vuoden takaisissa oloissa suomalaisten auktoriteetti-usko oli suurempi tai ainakin laadullisesti erilainen kuin nyt, ja on mahdollista että käskysuhdevalistuksenkin tuotti jonkin verran tuloksia. Hyvää näyttöä siitä ei kuitenkaan ole eikä asia varmaan enää ole kohtuullisella vaivalla tutkittavissa.

Sivujuonne vanhassa alkoholivalistuksessa oli Turmiolan Tommi -ilmiö eli alkoholihaittojen pateettinen ja äärimmäisen kärjistetty kuvaaminen, pelottelu ja kauhumaalailu. Sen tuloksia en aineiston puutteessa ryhdy spekulatiivisesti arvioimaan.

Toisen maailmansodan jälkeen tuli käskysuhdevalistuksen rinnalle ja myöhemmin sen tilalle *informatiivinen valistus*. Sitä ilmentävä paradigmaattinen lause kuuluisi vaikkapa näin: Jos juot näin ja näin pitkään näin ja näin paljon, saat tällä ja tällä todennäköisyydellä nämä ja nämä sairaudet ja koet nämä ja nämä muut alkoholihaitat. En epäile etteikö informatiivisella valistuksella olisi saatu aikaan joitakin tuloksia, mutta niitä on olennaisella tavalla pienentänyt

se yksinkertainen tosiasia, että terveys ei suinkaan ole ihmisille ainoa tärkeä arvo.

Mitä sitten olisi virittävyys? Ensiksi siitä tavoitteesta luopumista, että valistuksen päämäärä olisi alkoholinkäytön osalta selkeästi rajattu, esim. täysraittius tai alkoholin kulutuksen supistaminen tiettyyn määrään. Poikkeus voi olla rattijuoppouden vastustaminen eli tilanneraittiuden yksi variantti, mutta sen tässä yhteydessä vähemmän relevanttina sivuutan. Toiseksi valistajan eli tätä nykyä lähinnä Stakesin, kun Alko on tästä tehtävästä luopunut, rooli muuttunut: sen panos on virikkeiden ”heittäminen” keskusteluun esim. tiedotusvälineiden tai erilaisten järjestöjen live-tilaisuuksien avulla. Virikkeet koskevat alkoholia, mutta eivät sisällä ehdottomiksi tarkoitettuja väitteitä eikä edes ehdotuksia siitä, miten itsekunkin olisi alkoholisuhteensa ratkaistava. Tämä on oma tulkintani virittävyydestä alkoholivalistukseen sovellettuna.

Miten virittävyys toimisi? Kahdenlaisten prosessien muodossa. Ensiksi olisivat *yksilökohtaiset ajatteluprosessit*, joissa pääsisivät vaikuttamaan alkoholisuhteestaan kiinnostuneiden yksilöiden sisäiset tekijät eivätkä ainakaan yksinomaan ulkoiset, ulkoa valmiina syötetyt. Turvaudun siis vielä Mikkosen käsite-erotteluun (ks. taas lukua 1).

Toiseksi olisivat *sosiaaliset prosessit*, keskustelut pienryhmissä ja suuremmissakin sekä julkiset keskustelut tiedotusvälineissä. Yksilöt kiinnostuisivat myös noiden prosessien ansiosta alkoholisuhteestaan ja muodostaisivat ihannetapauksessa siihen kantansa aidosti, ilman moraalisen tai muun pakottamisen tuntua. Sivumennen sanoen moraalista pakottamista voi olla esim. terveyden kohottaminen ainoaksi tärkeäksi arvoksi ja ylimitoitetun vaativan terveysihanteen esillä pitäminen; aivan syyttä ei puhuta terveysterrorista.

Virittävyyden ideaa voidaan toki arvostella tietystä epämääräisyydestä ja sitä olen vuosien mittaan itsekin tehnyt. Silti pidän virittävyyttä kiintoisimpana, mitä vuosikymmeniin on valistuksen uudistamiseksi ehdotettu. (Perusteoksena virittävyydestä ks. Hemánus et al 1987).

Doping-valistuksesta on ihmiskunnalla vielä paljon vähäisempi ja lyhytaikaisempi kokemus kuin esim. juuri alkoholi- ja terveysvalistuksesta. Tämä osaselitykseksi sille, että ensiksi mainittu on jälkimmäisiin verrattuna paljon kehittymättömämpää — näin aineistoni perusteella asian tulkitsen. Aineistolla tarkoitan taas kerran *Let's Stop Doping* -kirjasta sekä suomalaisten urheilujohtajien ja antidoping-työtä tekevien julkisia puheenvuoroja.

Kuitenkin toinen näkökohta ansaitsee suurempaa huomiota. Riippumatta siitä miten doping on määritelty kiellettyjen aineiden terveysriskejä pidetään olennaisena osana doping-problematiikkaa. Terveysriskeistä on siis valistettava – myös minusta. Mutta miten se on mahdollista? *Ymmärtääkseni doping ei ole mitenkään rinnastettavissa esim. alkoholiin, tupakkaan, rasvaan, suolaan eikä sokeriin, jotka kaikki aiheuttavat tunnettuja ja varsin suuriksi arvioituja terveysriskejä. Eroja on kaksi: doping on vain yhteisnimi hyvin monille erilaisille aineille, joiden ominaisuuksia ja terveysriskejä tuskin yhdistää mikään tai juuri mikään, ja toiseksi dopingin — nimenomaan sen pinnalla olevan osan eli hormonien — pitkän tähtäyksen terveysriskejä ei vielä tunnetta.* Rehellisen valistajan tehtävä on terveysriskien osalta lähes mahdoton.

Tämäkö lienee syy, miksi doping-valistuksessa on Turmiolan Tommin pateettisuutta ja epä-älyllisyyttä. Jo vuosia sitten (Hemánus 1993a) olen Let's Stop Doping -julkaisusta kirjoittanut näin:

”Kirjasen yksi perusteema on tämä: Doping on paha asia. Miksi, lukija kysyy. Koska se on kiellettyä. Miksi se on kiellettyä, lukija kysyy. Koska se on paha asia.”

Eraistä julkisista reaktioista päätellen tily arvioni on loukannut antidoping-työtä tekeviä, mutta en tämän takia voi ryhtyä vilpilliseksi eli alkaa peruutella kirjoittamaani. Sen sijaan perustelen sitä jonkin verran tarkemmin kuin ennen.

Äärimmillään julkaisussa demonisoidaan doping väittämällä sen olevan kilpa- ja huippu-urheilussa kaiken pahan alku ja juuri, ainoa paha. Seuraava katkelma on Seppäselältä (iv., 13):

”Jotta mihin hintaan tahansa tavoiteltu urheilumenestys¹⁹⁰ olisi eettisesti hyväksyttävää, urheilun ihanteisiin liittyvästä velvollisuusetiikasta olisi luovuttava tuloksia mittapuunaan käyttävän seuraamusetiikan hyväksi. Mahdollista tällaisen etiikan noudattaminen tietenkin on, mutta käytännössä se merkitsisi lähinnä sitä, että urheilu hyväksyttäisiin keinoja kaihtamattoman *kylmän sodan välineeksi* terveiden elämäntapojen edistämiseen tähtäävän eettisen näkemyksen kustannuksella.” (korostukset PH:n)

Kirjoittajaa on, myös koko artikkeli huomioon ottaen, tulkittava niin, että hän ei ole sisäistetysti kiinnostunut kilpa- ja huippu-urheilun muista ongelmista kuin dopingista. Ainakaan hän ei pohdi, eikä velvollisuusetiikasta ole ajat sitten luovuttu seuraamusetiikan hyväksi — siis jo ennen kuin doping tuli ajankohtaiseksi. Eikö esim. ammattilaisuuden hyväksyminen ollut pitkä askel

tuolla luopumisen tiellä? Eikö se voitaisi yhä demonisoida yhtä lailla? Miksi juuri doping?

Mitä ongelmallisimpia kohtia löytää myös Vähä-Söyringiltä (i.v.); seuraavassa yksi niistä (ema., 40):

”Doping urheilussa ei ole mikään Kippari-Kallen ihme pinaaatti. Sinun on tunnettava vastuuta omasta itsestäsi. Hyvä urheilija kantaa vastuuta omasta urheilemisestaan ja pyrkii kaikin tavoin sitä lisäämään. Vastuun kantamisen taito on hyvä taito myös muussa elämässä.”

Vastuun kantamisen käsite jää tässä, myös konteksti huomioon ottaen, täysin hämäräksi. Kappaleen tietoinen tai tiedostamaton tarkoitus lienee *abstrakti moralisointi*? Väärinkäsitysten välttämiseksi totean, että myös minusta vastuunkantaminen omasta urheilemisestaan on hyvä moraalinen ihanne, kunhan se konkretisoidaan. Eikö vastuun kantamista olisi sääntöjen noudattaminen silloin, kun omien sisäisten tekijöiden perusteella on päätynyt pitämään olemassa olevia sääntöjä onnistuneina? Mutta ellei ole? Antidoping-toimikunta ei julkaisussaan tietenkään voi yllyttää siinä tapauksessa rikkomaan sääntöjä enkä yllytä itsekään, mutta eikö *moraalinen vastuu* mainitussa tilanteessa merkitsisi *toimintaa sääntöjen muuttamiseksi*?

Seuraavalla sivulla Vähä-Söyrinki (i.v., 41) kirjoittaa mm.:

”Doping huippu-urheilussa herättää --- äärimmäisen inhimillisiä tunteita. Olen vama, että järkevällä ja kypsällä harkinnalla jokainen urheilija, nuori tai vanha, pystyy tekemään päätöksiä jotka sisimmässään tuntee oikeiksi.”

Voiko urheilija sisimmässään tuntea oikeaksi vain yhden ainoan vaihtoehdon vai voiko aito sisäistetty henkilökohtainen moraalinen vaihdella, se ei Vähä-Söyringin tekstistä ilmene. Pitäisi ilmetä.

Kuten luontevaa on, julkaisussa kuvaillaan useammassa kuin yhdessä artikkelissa kiellettyjen aineiden terveystorjunta. Niin Alénin kuin Seppälän asianomaiset lauseet ovat pääosin varauksettomia, mistä esimerkkinä Seppälän tiedot prolintaani-, fenkamdamiini- ja strykniini-nimisistä piristeistä: niiden ”liiallinen käyttö saattaa aiheuttaa kiihtymys- ja jännitystiloihin, vapinaa, erilaisia kiusallisia sydäntuntemuksia ja jopa kouristuksia” (Seppälä i.v., 24–25). Totean että minulla ei tietenkään ole enempää edellytyksiä kuin syytäkään epäillä tämän tyyppisiä väitteitä.

Mutta puheena olevista teksteistä löytää myös toisentyypisiä lauseita, sellaisia joihin sisältyy indeterminaatiota eli joissa mainitaan esim. annosten suuruuden ja yksilöllisten ominaisuuksien aiheuttavan eroja haittojen suuruudessa.

Alén (i.v., 20) menee niin pitkälle, että hän kirjoittaa jopa: ”Kaikistaterveydellisistä seurauksista pitkällä aikavälillä ei ole täysin selkää käsitystä.” Kiitettävää rehellisyyttä.

Artikkelien kuoleman visiot eivät ole yleisiä. Seppälä (i.v., 26) kuitenkin kirjoittaa:

”Diureettien käyttö saunomisen yhteydessä painon pudottamiseksi tiedetään aiheuttaneen jopa kuoleman.”

Jos ja kun tällainen tapaus tunnetaan, sen mainitsemiseen ei tietenkään voi olla estettä. Tässä kohden herää kuitenkin tarve *suhteuttaa antidopingtoimikunnan ja urheilujärjestöjen doping-valistus ja viimeksi mainittujen yleinen dopingiin liittymätön urheilun terveysriskejä koskeva valistus*. Paljonko jälkimmäistä tehdään ja miten? Suhteutaankosiinä esim. doping-kuolemat (ks. alalukua 4.3) kaikkiin urheilukuolemiin moottoriurheilusta ja nyrkkeilystä alkaen sekä kaikki doping-riskit muihin terveysriskeihin? Jos huoli urheilijoiden terveydestä on mitä vakavin, eikö suhteuttamiseenkin ole uskaltauduttava pelkäämättä, että se ehkä vie jonkin verran pohjaa pois dopingiin liittyvältä terveysriskivalistukselta?

Kysymys saa lisää painokkuutta, kun lukee Vähä-Söyringiltä (i.v., 41) yllättävän ajatuskulun:

”Jos olet todellinen huippu-urheilija, teet omat ratkaisusi. Älä anna periksi, vaan ole itsesi kanssa tasapainossa ratkaisuja tehdessäsi. On valtavan hieno menestyä, jos todella tiedät olevasi niin hyvä kuin olet. Pysytte suurissa asioissa = *harjoittele elimistösi ääri rajoilla* ja kehitä itseäsi urheilijana kaikilla tavoilla. Opi nauttimaan tekemästäsi työstä.”

Jopa maallikko tietää jotakin ääri rajoilla harjoittelemisen riskeistä ilman dopingiakin.

Vihkosen valopilkkuja ovat kaikesta huolimatta Seppäsen toisaalta toisaalta-pohdiskelut (samoja joita on lainattu edellisessä alaluvussa 6.1) sekä kahden lääketieteilijän Alénin ja Seppälän terveysriskikuvausten varaukset. Siitä huolimatta pätee seuraava: *samalla ajattelutavalla jolla Let's Stop Doping -julkaisu on tehty voitaisiin tehdä vastaavanlainen esitys esim. alkoholista tai tupakasta ja panna se palvelemaan alkoholi- tai tupakkakieltolain säätämistä. Keinona siis olisivat moralisointi ja tietynasteinen pelottelu*. Yli sadan vuoden aikana maailma on muuttunut niin paljon, että en välitä puheena olevaa vihkosta Turmiolan Tommin kopioksi; se on Turmiola-logiikalla tehtyä valistusta 1990-luvulle sovellettuna.

Ei tunnu hedelmälliseltä spekuloida pitkään Let's Stop Doping -julkaisun ns. vaikutuksilla, etenkin kun ei voida olettaa kenenkään saavan vaikutteitaan pelkästään siitä eikä useammasta lähteestä. Moralisointi saattaa tehot joihinkuihin, etenkin nuoriin jotka ovat taipuvaisia kontrolloimaan itseään ulkoisten eikä sisäisten tekijöiden varassa.¹⁹¹ Pelottelu on todettu erittäin tehottomaksi keinoksi jo Klapperissa (1960): se on epämiellyttävää, joten yksilö mieluiten sivuttaa pelottavat ainekset niihin perehtymättä, tai jos hän niihin perehtyy hän omaa psyykeään varjellakseen tai sitten *vastaevidenssin* perusteella epäilee niiden uskottavuutta.¹⁹² Poikkeuksia voi olla. Toisessa ääripäässä ovat ne, jotka doping-pelottelu saa kokemaan, että kielletyissä aineissa täytyy olla jotakin erityisen houkuttelevaa, kun niistä tavattoman voimakkaasti varoitetaan, ts. kielletyn hedelmän viehäytys kasvaa. Tuohon väliin kenties sijoittuu enemmistö, jonka suhtautuminen julkaisuun on neutraali ja mahdollisesti välinpitämätön. Kaikki nämä ovat siis hypoteeseja. En ryhdy arvailemaan, onko julkaisusta antidoping-työssä enemmän hyötyä vai haittaa.¹⁹³

Doping-valistusta voitaisiin tehdä nykyistä paremmin ja ehkä siis tehokkaammin: hieman tai paljonkin vapautuneemmin, tiedotustutkimuksen tietovarantoa hyödyntäen, moralisointia ja pelottelua tarkoin varoen, liiat kärjistyksiset ja epä-älylliset yksinkertaistukset hyläten.¹⁹⁴ Konsulttiapua olisi varmaan saatavissa esim. sellaisilta tiedotustutkijoilta, joiden omat doping-asetteet ovat kyllin kielteiset — itse en liene sellainen.

Mutta mikä olennaista, *urheilijan suhde dopingiin määräytyy niin monenlaisista tiedostetuista ja tiedostamattomista ulkoisista ja sisäisistä tekijöistä käsin, että millään tunnetulla valistusmenetelmällä — edes virittävällä valistuksella — ei doping-ongelmaa voida ratkaista, ei siis saada kiellettyjen aineiden käyttöä loppumaan tai edes ratkaisevasti vähenemään.*

Pessimismisiä ovat omiaan herättämään huumevalistuksen kokemukset. Alan hyvä tuntija Kari Pyllkkänen on kirjassaan (Pyllkkänen 1992, 81) tiivistänyt eräät keskeiset eri maissa saadut tutkimustulokset seuraavasti:

”Huumeinformaation keinoin on suhteellisen helppoa lisätä tietoa huumeista.

Huumeinformaatiolla ei juurikaan voida vaikuttaa huumeita koskeviin asenteisiin ja huumeiden käyttöä tunnetasolla sääteleviin tekijöihin.

Tutkimusten enemmistö ei ole pystynyt osoittamaan, että huumeinformaatiolla olisi ollut mitään vaikutusta huumeiden käyttöön.

--- on syytä olla huolissaan siitä, että ehkäiseväksi tarkoitetut huumeinformaatiokampanjat saavatkin aikaan päinvastaisia tuloksia kuin on odotettu.” (korostukset Pyllkkäsen)¹⁹⁵

6.3 KOKEMUKSET KIELTOLAEISTA

Olen tässä raportissa monet kerrat käyttänyt lukijaa kenties paljonkin ärsyttäneitä sanaa *doping-kieltolaki*. Sen asiallista pätevyyttä ei käyne kiistäminen.

Ihmiskunnalla on runsaasti kokemuksia kieltolaeista, ts. siitä että ihmisiä on pyritty varjelemaan jonkin aineen haitoilta kieltämällä kokonaan sen käyttö, valvomalla kiellon noudattamista ja rankaisemalla sen rikkojia. Asiaan on saattanut kuulua kiellon rikkojien julkinen moralisoiminen ja syyllistäminen.

Varsinaisen kieltolain lievempi aste on voimakkaat rajoitukset ilman täyskieltoa. Siitä on varsin tuore kokemus Neuvostoliitosta Mihail Gorbatshovin valtakaudella. Tiedossa ei ole asiaa koskevia tutkimuksia, mutta Ylönen (1995) journalistina kuvaa tuota alkoholia koskenutta ”lähes kieltolakia” mm. näin:

”7. toukokuuta 1985 ilmoitettiin ’toimenpiteistä juopottelua ja alkoholismia vastaan’. Alkoholin myynti kiellettiin ennen kello 14:ää, ostajien alaikäraja nostettiin 21 vuoteen, alkoholin valmistusta päätettiin supistaa rajusti --- rangaistuksia kotipoltosta ja rattijuopumuksesta korotettiin rajusti.”

Uudistuksen epäonnistuminen on varmasti suomalaistenkin tiedossa. Ylösen mukaan kotipolito lisääntyi räjähdysmäisesti, sokeri ja makeiset katosivat kaupoista, Kölnin vesi ja muut korvikkeet loppuivat, myrkytyskuolemat lisääntyivät hälyttävästi jne. Kampanjasta luovuttiin vähin äänin. Myös Gorbatshov myönsi kirjassaan jälkikäteen epäonnistumisensa. Ylösen laajan artikkelin avainkohta kuuluu näin:

”Gorbatshov kirjoittaa, että alkoholin vastainen kampanja tarjoaa surullisen esimerkin siitä, että usko ylhäältäpäin käskemisen kaikkivoipaisuuteen kääntää hyvänkin asian itseään vastaan.” (korostukset PH:n)

Kuten tiedetään, doping-kiellot on kansainvälisellä ja kansallisella tasolla säädetty uskossa ylhäältäpäin käskemisen kaikkivoipaisuuteen. Sen ensimmäinen seuraus on ollut dopingia koskeva kaksinaismoraali¹⁹⁶, josta tässäkin raportissa on esimerkkejä (testipullojen häviäminen de Meroden hotellihuoneesta Los Angelesissa jne.).

Analogisuuden lisäämiseksi on tarpeen verrata doping-kieltolakia oikeaan alkoholi-kieltolakiin, ei vain Gorbatshovin vesitettyyn ja silti epäonnistuneeseen muunnelmaan. Yhdistäviä tekijöitä ovat ainakin seuraavat kolme:

Kollektiivisesta muistista ei mitenkään ole mahdollista häivyttää pois tietotietoa siitä, miten kiellettyä ainetta voidaan valmistaa. Aineen hankkimista kiellettiin keinoin ei mitenkään voida täysin estää (alkoholin osalta kiellettyi-

nä keinoina tulevat kysymykseen kotivalmistus ja ainakin rajaseudulla sala-
kauppa, dopingin osalta salakauppa). *Laki ja julkinen syyllistäminen eivät pysty
yhdennukaistamaan läheskään kaikkien ihmisten oikeustajua lain hyväksy-
misen suuntaiseksi.*¹⁹⁷

Toisaalta on myös eroja. *Doping ei alkoholin tapaan ole yksittäinen aine,
vaan sosiaalisesti sovittu yhteinen nimitys suurelle määrälle mitä erilaisim-
pia aineita;* mukaan on kelpuutettu jopa ”veridoping”, joka ei ole aine vaan
menetelmä. Doping-kieltolistat myös muuttuvat jatkuvasti. *Toiseksi kukaan
ei ole ehdottanutkaan doping-kieltolakiä kaikkien ammattien harjoittajille,
kaikille kansalaisille, vaan se on tarkoitettu ainoastaan urheilijoille,* jotka näin
on nimenomaan lääkitänsä suhteen asetettu erikoisasemaan.

Pohdittavaksi jää merkitseekö doping-kieltolain erikoisluonne, että alko-
holi- yms. kieltolaeista saadut kokemukset eivät mitenkään ole yleistettävissä
doping-kieltoon. Pohdinnan tarpeisiin tarvitaan kuitenkin ensin paljon tietoa.

Suomessa vuosina 1919–32 voimassa ollut alkoholi-kieltolaki on
väitöskirjatyönään tulkinnut Kallenautio (1979).¹⁹⁸ Kirja antaa vakuuttavan
kuvan siitä, miten eduskunnan alunperin hyvässä tarkoituksessa yksimieli-
sesti säätämä kieltolaki epäonnistui: monet suomalaiset halusivat joka tapa-
uksessa juoda, salakuljetus, laiton valmistus ja apteekkipriin nauttiminen
rehottivat, juomatavat raaistuivat, terveyttä eivät vaarantaneet vain salakulje-
tusspriin alkoholi vaan myös sen epäpuhtaudet jne. Suomalaisen arvioitiin
juovan enemmän kuin ennen kieltolakiä (emt., 26), alkoholihaitat lisääntyivät
(emt., 80–82) ja yleinen lainkunnioitus heikkeni. Lopulta hallitus oli kypsä
järjestämään kansanäänestyksen, jossa kieltolaki kumottiin suurella äänen
enemmistöllä. Enemmistöön kuului myös henkilökohtaisesti täysin raittiita ja
periaatteessa täysraittia suomalaisia.

KOK tuskin voisi dopingin vastaisessa työssään menetellä viisaammin kuin
teettämällä viipymättä perusteellisen kirjallisuusselvityksen eri aineita kos-
kevien kieltolakiä onnistumisesta tai epäonnistumisesta eri puolilla maail-
maa. Mukaan olisi otettava myös se kieltolaki, joka mielestäni on parhaiten
perusteltu eli ns. kovia huumeita koskeva.¹⁹⁹ Selvityksen valmistuttua olisi
paremmat edellytykset pohtia doping-tilannetta kilpa- ja huippu-urheilussa ja
mahdollisuuksia vaikuttaa siihen.

Lopetan tämän luvun korkean tason journalistin Tuula-Liina Variksen
pohdiskeluun siitä, mitä kieltämisellä saavutetaan. Hänen aiheenaan on pu-

heena olevassa kolumnissa tupakka, mutta se voisi olla jokin muukin. Varis (1995) kirjoittaa mm.:

”Vainon ja kieltämisen prosessi noudattaa aina samaa kaavaa; täydellinen tyydytys uskotaan saatavan vasta täydellisellä maailmasta poistamisella.²⁰⁰ Tuloksena on tietysti pettymys, niin kuin kieltolait aina tuottavat pettymyksen.”

”DOPINGIA EI KOSKAAN PYSTYTÄ KITKEMÄÄN POIS”

7.1 TÄYDELLISEN RATKAISUN MAHDOTTOMUUS

Tämänhetkinen doping-tilanne vaikuttaa varsin mutkikkaalta ja ristiriitaiselta, eikä vain Suomessa vaan jopa koko kulttuuripiirissämme.

Ainakin suomalaisilla urheilujohtajilla ja antidoping-työstä vastaavilla tuntuu olevan tietty jo varsin stereotyyppinen tilanteenkuvaus, jota he julkisesti toistavat. Siihen sisältyy neljä väitettä: 1) *doping on kilpa- ja huippu-urheilun suurin ongelma*, 2) *doping-tilanne kilpa- ja huippu-urheilussa ei ole kovin hyvä*, ts. käyttäjiä on yhä, 3) *tilanne ei toisaalta ole niin huonokaan kuin jotkut arvelevat*, ts. käyttäjiä ei varmaankaan ole niin paljon kuin suurimmissa arvioissa oletetaan, ja 4) *doping kilpa- ja huippu-urheilussa saataisiin kuriin, jos vain valvontaa tehostettaisiin*.²⁰¹

On tarpeen todeta myös, mitä stereotyyppiseen kuvaukseen eli kaavaan ei sisälly. Siinä ei väitetä, että millään valvonnalla tai yleensä millään keinolla doping saataisiin kokonaan eliminoiduksi kilpa- ja huippu-urheilusta. Siinä ei välttämättä vaadita doping-rangaistusten koventamista. Siinä ei välttämättä verbalisoida asiaa maksimaalisen pateettisilla dopingiin kohdistuvilla tuomion sanoilla, vaan kielenkäytön luonne vaihtelee kliinisen asiallisesta erittäin emotionaaliseen.²⁰²

Lisää argumentteja tilanteenkuvauksensa tueksi urheilujohtajat ja antidoping-työstä vastaavat saavat tuoreesta ansiokkaasta tutkielmasta, joka käsittelee *suomalaisten olympiaurheilijoiden suhtautumista dopingiin* (Lindholm ja Knuutila 1996). On mahdollista että tämän raportin ilmestyessä tutkielma on jo saanut julkisuutta.

Lindholmin ja Knuutilan aineistona olivat kaikki suomalaiset vuoden 1993 olympiavalmennettavat oli siis Suomen Olympiakomitean stipendiaatit, kaikkiaan 207 urheilijaa. Menetelmä oli postikysely ja lomakkeen palautti 147 vastaajaa eli palautusprosentti nousi varsin korkeaksi, 70,7:ään. Tutkielman keskeiset tulokset käyivät ilmi seuraavasta:

*Vastaajat suhtautuivat dopingiin lähes yksimielisen kielteisesti. Eräissä avainkysymyksissä urheilijoiden asenteet olivat muuttuneet olennaisesti kielteisemmiksi vuosina 1981–82 tehtyyn Pauli Vuolteen tutkimukseen verrattuna. Olympiavalmennettavat tuomitsivat dopingin käytön yksimielisesti eikä 95% vastaajista voinut sallia käytön hyväksymistä edes lääkärin valvonnassa, kun taas vuosikymmen aiemmin kontrolloidun käytön olisi hyväksynyt yli puolet urheilijoista. Noin kaksi kolmasosaa urheilijoista halusi dopingin laila kielletyksi.*²⁰³

”--- valtaosa suomalaisurheilijoista piti moraalisia ja elämäkatsomuksellisia syitä merkittävänä suhteessaan dopingiin. Edellisen sukupolven urheilijoille tämä oli ollut merkityksellistä joka kymmenennelle.” (sitautti tutkielman tiivistelmästä)

Doping-testaukseen urheilijat suhtautuivat erittäin myönteisesti, he olivat lähes yksimielisesti yhä tarkempien testien kannalla ja valmiita niihin myös henkilökohtaisesti. Vastaajat eivät uskoneet antidoping-työn ”puhdistavan” urheilua täysin, mutta kuitenkin vähentävän dopingia olennaisesti. He vaativat erityisesti kansainvälisen testaustoiminnan kehittämistä ja tiukentamista, kun taas suomalaista doping-testausta he pitivät kansainvälisten mittojen mukaan tiukkana.

Aina voidaan kysyä, mitä mieltä dopingista on se lähes 30% olympiavalmennettavista, joka ei palauttanut lomaketta. Tutkijat viittaavat aiheen arkaluontoisuuteen (emt., 66), joka ehkä laski vastausprosenttia — ellei sitten myös hieman vaikuttanut vastaajien kannanottoihin, mikä on oma lisäni, täysin spekulatiivinen. Vastaamatta jättäneitä Lindholm ja Knuutila (emt., 70) kommentoivat näin: ei voida päätellä, että ”tässä joukossa olisi erityisen paljon dopingin käyttöön myönteisesti suhtautuvia urheilijoita”, mihin yhdyin.

Minun olisi halutessani verraten helppo tulkita tuloksia omaa ajattelutapaani vahvistavaan suuntaan. *Jos suomalaisten huippu-urheilijoiden suhde dopingiin on noin kymmenessä vuodessa olennaisesti kielteistynyt, miten se on mahdollista selittää muuten kuin konstruktionistisesti? Sen mahdollisuuden että kyseessä olisi omakohtainen, sisäisistä tekijöistä kummunnut syvä vakaumus kyseenalaistaa saman tutkielman toinen tulos: alla viidesosa olympiaurheilijoista katsoi urheilijoilla olevan tarpeeksi päätösvaltaa doping-asioista päätettäessä eli siis suuri enemmistö koki kyseessä olevan demokraatiavaje. Ylimalkaan demokraatiavaje kilpa- ja huippu-urheilun yhtenä ongelmana esiintyy tutkielmassa useamman kuin kerran (emt., 1, 57, 82 ja 106–*

110) ja myös tutkijat itse tuntuvat pitävän sitä verraten vakavana tosiasiana. Samalla 74% vastaajista piti nykyaikaisen urheilun suurimpana ongelmana dopingia — vuonna 1982 prosenttiosuus oli 63 — ja eniten tällä kannalla olivat nuorimmat.²⁰⁴

Herää tietenkin kysymys, *mitä merkitystä on demokratiavajeella urheilun suurimmaksi arvioidun ongelman ratkaisemisyritysten osalta, jos niin urheilujohtajat kuin urheilijat ilmeisesti ovat puheena olevasta asiasta kovin samaa mieltä*. Varmaan demokratiavajaan merkitys onkin tällaisessa tilanteessa pienempi kuin jos urheilujohdon ja urheilijoiden välillä olisi syvä ja avoin asennekiulu. Silti demokratiavajetta ei nytkään ole syytä vähätellä. Esim. juuri Lindholm ja Knuuttilan tuloksista on mahdotonta luotettavasti päätellä, onko olympiavalmennettävien voimakas doping-kielteisyys ensi sijassa ulkoisten tekijöiden synnyttämää vai ei. Vastaukset moraali- ja elämäkatsomusväittämiin eivät ehkä ole riittävä näyttö. Tutkielman loppuluvussa kaavailut teemahaastattelut, joilla saataisiin syvempää tietoa suhtautumisesta dopingiin, ovat kannatettavia.

Kommentoin puheena olevaa tutkielmaa vielä kahdesta näkökulmasta: sen keskeisen ongelman käsitteellistämisen kannalta sekä sen sisältöä vain sivuavalta kannalta.

Myös Lindholm ja Knuuttila seuraavat yleistä käytäntöä, jonka mukaan dopingia käsitellään erittelemättömänä kokonaisilmiönä. Jokainen olympiavalmennettava varmaan tietää, että doping on yhteisnimi suurelle määrälle keskenään mitä erilaisimpia aineita. Sovinnainen puhetapa kuitenkin vei haastateltavilta — paitsi vapaamuotoisen kommenttien muodossa, joita heiltä myös pyydettiin ja hyvä niin — mahdollisuuden kertoa eriytyneesti, suhtautuvatko he todella samoin esim. anabolisiin steroideihin kuin vaikkapa ”ylimääräiseen” kahvikuppiin, joka saa virtsan kofeiinipitoisuuden ylittämään doping-rajan.

Tutkielman tekijät rajasivat tehtävänsä niin, että siihen ei sisällynyt *suhtautumisen*, joka voidaan ymmärtää mielipiteiden, asenteiden ja arvojen kattokäsitteeksi, *ja tekoina ilmenevän käyttäytymisen välisen suhteen* pohtiminen. Tähän yhteyteen se kuitenkin soveltuu. Arkikokemuksesta on tunnettu pitkään ja käyttäytymistieteidenkin ansiosta vuosikymmeniä se edellä mainittu tosiasia, että suhtautuminen ja teot voivat mennä ristiin. Urheilija saattaa suhtautua dopingiin kielteisesti, mutta houkutus voi jossakin tilanteessa käydä ylivoimaiseksi ja hän käyttää kiellettyä ainetta. Myös päinvastainen ilmiö on loogisesti mahdollinen: urheilija on verraten doping-myönteinen, mutta ei

syystä tai toisesta käytä kiellettyjä aineita itse; hän 'vain' on suvaitsevainen ja sallii aineet niille jotka haluavat niitä käyttäjä tai hän ei ainakaan paheksu heidän tekoaan kovin voimakkaasti.²⁰⁵

Lindholmin ja Knuutilan tuloksia ei siis voida käyttää tarkkana ennusteenä siitä, miten olympiavalmennettavat dopingin suhteen käytännössä menettelevät, mutta sitähän tutkielman tekijät eivät väitäkään.

Kuten sanottu, doping-tilanne vaikuttaa joka tapauksessa mutkikkaalta ja ristiriitaiselta.

Suomalaisten urheilujohtajien ja antidoping-työstä vastaavien puheenvuoroja seurattaessa ei ainakaan ristiriitaisuus ilmene, korkeintaan aavistus mutkikkauudesta: heille doping on kilpa- ja huippu-urheilun suurin ongelma, urheilun rikkaruoho, urheilun syöpä... Kansainvälisellä tasolla sen sijaan on hie-man merkkejä konstruktionistisesti luodun kiihkeän ilmapiirin rakoilusta. Edellä (alaluvussa 4.5) olen jo lainannut Alexandre de Merodea, joka on vertaillut doping-rikoksia tai ”rikoksia” todellisiin vakaviin rikoksiin kuten tap-poon ja pohdiskellut nykyisten rangaistusten suhdetta itse tekoihin.

Jonkin verran huomiota on maailmalla herättänyt Ranskan antidoping-työs-tä vastaavan professori Jean-Paul Escanden yllättävä näkemys valvontansa kohteena olevasta ilmiöstä. Suomessa sitä on selostanut Vettenniemi (1994) arvioidessaan doping-aiheista dekkariani (Hemánus 1993b).²⁰⁶ Hän kirjoittaa mm.:

”Hänen (Timo Seppälän, PH-s) ja Hemánuksen näkemyksiä punnittaessa on hyödyllistä tehdä ekskursio Seppälän kollegan, ADT:n ranskalaisversion joh-tajan Jean-Paul Escanden ajatuksiin. Tämä on esittänyt hyvin pitkälle Hemá-nuksen kanssa yhteneväisiä mietteitä dopingista.²⁰⁷

Biodynaamisen urheilun mahdottomuus. Escande muistuttaa, kuinka ongelmallista on taistella dopingin kaltaista liukuvaa käsitettä vastaan kiellet-tyjen aineiden kategorisen listan avulla. *Myös Escande puhuu 'uskon biologi-asta', ts dopingin placebo-vaikutuksesta.*²⁰⁸ *Edelleen hän rinnastaa dopingin kiihkeimmät vastustajat biodynaamisen viljelyn puolustajiin. Urheilu — kuten ihmiskunta ylipäätään — on kuitenkin siirtynyt peruuttamattomasti pois luomontilasta.”* (ensimmäisen kolmen sanan korostus Vettenniemen, muut ko-rostukset PH:n)²⁰⁹

Varmaan olisi keskustelun kannalta ollut hyödyksi, jos Escanden näke-mystä olisi tuoreeltaan selostettu myös Suomessa. Urheilujournalismi olisi voinut sen tehdä mutta ei tehnyt, ehkäpä yleisen ja lähes säröttömän jopa kiih-keän doping-kielteisyytensä vuoksi.

Lehtien urheilusivuja lukiessaan sekä radion ja tv:n urheiluohjelmia seurattessaan penkkiurheilijan ei kuitenkaan pidä kuvitella, että tuo lähes särötön jopa kiihkeä doping-kielteisyys olisi myös jokaisen urheilutoimittajan ominaisuus, kun heitä ajatellaan yksityishenkilöinä. Urheilujournalismi on instituutio, joka on huolissaan urheilun imagosta (vrt. Karppinen 1988, 279) ja siten pohjimmiltaan myös omasta edustaan. Tämä hillinnee urheilutoimittajia käyttämästä ammattiaan yksityisajatteluun. On muistettava myös urheilutoimittajien niin kuin kaikkien journalistien vapauden rajat.²¹⁰

Sanapari lähes särötön tarkoittaa, että joitakin esimerkkejä urheilutoimittajien varovaisista joidenkin doping-kieltojen epäilyistä on. Ensimmäiseksi lainaan Taimia (1992):

”Huippu-urheilulla ei mielestäni ole kuin kaksi mahdollisuutta selviytyä.

Ensimmäinen mahdollisuus on, että urheilijoita ryhdytään testaamaan yhtä aktiivisesti kuin Katrin Krabbea. Aamu alkaa testaaajan hyvällä huomenella. Toistaiseksi korkeat kustannukset estävät ryhtymisen tähän muuta kuin rikkaassa Saksassa.

Toinen mahdollisuus on, että anabolit sallitaan tarkkaan valvottuna. ---

Jälkimmäinen mahdollisuus takaisi sen, että kaikki olisivat samalla viivalla. Ja samalla terveystarkeilta välttyttäisiin, kun koko ajan testit kertoisivat, missä kuljetaan.”

Mielipiteen taustalla on kirjoittajan näkemys dopingin yleisyydestä eri puolilla maailmaa. Koko hänen kolumninsa henkii tuota näkemystä ja hän on kirjoittanut aiheesta muulloinkin.

Samassa hengessä eli dopingin yleisyyttä korostaen Rahikainen (1996) pohdiskelee näin:

”Kun valvonta, ihmisjahti, on varsin ymmärrettävästi Afrikan viidakossa tai Siperian aroilla hieman väljempää kuin Helsinki-Vantaan lentoaseman testihuoneeksi usein muuttuvassa miesten vessassa, ilman pohjaa vakavallekin pohdinnalle ei ole ehdotus kontrolloidun dopingin sallimisesta.

Se tasapuolistaisi vapaan yritteliäisyyden toimintakenttää, eihän Martti Vainiotakaan ensimmäisestä kärystäään käräytetty, vaan hänen piti mennä Losiin asti käräymään. Markus Koistinen puolestaan löytiin seinään heti ensimmäisestä epäilyksestä.

Myös kielletyn hedelmän houkutus katoaisi.

Punakynän käytön kiellettyjen lääkeaineiden listan lyhentämiseksi ei luulisi olevan kovin vaativan tehtävän. Raamatun paksuinen kiellettyjen lääkeaineiden luettelo ei sitä paitsi suo parasta mahdollista oikeusturvaa urheilijalle. Vahingostakin voi leimaantua. Jari Isometsä olisi saattanut saada neljä vuotta

huolimattomuudestaan, ja se olisi ollut kova hinta hänelle ihmisenä ja erikseen ammattiurheilijana.”

Puheenvuoro on erityisen merkittävä siksi, että se erityistä doping-myön- teisyyttä ilmentämättä paitsi pitää kontrolloidun dopingin sallimista vakavan keskustelun arvoisena ideana myös — tavallaan vaihtoehtona sille, voidaan ehkä tulkita — esittää kohtuuttoman pitkän kieltolistan lyhentämistä.²¹¹

Kolmas esimerkkini on Kauhaselta (1996), joka lehdensä pääkirjoitukses- sa ilmentää ensin lähinnä doping-kielteisyyttä, kunnes hän ilmeisen turhautu- neena päätyy ehdotukseensa:

”Brittilääkäriin väite, jonka mukaan 70–80 prosenttia Atlantan urheilijoista on dopattu, alkaa kuulostaa hyvin uskottavalta. Markus Koistinen ei ole yksin, vaikka varmasti nyt yksinäisyyttä tuntee. Hän jäi kiinni, moni muu ei.

Mitä tästä kaikesta seuraa? Jossain vaiheessa seuraa päätös, että doping salli- taan. Kielletyt aineet osataan vielä luetella kirjassa, mutta osataanko enää pian. Lääketieteen kehitys palvelee yhtä lailla dopingin kehitystä. Seuranta, valvon- ta ja testit ovat aina askeleen perässä.

Jos doping sallittaisiin, voitaisiinko jonkin ajan kuluttua ehkä näyttää lopul- lisesti, miten väärä alunperin valittu tie on ollut? Pelleilyksihän se menisi. Ehkä silloin voitaisiin palata urheilussa sen hienoihin periaatteisiin. Realismia vai idealismia?”

Huomattakoon myös Kauhasen pitävän kieltolistan pituutta ongelmana. Hänen puheenvuoronsa eroaa kahdesta edellisestä siinä, että hänelle *dopin- gin salliminen olisi vain välivaihe, josta palattaisiin takaisin alkuperäiseen aitoon urheiluun*, käännettäisiin kilpa- ja huippu-urheilun osalta kulttuurievo- luution suunta, otan vapauden sanoa.

Niemi (1995) pohtii dopingin sallimista ylimalkaan, väläyttämättä sarjakakoa. ”Parhaat urheilijat on viihdetaitelijoita, samaan tapaan kuin vaikkapa trapet- sitaitelijat. Trapetsitaitelijasta tekee mielenkiintoisen se, että hän ei käytä suoja verkkoa, eli saattaa kuolla.”

Niemi on oikeassa: kilpa- ja huippu-urheilijat ovat tietenkin viihdetaiteli- joita. Nimen kyynisyys kuoleman edessä ei sen sijaan minua miellytä, vaikka se on ’vain’ samaa kyynisyyttä, jonka vuoksi esim. moottoriurheilu sallitaan. On irvokasta että moottoriurheilijoita kuitenkin sitoo doping-kielto, ts. hei- dän on varottava ilmeisesti pienempää vaaraa, ei suurempaa.

Erikoistapaus on Heidi Korva. Hän kirjoittaa *Suomen Urheilulehteen*, leh- teen jolla urheilujärjestöistä riippumattomana kaupallisena yrityksenäkään tus- kin on varaa uhmata vallitsevaa doping-kieltoista ilmapiiriä. Atlantan olym- pialaisten jälkitunnelmissa Korva (1996) kirjoitti pääkirjoituksen luontoisen

kommentin ironisella otsikolla Urheilu on putipuhdasta. Hän kertoi kaivanneensa Atlantaan veritestejä, jotta monet ilmeiset dopingin käyttäjät olisivat joutuneet kiinni. Lyhyt kommentti päättyi seuraavasti:

”Joitakin urheilijoita katsellessa melkein pelotti, että he paukahtavat kesken suorituksensa. Niin täyteen pumpatuilta he näyttivät.²¹² Minun silmiini tällaisia hormonihiiiriä osui eniten yleisurheilun pikamatkojen lähtöpaikoilta, mutta näkyipä miesten voimistelussakin ainakin yksi ’ilmapallo’.

*Miksei samantien voitaisi alkaa järjestää kahdenlaisia kisoja: toisissa ei koskaan testattaisi ketään ja urheilijat saisivat pumpata itseensä niin paljon miestä vahvempaa kuin sielu sietää. Toisia varten urheilijoita testattaisiin säännöllisesti – myös harjoituskaudella. Tänä päivänä urheilijat eivät ole samalla lähtöviivalla, kun toisaalla urheilijat laukkaavat testeissä yhtenäin ja toisaalla testejä järjestetään vain ’varmoina aikoina’.*²¹³

Ah. ’Missä viivyt haltijattareni’. ’Minulla olisi sinulle toivomus esitettävänä’ (korostukset PH:n).²¹⁴

Huomattakoon noiden journalististen poikkeusilmiöiden luonne — logiikka, sanotaan nykyään usein tieteen kielessä. Ne ovat *osa samaa doping-diskurssia, jota urheiluosastoissa ja -ohjelmissa muutenkin on paljon, ne mahtuvat saman kehikon sisään*. Siitä lähtökohdasta, että doping on maailmalla hyvin yleinen, sen poistaminen urheilusta on mahdotonta ja olennainen vähentäminenkin vaikeaa, tullaan eri päätelmiin: useimmiten siihen että antidopingtyötä on tehostettava, mutta joskus siihen että sallittakoon doping, vähintään sarjajaon muodossa. *Tiedossa ei ole kehikon ulkopuolelle sijoituvaa doping-journalismia*, jonka lähtökohta olisi vaikkapa itsemääräämisoikeus. Sitähän meidän kulttuurissamme kuitenkin ainakin suun tunnustuksena korostetaan ja se voisi koskea myös kilpa- ja huippu-urheilijoita.

Doping-aiheisten ylioppilasaineiden ja doping-journalismin vertaileminen ei mahdu tämän raportin puitteisiin, mutta yksi havainto on tarpeen esittää. Idealismiin taipuwait nuoret uskoivat selvästi vähemmän dopingin yleisyyteen kuin realistisemmat ja kyynisemmät suomalaiset urheilutoimittajat. Kummastakin lähtökohdasta on siis mahdollista tulla suunnilleen samanasteiseen dopingkielteisyyteen — näin siis niin aineiden kuin journalismin valtavirrassa. Kun abstrahoidaan esiin asian ydin, ylioppilasaineet ja doping-journalismi ovat pohjimmiltaan aika lailla samaa diskurssia.

Paikallaan on mainita myös *dopingia koskevat poikkeavat maallikkokannanotot*, joista tämä raportti on yksi. Niitä ei tapaa julkisuudessa usein, mutta aina joskus. Atlantan jälkeen Sadeniemi (1966), kokenut journalisti mutta

asiantuntemattomuuttaan urheilussa korostava, ehdotti kolumnissaan maan suurimmassa sanomalehdessä dopingia vapaaksi. Seuraavassa lainaus häneltä:

”--- Kaikestahan kilpaillaan, miksei siis dopingtrimmatun lihaksiston saavutusrajoista?

Siinä menisi vain hitunen viattomuutta ja tieto douppamattoman lihaksiston saavutusrajoista, mutta ne hän jo on menetetty peruuttamattomasti. Ne ovat hinta, jonka tämä *faustiseksi hoettu kulttuuri* on jo vuosia sitten ulosmitannut olympia-aatteesta ja huippu-urheilusta.” (korostus PH:n)

Ajatukseen kulttuurimme faustisuudesta yhdyn lämpimästi ja pidän sitä yhtenä avaimena doping-problematiikan syvempään ymmärtämiseen.

Samansisältöisesti vaikkakin rennommassa sävyssä kirjoitti Turun yliopiston *Aurora*-lehdessä Heyno (1996). Hänelle urheilu on puhtaasti kaupallinen ammatti, jonka harjoittajan tulisi saada käyttää kaikkia keinoja suorituskyvynsä parantamiseksi; kieltoihin hän ei näe mitään syytä. Vielä rennompi oli Harakka (1996): ”Mikä aine sallitaan tai ei, on tyhmää hiuksenhalkomista.”

Haluamatta nostaa tutkijoita missään mielessä muiden ammattikuntien yläpuolelle totean kuitenkin, että juuri tutkijoiden tulee *kyseenalaistaa itseään-selvyyksiä*, eritellä jopa armottoman kriittisesti epäselviä sanoja ja käsitteitä, kuten ”keinotekoinen”, ”epäreilu” jne. Ei ole toista ammattikuntaa, jolle tämä tehtävä ”kuuluu” yhtä kiistattomasti.

Ensimmäinen tiedossani oleva hormonien kieltämisen synnyttämän välivaiheen jälkeinen tutkijapuheenvuoro on Klamin (1988), urheilusta kiinnostuneen ja kuntoliikuntaa harrastavan oikeustieteilijän.²¹⁵ Siinä hän pohtii mallillisesti ja älyllisesti nykyisen doping-kieltolain mielekkyyttä, yhtenä lähtökohtana että se ei toimi, kiellon rikkojia on paljon. Klami (ema., 563) ottaa sen filosofisen kannan, että *realistinen moraal*i on parempi kuin kierretty *idealistinen moraal*i. ”Toimiva huonompi etiikka on parempi kuin paperilla olevat kaksinaismoraalin ihanteet.”

Klamin (ema., 563) varsinainen ehdotus käy ilmi seuraavasta:

”Sen sijaan että periaatteena olisi ’Suorituskyvyn keinotekoinen parantaminen on kiellettyä’ pitäisi lähtökohtana olla ’Terveyttä merkittävästi vaarantamatta voidaan suorituskyvyn parantamiseksi käyttää *hyväksytyjä* lääkevalmisteita’.” (korostus Klamin)

Konstruktionistisesti luodussa voimakkaasti dopingin vastaisessa ilmapiirissä ei sikäli kuin tiedän kukaan urheilumies tai -nainen kommentoinut Kla-

min ehdotusta. On tietysti mahdollista, että se ei *Kanava-lehdessä* julkaistuna edes tullut urheiluväen tietoon.

Klamin ehdotusta on pidettävä doping-kiellon eräänlaista kumoamista tarkoittavana. Onko se siis mullistava ehdotus? Ei välttämättä, riippuen näkökulmasta josta sitä katsoo. Voiko kukaan rehellinen lääketieteilijä väittää, että kieltolistalla jo ovat *kaikki* urheilijan suorituskykyä parantavat lääkkeet? Enää ei tarvitse keskustellakaan siitä, että *kaikki* kielletyt lääkkeet parantaisivat suorituskykyä, koska esim. Timo Seppälä on vain toisin sanoin myöntänyt että näin ei ole (ks. viitettä 222).

Kun siis kieltolista on perustelematon yhteen suuntaan, miksi se ei voisi olla perustelematon myös toiseen suuntaan? Missä tehdään sellaista lääketieteellistä tutkimusta, joissa testataan *aina* ja *kaikki* uudet markkinoille tulevat lääkkeet siltä varalta, että niillä on urheilijan suorituskykyä parantavia ominaisuuksia ja ehkä vielä joitakin haitallisiakin — eli ne on kiellettävä?²¹⁶

Klamin ehdotus merkitsisi toteutettuna toisentyypistä kieltojen systematiikkaa, joka saattaisi olla paremmin perusteltu kuin nykyinen.

Eräänlaisena tutkijapuheenvuorona pidän myös urheilusta kiinnostuneen yhteiskuntatieteilijän J.P. Roosin pikku paljastusta: hän on hölkkääjänä Klamin tapaan²¹⁷ kokeillut itseensä kilpa- ja huippu-urheilijoilta kiellettyjä aineita (Salonen 1996):

”Minä nyt käytin poikani astmalääkkeitä ja efedriinipitoisia yskänlääkkeitä. Olisin tosin saattanut kokeilla jotain muutakin, mikäli olisi tarjottu.”

Mielestäni Roos on tässä asiassa Klamin tapaan tutkija *par excellence*, vertaansa vailla; ei tyydy kaikkiin esitettyihin väitteisiin, vaan haluaa saada asioista ensi käden empiiristä tietoa. Ovatko Roosin kokeilut kuitenkaan kannanotto kilpa- ja huippu-urheilun doping-kieltoihin, sitä hän ei ole paljastanut.

Kolmantena ja jälleenerilaisena suomalaisena tutkijapuheenvuorona mainitsen liikuntatieteilijä Risto Telaman. Syntymäpäivähaastattelussaan (Siukonen 1996) hän avautui:

”Hän (Telama) kehottaa urheilumaailmaa puhumaan nykyistä enemmän urheilun eettisistä ongelmista, dopingista niiden mukana. Kaksinaismoraali rehoittaa. Pitäisiköhän doping sallia kokonaan. En ole aivan varma. Olen itse kahden vaiheilla.”

Terveessä empimisessään Telama ei varmasti ole yksin.

Viimeksi on ollut asialla johtavaksi eteläafrikkalaiseksi urheilun tutkijaksi mainittu John Hawley. Linaan Reutersin uutista (Eteläafrikkalaistutkija... 1996):

”Hawley, joka johtaa Etelä-Afrikan liikuntatieteellisen instituutin laboratoriota, sanoi Sports Illustrated -lehden haastattelussa, että nykyään on mahdotonta selvittää urheilijoiden puhtautta.

Hänen mukaansa monet Atlantan olympiaurheilijat ovat joutuneet pohtimaan suoritusta parantavien aineiden käyttöä.

’On mahdotonta olla miettimättä, ovatko palkintopallille nousseet urheilijat käyttäneet kiellettyjä aineita. On päivän selvää, että dopingilla on suuri merkitys tämän päivän huippu-urheilussa’, sanoi Hawley.

Hawleyn mukaan kilpailu voidaan tasapuolistaa harkitsemalla steroidien ja muiden kiellettyjen aineiden sallimista.

’Ehkäpä steroidit pitäisi yksinkertaisesti laillistaa. Niin epäeettiseltä ja moraalisesti väärältä kuin se kuulostaakin, mielestäni se on ainoa oikea suunta.’ ” (korostukset PH:n)

Huomattakoon peruste jolla Hawley tuntuu kantaansa päättäneen: doping on hyvin yleistä ja läheskään kaikkien kiellettyjä aineita käyttävien kiinni saaminen mahdotonta, joten tilanne selkiintyisi jos nyt kielletyt aineet sallittaisiin. Tähän perusteeseen palaan kohta.

Varsin samassa hengessä kuin Hawley on asioita miettinyt Toomas Savi, virolainen urheilulääkäri ja entinen yli 80 metrin keihäänheittäjä. Nurmelan (1995) tekemässä haastattelussa hän sanoo mm.:

”Dopingia ei koskaan pystytä kitkemään pois. Harkinnan arvoinen asia on, että ne jotka urheilevat selvästi amatikseen, saivat tehdä elämälleen mitä tahtovat. Kuitenkin niin, että nämä ihmiset joutuisivat olemaan lääkärin valvonnan alaisina.” (vrt. myös Hedbergin (1992) tekemää Savin haastattelua)

Savia ei pidä leimata ainakaan ex-Neuvostoliiton doping-käytännön ihailijaksi, sillä hän on Viron oikeistopuolueen poliitikko ja nyttemmin maan parlamentin puhemies.²¹⁸

Edellä on jo eräissä puheenvuoroissa esiintynyt ajatus sarjajaosta: ne jotka eivät halua ottaa riskiä — tai paremmin: ottavat monia riskejä koska ovat ryhtyneet kilpa- tai huippu-urheilijoiksi, mutta haluavat karttaa doping-riskiä — kilpailisivat omassa sarjassaan ja useampia riskejä ottavat omassaan.

Esitin omana ideana tämän sarjajaon jo vuosia sitten (Hemánus 1993a) eikä minulla ollut tietoista esikuvaa; saatoinkin kuvitella idean oman luovuuteni ilmentymäksi. Todennäköisesti ajatus oli kuitenkin jo ollut ilmassa ja olin ehkä lukenut siitä ilman että jälkikäteen tiedostin idean lähdettä.

Ruotsissa sarjajakoa on ehdottanut Hagerfors (1995), pohtien toisaalta toisaalta -tyyliin — ja varsin terävästi, kumpi sarja lopulta menestyisi paremmin kilpailussa yleisön suosiosta. Saksassa on saman ehdotuksen tehnyt Berendonk (1993, 108 ja 267).

Lindholm ja Knuuttila (1996, 59) kommentoivat omaa ehdotustani näin:

”On kyseenalaista, olisiko Hemánuksen tarjoama malli toteuttamiskelpoinen. Kilpailullinen asetelma ei joka tapauksessa muuttuisi miksikään. Todennäköisesti löytyy aina urheilijoita, jotka ovat valmiit ottamaan riskin. Lääkärin valvonnassa tapahtuva käyttö tuskin riittäisi. Näin varsinkin, jos dopingin käytön vaikuttimena on tarve saada etulyöntiasema toiseen kilpailijaan nähden eikä oman elimistön rajojen tavoittelu.”

Kommentojani saattavat hyvinkin olla oikeassa. Kuitenkin jatkan mallin kehitlemistä seuraavassa alaluvussa. Sitä edeltää toinen idea, ei missään nimessä uusi.

En ole tässä alaluvussa halunnut antaa asioista sellaista kuvaa, että dopingin vastainen ilmapiiri olisi meillä tai muualla tätä nykyä erityisesti rakoilemassa. En usko näin olevan, päin vastoin doping-kielteisyys saattaa juuri nyt olla huipussaan.²¹⁹ Doping-kieltolaki on monien mielissä *naturalisoitunut*, muuttunut itsestäänselvydeksi.

Poikkeus ei vahvista sääntöä. Jokainen poikkeus sen sijaan haastaa säännön kannattajat keskustelemaan asiasta, toivon mukaan habermasilaisessa²²⁰ aidon viestinnän hengessä.

7.2 DOPING-PAKKO PAHASTA, SAMOIN KÄYTTÄMÄTTÖMYSPAKKO

Toivon pystyneeni tässä raportissa osoittamaan, että koko doping-kieltoon sekä siihen liittyvään valvonta- ja rangaistusjärjestelmään sisältyy *suuria ja ratkaisemattomia ongelmia*, muitakin kuin lääketieteellisiä.

Itse dopingin on KOK määritellyt keinotekoisuuksineen ja epäreiluuksineen käsitteellisesti haavoittuvalla tavalla. Alénin minulle avaama määritelmä perustuu ensi sijassa lääketieteen ja lääkäritoiminnan periaatteisiin, mutta voidaanko enää lähestyttävässä vuotta 2000 uskoa, että terveen ja sairaan raja on kyllin selkeä?

Toiseksi *doping problematiikka on moraaliselta kannalta ristiriitainen*. Riippumatta siitä mitä ajattelee nykyisten doping-kieltojen mielekkyydestä on myönnettävä, että niin kauan kuin nykyiset säännöt ovat voimassa *kiellettyä ainetta käyttävä urheilija syyllistyy vilppiin* kansakilpailijoitaan kohtaan.

Esim. anabolisilla steroideilla suorituskykyään parannellut tai edes sen parantamista yritellyt urheilija on katsottava vilpilliseksi, mutta ennen vuotta 1975 hän ei ollut sitä; kaikkialla oli oikeus käyttää hormoneja. *Vilpillisyys ja moraalinen tuomittavuus eivät nouse yksin teosta, vaan teosta ja sitä säätelevistä säännöistä yhdessä.*

Doping-problematiikassa on, kuten edellä monesti olen sanonut, myös moraali-ongelma moraali-ongelmaa vastassa. Järjestelmä jonka tarkoitus on poistaa tai edes minimoida moraalityttö vilppi sisältää itse *pahoja aukkoja*, jotka liittyvät testeihin valitsemiseen, urheilijan puutteelliseen oikeusturvaan ja rangaistusten tavattomaan kirjavuuteen. Julkisuus syyllistää dopingista kiinni jääneitä ja joissakin tapauksissa siitä vain epäiltyjä urheilijoita tavalla, joka ylittää hyväksyttävän sosiaalisen kontrollin rajat ja muuttuu itse moraalityttö-maksi.

Tämän raportin alussa olen katsonut nykyisen kilpa- ja huippu-urheilun tavallaan suurimmaksi ongelmaksi legalismin ja demokratiavajeen. Aineistonkeruu- ja kirjoitustyöni aikana on nimenomaan tuon ongelman jälkimmäinen osa-alue eli demokratiavaje yhä enemmän lähestynyt doping-problematiikkaa. Kilpa- ja huippu-urheilijat joutuvat alistumaan doping-kieltoihin, joiden sisältöön he eivät ole mitenkään voineet vaikuttaa.²²¹

Doping-kielloilla on kauniita *ilmifunktioita*, tärkeimpänä varmaankin urheilijoiden terveystarkkailun vähentäminen. Tosin doping-riskejä ei ole tapana edes yrittää mitenkään suhteuttaa kilpa- ja huippu-urheilun moniin muihin vakaviin terveystarkkailuihin, mikä vie pohjaa mainitulta ilmifunktiolta. Doping-kielloilla on myös *piilofunktioita*, joista tärkein lienee niiden toimiminen *urheilujohtajien vallankäytön välineinä*. Järjestelmässä on monia aukkoja, jotka tekevät mahdolliseksi joidenkuiden urheilijoiden suosimisen ja toisen syrjimisen eli yrityksen saada heidät eri tavoin pois kilpa-areenoilta.

Korostan vielä kerran että noiden aukkojen ja mahdollisuuksien looginen olemassaolo on yksi asia ja se paljonko niitä on käytetty ja käytetään hyväksi on toinen. Jälkimmäistä olisi selvitettävä empiirisellä tutkimuksella, niin vaikeaa se onkin. Miten selvittää esim. Los Angelesin skandaali?

Doping-valvonnan kannalta tilanne on yhä vaikeutumassa. Tämän raportin ollessa jo viimeistelyvaiheessa Suomen Urheiluliitto on solminut suuren vakuutusyhtiön kanssa sponsorisopimuksen, johon liittyy doping-ehto: yhdenkin yleisurheilijan pelastuminen dopingin käyttäjäksi vähentää tuntuvasti SUL:lle luvattuja tuloja. Tähän voidaan sanoa, että kyseinen ehtoahan panee

SUL:n tehostamaan antidoping-työtä, ehkä testausten kalleudestakin huolimatta. Kenties niin. Mutta yhtä hyvin voidaan sanoa, että ehto houkuttelee salaamaan doping-tapaukset kaikin mahdollisin keinoin. Muistissa on yhä Martti Vainion ensimmäisen positiivisen testituloksen salaaminen keväällä 1984.

Lukija joka ehkä odottaa minun valvontatilanteen jatkuvan mutkistumisen vuoksi ehdottavan doping-kieltojen kumoamista erehtyy. En tee sitä sysitä, joita on useampia.

Urheilu, myös kilpa- ja huippu-urheilu on Suomessa niin sanoakseni *valtiovallan suojeluksessa*, sillä se saa julkisista varoista tukea. ”Huomattava tukimuoto on valtion budjettiin vuosittain otettava määräraha valtakunnallisille liikuntajärjestöille” (Mäkipää 1985, 90), mikä yhä pätee. ”Dopingin vastaisen työn tehostamisessa on yhtenä vaihtoehtona ollut esillä taloudellisten sanktioiden käyttö urheilujärjestöjä vastaan” (emt., 90–91), ja myös tämä pätee edelleen.²²²

Toiseksi Suomi on myös *kansainvälisen dopinginvastaisen sopimusjärjestelmän piirissä*. ”Vuoden 1994 alusta on ollut voimassa Pohjoismaiden kesken antidopingsopimus, joka sallii eri sopijamaiden valtuuttamat testaajat testaamaan toistensa urheilijoita sekä sopijamaissa että muissa maissa” (Kielletyt ja... i.v., 3). Mäkipään kirjan liitteenä (emt., 96–98) on eurooppalainen dopingin vastustamista urheilun alalla koskeva peruskirja, jonka on hyväksynyt Länsi-Euroopan 4. urheiluministerikonferenssi. Euroopan Neuvosto katsoo antidoping-työn kuuluvan tehtäväpiiriinsä, sillä se on solminut dopingin vastaisen yleissopimuksen (Kielletyt ja... i.v., 3) ja se on yhdessä KOK:n kanssa määritellyt, mitkä aineet katsotaan dopingiksi. Ja tietenkin on muistettava KOK, joka tuntuu pitävän ainakin suun tunnustuksenaan dopingin vastustamista yhtenä tärkeimmistä tehtävistään, on se sitten käytännössä miten tehoton ja kaksinaismoraalinen tahansa.

Vielä on mainitsematta painavin syy, miksi en ehdota doping-kieltojen kumoamista: se on konstruktionistisesti luotu *voimakkaan doping-kielteenen ilmapiiri*, olkoonkin että se ei ole särötön. Sitä on turha uhmata, ennen kuin kilpa- ja huippu-urheilun instituution ja myös suuren yleisön huomio kiinnittyy johonkin toiseen urheilun suureen ongelmaan, pois dopingista. Konstruktionismin teoria sisältää, vaikkakin rivien välissä, myös sen ajatuksen, että sosiaalisesti synnyttetyt ongelmien määrittelyt ja painottamiset eivät ole ikuisia.

Tilanne näyttää olevan umpisolmussa: olemassa on voimakkaasti dopingin vastainen mieliala, mutta myös suuri tarve varjella kilpa- ja huippu-urheilun imagoa. Keinoja ”urheilun suurimman pahan” poistamiseksi tai edes olenaiseksi vähentämiseksi ei ole.

Umpisolmun avaaminen on periaatteessa mahdollista, mutta ei ilman syvälle käypää *arvokeskustelua*, joka Suomessa ja tiettävästi kaikkialla on dopingin osalta ollut aivan liian vähäistä. Itsestäänselvää on että arvokeskustelun täytyy toimiakseen olla vapaata, siinä ei kenenkään tule erotella sallittuja ja kiellettyjä mielipiteitä.

Psykiatri Riittakerttu Kaltiala-Heino (1996) on kysynyt:

”Kuinka voidaan olla varmoja, että pakon avulla saavutetaan sellaista, mitä pakotettu pitää valinnanvapauttaan arvokkaampana, kun *vapaassa yhteiskunnassa yksilöllä on oikeus valita jopa itselleen haitallisesti?*” (korostukset PH:n)

Olen joskus ihmetellyt, minkälaisia yksilöitä psykkisessä mielessä lienevät ne, jotka ovat päättäneet doping-kieltolaista ja tuovat kieltolistalle mieluummin yhä uusia aineita kuin vapauttavat yhtäkään sinne kerran sisällytetyistä? Entä antidoping-työtä tekevät testaajista alkaen? Kilpailukieltoja antavat?

Testaajat ovat ymmärrettävistä syistä julkisuudessa anonyymeja ja kasvotomia, mutta muihin edellä mainittuihin kategorioihin kuuluu henkilöitä, joilla on julkinen imago — kieltämättä varsin omahyväinen. Eivätkö he koskaan ole tehneet itselleen haitallisia valintoja? Ovatko he aina eläneet esim. maksimaalisen terveesti tai mieluummin ”terveesti”, tavalla joka herättää kysymyksen: onko elämisen arvoista elämää tavoitella yhtä ainoaa asiaa, oman terveytensä maksimoimista?

Toisaalta en haluaisi moralisoida enkä syyllistää syyllistäjiä. Tiedostan tämän vaaran olevan nyt lähellä.

Suomen terveydenhoitojärjestelmän huipulta kuulee toisinaan, tosin valitettavan harvoin, esitettävän arvokeskustelun nimen ansaitsevia puheenvuoroja. Kaltiala-Heinon linjoilla on Kansanterveyslaitoksen ylijohtaja Jussi Hutunen (1995):

”Aina on muistettava, että *jokaisella on oikeus valita riskinsä itse*, joko tiedostaen tai tiedostamatta.

Kukaan ei voi pakottaa toista lopettamaan tupakointia, hän lopettaa sen itse — jos lopettaa.” (korostukset PH:n)

Tällä ajattelutavalla on selvä yhtymäkohtansa Valde Mikkosen erottelun kanssa: yksilö voi toimia tietyllä tavalla joko ulkoisten tai sisäisten tekijöiden perusteella. *Vain tilanteessa jossa vallitsee valinnan vapaus voivat sisäiset tekijät päästä määräviki*, lisää itse. Valinnan vapauden vastakohta on demokratiavaje.

Valinnan vapaudella on myös hintansa. Timo Seppälä (1994) on huomauttanut tästä asiasta:

”Joku voi ajatella, että dopingaineiden käyttö tai turvavyöpakon noudattamatta jättäminen tulisi hyväksyä sillä perusteella, että henkilö vaarantaa ainoastaan oman terveytensä — ei muiden. Tässä tulee muistaa, että *sairastuneet hoidetaan yhteiskunnan varoilla*”²²³ (korostukset PH:n)

Seppälä on tietenkin oikeassa: doping aiheuttaa sairaskuluja, jotka me kaikki veronmaksajat yhdessä maksamme. Mutta me maksamme yhtä lailla alkoholin, tupakan, kahvin, rasvan, sokerin, suolan, bulimian, anoreksian, ylipainon, alipainon, työnarkomanian, stressin ja lukemattomien muiden syiden aiheuttamia sairaskuluja sikäli kun eri sairauksien syitä yksiselitteisesti edes pystytään osoittamaan. Me maksamme myös niiden ihmisten sairauksista, joita äärimmäisen tiukka, kemiofobian sävyttämä, askeettinen, hymytön ja iloton elämäntapa mahdollisesti aiheuttaa. Järjestelmä on omaksunut sen mielestäni inhimillisen periaatteen, että ”itse aiheutettuja” sairauksia potevia ei aseteta eriarvoiseen asemaan ”muihin sairaisiin” nähden.

Myös suomalainen juridiikka on tiettyssä mielessä Kaltiala-Heinon ja Hutusen linjoilla. Kun Hannele Pokka oikeusministerinä vuonna 1993 otti julkisesti esiin dopingin kieltämisen lailla sen terveystieteiden vuoksi — hän tuntui ajatelleen ensi sijassa kuntoilijoita — idea sai hyvin penseän vastaanoton. Niin hänen oman ministeriönsä lainvalmistelijat kuin yliopistojen oikeustieteilijät muistuttivat, että *meidän oikeusjärjestelmässämme ei edes itsensä vahingoittaminen saati vaarantaminen ole kielletty* eikä johdonmukaisuuden nimissä voida lainsäädäntöön tehdä poikkeusta. Kriminalisoinnit kuuluvat näiltä osin yhteiskunnan primitiivisempään kehitysvaiheeseen; esim. vielä Ruotsin ja siis Suomenkin vuoden 1734 rikoslaki rankaisi itsemurhan yrityksestä, mitä nykyään varmaan pidettäisiin epäinhimillisenä.

Mutta miten voitaisiin turvata nimenomaan kilpa- ja huippu-urheilijoiden valinnan vapaus, ts. saada aikaan tilanne jossa heidän käyttäytymisensä dopingin suhteen määräytyisi mahdollisimman pitkälle heidän sisäisten tekijöidensä perusteella? Ennen kuin yritän vastata, erittelen hieman asiaa.

Valinnan vapautta dopingin suhteen uhkaa doping-pakko. Berendonk (1993, 261) haluaa että yhteiskunnan ”on taattava jokaiselle urheilijalle oikeus dopingvapaaseen kilpaurheiluun”. Hänen toivomuksensa on hyvin perusteltu ja lisäksi hänen kokemustietonsa valossa ymmärrettävä. DDR:ssähän tätä vapautta ei ollut²²⁴, ja tiedot kiellettyjen aineiden syöttämisestä kilpaurheilijoille, myös alaikäisille ja joskus lähes lapsille, jopa heidän tietämättään eli siis väittäen ainetta toiseksi kuin se oli merkitsevät sellaista doping-järjestelmää, jolla tuskin on kannatusta esim. Suomessa. Itse tietenkin sanoudun siitä irti.

Mutta vallitseeko esim. juuri Suomessa minkään asteinen doping-pakko? Berendonk (emt., 261) tuntuu tarkoittavan tällä käsitteellä hieman muuta kuin mihin lukija ehkä ensimmäiseksi sen assosioi:

”Eihän kukaan voi vaatia, että urheilullisesti lahjakkaan nuoren tytön on esim. päätettävä, haluaako hän syödä androgeenisia hormoneja mahdollisista terveyshaitoista huolimatta ja osallistua kilpaurheilupetokseen --- vaiko luopua mahdollisuuksistaan kansallisessa ja kansainvälisessä kilpaurheilussa.”

Berendonk siis väljentää doping-pakon käsitettä siten, että sen piiriin kuuluu myös liian kalliin hinnan maksaminen käyttämättömyydestä: ellet douppaa itseäsi, et voi menestyä. Väljennys tuntuu mielekkäältä.

Kuten sanottu, Suomessa Timo Seppälä on (myös puhelinkeskustelussamme 4.3.1996) puhunut siitä, että jos doping sallittaisiin syntyisi *doping-pakko*. Hän tuntuu tarkoittavan sillä samaa kuin Berendonk: huipulle tai edes aivan lähelle sitä ei voisi päästä ilman nyt kiellettyjä aineita.²²⁵

Niin Berendonkille kuin Seppälälle voi huomauttaa, että he ilmeisesti pitivät nyt kiellettyjen aineiden suorituskykyä parantavia ominaisuuksia voimakkaampina kuin esim. Martti J. Karvonen (ks. viitettä 72) piti kommentoidessaan DDR:n urheilumenestyksen taustaa. Tässä asiassa myös Seppälä joutuu tavallaan ristiriitaan suomalaisen doping-valistuksen kanssa, sillä esim. *Let's Stop Doping* -vihkosessa todetaan useat kerrat eri kirjoittajien voimin (ks. esim. sivuja 2, 24, 45 ja 56), että doping on paitsi vaarallista myös tarpeetonta, ts. huipulle voi päästä ilman sitäkin.

Näinhän saattaa olla. Mutta eräänlainen *psykykinen ja sosiaalinen doping-pakko* voi toki syntyä siitä yksinkertaisesta syystä, että urheilijat itse kuvitteellisessa tilanteessa eli dopingin ollessa vapaa eivät usko menestymisen mahdollisuuksiinsa ilman dopingia. Tämä on tietenkin ajateltavissa, ja se taas hiukan suhteellistaa Lindholmin ja Knuutilan (1996) niitä tuloksia, joissa ko-

rostetaan suomalaisten olympiavalmennettävien doping-kielteisyyttä; kestäisikö tuo kanta myös mahdollisen doping-vapauden? Tämä ei ole tarkoitettu em. tutkielman kritiikiksi.

Tämä siis doping-pakosta. *Valinnan vapauden kannalta käyttämättömyyspakko on aivan yhtä hylättävä kuin käyttöpakkokin.* Terveysriskeistä puhuminen on irrelevanttia, jos näkökulmaksi otetaan nimenomaan valinnan vapaus. Se merkitsee myös riskien ottamisen vapautta.

Kilpa- ja huippu-urheilijoiden valinnan vapauden eli niin dopingin käyttö- kuin käyttämättömyyspakon välttämisen voi turvata vain sarjajako. Kaikista ajateltavissa olevista ratkaisuista se tulee lähimmäksi ”vapaan valinnan” ideaa. Kaksi avainsanaa olen pannut sitaatteihin siksi, että ainakin jos sarjajako toteutettaisiin nyt vallitsevassa ilmapiirissä, antidoping-sarja varmaan olisi aluksi niin paljon arvostetumpi kuin doping-sarja, että urheilija ei voisi tehdä valintaa täydellisessä psyykkisessä ja sosiaalisessa vapaudessa. Tähän en nyt kuitenkaan paneudu enemmälti, etenkin kun täydellinen psyykkinen ja sosiaalinen vapaus muutenkin on yhteiskuntaelämässä illuusio.

Sarjajaon sinänsä ei tarvitsisi muuttaa mitään maamme nykyisessä kilpa- ja huippu-urheilun järjestelmässä, joka toimii Suomen valtion eräänlaisessa suojeluksessa eli rahallista tukea saaden. Kuten edellä olen todennut, kilpa- ja huippu-urheilun instituutio myös on tuen ehtona ja kansainvälisten sitoumusten perusteella ottanut velvoitteekseen doping-kiellon ja antidoping-työn valvontoineen ja rangaistuksineen. Tähän ehdotan vain yhtä muutosta, joka ei tosin ole aivan pieni. *On eri syistä tarkoituksenmukaista sisällyttää dopingkielto kilpa- ja huippu-urheilussa — mutta ei kuntoliikunnassa — rikoslakiin ja järjestää myös doping-valvonta uudelle pohjalle.*

Ehdotus ei ole Suomessakaan uusi. Kokenut urheilutoimittaja Esa Sulkava (i.v., 51) on kirjoittanut samasta asiasta jo vuosia sitten, sitä hyvin perustellen:

”Yksi dopingin vastaisen taistelun vaikeus on sekin, että rajat on vetänyt urheilija ja se itse myös valvoo niiden noudattamista. ---

Dopingvalvonta pitäisikin nopeasti saada urheilujärjestöjen vallasta pois. *Silloin avoimuus lisääntyisi ja valvontaiskut tulisivat todella yllätyksellisiksi.*” (korostukset PH:n)

Sulkava ei ota kantaa siihen, mitä kaikkea merkitsisi doping-valvonnan siirtäminen pois urheilujärjestöiltä.

Toistakymmentä vuotta sitten doping kilpaurheilussa oli lailla kielletty Belgiassa ja Ranskassa ja näin on yhä. Mäkipään (1985) kirjan liitteinä ovat kyseisten lakien suomennokset. Lait ovat keskenään hyvin samantapaisia ja erikoista niissä on kriminalisoinnin määrittely. Belgian laissa se kuuluu sanatar-kasti näin (emt., 104):

”1 § Tämän lain soveltamista varten pidetään dopingin käyttönä sellaisten aineiden tai välineiden käyttöä, joiden tarkoitus on parantaa keinotekoisesti urheilukilpailuun valmistautuvan tai siihen osallistuvan urheilijan tuloksia, mutta *jotka voivat olla haitallisia hänen fyysiselle tai psyykkiselle terveydelleen.*” (korostukset PH:n)

Terveysriski mainitaan dopingin yhtenä määreenä myös Ranskan vastaa-vassa laissa vain vähän eri sanoin (emt., 109). Erikoiseksi asian tekee se, että tiettävästi enempiä Belgiassa kuin Ranskassakaan ei itsensä vahingoittami-nen saati vaarantaminen muuten ole kielletty, poikkeuksena huumeet.

Kovinkaan raskaaksi rikokseksi ei noiden kahden maan lainsäädäntö do-pingin käyttöä katso, sillä Belgiassa kyseeseen tulee vankeus vähintään kah-deksan päivän ja enintään kolmen kuukauden ajaksi sekä pienehköt sakot; myös kilpailukiello väliaikaisena tai lopullisena on mahdollinen (emt., 107) , kun taas Ranskassa ensisijaisrangaistus on pienehkö sakko ja vankeus yhdes-tä kuukaudesta yhteen vuoteen tulee kysymykseen dopingin edistämisestä tai yllyttämisestä siihen eli se siis koskee urheilijan tukihenkilöitä; myös kilpai-lukielto itse urheilijalle on mahdollinen.

Kiinassa on vuodesta 1994 valmisteltu dopingin kriminalisoivaa lakia. Onko se astunut voimaan, ei ole tiedossani, sillä Kiinan Kansantasavallan Helsingin suurlähetystö ei ole vastannut asiaa koskevaan kohteliaaseen kir-jeeseeni.

Ruotsissa on tekeillä laki, joka ennakkotietojen mukaan (Holopainen 1996) mahdollistaa vankeustuomion dopingin käytöstä. Siitä kertoessaan *Iltä-Sano-mat* (ema.) kuuli myös kahta suomalaista asiantuntijaa. Heistä Timo Seppälä (Virolainen 1996) piti Ruotsin pyrkimystä hyvänä mutta aseita liian järeinä, hänestä riittäisi tiettyjen hormonivalmisteiden hallussapidon kriminalisointi, käyttöä ei tarvitsisi julistaa rikokseksi. Erittäin tärkeä kohta Seppälän haastat-telussa oli mielestäni seuraava, olkoonkin että urheilujournalismi löi laimin sen kommentoimisen:

”Lukuisat muut dopingpannassa olevat aineet kuten yskänlääkkeet, särkylääkkeet ja astmalääkkeet eivät voi tulla kyseeseen, muuten tilanne riistäytyisi sekä doping-valvojen että poliisien käsistä.

Seppälän mielestä anabolisten steroidien väärinkäytön kriminalisoinnista ei ole huippu-urheilun doping-ongelman ratkaisuksi.

– Se sekoittaisi dopingvalvontaa, Seppälä sanoo.

– Ainakin täytyisi olla tarkka luettelo aineista, joiden käyttö olisi laissa kiellettyä.”(korostukset PH:n)

Seppälän lausuntoa saattaa sävyttää huoli kilpa- ja huippu-urheilun instituution reviiiristä. Sen puolustaminen on tietenkin jokaisen oikeus. Tärkeää on havaita, että myös Seppälä tekee nyt selvän eron hormonien ja niistäkin nimenomaan anabolisten steroidien ja muiden kiellettyjen aineiden välillä, vaikka yleensä hänkin puhuu dopingista yhteiskäsittäänä.

Tätä kirjoittaessani (18.10.1996) on täysin epäselvää, meneekö lakiesitys Ruotsissa läpi. Suomessa ei vastaavia suunnitelmia edes ole, mikä ilmenee seuraavasta (Suomessa ei... 1996):

”Lääkelaitoksen lakimies *Arja Myllypää* kertoo, että hormonivalmisteiden väärinkäytön tai hallussapidon kriminalisointi on ollut muutaman kerran esillä 1990-luvulla mm. eduskuntakyselyjen jälkeen.

– Meillä ei kuitenkaan ole katsottu sitä tarpeelliseksi, Myllypää sanoo.

– Sosiaali- ja terveysministeriön alaisen Lääkelaitoksen kanta on ollut se, että lääkelaki säätelee hormonivalmisteiden käyttöä. Samaan on päätynyt myös oikeusministeriö.

– Yksityishenkilö saa esimerkiksi tuoda ulkomailta pienen määrän lääkettä omaan käyttöönsä. Resepti siihen pitää olla, Myllypää sanoo.

– *Katsomme, että ei ole riittäviä perusteita kriminalisoida hormonikäyttöä, koska siinä aiheutetaan vahinkoa vain itselle.* Riittävää näyttöä ei ole esimerkiksi hormonien käytön ja aggressiivisen käyttäytymisen suhteesta. ---

Lääkelaiassa on Myllynpään mukaan tarkkaan säädetty, kuka saa valmistaa lääkettä, tuoda sitä maahan ja myydä vähittäin. Lääkelaki ei kiellä lääkevalmisteen hankkimista muualta. Lisäksi vain laitton myyjä syyllistyy rikokseen, ei ostaja.” (korostukset PH:n)

Oma perusteeni dopingin käytön kriminalisoimiseksi on siis toinen kuin illuusio siitä, että urheilijoiden terveyttä voitaisiin lailla varjella. Perusteeni on mielestäni ainoa vakavan huomion arvoinen moraalinen argumentti: *epäreiluus eli vilpillisuus*. Mitä mieltä itsekukin nykyisistä kielloista on, ei käy kieltäminen että niin kauan kuin säännöt ovat nykyiset²²⁶ dopingia käyttävä urheilija syyllistyy eräänlaiseen petokseen kanssakilpailijoitaan kohtaan. Jo

1980-luvun alussa oikeustieteilijä Bengt Broms (1982, 112–113) katsoi dopingin täyttävän petoksen tai lievän petoksen tunnusmerkit.²²⁷

Berendonkin kääntäjän käyttämä edellä lainattu sana *kilpaurheilupetos* tuntuu onnistuneelta, joten se voisi olla rikoslakiin lisättäväksi ehdottomani rikoksen nimi.

Olematta juristi olen vakuuttunut, että rikoslain mainitunlainen täydentäminen synnyttäisi melkoisen määrän oikeusopillisia ongelmia. Otan esiin vain muutaman.

”Doping-laki” varmaankin muistuttaisi huumelainsäädäntöämme mm. siten, että itse laki ei riittäisi, vaan *tarvitaan asetus joka luettelee kulloisetkin kielletyt aineet kyllin yksiselitteisesti*. Luetteloa ei ole mahdollista tehdä ilman, että juristit kuulevat korkeatasoisia asiantuntijoita, nimenomaan lääketieteilijöitä. Tällöin olisi aine aineelta käytävä läpi, paljonko minkin lääkkeen tai vastaavan tiedetään — riittääkö karkea arvio? — parantavan urheilijan suorituskykyä, jotta petoksen idea todentuu. Terveysriskeillä ei, kuten jo sanottu, olisi mitään tekemistä uuden kriminalisoidun teon kanssa, joten aikaa ei tulisi tuhlatella niistä käytävään keskusteluun. Mutta ongelma kuuluu: *olisiko riittävä näyttöä läheskään kaikkien aineiden vaikutuksista?*

Entä jos ei olisi? Tai jos varsin moni nyt kielletty aine osoittautuisi niin vähän suorituskykyä parantavaksi, ettei olisi oikeustajun mukaista kriminalisoida sen käyttöä? Entä miten otettaisiin huomioon edellä (alaluvussa 5.4) mainittu lajispesifisyys: jokin aine yhdessä urheilumuodossa mutta ei toisessa? *Voisiko Suomi paljonkin poiketa KOK:n kieltolistasta?* Onko tämä neuvottelukysymys?

Kenties havaittaisiin parhaaksi Seppälän väläyttämään tapaan tehdä selvä ero tiettyjen hormonien ja muiden, suoraan sanoen ”viattomampien” aineiden välillä. Jäisivätkö jälkimmäiset urheilujärjestöjen oman rangaistuskäytännön varaan²²⁸, ja toimisiko tällainen järjestelmä, jossa olisi rinnakkaisuutta vaikka ei päällekkäisyyttä? Ellei toimisi, suostuisiko urheiluväki lyhentämään kieltolistaa olennaisella tavalla? Ja taas: missä olisivat kansallisen päätösvallan rajat?

Ongelmia riittää. Kilpaurheilupetos tuskin voi koskaan olla niin selkeä kuin ”tavallinen” petos toisinaan. Ajatellaanpa henkilöä, joka taloaan myydessään salaa hyvin tietämänsä homevauriot ja saa talosta 500.000 mk. Ostaja havaitsee pian talon kunnon ja joutuu maksamaan vaurioiden korjaamisesta 200.000

mk. Tämä on myyjän petoksella saama hyöty, jonka oikeus varmaan tuomitsee hänet korvaamaan ostajalle; lisäksi myyjä saa rangaistuksen. Mutta mikä on minkin kilpaurheilupetoksen tuottama markkamääräinen hyöty?

Tietenkään se ei ole laskettavissa. Pikemminkin voidaan ajatella, että jos urheilija joutuu kiinni kilpailun jälkeisessä doping-testissä, hän ei saakaan rikkosestaan mitään hyötyä. Ei kai silloin ole kyseessä petos vaan *petoksen yritys*, josta rangaistaan lievemmin kuin toteutuneesta teosta? Mutta millä edellytyksillä kilpaurheilupetos voi lainkaan toteutua?

Ratkaisu saattaa olla se, että urheilijan ei ajatella kilpailevan toisia vastaan vain siinä yksittäisessä kilpailussa jossa hän joutuu kiinni vaan yleisemmin. Kuvitteellinen esimerkki havainnollistaneekin taas asiaa. Jos joku korkean tason mieskeihäänheittäjistämme kilpailun jälkeen antaisi positiivisen testinäytteen, joka paljastaisi hänet anabolisten steroidien käyttäjäksi, hän ei olisi pettänyt vain niitä muita heittäjiä jotka sattuivat olemaan mukana samoissa kilpailuissa, vaan ylimalkaan muita saman tason aktiiviheittäjiämme. He kaikkihan kilpailevat edustuspaikoista, urheilijapalkasta, sponsorirahoista jne. Kun kyseessä ovat kansainvälisen tason urheilijat, voidaan ajatella petoksen kohdistuneen samantasoisiiin samassa lajissa kilpaileviin kaikkialla maailmassa.

Asia ei ehkä sikäli muuttuisi miksikään, että käsitteellisesti saattaisi yhä olla kysymys 'vain' petoksen yrityksestä. Noin ymmärrettynä se joka tapauksessa olisi kyllin raskas rikos, jotta siitä tuomittava rangaistus ehkä tyydyttäisi ainakin maltillisia urheilujohtajia ja antidoping-työtä tekeviä. Kiinni jääminen harjoituskauden yllätystestissä varmaan joka tapauksessa olisi juridisesti petoksen yritys.²²⁹

Doping-keskustelussa on aina silloin tällöin huomautettu, että kiinni jäänyt urheilija on ainoa jota edes syytetään; kuolleeksi kirjaimiksi on jäänyt mahdollisuus syyttää ja myös rangaista dopingia yksittäisessä tapauksessa edistänyttä tai siihen yllyttänettä urheilijan tukihenkilöä, minkä KOK:n doping-säännöt kuitenkin mainitsevat.²³⁰ Jos kriminalisoidaan tiettyjen doping-ainesten käyttö, on kriminalisoitava myös sen edistäminen ja siihen yllyttäminen.

Niin ikään on kriminalisoitava *doping-provokaatio*. Jos urheilija itse esim. ennen kilpailua sujauttaa salaa toisen kilpailijan juomaan ainetta jonka käyttö on kriminalisoitu, hän syöllistyy tekoon joka kiistattomasti on rikos; juristit saavat antaa sille nimikkeen. Jos tekoon syöllistyy ei-kilpailija joka haluaa esim. edistää jonkun kilpailijan etua saattamalla provokaatiolla jonkun toisen kilpailijan pois pelistä, kyseessä on yhtä lailla rikos.²³¹

Kutsun tästä alkaen *A-sarjaksi* juuri pääpiirteissään kaavailemaani järjestelmää, jossa joidenkin doping-aineiden käyttö on kriminalisoitu rikoslaissa ja muiden käyttö kielletty urheilun sisäisillä säädöksillä. Jätän pohtimatta sen mahdollisuuden, että kilpa- ja huippu-urheilun yhteisö olisi jo kansallisesti ja/tai kansainvälisesti kypsä lyhentämään olennaisesti kieltoistaa ja tyytymään pelkkään voimakkaimpien aineiden kieltämiseen.

Mutta mikä olisi sarjajaon edellyttämä vaihtoehto, olympiakelpoisuuden ulkopuolelle jättäytyvä *B-sarja*? Itse asiassa sen synnyssä ei olisi mitään mulistavaa. Kilpa- ja huippu-urheilun sisällä on ennenkin tapahtunut eriytymistä suhteessa olympiakelpoisuuteen, josta on saatettu tinkiä joidenkin muiden arvojen tai paremminkin etujen hyväksi. Ammattinyrkkeily on ajat sitten eriytynyt ”amatööri”nyrkkeilystä maksimoidakseen myyntiarvonsa pitemmillä oteluilla ja väljemmillä säännöillä. 1970-luvulla syntyi tosin lyhytaikaiseksi jäänyt pikaluistelun ammattilais”sirkus” jne. Ammattinyrkkeilyssä on voimassa periaatteellinen doping-kielto ja testejä kerrotaan otteluiden jälkeen joskus tehdyn, kun taas luistelu ”sirkuksen” suhdetta dopingiin en tunne. Joka tapauksessa on urheilun lieveilmiötä, kuten voimamieskilpailut joissa tietävästi ei tehdä testejä.

En ihannoi mainittuja ilmiöitä, mutta siedän niitä niin kuin meidän koko kulttuurimme sietää.²³² Kyseessä on samantyyppinen suhtautuminen, josta Amsterdamissa asunut Matti Wuori (1995, 80–81) on kirjoittanut näin:

”Hollanti ja varsinkin hyvin pitkään itsenäisenä toiminut Amsterdam on malliesimerkki monella tapaa suvaitsevasta moniarvoisesta kansalaisyhteiskunnasta, joka perustuu hyvin paljolti ns. *gedogen* perinteeseen. *Ollaan valmiita sietämään ilmiöitä, joita ei välttämättä hyväksytä, mutta jotka raadollisessa todellisuudessa olisi typerää myöskään yrittää häivyttää olemattomiin*, niin kuin meillä Suomessa on tapana; ilmiöihin kuten prostituutio, miedot huumausaineet, eutanasia eli armokuolema, kaikenlaiset ihmisten omituisuudet ja idiosynkrasiat, jotka vasta eräiltä osin tekevät elämän elämisen arvoiseksi, mutta jotka suurelta osin ovat ei-suotavia, ei-toivottuja ilmiöitä. --- Kielletään vaikkapa miedot huumausaineet, eutanasia, mutta käytännössä taataan eräänlaisen yhteiskuntagarantian sanomattoman, lausumattoman takuun muodossa, että niihin ei puututa, ellei havaita pahoja tai räikeitä epäkohtia.” (korostukset PH:n)

Takaiskuista huolimatta juuri eurooppalaistyyppinen sivistynyt suvaitsevaisuus saattaa olla Euroopassa nousussa ja pitkällä aikavälillä se ehkä pääsee voitolle. Urheilun sarjajako tuskin nytkään olisi mahdoton siedettäväksi

edes Suomessa. Suun tunnustuksenahan meillä kunnioitetaan ihmisten itsemääräämisoikeutta; miksi ei kunnioitettaisi sitä myös urheilijoilla?

Sarjajoon idean tuli lausuneeksi kuulantyoöntäjä Janne Ronkainen; lehti-leikettä en ole taltioinut mutta muistan sen muutenkin. Hän oli kärsinyt dopingista mielestäni kohtuuttoman pitkän rangaistuksen, yrittänyt turhaan paluuta huipulle ja hän sanoi *siirtyvänsä show puolelle*.

”Oikean” kilpa- ja huippu-urheilun ja show’n välinen ero on hämärä ja tulkinnanvarainen. Katsoessani Atlantan olympialaisten kuulantyoöntönnön finaalia koin sen show’na; minua ei vähääkään kiinnostanut millä keinoin työntäjät olivat maksimoineet suorituskykynsä, vaan se kuka saa rautapallon pisimmälle.

Mikään ei kai tänä päivänä estäisi esim. kymenlaaksolaisita kuulantyoöntäjiä, Ronkaisen lisäksi Petri Torniaista ja Markus Koistista vuokraamasta urheilukenttääkäyttöön tai valmistamasta omaa kuulaympyrää ja järjestämästä epävirallista keskinäistä kilpailuaan. Tulokset eivät tietenkään kelpaisi Suomen Urheiluliiton tilastoihin, mutta kilpa-, ehkä jopa huippu-urheilusta joka tapauksessa olisi kysymys, urheilusta vain vähän erilaisin kuin SUL:n ehdoin ja säännöin. Syntyisi nykyiselle rinnakkainen puhtaasti kaupallisten kansallisten ja kansainvälisten urheilujärjestöjen verkosto.

Tietenkään B-sarja ei voi huomionarvoisessa mitassa alkaa yksittäisten urheilijoiden aloitteesta. Sen sijaan B-sarjan voi panna alulle kaupallinen yrittäjä, joka haluaa tarjota vaihtoehdon niin urheilijoille kuin yleisölle. Eri urheilumuotoihin syntyisi ei-olympiakelpoisille B-sarjoja kansallisella tasolla janiidenryhtyessä yhteistoimintaan kyseessä olisi kansainvälinen B-sarja esim. omine mestaruuskilpailuineen. Mikään julkisen vallan tuki ei tietenkään B-sarjassa tulisi kysymykseen.

Myös show’ssa on oltava säännöt. B-sarjan kuulantyoöntöissä työntöpaikka olisi vertailukelpoisuuden saavuttamiseksi tarkoin samanmittainen kuin A-sarjassa eikä tietenkään olisi mieltä sallia alipainoista kuulaa. Erona olisivat eri ehdot, joilla urheilija saa parantaa suorituskykyään. B-sarjassa vietäisiin sallittu keinotekoisuus vielä pitemmälle kuin A-sarjassa.

Eräät rajoitukset olisivat mielestäni tarpeen. B-sarjassa saisivat kilpailla vain 18-vuotiaat ja sitä vanhemmat, ja jokaisella siinä kilpailevalla tulisi olla julkinen lääkärisuhde, siinä mielessä julkinen että jokainen halukas saisi vaihtaa esim. rekisterityypistä luettelosta selville, kuka on kunkin lääkäri.

Kyseessä olisi siis lääkärin valvonnassa tapahtuva dopingin käyttö, josta lopullisen moraalisen vastuun kuitenkin kantaisi urheilija itse – itsestäänselvästi hän, sillä hän olisi tehnyt minkä on tietoisena riskeistä; siitä kai julkisuus jo on pitänyt huolen.

Timo Seppälä on eri yhteyksissä huomauttanut, että dopingin käyttäminen lääkärin valvonnassa ei poista terveystriskejä. Ei tietenkään, mutta lääkäri on joka tapauksessa pätevin antamaan neuvoja järkevästä annostelusta samalla tavoin kuin lääkäri antaa meille itsekullekin neuvoja lääkkeiden käytöstä.²³³

Tähänastisessa keskustelussa on myös epäilty, löytyisikö lääkäreitä jotka suostuisivat ammatilliseen suhteeseen B-sarjalaisten kanssa eli antamaan dopingin järkevää käyttöä koskevaa neuvontaa. Tämä on katsottu lääkärin moraalin vastaiseksi. Väite olisi pätevä, jos lääkärin moraali olisi ehdottomana ja kiistattomana määriteltävissä ja ammattikunta olisi siitä yksimielinen, mutta näinhän ei ole. Eräät lääkärit ovat eri maissa, myös Suomessa, työskennelleet varmaan pitkäänkin dopingia käyttävien urheilijoiden kanssa yhteistyössä ja todennäköisin seuraus siitä lienee tai ainakin saattaa olla, että nuo urheilijat ovat käyttäneet kiellettyjä tai aiemmin sallittuja aineita varovaisemmin eli siis terveellisemmin kuin muuten olisivat tehneet.

Jos lääkärin ainoa tehtävä olisi sairaiden hoitaminen²³⁴ ja ylimalkaan terveyden maksimoiminen, silloin asia olisi toinen. Silloin ei tulisi kysymykseen dopingia käyttävän urheilijan konsultointi, mutta ei myöskään — näin maallikkona katson — urheilulääkärinä toimiminen ylimalkaan. Silloin lääkärin olisi sanottava potilaaksi pyrkivälle kilpa- tai huippu-urheilijalle, että tämän on viisainta välittömästi lopettaa urheilu, koska sen terveystriskit ovat monet, tietenkin myös ilman dopingia.

B-sarjan ongelmia toisaalta riittää. Nykyinen lääkelaki saattaa tehdä hankalaksi kaikkien niiden lääkeaineiden hankkimisen, joita asianomaiset urheilijat haluaisivat käyttää. Salakuljetusta ei voi suositella eikä salakauppalääkkeiden ostamista kotimaassa, mutta suositella voi julkista vaikuttamista sellaisen ilmapiiriin aikaan saamiseksi, että lääkelakia väljennettäisiin – jos edes on tarpeen. B-sarjalaisten lääkkeiden tulisi olla laillisia reseptilääkkeitä, joita ”omalääkäri” kirjoittaa.

Jos lukija ihmettelee, miten doping voisi olla samaan aikaan kriminalisoitu ja luvallinen, totean kilpaurheilupetoksen olevan loogisesti mahdollinen ainoastaan kun kyseessä on kielletty aine. Lakiin on kirjoitettava esim. seura-

vantapainen lause: *Tämä laki koskee vain niiden urheiluliittojen kilpailevia jäseniä, joiden säännöissä doping on kielletty.*

7.3 EHDOTUKSENI HYÖDYT...

Olen edellä tavallaan kytkenyt yhteen dopingin — tai sen yhden osan — kriminalisoinnin A-sarjassa ja sallimisen B-sarjassa. Loogisesti on tietenkin yhtä mahdollinen ratkaisu pitää doping-kieltolaki, -valvonta ja -rangaistuskäytäntö nykyisellään A-sarjassa. Kytkentäni johtuu siitä, että pidän luonnostelemaani kriminalisoinnin ja sarjajaon yhdistelmää parhaana keskustelun pohjaksi.

Seuraavassa käsittelen ensin kriminalisoinnin ja sitten sarjajaon myönteisiä puolia erikseen sellaisina kuin näen. Alaluvussa 7.4. siirryn pohtimaan niiden haittoja.

1. Kriminalisointi lisäisi doping-valvonnan ja -rangaistuskäytännön uskottavuutta, joka on alkanut kiistatta rakoilla pahasti.

Rakoiluun en enää palaa, siitä on mielestäni edellä kylliksi näyttöjä. Ja mikä olennaista, nykyisen käytännön arvostelijat eivät välttämättä suinkaan ole lievennyksiä haluavia, vaan päin vastoin heissä on myös tiukkoja dopingin vastustajia. Kertaan pääväittämäni: rakoilu johtuu siitä, että järjestelmä on pahasti aukollinen, se tarjoaa urheilujohtajille liian hyvät mahdollisuudet harjoittaa syrjintää ja suosintaa; heillä on mahdoton kaksoisintressi toisaalta minimoida doping ja toisaalta estää positiivisten testitulosten ilmitulo. Nimenomaan tähän kaksoisintressiin viitaten ja myös omiin urheilulääkärikoemuksiinsa vedoten Alén (1996 ja 1997) nykyiset kiellot hyväksyen pitää tärkeänä, että *doping-kontrollissa ja -sanktioissa huolehdittaisiin teosta epäillyn tai siihen syyllistyneen henkilön oikeusturvasta samojen periaatteiden mukaan kuin jos kyseessä olisi siviilituomioistuimessa käsiteltävä juttu.* Ei liene kohtuullista esim., että ”urheilija tuomitaan julkisuudessa jo ennen kuin tapaus on yksityiskohtaisesti selvitetty ja lopullinen päätös urheilijan kuulemisen jälkeen annettu” (Alén 1997).

Alénin näkemyksen mukaan lääkkeitä doping-käyttöön käyttäviä urheilijoita tulisi kohdella kuten muitakin lääkkeiden väärinkäyttäjiä. Tämä merkitsee sitä, että kun väärinkäyttö todetaan, toteutetaan hoitoonohjaus. Jos urheilijat eivät suostu hoitoonohjaukseen tai hoito epäonnistuu, harkittaisiin mah-

dollisia rangaistuksia. Näinhän menetellään esimerkiksi, jos työpaikalla ilmenee, että joku henkilö on töissä toistuvasti humalassa tai krapulassa. Näitä henkilöitä eivät edes raittiusfanaatikot enää pidä rikollisina, lisäksi itse .

Lainaan suoraan Alénia (1997):

”Kaikenkaikkiaan olen siis yhtä huolestunut urheilijan oikeusturvasta kuin sinäkin, mutta lääkärinä näen doupatut ja douppaavat urheilijat yhtenä ammattiryhmänä, joka tarvitsisi spesiaalityöterveyshuoltoa (jossa huomioidaan yhtenä ammattiriskinä houkutus käyttää erilaisia lääkkeitä doping-tarkoituksessa). Nykyisellään urheilijan ”*työterveyshuolto*” keskittyy lähinnä urheiluvammojen ehkäisyyn ja hoitoon ja jossain määrin erilaisten infektiosairauksien ehkäisyyn ja hoitoon. Pelkkä doping-kontrolli ja jotkut valistavat lehtiset eivät ole riittävää ehkäisevää työterveyshuoltoa lääkkeiden väärinkäyttöä vastaan.”

Dopingista on konstruktionistisesti tehty rikollisuuteen verrattava ilmiö, jolloin on luonnollista että sitä myös käsitellään kuin rikollisuutta. Enää ei voi tyydyttää, että doping-kiellosta päättävät, valvonnan organisoivat ja taas rangaistuksistakin päättävät samaan kilpa- ja huippu-urheilun johtoportaan kuulumat henkilöt, ajattelutavaltaan todennäköisesti ”liian” samanniminen ja arvoiltaan ”liian” yhdenmukainen ryhmä.

On parempi että lainmuutokset valmistele Oikeusministeriö, esityksen lainmuutoksesta antaa hallitus, lain hyväksyy eduskunta ja vahvistaa tasavallan presidentti, testaus siirtyy ”kovimpien” aineiden osalta poliisille ja rangaistuksista päättävät käräjäoikeudet, joiden päätöksistä saattaa olla mahdollista vielä valittaa ylempiin oikeusasteisiin. Asiat tulevat näin valotetuiksi useammalta näkökannalta ja niihin joutuvat paneutumaan myös henkilöt, joilla on tervettä etäisyyttä urheiluun ja sen sisäisiin arvoihin.

2. Urheilijoiden oikeusturva paranee.

Olen useasti ihmetellyt, tuntevatko doping-rangaistuksista päättävät edes alkeellisia oikeusturvaperiaatteita, jotka itsekin ei-juristina tunnen. *Todistamisen taakka on* mm. Suomessa *syyttäjällä, ei syytetyllä*, ts. kenenkään ei tarvitse todistaa itseään syyttömäksi, vaan syyttäjän asia on todistaa syytetty syylliseksi. Ellei hän siihen pysty, syytetty on vahvoilla.

Niin ikään mm. meillä on voimassa *favor defensionis* -periaate eli epäselvät tapaukset tulee tuomita syytetyn hyväksi.²³⁵ Jos tätä olisi noudatettu Saksassa vuonna 1992 molemmilla kerroilla — Katrin Krabbe kumppaneineen jäi kiinni ensin virtsamanipulaatiosta, johon heitä ei osoitettu syyllisiksi, ja sen jälkeen sallitun aineen käytöstä — Krabbe ymmärtääkseni olisi saanut

juosta Barcelonan olympialaisissa. Parhaat ja samalla urheilijan oikeusturvasta kiinnostuneet doping-asiantuntijat voivat pohtia, eikö Suomessa ole tapahtunut mitään vastaavaa.²³⁶

Rikosoikeus tuntee myös periaatteet *in dubio mitius* eli epäselvissä tapauksissa lievemmin ja *in dubio reo* eli epäselvissä tapauksissa syytetyn eduksi, joista siis jälkimmäinen on sama kuin favor defensionis. Tärkeällä ilmiöllä on monta nimeä.

Pyrkiessään huolehtimaan myös syytetyn oikeusturvasta paremmin tai huonommin — täydellisiähän nuokaan instituutiot eivät ole — siviilituomioistuimet ovat tottuneet siihen itsestäänselvyteen, että syytettyä avustaa asianajaja. Tässäkin suhteessa doping-juttujen käsitteleminen siviilituomioistuimessa on suuri edistysaskel.

3. Kilpaurheilupetos tulee rangaistusta mitattaessa pakosta suhteutetuksi muihin rikoksiin.

Ainakin periaatteessa voitetaan paljon, jos kilpaurheilupetoksissa mittaavat rangaistuksia henkilöt, joilla on tuomarın roolissa kokemusta monenlaisesta rikollisuudesta. Sana pakosta edellä viittaa siihen, että nämä tuomarit eivät voi olla suhteuttamatta kilpaurheilupetoksia moniin muihin rikoksiin ja yrittämättä suhteuttaa myös rangaistuksia, niin vaikeaa kuin se onkin.

4. Doping-rangaistukset todennäköisesti monivivahteistuvat, mutta samalla niihin tulee parempi sisäinen logiikka kuin nyt.

Olen edellä (ks. alalukua 4.4) pyrkinyt esimerkkien avulla osoittamaan, että doping-rangaistuksissa on nykyin hyvin suuri hajonta huomautuksesta ja varoituksesta elinikäiseen kilpailukieltoon, mutta hajonnan takaa on mahdotonta löytää pitävää sisäistä logiikkaa. Ainakin näennäisesti irrelevanteilla tekijöillä tai sattumalla on aivan liian suuri osuus rangaistuksen määräämisessä. Siviilituomioistuimilla täytyy juridisen asiantuntemuksensa perusteella olla paremmat mahdollisuudet johdonmukaistaa rangaistuksia kuin urheilujärjestöillä.

Sekä rangaistusten monivivahteistamisen tarve että sen mahdollisuudet logiikan kärsimättä paranevat, jos siirrytään virtsatesteistä veritesteihin. Viimeksi mainittujen kerrotan reagoivan myös *pitoisuuteen*, ei vain siihen onko ainetta käytetty vai ei. Veritestiens ansiosta voidaan tuomioita suhteuttaa muun ohessa pitoisuuksiin niin kuin rattijuopumustuomioissa otetaan huomioon ve-

ren alkoholipromillemäärä. Tämä on vain yksi esimerkki rangaistusten eriyttämisestä. Summittaiset rangaistukset tyyliin kaksi vuotta tai neljä vuotta kilpailukieltoa tai elinikäinen kilpailukielto kuuluvat menneeseen aikaan, eriytetyt tuomiot nykyaikaan.²³⁷

5. *Doping-rangaistukset todennäköisesti kohtuullistuvat.*

Tuntuisi luontevalta että rikoslakiin sisällytettävä rangaistus kilpaurheilupetoksesta olisi *sakko ja kilpailukielto yhdessä*. Sakko seuraisi teon luonteesta. Korvaus olisi vielä luontevampi, mutta koska edellä olen pyrkinyt osoittamaan, että kilpaurheilupetos käytännössä olisikin sen yritys, ei olisi selvää taloudellisesti kärsimään joutunutta — paitsi muut samassa lajissa kilpailevat kollektiivina ja periaatteessa, abstraktisti — ei olisi uhria, jolle korvaus maksettaisiin. Sakko taas maksetaan valtiolle.

Sakko olisi aina ehdoton, mutta lisäksi tuomittava kilpailukielto varmaan olisi ensikertalaiselle ehdollinen, niin kuin Suomessa yleensä ovat kaikki muut ensikertalaiselle tuomittavat rangaistukset paitsi törkeästä rikoksesta langettavat. Kilpaurheilupetos tuskin voisi juridisessa mielessä olla törkeä.

Sakkojen suuruutta en ryhdy spekuloidaan. Sen tulisi olla *suhteessa siihen, mitä asianomainen urheilija pystyy urheilulla ansaitsemaan*; 80 metrin keihäänheittäjälle se olisi paljon pienempi kuin 85 metriin yltävälle. Kenenkään sakko ei olisi muodollinen, mutta ei myöskään niin suuri että se täysin vaarantaisi urheilijan tai hänen perheensä toimeentulon.

Kilpailukieltojen tulisi olla hyvin paljon lyhyempiä kuin nyt, kun otetaan huomioon sakko osarangaistuksena ja pyrkimys kokonaisrangaistuksen kohtuullistamiseen. Kolme tai kuusi kuukautta tuntuisi ensikertalaiselle riittävältä, kuusi kuukautta tai jopa vuosi toiskertalaiselle. Ottamatta kantaa näihin ehdotuksiini myös Alén (1996) pitää nykyisiä kilpailukieltoja kohtuuttoman pitkinä.

Kukaan ei liene tutkinut sitä, miten juttunsa siviilituomioistuimeen saaneet urheilijat ovat oikeudenkäynnissä menestyneet. Epäjärjestelmälliset uutistiedot viittaavat siihen, että heidän kilpailukieltojaan on pääasiassa lyhennetty, joskus jopa purettu. Tämä lienee myös yksi syy, miksi urheilujärjestöt ovat penseitä sille että doping-juttuja käsitellään normaaleissa tuomioistuimissa²³⁸

6. *Doping-oikeudenkäynnit pidettäisiin avoimemman ilmapiirin vallitessa kuin tähän asti.*

Se joka odotti Helsingin käräjäoikeuden maan ensimmäisessä siviilioikeuden saadussa doping-oikeudenkäynnissä kohtuullistavan Urheiluliiton tuomiota pettyi: kilpailukielto tässä Minna Lainion tapauksessa pysyi niin käräjä- kuin hovioikeudessa neljän vuoden mittaisena, vaikka kyseessä oli ensikertalainen. Oikeus ei edes perustellut tältä osin kantaansa, niin tärkeänä kuin nykyään johtavat juridiikan asiantuntijat perustelemista pitävätkin. Linaan Korkeimman Oikeuden presidenttiä Olavi Heinosta (1996):

”Mielestäni tuomioistuimet ja tuomarit on asetettava selkeään perusteluvastuuseen. *Tuomioistuinten on perusteltava ratkaisunsa mahdollisimman avoimesti ja sitä perusteellisemmin, mitä vaikeammasta ratkaisutilanteesta on kysymys.* Tuomioistuinten vallankäytön yhteiskunnallista vastuuta valvotaan juuri perustelujen kautta. Ne ovat aina avoimna julkiselle kritiikille.” (korostukset PH:n)

Kriminalisoidaan doping tai ei, pidän varmana että siviilituomioistuinten käsiteltävikseen ottamien doping-juttujen määrä kasvaa eivätkä tuomioistuimet voi pitkään laistaa perustelemisvastuutaan. Ainakin alkuvaiheessa dopingjutut saattavat olla juuri Heinosen mainitsemia vaikeita ratkaisutilanteita, mikä siis lisää perustelemisvastuuta.

Joka tapauksessa alioikeudet jakavat Suomessa harvoja poikkeustilanteita lukuun ottamatta oikeutta *julkisesti*. Tämä on suuri etu mm. urheilujournalismille, jos se haluaa paneutua noihin juttuihin eikä tyydy vain heijastamaan ja levittämään doping-moralismia. Samaa mahdollisuutta eivät tarjoa urheilujärjestöt, jotka pitävät kokouksensa suljettujen ovien takana ja joilla on siihen oikeus.

Aloitoin numeroinnin alusta ja käsitelen nyt nimenomaan *sarjajaon hyötyä*.

1. Urheilijat saavat valinnanvapauden, legalismi ja demokratiavaje kilpa- ja huippu-urheilussa hellittävät edes vähän, paine kaksinaismoraaliin heikkenee, urheilijoiden kärsimysvuodet vähenevät.

Valinnan vapauden ja sisäisten tekijöiden ohjattavana olemisen merkitystä lienen edellä jo korostanut tarpeeksi, joten en kommentoi niitä enempää. Paine kaksinaismoraaliin heikkenee, oikeastaan poistuu jos urheilija valitsee omien periaatteidensa mukaan joko A- tai B- sarjan sekä — nimenomaan A-sarjassa — käyttäytyy valintansa edellyttämällä tavalla.

Sana kärsimysvuodet on maailman johtaviin kuuluvan kriminologin, norjalaisen Nils Christien (1993). Hän viittaa sillä liian tiukan rikosoikeudellisen rangaistusjärjestelmän eli nimenomaan ylipitkien rangaistusten haittoihin — ylipitkien siinä mielessä, että yhteiskunnan turvallisuus ja toimivuus ei suinkaan vaatisi niin valtavaa vankeusvuosien määrää kuin mitä niitä langetetaan nyky-Venäjällä ja ennen muuta Yhdysvalloissa.

Vain rikoksenteijät itse eivät kärsi, vaan myös heidän omaisensa ja muu lähipiirinsä. Doping-kiellot ovat ymmärtääkseni aiheuttaneet arvaamattoman määrän kärsimysvuosia urheilijoille, joiden on vaikkapa haastattelu- tai kyselytutkimuksessa sanottava vastustavansa dopingia mutta jotka kuitenkin käyttivät sitä menestyäkseen maksimaalisesti. Kiinni joutumisen pelko sävyttää kärsimystä ja mahdollinen kiinni joutuminen kilpailukieltoineen ja häpäisevine julkisuuksineen pahentaa yhä asiaa, myös omaisten osalta.

Ihmettelen voidaanko urheilijan valinnan vapauden lisäämisellä aikaan saatavaa kärsimysvuosien vähentämistä pitää moraalisesti muuna kuin hyvänä asiana.

2. Doping saadaan ainakin osaksi demystifioitua, kemiofobia heikkenee, ennakkoluulot alkavat hälvetä.

On muistettava että dopingin mystifioiminen pahassa on varsin nuori ilmiö, sitä ei ollut ennen vuotta 1975 jolloin hormonien käyttö siis kiellettiin. Esim. Münchenin olympialaisten aikaan vuonna 1972 tuskin kukaan suomalainen ajatteli hormoneja käyttäviä urheilijoita mitään epäihmisinä, ihmishirviöinä tai -raunioina, vaan tämä näkemys on varsin myöhäsyntyinen ja konstruktio- nistisesti synnytetty. On mahdollista saada konstruktio- nismi niin sanoakseni vaihtamaan suuntaa ja toimimaan toisin päin kuin kahden viime vuosikym- menen aikana.

Ihmisistä ei kuitenkaan tule suvaitsevampia automaattisesti, vaan paljon riippuu B-sarjassa kilpailevista urheilijoista itsestään ja heidän urheilujohta- jistaan, mikä ammattikunta myös tietenkin syntyy. B-sarjalaiset tarvitsevat tie- toista imagonrakentamista, heidän on varmasti viisasta olla avoimia ja kertoa itsestään, harjoittelustaan ja keinoistaan joilla he parantavat suorituskykyään ainakin niin paljon kuin A-sarjassa on tapana kertoa siellä sallituista keinois- ta. Julkisuus voi sekä hidastaa että nopeuttaa dopingin demystifioimista, mut- ta tuskin sitä täysin estää.

3. Urheilijoiden oikeusturva paranee A-sarjassa kriminalisoitavien aineiden käytöstä epäiltyjen osalta ja koko dopingiin liittyvä oikeusturvaongelma saa lopullisen ratkaisunsa B-sarjassa.

Koska olen juuri käsitellyt kilpa- ja huippu-urheilijoiden oikeusturvaproblematiikkaa, en tässä toista jo esittämiäni näkökohtia. Totean kuitenkin että Suomessa ja muualla olisi jo vuosikymmeniä tarvittu paitsi dopingin lääketieteellistä tutkimusta — joka tietenkin on välttämätöntä — myös psykologian ja sosiologian apua. Vain eräät urheilijahaastattelut ovat avanneet näkökulman niihin pelkoihin ja mahdollisiin stressitiloihin, joita syntyy hyvin pitkistä kieltoistasta; entä jos vahingossa nautin ennen tärkeitä kilpailuja tavallista apteekkilääkettä, joka on sallittu koko omais-, ystävä- ja tuttavapiirilleni, koska siihen ei kuulu kilpa- eikä huippu-urheilijoita?

Esittämässäni kaksijakoisessa valvonta- ja rangaistusjärjestelmässä syntyy uusi ongelma: poliisin ja tuomioistuimien muodostaman järjestelmän piiriin pääsevät epäillyt pääsevät samalla oikeusturvan osalta ilmeisesti parempaan asemaan kuin ne, joita edelleen valvotaan ja rangaistaan urheilun sisäisin keinoin. Asianhan voi sanoa niinkin, että paradoksaalista kyllä saadaksesen paremman oikeusturvan on käytettävä kovempia aineita. Tähän en pysty esittämään ratkaisua.

4. Eräiltä osin urheilijoiden terveystilanne B-sarjassa huononemisen sijasta paranee tai ainakin saattaa parantua.

Lähinnä ajattelen B-sarjalaisia, jotka yleisen doping-kiellon voimassa ollessa kuitenkin käyttivät kiellettyjä aineita ja joutuivat hankkimaan niitä mustilta markkinoilta. Aine saattoi olla epäpuhdasta, ts. terveysriskejä ei aiheuttanut vain aine itsessään vaan myös sen epäpuhtaudet. Jossakin tapauksessa aine saattoi vieläpä olla jotakin aivan muuta kuin sen pakkauksessa luvattiin.²³⁹ Sarjajaon vallitessa — mieluiten tietysti mahdollisimman monessa maassa — suuret kansainväliset lääketehaat voisivat toisin kuin nyt panostaa aineisiin, jotka samaan aikaan maksimoivat suorituskyvyn ja minimoivat terveysriskit. Tällä en tietenkään kuvittele, että terveysriskien eliminoiminen olisi mahdollista, niiden vähentäminen vain.

Merkityksensä on oletettavasti myös sillä, että urheilijat B-sarjassa käyttävät dopingia lääkärin valvonnassa. Nyt kun doping on kielletty tilanne lie-nee tässä suhteessa huonompi. En kuitenkaan halua korostaa tätä eroa, koska uudessakin järjestelmässä B-sarjalaisten lääkärisuhte saattaa jäädä muodolli-

seksi eikä lääkäri voi mitenkään estää yliannostusta, jos urheilija itse haluaa ottaa riskin.

B-sarjalaiset voivat myös antaa lääkkeitä tilapäiset sairastumisensa ja vammansa tehokkaimmalla tavalla tarvitsematta lukea tuskaisesti pitkää kieltolistaa. Astmaatikot ja muut sairaat urheilijat pääsevät vihdoin tasavertaiseen asemaan terveiden kanssa.

Mitään parannusta ei kuitenkaan sarjajaosta koidu niille **A**-sarjalaisille, jotka haluavat ottaa dopingin sisältämän terveysriskin ja lisäksi riskin joutua syytteeseen kilpaurheilupetoksesta.

*5. Urheilijat eivät **B**-sarjassa enää doping-aineita hankkiessaan joudu tekemisiin puoli- tai täysrikollisen alakulttuurin kanssa.*

Mikä on tilanne nyt, ei ole selkeänä tiedossani, paitsi että tuomioita salakuljuttuksesta on lehtitietojen mukaan Suomessakin jonkin verran annettu kilpa- ja huippu-urheilijoille itselleen. Se tarkoittaa että he eivät enää olleet vain tekemisissä rikollisen alakulttuurin kanssa, vaan ainakin tilapäisesti kuuluivat itse siihen.²⁴⁰

Muualta maailmasta kantautuneet tiedot ovat kertoneet ainakin 400 metrin juoksun entisestä Euroopan mestarista David Jenkinsistä, josta urheiluran päättymisen jälkeen tuli suuren luokan huumekauppias. Hän sai rikoksistaan pitkän vankeustuomion.

6. Sarjajako ja vasta se mahdollistaa nykyistä paremmin nyt kiellettyjen aineiden realistisen lyhyt- ja pitkäaikaisvaikutusten tutkimisen kaksoissokkomenetelmällä.

Katson asian tulleen edellä sen verran valaistuksi, että en palaa sen perusteluihin.²⁴²

7. Suuren yleisön kiinnostus kilpa- ja huippu-urheilua kohtaan saattaa jopa nykyisestääänkin lisääntyä.

Perustan väitteeni — tietenkin spekulatiivisen — siihen, että erityiseksi jännityksen kohteeksi muiden rinnalle tulisivat **A**- ja **B**-sarjalaisten suorituskyvyn erot. Nimenomaan yleisurheilussa ja siihen verrattavissa tuloslajeissa se olisi poikkeuksellisen kiinnostava arvioinnin ja keskustelun kohde.

7.4 ... JA HAITAT

Täydellisen onnistunutta ratkaisua doping-problematiikkaan ei voi olla. Kriminalisoinnin ja sarjajaon tai vain jälkimmäisen kaikki seuraukset eivät varmaankaan olisi myönteisiä. Seuraavassa inventoin haittoja, joihin uudistus saattaisi johtaa. Ainakin yksi haitoista (numero 3) on edellä esitetyn hyödyn negaatio, ts. pidän molempia vastakkaisia kehityskulkuja mahdollisina.

Kriminalisoinnin ja sen seurauksena tapahtuvan valvonnan ja rankaisemisen siirtämisen vakavimman dopingin osalta julkiselle vallalle näen niin erinomaisiksi uudistuksiksi, että en kykene paikantamaan sen mahdollisia haittoja. Sen sijaan ymmärrän hyvin, että joku toinen kokee haitaksi sen jota itse en koe. Urheilujohtajat saattavat olla huolissaan esim. siitä, että urheilijan oikeusturva muuttuu ”liian” hyväksi²⁴⁴, samoin siitä että dopingia käyttäneiden urheilijoiden kilpailukiellot lyhenevät siitä mitä ne olivat ennen kriminalisointia.

Seuraava luettelo tarkoittaa siis sarjajaon haittoja.

1. Jommankumman sarjan suosio toiseen verrattuna saattaa osoittautua suhteettoman suureksi, mikä ehkäisee tervettä kilpailua²⁴³ ja kenties vähentää kilpa- ja huippu-urheilun kokonaisuusiota.

Kumpikin kehityssuunta on mahdollinen: A-sarja ei ole vain aluksi vaan jatkuvastikin ratkaisevan paljon arvostetumpi. Joskin sen saama julkinen tuki esim. Suomessa valtiontalouden vaikeuksien vuoksi vähenee, se saa yhä enemmän tv- ja sponsorituloja.²⁴⁴ Tässä prognoosissa siis doping-kielteisyyden aikaan saanut konstruktionismi ei heikkene, saati käännä suuntaansa.

Vastakkainen kehityssuunta eli B-sarjan voitolle pääsy edellyttää dopingin demystifioitumisen onnistumista sekä todennäköisesti myös sitä, että B-sarjalaisten suoritusasto jatkuvasti osoittautuu tuntuvasti A-sarjalaisten tasoa korkeammaksi.

Kilpa- ja huippu-urheilun kokonaisedulle olisi terveen kilpailun syntymättä jääminen haitaksi.

2. Kaikista pyrkimyksistä huolimatta sarjat sekaantuisivat toisiinsa. A-sarjakaan ei pysyisi vapaana dopingista.

Perustelen tätä sillä, että varmaan moni urheilija haluaa useita asioita yhtäaikaan: hän tahtoo maksimoida suorituskykynsä tehokkaimmiksi uskomillaan

keinoilla, vaikkapa kielletyillä, mutta samalla pysytellä arvostetummissa sarjassa ja säilyä olympiakelpoisena. Juuri olympiakelpoisuus tietenkin on yksi A-sarjan valteista.²⁴⁵

Jos ja kun on illusorista uskoa täyskieltoon dopingin eliminoijana, sarja-ajan mahdollisuudet ovat rajalliset.

3. Dopingin demystifioituminen saattaa mennä niin pitkälle, että seurauksena on dopingin kaikkien terveystarkistusten vähätteleminen.

Tämä vaara saattaa todentua, jos B-sarja alkaa myydä ja muutenkin menestyä hyvin ja sen suurimmista tähdistä tulee (post)moderneja sankareita, joiden aidosti sallitaan itse valita suorituskyvyn maksimoimiskeinonsa. Entäpä jos urheiluyhteisön olisi mahdotonta mitenkään havaita ja/tai uskoa B-sarjalaisten olevan potentiaalisestikaan sen sairaampia kun A-sarjassa kilpailevien? Eikö tämä todennäköisesti vain lisäisi dopingin käyttöä ja ehkä myös lääketieteen valossa ylisuurten annosten käyttämistä? Näin voisi käydä.

Dopingin aiheuttamat urheilijoiden terveystarkistukset siis saattaisivat kokonaisuutena katsoen lisääntyä — jopa siinäkin tapauksessa että edellä luonnosteltu hyöty numero neljä todentuisi eli mm. että käytettävät aineet olisivat nykyisiä puhtaampia.

4. Toisaalta dopingin demystifioituminen saattaa jäädä sillä tavoin puoliväliin, että A-sarjassa kiinni jääneisiin kohdistuisi vielä nykyistäkkin armottomampi yksityinen ja julkinen moralisointi ja syyllistäminen.

Moralisoimisen ja syyllistämisen aaltoon olisi tietenkin perusteensa. Jopa itse saattaisiin suhtautua A-sarjassa dopingia käyttäneisiin urheilijoihin hieman toisin kuin nyt kiinni jääneisiin; kysymyshän on siitä, että jos urheilijoille vihdoin olisi järjestetty valinnan vapaus, heidän tulisi käyttää sitä rehellisesti ja kilpailla siinä sarjassa johon he dopingin käyttönsä suhteen kuuluvat.

Uusi aalto saattaisi erota vanhasta siinä suhteessa, että se kohdistuisi kiinni jääneiden vilpillisyyteen, ei siihen että he vaarantavat terveytensä tai jopa vahingoittavat sitä, kun se nyt tuntuu kohdistuvan molempiin. Moralisoimisen ja syyllistämisen ilmenemismuodot ehkä kuitenkin pysyisivät samoina — myös julkisuudessa — mutta voimakkuusaste nousisi.

5. Jos B-sarjasta tulisi olennainen kilpa- ja huippu-urheilun rinnakkaisjärjestelmä olympiakelpoisen urheilun vaihtoehtona, kehitysmaat ja muut köy-

hät maat muita pienempine doping-resursseineen jäisivät yhä enemmän alakynteen.

Näin saattaisi B-sarjassa käydä. Laiha lohdutus on, että köyhät maat ovat rikkaiden rinnalla alakynnessä aina useimpien kilpa- ja huippu-urheilun resurssien suhteen, käytetäänpä apuna dopingia tai ei.

Jäljellä on se mahdollisuus, että suuret kansainväliset lääketehaat hinnoittelisivat tuotteensa eriytyneesti eli ostajamaan taloudellisen kehitysasteen mukaan, tai ehkäpä ne jo tekevät niin?

7.5 VOISIKO JIM THORPE -ILMIÖ TOISTUA?

Yhtä tutkimieni ylioppilasaineiden kirjoittajaa askarrutti, millä mielellä dopingia käyttävä mutta testeissä selvinnyt urheilija ottaa vastaan esim. olympiakullan. Otaksun hänen tyynnyttävän yliminänsä sillä, että kaikki muutkin käyttävät, tai lähes kaikki.

Itse olen miettinyt toista ongelmaa: millä mielellä esim. Carl Lewis otti vastaan Söulin olympialaisten 100 metrin juoksun kullan, vaikka Ben Johnson voitti ja hoiti itse juoksun sääntöjen mukaan: ei ottanut aavistuslähtöä, pysyi radallaan, ei häirinnyt muita juoksijoita? Lähinnä muistan miten Lewis mitätöi täysin Johnsonin urheilijana ja ihmisenä; tämän suoritus ei ollut minäkään arvoinen, koska hän siihen pystyäkseen oli käyttänyt kiellettyä keinoa. Ymmärän reaktion, mutta se tuskin on ainoa ajateltavissa oleva.

Oletetaanpa että voittaja on aivan ylivoimainen, mutta jää testissä kiinni ja menettää kultamitalinsa. Onko mahdollista että voittajaksi julistettu alun alkaen hopeamitalin saanut urheilija alkaa pohdiskella, riittikö pelkkä doping suuren eron selittämiseen? Jospa kultansa ja maineensa menettänyt urheilija on niin paljon minua parempi, että jos kilpailisimme samoin ehdoin eli joko molemmat ilman dopingia tai molemmat dopattuina, hän joka tapauksessa voittaisi?

Tämä taas tuo mieleen edellä jo mainitsemani, urheilun historian jääneen tapauksen, jossa *kaksi urheilijaa uhmasi sen ajan legalismia*. Kerron sen Hanuksen (1983, 300–301) mukaan. Tukholmassa vuonna 1912 yhdysvaltalainen Jim Thorpe voitti ensin viisiottelun olympiakullan ja sen jälkeen myös elämänsä ensimmäisen kymmenottelun, vieläpä lähes 700 pisteen marginaalilla eli aivan ylivoimaisesti. Hän oli juhlittu sankari, mutta myöhemmin hänen maansa yleisurheilujohto alkoi ilmiannon perusteella tutkia hänen men-

neisyyttään ja löysi siitä tahrان, joka oli yhtä paha kuin dopingin käyttö tätä nykyä.

Thorpe oli näet sala-ammattilainen. Hän oli v. 1909–10 ansainnut baseballin ammattilaisliigassa pieniä summia, jotka hän rutiköyhänä tarvitsi henkensä pitimiksi. KOK peruutti hänen voittonsa. USA:n yleisurheilujohdon ja KOK:n äärilegalismin syyksi on epäilty rasismia: Thorpe kuului halveksittuun vähemmistöön eli intiaaneihin.

Mutta ei siinä kaikki. Viisiottelun hopeamitalisti, Norjan Ferdinard Bie ja kymmenottelun kakkonen, Ruotsin Hugo Wieslander kieltäytyivät vaihtamasta hopeamitalejaan kultamitaleihin. Syyksi he sanoivat, että Thorpe oli kummasakin lajissa paras ja ansaitsi voittonsa.

Thorpe kuoli aikanaan pennittömänä ja unohdettuna, mutta nyt hänet on rehabilitoitu, nostettu uuteen kunniaan. Bie ja Wieslanderin maineeseen ei myöskään ole jäänyt tahraa, vaikka he tavallaan puolustivat sääntöjen rikkomista.

Voisiko sama tapahtua uudelleen? Hopeamitalistille tarjottaisiin kultamitalia, koska todellinen voittaja on antanut positiivisen doping-näytteen, mutta hopeamitalisti käyttäytyy kuin Bie ja Wieslander, antaa kunnian sille jolle se hänen mielestään kuuluu.

Voimme arvailla mikä olisi seuraus. Armoton julkinen pyöritys, ellei suorastaan parjaus, ja jatkuvat yllätystestit. Tuo kuvitteellinen hopeamitalisti olisi sääntöjen rikkomista puolustaessaan ja suosiessaan tavallaan itsekkin urheilun rikollinen. Mutta toisesta näkökulmasta hänen tekonsa olisi *kansalaistottelemattomuutta*, jolle on tunnusomaista jonkun henkilön tai ryhmän pyrkimys saada mielestään epäonnistuneet säännöt laillisesti muutetuiksi. Kansalaistottelemattomuuteen ei saa liittyä oman edun tavoittelua, mutta siitähän ei noissa esimerkeissä ollutkaan kysymys, päin vastoin.²⁴⁶

Hyvin monet asiat ovat maailmassa mahdollisia, mutta kaikki mikä on mahdollista ei ole todennäköistä.²⁴⁷

VIITTEET

1. KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN LEGALISMI JA DEMOKRATIAVAJAE

- 1 En voi tietää, mitä tapahtuu kun valmentaja, urheilujohtajat ym. vallankäyttäjät kilpailun jälkeen tapaavat urheilijan, joka on vaikkapa tahattomastikin rikkonut sääntöjä ja joutunut ”diskatuksi”. Onko suhtautuminen sama kuin epäonnistujan yleensä vai vielä ankarampi? Urheilun sosiologian olisi varmaan tarpeen yrittää tutkia tällaisia ongelmia. Aineistoa suhtautumisesta epäonnistujiin yleensä tarjoaa Suomen Atlantan joukkueen johdon tapa syylittää urheilijoita olympialaisten jälkeen.
- 2 Kilpa- ja huippu-urheilun tavatonta kovuutta ilmentävät puolivirallisessa käytössä olevat sanat varastaa ja varaslähtö. Juridisena terminähän varastaminen tarkoittaa vain *tahallista* toisen omaisuuden anastamista, ja jos omaisuuden arvo on vähäinen, käytössä on lievempi termivariantti näpistäminen. Urheilussa tahattomankin rikkomuksen ylle saadaan kielellisin tempuin luoduksi moraalityttömyyden ellei suorastaan rikoksen leima.
- 3 Jos juoksuissa sallittaisiin samalta kilpailijalta kaksi aavistuslähtöä yhden sijasta, se saattaisi tietenkin suuresti pitkittää matkaan pääsyä ja siten huonontaa tulostasoa. Olennaista kuitenkin on, että vaikka olen seurannut urheilujournalismia 1940-luvulta asti, en muista ikinä edes keskustellun nykyisen aavistuslähtösäännön mielekkyydestä. Vastaavia esimerkkejä löytyisi lukuisia; miksi pituus- hyppy- ja kolmioloikkatuloksia ei voitaisi mitata tosiasiallisesta ponnistuspaikasta, jolloin yliastuminen ilmiönä jäisi historiaan?
- 4 Aikanaan aitajuoksijan ei sallittu kaataa yhtään aitaa, sittemmin hän sai kaataa kaksi aitaa ja pitempään on ollut voimassa oikeus kaataa vaikkapa kaikki aidat, koska siitä ei arvioida olevan juoksijalle itselleen hyötyä eikä kilpailijoille vahinkoa. Tällaiset sääntöjen väljentämiset ovat miellyttäviä, jos pitää kilpa- ja huippu-urheilun yhtenä suurena ongelmana sen legalistista autoritaarista armottomuutta.
- 5 Kiehtova kuvaus tästä ilmiöstä on Per Olov Enquistin (1973) romaani, joka perustuu aikoinaan urheiluosastoissa kerrottuun tositapaukseen. Kyseessä ei kuitenkaan ole episodi, jonka pohjalta sääntöjä voitaisiin ehdottaa muutettaviksi, sillä tietenkin moukarin on oltava määrätynpainoinen, muuten kilpailulta ja ennätyksiltä menisi mieli.
Olen siis eri linjoilla kuin Mäkipää (1985, 2), joka rinnastaa täysin alipainoisen heittövälineen käyttämisen ja dopingin. Jos erilaiset lääke-, ym. aineet ur-

heilussa sallittaisiin, kilpailuilta ja ennätysiltä ei tietenkään menisi mieltä, vaan kilpailut yksinkertaisesti olisi pidetty ja ennätykset saavutettu eri ehdoin kuin nyt. Voidaan kysyä puuttuiko kilpailuilta ja ennätysiltä mieli ennen vuotta 1975, jolloin hormonit olivat sallittuja.

Sen sijaan toisessa suhteessa Mäkipää on oikeassa. Niin alipainoiseen heittovälineeseen turvautuva kuin dopingia kiellosta huolimatta käyttävät pettävät kansakilpailijoitaan.

- 6 Merkit ovat löydettävissä niistä haastatteluista, joita eri maita edustavat huippu-urheilijat ovat tiedotusvälineille antaneet. Leike-, saati ääni- ja kuvatallennekokoelmaa en tästä laajasta aihepiiristä kuitenkaan ole keräänyt.

2. KONSTRUKTIONISMI, NÄKÖKULMA KILPA- JA HUIPPU-URHEILUN SÄÄNTÖIHIN

- 7 Yleisesti tiedettäneen että myöskään antiikin Kreikan kilpa- ja huippu-urheilu olympialaisineen kaikkineen ei suinkaan aina ollut ”puhdasta”, vaan siinä nimenomaan myöhemmässä vaiheessa rehoitti tempuilu niinkin räikeässä muodossa, että kilpailijat yrittivät myrkyttää toisiaan. Sitä paitsi jo antiikin urheilijoilla oli käytössään jonkinlaisia piristeitä (Thomason 1982, 101) ja Prokop (1970, 125); siinä ehkä on doping-historian alku.
- 8 Millä tavoin kilpa- ja huippu-urheilijoiden itseidentifikaatio on vuosikymmenestä toiseen kehittynyt, sitä ei ainakaan Suomessa ole paljon tutkittu. Mieleeni on joka tapauksessa jäänyt 1980-luvun alkuvuosilta eli Tiina Lillakin huippukaudelta hänen itsestään käyttämä oivaltava sana viihdetaiteilija. Aiemmin en muista urheilijahaastatteluissa havainneeni yhtä kirkasta ja realistista itseidentifioitumista.
- 9 Svenssonin (1973) kirja on ensimmäinen, josta olen lukenut huippu-urheilijan omaa viiltävän terävää erittelyä urheilijan ja urheilujohtajan suhteesta: edellinen on alistettu työläinen, jälkimmäinen alistava työnantaja.
- 10 Itselläni on hyvin samoja muistikuvia Suomesta oppikouluvuosiltani (1944–1952).
- 11 Itse seuraan kilpa- ja huippu-urheilua paitsi analyttisesti myös tunteella. Mieleeni on syvästi syöplynyt kuva Tommy Smithistä ja John Carlosista mieltään osoittamassa Mexico Cityn palkintokorokkeella, ja kunnioitan tänään yhtä paljon kuin vuonna 1968 noiden urheilijoiden uskallusta käyttää menestystään hyväksi rasmin ja rotusorron vastaisessa työssä.
- 12 Eskolan ajatusta periksi antamisesta on kiintoisaa verrata Kosti Rasinperän ajatuksiin. Siirtyessään vuonna 1996 eläkkeelle Suomen Olympiakomitean pääsihteerin tehtävästä hän Rajaniemelle (1996) antamassaan haastattelussa sanoi mm., että ”olympia-aate ei ole menettänyt merkitystään, vaikka ammattilaisuus ja suuret setelit ovat saaneet suuren merkityksen urheiluelämässä”. Hän jatkoi: ”Olympialiike ei rappeudu ammattilaisuuden takia, vaikka on todettava, että olympialaisten palkintopallille nousevat ovat kaikki enemmän tai vähemmän ammattilaisia.” Miellipiteitään Rasinperä ei varsinaisesti perustele. Dopingia hän ei mainitse lainkaan.

- 13 Väliverronen (1996, 212) inventoi väitöskirjassaan 1980- ja 90-luvuilla eri maissa julkaistuja enemmän tai vähemmän konstruktivistisia tutkimuksia, jotka liittyvät hänen erikoisaloihinsa tieteesosiologiaan ja ympäristöproblematiikkaan julkisuuden näkökulmasta. Niitä ovat Beck (1986), Douglas ja Wildawsky (1982) ja Luhmann (1991), jotka käsittelevät riskisosiologiaa, edelleen Yearley (1991), Ungar (1992) ja Zehr (1994), joiden aihepiiri on tieteesosiologia, niin ikään Eyerman ja Jamison (1991), Gerhards ja Rucht (1991), Snow ja Benford (1988) näkökulmanaan ympäristöliikkeiden tutkimus sekä myös Gamson ja Modigliani (1989), Hansen (1991), Linné (1991), Suhonen (1994) ja Väliverronen (1991 ja 1994); viimeksi mainitut koskevat joukkotiedotusta ja ympäristöjournalismia.
- Ohi Väliverronen mainitsen Hakkaraisen (1992); hän on tutkinut konstruktivistisesta näkökulmasta huumeproblematiikkaa, jolla tietenkin on yhtymäkohtansa dopingin kanssa. Kiintoisa on myös Takalan (1994) artikkeli, jossa hän ensin selostaa konstruktioismin taustaa ja perusideoita ja kommentoi sen jälkeen Kivivuoren (1991) tutkimusraporttia. Sen mukaan Kauniaisissa syntynyt rikollisuuden vastainen ”ryhtiiliike” oli täysin konstruoitu; mitään objektiivista syytä siihen ei ollut esim. poikkeuksellisen runsaan ja/tai vaarallisen rikollisuuden tai rikosmäärän äkillisen nousun muodossa. Ks. myös Kivivuoren (1994) vastausta Takalalle. Tämän tyyppiseen keskusteluun tutustuminen on tärkeää siksi, että se empiirisen esimerkin muodossa havainnollistaa niin konstruktioismin mahdollisuuksia tehdä sosiaalisia ongelmia ymmärrettäviksi kuin liian tiukan konstruktioismin yksipuolisuutta ja liioittelevuutta.
- 14 Väliverronen viittaa tässä yhteydessä Schneideriin (1985).
- 15 Tässä kohden Väliverronen taas viittaa Blumeriin (1971). Hän on kääntänyt Blumerin perusajatuksen näin: ”Tuolloin tutkijat alkoivat korostaa sitä, että yhteiskunnalliset ongelmat ovat enemmänkin ’kollektiivisten määrittelyjen’ kuin ’objektiivisten olosuhteiden tai sosiaalisten suhteiden tulosta’ ”. Jätin itse tekstissä osan lauseesta pois, koska siihen mielestäni sisältyy outo ajatussolmu. Sosiaalisten suhteiden tärkeä osa valtasuhteet ratkaisevat paljolti sen, minkälaisiksi kollektiiviset määrittelyt muodostuvat. Esim. se pieni piiri jolla on valta kansainvälisessä kilpa- ja huippu-urheilun instituutiossa sanelee kilpailusäännöt mukaan lukien sen, mitkä aineet ovat urheilijoilta kiellettyjä ja mitkä eivät. Kollektiiviset määrittelyt ja sosiaaliset suhteet kuuluvat siis yhteen ja niiden eräänlainen vastakohta on objektiiviset olosuhteet.
- 16 Tässä lainauksessa niin kuin kaikissa muissakin, joissa esiintyy sana konstruktivistinen, olen yhdenmukaisuuden vuoksi muuttanut sen muotoon konstruktioistinen.
- 17 Woolgar ja Pawluch käyttävät konstruktioistien synonyymina sanaa subjektivistit.
- 18 Tiukan objektivismin synonyymiksi käy mielestäni sana positivismi.

3. KAUNIISTA ILLUUSIOISTA RÖYHKEÄÄN SYLLISTÄMISEEN

- 19 Näitä perusteoksia, ilman muuta tutustumisen arvoisia ellei suorastaan *must-lukumista*, ovat Sehling (1989), Strauss (1987), Voy (1991) ja Woodland (1980). Niiden itsestäänselvänä lähtökohtana on kiellettyjen aineiden terveydellinen vaarallisuus ja nykyisten doping-kieltojen mielekkyys. Kirjojen välillä on toisaalta sävyeroja, ja nimenomaan Strauss kirjoittaa vähemmän moralisoivasti ja vapautuneemmin kuin kollegansa.
- 20 Henkilökohtaisesti ärryn joka kerta, kun nimenomaan huippu-urheilija puhuu julkisesti ”kisoista”, joihin hän on osallistunut tai aikoo osallistua. Itse käytän vain sanaa kilpailu, jopa niin että Kalevan ”Kisojen” sijasta puhun mieluummin yleisurheilun SM-kilpailuista. Näin teen siitä huolimatta, että *Nykysuomen Sanakirja* tunnustaa kisa-sanana alkuperäisen merkityksen totaalisen muuntumisen tarjoamalla sille kolme merkitysvaihtoehtoa: ”1. yl. leikki, ilonpito, kisailu, 2. karkelo, tanhu, tanssi, 3. tav. mon. urheilu- tai voimistelujuhla, huomattavat kilpailut”. Mitä tekemistä huomattavilla kilpailuilla on leikin, ilonpidon ja kisailun kanssa? Huomattavat kilpailuthan ovat totista totta, totista viihdeteollisuutta.
- 21 Tähän voidaan huomauttaa, että nykyisellä kieltoistalla olevista aineista monet ovat varsin kalliita, joten doping-kieltolain kumoaminen asettaisi eriarvoiseen asemaan rikkaiden ja köyhien maiden urheilijat, miksi ei myös ”paremmat” ja ”huonommat” urheilijat saman maan sisällä. Palaan ongelmaan raporttini viimeisessä luvussa.
- 22 Christien ja Bruunin iskevää sanaparia hyvä vihollinen on keskustelussa sovellettu muihinkin samantyyppisiin ilmiöihin kuin huumeisiin, esim. tv-väkivaltaan jonka asiantuntemattomat henkilöt kuvittelevat olevan todellisen väkivallan tärkeä syy. Välillä näytti siltä että koko sanapari kuuluu liiassa käytössä, mutta koska sitä ei enää viime vuosina niinkään ole kulutettu, olen halunnut sisällyttää sen tämän raporttini nimeen.
- 23 Yksityisesti useamman kerran kuulemani väitteen mukaan yksi toisen maailmansodan jälkeen parhaiten menestyneistä huippu-urheilijoistamme, moninkertainen olympiavoittaja ja maailmanmestari, ei suorittanut normaalilla tavalla loppuun edes peruskouluaan, vaan hänen kotikaupunkinsa ”lahjoitti” hänelle myöhemmin peruskoulun päästötodistuksen palkinnoksi urheiluaansioista.
- 24 Leikekokoelmaani en ikävä kyllä ole arvannut taltioida esim. Valentin Konosen enkä Minna Lainion kaikkia haastatteluja. Kuten tiedetään, edellinen on menestynyt ja jälkimmäinen ns. luuseri. He ovat miltei samoin sanoin korostaneet urheilun olevan heille tärkeintä elämässä. Toisin kuin Lainion muistan Konosen sentään lisänneen: tässä elämänvaiheessa.
- 25 Suomessakin tunnetaan muutama ääritapaus, jossa kokonainen pieni perhe varmaan psyykkisestikin mutta ainakin taloudellisesti elää yhden jäsenensä urheilusta. Naispuolisen huippu-urheilijan aviomies on jättänyt työpaikkansa ja ammattinsa, samoin nuoren miesurheilijat isä; kummassakin tapauksessa he valmentavat mutta vain omaa läheistään, ja perhe elänee urheilijan tuloilla. Mitä-

hän tällaiselle perheelle tapahtuu, jos sen ainoa tuloja saava jäsen esim. vammautuu tai sairastuu vakavasti ja hänen urheilu-uransa katkeaa siihen?

- 26 Kokoelmaani on kertynyt leikkeitä kreatiinista paljon enemmän kuin terminaidosta. Esimerkki ensiksi mainituista on Kuuselan (1994) laaja juttu siitä, miten kiekkoileijonamme eli jääkiekkomaajoukkueemme siirtyi helmikuun alussa 1994 uuteen aikaan, käyttämään ”johdetusti” kreatiinia eli ”englantilaisien pikajuoksijoiden jo äärettömän hyväksi energialähteeksi havaitsemaa lisäainetta”. Jutun mukaan niin suomalaiset kuin ulkomaiset kiekkoilun ystävät ihmettelivät pelaajien uutta puhtia: ”Leijonat jaksoivat painaa etenkin erien loput ennätyslujaa, ennen niin tuttu turnausväsymyskin puuttui tykkänään”.

Jutussa haastateltu Suomen joukkueen lääkäri Juhani Ikonen vahvisti kreatiinin selvästi parantaneen pelaajien suorituskykyä. ”Selvimmin tämän havaitsi Lillehammerissa otteutuiden jälkeisinä aamuina. Pelaajilla riitti virtaa aivan uudella tavalla, sanoo Ikonen.” Hän lisäsi että tutkimustuloksia ei kiekkokaukalon osalta ole, mutta kansainvälinen kirjallisuus kertoo vakuuttavasti kreatiinin hyödyistä. Haastattelija kysyi, miksi leijonat eivät ole kertoneet käyttävänsä kreatiinia, sallittua ainetta. Ikonen vastasi ”hieman vaivautuneena”, että joukkue ei ole halunnut kreatiinista tehtävän mitään ihmeainetta, joka kokonaan selittäisi leijonien menestyksen. ”Kyllä harjoittelu edelleen on kaiken a ja o ---”.

Jutussa kuultiin myös liikunnan tutkija Antti Meroa, joka kertoi kreatiinia mainostettavan Ruotsissa iskulauseella *bättre än doping*. ”En nyt tiedä onko se parempaa, mutta monessa mielessä kreatiini on vaihtoehto dopingille, uskaltaa Mero sanoa.” Suomalaisten pikajuoksijoiden päävalmentaja kertoi kiinnostävänsä suuria toiveita kreatiiniin, josta hänen valmennettavillaan jo on erittäin myönteisiä kokemuksia. ”En usko, että kreatiinia määritellään koskaan dopingiksi”, Jouste myös sanoi. ”Kyse on samasta asiasta kuin hiilihydraattitankkauksessa. Maratonilla solusta loppuvat hiilihydraatit, joita lisätään tankkaamalla. Tässä on kyse kreatiinin loppumisesta, vertaa Jouste.”

Uimarien päävalmentaja Kari Ormo ei varsinaisesti tuominut kreatiinin käyttöä, mutta epäili sen nettohyötyä: ”--- kun ulkopuolelta ruvetaan vaikuttamaan elimistön energiantuotantoon, se heijastuu jossain vaiheessa takaisin. Eli elimistö ei enää itse tuotakaan ainetta samassa määrin, muistuttaa Ormo.” Hän sanoi suhtautuvansa yhtä epäillen terminaitoon ja alppimajaan. ”Kasvio ja Sievinen eivät käytä mitään lisäaineita. He harjoittelevat oikein, toistaiseksi se on riittänyt menestykseen---”.

Lehden muotoon naamioitunut mainospainotuote *Uusia tuulia* — joka kirjoittaa puheena olevan aineen suomalaisenkin nimen c:llä — antoi tekstimainonnallisessa jutussaan (Creatiini ... 1994) urheilijoille jopa tarkkoja annosteluohjeita. Samalla se mainitsi Timo Seppälän todenneen, että ”creatiini ei ole doping-aine”. Jutussa esiintyi myös anonyymi ”arvostettu englantilaislääkäri” todeten, että ”mikäli kreatiinin käyttö kielletään silloin pitäisi kieltää urheilijoilta myös raa’an lihan syönti, jolla creatiinia hankitaan lisää”.

Kreatiinia puolustavissa ja jopa suosittelevissa puheenvuoroissa on usein ollut pohjavirtana se vain eri tavoin lausuttu ajatus, että koska kreatiini on ihmiselimistön oma aine, sen käyttöön ei liity ongelmia. Tuomo Karila (1995) taas näki

niitä. Hän viittasi postiluukusta tulvivaan ”paperimoskaan” ja tuntui tarkoittavan juuri mainittua Uusia tuulia -julkaisua. Linaan hänen laajan kolumninsa mielestäni kiintoisimman kohdan:

”Aina kun puhutaan lääkkeenkaltaisista tuotteista, herää kysymys onko se kenties dopingia. Kreatiini on elimistön oma tuote, mitä testosteroni ja kasvuhormonikin ovat, mutta näitä ei tule elimistöömme ravintomme mukana. Doping-sanan tarkan tulkinnan mukaan, eli suorituksen parantaminen keinotekoisesti, kyllä kytkee kreatiinin kiellettyjen aineiden listalle; sillä sellaista raa’an lihan ystävää tuskin löytyy, joka mättäisi 7 kiloa pihviä naamaansa päivässä. Jos kreatiinista ilmenisi haittaa elimistölle, niin tulisi se silloin ehdottomasti laittaa kyseenomaiselle listalle urheilijoiden terveyden vaalimiseksi.”

Laajin haaviini osunut ternimaitoaiheinen lehtijuttu on Jaakkosen (1994). Siinä hän mm. kertoo huippu-urheilijan uransa jo lopettaneen Tapio Korjuksen kokemuksista:

”Paransin penkkipunnerrustulostani kuukaudessa 120 kilosta 140 kiloon, kun aiemmin vastaavassa harjoittelujaksossa tulosparannukset ovat olleet selvästi vaatimattomampia, Korjus kehuu lyhyesti terniksi kutsu- maansa ihmenestettä.”

Ternimaidon runsaamman käytön esteeksi jutussa todetaan aineen kalleus. Vaikka kukaan ei voi väittää ternimaitoa ihmiselimistön omaksi tuotteeksi, sen hyväksyttävyyttä doping-kieltolain kannalta jutussa ei lainkaan pohdita.

Lukija ymmärtää että tarkoitukseni ei ole provokoida kreatiinin eikä ternimaidon sisällyttämistä kiellettyjen aineiden listalle. Lyhyt retki noiden kahden aineen ongelmiin riittänee sen sijaan osoittamaan oikeaksi kiintoisan paradoksin: yritys vetää rajaa keinotekoisien ja ei-keinotekoisien eli aitojen, alkuperäisten, autenttisten urheilusuoritusten parantamismenetelmien välille on itsessään keinotekoinen.

- 27 ”Tsemppiäni” yritän minäkin nostaa yksilöllisin keinoin itseäni yllyttämällä nimenomaan kirjoittaessani, kun työ ei edisty odottamaani vauhtia ja kiire ja stressi ahdistavat. En tietenkään paheksu tuota omaa käytöstäni, mutta sallisin itselleni myös ”elimistölle vieraiden aineiden sekä fysiologisten aineiden” käytön — ja joskus myös olen käyttänyt joitakin niistä, kuten saatesanoissa jo olen kertonut.
- 28 Onnistuttuaan huonosti jäähyväiskilpailuissaan eli Barcelonan olympialaisissa 1992 Arto Bryggare pahoitteli, että hänellä ei ollut varaa ottaa fysioterapeuttia mukaan pitkille harjoittelumatkoilleen.
- 29 Esimerkkitapaus on Valentin Kononen, joka haastattelussa (Hurme 1995) on sanonut kannattavansa kaikkea luontaista: ”Luontaista on se, että ihmiset asuvat vuoristoissa, ei se, että he asuvat alppimajan keinoilmassa.” Alppimaja on hänelle ”vippaskonsti”, jota hän ei käytä.
- 30 Toinen fundamentalistisesta täysin poikkeava tapa nähdä asiat olisi tämä: Jumala oikeudenmukaisuudessaan ’vain’ huolehtii siitä, että se joka on jollakin hetkellä paras myös voittaa kilpailun uskonnollisista katsomuksistaan riippumatta.

- Tai sitten voidaan asiasta joskus kirjoittaneen teologin Martti Lindqvistin tavoin ajatella, että Jumala ei lainkaan puutu koko maailman kannalta niin pieniin asioihin kuin urheilukilpailujen palkintojärjestykseen.
- 31 Ensimmäinen dopingia käsitellyt julkinen kannanottoni (Hemánus 1993a) synnytti useita yksityiskeskusteluja niin penkkiurheilijoiden kuin urheilun asiantuntijoiden kanssa. Parhaiten niistä jäi mieleeni se vastaväite, että ongelmia ei tule vesittää niputtamalla kaikki tai monet nykyisessä kilpa- ja huippu-urheilussa käytössä olevat suoritusasteen kohottamismenetelmät keinotekoisiksi. Itselleni ei täysin selvinnyt, miksi tämä tapa — jota siis tässäkin raportissa jatkan — on vesittämistä, siksikö että määritelmän mukaisen ja siis kielletyn dopingin ongelmat ovat suuremmat kuin konstruoimieni seitsemän muun dopingin tai ”dopingin”, sallitun keidon? Toistaiseksi liikutaan mielipidetasolla: yhden mielestä oikea kielletty doping on laadullisesti erilainen ja vakavampi ilmiö kuin inventoimani muut dopingit. Mielipidetasolta ei ole helppo edetä argumentaation tasolle.
 - 32 Puhakaisen pohdiskelulla on yhtymäkohtia sen kanssa, mitä kokeneet suomalaiset urheilun sosiologit ovat kriittisessä hengessä kirjoittaneet huippu-urheilun eräänlaisesta lopullisesta kaupallistumisesta ja sen muuttumisesta koko yhteiskunnan sekä sen raha- ja valtapelin peilikuvaksi. Nämä kirjoittajat — ks. Heini-lä (1995) ja Seppänen (i.v.) — toivovat, että kielteinen kehitys pysäytettäisiin edes nykytilaan olemalla vapauttamatta dopingia.
 - 33 Sen sijaan muistiini on taltioitunut, että kesällä 1960 nuorena maisterina ja free lance -kirjoittajana lähetin Uuteen Kuvalehteen sala-ammattilaisuuden kiellon kumoamista puolustavan laajahkon puheenvuoron, jonka päätoimittaja Ilmari Turja välittömästi julkaisi. Argumentoin lähinnä siten, että huippu-urheilija on täysin verrattavissa viihde- ym. taiteilijoihin ja heillä tulisi olla sama oikeus elää avoimesti taidoillaan kuin viimeksi mainituilla. Muistan myös mielialani jonka vallassa kirjoitin: tiesin että sala-ammattilaisuuden jahtaaminen oli jo alkanut pahasti horjua ja olisi vain ajan kysymys, milloin rahan vastaanottaminen sallittaisiin — mikä tapahtuikin.
 - 34 Lienekö vielä 1960-luvun lopulla tiennyt, mitä dopingilla tarkoitetaan? En ole varma. Sanomalehtien urheilusivuja luin innokkaasti suunnilleen vuodesta 1946 enkä muista niillä kirjoitetun dopingista ennen kuin 1970-luvulta alkaen. Korrostan sanoja: en *muista*; varmaan kirjoittelua oli mutta se ei kohonnut esiin, ei ainakaan henkilökohtaisesti koskettanut. Ensimmäiset journalismin kertomat ja mieleeni jääneet kiinnijoutumistapaukset olivat kahden suomalaisen, hiihtäjä Eero Mäntyrannan vuodelta 1972 ja jääkiekkomaalivahti Stig Wetzellin vuodelta 1974.
 - 35 Joitakuuta penkkiurheilijoita on askarruttanut, miksi hormonit kiellettiin noin myöhään, kun kuitenkin juuri ne eivätkä suinkaan piristeet ovat nyttemmin ainakin julkisuuden foorumeilla miltei täysin hallinneet koko doping-problemaatiikkaa. Minun lienee uskominen tarjottua selitystä eli sitä, että vasta mainittuina kahtena vuonna katsottiin testien kehittyneen kyllin luotettaviksi.
 - 36 Ns. riskiyhteiskunnan käsitteen kehittelijänä ja pohdiskelijana on saanut maailmanmainetta saksalainen sosiologi Ulrich Beck (1986 ja 1990).

37 Vaikka tieliikenneonnettomuuksien vähentämiseksi on Suomessa ja muuallakin tehty pitempään varsin menestyksekkästä työtä, saattaisi silti olla tarpeen lisätä kulttuurissamme vähäteltyjen riskien luetteloon myös mainitut onnettomuudet. Vähättelyn selvin ilmenemismuoto on, että rattijuopon aiheuttaman kuohuttavan ja järkyttävän kuolemankolarin jälkeen lähetettyihin kirjoituksiin ilmaantuu joka kerta samansisältöisiä kannanottoja. Niissä selkeää kemiofobiaa ilmentäen suuresti liioitellaan tilastoihin verrattuna rattijuoppojen osuutta kuolemantuottamuksista yleensä ja nimenomaan ulkopuolisille aiheutetuista liikennekuolemista, niissä vaaditaan poliisia keskittymään rattijuoppojen kiinniottamiseen ja vähentämään nopeusvalvontaa tai lopettamaan se kokonaan, ja niissä saatetaan samalla myös vaatia eduskuntaa väljentämään nopeusrajoituksia. Tällaista kemiofobian varianttia tuskin voidaan ymmärtää muutoin kuin konstruktionistisesti, kun samalla muistetaan että konstruktionismi selittää myös moraalisia arvostuksia: vain rattijuoppoutta saatetaan pitää moraalisenä ongelmana, mitään muuta vastuutonta riskikäyttäytymistä liikenteessä (Tapani Kansa -ilmiö) ei.

38 Schivelbuschin (1986) kirja antaa eloisan kuvan keskeisten nautintoaineiden kulttuurihistoriasta, johon olennaisena osana kuuluu enemmän tai vähemmän epäilevä suhtautuminen niihin. Schivelbuschissa olisi ainesta konstruktionistiksi, sillä hän näkee suhtautumistapojen muuttuvuuden ja siis suhteellisuuden. Joissakin kohden tulee mieleen nykyisen doping-säännöstön ja -keskustelun sanasto: esim. kun kahvi oli tullut Eurooppaan, sitä saatettiin moittia nimenomaan keinotekoiseksi piristysaineeksi (emt., 50) ja syyttää sitä ihmisen luonnollisen rytmin rikkomisesta (emt., 51). (Suhtautumisesta kahviin eri ajankohtina ks. myös Pulla (1976)).

Tupakkaa pelättiin ja sitä syytettiin aluksi monista asioista, kunnes sille kävi niin kuin kahville: siihen totuttiin, ajoittaiset maakohtaiset kahvi- ja tupakkakielto lait kumottiin. Nykyinen esim. Suomessa lainsäädännöllisestikin aikaan saatu verraten tupakkakielteinen ilmapiiri taas perustuu nykylääketieteen tarjoamaan tietoon ja on eri pohjalla kuin alkuaikojen moralistinen penseys tupakkaa kohtaan.

Nautintoaineisiin keskittynyt Schivelbusch ei mainitsekaan dopingia, mutta silti häneltä löytyy satunnainen yhteys urheiluun. Kun coca-cola oli uusi aine, sitä epäiltiin vahvasti; syynä oli mm. assosiaatio kokaiiniin. USA:ssa oli nimenomaan armeijan piirissä lyhytaikaisia coca-colan myynti- ja nauttimiskieltoja (emt., 252-253). Vuonna 1996 taas coca-cola kelpasi sitä valmistavan ja markkinoivan suurfirman tekemän sponsorisopimuksen ansiosta Atlantassa viralliseksi kisaajuomaksi.

Yksinkertaisin tapa suhtautua Schivelbuschin kuvaukseen ja erittelyyn olisi sanoa, että aiemmat osin siis poukkoilevat reaktiot eri nautintoaineisiin olivat huonosti perusteltuja ja tunteenomaisia, kun taas aineiden vaikutuksista on nyt ja vasta nyt vankka lääketieteellinen näyttö. Epäilemättä lääketiede on huikeasti kehittynyt, mutta mitähän nykyisistä käsityksistä — myös dopingina kiellettyjen tavattoman monien aineiden seuraamuksista — ajatellaan tutkijayhteisössä esim. 50 vuoden kuluttua? Tupakka-analogia ei tässä kohden toimi, sillä nikotiini on yksi ainoa aine jonka vaikutusten selvittämistä ei pidä yrittääkään verrata kaik-

kien doping-kieltolistalla olevien aineiden vaikutusten selvittämiseen. Noiden aineiden määrää on niin suuri, että aikani ei riitä sen laskemiseen.

- 39 Toisentyypinen neuroottinen ilmiö on oman itsensä kannalta irrelevanttien asioiden pelkääminen. Suomalaisetkin ammattiauttajat tuntevat potilaita, jotka pelkäävät suuresti aidsia siitä huolimatta että he eivät kuulu minkäänlaiseen riskiryhmään: heillä ei välttämättä ole sukupuolielämää lainkaan eikä heillä kenties ole koskaan sitä ollutkaan. Ellei olisi olemassa aidsia, he saattaisivat ahdistuneina pelätä syöpää, ja saattavathan he nyt pelätä kumpaakin yhtäaikaan.

Olisi kiintoisaa tietää, pelkäävätkö ketkään kilpa- ja huippu-urheilijat dopingtestissä kiinni jäämistä siitä huolimatta, että he eivät tiedä käyttäneensä mitään kiellettyjä aineita. Urheilun ja sirkuksen raja-alueelle kuuluvissa voimamieskilpailuissa erinomaisesti sijoittunut islantilainen Magnus Vor Magnusson tulee häntä Suomessa haastatelleen Ängeslevän (1996) mukaan ärtyisäksi siitä, että dopingista puhutaan jatkuvasti. ”Testaaminen on naurettavaa. Testeissä voi epäonnistua kuka tahansa, vaikka vain flunssalääkkeen takia”, hän sanoi. On uskottavaa ajatella, että urheilija pelkää käyttäneensä kiellettyä ainetta tahtomattaan ja tietämättään, koska kiellettyjen aineiden lista on tavattoman pitkä ja monet noista aineista ovat samalla lääkkeitä. Tämä on mielestäni rationaalista pelkoa, eikä asiaa periaatteessa muuta Ängeslevän (ema.) juttuunsa sisällyttämä lisäys: ”Eräs suomalainen voimamies pitää kuitenkin itsestään selvänä, että Magnuksen tasoiset kaverit käyttävät kiellettyjä aineita”.

Pätevyytteni ei riitä arvioimaan, onko rationaalisena pidettävä myös sitä, että kielletyistä aineista pidättynyt urheilija pelkää testeissä kiinni jäämistä, koska hän ei usko testien täydelliseen luotettavuuteen ja pitää oikeusmurhaa siis mahdollisena. En myöskään voi tietää, onko tällaisia urheilijoita. Testien luotettavuuden julkinen epäileminen ei voisi olla urheilijalle hyvää PR:ää liittonsa suuntaan; eri asia on mitä mielen syvyyksissä liikkuu.

- 40 Väliverrosen (1996) näkemys riskitutkimuksesta oli väitöskirjan viimeistelemättömässä väliversiossa tämä: ”Sosiologinen riskitutkimus korostaa riskien luonnetta sosiaalisena konstruktiona ja kollektiivisena määrittelynä. Riskin määrittämiseksi ei ole objektiivista mittapuuta, vaan ne heijastavat aina määrittelijöidensä näkemyksiä, intressejä ja arvoja. ”

Itse en allekirjoittaisi tätä lausetta ihan tällaisenaan, vaan lisäisin ainakin yhden sanan: ...ei ole läheskään ehdottoman objektiivista mittapuuta... Ydinvoiman ja vaikkapa kasvinsuojeluaineiden aiheuttamien riskien vertailu ei sentään ole tai sen ei tarvitse olla täysin subjektiivistakaan, vaan tieto tähän asti toteutuneista riskeistä on siinä avuksi.

- 41 Tyypiesimerkkejä olivat eräiden tiedotusvälineiden vuonna 1993 tekemät laajat Minna Lainion haastattelut.
- 42 Esimerkkitapaus on Turun Sanomista: Taimi (1992) kommentoi Barcelonan olympialaisista lähettämässään kolumnissa doping-tilannetta näin:

”Huippu-urheilulla ei mielestäni ole kuin kaksi mahdollisuutta selviytyä.

Ensimmäinen mahdollisuus on, että urheilijoita ryhdytään testaamaan yhtä aktiivisesti kuin Katrin Krabbea. Aamu alkaa testaajan hyvällä huomenella. Toistaiseksi korkeat kustannukset estävät ryhtymisen tähän muuta kuin rikkaassa Saksassa.

Toinen mahdollisuus on, että anabolit sallitaan tarkkaan valvottuna. Tätä on ehdotettu ennenkin, mutta esteenä on ollut se, että kolmas maailma jäisi yhä enemmän jalkoihin. Barcelonan edellä jo mm. Nigeria ehätti kehitysmaiden kanssa samaan rintamaan. Runsaasti kiinnijoutuneita.

Ellei näin menetellä, suuret maat ovat ja pysyvät valtavasti pienien edellä. Kukaan ei saa selville, mitä isossa USA:ssa tapahtuu. Ja jos totta puhutaan, eivät Euroopankaan rikkaat maat paljasta salaisuuksiaan.”

- 43 Syvänen (1996) kysyi Helsingin Sanomien kolumnissaan, onko huipputenniksen doping-juridiikka liian lempeää. ”Tennis on pystynyt pitämään julkisivunsa puhtaana urheilun eettisiä pelisääntöjä rikkoen. Se on lakaissut roskat häpeää tunteematta maton alle.” Aiheen tähän kirjoittaja oli saanut siitä, että Kansainvälinen tennisliitto oli pystynyt salaamaan Mats Wilanderin ja Karel Novacekin kokaiinikäryn kuukausien ajan. ”Salaisuuden verhossa käryt olisivat vieläkin, elleivät brittitoimittajat olisi ryhtyneet salapoliiseiksi.”

Kolumnin otsikko ”*KOK päätti pehmoilla*” viittaa siihen, että kirjoittaja yksiselitteisesti tuomitsi Kansainvälisen olympiakomitean ja nimenomaan sen lääketieteellisen komission puheenjohtajan Alexandre de Meroden kaavailut doping-rangaistusten yksilöllistämistä ja lieventämistä. Näin ei kuitenkaan tunnu olevan, sillä varsin monimielisessä tekstissään kirjoittaja hyväksyy yksilöllistämisen ja paheksuu vaatimattoman tason kilpasarjoissa Suomessa tehtyjä harrastajien testauksia. Samalla hän on myös kriittinen: ”Ilmaston muutoksesta KOK:ssa kertoo sekin, että dopingin juridiikka on noussut valvontaa tärkeämmäksi.”

- 44 Tässä kohden ansaitsee huomiota *Aamulehti*. Se on havaintojeni mukaan vuosien mittaan kirjoittanut dopingista syventävässä ja rutiiniuutisia täydentävässä ja tulkitsevassa mielessä enemmän kuin mikään muu lehti Suomessa, mikä tietysti on myönteistä. Aamulehden toimittajat Matti Kuusela ja Vesa Laitinen julkaisivat vuonna 1995 kaksi poikkeuksellisen laajaa doping-aiheista kokoomajuttua (Kuusela ja Laitinen 1995a ja b), jotka herättivät levikkialueella suurta huomiota ja jotka palkittiin Tutkivan journalismin yhdistyksen Lumilapio-palkinnolla. Kommentoin noita artikkeleita toimittajien ammattilehdessä (Hemánus 1996b) sanoen vilpittömästi mainittujen journalistien ansainneen palkintonsa huikeasta työmäärästä ja keskustelun virittämisestä, ja tämä on kantani yhä.

Silti nuo jutut olivat myös ongelmallisia. Soittelemalla suurelle määrälle entisiä huippu-urheilijoita sekä myös joillekuille urheilujohtajille, valmentajille ja lääkäreille kaikkien ylle heitettiin epäilyksen varjo riippumatta siitä mitä he vastasivat tai suostuivatko he vastaamaan mitään. Epäilyksen varjoa eivät niinkään synnyttäneet juttujen sanonnat kirjaimellisesti, vaan niiden yleissävy. Tiedotusopin nykytiedon mukaan asiaa semioottisesti kuvatun merkitykset syntyvät merkien ja niiden lukijan kohtaamisessa, ja tuohon prosessiin vaikuttaa pakos-

ta myös sosiaalisessa ympäristössä vallitseva yleinen ilmapiiri, Suomessa siis varsin doping-kielteinen.

Jutussa jäi lyhyelle maininnalle se tärkeä tosiasia, että hormonien kieltö astui voimaan vasta 1.1. 1975. Nyt Aamulehden lukijalta edellytettiin erittäin hyvää muistia, jotta hän pystyi pitämään tarkoin erillään kolmen kategorian urheilijat: 1) ne joiden ura oli päättynyt jo ennen tuota ajankohtaa, 2) ne joiden ura ei ollut alkanutkaan ennen mainittua päivää ja 3) ne joiden ura ulottui kummallekin ajanjaksolle.

Huolimatta doping-kielteisestä ilmapiiristä, jota noilla jutuilla ilmeisesti pyrittiin edistämään, ne saattoivat osittain toimia vastakkaiseen suuntaan. Suomi on pieni maa ja moni tuntee tai nimenomaan tietää entisiä huippu-urheilijoita, jotka tuntuvat viettävän normaalia elämää ja tekevän työtä erilaisissa ammateissa. Huolimatta siitä, että monet Kuuselan ja Laitisen jutuissa kuullut tai ainakin tavoitetut ovat jo pitkällä keski-ikässä, heillä ei tiedetä olevan mitään erityisiä terveysongelmia. Yksioikosen lukijan ymmällölon voi vain kuvitella: onko siis kaikki puhe nyttemmin kiellettyjen aineiden terveysriskeistä valhetta?

- 45 Fiskellä (1992, 122) sana teema viittaa tuttuun, sana reema taas uuteen ja ousuun.
- 46 Joskus urheilutoimittajalta, myös otsikoijalta, syntyy värikäs ja omaperäinen sanonta, jota ei voida suoraan luokitella metaforaksi mutta joka vivahtaa sinne päin. Ruotsin kansallinen uutistoimisto välitti STT:lle uutisen selvityksestä, jonka mukaan joka kolmas ruotsalainen korkean tason yleisurheilija ja urheilujohtaja sanoo tuntevansa urheilijoita, jotka ovat käyttäneet kiellettyjä aineita mutta eivät ”kärähtäneet” (siinä siis kääntäjän valitsema sana). Pohjois-Suomen suurin sanomalehti otsikoi uutisen sanoin *Ruotsalaiset yleisurheilijat tuntevat paljon dopingheppuja*. Mikähän on heppu? Epämääräinen, vähemmän vakavasti otettava mieshenkilökö? Myös sanaa hormonihiiiri muistan käytetyn (Korva 1996).
- 47 Jos urheilijan positiivinen testitulok on todettu Suomen ulkopuolella, uutisen siitä välittää useimmiten a.o. maan kansallinen uutistoimisto, jolla on vaihtosuhde STT:n kanssa. STT:ssä uutinen käännetään, ja ulkomaan uutisten suomentamista mainitussa toimistossa tutkinut Vuorinen (1996) on osoittanut, että tuossa työvaiheessa niitä saatetaan riisua niistä vähistäkin kielikuvista, joita uutisiin alun alkaen on sisällytynyt. Doping-uutisia ei hänen näytteessään ollut.
- 48 *Helsingin Sanomien* sunnuntaisivuilla, ei siis urheiluosastossa, esiintyy nimerkki Kirsti, jolta lukijat saavat kysyä periaatteessa mitä tahansa. Kerran (Kysy Kirstiltä 1996) hänelle tehtiin seuraava kysymys:

”Onko totta, että amerikkalaisurheilijoille ei saa tehdä dopingtestejä harjoittelukaudella? Tämä kun loukkaa yksilönvapautta. Entä kilpailuisa? Jos testejä ei voi tehdä, kyseessä olevat urheilijat saavat suhteettoman edun muiden maiden urheilijoihin.”

Kysymys oli kiintoisa siitä kannalta, että se osoittaa meillä monen ihaileman yhdysvaltalaisen ideologian yksilön vapauden korostamisineen ja doping-valvonnalla pelisääntöjen todella oleva ristiriidassa. Kun edellä olen arvioinut suo-

malaisen yhteiskunnan ilmapiiriin verraten doping-kielteiseksi, kyseessä tuntuu olevan ns. kognitiivisen dissonanssin tila (siitä ks. Festinger 1957) kollektiivisella tasolla: yleensä amerikkalaisuus kelpaa hyvinkin, mutta yhdessä monia askarruttavassa asiassa se ei kelpaakaan. Helpoin tapa selviytyä tästä tilasta lie-nee, että — toisin kuin Kirstille kysymyksen lähettänyt nimimerkki Utelias — ei illuusionsa säilyttäkseen halua tietää mitään USA:n doping-valvontakäytännöstä.

Kirstin vastauksen mukaan ”Yhdysvallat on yksi doping-valvonnan mustista maista” ja ”sikääläiset urheilijat saavat halutessaan melkoisen vapaasti temmeltää dopingpellossa” — siinä taas metafora. Käytännössä yhdysvaltalaisia urheilijoita testaavat harjoituskaudella vain kansainväliset lajiliitot, lähinnä Kansainvälinen Yleisurheiluliitto. ”Testaajat” pelkäävät jättiläismäisiä korvauksia, joita ”kärynnyt urheilija” voi siviilituomioistuimelta saada, kunhan hänellä on ”näppärä lakimies”. Kirsti kertoi mm. kuulantyyntönsä tason USA:ssa uskomattomasti pudonneen vuodesta 1984, koska työntäjille maksettavat rahat ovat pieniä verrattuna pikajuoksijoille maksettuihin, ja pikajuoksun taso onkin erittäin korkea. Heillä on siis varaa kasvuhormoniin, joka ei nyky-testeissä näy; se on ”vilunkuurheilijoiden lempiherkkua”.

- 48 *Seura*-lehti julkaisi 4.8.1995 artikkelin otsikolla *Nyt on aika puhua*. Artikkelissa lainattiin mm. fysiologian professori Juhani Leppäluotoa, joka aiemmassa haastattelussa oli ihmetellyt, että dopingista ei ole koitunut isompia haitta- ja jälkivaikutuksia. ”Välittömästi tämän jälkeen lehti mainitsi kuitenkin kahden urheilijan kuolemantapauksen tällaisena välillisenä vaikutuksena.” (lainaus päättöksestä, jota kokonaisuudessaan ks. Julkisen Sanan... 1996). Toinen näistä urheilijoista oli voimanostaja, jonka puoliso ja lapset kantelivat JSN:lle Seuran jutusta.

Kantelijat totesivat että kyseisen henkilön kuolema ”todettiin luonnolliseksi ja sydänsairaudesta aiheutuneeksi. Ruumiinavauksessa ei todettu anabolisia steroideja.” Kantelijat totesivat vielä, että kiellettyjä aineita käyttäneen urheilijan kuolemalla voi olla yleistä merkitystä. ”Tällaista asiaa ei voitane kuitenkaan julkistaa yksilönsuojaa loukkaamatta, kun tiedon todenperäisyyttä ei ole riittävästi selvitetty tai varmistettu.”

Seuran päätoimittajan vastauksen mukaan doping-ongelmalla on laajaa yhteiskunnallista merkitystä, minkä vuoksi puheena olevassa jutussa oli mainittu myös henkilöiden nimiä. ”Vaikka kyseisen voimanostajan ruumiinavauksessa ei todettu anabolisia steroideja, ei tämä poissulje mahdollisuutta, että hormonien käytöllä ja kuolemantapauksella voisi olla yhteyttä. Anabolisten steroidien ja kasvuhormonien välillisiä vaikutuksia ovat mm. erilaiset sydäntä rasittavat sairaudet.” Päätoimittaja jatkoi: ”Sinänsä runsaiden tietolähteiden tarkka yksilöinti artikkelissa ei ollut mahdollista, koska yksikään valmentaja, lääkäri ja urheilujohtaja ei suostu puhumaan dopingin käytöstä julkisesti.”

JSN totesi ratkaisussaan ”aihepiiriin arkaluontoisuudesta johtuvan, että ongelman laajuudesta tai yksittäistapauksista on vaikea saada tarkkaa käsitystä tai selvää näyttöä suuntaan tai toiseen.” Leppäluodon siteerattu ajatus ei JSN:n mielestä tukenut kantelijoiden näkemystä. Ratkaisu oli muotoiltu näin:

”Artikkeli oli sävyltään asiallinen. Neuvoston mielestä tähän vaikeasti selvittävään asiaan liittyi lisäksi niin paljon yleistä merkitystä, että lehti ei rikkonut hyvää journalistista tapaa, kun se esitti kuolinsyytä koskeneen arvionsa. Neuvosto ei ryhdy asiassa enempiin toimiin.”

JSN perustettiin vuonna 1968 ja se on antanut tähän mennessä pari tuhatta päättöstä, jotka kaikki olen lukenut. Useimmiten olen ollut niiden suhteen selvästi samaa mieltä, toisinaan olen empinyt, harvoin ollut eri mieltä. Tässä selostamani päätös on rajatapaus, kuitenkin niin että en varmaan olisi voinut sitä tällaise-
na allekirjoittaa. Olematta lääkäri tiedän, että lukemattomat ihmiset kuolevat sydänsairauksiin myös ilman että he ovat käyttäneet urheilussa kiellettyjä aineita. Se että hormonien käytöllä ja kuolemalla *voi olla* yhteys ei riitä vainajan syyllistämiseksi, ei edes sillä perusteella että asialla on yleistä merkitystä. Saadaankohan tämän jälkeen väittää jonkun henkilön kuolleen esim. alkoholiin ja toisen vaikkapa huumeisiin ilman että ruumiinavaus tukee tätä tulkintaa? Vaikka se tukisikin, kyseessä voi olla yksilönsuojan rikkominen, sillä väitteen osoitettavissa oleva todenperäisyys ei sinänsä poista rangaistavuutta; loukkaus on loukkaus.

- 49 Näitä molempia metaforia käyttää myös esim. de Merode (i.v., 5).
50 Leinosen kannanotto on sitäkin yllättävämpi, kun haastattelun eräät jaksot osoittavat hänen olevan humaani ja jopa liberaali pappismies, kaukana fundamentalismista.
51 Lähes paranoidista kiinnostusta urheilijoiden ulkomuotoa kohtaan kuvastaa mielestäni *Ilta-Sanomien* mielipidesivulla kirjoittanut nimim. Ei aineisiin sekaantunut body (1996):

”Läheltä seuranneena tiedän, että maamme huippu-urheilijoiden joukossa on yllättävän paljon kasvuhormonin käyttäjiä. Se näkyy selvästi esim. eräiden huippu-uimarien ja kuulantyöntäjien ulkomuodosta.”

Mitään nimiä puheenvuorossa ei mainittu. Nimimerkki sai kiukkuisen vastauksen muutamaa viikkoa myöhemmin, kun *Ilta-Sanomien* haastatteli Esa Sievistä, joka oli poikansa Janin kanssa harjoitusleirillä Australiassa (”Juomapulloakin pitää...” 1996). Jutun mukaan ”suomalaisuimarit kotimaassa ja Sieviset Perthissä asti” olivat pahoittaneet mielensä syytöksestä. Esa Sievisen vastaus oli mm., että hänen poikansa doping on ”lepo, ruoka ja järjestelmällisyys — se, että kaikkea on oikeassa suhteessa”. Hän sanoi myös:

”– Viime metreillä ennen Atlantaa meidän on oltava erittäin tarkkana, ettei kukaan sujauta mitään Janin ruokaan tai juomaan. Janin altaan laidalla olevaa juomapulloakin pitää vartioida.

– Kun kateus äityy sairaudeksi, voi ihminen tehdä mitä vain. Ja kateus ei tästä maailmasta lopu ikinä ---.”

Lisävärinsä anonyymien kirjoittajan juttuun toi se, että hän puhui sananmukaisesti ”perättömästä purkauksesta” mutta jatkoi Esa Sievisen repliikin jälkeen:

”Totta on, että Perthin auringon ruskettama Jani näyttää ylävartalostaan massiivisemmalta kuin esimerkiksi vajaat kaksi vuotta sitten Rooman MM-uintien aikana.”

Massiivisuuden lisääntymisen kirjoittaja kuitenkin selitti sillä, että 22-vuotias Jani on ”miehistynyt” ja ”uimarina kypsässä iässä.”

- 52 Esimerkkejä riittäisi. Kun useampi ruotsalainen suunnistaja muutama vuosi sitten kuoli yllättäen ja yhtäaikaan, suomalainenkin urheilujournalismi paljolti ruotsalaislähteiden varassa epäili syyksi dopingia. Ruumiinavauksissa ei löytynyt mitään merkkejä kiellettyjen aineiden käytöstä. Kuolinsyynä tuli sairaana harjoittelemisen — mitä taas ei moralisoida, koska se ei ole säännöissä kielletty.

Suomessa vieraili keihäänheiton ex-maailmanennätysmies Uwe Hohn siinä toivossa, että hän saisi täällä apua kivuliaisiin selkävammoihinsa, joita ei ollut kyetty parantamaan hänen kotimaassaan DDR:ssä eikä myöskään sittemmin yhdistyneessä Saksassa; aikaa oli kulunut liikaa. Ymmärrettävää kyllä Hohnin kotimaa huomioon ottaen suomalaiset urheilutoimittajat tiedustelivat asiantuntijalääkäreiltämme, ovatko nuo vammat dopingin seuraamuksia. Eivät, heille vakuutettiin; ne ovat tavanomaisia vammoja, joista pahempina tai lievempinä kärsivät monet entiset huipputasoisen keihäänheitäjät. (Vrt. P. Niemi 1996).

Kolmas esimerkkini koskee Mika Halvarin akillesjänteen katkeamista talvella 1996. Tv 1:n *Urheiluruudussa* 28.2.96 toimittajan tärkeimmän tuntuinen kysymys kirurgi Ilkka Tulikouralle kuului: Voiko tämä johtua kasvuhormonista? Tulikoura vastasi: Ei varmasti. Salo (1996) Aamulehdessä kirjoitti nyt tiedettävän, että Halvari ei ollut käyttänyt kasvuhormoneja. ”Kasvuhormonin lujittama akilles ei olisi katennut.”

Toisaalta on huomattava, että kaikki nuo esimerkit täyttävät journalistisen tasaapuolisuuden normin. Suunnistajien lääketieteellistä kuolinsyytä ei salattu, vaan se kerrottiin heti kun se oli tullut tietoon, eivätkä toimittajat niin Hohnin kuin Halvarinkaan tapauksessa pitäneet kiinni alkuperäisestä teoriastaan, kun se ei lääkärin arvion mukaan pitänyt vettä. Hypoteettisena selityksenäni esitin että urheilutoimittajat ovat mm. juuri doping-asioissa tottuneet luottamaan ainakin nykypolven lääketieteilijöihin ja käytännön lääkäreihin eikä ristiriitoja juuri ole syntynyt tai ainakaan tullut julkisuuteen; kyseessä on normaalisti arvojen ja ajattelutapojen yhteisyys, sama voimakas doping-kielteisyyden. Luottamus lääketieteeseen kestää jopa silloin, kun lääketiede torjuu maallikkomaisen kaiken selittämisen dopingilla.

Kansainvälinen keskustelu tarjoaa vielä kärjekkäämpiä näyttöjä. Berendonk (1993) käyttää paljon hyödyllistä informaatiota sisältävässä kirjassaan esimerkkinä mm. Saksan Liittotasavaltaa — ei siis DDR:ää — edustaneen viisiottelijan Birgit Dresselin äkkikuolemaa. Hän pitää selvänä, että se johtui dopingista, mutta liitteenä olevasta dokumentista (emt. 332–334) käy ilmi lääkärin kanta: kuolinsyy jäi epäselväksi. Minulle taas on jäänyt epäselväksi, sisällyttikö Berendonk kyseisen dokumentin kirjaansa vahingossa vai sisällytykö siihen vihje: Liittotasavallassa(kin) suojeltiin dopingia käyttänyttä urheilijaa vielä hänen kuolemansa jälkeen.

Tässä yhteydessä on taas mainittava julkisuuden tuolle puolen sijoittuva ilmiö: huhut jotka saattavat olla erittäin kiintoisa yhteiskunnallisen ilmapiirin indikaattori. Niitä tulisi myös urheilun sosiologien tutkia. Itse olen tavannut esim. henkilöitä, jotka Tulikouran kannanotosta huolimatta sanovat olevansa varmoja, että Halvarin akillesjänteen katkeamisen on voinut aiheuttaa vain doping.

Kaikki tässä viitteessä sanottu on koskenut kilpa- ja huippu-urheilua. Leikeko-koelmaani on kertynyt lehtijuttuja myös kuntoilijoiden, nimenomaan kuntosalilla kävijöiden doping-ongelmista. Niissä kuvataan hormonien käyttöä miltei rikokseksi; olkoonkin, että kuntoilijaa joka ei kilpaile eivät käytännössä juuri sido kilpaurheilijoita varten laaditut kiellot. Leikkeissä kerrotaan — aina anonyymisti — kuolemantapauksista, hengenvaarallisesti sairastuneista, vammautuneista, mielenterveysongelmaisista, aggressiivisuuskohtauksista ja jopa väkivaltarikoksista, joita varmasti tai mahdollisesti ovat aiheuttaneet hormonit tai niiden ja alkoholin yhteiskäyttö.

Minun on helppo uskoa esim. Timo Seppälää, jonka mukaan kuntoilijoiden doping-ongelma maassamme on moninkertaisesti suurempi kuin kilpa- ja huippu-urheilijoiden. Uskoni perustuu lähinnä siihen, että kuntoilijoita on hyvin paljon, heissä on kaikenikäisiä hyvin nuorista iäkkäisiin, kaikkien kuntoilu ei ole intensiivistä ja joidenkuiden väitetään kasvattavan lihaksiaan pelkillä hormoneilla ilman voimaharjoittelua. Edelleen kuntoilijoiden tiedot lääketieteestä voivat olla miten vähäiset tahansa, heillä ei välttämättä ole lainkaan lääkärisuhdetta ja he voivat käyttää kilpaurheilijoilta kiellettyjä aineita paljon runsaampina annoksina kuin valistunut kilpaurheilija ikinä. Toisaalta myös kuntoilijoiden saamassa julkisuudessa on pyrkimystä selittää kaikki dopingilla.

Esimerkkini on yleisjournalismista, ei siis urheilusivuilta. Pari vuotta sitten Pohjois-Ruotsia järkytti sarjamurhaaja, nuori vänrikki joka surmasi useita hänelle tuntemattomia kadulla kulkijoita. Meidänkin uutisissamme annettiin Ruotsista tulleiden vihjeiden varassa ymmärtää, että koska kyseessä oli kuntosalilla kävijä, hänen tekonsa ehkä johtui hormoneista. Toki uutisissa kerrottiin myöhemmin myös lääkärintutkimuksen tulos: sarjamurhaaja oli ollut humalassa, mutta hormoneista ei näkynyt jälkeäkään. Toimittajan yleissivistykseen kuuluisi sivumennen sanoen tietoa siitä, että kaikkien tutkittujen sarjamurhaajien lapsuus on ollut äärimmäisen julma; heidän aineiden käytöllään spekulointi on toisarvoista.

- 53 Ks. tämän raportin alalukua 4.2, jossa raja-analyysi on lähes täysin pohdiskeluni piiristä kuntourheilijoiden problematiikan.
- 54 Kirjoitan tätä viitettä 25.5.96 katsottuani juuri tv:stä yleisurheilun Tähtikilpailuja Leppävirralta. Juha Laukkanen pystyi nyt heittämään keihästä täydet kuusi heittoa, vaikka viikkoa aiemmin Lapualla yritykset jäivät jalkavain vuoksi yhteen. Lapualla viimeisessä heitossa jalkansa lievästi loukannut Harri Hakkarainen heitti Laukkasta paremmin. Sen sijaan Annemari Sandell ei kyennyt juoksemaan lainkaan, koska oli kaatunut katujuoksussa. Tämä on kilpa- ja huippu-urheilijoiden normaalia sairastumista ja loukkantumislistaa, varsinaisista vammautumisista puhumattakaan.

4. DOPING-KIELLON GORDIONIN SOLMU

- 55 Asiaa ei muuta se, että Aamulehti oli otsikoinut Harvan puheenvuoron räikeän yksipuolisesti sanoin *Dopingaineet kriminalisoitava*. Tosiasiassa Harva ehdotti vain terveyttä huomattavasti heikentävien doping-aineiden myynnin, hallussapidon ja valmistuksen kieltämistä lailla, millä hän lienee tarkoittanut myös käytökieltoa vaikka ei sitä suoraan sanonutkaan.
- 56 Sama kirjoittaja vihjaisi kuulantyyöntäjä John Godinan ja keihäänheittäjä Raymond Hechtin ehkä käyttävän kiellettyjä aineita; hänen tietojensa mukaan Mika Halvari ja Seppo Rätty olivat esittäneet tuonsuuntaisia epäilyksiä, mitä en itse satu muistamaan. Sen sijaan muistan, että Godina ja Hecht eivät ole koskaan antaneet positiivista testinäytettä. Nuo vihjeet ovat tyypillisesti tilanteita, joissa on moraalilla vastassa; suomalaisista urheilijoista kyseinen nimimerkki ei ehkä menisi väittämään samaa, koska hän tietäisi voivansa joutua vastuuseen sanoistaan.
- Niin ikään nimimerkki paheksui sitä, että kerran ”kärähtänyt” kuulamies Randy Barnes saa taas osallistua arvokilpailuihin. Nimimerkille Anti-doping tekisi hyvää tutustua rikosoikeuden ja kriminologian perusajatuksiin rikoksen ja rangaistuksen suhteesta ja rikoksen sovittamisesta.
- 57 Mielestäni naseva esimerkki kemiofobian ja legalismin yhdistymisestä yleensä on Suomen kannabisyhdistyksen saama kohtelu: Oikeusministeriö on kieltäytynyt rekisteröimästä sitä, koska sen tarkoituksena sääntöjen mukaan on edistää kannabiksen hallussapidon ja käytön dekriminisoimista eli sallimista; se pyrkii yhden lainkohdan muuttamiseen. Tämä rekisteröinnin epäämisen perustelu on erikoinen, sillä Suomessahan toimii lukemattomia yhdistyksiä jotka avoimesti pyrkivät jonkin lain muuttamiseen, ja varmasti kaikkien rekisteröityjen poliittisten puolueiden ohjelmissa on tavoitteita, joiden toteutuminen edellyttää lainsäädännöllisiä uudistuksia. Kannabisyhdistys on valittanut saamastaan päätöksestä Euroopan ihmisoikeuskomissioon.
- Väärinkäsitysten välttämiseksi totean, että itselläni ei ole selvää kantaa kannabiksen dekriminisoimiseen. Sen kuitenkin uskon tietäväni, että Suomen suurten kansanterveysongelmien joukossa kannabisongelma on yksi pienimmistä.
- 58 Helsingin Sanomat 10.12.1972.
- 59 Helsingin Sanomat 5.11.1977.
- 60 Noiden 34 henkilön joukossa oli vuoden 1982 tasavallan presidentti, opetusministeri ja kouluhallituksen pääjohtaja sekä urheilujohtajia, valmentajia, lääketieteilijöitä ja muita tutkijoita, huippu-urheilijoita — pääasiassa uransa lopettaneita — sekä muutama urheilutoimittaja. Olen luokitellut heidän suhtautumisensa doping-kieltolakiin viisiluokkaisella asteikolla. Alun alkaen tiesin, että tulkinanvaraisia rajatapauksia tulee aina ja niitä tuli nytkin, ei kuitenkaan kovin monta. Seuraavassa luokituksen tulos:

Tämänhetkisen keskustelun valossa hajontaa voisi pitää yllättävän suurena, ts. meidät kaikki on konstruktionistisesti saatu uskomaan että arvostetut henkilöt

eivät ainakaan muuten kuin ehkä anonymisti voi esittää dopingia vähääkään hyväksyviä kantoja.

	n	%
hyväksyy ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltolain	11	32
hyväksyy doping-kieltolain	8	24
ei ota selvää kantaa, pohtii toisaalta-toisaalta -tyyliin	6	18
hylkää doping-kieltolain	9	26
hylkää ehdottomasti ja jyrkin sanoin doping-kieltolain	-	-
	<hr/>	<hr/>
	34	100

Luokkaan ”hylkää doping-kieltolain” vein tekstissä siteeraamani Heikki Kantolan kannanoton. Urheilujohtajista ja heihin verrattavista samaan luokkaan menivät edellä jo mainittu lääketieteilijä Herman Adlercreutz, järjestömiehes Veli Miettinen, valmentajat Taisto Kuoppala ja Jouko Elevaara (myös urheilutoimittaja) sekä urheilijat Pirjo Häggman, Reijo Kiviranta, Teuvo Länsivuori ja Keijo Reiman.

Noiden yhdeksän kommentoijan näkökohdista kiintoisimman esitti mielestäni Häggman (1982, 210):

”Kun puhutaan hormonien käytöstä urheilussa, on lähdeittävä siitä, että jokainen aikuinen ihminen tekee itse ratkaisunsa siitä, mitä hän syö ja mitä ei — ja kantaa myös päätöksistään vastuun. Aloitteet tai painostustoimet muilta tahoilta on tuomittava jyrkästi.”

Tuo ajatus oli erittäin harvinainen jo vuoden 1982 keskustelussa ja on yhtä harvinaisen tänään. Sen sisältämä periaatelinja on kiistatta toinen kuin mainittuna vuonna voimassa olleen doping-säännösten. Muilta tahoilta tulleiden aloitteiden tuomitsemisen tulkitsemisen tarkoittavan sitä, että urheilijaa ei kukaan saa houkutella käyttämään kiellettyjä aineita, ja painostustuomien tuomitsemisen sitä, ettei käyttöä pitäisi myöskään kieltää vastoin urheilijan tahtoa. Puheenvuoron jatko, niin varovainen kuin se sanakäänteiltään onkin — ”on lääkärin valvonnassa tapahtuva käyttö suotavampaa kuin salassa harjoitettu kontrolloimaton käyttö” (ema., 211) — tukee tulkintojani.

Keskimmäiseen luokkaan (ei ota selvää kantaa) vietyjen kommenttien argumentit eivät välttämättä poikenneet doping-kieltolain hylkääjien argumenteista, vaikka he siis tulivat jonkin verran eri päätelmiin. Valmentaja Seppo Liitsola (1982, 199) osoitti, että ihmisen ei suinkaan tarvitse olla yhteiskuntatieteilijä ymmärtääkseen konstruktionismin perusidean, sillä hän ajoituksessa tosin erehtyen kirjoitti mm.:

”Urheilussa kuten millä tahansa muullakin elämänalueella ilmaantuu ajoittain joitakin lieveilmiöitä, joiden merkitys ajan kuluessa muuttuu. Muutamia vuosia ja vuosikymmeniä sitten kohistiin kovasti siitä, kuinka kokopäiväharjoittelu sotii vastoin urheilun jaloja periaatteita — tänään ei juuri kukaan kiinnitä huomiota urheilijan ansioihin tai täysipäi-

väiseen harjoitteluun. Samoin tulee käymään lähimmän kymmenen vuoden aikana myös hormonikysymyksessä — se jää taka-alalle ja tilalle tulee jotakin muuta.”

Terveydelliset näkökohdat esiintyivät useissa keskimmäiseen tai neljänteen (hylkää doping-kieltolain luokkaan) viedyissä vastauksissa, mutta toisensävyyisinä kuin kieltolain jyrkillä tai vähemmän jyrkillä hyväksyjillä. Moni huomautti että kiellettyjen aineiden tosiasiallisia haittavaikutuksia ei vielä tunneta — ei hyötykään, lisäsivät jotkut — joten kieltö on ennenaikainen; tarvitaan lisätutkimuksia. Tuon kanssa tavallaan ristiriidassa oli joidenkuiden selvä kanta: hormonien ja koko kiellettyjen aineiden haittoja liioitellaan jopa suuresti (ks. esim. Tallberg 1982, 146). Kiviranta (1982, 214) korosti, että piristeet ovat paljon vaarallisempia kuin hormonit. Edellisten avulla pystytään nostamaan urheilijan suorituskykyä kilpailutilanteessa eli siis hetkellisesti ja siis ylittämään ihmisen normaalit suojamekanismit, josta on aiheutunut jopa kuolemantapauksia, kun taas hormonien avulla ei itse kilpailusuorituksia voida parantaa.

Häggman (1982, 210) hyväksyi kilpailuissa tehtävät doping-testit, mutta jatkoi: ”Harjoittelukaudella tapahtuva hormonien käyttö sen sijaan jäänee porsaanreiäksi, koska testausten ulottaminen harjoitustilanteisiin lienee utopistinen ajatus. Kyllä urheilijalla pitää sentään olla jonkinlainen suoja ja oikeus yksityiselämään, vaikka hän muuten onkin julkisuuden henkilö ja kantaa sen mukanaan tuomat ilot ja surut.”

Niin ikään Häggman (ema., 211) katsoi kiinni jääneiden urheilijoiden joutu- neen kohtuuttomankin kovan ryöpytyksen kohteeksi. Ylimoitettuun ja sensaatiomaiseen doping-journalismiin reagoivat kielteisesti myös urheilutoimittajat Urho Salo ja Arto Teronen, joiden kokonaisnäkemykset vein luokkaan ”hyväksyy doping-kieltolain”.

- 61 Tämän tuloksen yhteydessä on kiintoisaa todeta, että Sosiaali- ja terveysministeriön huumevalistusseminaarissa Lahdessa 26.3.96 mainittiin ohimennen ei-suomalainen tutkimus, jonka mukaan hyvät tiedot eri huumeista ja liberaali suhtautuminen niiden käyttöön korreloivat positiivisesti, ts. yhteys on toisensuuntainen kuin Seppälän doping-kyselyssä.

Kummankaan selvityksen perustuloksen ei tarvitse olla millään selkeällä tavalla väärä, vaan eroja saattavat aiheuttaa maiden väliset kulttuurierot, dopingin ja huumeiden mahdollinen erilainen asema joidenkin kulttuurien kollektiivisessä tietoisuudessa, tutkimusmenetelmät erot ym. Voidaan vain todeta, että Seppälän kyselyssä ei todentunut se edellä tekstissä lainaamani sananlaskuviisaus, jonka mukaan tuntematon piru on pelottavampi kuin tuttu.

- 62 Kiintoisaa on todeta sekin, että urheilijat eivät yksimielisesti tuominneet hormonien käyttöä myöskään naisten kilpa- ja huippu-urheilussa (näin he lienevät tulkinneet sanaparin naisten urheilu, koska kuntourheilusta oli kysymys erikseen): 1 % hyväksyi kysytyn ilmiön ilman varauksia, samoin 1 % valmentajan valvonnassa ja 23 % lääkärin valvonnassa. Tiukinta oli ymmärrettävästi suhtautumisen kasvuikäisten urheiluun: yksikään ei hyväksynyt kysyttyä ilmiötä millään ehdoilla.

- 63 Kimmo Kinnunen kertoi pari vuotta sitten julkisesti jonkun valmentajan — ei valtakunnallisen tason miehen, hän antoi ymmärtää — tarjonnan hänelle kiellettyä ainetta, todennäköisesti hormoneja. Kinnunen sanoi halunneensa kutsua tuon henkilön ”nurkan taakse”. Sanonta ei kaivanne tulkintaa.
- 64 Itselleni on yhä epäselvää, mitä valtaosa suomalaisista urheilujohtajista, -toimittajista ja -yleisöstä syyskesällä ja syksyllä 1984 paheksui, sitäkö että Martti Vainio oli käyttänyt olympiajuoksujaan varten valmentautuessaan hormoneja vai sitä että hän ei osannut noudattaa varoajoja vaan jäi kiinni. Havaintojeni mukaan ei julkisesti eikä yksityisesti paheksuttu kovin raivokkaalla tavalla Vainion jo keväällä 1984 Rotterdamin maratonilla antamaa ja myöhemmin julkisuuteen vuotanutta positiivista testinäytettä eikä nimenomaan sitä, että maamme urheilujohto oli onnistunut painamaan sen ns. villaisella (vrt. Pänkäläinen 1993, 84).
- 65 Laitinen (1996) muistutti laajassa aitajuoksija Petteri Pulkkisen haastattelussa, että tämä oli vuotta aiemmin herättänyt pahennusta sanomalla julkisesti ”dopingin jylläävän yhä yleisurheilun huipulla”. Nyt Pulkkinen jatkoi:
- ”– Sen jälkeen tuli turpiin joka suunnalta. Olen kuitenkin yhä samaa mieltä. Sen verran olen tutustunut urheiluväen moraaliiin, että jos doping-aineita ja rahaa on saatavilla, joku alkaa varmasti käyttää.
- Eikä se ole ollenkaan yllättävää. Samanlaista vilppiä esiintyy muillakin elämän alueilla. Siellä niitä vain kutsutaan korruptioksi tai kähminnäksi.”
- Olennaista mielestäni on, että haastateltavien urheilijoiden on totuttu tuomitsevan dopingin jyrkemmin eikä suhteellistavan sitä.
- 66 Näitä ajatuksia kirjoittaessani mielessä ovat olleet Carl Lewisin kommentit, joita hän auliisti antoi Söulin olympialaisissa sen jälkeen kun 100 metriä ME-ajalla voittanut Ben Johnson oli antanut positiivisen testinäytteen. Lewisin moralisointi ja omahyväisyys oli minusta poikkeuksellisen estotonta. Samalla se oli ymmärrettävää, sillä varmasti Lewis itsekin oli panostanut kaiken, ainakin kaiken sallitun, samaan juoksuun.
- 67 Anonyymin tekijän haastattelussa (”Minulle on haaste... 1995) kuuliantyöntäjä ja painonnostaja Karoliina Lundahl selosti motiivejaan urheilijana mm. näin: ”... jos käyttäisin, en tietäisi, missä rajani kulkevat”. Tätä lienee pidettävä eri motiivina kuin maksimaalisen menestyksen ja sen mukanaan tuoman hyödyn tavoittelua? Muistan Lundahlin haastatteluissa korostaneen myös, että hän on naimisissa, opiskelee yliopistossa ja on lähellä fil.kand. -tutkintoa, hän ei taloudellisessa mielessä elä urheilusta eikä se ole hänelle muutenkaan koko elämä.
- 68 Kirjoitan tätä kohtaa 26.6.96. On kulunut pari viikkoa siitä, kun suomalaisen kilpa- ja huippu-urheilun demokratiavaje oli keskustelun kohteena. Asiahan voidaan tulkita myös niin, että vaje ei ollut ehdoton: urheilijalla oli mahdollisuus vaikuttaa Suomen olympiajoukkueen valintaan. Se että kaikkien ihailema maailmanmestari ja samalla älykkääksi argumentoijaksi osoittautunut henkilö sai järjestetyksi valmennettavalleen lisänäytön antamisen mahdollisuuden ja sen ansiosta edustuspaikan oli demokratiavajeen murtajana mielestäni myönteinen

ilmiö. Yleisempiä ratkaisuja ei toisaalta tietenkään voi syntyä tältä pohjalta, vaan esim. siten että kilpa- ja huippu-urheilijat tai vain huiput järjestäytyisivät tiiviisti ja neuvottelisivat urheilujohtajien kanssa nykyistä selvemmiksi ne kriteerit, joilla edustuspaikat täytetään. En silti kuvittele, että valintakiistoista koskaan päästäisiin täysin eroon.

- 69 Tässä kohden Heikkala pyytää vertaamaan tekstiään kahteen artikkeliin, jotka eivät käsittele dopingia eivätkä urheilua muutenkaan, vaan puheena olevaa dilemmaa yleisemmin. Artikkelit ovat Dawes et al (1990) ja Mansbridge (1990).
- 70 Tässä kohden Heikkala viittaa Kanervaan (1980).
- 71 Tässä kohden Heikkala viittaa Toloseen (1983).
- 72 Sattumoisin sain tästä esimerkin pari tuntia ennen kuin kirjoitan tätä kohtaa (27.6.96). MTV 3:n *Huomenta Suomi* -ohjelmassa Lauri Karhuvaara haastatteli suomalaisen urheilulääketieteen Grand Old Man'ia Martti J. Karvosta, joka ei empinyt vastata dopingia koskevaan kysymykseen että sen merkitystä urheilumenestyksen edistäjänä on liioiteltu. Tämä pätee hänen mielestään myös esille otettuun DDR:ään, jonka huippusuorituksiin — Karvosen mukaan siis — vaikuttivat dopingiakin enemmän korkean tason valmennus- ja lääketieteellinen tietämys, hyvin läheinen suhde huippu-urheilijan ja hänen lääkärinsä välillä jopa päivittäisine tapaamisineen jne.

Voidaan tietenkin sanoa, että niin Karhuvaara kuin hänen keskusteluun osallistunut kollegansa Mari Sarolahti ovat yleis- eivätkä urheilutoimittajia. Kuitenkin he noudattivat selvää urheilujournalismin kaavaa: DDR:n huippu-urheilu on assosioitava dopingiin ja *vain* siihen, ja dopingia on kutsuttava likaiseksi keinoksi mitä adjektiivia Karhuvaara käyttikin.

Karvonen lienee maineensa ja ehkä ikänsäkin ansiosta ainoita suomalaisia, joka saattoi korostaa DDR:n myöntisiä saavutuksia valmennus- ja urheilulääketieteen alalla joutumatta pelkäämään poliittista leimaamista ja syytelyä. (Vrt. Hentilä 1992. Häinkin tunnustaa DDR:n urheilujärjestelmän myönteiset aikaansaannokset, mutta korostaa niitä Karvosta vähemmän. Vrt. myös Nuutila 1996; hänen mukaansa olennaista DDR:n urheilumenestykselle oli sen kyky löytää voimakastahtoisimmat yksilöt.)

- 73 Sitä ennen odotan Seppo Pänkäläisen saavan valmiiksi urheilujournalismin tabuja koskevan väitöskirjansa.
- 74 Ikävä kyllä en ole kyennyt edes *Suomen Urheilulehden* päätoimittajan Lauri Karpisen avulla jäljittämään Jani Sievisen haastattelua, jonka piti olla leikekokoelmassani mutta ei kuitenkaan ollut. Se on vuodelta 1995 tai vuoden 1996 alkukuukausilta, ja muistan varmasti huippu-uimarimme reagoineen saanaan doping näin:

Asia josta voi olla monta mieltä, mutta saa olla vain yhtä mieltä.

Virkkeen jälkimmäisellä lauseella Sievinen saattoi normaalilla kielitajulla tulkittuna tarkoittaa, että urheilujohtajien ja ehkä myös suomalaisen julkisuuden mielestä doping täytyy vain tuomita. Mutta yhtä hyvin voidaan ajatella haastateltavan viitanneen omaan mielipiteeseensä: hänestä doping täytyy vain tuomita. Otaksun Sievisen tarkoittaneen jälkimmäistä.

- 75 Martti Vainion tuomitsemiseen syksyllä 1984 ei juuri sisällynyt mitään pehmentäviä näkökohtia, ellei talonmies-vitsailua voida pitää sellaisena. Minusta tuskin voidaan, se oli enemmän pilkkaa, lyödyn lyömistä.
- 76 Tämä ajatukseni on sopusoinnussa sen kokonaisnäkemysten kanssa, joka minulla urheilujohtajien sekä kilpa- ja huippu-urheilijoiden suhteesta on. Se on verrattavissa työnantajien ja työntekijöiden suhteeseen, eikä vain verrattavissa vaan se on tuon mainitun suhteen yksi erikoistapaus. Työnantajassa yhdistyvät egoistiset ja altruistiset motiivit, joskin kyynikko ehkä sanoisi että altruistiset teot on tarkoitettu lähinnä häivyttämään pois egoististen tekojen dominanssia. Olennaista altruistisiakin tekoja tekeväälle työnantajalle on, että hän ei vapaaehtoisesti jaa valtaansa työntekijöiden kanssa. Jos hän sen tekee, hän ei enää sovi järjestelmään.
- 77 Eettisesti valppaassa ihmisessä täytyy tässä kohden herätä seuraava kysymys: mitä tapahtuu niille urheilijoille, jotka kieltojen kumoamisen hetkellä mahdollisesti olivat kilpailukiellossa aiemmin kielletyn mutta nyttemmin sallitun aineen käytöstä? Tietenkin ymmärrän että myös urheilijan on elettävä kunakin hetkenä voimassa olevien eikä joidenkin tulevien sääntöjen mukaan, mutta eikö kyseinen tapaus sittenkin edellyttäisi joitakin toimia?
- Ellei kilpailukiellon määrännyt järjestö halua antaa anteeksi jäljellä olevaa rangaistusaikaa armahduksen mielessä eli siis peruuttamatta asianomaisen syyllisyyttä, eivätkö urheilutoimittajat voisi reagoida? Jos he muistuttaisivat mieleen, että joku urheilija on kilpailukiellossa nyttemmin sallitun aineen käytöstä, urheiluyleisöllä olisi paremmat edellytykset arvioida hänen alkuperäisen rikoksensa vakavuutta. Samalla kenties kielletyn ja sallitun raja yleisessä tietoisuudessa alkaisi terveellä tavalla suhteellistua.
- 78 Listojen pituuden vuoksi olen luopunut yrityksestä vertailla kiellettyjen aineiden lukumäärää vuosina 1992 ja 1995. Asia olisi jonkin verran mutkikas, sillä kyseessä eivät ole vain yksinkertaiset dikotomiat tyyliin kielletty vs. sallittu aine, vaan myös lisäehdot. Esimerkki niistä vuodelta 1995 on terbutaliini, sinänsä kielletty mutta käyttö hengitystiesuihkeina sallittu, hoidollisesta tarpeesta tulee olla lääkärintodistus. Lisäehdot vaikuttavat siinä mielessä sympaattisilta, että ne viittaavat tarkkaan harkintaan perustuvaan eriyttämiseen. Samalla lisäehdot saattavat olla retorisia ja jopa manipulatiivisia keinoja, joiden funktio — ei välttämättä tarkoituksellinen — on lisätä luottamusta kieltojen ja sallimisten mielekkyyteen, perusteluihin joita ei kannata epäillä. Retoriikka ja manipulaatiokin ovat konstruktionismin paljastamia yleiseen tietoisuuteen vaikuttamisen keinoja.
- 79 Työskentelin Yleisradiossa v. 1967–71 ja tehtäviini kuului olla yhtenä yhtiön toimihenkilönä läsnä radion ja television ohjelmaneuvostojen kokouksissa. 1960-luvun lopulla Suomessa virisi huume keskustelu, johon YLE ohjelmillaan osallistui. Yksi radion ohjelmaneuvoston jäsenistä tuomitsi jyrkästi ohjelman, jossa oli puhuttu rinnan huumeista ja lääkkeistä. Hänen tulkintansa mukaan kyseessä oli yhtiön ”radikaalitoimittajien” yritys sekoittaa käsitteitä: he puolustivat nuorten huumeiden käyttöä vetoamalla siihen, että varttuneemmat taas muka käyttä-

vät liikaa tai väärin lääkkeitä. Jokaisen toimittajan tulisi tietää, että huumeet ja lääkkeet ovat aivan eri asioita, hän jyrisi. Tämä henkilö olisi ollut konstruktivistille herkkupala.

Yhtä lailla herkkupala on penkkiurheilija, joka kuvittelee kaikkien dopingkieltolistalla olevien aineiden muodostavan selvärajaisen ryhmän: se eroaa kiis-tatta ja suuresti kaikista listalta puuttuvista ”hyvistä” ja ”turvallisista” aineista. Tämän jälkeen hänen on helppo ladata kiellettyihin aineisiin ja niiden käyttäjiin pelon, moralisoimisen ja syyllistämisen tunteitaan.

- 80 Mäkipää (1985, 7–8) käsittelee voimakkaasti doping-kielteisessä tutkimukses-saan doping-aineita ryhmittäin ja kirjoittaa ”erilaisista keskushermostoa kiihot-tavista lääkeaineista” mm. näin:

”Näillä aineilla on hyvin rajoitettu lääketieteellinen käyttö. Esimerkiksi strykniiniä käytetään ruokahalun lisäämiseen, pikrotoksiinia vastalääk-keenä unilääkemyrkytyksiin ja doksapraamia ja etamivaania hengityk-ken kiihottamiseen. Näiltä aineilta puuttuu oikeastaan kokonaan doping-vaikutus, mutta käyttökielto koskee kuitenkin myös näitä, koska ne on luokiteltu dopingaineiksi. Niitä tiedetään myös käytetyn dopingtarkoituk-sessa.”

On yllättävää että Mäkipää oikeuspolitiikan tutkijana ei reagoi siihen, että dop- ping-kieltolistalla on myös aineita joilta puuttuu kokonaan doping-vaikutus. Ai- nakin juristipiireissä oivallettaneen yleisesti, että epämielekkäät lakipykälät hei- kentävät lainkunnioitusta yleisemminkin ja ovat siis haitaksi.

Lähes uskomattomalta tuntuu, että aineen luokittelamiseen dopingiksi saattaa vaikuttaa tieto, jonka mukaan sitä on käytetty *doping-tarkoituksessa*. Miten tämä on todettu? Entä jos voitaisiin havaita jonkun arvostelukyvöttömän urheilijan käyttäneen esim. näkkilcipiä doping-tarkoituksessa, kielletäisiinkö näkkileipä kaikilta? Esimerkkini on tarkoituksellisen kärjistetty, mutta kysymykseni vaka- va.

- 81 En tiedä, tekeekö KOK:n lääketieteellinen komissio päätöksensä konsensus-peri- aatteella vai äänestääk se.
- 82 En tiedä minkälaisia juomasekoituksia kestävyysurheilijat, kuten hiihtäjät, mara- tonjuoksijat ja kävelijät nauttivat juottoasemilla. Sen vain tiedän, että sekoituk- set ovat usein henkilökohtaisia ja juomapullojen vaihtuminen saattaa olla urhei- lijalla vakava takaisku. Tv:stä kilpailuja seuraavan silmissä näyttää toisinaan siltä, että juoman antama piristys lisää ainakin hetkeksi suorituskykyä arvaa- mattoman paljon. Tämä lisäksi ei siis ilmeisesti ole keinoiteista eikä juoman avulla menestyviä moralisoi kukaan, en toki itsekkään.
- 83 Joskus tuntuu siltä että ei-dopingiksi ja siis sallituksi kelpuutetaan automaatti- sesti ainakin julkisessa keskustelussa ns. puhdas luonnontuote, mitä argumen- tia on käytetty mm. ternimaidon hyväksi (vrt. JJ 1994). En mitenkään haluaisi suomalaisurheilijoille lisää hankaluuksia ”kriminalisoimalla” ternimaitoa do- pingina, mutta ihmettelen mainittua perustelua. Puhtaita luonnontuotteitahan ovat mm. monet vaaralliset myrkyt.

- 84 Sana kehys tämäntyyppisessä merkityksessä on peräisin sosiologi Erving Goffmanilta (1974). Hän tarkoittaa käsitteellä tulkintakehystä, jonka puitteissa me havainnoimme, tunnistamme ja nimeämme asioita ja tapahtumia. Väliverron (1996, ks. etenkin s. 107–111) on ottanut saman käsitteen käyttöön tiedotustutkimuksessa. Oman tulkintani mukaan siis suomalainen urheilujournalismi ”kehystä” dopingin uutisissa, kolumneissa ym. jutuissaan ensi sijassa moraalisena reilun pelin ongelmana, mutta toissijaisesti ja varsin suurella painolla myös terveysongelmana.
- Journalismin taipumus myötäillä kritiikittä päättäjiä ja asiantuntijoita on suuri yleinen pulma, johon voin vain viitata. Totean sen siis ilmenevän paitsi urheilujournalismissa yleensä myös sen doping-aineistossa.
- 85 Esimerkki aineesta, jonka ei-lääketieteilijä luulisi olevan kilpa- ja huippu-urheilijalle vain haitaksi, on tupakka. Kuitenkin eräät ruotsalaiset tutkijat katsovat nikotiinin auttavan nopeaa reaktiokykyä vaativissa lajeissa, myös aiheuttamalla euforiaa, minkä vuoksi he haluaisivat sen kiellettyjen aineiden listalle (Pusa 1995b). Toistaiseksi he eivät ole tässä onnistuneet.
- 86 Tässä kohden vetoan Aléniin ja Heikkiseen (1982, 53), joiden mukaan ”ei ole olemassa lääkeainetta, jonka kaikki vaikutukset keneen tahansa henkilöön voitaisiin luotettavasti ennustaa”.
- En toisaalta halua antaa sitä kuvaa, että naiivisti ihannoisin Suomen lääkevalvontakäytäntöä. Tiedän tämän vuosikymmenen laman aikana monia lääkkeitä siirretyn reseptipakon alaisuudesta käsikauppaan ilman lääketieteellisiä perusteita — tieto niiden riskeistä ja haitoista ei varmaankaan ole muuttunut niin, että ne olisi todettu aiempaa vaarattommiksi. Kyseessä on säästäminen: Kela ei joudu korvaamaan markkaakaan käsikauppalääkkeiden hinnasta niiden ostajille.
- 87 Launiksen kannanoton sisältävä artikkeli ilmestyi huhtikuussa 1996. Itse kirjoitan tätä kohtaa 30.6.96, jolloin useimmat hysterian hellitettyä tuntuivat jo tyytyneen siihen lääketieteelliseen arvioon, että hullun lehmän tauti on pienimpiä olemassa olevia ihmistä uhkaavia terveysriskejä.
- 88 Varmasti voitaisiin perustella sitäkin ajatusta, että juuri kilpa- ja huippu-urheilijalle, jonka ammatti muutenkin on riskientäyteinen, voitaisiin sallia suurempi lääke- ym. aineiden ym. käyttöön liittyvä riski kuin muille. Nythän asia on toisin päin.
- 89 Vihkosen *Kielletyt ja sallitut lääkkeaineet urheilussa 1992* (i.v.) luetteloon ei siis sisälly clenbuterolia kiellettyinä aineena. Julkaisun alussa (emt., 3) mainitaan KOK:n ja EN:n dopingaineluettelot, mutta ei suoraan sanota ovatko ne identtisiä vai eivät, eikä myöskään suoraan sanota noudattaako itse luettelo noista jompaakumpaa.
- 90 Mielenkiintoinen on tätä kohtaa kirjoittaessani vielä tuore kuulantyoöntäjä Petri Torniaisen tapaus: hän antoi positiivisen näytteen, joka sisälsi sekä anabolisen steroidin stanotsololin aineenvaihduntatuotteita että efedriiniä ja norefedriiniä. Kiinni jääminen oli siinä mielessä selvä, että urheilija itse myönsi steroidien käytön. Mutta entäpä nuo kaksi muuta ainetta?

Saarniahon (1996) tekemässä laajassa haastattelussa Tornainen kertoi saaneensa harjoitusleirillä Espanjassa pahan yskän ja joutuneensa Playa del Inglesissä vuodepotilaaksi, mitä kesti viiden vuorokauden ajan. Sen jälkeen hän lähti etsimään apua, mihin omana kommenttina sanon että tämä kai oli niin ymmärrettävää kuin hyväksyttävää. Kai on hyvä että yhteiskunnan kustantamasta leiristä on hänelle hyötyä esim. mahdollisena maaotteluedustajana. Jos doping on moraallinen ongelma, niin tyytyminen makaamaan sairaana olisi myös sitä.

Haastattelu jatkoi mm. näin:

”Menin apteekkiin kysymään särkyyn apua huonolla englanninkielen taidollani. Kaveri sanoi tietävänsä asian ja antoi lääkettä, toteaa Tornainen.”

Tuonnempana haastateltava sanoi:

”– Asioissa pitäisi olla tarkempi. Se almanakka (tarkoittanee kiellettyjen aineiden luetteloa, PH-s) pitäisi aina olla takataskussa mukana ja sieltä tarkistaa kaikki mahdolliset. Winstrolkaan (aine jota Tornainen sai apteekista, PH-s) ei ole kielletty aine, mutta siinä olevia aineosasia on.”

Varmaankin urheilijan olisi pitänyt kääntyä leirin johdon puoleen. Ehkä mukana oleva urheilujohtaja, valmentaja tai mahdollinen lääkäri olisi kyennyt varmistamaan, mitä yskänlääkettä voi turvallisesti eli siis doping-kieltoja uhmaamatta käyttää. Mutta onko tämäkään mahdollista kaikissa maissa? Luetellaanko kaikkialla esim. yskänlääkkeen jokainen aineosa etiketissä?

En tietenkään kiistä Tornaisen varomattomuutta. Kuitenkin katson että jos hän olisi joutunut kiinni pelkästään yskänlääkkeestä, tilanne olisi ollut ongelmallinen. Olisivatko päättäjät voineet hyvällä omallatunnolla voineet langettaa hänelle ehkä pitkäänkin kilpailukiellon? Tällaiset kysymykset ovat osa dopingin moraalia. (Vrt. Lahtonen 1995)

Asia muuttuu toiseksi, jos Tornaisen oma selvitys ei pidä paikkaansa. Silloin moraalinen ongelma saattaa olla hänen.

Joka tapauksessa tuntuu rehdiltä, että Suomen doping-säännöstöön sisältyy kohta *Erivapaus* (Kielletyt ja sallitut... 1995, 3-4). Se alkaa lauseella ”Lähes poikkeuksetta on eri tautitiloihin käytettävissä dopingaineita sisältämättömiä yhtä tehokkaita lääkeaineita tai sallittuja lääkemuoja”, jonka olen joidenkuiden urheilumiesten yksityiskeskusteluissa kuullut kiistävän; totuutta asiasta en voi tietää. Kohta jatkuu näin:

”Joissain lääkinnällisissä tapauksissa voi Suomen Antidoping-toimikunnan valvontaryhmä myöntää anomuksesta urheilijalle erivapauden määräajaksi jonkin tietyn lääkevalmisteen käyttöön Suomen rajojen sisäpuolella tapahtuvissa kilpailuissa. Erivapauden saaminen edellyttää, että urheilijalla on erikoislääkärin toteama vakavahko sairaus tai häiriö, jonka hoitoon ei ole saatavilla tehokasta vaihtoehtoista lääkitystä tai muuta hoitoa. --- Ulkomaisiin kilpailuihin osallistumiseen ei Suomen ADT:n valvontaryhmä voi lupaa antaa.”

Julkisesti ei ole koskaan kerrottu, paljonko tätä erivapautta on käytetty. Se olisi tarpeen joskus kertoa. Ei kai urheilija emmi pyytää tätä erivapautta siinä pelossa, että doping-valvojen huomio kiinnittyy häneen?

Koska urheiluelämä on yhä kansainvälistynyt ja esim. arvokisoihin pääsemisen edellytykseksi voidaan asettaa ulkomaiset näytöt — tähän kävi ilmi mm. Atlantan olympialaisten edellä — varmaan olisi tarpeen yrittää neuvotella myös erivapausjärjestelmä, joka koskisi ulkomaisia kilpailuja.

Itse en sivumennen sanoen kykenisi omantunnonsyistä olemaan päättäjä, joka jakelee dopingista kilpailukieltoja. Asia liittyy siihen, että en kykenisi olemaan myöskään tuomioistuinjuristi, koska näen nykyisessä rikoslaissa ja rangaistuskäytännössä paljon korjattavaa lähinnä lievempään suuntaan.

- 91 Ongelma voidaan nähdä myös toisensuuntaisena. Suomessakin ovat penkkiurheilijat varmaan pohtineet, eikä kilpa- ja huippu-urheilijan kannattaisi hankkia jokin sopiva sairaus, jotta kovin tiukoiksi koetut doping-säännöt hänen osaltaan hieman väljenisivät. Heikki Tikkasen (Korhosen 1996 haastattelussa) mukaan ”on turha pelko, että terveet kilpaurheilijat yrittäisivät petkuttaa lääkäriä kirjoittamaan astmaatikon papereita”. Hänen suhtautumisensa asiaan tuntuu kuitenkin ambivalentilta, koska hän jatkoi:

”Toki tällainenkin mahdollisuus on otettava huomioon. Luultavasti doping-tarkoitukseen käytetyt lääkkeet hankitaan kuitenkin muualta kuin lääkäriltä.”

Tikkanen osui yhteen kohtaan doping-problematiikan ytimessä. Kun lääketieteellisin perustein — ovat ne sitten täysin kestäviä tai ei — konstruoidaan tiukka doping-kielto- ja -valvontajärjestelmä, ei kuitenkaan kyetä estämään pimeiden markkinoiden olemassaoloa eikä niihin turvautumista.

- 92 Toisaalta tämä ei ole lainkaan varmaa. Voihan olla niinkin päin, että jos erilaisen kiellettyjen aineiden urheilullisesta hyödystä olisi luotettavan tuntuista tieteellistä näyttöä, se olisi monille urheilijoille — kenties erityisesti huipulle pyrkiville nuorille — kylmä suihku; he ehkä olivat kuvitelleet hyödyn suuremmaksi. Viitataan edellä siteeraamaani Heikki Kantolan vastauskirjeeseen.
- 93 Sanan kuntourheilija voisi myös panna sitaatteihin, koska väitetään esim. kuntosaleilla käyvän sellaisiakin henkilöitä, jotka kasvattavat lihaksiaan lähinnä vain hormoneilla eivätkä juuri vaivaudu harjoittelemaan.
- 94 Julkisesti kyllä näkee moraalisesti syyllistettävän kuntourheilijoitakin sellaisen aineiden käytöstä, jotka ovat varsinaisesti kiellettyjä vain kilpa- ja huippu-urheilijoilta. Syyllistäminen on yhtä hyvin tai huonosti perusteltua kuin syyllistää ihmisiä yleensä heidän elämäntavoistaan. Kenen elämäntavat ovat terveyden maksimoimisen kannalta ihanteelliset?
- 95 Svensson (1973) antaa eloisan ja kieltämättä myös kauhistuttavan kuvan oman aktiiviaikansa hormonimässäilystään. Samansuuntaisia kuvauksia kokemuksistaan muistan Kaarlo Kangasniemen esittäneen haastatteluiissaan.
- 96 Leikekokoelmaani on kylläkin kertynyt koko joukko sanomalehtijuttuja kuntourheilijoiden doping-ongelmasta. Ne eroavat ilmeeltään kilpa- ja huippu-

urheilijoiden doping-julkisuudesta siinä, että ne havaintojeni mukaan aina kuvaavat anonyymeja henkilöitä: heidän kuolemantapauksiaan, parantumattomia sairauksiaan ja toivotonta kuoleman odotustaan, aggressiivisuus- ja raivotiloihin sekä psyykkisiä sekoamisiansa jotka selitetään lähinnä hormonien ja alkoholin yhteiskäytöllä jne. Ylimalkaan annettu kuva kuntourheilijoiden doping-problematiikasta on karnea.

Itselläni ei ole edellytyksiä epäillä sinänsä tuota kuvaa. Sen sijaan totean, että kyseessä on verraten helppo journalistinen aihepiiri: kuvattujen henkilöiden lisäksi lähteetkin ovat usein vaikkakaan ei aina nimettömiä ja juttuja leimaa tietynasteinen lähde- ym. kritiikin puute. Jos niissä esitettyjä kuvia ryhdyttäisiin jäljittämään, on mahdollista että näyttöä ei kaikista löytyisi — korostan sanaa kaikista. Onhan olemassa myös käsite ja ilmiö nimeltä urbaani legenda.

- 97 Rajaukseni tuntuu vastaavan sitä ajattelua, jota Tuomo Karila edustaa. Karila on suomalaisessa doping-keskustelussa ehkä ainutkertaiseksi jäävä ilmiö: lääketieteellistä väitöskirjaa dopingista valmisteleva nuori tutkija ja samalla huippu-urheilija. Viittaan hänen seuraavaan kannanottoonsa (Karila 1995):

”Kilpaurheilua ei saisi sotkea kuntoilijoiden harrastuksiin, vaikkakin nämä kaksi erillistä entiteettiä ovat enemmän kuin veljeksiä ja raja on veteen vedetty. Mutta dopingista voitaneen puhua vain kilpaurheilun yhteydessä ja kuntoilijoiden dopingaineiden käyttö kuulunee samaan kastiin alkoholin ja muiden lääkeaineiden käytön kanssa.”

Ylimalkaan Karilan kolumnit *Suomen Urheilulehdessä* kuuluvat kiintoisimpaan päähän siitä, mitä lehti minun tyyppiselleni lukijalle tarjoaa. Hän on tietenkin pohjimmiltaan doping-kielteinen, mutta paheksuu liioittelua. Em. kolumnissaan hän kirjoitti myös ”anti-urheilijoista”, jotka hurraavat kun ”media on syytänyt rapaa urheilun niskaan”: ”urheilukisat on haluttu nähdä vain lääkittyjen ravureiden pullisteluna paratiisissaan”. Viittaan kaikkeen siihen, mitä tässä raportissa kirjoitan suomalaisen doping-journalismin peruslinjasta.

Edelleen Karilan (1995) mukaan ”aivan älyttömien antiurheilijoiden idea on lynkata julkisesti vanhat hyvät herrat”, ts. ne jotka mahdollisesti käyttivät hormoneja silloin kun ne olivat sallittuja. Kolumnin julkaisuajankohta (28.9.95) viittaa siihen, että kirjoittaja saattaa tarkoittaa *Aamulehden* kahta ylipitkää ja suurta huomiota herättänyttä doping-aiheista juttua (ks. tämän raportin viitettä 44). Karila oli poikkeuksellisen kovasanainen:

”Levätköön rauhassa taannoiset sankarit, patinoituneita mitaleja on aivan turha kurata nykyisellä ravalla. Jos jonkun yönet ovat menneet pohiessa Virenin mitalien kirkkautta, olisi aika hakeutua pätevään psykiatriseen hoitoyksikköön.”

Doping-testauksen kehittämisen kirjoittaja totesi edellyttävän jatkuvaa ja yhä tehokkaampaa tutkimustyötä. Esim. paljon puhuttu veritesteihin siirtyminen ei ole yksinkertainen asia:

”Mutta kaikkein ensimmäiseksi tulisi kylläkin selvittää se, mitä ihmettä sieltä verestä oikein haetaan. Tarttis saada fyrkkaa, jotta voitaisiin ihmetellä millaisia varmoja muutoksia erilaiset dopingaineet aiheutta-

vat kaikkien ihmisten veressä. Raskaita taloudellisia satsauksia tulisi vaatimaan laajat testisarjat erilaisilla suurilla ihmisryhmillä, jotta selvitetäisiin liikunnan, ravinnon ja muiden elintapojen sekä iän vaikutus halettuun mitattavaan muuttajaan.”

Vielä kolumninsa lopussa Karila varoitti uudelleen syyllistämismielialasta mediassa ja yhteiskunnassa yleensä. Petteri Lehtisen tapauksessa hän katsoi vahingon tapahtuneen: ”Mies on jo leimattu”. Tässä kohden tulkintani on toinen: tuo tapaus tragikoomisuudessaan ehkä vähäsen heikensi kilpa- ja huippu-urheilua ympäröivää konstruktionistisesti luotua legalismilumoa, se opetti näkemään että kaikki doping-sääntöjen byrokraattiset tulkinnot eivät ole järkeviä. Kenties se hieman vapautti kollektiivisia voimavaroja epäilemään sääntöjä itseäänkin?

Myös Karilan omasta tutkimustyöstä on julkisuuteen tihkunut tietoa. On mm. käynyt ilmi, että hän ei itse kontakteissaan koehenkilöihinsä eli siis kuntoilijoihin moralisoi eikä syyllistä heitä siitä, että nämä käyttävät kiellettyjä aineita. Tämän pitäisi olla itsestäänselvää, sillä eihän tutkimustyöstä muuten tulisi mitään, mutta nyky-Suomessa tuon itsestäänselvyyden sanominen julki on tarpeen.

Anabolisten steroidien haitoista Karila on (Karila on... 1995) sanonut, että ne eivät ole toksisia, ne eivät ole ”vaarallisia tässä ja nyt”. Mutta samoin kuin tupakanpoltto johtaa keuhkosityöpään, steroidien haitat tulevat esiin myöhemmin. Osa haitoista on sellaisia, että keho palautuu niistä, mutta kaikista ei.

Jännittävimmän Karilan tutkimustyötä koskevan väitteen olen kuullut eräässä urheiluväen seminaarissa. Väitteen mukaan kyseiseen tutkimusprojektiin on kaikessa hiljaisuudessa pyydetty mukaan myös muutama kilpaurheilija, joiden siis on prosessin ajan käytettävä steroideja. Kysyin hämmästyneenä ovatko he sitoutuneet olemaan kilpailematta ja onko urheilujohto vastaavasti luvannut, että heille ei tehdä yllätystestejä, mutta en saanut kysymyksiini vastausta. Väite voi olla miten väärä tahansa, ja haluan esittää sen nimenomaan tarkistamattomana, sillä se kuvastaa joka tapauksessa jotakin jota doping-ilmapiirissämme on. Mutta mitä? Ehkä esim. sitä, että kaikki eivät suinkaan usko steroidien haittojen kilpa- ja huippu-urheilijoille olevan jo niin itsesäänselviä, että lisätutkimuksia ei tarvittaisi; samoin sitä yleisempää ja diffuusimpaa mielialaa, että urheilussa(kin) tapahtuu kullisten takana monenlaisia asioita.

- 98 Mikään ei periaatteessa estäisi urheilutoimittajia seuraamasta jonkin verran lääketieteellistä doping-keskustelua ja referoimasta sitä välineissään, jolloin se saisi suurta julkisuutta. Tällaista en kuitenkaan ole havainnut juuri tehtävän, sen sijaan doping-tutkijoita on joskus haastateltu. Tuntemissani urheilutoimittajissa on henkilöitä, joilla ei varmaan olisi mitään Taimelan ja Seppälän näkemyksen levittämistä vastaan, mutta tunnen myös journalistin, joka dopingin haitoista puheen ollen sanoo: ”Ne tiedetään jo, kaikki tiedetään”.
- 99 Tässä yhteydessä on helppo luetella muitakin kansanterveydellisesti ongelmallisia ilmiöitä, joita ei ole kielletty keneltäkään: rasva, suola ja sokeri ovat sallittuja hyvinkin runsaasti käytettyinä, samoin kahvi, liikalihavuus on sallittu, liikalihavuus on sallittu, samoin liikunnan laiminlyöminen, työnarkomania, seksuaaliset vallattomuudet kunhan asianosaiset harjoittavat niitä vapaaehtoisuuden

pohjalta ja ovat kyllin varttuneita... Miksi yhteiskunta ei ole kieltänyt niitä? Lukija älköön kuvitelko, että esitän kysymykseni leikkimielellä. Päin vastoin olen hyvin vakavissani ja katson, että tällaisten analogisten ongelmien esiintäminen vaikkapa vain näin viittauksenomaisesti saattaisi olla hyödyllinen arvokeskustelun lähtökohta.

- 100 Lieneekö ensimmäinen suomalainen dopingiin kuollut kilpa- tai huippu-urheilija ollut kuulantyyntöön entinen Suomen mestari ja maamme ennätysmies? Tällainen käsitys joka tapauksessa on syntynyt.
- 101 Varmaan pieni mutta kuitenkin maininnan arvoinen virhelähde liittyy kilpa- ja huippu-urheilijoiden ja muiden dopingin käyttäjien rajanvetoon. Tuoreimpana vuonna 1993 ilmestyneeseen kirjaan ehtineenä kuolemantapauksena Pänkäläinen (emt., 17–18) mainitsee islantilaisen voimamieskilpailun voittajan, mutta noita kilpailuja ei pidetä ”varsinaisena” kilpaurheiluna vaan enemmän showna. Teeke mieli huomauttaa, että sirkustaiteilijoille kukaan ei liene ehdottanut doping-kieltoa; he saavat ottaa riskin.

Jo mainittu kausaalisuhteen eli syy- ja seuraussuhteen osoittamisen vaikeus on käsittäkseni virhelähteistä suurin ja todella suuri (ks. myös edellä viitettä 52, jossa käsitellään lyhyesti mm. Birgit Dresselin tapausta). Jos kuolinsyystä vaaditaan 100-prosenttinen näyttö, se ilmeisesti toisinaan tarkoittaa samaa kuin että vaadittaisiin 110-prosenttinen evidenssi; sitä ei voida saada. Näin dopingiin kuolleiden luvut jäävät perin pieniksi. Jos taas riittää hyvinkin löyhä ja vähäinen näyttö, saadaan kenties hyvinkin suuria dopingiin kuolleiden lukuja, mutta ne perustuvat paljolti ennakkoluuloihin, kemiofobiaan yms. tekijöihin.

Pohdiskeluaani on tässä kohden edistänyt se, että olen tiedotustutkijana ollut kiinnostunut Tshernobylin perinnöstä ja kirjoittanut hieman siitä, miten uskottoman laaja ja suomalaisessa journalismissa mainitun kaupungin ydinvoimalaonnettomuuden kuolonuhrien määrällinen skaala: se alkaa muutamasta kymmenestä ja päättyy muutamaan kymmeneen tuhanteen. Olen ollut yhteydessä ympäristösairauksiin erikoistuneeseen lääketieteilijään Jouko Tuomistoon, jonka mukaan alin luku on virallinen ja annettu varsin pian onnettomuuden jälkeen; oletan että tämän hetken näkökulmasta se on aivan liian pieni. Ylin luku taas on löyhää spekulatiota siitä, miten monia kuolemantapauksia joskus tulevaisuudessa saattaa ilmetä. Lähinnä ajateltaneen säteilyn aiheuttamia syöpätapauksia. Tuomiston mukaan kausaalisuhdetta onnettomuuden ja syöpäkuoleman välillä on vuosikymmenien päästä mahdotonta todeta; se jää uskon asiaksi. Tilastolliset tarkastelutkaan eivät auta, koska Neuvostoliiton syöpätalastot olivat hyvin epätydyttäviä joten kunnan vertailupohjaa ei ole.

Edelleen Tuomiston mukaan Ukrainan ja Valkovenäjän viranomaisilla on voimakas tarve viedä hyvin monet kielteiset asiat Tshernobylin onnettomuuden ja siten jo sortuneen neuvostojärjestelmän ”piikkiin”. Näin saadaan huomio ohjatuksi pois noiden valtioiden nykyisistä vaikeista terveydenhoito-, ravitsemus- yms. pulmista.

Vasta tässä kohden analogia Tshernobylin ja dopingin välillä ei enää pure, sillä urheilujohtajilla ei tietenkään ole intressiä selittää huippu-urheilijoidemme pitkiä sairaus- ja vammautumislistoja dopingilla; sehän tarkoittaisi että he itse ovat

epäonnistuneet dopingin vastaisessa taistelussa. Toisaalta heillä ei myöskään ole intressiä sanoa, että useimmat terveysongelmat eivät johdu dopingista, sillä se tulkittaisiin dopingin riskien vähättelemiseksi. Niinpä noita pitkiä sairasliskoja ei yleensä kommentoida, vaan ne saadaan katsoa kilpa- ja etenkin huippu-urheilun väistämättömäksi riesaksi.

- 102 Itse en seuraa moottoriurheilua tv:stä enkä mitenkään. Vaikka se on teknistyneen aikamme synnyttämä erittäin suosittu urheilumuoto, pidän sitä perusluonteeltaan barbaarisena. Yhdyn niihin jotka arvelevat, että sen suosion yksi — ei tietenkään ainoa — selittäjä on katsojien enemmän tai vähemmän tiedostamaton toive nähdä yhteenajoja, radalta-ajoja, loukkaantumisia ja jopa kuolemia. Asiaa pitäisi yrittää tutkia, niin vaikeaa kuin tiedostamattoman tutkiminen onkin.

Joka tapauksessa tulin vuosia sitten tv:ssä nähneeksi suomalaisen entisen kuuluralliajajan haastattelun. Hän kertoi ohjanneensa myös poikansa rallin pariin, ja poika oli kilpailutilanteessa suistunut radalta ja kuollut. Isän syvä suru vaikutti hyvin aidolta ja maailmankatsomukseni mukaan minun olisi pitänyt tuntea häntä kohtaan empatiaa, mutta siihen en kyennyt. Tiedän elämän olevan täynnä riskejä, mutta eräät suhteellisen harvat riskit ovat niin epäinhimillisen suuria, että niiden ottaminen ylittää mielestäni tietyn inhimillisyyusrajan.

En kuitenkaan ehdota moottoriurheilun kieltämistä, ja tämä on asian ydin.

- 103 ”*Ayrton Senna rakasti riskejä*”, kertoi *Iltalehden* otsikkojulisteli eli ns. lööppi 2.5.94. Siinä oli jotakin journalismille karakteristista: McIntyreen (1992) viitata tulkitsen että Senna oli aito tai tosi sankari (em. tutkielmassa ”true hero”), joka vielä kuolemansa jälkeen ansaitsi tulla ihailluksi. Minun on vaikea kuvitella otsikkojulistetekstiä á la esim. ”*Ben Johnson rakasti riskejä*”.

- 104 Kangasniemi on todella monasti kertonut, miten hänellä on ajoittain sietämättömiä ajoittain vähän lievempiä kipuja, joihin lääketieteellä ei ole tarjottavana edes lääkitystä. Hän on kertonut myös hormonien käytöstään aikana jolloin ne olivat sallittuja, ja maallikkonakin pidän ilmeisenä että jos hormonit nyt olisivat lääkärin valvonnassa sallittuja, kuka tahansa lääkäri varoittaisi urheilijaa vakavasti noin runsaasta käytöstä. Toisaalta tunnen urheilumiehen, joka sanoo että Kangasniemen varsin traaginen tilanne ei johdu ensi sijassa hormoneista — toki niistäkin — vaan siitä, että hän piti kahden vuoden harjoitustauon ja meni sen jälkeen kylmiltään kilpailemaan vioittaen pahasti selkänsä, joka muutenkin lie-nee painonnostajalle arka paikka.

Urheilujournalismille ja koko urheiluyhteisölle pitäisi olla itsesäänselvää muuan tosiasia, joka ei kuitenkaan sitä ole: itsensä sairaaksi tunteva ihminen ei välttämättä eikä kai edes normaalisti ole pätevä diagnostisoimaan itseään. Jos Kangasniemi on vakuuttunut siitä, että hänen epäinhimilliset tuskansa johtuvat hormoneista, tämä ei vielä todista että ne johtuvat hormoneista. Sama pätee tietenkin toiseen suuntaan: kun hormoneista kiinni jäänyt, niiden käytön tunnustanut ja sitä oikeutettuna pitävä kiekonheittäjä Markku Tuokko ainakin 12 vuotta sitten sanoi, että hormonit eivät aiheuttaneet hänelle mitään terveydellistä vahin-

koa (Meriläinen 1984), tämä ei todista että hormonit eivät hänelle aiheuttaneet tai myöhemmin aiheuta terveydellistä vahinkoa.

- 105 Kun en itse juuri ehdi seurata saksalaista keskustelua, tietoni perustuvat Saksassa monta vuotta asuneen ja siellä tiiviisti urheilua seuraavan henkilön kertomaan.
- 106 Saman uutisen mukaan DDR:n aikaisia rikoksia tutkivan viraston ZERVin edustaja on kertonut, että ZERVin tietoon on tullut ainakin yksi tapaus, jossa ”lapsena doupattu tyttö” myöhemmin synnytti epämuodostuneen lapsen. Syy- ja seuraussuhteen todistamisesta uutinen ei maininnut mitään, jonka vuoksi terve varovaisuus on paikallaan. Tunnen itse vanhempia jotka ovat saaneet vammaisen lapsen, eivätkä ole koskaan urheilleet eikä heillä ole ollut mitään tekemistä dopingin kanssa. Vammaisuuden syytä on varmaan monia ja osa niistä on hyvin vaikeasti selvitettäviä.
- 107 Entisen Liittotasavallan asukkaat ovat pettyneitä ex-DDR-läisten eräänlaiseen kiittämättömyyteen ja jonkin verran odottamattomaan kriittisyyteen, jälkimmäiset taas siihen että kaikkia heille annettuja lupauksia ei heidän mielestään ole pidetty ja he katsovat osaksi olevansa yhä toisen luokan kansalaisia. Tilanteen ainakin lievää tulehtuneisuutta kuvastaa *Der Spiegel* -lehden (27/95) julkaisema mielipidetutkimus, jonka mukaan ex-DDR-läisten muistikuvat entisestä kotimaastaan olivat viidessä vuodessa eli Saksojen yhtymisen jälkeen huomattavasti myönteistyneet. Etenkin he kaipasivat siellä vallinnutta sosiaalista turvallisuutta. DDR:ää sinänsä harva kaipasi takaisin. (Kari 1995). Joka tapauksessa nyky-Saksassa ”Wessi”enemmistöllä (entisillä liittotasavaltaisilla) saattaa olla tarvetta korostaa DDR:n epäonnistumisia ja rikoksia.
- 108 Doping-rikoksia selvitetessä ensimmäisinä ovat ymmärrettävästi tulilinjalla Itä-Euroopan entiset ns. sosialistiset maat. DDR lienee organisoimin dopingin järjestelmällisimmin. Tosin jopa tuon maan eräät suurimmat urheilijatähdet kuten Uwe Hohn ovat kiistäneet käyttäneensä kiellettyjä aineita, mutta en tiedä onko se uskottavaa.

Neuvostoliiton tilanne on saattanut olla epäselvempi. Mieleeni on vuosien takaa jäänyt entisen neuvostovirolaisen, sittemmin suomalaistuneen seitsenottelijan Helle Aron haastattelu, jota en ole taltioinut ja jota ei Aro itsekkään enää pysty jäljittämään, kuten hän minulle kertoi. Sen sijaan hän puhelinkeskustelussamme (Aro 1996) toisti samat asiat, jotka hän on kertonut haastattelijalle. Virossa hänelle tarjottiin kiellettyä ainetta luvaten, että pituushypyssä, hänen silloisessa päälajissaan, tulos paranee nopeasti puolella metrillä(!). Aro kieltäytyi terveysriskeihin vedoten eikä häntä mitenkään moitittu kieltäytymisestä, saati yritetty painostaa. Itse hän arveli tämän ehkä yllättävän suvaitsevuuuden syyksi sen, että vielä puolen metrin tulosparannuksen jälkeenkin hän olisi ollut kaukana Neuvostoliiton ja maailman naisten pituushyppykärjestä, joten hän ei ollut järjestelmälle tärkeä.

Varmuuden vuoksi totean, että pidän doping-rikoksina sen tapaisia tekoja joista tekstissä Turtiais-lainauksessa on kerrottu. Vain urheilijoilta kielletyn apteekkilääkkeen tarjoaminen täysi-ikäiselle urheilijalle avoimesti eli kertoen

mistä aineesta on kysymys ei oikeustajuni mukaan ole rikos eikä sitä ilmeisesti nyky-Saksassakaan sisällytetä rikoksen käsitteeseen.

- 109 Tässä kohden ajattelen lähinnä Minna Lainiota, joka tunnetusti antoi vuonna 1993 positiivisen doping-näytteen ja sen tietyn epäselvyyden vuoksi joutui vielä uusintatestiinkin. Uusintatestin jälkeen hän julkisesti ja useampaan otteeseen väitti testaajien kohdelleen häntä törkeästi, jopa epäinhimillisesti. Kun toisaalta seurasi Lainion tv-haastatteluja, syntyi kuva poikkeuksellisen voimakkaan tunnekuohun vallassa olevasta henkilöstä, jonka uskottavuus ei ole suurin mahdollinen.

Uusintatestissä olevan Lainion saattoi varmaan käytännössä, ei periaatteessa rinnastaa ”poliisiin vanhaan tuttuun”, henkilöön jolla jo on rikosrekisteri ja jota epäillään uudesta rikoksesta. On inhimillisesti ymmärrettävää mutta ei kuitenkaan hyväksyttävää, jos häntä kohdellaan vähemmän korrektisti kuin ensikertaista. Ihmisarvo on myönnettävä jokaiselle.

- 110 Mäkipää (1985, 36) kertoo, että vuonna 1985 Ateenassa pidetyissä yleisurheilun halli-EM-kilpailuissa oli lehtiutisten mukaan doping-näytteistä löytynyt monta positiivista tulosta. ”Kun näytteet testattiin Kölnissä akkreditoidussa laboratoriossa kaikki näytteet olivat olleet negatiivisia.” Lieneekö tällainen laajamittainen erehdys ollut viimeinen tai ainakin viimeisiä lajissaan?

Myös toisaalla kirjassaan Mäkipää (emt., 50) toteaa, että ”testaustoiminnan alkuaikoina testien käytännön toteutukseen liittyikin eräitä luotettavuusongelmia”. Tuon ajan ilmapiiriä, josta itsellänikin on muistikuvia, hän kuvaa näin:

”Dopingvalvonnan alkuvuosina testin positiivinen tulos johti meillä lähes poikkeuksetta joko urheilijat, valmentajan, joukkueenjohtajan tai julkisen sanan taholta koko ’mystisen’ valvontatoiminnan kritisointiin. Tarkoituksena oli aina löytää aukkoja näytteenotossa tai määritysmenettelmissä ja näin saada koko tulos mitätöidyksi.”

Mäkipää toteaa ”viime vuosina” eli siis 1980-luvun alkuvuosina noiden syytösten vähentyneen, mikä sekin vastaa muistikuviani.

Toisaalta syytökset eivät ole täysin loppuneetkaan. Seuraavassa yksi esimerkki. Brittijuoksija Diane Modahl tuomittiin vuonna 1994 neljän vuoden kilpailukieltoon suuresta mieshormonimäärästä, joka löydettiin Portugalissa tehdyssä testissä. Hän aloitti lujan oikeustaistelun yhdessä aviomiehensä ja valmentajansa Vicente Modahlin kanssa vedoten todisteisiin, joiden mukaan sallittuun verrattuna 42-kertainen (‘) testosteronimäärä oli kehittynyt näytteen liian lämpimien säilytysolojen takia. Lissabonilainen laboratorio kiisti tämän ja Alexandre de Merode sanoi luottavansa laboratorioon, mutta lupasi tutkia asian. Tutkimus johti Modahlin voittoon, hänet vapautettiin tuomiostaan vuonna 1996. (Modahl turvautuu... 1996)

Tämän saimme siis tietää *Helsingin Sanomien* laajahkosta uutisesta, mutta emme vapautuksen tarkempia perusteita.

Joka tapauksessa Modahl on ilmoittanut antavansa omalle testaajalleen näytteen aina ennen ja jälkeen kansainvälisten kilpailujen. Uutinen jatkui:

”Modahl antaa yksityisen dopingnäytteen ennen kisaa Simon Gaskellille, joka on Manchesterin yliopiston professori. Toinen näyte lähetettiin hänelle kisan jälkeen.

”Näytteitä ei testata, ellei jotain erityistä tapahdu. Ne antavat kuitenkin meille mielenrauhan”, kertoi Vincente Modahl ---” (ema.)

Kunnioitan urheilijaa, joka käy oikeustaistelua ja vieläpä noin rationaalisin keinoin. Silti en tietenkään voi ottaa kantaa siihen, oliko mainittu kilpailukiello oikeusmurha vai ei.

- 111 Yhdysvalloissa on vuosikausia levitelty huhuja siitä, että Carl Lewis menettelisi noin ja pystyisi siis kiertämään doping-kieltoja, mutta mitään näyttöä tästä ei varmaankaan ole. Näistä huhuista tuskin on kerrottu USA:n tiedotusvälineissä, koska ne pelkäävät oikeusjuttuja ja valtavia korvausvaatimuksia, jotka sikäläisessä oikeuskäytännössä myös saattavat mennä läpi.

Itse olen sijoittanut tuon huhun urheiluaiheisen dekkarin yhden romaanihenkilön suuhun (Hemánus 1993b, 101) — tietenkin pelkkänä todistamattomana epäilynä — eikä haastetta ole kuulunut. Sitä ennen tiedän tapahtuneen, että kun virolainen urheilulääkäri ja entinen huippu-urheilija Toomas Savi antoi suomalaiselle maakuntalehdelle laajan haastattelun (Hedberg 1992), hän mainitsi siinä saman huhun mutta toivoi viime hetkessä, että se poistettaisiin jutusta mikä tehtiinkin. Hän siis piti asiaa liian arkana julkisuuteen tuotavaksi, minkä hyvin ymmärrän.

Lewisin Söulissa Ben Johnsonin positiivisen testituloksen paljastuttua antamat lausunnot (ks. viitettä 66), niin ymmärrettäviä kuin ne olivatkin, saattoivat myös olla yritys ohjata huhunomaisetkin epäilyt pois hänestä itsestään. En toisaalta ihmettele, jos raportin lukija pitää tällaisen tuntemukseni kertomistakin sopimattomana.

Alénin (1996) mukaan urheilijoilta kiellettyjen aineiden pitkällä listalla ei ole yhtään nimikettä, jonka jokin lääketehdas olisi kehittänyt vain urheilijoita varten, saati että edes Lewisin tasoiselle tähdelle kehitettäisiin mitään räätälintyönä. Kyseessä ovat siis ilmeisesti urbaanit legendat, joiden kiinnostavuus piilee siinä että ne kuvastavat urheiluyhteisön yhden osan vähäistä luottamusta nykyiseen dopingkielto- ja -valvontajärjestelmään.

- 112 Haastemies jota *Aamulehti* tämän 50-vuotispäivänä haastatteli (Suvanto 1995) oli Mauri Virtanen, itse urheilumies. Seuraavassa katkelma jutusta:

”Virtanen on aina ollut puhtaan urheilun kannattaja. Viime aikoina hän on joutunut monen haastemiehen tapaan välillisesti tekemisiin dopingin kanssa, kun he joutuvat viemään testiin kutsutulle tiedon.

Tätä tehtävää hän ei pidä haastemiehelle kuuluvana.”

- 113 DLV tarkoittaa Liittotasavallan Yleisurheiluliittoa.

- 114 ”Yhdessä hetkessä voi --- romahtaa sankarista halveksituksi ’tyhmäksi lehmäksi’, jota kehoitetaan häipymään kotikaupungistaan ja joka menettää ystävät, maineen ja miljoonasopimukset.”, Eskola (1992) kirjoitti Krabbea tarkoittaen.

115 Pahoilla mielin joudun toteamaan, että Markus Koistisen tapauksessa olen syyllistynyt pienimuotoiseen trial by newspaper-rikkomukseen itsekini. *Ilta-Sanomien* urheilutoimitus soitti minulle miltei heti sen jälkeen, kun tieto hänen testituloksestaan oli uutisena laskettu julkisuuteen. Tuoreessa muistissani oli, että Suomen Antidoping-toimikunnan edustajana oli tv:ssä esiintynyt lääkäri Tapio Kallio, aitajuoksuilastoista tuttu nimi, ja vieläpä esiintynyt poikkeuksellisen hillitysti ja asiallisesti, ilman moralisointia ja Koistisen henkilökohtaista loukkaamista. Koistinen itse taas ei vielä tässä vaiheessa ollut toimittanut julkisuuteen puolustelujaan, mitä yhä pidän hänen virheenään. Niinpä kommentissani kolmen muun *Ilta-Sanomien* kuuleman henkilön tapaan epäsuorasti oletin Koistisen automaattisesti olevan syyllinen.

Pyydän Koistiselta anteeksi harkitsemattomuuttani. Käytännössä teen sen niin, että kun tämä raportti on tullut painosta, lähetän hänelle kappaleen siitä ja liitän mukaan pikku kirjeen. Tätä (22.8.96) kirjoittaessani juttu on yhä avoin, raportin ilmestyessä todennäköisesti jo kuulamiehen lajiliiton päätöksellä ratkaistu. Korostan että jutun myöhempi lopputulos ei mitenkään voi tehdä puolustettavaksi aiempaa trial by newspaper -ilmiötä. Kukaan ei ole syyllinen pelkän epäilyn tai syytöksen perusteella.

Kuten lukija havaitsee, käsittelen tässä doping-journalismia ei vain urheiluvaan myös rikosjournalismin yhtenä osa-alueena. Perustelen tätä taas sillä, että dopingista on konstruktionismin ruhjovin ja ajattelun vapautta kahlitsevin keinon tehty ”urheilun rikollisuutta”. Sitä koskevan julkisuuden tulee siis pyrkiä noudattamaan edes samoja minimitason moraalisia normeja, joita edellytetään rikoslaissa mainittua rikollisuutta koskevalta julkisuudelta.

Vielä sananen tavasta pilkata positiivisen testinäytteen antaneen urheilijan puolusteluja. Yleisiin oikeusperiaatteisiin kuuluu, että syytetty toisin kuin todistaja ei joudu puhumaan valan nojalla, vaan hänellä on oikeus valehdella ilman rangaistusta. Jos dopingista kirjoittava urheilutoimittaja joutuu kiinni rikoslakiin sisältyvää tekoa koskevasta epäilystä, hän saa käyttää tätä oikeutta, samaa mitä hän siis ei välttämättä suo henkilölle, joka on joutunut kiinni yhteiskunnan kokonaisuuden kannalta katsoen niin lievästä rikkeestä kuin positiivisen dopingnäytteen antaminen on.

116 Joissakin tilanteissa urheilijan halu saada mahdollisimman moni vaikeuksiin dopingin vuoksi on ilmennyt alastoman itsekkäänä, ehkä useimmiten epäonnistuneen kilpailun jälkeen, jolloin asianomainen katsoo sopivaksi vihjailla itseään parempien käyttävän kiellettyjä aineita. Esimerkistä käy 100 metrin nelonen Gwen Torrence, joka Barcelonassa lehdistötilaisuudessa esitti räikeitä syytöksiä kanssakilpailijoistaan, tosin anonyymisti. Kun häneltä kysyttiin perusteluja, hän huusi että jokaisella on oikeus mielipiteeseensä (Taimi 1992). Myöhemmin hän tosin perui puheitaan (Pänkäläinen 1993, 37) — voitettuaan 200 metriä.

Ilmeisistä primitiivireaktioista on mielestäni erotettava ne tapaukset, joissa urheilija tai yhtä hyvin joku muu kiihkottomasti sanoo arvionaan esim., että erittäin moni käyttää kiellettyjä aineita. Eräänlainen moraalinen perustelupakko kuuluu silloinkin asiaan, sillä tuontyyppistä arviota ei voi sanojen sovittua merkitystään sotkematta kutsua pelkäksi mielipiteeksi.

- 117 Petteri Lehtisen omaa mielentilaa pitkän epävarmuuden aikana en voi tuntea. Jos hän olisi Atlantassa menestynyt suhteessa odotuksiin huomommin kuin muut uimarimme — mitä ei siis tapahtunut — minulla saattaisi olla kiusaus selittää tätä aiheettoman doping-rangaistuksen pelolla, joka on vaikeuttanut keskittymistä harjoitteluun. Kieltämättä olisin silloin yhtä yksioikoinen kuin ne urheilutoimittajat, jotka selittävät kaikki urheilijoiden vaivat, sairaudet ja loukkaantumiset dopingilla.
- 118 Kun STT syksyllä 1995 välitti uutisen Krabben kilpailukiellon palauttamisesta, siinä mainittiin hänen saaneen aikanaan rangaistuksen ”kielletyn aineen” käytöstä. Vastoin tapojani soitin STT:n urheilutoimitukseen ja kerroin sanamuodon olevan virheellinen, noita sanoja ei mainita eikä voitukaan mainita tuomion perusteena. Puhelimeen vastannut kohtelias ja yhteistyöhaluinen mieshenkilö myönsi, että hän ei tunne Krabben jutun taustaa kovinkaan hyvin. Uutinen oli käännetty ja välitetty eteenpäin rutiiniasiana, minkä hyvin ymmärrän.
- Oliko Krabbe sitten ns. puhdas pulmunen doping-kieltolain suhteen? Sitä minun on mahdotonta tietää; onhan hän toki voinut käyttää paljon muutakin kuin clenbuterolia samoin kuin ovat voineet ne naisjuoksijat, jotka Krabben poissa ollessa voittivat Barcelonassa pikamatkat. Olennaista on vain, että Krabbe ei kertaakaan urallaan joutunut kiinni kielletyn aineen käytöstä.
- 119 Tiedän diureettia käytettävän laihduttamisen edistämiseen, ja laihduttaminen taas tietenkin on kamppailulajeissa välttämätöntä. Jotenkin urheilijat on jaettava painonsa mukaan eri sarjoihin, eikä liene mahdollista estää urheilijaa pyrkimästä ja pääsemästäkin sarjaa alemmaksi kuin mihin hän luontevasti kuuluisi; uusia legalistisia sääntöjä en toki ehdota. Toisaalta tiedän äkkilaihduksen olevan terveysriski. Kumpi lienee suurempi terveysriski, äkkilaihduksen sinänsä vai keinotekoiseksi leimatun diureetin aiheuttama lisäriski? Vain konstruktionismi pystyy selittämään, miksi tällaisia ”sopimattomia” kysymyksiä ei yleensä tehdä, ei ainakaan julkisesti. Toisaalta suoritusta usein haittaavaa kipua voidaan etukäteen lääkittää sallitulla kipulääkkeellä, mikä ei sääntöjen tulkinnan mukaan ole keinotekoista.
- 120 Kysymykseni on retorinen, sillä kieltolistan vastapainoksi samaan julkaisuun (Kielletyt ja sallitut... 1995) sisältyy myös laaja luettelo *Sallitut lääkkeet*, mikä on tietenkin rehti ratkaisu. Ongelmaa se ei kuitenkaan poista, vaan empiirisen tutkimuksen avulla olisi selvítettävä, miten kilpa- ja huippu-urheilijat käytännössä selviytyvät kieltojen ja sallimisten viidakossa. Onko se lainkaan mahdollista ilman, että he vähäisimmänkin lääkitystä kaipaavan vaivan ilmaantuessa ottavat yhteyden lääkäriin? Onko kohtuullista edellyttää tätä, vaikka mitään muuta ihmisryhmää ei legalistisin päätöksin ole ajettu yhtä ahtaalle? Onko varma että edes lääkäri välttämättä osaa heti luotettavasti sanoa, mitä lääkettä kilpa- tai huippu-urheilija voi turvallisimmiin mielin ottaa ja mitä ei? Voidaanko lääkäriltä edellyttää, että hän tunnistaa jonkin lääkkeen kuulumisen sellaiseen *kemialliseen aineryhmään*, jolla on se ominaisuus että se parantaa urheilijoiden suorituskykyä?
- Ehkä tätäkään ongelmaa ei silti ole tarpeen kärjistää, sillä kuten sanottu kilpaja huippu-urheilijalle sallittujakin lääkkeitä on. Alénin (1996) mukaan kilpai-

- lun jälkeen otetuista virtsanäytteistä löytyy hyvin usein ellei miltei aina näyttöä joidenkin lääkeaineiden käytöstä.
- 121 Suomessa on käynnissä myös jatkuva ja tarpeellinen keskustelu huumeongelmasta. Kuitenkaan kukaan ei ole ehdottanut, että ketään rangaistaisiin myös sellaisen aineen myymisestä, ostamisesta, hallussapidosta ja käytöstä, jota huume-laki ja sitä täydentävä yksityiskohtainen asetus ei tunne. Miksi urheilujournalismi ottaa vielä muutakin journalismia huomommin huomioon oikeusturvapä-kökohdat?
- 122 Jos bromantiinin kieltö ei puolentoista kuukauden ajan ennen Atlantaa ollut Venäjän Olympiakomitean tiedossa, olisiko edes ajateltavissa että Venäjällä pidettyjen kilpailujen jälkeisten testien analyysissä olisi reagoitu kyseiseen aineeseen? Miksi olisi? Sallittuun aineeseen?
- 123 Urheilujournalismin valopilkkuihin kuuluu *Iltä-Sanomien* Timo Nyholmin (1994) lyhyt kommentti, joka oli otsikoitu sanoin Hyvin tuomittu; ts. hänestäkin Piipposelle riitti pelkkä varoitus. Tämän sanominen on tarpeen siksi ja vain siksi, että niin urheilun alalla kun journalismissa yleisemminkin usein suositaan tai jopa vaaditaan vielä kovempia rangaistuksia — niin doping-”rikoksista” kuin rikos-lain tuntemista ”oikeista” rikoksista — kuin mitä asianomaiset elimet langettavat.
- 124 Pian sen jälkeen kun olin ensimmäisen kerran siteerannut Rantasta, toiveeni tavallaan toteutui: uudessa haastattelussa (Pouta 1996) olympivoittajana hän sanoi:
- ”– Ymmärrän, että kunnon doping-aineet kielletään, mutta joskus tuntuu vähän hassulta, kun *flunssaan sairastuessaankin täytyy pelätä normaalia lääkitystä.*” (korostukset PH:n)
- Yksikään urheilujohtaja ei havaintojeni mukaan edes vastannut Rantaselle eikä yrittänyt perustella, miksi kilpa- tai huippu-urheilija ei saa lääkitystä flunssaansa niin kuin kaikki muut. Tarvitaanko parempaa näyttöä kilpa- ja huippu-urheilun läpitukevasta legalismista ja demokratiavajeesta, joka tässä tapauksessa ilmeni ylimielisenä Atlantan ainoan suomalaisvoittajan mielipitteen mitätöimisenä?
- 125 Uutiskatkelmassa mainittu torstai tarkoittaa elokuun 1. päivää 1996, jolloin Atlantan yleisurheiluviikko oli vielä kesken.
- 126 Jos kyseessä on sana sanaa vastaan -tilanne, tuomioistuin tai siihen verrattava elin voi yrittää arvioida, kumman osapuolen väitteet ovat uskottavampia. Doping-tapauksissa kuitenkin arvioimista sotkee pahalla tavalla urheilun äärimäinen hierarkisuus. Olisiko aloitteleva, ei vielä edes kansallista mainetta saavuttanut aitajuoksijatar saanut moskovalaisessa tuomioistuimessa samalla lailla oikeutta kuin maailmanmestari — ehkä — sai?
- 127 Suljen pois sen mahdollisuuden, että Johnson olisi esim. puheillaan erityisesti ärsyttänyt tai loukannut Kanadan urheilujohtoa (vrt. Krabben tapausta), koska sellaisesta ei ole mitään tietoa. (Vrt. myös Pänkäläinen 1993, 43)
- 128 Tässä siis viitataan jälleen 1. luvussa esiin ottamaani erotteluun ulkoiset vs. sisäiset tekijät. Kilpa- ja huippu-urheilija voi tietenkin vaikka koko uransa ajan

- rangaistuksen pelossa pidättyä dopingista, mutta se ei välttämättä lainkaan muuta hänen perimmäisiä moraalisia arvostuksiaan: hän voi hiljaa mielessään pitää doping-kieltoja väärinä. Koska näin on, hän ehkä kaiken aikaa myös yrittää lisätä rohkeuttaan ja/tai löytää kyllin turvallisen tavan käyttää kiellettyjä aineita. Luottamus ulkoisiin tekijöihin ihmisen itsekontrollin lähteenä saattaa siis olla pettävä.
- 129 Tiedossani on että Olli Rauste julkaisee lähiainakoina urheilujuridiikan perusteoksen.
- 130 Jo hieman loukkaavaa sanaa käry en tässä yhteydessä suostu käyttämään.
- 131 Suomalaisten toimittajien ammattilehdessä *Journalistissa* käydään silloin tällöin keskustelua tiedotusvälineitä vastaan nostetuista oikeusjutuista. Yleensä niitä pidetään aiheettomina sananvapauden rajoittamisyriytyksinä ja samalla yrityksinä ”rahastaa” mediaa.
- 132 Nyt rikon tietoisesti tämän hetken tiedotusopin yhtä metodisääntöä, jonka mukaan joukkotiedotuksen sisällöstä ei saa suoraan tehdä sen ns. vaikutuksia koskevia päätelmiä. Puhun ns. vaikutuksista, koska koko vaikutustutkimus on liian mekanistisena joutunut huonoon huutoon. Rikkomustani voin puolustaa vain sillä, että samaan syyllystyvät hyvin monet tutkijat, toisinaan myös ne jotka periaatesallalla korostavat puheena olevaa metodisääntöä.
- Kysymys on siis tässä yhteydessä siitä, että hyvin voimakkaasti dopingvastainen journalismi voi kovanyrkkyisyydessään herättää jopa päinvastaisia reaktioita, saada ihmiset kyseenalaistamaan doping-kieltolakia.
- 133 Maininnan ansaitsee myös Tarastin toinen artikkeli samalta vuodelta (1993b). Siinä hän toistuvasti toteaa vaatimusten paremmasta oikeusturvasta urheilijoille doping-ongelmissa kasvaneen. En tulkinne artikkelia väärin, jos sanon Tarastin suunnittelevan urheilujärjestöjen sisäisen normiston ja käytännön selkiinnyttämistä, jotta paine saada doping-jutut siirretyiksi siviilituomioistuimiin ei lisääntyisi ”liikaa”.
- 134 Uutisen koko pääotsikko kuului ”EU uhkaa myös kilpailukielloja”, siinä siis uusi ja vielä harvinainen doping-metafora. Uhkahan on jokin paha voima, joka vaarantaa jonkin hyvän tilanteen, tässä tapauksessa nykyisen mittaisia kilpailukielloja langettavan järjestelmän. Uutisen alaotsikko toisaalta oli informatiivinen ja asenteettomampi: ”*Doping-rangaistukset loukkaavat urheilijan oikeutta työnteekoon?*”
- 135 Noita keskusteluja joista opin paljon olen lyhyesti käsitellyt rikosoikeuden professori Inkeri Anttilalle omistetun juhlakirjan artikkelissani (Hemánus 1996a).
- 136 Maan suurimmassa sanomalehdessä keräsi Aulio (1996) kuitenkin kahden henkilön välittömät reaktiot de Meroden kannanottoon. Suomen Olympiakomiteaa Antidoping-toimikunnassa edustavan varatuomari Olli Puntilan mukaan de Merode antoi esityksellään ”virheellisen impulssin”. Meillä ollaan ankarien rangaistusten kannalla, ”pelotuksia täytyy olla”, vaikka tärkein ase dopingin vastaisessa taistelussa onkin valistus. Siihen palaan.
- Toisaalta Puntila myönsi, että esim. ehdoton minimissään kahden vuoden kilpailukiello voi joissakin tapauksissa tuntua väärältä, nimenomaan jos on syytä epäillä

testin luotettavuutta. Siis jäljellä on tämäkin ongelma, johon itse olen tainnut edellä suhtautua varsin huolettomasti.

Timo Seppälä ei halunnut puhua rangaistusajoista, vaan hän keskittyi dopingin lääketieteelliseen puoleen. ”--- sen voin sanoa, että en ilahunut de Meroden lausunnosta”. Hän ei myöskään uskonut KOK:n lähtevän lievennysten tielle.

137 Tiedot olen saanut Olli Rausteelta puhelinkeskustelussa 28.5.96.

138 Tässä kohden Mäkipää viittaa Vuolteen et al empiiriseen tutkimukseen (1982).

139 Tässä kohden Mäkipää viittaa Anttilan ja Törnuddin kirjaan (1983).

140 Yksityiskeskusteluissa olen havainnut, että läheskään kaikki eivät tunne kyseistä tosiasiaa. Heille doping on jokin hirvittävä — ehkä yksi ainoa? — aine, jonka kanssa ”tavallinen ihminen” ei voi joutua tekemisiin.

141 Kun Juha Laukkanen pudotettiin pois Atlantan olympiajoukkueesta, hän katsoi tämän loukkaavan oikeuttaan harjoittaa ammattiaan eli keihäänheittoa. Realistisuudessaan sanonta miellytti minua. Koska Suomen laissa jo on syrjintäkieltoja — tunnetuin niistä kieltää sukupuoleen perustuvan diskriminoinnin — saattaisi olla luontevaa että urheilijoille tulisi mahdolliseksi saada edustusjoukkueen valinnat jonkin tuomioistuimeen verrattavan elimen ratkaistavaksi valituksella, joka olisi käsiteltävä pikavauhtia.

Tällaisten yhteyksien näkeminen on hyödyllistä, jotta ei kuviteltaisi kilpa- ja huippu-urheilun legalismin ja demokratiavajeen koskevan vain dopingia.

142 Tällä en tarkoita, että journalismi olisi lyönyt laimin Lainion kuulemisen. Häntä toki haastateltiin useasti.

143 Sain tämän luvun valmiiksi 7.9.96. Tätä kirjoittaessani on mieltäni kaiken aikaa askarruttanut kahden tapauksen sattumanvarainen ajallinen läheisyys sekä mitä suhtautuminen noihin tapauksiin paljastaa. Väärinkäsityksen välttämiseksi kerroon taas, mitä *en* tarkoita. En kannattaisi moottoriurheilun kieltämistä; vapauden nimissä sallittakootuokin ”urheilu”muoto. En olisi pitänyt siitä, jos Jyväskylän Suurajoissa ihmishengen menetyksen aiheuttanut tanskalaista ralliajajaa olisi tiedotusvälineissä erityisesti moralisoitu ja syyllistetty. Jos hän on terve ihminen, ikuinen syyllisyyden tunne on muutenkin hänen suurin rangaistuksensa.

Mutta muistettakoon miten moralisoitiin, syyllistettiin ja pilkattiin heinä-elo-kuussa 1996 suomalaista kuulantyohtäjää positiivisesta näytteestä. Näin ei kohdeltu ralliajajaa, joka erikoiskokeessa ajoi yleisön joukkoon, aiheutti vaikka tahattomasti yhden ihmisen kuoleman ja kolmenkymmenen loukkaantumisen. Journalismi pahoitteli tapahtunutta, ehdotti abstraktisti ja ponnottomasti parempia turvajärjestelyjä ralliteille sekä pääsi sen jälkeen pääasiaan: moottoriurheilua ei onnettomuuksien vuoksi pidä kieltää eikä erityisesti rajoittaakaan.

Olisi hyödyllistä osata hetkeksi irtautua urheilun enemmän tai vähemmän keinoitekaisista säännöistä ja tarkastella asioita yleisinhimillisen moraalin, esim. ns. *seurausetiikan* valossa. Kumpi aiheutti pahempia haittoja, kuulantyohtäjä vai ralliajaja? Edellinen korkeintaan vaaransi ellei suorastaan vahingoittanut omaa terveyttään, mitä turmeltumattoman moraalisen tajun omaava henkilö ei mielellään edes vertaa ralliajajan aiheuttamaan tragediaan.

5. KONSTRUKTIONISMIN TOIMIVUUS DOPING-AIHEISTEN YLIOPIPPILASAINEIDEN VALOSSA

- 144 Yhteiskuntatieteissä etenkin takavuosilta tuttuun tapaan ymmärrän mielipiteellä yksittäistä ilmiötä ja asenteella useampien samansuuntaisten mielipiteiden ”kimppua”. Esim. ajatus ”doping on hengenvaarallista” on mielipide, mutta jos sama henkilö hyväksyy myös ajatukset ”doping on petos kanssakilpailijoita kohtaan” ja ”doping vie urheilusta uskottavuuden”, kyseessä on asenne. Ajatusten todenmukaisuudella — sikäli kun sitä edes voidaan arvioida — ei ole mitään tekemistä niiden mielipiteeksi tai asenteeksi nimittämisen kanssa.
- 145 Kannattaa panna merkille, että ylioppilaskokelaat eivät saaneet tietoonsa kummankaan aineiston laatijan ammattia tai oppiarvoja. Tämä saattoi olla hyvä; näin he ehkä uskalsivat ottaa kannan itse ajatuksiin niiden esittäjien titteleitä kunnioittamatta.
- Ylioppilastutkintolautakunnan tekemää artikkelini lyhentämistyötä en tietenkään voi moittia, koska löin laimin tarjotun mahdollisuuteni vaikuttaa siihen. Sellaisena kuin tekstini kokelaille jaettiin se on laajasta jutusta työstetty torso, jossa ei käsitellä esim. dopingin terveysriskejä lainkaan. Myös tämä saattoi koitua voitoksi: se provokoi vastaväitteisiin.
- 146 Suomenkielinen diskurssianalyysin metoditeos on Jokisen et al (1993). Sen lähteistön avulla pääsee käsiksi tärkeimpiin ulkomaisiin metodikirjoihin, ei kuitenkaan van Dijkin jonka panosta diskurssianalyysin tekijänä ja kehittäjänä Jokinen et al eivät jostakin syystä edes mainitse. Hänen valtavasta tuotannostaan suosittelun aloittelijalle seuraavia: van Dijk 1988a ja 1988b.
- 147 ”Sisällön” ja ”muodon” erottelu toisistaan on tiedotusopissa joutunut huonoon huutoon — ja syystäkin, sillä ero on kaavamainen eikä käytännössä voi olla olemassa sisältöä ilman muotoa enempää kuin muotoa ilman sisältöä. Toisaalta noiden käsitteiden korvaaminen täysin joillakin muilla ja paremmilla on sekin osoittautunut vaikeaksi.
- 148 Tiedotusopissa hallitsi tekstintutkimusmenetelmiä vuosikymmeniä sisällön erittely, jota vieläkin jonkin verran käytetään. Tuon metodiikan suuri klassikko Berelson (1952) yritti minimoida tulkinnan osuuden tekstintutkimuksessa ja suositteli siksi tyytymistä *ilmisisällön* erittelyyn, koska siitä toisin kuin *piilosisällöstä* voidaan tehdä luotettavia päätelmiä. Tätä nykyä ajatellaan pikemminkin niin, että *ilmisisältö* on liian itsesäänselvä eikä sen tutkiminen ole läheskään yhtä antoisaa kuin yritys tunkeutua *piilosisältöön*.
- 149 Kielenkäyttö on todella kirjavaa. Mielestäni hyvä olisi kutsua moraaliksi tuota itse ilmiötä, kysymystä hyvästä ja pahasta, joka on niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta vakava, ja etiikaksi tuon vakavan ilmiön tutkimista.
- 150 Salliva ylioppilaskokelas ei siis osannut kirjoittaa doping-urheilua yhdyssanaksi väliviivalla tai ilman — kumpaakin näkee — mihin aineen korjannut opettaja merkinnällään reagoi.
- 151 Lainailen aineita kielivirheineen kaikkineen. Useimmat niistä ovat pieniä, ja yleensä mutta ei aina aineen tarkastanut opettaja on ne havainnut ja niihin reagoinut.

- 152 Ikävä kyllä en ole taltioinut noita puheenvuoroja enkä pysty niitä jäljittämään. Niiden kaavan kuitenkin muistan: kyseessä on juuri huomattavan menestyksen saavuttanut huippu-urheilija, joka uskaltaa haastattelussa — ja kenties myös haastattelijan hiukan provokoimana — puhua enemmän kuin normaalisti ja arvostella eräitä doping-kieltoja, ei kuitenkaan hormoneja eikä kovia piristeitä koskevia.
- 153 Minuun teki suuren vaikutuksen vuoden 1996 Lääketieteen päivillä alustuksen pohjalta käyty keskustelu, jota koskevat selostukset luin lehdistä. Niiden perusajatushan oli että ihmisiä ei suinkaan voida jakaa dikotomisesti terveisiin ja sairaisiin, vaan mitä enemmän kutakin yksilöä tutkitaan, sitä enemmän terveydellistä vajavuutta hänestä löytyy. ”Täysin terve” yksilö siis yksinkertaisesti on vain riittämättömästi tutkittu.
- 154 Mieleeni palautuu pikku tutkimus suomalaisten suhtautumisesta rattijuoppouuteen. Muistikuvani siitä perustuvat vuosien takaiseen radio-ohjelmaan, joka perustui tutkimusselostukseen ja sitä elävöittivät haastattelut. Yleisellä tasolla suuren enemmistön suhtautuminen rattijuoppomukseen oli voimakkaan tuomitseva. Jos kuitenkin haastateltava henkilökohtaisesti tunsi jonkun rattijuoppoudesta kiinni jääneen, suhtautuminen tähän yksilöön oli selvästi pehmeämpi, ei tekoa hyväksyvä mutta ei voimakkaan tuomitsevaakaan. Tämän näennäisen tai todellisen kaksinaismoraalin mielestäni paras selitys on, että yleisellä tasolla suomalainen assosioi rattijuoppouden holtittomassa tilassa ajavaan autoilijaan, joka vaikkakin tahattomasti aiheuttaa ulkopuolisten tiellä liikkuvien kuoleman. Nämä tapaukset ovat tietenkin inhimillisesti järkyttäviä, mutta samalla hyvin harvinaisia.
- Haastateltavien kertomuksista taas heijastuivat rattijuoppomuksen tyyppitapaukset: jonkin verran yli sallitun promillemäärän nauttinut joutuu — ehkä tavalista varovaisemmin ja kenties alinopeutta ajettuaan — ratsiaan tai muuten täysin sattumanvaraisesti kiinni ilman että hän on tehnyt ajovirhettä, saati aiheuttanut onnettomuutta. Kun tutulle on käynyt näin, häntä on verraten helppo ”ymmärtää” vaikka ei hänen tekoaan hyväksyisikään. Sama lienee suhtautuminen dopingiin syyllistyneisiin: yleisellä tasolla ja julkisuudessa he ovat urheilun rikkollisia ja samalla ehkä eräänlaisia monstrumeja, terveytensä ja ulkonäkönsä pilanneita epäihmisiä. Elävää tuttua ihmistä, anabolisista steroideistakaan kiinni joutunutta ystävää on silti mahdotonta pitää sellaisena.
- 155 Tiedossani toki on, että varsin moni bulgarialainen painonnostaja on vuosien mittaan joutunut kiinni hormonien käytöstä, mutta sehän ei oikeuta epäilemään julkisesti ilman mitään näyttöä kaikkia bulgarialaisia painonnostajia. Mitähän Suomessa sanottaisiin, jos maailmalla alettaisiin vastaavalla tavalla syyllistää kaikkia suomalaisia kuulantyoöntäjiä? Myös puheena olevan ylioppilasaineen samoin kuin urheilutoimittajien eräiden juttujen osalta todentuu se, että ”pahaa” voimakkaasti vastustavan kirjoittajan tekstiin itseensäkin sisältyy moraalinen ongelma.

- Toisaalta ainakaan *Let's Stop Doping* -vihkosen (i.v.) julkaisija ei voi ilahtua mainitun painonnostajan vihjailusta, koska julkaisun yksi perusväittäjä on juuri se, että urheilussa voi huipulle päästä myös ilman kiellettyjä aineita.
- 156 Voisi ajatella että kirjoittajan oma äidinkielenopettaja tai ylioppilastutkintolautakunnan sensori-opettaja reagoisi kohtiin, joissa hän näkee mielestään epäilyttävän faktaväitteen. Ilmeisesti on sovittu, että näin ei tehdä. Tämä tuntuu koko ylioppilastutkintoinstituutioita ajatellen myönteiseltä; reaaliokoe on mm. faktojen tuntemuksen ”testi” ja aineessa on kysymys lähinnä näkemyksestä ja kirjoitustaidosta. Äidinkielenopettajillahan ei voi ollakaan tarkkoja eikä syvällisiä tietoja kaikista niistä aihepiireistä, joista ylioppilaskokelaita kirjoitetaan.
- 157 Brittitutkijat Cohen ja Young (1973) erittelivät pari vuosikymmentä sitten oman maansa tiedotusvälineiden suhtautumista moniin sosiaalisiin ongelmiin, kuten alkoholismiin, huumeisiin, rikollisuuteen, prostituutioon, köyhyyteen yms.: ikävä kyllä doping puuttui heidän työohjelmastaan. Kerran toisensa jälkeen toistui sama perustulkinta: journalismi on sosiaalisten ongelmien suuri yksinkertaistaja ja kärjistäjä. Kirjan tekemisen ajankohtana ei konstruktionismi ollut vielä kohonnut tärkeäksi sosiologiseksi teoriaksi, mutta asiallisesti Cohen ja Young jo sovelsivat samaa ideaa.
- 158 Puheena olevan aineen sisältö ja sävykin ovat kiintoisia aivan tietystä näkökulmasta. Voidaan hyvin ajatella, että vuosikymmenien kuluttua joku tutkija haluaa tehdä suomalaista urheilua vaikkapa 1990-luvulla koskevaa ns. *psykologiaa*, ellei suorastaan ns. *salaista historiaa*, joka ei omana aikanaan ole ollut salonkikelpoista. Esim. haastatteleamalla tuolloin jo ikääntyneitä henkilöitä ja lukemalla kuluva vuosikymmenen sanomalehtien urheilusivuja tutkija saa otteen ajastamme, mutta ”väärät”, ”sopimattomat” mielipiteet jäävät silloinkin helposti pimentoon. En usko kenenkään urheilutoimittajan kirjoittaneen tai voivan kirjoittaa — tai ainakaan saada julkaistuksi — yhtä ehdotonta doping-kieltolain hylkäävää lehtijuttua kuin asianomainen ylioppilaskokelas kirjoitti. Lähetettyinä kirjoituksina samanlaisia on saatettu julkaista, mutta enempiä leikekokoelmani kuin muistini ei ole niitä tallentanut.
- 159 Kuten edellä jo sanottu, kun vuosien mittaan olen tiedotusvälineissä jonkin verran kyseenalaistanut nykyisiä doping-kieltoja, olen saanut siitä kirjallista ja suullista palautetta, myönteistä ehkä jopa suunnilleen yhtä paljon kuin kielteistä. Tämä saattaa kuvastaa sitä, että pinnan alla muhii jotakin.
- 160 Kaikki ainesitaattien rostitukset ovat omiani. Aineet on kirjoitettu käsin eikä niissä ilmeisesti ole tapana käyttää mitään typografisluontoisia tehostuskeinoja.
- 161 Itse tekstien valossa on toisaalta vaikea epäilläkään monien kirjoittajien terveysmielisyden vilpittömyyttä. Esimerkiksi soveltuu puuskahduksenomainen sitaatti ”Mutta kuka nyky maailmassa terveydestään välittää?” Sitä ennen kirjoittaja on tehnyt piristävään ekskursioon doping-problematiikan ulkopuolelle, tosin ’vain’ missikilpailuihin ja langanlaihuuden kyseenalaisuuteen terveysihanteena.
- 162 Tiedotustutkimus on toki kiinnittänyt jo vuosikymmeniä sitten huomiota tähän ilmiöön ja sitä on laitoksella jolla työskentelen selvitelty lähinnä pro gradu -tutkielmien muodossa. Havainnollinen esimerkki (Hasko 1977) koski vuoden

1976 elintarviketyöläisten lakkoa. Lehdistön valtaosa oli voimakkaasti lakkoa vastaan ja teki työtä sen murtamiseksi kehittelemällä pitkiä loogisesti moitteettomia ketjuja, joiden lopputulos oli että lakko aiheuttaa ihmishenkien menetyksiä.

Logiikka oli seuraava: jos lakko jatkuu pitempään, ao. liitto vastuuttomuudessaan varmaan tiukentaa lakkorajoja ja tiukentaa niitä uudelleen ja vielä uudelleen, ja lopulta ei turvata maidon saantia lapsille, ei edes sairaille, ei sairaaloissa hoidettaville vakavasti sairaillekaan lapsille jolloin nämä kuolevat. Lakko kesti kauan eikä mitään tuollaisia seurauksia ilmennyt, ne olivat toteutumaton riski.

Ihmisiä on mahdollista johtaa harhaan pelkillä ns. tosiasioilla tai reaalilla mutta toteutumattomilla mahdollisuuksilla, kunhan ne on kyllin tarkoitushakuisesti ja samalla taitavasti valittu. Tätä ilmiötä käsitellään mm. kirjassa Hemánus ja Tervonen (1980).

- 163 Viittaukset kuntoilijoihin ovat tuoneet tietoon uuden näkökohdan. Seuraavassa katkelma aineesta, jonka kirjoittaja kannattaa maltillisesti doping-kieltolaki:

”ADT (Antidoping-toimikunta, PH-s) tekee vuosittain muutamia tuhansia doping-testejä sekä harjoitus- että kilpailukaudella eri lajeissa. Kiinnijääneitä ei ole kuin muutama, joten ulospäin näyttää, että täällä tehdään hyvää doping-valvontaa. Asia kulissien takana on kuitenkin toinen, vaikka sitä ei julkisuudessa tiedetä. ADT testaa vuosittain jokusen sellaisen urheilijan, joka urheilee vain kuntoillakseen. Tuorein tällainen tapaus, jonka olen kuullut on se, että eräs nimeltämainitseminen noin kolmen ja puolen metrin veteraani seiväshyppääjä oli testattu tänä talvena Pirkka-hallissa. Mielestäni ADT voisi suunnata tällaiset kalliit testit enemmänkin huippu-urheilijoihin kuin kuntoileviin veteraaneihin.”

Toinen väitetty tapaus, eri kirjoittajan kertoma, kokee hyvin iäkästä holkki”kilpailun” osanottajaa, joka yllätykseksen joutui testatuksi.

Väitteet eivät ensi kuulemalta tunnu kovin uskottavilta juuri siksi, että ADT korostaa testien kalleutta ja on tehnyt selväksi, että suuremmin määrärahoihin se pystyisi tehostamaan doping-valvontaa. Testaako se kuitenkin edes joskus varsin asiaankuulumattomia henkilöitä? Miksi? Löytyykö vastaus Suomen antidoping-toimikunnan puheenjohtajan Timo Kuurneen artikkelista (Kuurne i.v., 4), jonka mukaan ”valvonnan ensisijainen kohde on urheiluseuroihin kuuluvat henkilöt, mutta tämä määritelmä ei poista mahdollisuutta valvoa myöskin esim. kuntoliikuntatapahtumia”?

- 164 Yllättävän moni kirjoittaja mainitsee aineessaan artikkelikatkelmani pohjalta Petri Keskitalon ja hänen näkemyksensä dopingin käyttäjien peloista. Tämä tuskin johtuu vain siitä, että näkemys on mielestäni vastaansanomaton — vaikka riskien ottaminen houkuttelee, se myös pelottaa — vaan myös Keskitalon persoonasta: sympaattisena ja nasevasanaaisena hän saattoi keuhällä 1994 vielä uraansa jatkaessaan olla nuorison idoleja.

Yhden kirjoittajan kommentti Keskitalosta on yllättävä. Hän ihmettelee mistä tämä tietää kiellettyjen aineiden käyttäjän pelot ja hermopaineet; lieneekö itse

käyttänyt, hän suoraan kysyy. Kysymys ansaitsee tulla mainitukseksi meidän kulttuurissamme muutenkin ilmenevän vähintään lieväasteisen *doping-paranoian* ilmentymänä.

165 Tiedotustutkimuksessa tulee kysymykseen lähinnä ns. *intra media datojen ja extra media datojen* vertailu eli media-aineistojen — ja miksi ei muidenkin, vaikka ylioppilasaineiden — faktainformaation pätevyuden punnitseminen parhaan samoja asioita koskevan olemassa olevan informaation valossa. Menetelmä on joutunut huonohkoon huutoon ja jäänyt nyttämmin vähälle käytölle ymmärrettävistä syistä: mikä on se ”paras” tieto ja miten luotettava sekään on? Kaikki vertailut on tuomittu jäämään arvoltaan vain hyvin suhteellisiksi.

166 Myytti-sanan ja -käsitteen monia merkityksiä ks. Luostarinen (1986).

167 Ulkonäköpäätelmiä on aineissa jonkin verran. Esim. yhden kirjoittajan mukaan Carl Lewisin kasvojenpiirteiden muuttuminen vuosien mittaan todistaa hänet dopingin käyttäjäksi. Erikoislaatuinen ja toisentyypinen päätelmä tai ehkä pikemminkin ”päätelmä” sisältyy seuraavaan:

”Vieläkin naisten selkä- ja perhosuintia hallitsee unkarilainen nuori tyttö, Kristina Egerszegi. Katsellessani ystäväni kanssa naisten sadan metrin selkäuinnin palkintojenjakoa euroopan-mestaruuskilpailuissa, totesin 19-vuotiaan heimosisaren olevan hyvin viehättävän ja ujon tuntuisen. Ystäväni pyysi minua kiinnittämään huomioni Egerszegin pitkiin kynsiin. Hän väitti kyyniseen sävyyn kynsien todennäköisimmän käyttötarkoituksen olevan virtsanäytteen manipulointi ja muistutti Kristinan olleen maailman huipulla jo 14-vuotiaana, urheilun ollessa vielä lähinnä Itäblokin propaganda-ase. Vihjauksillaan ystäväni sai minut näkemään sekä Egerszegin, että dopingin harmaassa valossa.”

Harmaan valon merkitys jää kontekstissaankin epäselväksi. Se käy ilmi, että kirjoittaja pitää dopingia hyvin laajalle levinneenä, on alkanut suhtautua siihen aiempaa vapautuneemmin ja asettuu lopuksi maltillisesti sen sallimisen kannalle. Tässä yhteydessä hänen Egerszegiä koskeva vihjeensä ei enää tunnukaan paranoidiselta syyllistämiseltä, vaan ehkä lähinnä hupaisalta leikiltä.

168 Käytän tässä pohjatekstiini sisältyvää Kettil Bruunin sanontaa todeten, että se on aiheuttanut monille kirjoittajille ymmärtämisvaikeuksia, minkä jotkut suoraan sanovatkin. Hänen hyvä ja oikea tarkoituksensahan oli suhteellistaa päihitteiden, lääkkeiden ja huumeiden selviksi kuvitellut erot. Sen suhteellistaminen oli Bruunin elinaikana ja saattaisi olla yhä hyödyllistä siksi, että huumeita ei moralisoitaisi suhteettomasti ja joidenkin muiden aineiden liika- tai väärinkäytön terveysriskejä taas vähäteltäisi. Kuitenkin yksi ja toinen kirjoittaja kommentoi sanontaa tokaisunluotoisesti: onhan päihitteiden, lääkkeiden ja huumeiden välillä selvä ero — perustelematta kantaansa.

Toisaalta itse Bruunin sanonta on, kuten nyt oivallan, liian väljä. Ihminenhan voi ainakin tilanteesta riippuen muuttaa psykofyysistä tilaansa vaikkapa lasillissella vettä. Psykofyysisen tilan muuttamisen kyky on oikeastaan kaikkien niiden aineiden ominaisuus, joita ihminen voi ottaa elimistöönsä. Näin sanonta taitaa menettää käyttöarvonsa.

- 169 Niin pahalta kuin se asianomaisten aineiden kirjoittajista saattaisi tuntua, otan keskustelun vapauden nimissä esiin assosiaationi. Äärimmäiset ns. puhtaan urheilijan ja hänen terveytensä ihannoinnit tuovat mieleen fasistisen terveysteologian, joka tunnetaan natsi-Saksasta. *Kraft durch Freude*.
- 170 Toisaalta KOK:ta ja nimenomaan sen lääketieteellistä komissiota kritikoivat eräät jyrkän kielteisen doping-linjan kannattajat aineissaan liiasta lepsuudesta.
- 171 Saman totesi Timo Seppälä MTV 3:n *Mediapeli*-ohjelmassa 26.9.96.
- 172 Edellisessä viitteessä mainitussa ohjelmassa Timo Seppälä ja Suomen Hiihtoliiton valmennuspäällikkö Jari Piirainen keskustelivat hetkisen pääteemasta hie-man poiketen keinotekoisuuden käsitteestä kilpa- ja huippu-urheilussa. He totesivat että jos keinotekoista on kaikki, mikä ei tule suoraan ihmisestä tai ole alun perin ihmisessä, keinotekoista on urheilussa hyvin paljon: piikkarit yleisurheilijoilla, nappulakengät jalkapalloilijoilla... Tähän voisin lisätä, että tietävästi ihmisen ei myöskään synny sukset jalassa, vaan ne ovat sosiaalinen/kulttuurinen ilmiö — niin kuin doping.
- 173 Nuoruuteni tietysti myös kuuluu onnellinen kyky olla ajattelematta vanhenemista. Arvioin että melkoinen osa 202 kirjoittajasta on ajattelutavaltaan verrattavissa samanikäisiin eli noin 19-vuotiaisiin kilpa- ja huippu-urheilijoihin, jotka ovat päättäneet keskittää kaikki ponnistelunsa urheiluun.
- Havainnot viittaavat siihen, että ajattelutapa muuttuu verraten nopeasti. Tätä kirjoittaessani (29.9.96) on 27-vuotias seiväshyppääjä Heikki Vääräniemi useissa haastattelussa kertonut, että hän oli jo varautunut lopettamaan huippu-urheilijan uransa ja viemään loppuun lääketieteen opintonsa, kunnes Ruotsi-Suomi -maaottelussa tapahtunut yllättävä ja suuri oman ennätyksen paraneminen sai hänet muuttamaan mieltään. Spekulaatiivisesti oletan, että vaikka urheilija jatkaisikin uraansa hän tuossa elämänvaiheessa ottaa kilpa- ja huippu-urheilun keinotekoisuuden problematiikan vakavammin kuin juniorina.
- 174 Ammattiani ei kukaan osoittanut tuntevansa. Ne harvat jotka tulivat arvailleeksi sitä arvelivat minun olevan *Helsingin Sanomien* toimittaja tai avustaja. Pari lisäsi, että en kuitenkaan voi olla urheilutoimittaja, koska asiantuntemukseni urheilun osalta on niin keho.
- 175 Yllättävän argumentti tässä yhteydessä oli se muutamassa aineessa esitetty ajatus, että käyttämällä tukihenkilöitä urheilija työllistää. Väite on toki tosi. Samalla tosin voitaisiin väittää, että sallimalla doping työllistettäisiin apteekkihenkilöstöä. Ehkä myös lääketehaiden liikevaihto kasvaisi ja ne voisivat palkata lisää työntekijöitä.
- 176 Muutama kirjoittaja sanoi suoraan, että *Helsingin Sanomien* ei olisi pitänyt julkaista doping-kieltoja hieman kyseenalaistavaa artikkeliani, koska se saattaa muokata ajattelutapoja dopingin suhteen sallivammiksi. Yksi totesi kannattavansa sananvapautta, mutta sen piiriin ei kuulu dopingin puolustaminen.
- 177 Yksi kirjoittaja paheksuu sitä, että Suomen Antidoping-toimikunta ei tee muuta kuin testaa — ja siis tekee vain pohjatyön kilpailukieltojen langettamiseksi,

- luen tuon kohdan kontekstista. Lukijalle jää epäselväksi, mitä muuta mainittu toimikunta voisi ja mitä sen siis pitäisi vielä tehdä.
- 178 Konkreettinen useahkossa aineessa esiintyvä koventamisehdotus on elinikäinen kilpailukielto ensimmäisestäkin positiivisesta testinäytteestä. Suurta kielteistä julkisuutta saatetaan pitää myös rangaistuskeinona — mikä se onkin — eikä sitä ainakaan paheksuta.
- 179 Moraalidiskurssin tosin harvinainen sivujuonne on doping-”rikollisuuden” kytkeminen juridisesti kiistattomaan rikoslaissa mainittuun rikollisuuteen. Yksi kirjoittaja kysyy, hyväksyvätkö dopingin puolustelijat myös Monica Selesin surmavyrityksen ja jalkapallohuliganismin. Yksi vetoaa Mike Tysonin tapaukseen: raiskaus johon hän syyllistyi saattoi olla seurausta hormonien käytöstä, joten — kirjoittajan tämän ajatuskulun tulkintani on kieltämättä spekulatiivinen — hormonit hyväksyvä kenties hyväksyy raiskauksenkin. Kirjoittaja ei tule ajatelleeksi, että esim. Suomessa käytännöllisesti katsoen koko kansa on alkoholi- ja lääkelaillain uudelleen voimaan saattamista vastaan huolimatta niistä lukemattomista rikoksista, joiden taustalla yhtenä tekijänä on alkoholi.
- 180 Katrin Krabbe esiintyy useassa aineessa ja kuten urheilujournalismissakin kielletyn aineen käytöstä kiinni joutuneena. Poikkeus on yksi kirjoittaja, joka kuvaa Krabben käymää oikeustaistelua — sanonta hänen — tavalla josta voi lukea sympatiaa juoksijatarta kohtaan.
- 181 Ainakin etäisesti analogisena ilmiönä kannattaa mainita nuorten suhtautuminen EU:hun. Salosen (1995) ennen kansanäänestystä tekemän tutkielman mukaan lukiolaiset, joilla hän kirjoitutti aineen ja teki teemahaastatteluja, peilasivat käsityksessään valtajulkisuutta. Heillä ei tuntunut olevan sellaista alakulttuuria, joka olisi toiminut ”suodattimena” vanhempien ikäluokkien hallitseman mielipiteenmuodostuksen ja omansa välissä. Johtamassani seminaarissa Salonen arveli monien lukiolaisten peilanneen suoraan omien vanhempiensa EU-kantaja.
- 182 Tarkoitan ilmiötä, joka tunnetaan mm. eräistä mainontaa koskevista kysely- tai haastattelututkimuksista. Ihmiset uskovat mainonnan ylimalkaan vaikuttavan kulluttajiin jopa paljon, mutta yleensä kiistävät että se vaikuttaisi vastaajaan itseensä. Omakohtaisen vaikutettuna olemisen myöntäminen ja ehkä sen pelkkä tiedostaminenkin viittaa epäitsenäisyyteen, mikä on lievästi häpeällinen asia.
- 183 Tämän raportin ollessa lähellä valmistumistaan olen saanut käyttööni Mertanien (1996) pro gradu -tutkielman kolmen suuren suomalaisen sanomalehden suhtautumisesta kolmeen eri vuosikymmenillä tapahtuneeseen doping-”skandaaliin”: Stig Wetzellin, Martti Väinön ja Minna Lainion. Mn. aikaperspektiivin ansiosta työ on hyödyksi, jos joskus yritetään empiirisesti — ja varmaan konstruktioismin teorian avulla — selvittää suomalaisen doping-ilmapiiirin kehitystä 1970-luvulta 1990-luvulle.

6. LISÄÄKÖKOHTIA DOPING-KESKUSTELUUN

184 Seppäsen perusnäkemys asiasta on pysynyt kymmenen vuoden ajan muuttumattomana (vrt. Seppänen i.v., 14–15).

185 Nurmela (1995) on haastatellut entistä juoksuvalmentajaa ja nykyistä tutkijaa Pertti Heliniä. Tämä kertoi kiinnostuksestaan mm. valmennuksen henkistä puolta kohtaan: miten saada urheilijasta ja myös taiteilijasta paras irti ja mitä merkitsee esim. kilpailu- tai esiintymisjännitys.

”Helin mittasi Kisakallion kurssilaisten, ampujien ja kansallisoopperan taiteilijoiden esiintymis- ja kilpailujännitystä fysiologisin ja psykologisin mittarein. Mitattavana olivat syke, verenpaine, hikoilu, lihasjännitys, hormonimuuttujat. Mittauksia tehtiin harjoittelu- ja kilpailutilanteissa, taiteilijoilla harjoitusvaiheessa, kenraaliharjoituksissa, ensi-illoissa ja eri esityksissä.

”Tulokset olivat hyvin selvät. Taiteilijat ja urheilijat jännittävät erittäin paljon, mutta he selviytyvät jännittämisestä ja jännittäminen on välttämätöntä, jotta he selviytyvät parhaalla mahdollisella tavalla.”

”Hieman heikompi tasoisemmilla urheilijoilla ja taiteilijoilla jännittäminen vaikuttaa negatiivisesti. Huiput kestävät erittäin suurta jännitystä.”

”Taiteilijat jännittivät eniten näytöksissä, joissa olivat paikalla omaiset tai kritikit.”

”Kun kyseessä oli 50. esityskerta, ei jännitetty enää lainkaan — se on jo häirtatekijä.”

Urheilussa kiellettyihin aineisiin kuuluvaa beetasalpaajaa käytetään taiteilijoiden piirissä: tanssijoille se ei sovi, mutta orkesterimuusikoissa sen käyttäjiä löytyy.” (ema., 12)

Laajassa haastattelussaan Helin ei lainkaan moralisoinut beetasalpaajan käyttöä.

186 Carl Öhmanin julkisuus on havaintoesimerkki siitä, miten journalismi saattaa ahtaa keskenään erityyppiset tapaukset samaan myllyyn. Öhmanin jääminen kiinni tohtorin arvon käyttämisestä ilman että hän olisi kyseistä tutkintoa suorittanut ilmensi vain hieman hymyilyttävää narsismia. Sen sijaan lisensiaattityön rakeneminen paljolti tekaistujen lähteiden varaan oli paljon vakavampi asia, tieteellistä vilppiä. Journalismi ei nähnyt tätä eroa eikä myöskään Öhmanin lievemmän ja vakavamman teon eroa dopingista kiinni jäämiseen urheilussa, vaan käsittelee näitä kolmea erilaista tapausta hyvin samantyyppisesti.

187 Neuvojen antaminen suorituksen maksimoimiseksi saattaa mennä moraalisen velvollisuuden piiriin. Jos tuleva väittelijä uskoutuisi minulle ja kertoisi pelkäävänsä suuresti väitöskirjansa julkista tarkastusta, neuvoisin häntä kysymään lääkäriltä sopivaa rauhoittavaa lääkettä. Jos sellainen olisi omassa tiedossani, suosittelisin sitä itse lainkaan piittaamatta siitä, onko se mahdollisesti kilpa- ja huippu-urheilijoilta kielletty. Mikäli esim. kemiofobian vallassa kieltäytyisin antamasta neuvoja, saati alkaisin moralisoiden puhua rauhoittavien aineiden

käyttöä vastaan, ja väittelijä onnistuisi vähemmän hyvin, saattaisiin myöhemmin saada tunnonvaivoja.

188 Jos doping-kieltolaki urheilussa kumottaisiin, se ei tietenkään merkitsisi kaiken sallimista. Eräät ylioppilasaineiden kirjoittajat väittivät muuta mielestäni väärinkäsityksiin perustuvissa analogioissaan tyyliin: jos doping sallittaisiin, se olisi sama asia kuin että maratonjuoksija saisi oikaista tai istua osan matkasta autossa matkustajana. Jälkimmäiset vilpit veisivät pohjan pois maratonkilpailulta, mutta dopingin salliminen merkitsisi vain kilpailun läpiviemistä osin erilaisin ehdoin kuin nyt riistämättä siltä mielekkyyttä, sillä kaikki juoksisivat saman matkan.

189 On surullista että Klamin tätä koskeva keskustelun avaus ei ottanut tulta. Seuraavassa sitaatti häneltä (Klami 1988, 563):

”Tiede ei ole tullut parantamaan ihmisen fyysistä suorituskykyä vain tullakseen kielletyksi ja leimatuksi konnuudeksi. Jos tieteen alalla — jota minä edustan — olisi keinoja lääkevalmistein parantaa muistia, keksimiskykyä tms., olisin hetkeäkään epäröimättä valmis harkitsemaan valmisteiden etuja ja haittoja omalta kohdaltani (sivumennen sanoen, olen ei-kilpailumieheä kokeillut muutamien kiellettyjen aineiden vaikutusta omaan hölkkäilyyni, vain mielenkiinnon vuoksi).” (korostukset PH:n)

190 Katkelman laajempi konteksti osoittaa kiistatta, että Seppänen tarkoittaa ”mihin hintaan tahansa tavoitellulla urheilumenestyksellä” nimenomaan dopingia.

191 Edellisessä luvussa kävi ilmi, että ylioppilasaineiden moraalidiskurssista on löydettävissä kiistatonta doping-moralismia. Toinen asia on sen lähteet; julkisuus yleensäkin, ei mikään yksittäinen julkaisu?

192 Niin ikään (ks. edellistä viitettä) voidaan sanoa, että aineiden terveystriskidiskurssi sisälsi pelottelun elementtejä, jostakin opittuja ja tajunnassa myös muuntuneita. Yksi kirjoittaja vieläpä suositteli pelottelun käyttämistä hyväksi nimenomaan nuoriin suunnatussa antidoping-työssä.

1940- ja 1950-lukujen raittiusvalistuksen pelottelu törmäsi vastaevideenssiin: jo varttuva nuorikin havaitsi, että yksi ainoa eli siis ensimmäinen alkoholiannos ei yleensä aiheuta riippuvuutta eikä determinoidusti johda katujoaan ja tuhoon. Tämä saattoi saada tuon ajan nuoret menemään toiseen äärimmäisyyteen ja epäilemään kaikkia, asiallisiakin väitteitä alkoholin riskeistä. Epäonnistunut dopingvalistus voi johtaa samaan. Ajatellaanpa esim. kuntosalilla käyvää nuorta, joka tietää monien muiden siellä käyvien käyttävän nimenomaan hormoneja eikä ainakaan lyhyellä aikavälillä havaitsi heissä mitään terveysongelmia. Mihin hän sen jälkeen uskoo?

193 Sen sijaan 1940- ja 50-lukujen raittiusvalistuksesta uskallan hypoteettisesti epäillä, että se lisäsi eikä vähentänyt tuon ajan nuorten alkoholinkäyttöä, ehkä vielä pitkään aikuisiässäkin.

194 Esimerkki siitä mitä tarkoitan. Kukaan tiedotusasiantuntija ei varmasti neuvo tekemään sellaista informatiivista valistusta, jossa väitetään tai edes annetaan ymmärtää jokaisen runsaasti alkoholia käyttävän saavan maksakirroosin tai haimatulehduksen tai jokaisen tupakoijan saavan keuhkosyövän. Kysymys on

tiedottamisen moraalista — onko hyvässä tarkoituksessa tapahtuva liioittelu ja kärjistäminen sallittava — mutta myös sen tehokkuudesta. Järkevä tiedottaja ottaa huomioon, että ihminen tietää arkikokemuksensa perusteella joidenkuiden ns. alkoholistienkin selviävän elämänsä läpi ilman mainittuja sairauksia, samoin joidenkuiden tupakojien ilman keuhkosyöpää. Arkikokemuksen joutuesssa vastakkain ulkoapäin syötettyjen väitteiden kanssa arkikokemus usein voittaa.

Itsestäänselvää taas on, että informatiivisessa alkoholivalistuksessa kerrotaan maksakirroosin ja haimatulehduksen *riskeistä* ja ehkä myös niiden saamisen *todennäköisyydestä* eri kulutustasoilla, samoin tupakkavalistuksessa keuhkosyvän riskistä.

Esimerkkinä alkoot johtako ketään kuvittelemaan, että pelkkä tieto eri aineiden terveysriskeistä välttämättä saisi ihmisen karttamaan noita aineita. Niin yksinkertaista se ei ole.

- 195 Samanhenkinen on Partasen (1990) artikkeli huumevalistuksesta. Sen pohjana ovat mm. australialaisen Sandersin (1989) tulkinnot.
- 196 Tein Gorbatsshovin aikana Neuvostoliittoon muutaman virkamatkan, joista tämän raportin näkökulmasta kiintoisin ajoittui syksyyn 1986 ja suuntautui Tadzjikistanin pääkaupunkiin Dushanbeen. Isännät — jotka olivat Moskovasta vierailulla tulleita eivätkä paikallisia muslimeja — ylistivät Gorbatsshovin raitistamiskampanjaa eikä aterioilla tarjottu pisaraakaan alkoholia. Sen sijaan illalla monet isännät nauttivat halukkaasti suomalaisten mukanaan tuomia juomia, kunhan tyhjät pullot varmasti jätettiin suomalaisten hotellihuoneisiin. Lieneekö tuolloin syntynyt koominen tilanne ollut analoginen doping-kaksinaismoraalin kanssa?
- 197 Saattaa herätä kysymys, eikö kantani ole ristiriidassa sen konstruktionismiteorian kanssa, johon tässä raportissa paljolti nojaan. Mielestäni ei. Konstruktionismi ei ainakaan väljässä muodossaan väitä, että sosiaalisten määrittelyjen avulla ja niiden ehdottomuutta korostamalla *kaikki* jonkin yhteiskunnan jäsenet saataisiin omaksumaan sama näkemys jostakin kysymyksestä. Toinen asia on, että yhteiskunnassa voidaan saada luoduksi tiukka ilmapiiri, joka saa toisinajattelevat mieluiten vaikenemaan kannastaan.
- 198 Ks. myös Simpura (1982, 11–50) sekä Koski (1994, 149–158).
- 199 Puheena oleva laki on hyvin perusteltu tietenkin siksi, että kovien aineiden haitat ovat harvinaisen vakavia. On tietenkin muistettava huumeepoliisin Suomessaakin vakuuttavan, että sen varsinainen tehtävä ei ole yrittää saattaa rangaistaviksi pelkkiä käyttäjiä, vaan myyntiorganisaatiossa ja siinäkin mieluiten mahdollisimman korkealla portaalla toimivia. Yksittäinen käyttäjä ei välttämättä edes saa syytetä tai jos saa, oikeus voi jättää hänet rangaistukseen tuomitsematta.
- 200 Yksi ylioppilasaineen kirjoittaja ehdotti doping-aineiden valmistuksen kieltämistä kaikkialla maailmassa kansainvälisellä sopimuksella. Hän ei varmaankaan tullut ajatelleeksi, mitä lääketeollisuus asiasta sanoisi. Entä alkoholiteollisuus ja kahvipaahntimot, joita ehdotuksen toteuttaminen sanatarkasti otettuna myös koskisi?

7. "DOPINGIA EI KOSKAAN PYSTYTÄ KITKEMÄÄN POIS"

- 201 Toisinaan mutta ei läheskään aina tilanteenkuvaukseen sisältyy myös ajatus doping-valistuksen tehostamisesta yleensä tai erityisesti nuoriin urheilijoihin kohdistettuna.
- 202 Sen jälkeen kun Antonio Samaranch Atlantan olympialaisten edellä otti käyttöön järeimmän asean oli dopingin rinnastamisen kuolemaan — kaikki kielto-listalla olevat aineetko ovat tappavia, voisi tosikko kysyä — on vaikeaa keksiä enää voimakkaammin ladattuja sanontoja.

Joka tapauksessa samana päivänä kun tätä kirjoitan (10.10.96) Euroopan Yleisurheiluliiton puheenjohtaja Carl-Olaf Homén vastaa Arto Siitoselle (ks. alaluokua 6.1) korostaen stereotyyppisen kuvauksen kohtaa 2 ja käyttäen tekstissä dopingista metaforaa *urheilun syöpä*. Otsikossa joka saattaa olla toimituksen tekemä esiintyy sanonta doping-syöpä. Ennustan että ennemmin tai myöhemmin näen antidoping-työssä turvaututtavan uuteen retoriseen keinoon: dopingin rinnastamiseen metaforana AIDSiin. Doping-retoriikka käy myös yhä raaemmaksi: kommentoidessaan tv 1:n pääuutisissa 12.9.96 Suomen Urheiluliiton toimitusjohtaja Antti Pihlakoski käytti testauksen tehostamisesta ja myös veritesteihin siirtymisestä puhuessaan sanontaa *kovat piipussa* kuvaamaan antidoping-työn asennetta.

Ne jotka haluavat vakavissaan tehdä doping-valistusta menettelisivät viisaasti perehtyessään suomalaisen raittiusvalistuksen ja myös pelottelevan "valistuksen" historiaan. He varmaan oppisivat, miten verbaalisen vaikuttamisen yritykset lopulta saattavat törmätä vaikututettavien satiiriseen tai ironiseen nauruun.

- 203 Halu kriminalisoida doping on kaikesta päätellen yhteydessä asenneväittämään "Dopingin käyttö tulisi estää kaikin mahdollisin keinoin", josta olisi viisiluokkaisella symmetrisellä asteikkoteknisesti moitteettomalla asteikolla täysin samaa mieltä — ääriluokka siis — kokonaista 91,5%. Samaa asennettahan oli tutkimuksissani ylioppilasaineissa, mutta ei välttämättä kovin paljon; koska kirjoittajien ei ollut mitenkään pakko ottaa kantaa asiaan, on mahdotonta tietää moniko olisi asennetutkimuksessa vastannut samoin kuin olympiavalmennettavien ylivoimainen enemmistö.

Jos olisin taipuvainen ns. viisasteluun, mainittu prosenttiluku 91,5 tarjoaisi siihen herkullisen mahdollisuuden. Mitä ovat "kaikki mahdolliset keinot"? Sovinnaisen, kriminologisesti tosin hyvin kyseenalaisen viisauden mukaan tehokain keino minimoida jokin rikoslaji on maksimoida siitä seuraavat rangaistukset. Suomessa se merkitsisi elinkautista vankeutta, mutta meidän kulttuuripiirimme johtavassa maassa Yhdysvalloissa peräti kuolemanrangaistusta.

Tietenkään en kuvittele, että olympiavalmennettavat olisivat ajatelleet näitä karmeimpia vaihtoehtoja kannattaessaan kaikkia mahdollisia keinoja. Mutta ei myöskään voida tietää, mitä he konkreettisesti ajattelivat; tutkielma ei tarjoa siihen aineistoa. Voitaisiinko olettaa että he eivät ajatelleet mitään kovin konkreettista, kyseessä oli 'vain' abstrakti vaikka varmaan vilpittömän asenne? Suljen miltei pois sen vaihtoehdon, että monikaan olisi ajatellut lähinnä urheilujohdon

- ja antidoping-työstä vastaavien miellyttämistä — kukaties vielä tutkijat mukaan luettuina — sillä mitään näyttöä siitä ei ole.
- 204 Lindholm ja Knuutila (1995, 82) kiinnittävät huomiota siihen, että vaikka myös vanhemmat olympiavalmennettavien ikäluokat pitävät dopingia urheilun suurimpana ongelmana, prosenttiosuudet laskevat iän karttuessa:
- ”Voi olla, että nuoremmat urheilijoista mieltävät dopingin helpommin ainoana suurena konkreettisena ongelmana, kun taas vanhemmat saattavat selkeämmin nähdä huippu-urheilussa myös muita vaikeita rakenteellisia ongelmia (kuten vallankäytön ja vaikutusvallan jakautuminen huippu-urheilun valtarakenteissa, kaupallistuminen, mediavalta jne.)”
- 205 Jos nuoruuden kokeilut lasketaan pois, en ole koskaan tupakoinut, koska en koe saavani tupakasta toisin kuin esim. alkoholista mitään myönteistä. Silti en paheksu tupakojia enkä kuvittele olevani heitä moraalisesti parempi ihminen; en tietenkään, suon jokaiselle hänen omat valintansa. Suhtautumiseni ei poikenne eräiden entisten ja nykyisten suomalaisten ns. puhtaiden huippu-urheilijoiden liberaalista suhtautumisesta dopingin käyttäjiin, mistä edellä on esimerkkejä.
- 206 Escanden ajatukset löytää hänen artikkelistaan (Escande 1993).
- 207 Pikkutarkasti ottaen dekkarin ei sisällä omia mietteitani dopingista, vaan olen sijoittanut sitä koskevat näkemykseni romaanin päähenkilön, keihäänheiton entisen olympiavoittajan suuhun. Minulla ei ole mitään erityistä sitä vastaan, että Vettenniemi tulkitsee ne omiksi näkemyksikseni.
- 208 Suomessa en tiedä lainkaan käydyn ainakaan yleisempää keskustelua siitä, että dopingin suorituskykyä parantavat vaikutukset osittain lienevät *placebota*, ns. lumetta. Käytännön lääkärit ja lääketieteilijät suhtautunevat placebohon yleensä ainakin varovaisen myönteisesti. Mitä haittaa on siitä, jos usko sinänsä merkityksettömään aineeseen — esimerkkinä kalkkitabletit — saa potilaan tuntemaan vointinsa paremmaksi? Toisaalta urheilussa kiellettyjen aineiden kaikkia puheena olevia vaikutuksia ei varmaan voida selittää placebolla.
- 209 Halphenin (1996) mukaan Escande on kesällä 1996 turhautuneena eronnut tehtävästään.
- 210 Teoreettis-empiiristä tutkimusta journalistisesta vapaudesta ks. Hemánus (1983a). Monta vuotta tuon kirjan ilmestymisen jälkeen tietooni on tullut pieni yksittäistapaus: maakuntalehden urheilutoimittaja epäili kolumnissaan kaikkien nykyisten doping-kieltojen mielekkyyttä ja joutui lehdtalon johdon puhutteluun. Lehti ei ymmärrettävää kyllä halunnut leimautua mitenkään doping-myönteiseksi.
- 211 Edellä lainatut Heli Rantasen kaksi puheenvuoroa on nekin tulkittava kielto-listan lyhentämistä koskevaksi toivomukseksi, mutta niissä ei asiaa eksplikoida siten kuin Rahikainen tekee.
- Timo Seppälä toki on eri yhteyksissä todennut KOK:n kieltoistalla olevan myös joitakin aineita, jotka eivät lääketieteellisin perustein sinne kuuluisi. Ainakin kerran hän on konkretisoinut asiaa: Päijänteen ympäriajon voittaja Timo Ahola kertoi doping-testiin joutumatta saaneensa vatsakipunsa ajon aikana poistetuksi Tannopon-nimisellä lääkkeellä, jonka hän ei tiennyt olevan kielletty. Asiasta

- kuultuaan Timo Seppälä ihmetteli, ”miksi lääke kuuluu kiellettyjen listalle ” (Miettinen 1995).
- 212 Ajatus siitä että dopingin käyttö olisi todettavissa ulkonäöstä ei saane lääketieteilijöiltä mitään tukea, mikä on tarpeen taas kerran sanoa.
- 213 Viime vuosina tuntuu suomalaisessa doping-julkisuudessa yhä yleistyneen epäoikeudenmukaisuuden tunne: doping-valvonta on meillä tiukempaa kuin useimmissa muissa maissa. Se että urheilija on doping-kielteinen ei suinkaan merkitse, että hän on myös tyytyväinen nykyiseen doping-valvontaan, ei lainkaan. Lindholmin ja Knuutilan tutkielmassa (1996, 89) yksi olympiavalmennettavista on kirjoittanut vapaamuotoista kommenttia varten varattuun tilaan seuraavat sanat:
- ”Doping-testauksesta sen verran, että testit tulisi tehdä arvonnalla. Näin väitetään, mutta se ei pidä paikkansa. Tästä asiasta olen täysin varma. Suomen kontrolli on melko hyvää. Mutta maailmalla testaus on täyttä p...kaa. Doping on niin suuri juttu, että valitettavasti sitä ei pystytä poistamaan täysin.”
- 214 Sanomalehti *Lalli* on pääkirjoituksessaan, siis urheiluosaston ulkopuolelle, ottanut ensin vuonna 1994 Helsingissä pidettyjen yleisurheilun EM-kilpailujen aikaan kyynisessä hengessä kannan sarjajaon puolesta: ”puhtaat” ja dopatut. Lehti toisti sen vuotta myöhemmin (Doping on... 1995) jälleen pääkirjoituksessaan.
- 215 Olen jo edellä doping-problematiikan toisen aspektin yhteydessä viitannut samaan Klamin artikkeliin.
- 216 Olematta mielestäni paranoidinen herätän kysymyksen, voivatko suurimmat ja taloudellisesti vahvimmat lääketehaajat vaikuttaa siihen, että juuri niiden valmisteita ei oteta kieltolistalle. Kuten lukija havaitsee, kysymykseni henkii epäluottamusta KOK:n lääketieteellistä komissiota ja koko KOK:ta kohtaan. Toinen kysymys on, myynevätkö juuri sallitut lääkkeet parhaiten, eikä kielto voi olla myös mainos?
- 217 Ks. vielä viitettä 189.
- 218 Aikaperspektiivin saamiseksi on hyvä tietää myös, että koskaan ei doping-kieltolaki ole ollut yksimielisesti hyväksytty. Kotimaisia puheenvuoroja ajalta, jolloin hormonikielto oli vielä varsin tuore, esitin edellä. Kansainvälisestä keskustelusta on seuraavassa vain kaksi Lindholmin ja Knuutilan (1996, 12) löytämää esimerkkiä:
- Englantilainen A.Abrahams esitti Lontoossa 1958 pidetyssä huume konferenssissa ajatuksen vähän riskejä aiheuttavien ja yleismaallisesti saatavissa olevien doping-aineiden hyväksymistä. Hollantilainen E.J. Ariens totesi Brysselin kansainvälisessä seminaarissa 1964 doping-kieltojen olevan kuolleita kirjaimia, koska niiden noudattamista ei kyetä valvomaan. Ammattuurheilijoiden tulisi sallia käyttää piristeitä, sillä maksimaalinen suoritus on heille elinehto ja jokaisessa ammatissa on omat riskinsä.
- 219 Juuri tiukan doping-kielteisessä ilmapiiri pomppaa jokainen vähänkin poikkeava ääni näkyviin. Niitä on alkanut ilmaantua myös kuntoilua käsittelevään julkii-

suuteen, tosin yhä hyvin harvoin. Rätty (1996) on kuullut ylilääkäri Olli Heinosta Turun urheilututkimusasemalta ja tämä kertoo siitä huolesta, jota hän tuntee kuntoilijoiden ja urheilijoiden dopingin käytön vuoksi, keskittyen siis enemmän jälkimmäisiin.

Hänellä on esimerkkitapauksia, kuten 28-vuotias mies, joka ”oli käyttänyt lähes kymmenen vuotta useita kiellettyjä hormoneja sekaisin ja *jopa sata kertaa suurempina annoksina kuin lääketieteessä suositellaan*” (korostus PH:n). Voimailija ei kuitenkaan kuollut, vaan lopetti dopingin saatuaan useita sydämen kammiovärinäkohtauksia ylämäkeä noustessaan.

Sitaatissa tietenkin kiinnostaa se, että lääketieteellä siis on tarjottavanaan suosituksia hormonien käyttömääristä.

Haastattelu jatkui:

”Ylilääkäri Heinonen korostaa, että kiellot, paheksunta ja moralisointi eivät poista doping-ongelmaa vaan saattavat jopa pahentaa sitä”. (korostukset PH:n)

Haastattelu päättyi näin:

”Olli Heinosen mukaan dopingin yhteydessä on paikallaan punninta myös muita elämän riskejä. Tyypillinen steroidien käyttäjä on itsestään huolta pitävä yhteiskuntakelpoinen kansalainen.

Onko steroidien käyttö yhteiskunnalle vaarallisempaa kuin kova alkoholinikäyttö, tupakointi tai liikalihavuus?”

Dopingista hiukankin poikkeavasti ajattelevat ovat jo vuosia odotelleet, milloin antidoping-työtä tekevät suostuvat vertailemaan eri riskejä keskenään muuallakin kuin hieman lääketieteellisissä joulaleissa. Vertailu eli asioiden suhteuttaminen toisiinsa on välttämätöntä, jotta voidaan realistisesti pohtia dopingin kieltämistä tai rajoitettua sallimista.

- 220 Saksalainen filosofi ja sosiologi Jürgen Habermas on miltei elämäntyönään kehittellyt ideaa ns. herruudettomasta viestinnästä (*herrschaftsfreie Kommunikation*), jossa paras argumentti vapaan keskustelun jälkeen voitetaan. Herruudettomuus tarkoittaa että keskustelijan asema yhteiskunnan valtarakenteessa ei saisi vaikuttaa siihen, otetaanko hänen argumenttinsa vakavasti. Tämä sopii myös doping-keskustelun ihanteeksi.
- 221 Suomen Olympiakomitean tehtävästään eroava pääsihteeri Kosti Rasinperä kommentoi MTV 3:n *Huomenta Suomi* -ohjelmassa 12.6.96 toimittajan hieman provokatiivista kysymystä sanomalla, että urheilijat valvovat nykyään etujaan enemmän kuin koskaan ennen. Täydelliseen urheilijavaltaan ei kuitenkaan voida mennä, hän lisäsi siis kiertäen sen perusasian, onko suunnitelmissa esim. KOK:n ja kansallisten olympiakomiteoiden piirissä vallanjoon muuttaminen millään konkreettisella tavalla urheilijoiden eduksi.
- KOK:lla on nyttemmin urheilijavaliokunta: Atlantassa kilpailijat saivat äänestää 38 ehdokkaasta, joukossa Suomen Mikko Kolehmainen, siihen seitsemän jäsentä. Lieneekö urheilujournalismin vai itse KOK:n vika, että valiokunnasta ei nyttemmin (kirjoitan tätä 14.10.96) ole kuulunut mitään? KOK:n mahdolli-

- sella vialla vihjaan tietenkin siihen, että valiokunta ehkä onkin tarkoitettu puhtaasti muodolliseksi.
- 222 Silloinen pääministeri ja nykyinen oppositio- sekä urheilujohtaja Esko Aho ehdotti vuonna 1993, että ”liioista” doping-tapauksista voitaisiin urheilujärjestöä rangaista ottamalla siltä pois koko julkisen vallan taloudellinen tuki (Nurmela 1993).
- 223 Seppälän tekemä rinnastus on kiintoisa. Itse käytän matkustajana autossa aina turvavyötä, mutta käytin sitä jo ennen pakon voimaanastumista eli siis sisäisten tekijöiden voimasta. Yhteiskunnan kokonaisuudessa tieliikenteen vaarat ovat tietenkin aivan eri luokkaa kuin dopingin; tieliikennekuolemia lienee maailmassa todettu miljoonia ja kilpa- ja huippu-urheilijoiden doping-kuolemia muutamia kymmeniä (ks. alalukua 4.3). Mikä on yksilökohtainen keskimääräinen kahden riskin suhde kilpa- tai huippu-urheilijalla, joka sekä käyttää autoa vähintään matkustajana että dopingia, sitä en lähde arvailemaan muuten kuin että edellinen lienee tuntuvasti suurempi.
- Vaikka siis olen turvavyömyönteinen, en pitäisi enempää moraalisesti oikeana kuin tavoitteen kannalta tehokkaanakaan, että turvavyötä käyttämättömiä autoilijoita ja matkustajia ryhdyttäisiin erityistoimin jäljittämään ja syyllistämään ”liikenteen syöpänä”.
- 224 Ainakin pituushyppääjä Heike Drechsler on eri yhteyksissä väittänyt, että hän ei DDR:ssäkään käyttänyt kiellettyjä aineita. Berendonkin (1993) löytämät asiakirjat viittaavat muuhun.
- 225 Seppälän (1996, 77) tapa havainnollistaa asiaa on ainakin näennäisen naseva. Alkoholin salliminen ei ole johtanut siihen, että kaikkien olisi pakko juoda, mutta dopingin salliminen johtaisi hänestä siihen, että urheilussa kyllin hyvin menestyäkseen olisi pakko douputa. Palaan asiaan.
- 226 Harvoin julkisesti mutta jonkin verran enemmän yksityisesti olen havainnut keskusteltavan siitä, että dopingin käyttö on vilppiä nykyisten ja vain nykyisten sääntöjen vallitessa; jos doping sallittaisiin, vilpin mahdollisuuskin poistuisi. Tämä pitää tietenkin paikkansa. Useimmiten kuitenkin tässä yhteydessä esitetään vahvimpana argumenttina, että salliminen olisi järkevää koska dopingia ei kuitenkaan saada urheilusta eliminoiduksi. Tämä taas on huono tai ainakin riittämätön argumentti, mikä ilmenee vaikkapa seuraavasta esimerkistä: kukaan ei varmaan kuvittele, että murhat ja tapot voitaisiin millään rangaistuksilla tai muilla keinoilla täysin estää, mutta kukaan tuskin ehdottaa murhien ja tappojen dekriminälisöimistakaan.
- 227 Broms (1982, 117) myös ehdotti erityislainsäädännön säätämistä dopingin kiel-
tämiseksi. Hän lienee ollut tässä sarjassa maamme ensimmäisiä ellei ensimmäi-
nen.
- 228 Voidaanhan kysyä sitäkin, tulisiko käyttöön kaksi valvontajärjestelmää testauksi-
neen. Poliisi yrittäisi jäljittää hormonien ja antidoping-toimikunta ”viattomam-
pien” aineiden käyttäjiä. Jos tällaista ehdotettaisiin, kilpa- ja huippu-urheilijoi-
den itsensä asia olisi reagoida ja ottaa kaksinaistestauksiin kanta.

229 Vuosikausia keskustelua seurattuani olen tullut siihen päätelmään, että urheilujohtajia ja antidoping-työtä tekeviä ei ainakaan Suomessa erityisesti kiinnosta urheilijan oikeusturva. Nuo henkilöt muodostavat eräänlaisen kollektiivisen syyttäjyhteisön, joka ajattelee ja toimii syyttäjän tavoin ja jolla on siihen oikeus; kiinni jäänyt urheilija saa puolustautua miten taitaa.

Jos tehokkaimmiksi arvioitujen doping-aineiden kriminalisointi toteutuu, tuo kollektiivinen syyttäjyhteisö joutuu pakosta opettelemaan jonkin verran juridiikkaa ja havaitsemaan asioiden mutkikkuuden. Se voi alkaa puhua vaikkapa saivartelusta, mutta se joutuu kuulemaan että kyseessä ovatkin oikeusvaltion periaatteet. Muistettakoon eräänlaisena analogisena tapauksena Kauko Juhantalon oikeusjuttu: hänen rikoksensa katsottiin ns. kelvottomaksi yritykseksi, ja hänet tuomittiin siitä mielestäni ankaraan rangaistukseen mutta ei korvaamaan markkaakaan, koska ei ollut näyttöä siitä että hän olisi teostaan hyötynyt markkaakaan.

230 ”Myös dopingiin todistettavasti osallistunutta valmentajaa, lääkäriä, urheilujohtajaa tai muuta henkilöä rangaistaan sulkemalla hänet pois kaikesta urheilutoiminnasta vähintään 24 kuukaudeksi.” (Kielletyt ja... i.v., 4)

231 Tätähän epäiltiin tapahtuneen Katrin Krabbelle ja kumppaneille harjoitusleirillä Etelä-Afrikassa, mutta asiasta ei saatu näyttöä. NN sanoo olevansa vakuuttunut siitä, että kyseisentyyppejä provokaatioita on tapahtunut, vaikka kukaan ei ole joutunut niistä kiinni; syyttömiä urheilijoita on todennäköisesti tuomittu dopingista.

232 Ammattinyrkkeilyhän meidän kulttuurimme ei vain siedä, vaan hyväksyy sen ja on siitä hyvin kiinnostunut; Suomessakin iltapäivälehtien myyntiluvut saattavat olla juuri MM-ottelun jälkeen huipussaan. En tiedä muuttuisiko suhtautuminen ammattinyrkkeilyyn, jos se vähin äänin luopuisi doping-kiellosta ja tämä tulisi sattumalta tietoon tai jos kävisi ilmi että ammattinyrkkeilyn doping-valvonta on näennäistä: näytteitä ei analysoida eikä kukaan siis joudu kiinni. Esi-merkkini on kuvitteellinen.

233 Suomen tämän hetken paras seiväshyppääjä Heikki Vääräniemi, myös lääketieteen opinnoissaan pitkälle ehtinyt, on haastattelussa (Wacklin 1996) asettunut sille kannalle, että dopingia ei koskaan saada kitketyksi urheilusta pois, mutta hän vastustaa ehdottomasti sen laillistamista: ”käyttö lisääntyisi valtavasti”. Haastattelun mielestäni tärkein kohta on sen loppu:

”Tulevana lääkärinä Vääräniemeä huolettaa ennen kaikkea se, että kiellettyjen aineiden käytöstä kiinni jääneet urheilijat ovat yleensä käyttäneet vaarallisen suuria annoksia.

– *On hyvä muistaa, että aineet on alkujaan kehitetty lääkkeeksi. Lääketieteellisesti oikein käytettyinä ne ovat lähes vaarattomia.*” (korostukset PH:n)

Lue myös uudelleen viite 219.

234 Maallikkokin jo tietää, että terveyden ja sairauden raja on epäselvä ja muuttuu yhä epäselvemmäksi. Linaan Lindbergiä (1996):

”Kilpaa lääketieteen keinojen kanssa lisääntyvät myös sairaudet.--- Toisaalta yhä pienempiä poikkeamia keskivertoisuudesta aletaan hoitaa sairauksina. Lerppuvien luomien ja riippuvien rintojen määrittäminen sairaudeksi yleistyy kaiken aikaa.”

235 Olaus Petrin tuomarinoheissa periaate puettiin sanoiksi näin:

”Jos asia on hämärä, niin pitää olla taipuvampi auttamaan syytettyä kuin syyttäjää.”

236 Tähän ei pidä vastata kysymällä, eikä sitten todella syyllisiä ole kiinni joutumisen jälkeen myös vapautettu. Näin on saattanut käydä, mutta korkeatasoisin rikosoikeuden moraalit ei pidä tätä yhtä vakavana ongelmana kuin syyttömän tuomitsemista. Suomessakin on opintojaan aloittelevien oikeustieteen ylioppilaiden mieleen perinteisesti iskostettu, että *on parempi jos kymmenen syyllistä kävelee vapaana kuin jos yksi syytön tuomitaan*. Tietenkin myös tämä periaate kovin pitkälle vietyä on yhteiskunnalle haitaksi, mutta käytännössä mikään yhteiskunta ei liene kärsinyt ainakaan jatkuvasti ”liiallisesta” oikeusturvasta.

237 Olli Rauste on puhelinkeskustelussa (28.5.1996) kertonut esimerkin Saksan Yleisurheiluliiton juristien ideoista eriyttää doping-rangaistuksia. Uransa alkuvaiheessa olevat nuoret urheilijat voitaisiin tuomita pitempiin kilpailukieltoihin kuin vanhemmat, koska ensiksi mainituilla on enemmän aikaa käytössään urheilijan uralle palaamiseen. Sanoin ajatuksen olevan kiintoisa, mutta samalla se on ristiriidassa suomalaisen rangaistuskäytännön kanssa siinä suhteessa, että meillä nuorille annetaan rikoksista siviilituomioistumissa lievempiä tuomioita samasta teosta kuin varttuneille.

Itse tarjosin toista mielestäni tuoretta ideaa siitä, että kilpailukieltojen pituus voitaisiin suhteuttaa urheilumuotoon ja -lajiin: esim. maratoonarin kilpailukielto voisi olla pitempi kuin pikajuoksijan, koska maratoonarin urheilu-urakin voi biologisista syistä olla pitempi — ero tosin tuntuu viime aikoina pienentyneen.

Esimerkit on tarkoitettu vain havainnollistamaan tuomioiden monivivahteistamisen mahdollisuuksia.

238 Olli Rauste (ks. edellistä viitettä) kertoi myös niistä Suomen tiedotusvälineiden ohimennen noteeraamista tiedoista, joiden mukaan Saksan Yleisurheiluliitto yritti niin Stuttgartissa vuonna 1993 kuin Göteborgissa kaksi vuotta myöhemmin kohutuullistaa yleisurheilijoiden doping-rangaistuksia Kansainvälisen Yleisurheiluliiton puitteissa. Se ehdotti periaatteeksi, että ensikertalaista rangaistaisiin ’vain’ kahden vuoden kilpailukiellolla, mutta se ei mennyt kummassakaan konferenssissa läpi; mm. SUL äänesti vastaan. Saksan liitto käytti argumenttina mm. sitä, että *siviilituomioistumissa urheilijat joka tapauksessa saavat lyhemystä ylipitkiin kilpailukieltoihinsa*, mutta sekään ei auttanut.

Totesimme Rausteen kanssa neljän vuoden kilpailukiellon merkitsevän rajua toimenpidettä eli käytännössä yleensä urheilijan ammattiuran katkaisemista.

239 Näiltä osin analogisuus doping-kieltolain ja Suomessakin voimassa olleen alkoholi-kieltolain välillä on ilmeinen. Kun jälkimmäisestä oli saatu kylliksi kokemuksia, yhtenä argumenttina kieltolakia vastaan alettiin käyttää sitä tosiasiaa, että kovin moni suomalainen halusi kiellosta huolimatta nauttia alkoholia ja joutui

- hankkimaan mustilta markkinoilta mahdollisesti hyvinkin epäpuhtaita aineita. Alkoholin oman riskin päälle tulivat epäpuhtauksien aiheuttamat terveysvaarat.
- 240 Myös näiltä osin edellisessä viitteessä mainittu analogia pätee. Yhtenä argumenttina alkoholikielotakia vastaan käytettiin Suomessa myös sitä, että laki on heikentänyt yleistä lainkunnioitusta. Tämä ei johtunut vain siitä, että yhden lasilisenkin juova suomalainen oli lainrikkoja, vaan myös siitä että juomaa saadakseen hän herkästi joutui tekemisiin rikollisen alakulttuurin kanssa.
- 241 Maallikkona tuskin puuttuisin enää lääketieteelliseen tutkimukseen, ellei käytös-säni olisi yhden lääketieteilijän Marja Jylhän ja kahden yhteiskuntatieteilijän Antti Eskolan ja Klaus Weckrothin yhteinen tärkeä artikkeli sairauksien ja adiktioiden ”logiikasta” (Eskola et al 1989). He kirjoittavat mm. (ema., 6):
- ”Usein ajatellaan, että vasta ’kausaalisen’ tekijän löytyminen lopullisesti kiteyttää taudin ’tieteelliseksi faktaksi’. On sanottu, että esimerkiksi ’moderni käsitys syfiliksestä kiteytyi vasta, kun sen kausaalinen tekijä, *Spirochaeta pallida*, löydettiin’---. Sydän- ja verisuonitaudit ovat yksi tapaus, jonka osalta tätä lopullista askelta ei ole kyetty ottamaan: *voimme osoittaa vain erilaisia ’riskitekijöitä’, mutta emme välitöntä kausaalista syytä.*” (korostukset PH:n)
- Tätä sopii verrata Huttusen (1996, 68) lääketieteilijänä esittämään näkemykseen:
- ”Vain aniharva sairaus johtuu yhdestä tekijästä. Useimmiten kyseessä on monen tekijän yhteisvaikutus: mitä useampia vaaratekijöitä esiintyy yhtäaikaaisesti, sen suuremmaksi sairastumisen todennäköisyys kasvaa.”
- Yksioikoisen syy-seuraus -suhteen — köyhimmillään vain kahden muuttujan yhtäaikaisen tarkastelun — hylkääminen yhdistää tämän hetken lääketiedettä ja yhteiskuntatieteitä.
- Dopingia tutkivat lääketieteilijät lienevät hyvin selvillä tästä ajattelun uusim-masta kehitysvaiheesta. Doping-julkisuuteen saakka uudempi näkemys sen si-jaan ei ole päässyt vaikuttamaan, sillä siinä julistetaan yksioikoisesti milloin minkäkin kielletyn aineen vaikutuksiksi tai seurauksiksi milloin mitkään sai-raudet. Joskus myös doping-julkisuuden täytyy muuttua vivahteikkaammaksi ja siten realistisemmaksi.
- 242 En ihmettelisi väläyttelemiäni mielialoja, sillä suomalaisessa yhteiskunnassa on havaintojeni mukaan paljon vähintään latenttia kaunaa oikeusturvaa kohtaan; rikollisten katsotaan pääsevän liian vähällä. Esim. asianajajan käyttöoikeus ja tuon ammattikunnan tapa tehdä työtään ärsyttävät. Kuitenkin puolustuksella täytyy olla sama oikeus argumentoida ”yläkantiin” kuin syyttäjällä/kantajallakin on.
- 243 Sanontani on tarkoin harkittu. Pitäisin todella terveenä, jos syntyisi kilpailua kahden erilaisen alkuehdoin harjoitettavan kilpa- ja huippu-urheiluinstituution välillä. Vertailukohteeksi soveltuu taas kerran ”amatööri”- ja ammattinyrkkei-lyn välinen suhde.

244 SLU:lle raportin tehnyt filosofi Antti Hautamäki (Yhteiskunnan muutokset... 1995) on sarjajakoehdotustani ennakoimatta ottanut kannan A-sarjan suosion puolesta:

”Kun rahasta tulee merkittävä, väistämättä mukana on myös doping.

Uskon kuitenkin, että sponsoreille ei jatkossa ole ainoa päämäärä urheilijan menestyminen. Näkyvyys on tärkeä ja se toimii dopingia vastaan.

Halutaan olla mukana vain puhtaassa urheilussa.”

Uskon itsekin että Hautamäen ennuste päitisi sarjajaan alkuvaiheessa. Myöhempi kehitys on arvaamattomampi.

245 Ammattinyrkkeilyn kokemukset viittaavat siihen, että nyrkkeilijä ilmeisesti aina tai miltei aina on aloittanut amatöörinä, kerännyt menestystä ja yltänyt ehkä jopa olympiavoittoon. Sen jälkeen hänellä ei paidallisten puolella ole enää ollut mitään saavutettavaa, joten on ollut luonnollista siirtyä paidattomaksi tavoittelemaan suuria rahoja. Sama kehityskulku on mahdollinen eri urheilumuodoissa, jos dopingin osalta toteutuu sarjajako ja tietty tasapaino sarjojen välillä.

246 Kansalaistottelemattomuutta ei siis ollut aitajuoksija Mark McKoyn menettely: kun hänen maanmiehensä Ben Johnson oli Söulissa joutunut kiinni dopingista, McKoy lähti ennen 4x100 metrin viestiä pois koko olympialaisista lojaalisuudesta Johnsonia kohtaan (McKoy edustaa... 1996). McKoylla oli näet niin sanotusti oma vasikka ojassa: hän on itse kertonut käyttäneensä anabolisia steroideja, vaikka ei koskaan ole joutunutkaan testeissä kiinni (ema.).

247 P.S.:n luontoinen viimeinen viitteeni syntyy Eduard Hämäläisen provokoimana. Olisiko tässä huippu-urheilijassa, sattumoisin kymmenottelija hänkin, ainesta kansalaistottelemattomuuden edistäjäksi? Nurmelan (1996) haastattelussa hän sanoo:

”– Tulevaisuudessa urheilu muuttuu yhä ammattimaisemmaksi ja se tulee merkitsemään sitä, että esimerkiksi hormonit tullaan lääkärin valvonnassa hyväksymään---.”

LÄHTEET

Lähteet on seuraavassa jaettu kahteen kategoriaan: tieteellisiin ja niihin verrattaviin sekä journalistisiin ja niihin verrattaviin. Tarkka rajanveto on tietenkin mahdotonta, mutta olen yrittänyt käyttää johdonmukaisesti kriteerinä tekstin laatua, ei sen kirjoittajan koulutusta tai ammattia. Rajatapauksessa olen ottanut huomioon myös julkaisufoorummin.

Kyseessä ei ole arvostusero. Lyhyt mutta naseva ja uusia näkökulmia avaava sanomalehtijuttu voi olla tieteellisestikin antoisampi kuin laaja, lattea ja vanhaa toistava tieteellinen artikkeli.

Kirjojen yhteydessä pyrin nykytapaan mainitsemaan kustantajan kotipaikan enkä painopaikkaa, jonka merkitys on vähentynyt.

1. TIETEELLISET JA NIIHIN VERRATTAVAT LÄHTEET

Airaksinen, Timo: *Markiisi de Saden filosofia*. Helsinki 1995.

Alén, Markku: ”Urheilu ja lääkkeet”. *Terveys* 2000 3/1989.

Alén, Markku: *Effects of Self-Administered, High-Dose Testosterone and Anabolic Steroids on Serum Hormones, Lipids, Enzymes and on Spermatogenesis in Power Athletes*. University of Jyväskylä, Studies in Sport, Physical Education and Health 19. Jyväskylä 1985.

Alén, Markku: *Anaboliset hormonit ja urheilu*. Jyväskylä 1986.

Alén, Markku: Kirjalliset ja suulliset kommentit tämän kirjoittajalle 4.12.1996.

Alén, Markku: ”Hormonivalmisteiden käyttö dopingaineina”. Julkaisussa *Let's Stop Doping* (i.v).

Alén, Markku: Kirje Pertti Hemánukselle 17.1.1997.

Alén, Markku ja Heikkinen, Eino: ”Mitä doping on?” Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*. Jyväskylä 1982 (a).

Alén, Markku ja Häkkinen, Keijo: ”Anabolisten hormonien käyttöön liittyvät mahdolliset edut ja terveydelliset riskit voimaurheilussa”. *Valmennus ja Kuntoilu* 7/1984.

Anttila, Inkeri ja Törnudd, Patrik: *Kriminologia ja kriminaalipolitiikka*. Helsinki 1983.

Beck, Ulrich: *Risikogesellschaft*. Frankfurt am Main 1986.

Beck, Ulrich: *Riskiyhteiskunnan vastamyrryt*. Tampere 1990.

Berelson, Bernard: *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe 1952.

- Berendonk, Brigitte: *Doping: kultaa, kunniaa, kurjuutta*. Lappeenranta 1993.
- Berger, Peter ja Luckmann, Thomas: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki 1994.
- Blumer, Herbert: *Social Problems as Collective Behavior*. Social Problems 18. 1971.
- Broms, Bengt: ”Oikeudellisia näkökohtia doping-ongelmasta”. Teoksessa *Doping-symposium Jyväskylässä 17-18.5.1982*. Lääkintöhallituksen julkaisuja N:o 17. Helsinki 1982.
- Cohen, Stanley and Young, Jack (ed.): *The Manufacture of News*. London 1973.
- Christie, Nils: *Kohti vankileirien saaristoa?* Helsinki 1993.
- Christie, Nils ja Bruun, Kettil: *Hyvä vihollinen*. Espoo 1986.
- Dawes, R.M.; A.J. van de Kragt and J.M. Orbell: ”Co-operation for the Benefit of Us — Not Me, or My Conscience”. Teoksessa Mansbridge, J.J. (ed.): *Beyond Self-Interest*. Chicago 1990.
- van Dijk, Teun A.: *News Analysis*, Hillsdale 1988(a).
- van Dijk, Teun A: *News as Discourse*. Hillsdale 1988 (b).
- Doping-symposium Jyväskylässä 17-18.5.1982*. Lääkintöhallituksen julkaisuja N:o 17. Helsinki 1982.
- Doping-tutkimuksen työryhmän muistio*. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1985:12. Helsinki 1985.
- Douglas, Mary and Wildawsky, Aaron: *Risk and Culture*. Berkeley 1982.
- Eitzen, D. Stanley: ”The Sociology of Amateur Sport: An Overview”. *International Review for the Sociology of Sport* 2/1989.
- Ekecrantz, Jan och Olsson, Tom: *Det redigerade samhället*. Stockholm 1994.
- Escande, Jean-Paul: ”Dopage: les dupés du dosage”. Teoksessa Genzling, Claude (dirigé): *Le corps surnaturé. Les sports entre science et conscience*. Paris 1992.
- Eskola, Antti; Jylhä, Marja ja Weckroth, Klaus: ”Sairauksista ja addiktioiden ’logiikasta’”. *Alkoholipolitiikka* 1/1989.
- Eskola, Jari: ”Makro- ja mikronäkökulma dopingiin”. *Sosiologia* 4/1994.
- Eyerman, Ron and Jamison, Andrew: *Social Movements*. Cambridge 1991.
- Festinger, Leon: *A Theory of Cognitive Dissonance*. Stanford 1957.
- Fiske, John: *Merkkien kieli*. Tampere 1992.
- Gamson, William and Modigliani, Andre: ”Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power”. *American Journal of Sociology* 1/1989.
- Gerhards, Jürgen: ”Dimensionen und Strategien öffentlicher Diskurse”. *Journal für Sozialforschung* 3-4/1992.
- Goffman, Erving: *Frame Analysis*. Cambridge, Mass. 1974.
- Haila, Yrjö: ”Riskien moninaiset ilmeet”. *Helsingin Sanomat* 29.12.1995.
- Hakkarainen, Pekka: *Suomalainen huumeeksymys: huumeaineiden yhteiskunnallisten paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja n:o 42. Helsinki 1992.

- Hakkarainen, Pekka: Ruonavaara, Hannu ja Wiberg, Matti: ”Sosiaalisten ongelmien konstruointi ja työstäminen”. *Sociologia* 4/1993.
- Hansen, Anders: ”The Media and the Social Construction of the Environment”. *Media, Culture and Society* /1991.
- Hasko, Anne: *Elintarviketyöläisten lakko ja lehdistön siitä välittämä kuva*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma Tampereen yliopistossa 1977.
- Heikkala, Juha: ”Voittamisen laskuoppi”. *Liikunta & Tiede* 1–2/1991.
- Heikkala, Juha: ”Tahto voittaa”. *Liikunta & Tiede* 6/1992.
- Heikkala, Juha: Athletic Career: ”Some Social and Normative Perspectives”. Paper presented at the *Way to Win/European Championships in Athletics -Congress* in Helsinki, Finland, August 9–11, 1994.
- Heikkala, Juha: *Huippu-urheilu, muutos ja poliittinen oikeudenmukaisuus*. (Tutkimussuunnitelma, PH:n hallussa) i.v.
- Heinonen, Olli J.: ”Doping-ongelma — missä se oikein on?” *Aurora* 3/1996.
- Hemánus, Pertti: *Journalistinen vapaus*. Helsinki 1983 (a).
- Hemánus, Pertti: ”Urheilujournalismi ja huippu-urheilu: heijastussuhde vai symbioosi?” Teoksessa Vuolle, Pauli (toim.): *Liikuntaviestintä*. Jyväskylän yliopiston liikuntasuunnittelun laitoksen opetusmoniste 9/1983(b).
- Hemánus, Pertti: *Journalistiikan perusteet*. Helsinki 1990.
- Hemánus, Pertti; Partanen, Juha ja Virtanen, Matti: *Virttävytyden ongelma*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, Sarja C 9/1987.
- Hemánus, Pertti ja Tervonen, Ilkka: *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki 1980.
- Hentilä, Seppo: ”Doping kuului Itä-Saksassa valtion viisivuotissuunnitelmaan”. *Liikunta & Tiede* 4/1992 (a).
- Hentilä, Seppo: ”Takana loistava tulevaisuus”. *Liikunta & Tiede* 4/1992(b).
- Huhtiniemi, Ilpo: ”Anabolisten steroidien käyttöön liittyvät terveysvaarat”. *Duodecim* 10/1994.
- Huttunen, Jussi: ”Liikunta ja suomalaisten terveys”. Teoksessa *Terve sielu terveessä ruumiissa*. Helsingin yliopisto, Studia Olympia kevät 1996. Helsinki 1996.
- Häyry, Heta; Häyry, Matti ja Karjalainen, Sakari: ”Paternalismi ja suomalainen tupakkapolitiikka”. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 5–6/1987.
- Jauho, Pekka: ”Missä vaara vaanii?” *Tiede* 2000 3/1988.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsti ja Suoninen, Eero: *Diskurssianalyysin aakkoiset*. Tampere 1993.
- Kallenautio, Jorma: *Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana*. Alkoholitutkimussäätiön julkaisuja N:o 31. Helsinki 1979.
- Kamppinen, Matti; Raivola, Petri; Jokinen, Pekka ja Karlsson, Hasse: *Riskit yhteiskunnassa*. Helsinki 1995.
- Kanerva, Jukka: *Ideologia. Tutkielma käsitteen ulottuvuuksista ja mahdollisuuksista*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1980.
- Kivivuori, Janne: *Rikoksenvastainen ryhtiliike pikkukaupungissa 1986–88*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 111. Helsinki 1991.

- Kivivuori, Janne: "Itsestään selvästä kansalaismoraalista". *Sosiologia* 2/1994.
- Klapper, Joseph T.: "The Effects of Mass Communication". Glencoe 1960.
- Koski, Heikki: *Hintansa väärsti*. Helsinki 1994.
- Kosonen, Tapani: "Doping-ongelman oikeudelliset ja eettiset kysymykset". Teoksessa *Doping-symposium*, op.cit. 1982.
- Krouvila, Pirjo: "Dopinglaki Suomeen?" *Liikunta & Tiede* 6/1993.
- König, Eugen: Criticism of Doping: "The Nihilistic Side of Technological Sport and the Antiquated View of Sports Ethics". *International Review of Sport* 3-4/1995.
- Lakoff, George and Johnson, Mark: *Metaphors We Live By*. Chicago 1980.
- Lindholm, Ville ja Knuutila, Pertti: *Suomalaisten olympiaurheilijoiden suhtautuminen dopingiin ja sen testaukseen*. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1996.
- Lindqvist, Martti: "Onko tosielämässä viinan maku?" *Alkoholipoliitikka* 1/1985.
- Linné, Olga: "Journalistiset käytännöt ja ympäristöuutiset". *Tiedotustutkimus* 3/1991.
- Littunen, Yrjö: *Sosiaalinen sidonnaisuus*. Helsinki 1962.
- Luhmann, Niklas: *Risk: A Social Theory*. Berlin 1993.
- Luostarinen, Heikki: *Perivihollinen*. Tampere 1986.
- Manoff, Robert Karl: "Writing the News (By Telling the 'Story')". Teoksessa Manoff, Robert Karl and Schudson, Michael (eds.): *Reading the News*. New York 1987.
- Mansbridge, J.J.: "On the Relation of Altruism and Self-Interest". Teoksessa Mansbridge, J.J.(ed.): *Beyond Self-Interest*. 1990.
- Mauss, Armand L.: "Social Problems". Teoksessa Borgatta, Edgar F. and Borgatta, Marie L. (eds.): *Encyclopedia of Sociology*. New York 1992.
- McIntyre, Matthew D.: *The Hero and the Heroine: A Review Synthesis*. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1992.
- Mertaniemi, Maarit: *Palaneen käryä urheilujutuissa*. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa 1995.
- Mikkonen, Valde: "Rattijuoppous psykologisena ongelmana". Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): *Moni ottaa ja ajaa*. Helsinki 1991.
- Mäkipää, Eila: *Dopingin oikeudellisesta sääntelystä*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 75. Helsinki 1985.
- Olin, Kalevi; Itonen, Hannu ja Ranto, Esko: *Liikunnan muutos, murros vai kaaos?* Helsinki 1992.
- Palmolahti, Harri: *Kuka ampuu? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten tavasta syylistää*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, Sarja A 81. Tampere 1993.
- Partanen, Juha: "Valistuksen paikka". *Alkoholipoliitikka* 1/1990.
- Prokop, Ludwig: "Zur Geschichte des Dopings und seiner Bekämpfung". *Sportartzt und Sportmedizin* 6/1970.
- Puhakainen, Jyri: *Kohti ihmisen valmentamista*. Tampere 1995.

- Pylkkänen, Kari: *Syy vai seuraus? Kysymyksiä ja vastauksia huumeista*. Helsinki 1992.
- Salonen, Janne: *Edessä länttä, takana itä? Lukiolaisten kansallinen identiteetti EU-kansanäänestyksen alla*. Tiedotusopin pro gradu -tutkielma Tampereen yliopistossa 1995.
- Saunders, B.: "Alcohol and Other Drugs: The Prevention Paradoxes". *Community Health Studies* 2/1989.
- Schivelbusch, Wolfgang: *Nautintoaineiden kulttuurihistoria*. Helsinki 1986.
- Schneider, Joseph: "Social Problem Theory". *Annual Review of Sociology* 11/1985.
- Sehling, Michael; Follert, Reinhold und Hackfort, Dieter: *Doping im Sport*. München 1989.
- Seppälä, Timo: Yhteenveto: "Riski on tuttu, mutta tietoa hatarasti". *Suomen Urheilulehti* 15/1991.
- Seppälä, Timo: "Doping — urheilun rikkaruoho?" Teoksessa *Terve sielu terveessä ruumiissa*, op.cit. 1996(a).
- Seppänen, Paavo: "Näköalapehenvuoro". Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Seppänen, Paavo: "Doping — eettinen ongelma". Julkaisussa *Let's Stop Doping*. Julkaisija Suomen Antidoping-toimikunta. i.v.
- Simpura, Jorma: *Vapaan viinan aika*. Helsinki 1982.
- Siukonen, Markku (toim.): *Doping. Raportti lääkeaineiden väärinkäytöstä urheilussa*. Jyväskylä 1982(a).
- Siukonen, Markku: "Dopingin historiaa". Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(b).
- Slater, Robert: *Great Jews in Sports*. Middle Village 1983.
- Snow, David and Benford, Robert: "Ideology, Frame Resonance and Participant Mobilization". Teoksessa *International Social Movement Research 1*. London 1988.
- Strauss, Richard H. (ed.): *Drugs & Performance in Sports*. Philadelphia 1987.
- Suhonen, Pertti: *Mediat, me ja ympäristö*. Tampere 1994.
- Taimela, Simo ja Seppälä, Timo: "Voimaharjoittelussa käytettävien anabolisten aineiden haitat". *Suomen Lääkärilehti* 20–21/1994.
- Takala, Jukka-Pekka: "Moraalinen paniikki ja sen konstruoiminen". *Sosiologia* 1/1994.
- Tarasti, Lauri: *Idrottens normsystem - etik och juridik*. Stockholm 1996.
- Tarasti, Lauri: "Aseet annettava doping-valvojille eikä käyttäjille". *Liikunta & Tiede* 1/1993(a).
- Tarasti, Lauri: "Kuka pesee jatkossa dopingpyykin — urheilujärjestöt vai tuomioistuin?" *Liikunta & Tiede* 6/1993(b).
- Thomason, H.: "Drugs and the Athlete". Teoksessa Davies, Bruce and Thomas, Geoffrey (edes.): *Science and Sporting Performance*. Oxford 1982.

- Tolonen, Juha: "Oikeudenmukaisuus ja legitimizeetti". Teoksessa Kekkonen, Jukka (toim.): *Oikeudenmukaisuudesta*. Helsingin yliopiston oikeuden yleistieteiden julkaisuja. Helsinki 1983.
- Ungar, Sheldon: "The Rise and (Relative) Decline of Global Warming as a Social Problem". *Sociological Quarterly* 4/1992.
- Voy, Robert: *Drugs, Sport and Politics*. Champaign 1991.
- Vuolle, Pauli: "Doping-tutkimus". Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Vuolle, Pauli: *Huippu-urheilija — ihminen, sankari, kone, rahastaja*. Käräjäesitelmä Tahko-Turpakäräjillä 12.1.1993 Lahdessa. (Käsikirjoitus tekijällä) 1993(a).
- Vuolle, Pauli; Alén, Markku ja Heikkinen, Eino: "Suomalaisten suhtautuminen hormonien käyttöön urheilussa". Teoksessa *Doping-symposium*, op.cit. 1982.
- Vuorinen, Erkki: *Crossing Cultural Boundaries in International News Transmission — A Transnational Approach*. Käännöstieteen lisensiaatintyö Tampereen yliopistossa 1996.
- Vuortama, Timo ja Kerosuo, Lauri: *Viestinnän lait ja säännöt*. Karkkila 1994.
- Väliverronen, Esa: "Riskien politiikka: tiede ja julkisuus ympäristöongelmien määrittelijöinä". *Tiedotustutkimus* 3/1991.
- Väliverronen, Esa: "Metsä sairastaa". *Tiedotustutkimus* 4/1995.
- Väliverronen, Esa: *Ympäristöuhkan anatomia*. Tampere 1996.
- Woodland, Les: *Dope. The Use of Drugs in Sport*. London 1980.
- Woolgar, Steve and Pawluch, Dorothy: "Ontological Gerry-mandering". *Social Problems* 32. 1985.
- Yearley, Steven: *The Green Case*. London 1991.
- Zehr, Stephen: "The Centrality of Scientists and the Translation of Interests in the U.S. Acid Rain Controversy". *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 3/1994.

2. JOURNALISTISET JA NIIHIN VERRATTAVAT LÄHTEET

- Sanomalehtijuttujen otsikoista olen sisällyttänyt tähän lähdeluetteloon yhtä hyvin alkuin ylärivin tai -rivit, jolloin kriteerinä ei ole se kumpi on pääotsikko, vaan se kumpi kertoo selkeämmin jutun perussisällön.
- Andersson, Gunder: "Friidrotten och tv-ålderns myter". Teoksessa *Är idrotten fri?* Stockholm 1995.
- Anti-doping (nimim.): "Lisää puhetta dopingista". *Suomen Urheilulehti* 31/1995.
- Aro, Helle: Puhelinkeskustelumme 6.6.1996.
- Aulio, Erkki: "De Meroden dopinglausunnot ihmetyttävät". *Helsingin Sanomat* 3.2.1996.
- "Clenbuterolia käyttäneet painonnostajat välttivät kilpailukiellon". *Helsingin Sanomat* 2.11.1992.
- "Creatiini, jaksamisen hättävära". *Uusia tuulia luontaistuotealalta* 4/1994.

- "Doping ei välttämättä tuhoa uraa lopullisesti". *Kaleva* 6.8.1996.
- "Doping on urheilun riesa". *Lalli* 4.8.1995.
- "Doping-asiantuntija Manfred Donike kuollut". *Kaleva* 22.8.1995.
- "Dopingia vahingossa". *Ilta-lehti* 17.7.1996.
- "Doping judoka saa pitää mitalinsa". *Kaleva* 25.7.1996.
- "Dopingtuomion vesittämisyritys ei enää mahdollista". *Kaleva* 29.10.1992.
- "Doping-urheilijat vapautettiin". *Ilta-lehti* 5.8.1996.
- "Ei aineisiin sekaantunut body" (nimim.): Kuolo kasvuhormonissa. *Ilta-Sanomat* 3.4.1996.
- Enquist, Per Olov: *Kevyt moukari*. Helsinki 1973.
- Eskola, Jari: "Doping jäljellä olympialiikkeen suurista pulmista". *Aamulehti* 2.9.1992.
- Eskola, Jari: "Juoksupuheita". Teoksessa Vettenniemi, Erkki (toim.): *Juoksun hurma ja tuska*. Helsinki 1994.
- "Eteläafrikkalaistutkija ehdottaa dopingin laillistamista". *Helsingin Sanomat* 22.8.1996.
- "EU uhkaa myös kilpailukieltoja". *Aamulehti* 10.3.1996.
- "FIFA ei allekirjoita doping-sopimusta". *Helsingin Sanomat* 4.9.94.
- Hagerfors, Lennart: "Freak show eller fri idrott?" Teoksessa *Är idrotten fri?* op.cit. 1995.
- Halphen, André: "Pitäisikö doping-testit lopettaa?" *Kaleva* 23.7.1996.
- Hannus, Matti: *Yleisurheilu. Tuhat tähteä*. Helsinki 1983.
- Harakka, Timo: "Mitä ajattelin tänään". NYT (Helsingin Sanomien liite) 9.8.1996.
- Hartiala, Kaarlo: "Doping — teot ja asenteet". *Helsingin Sanomat* 8.8.1996.
- Harva, Urpo: "Dopingaineet kriminalisoitava". *Aamulehti* 11.9.1992.
- Hedberg, Katja: "Neuvostourheilu oli likaista peliä". *Savon Sanomat* 14.3.1992.
- Heinilä, Kalevi: "Huippu-urheilun 'asevarustelu'". *Helsingin Sanomat* 4.7.1995.
- Heinonen, Olavi: "Tuomarien valta on kasvanut". *Helsingin Sanomat* 14.9.1996.
- Hemánus, Pertti: "Doping". *Helsingin Sanomat*, kuukausiliite 23.1.1993(a).
- Hemánus, Pertti: *Kuka halusi murhata olympiavoittajan?* Oulu 1993(b).
- Hemánus, Pertti: "Mitä astmalääkkeet voisivat opettaa urheilutoimittajille?" *Journalisti – Journalisten* 21/1995.
- Hemánus, Pertti: "Mikä yhdistää Inkeri Anttilan ja Katrin Krabben?" Teoksessa Lahti, Raimo (toim.): *Kohti rationaalista ja humaania kriminaalipolitiikkaa*. Helsingin yliopisto, Kriminologian julkaisuja 2, Rikosoikeuden julkaisuja 3. Helsinki 1996(a).
- Hemánus, Pertti: "Urheilujournalismi ja ihmisrauniot". *Journalisti – Journalisten* 4/1996(b).
- Heyno, Jouko: "Doping-ongelma — onko sitä?" *Aurora* 5/1996.
- Hollo, Lauri: "Wahlman viihtyy Tampereella". *Aamulehti* 30.6.1995.

- Holopainen, Pekka: ”Vankeustuomio uhkaa Ruotsin dopingurheilijoita”. *Ilta-Sanomat* 3.10.1996.
- Homén, Carl-Olaf: ”Taistelua jatkettava doping-syöpää vastaan”. *Helsingin Sanomat* 10.10.96.
- Honkasalo, Antero: ”Riskit ja yhteinen paha”. *Rakentaja* 1.11.95.
- ”Hovioikeus vapautti Minna Lainion rahakorvauksista”. *Helsingin Sanomat* 25.10.1996.
- ”Hullun hommaa”. *Oulun Sanomat* 6.7.1994.
- Hurme, Hannu: ”Kononen — entistä yksinäisempi”. *Viikkolehti* 24.11.1995.
- Huttunen, Jussi: ”Juomattavat, suomalaisten heikko kohta”. *Suomen Kuvalehti* 40/1995.
- Häggman, Pirjo: ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Isola, Kirsikka: ”Anteeksi, mummu että olen räiväsuinen.” *Ilta-Sanomat* 13.7.1996.
- ”Italialainen korkeushyppääjä IAAF:n pannaan”. *Aamulehti* 19.7.1996.
- Jaakkonen, Juha: ”Ternimaidosta huutava pula.” *Iltalehti* 24.3.1994.
- ”JJ: Terni ei ole dopingia”. *Iltalehti* 24.3.1994
- Jokinen, Jouko: ”Kononen tuomitsee alppimajat”. *Helsingin Sanomat* 3.11.1995.
- Journalistin ohjeet*. Helsinki 1992.
- ”Julkisen Sanan Neuvoston päätöksiä 1/96”. *Journalisti – Journalisten* 6/1996.
- ”Juomapulloakin pitää vartioida” *Ilta-Sanomat* 27.4.1996.
- Kaltiala-Heino, Riittakerttu: ”Pakon käyttö psykiatrisessa hoidossa on vähentynyt”. *Aamulehti* 18.3.1996.
- Kantola, Heikki: ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Kantola, Heikki: Kirje Pertti Hemánukselle 14.7.1996.
- Kari, Tapio: ”Mielipidetutkimus yllätti tekijänsä: Itä-Saksa oli mainettaan parempi”. *Viikkolehti* 14.7.1995.
- ”Karila on perehtynyt dopingin haittavaikutuksiin”. *Ilta-Sanomat* 11.1.1995.
- Karila, Tuomo: ”Antakaa aikaa törkypyykin pesuun”. *Suomen Urheilulehti* 39/1995.
- Karppinen, Eero: ”Suomalaisen yleisurheilun aallonpohjan syyt ja parannusehdotukset”. Julkaisussa Vuolle, Pauli (toim.): *Urheilutoimittajien puheenvuoroja*. Jyväskylän yliopiston sosiaalitieteiden laitoksen opetusmonisteita 11/1988.
- Kataja, Juha: ”Doping-valvonnan periaatteet”. Teoksessa *Doping-symposium*, op.cit. 1982(a).
- Kataja, Juha: Doping-valvonnan toteutus. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Kauhanen, Hannu: ”Urheilun etiikka koetuksella”. *Oulun Sanomat* 31.7.1996.
- Keskitalo, Petri: ”Doping, tuho vai pelastus”. Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.
- Kielletyt ja sallitut lääkeaineet urheilussa 1992*. i.v.

Kielletyt ja sallitut lääkeaineet urheilussa 1995. i.v.

”Kiinassa dopingista tehdään rikos”. *Aamulehti* 15.12.1994.

Kiviranta, Reijo: ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).

Kivistö, Kalevi: ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).

Klami, Hannu Tapani: ”Urheilun moraalifilosofiaa: puhtain asein ja asentain”. *Kanava* 9/1988.

Klemola, Heikki: ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).

”KOK tarvitsee lisää doping-tuntemusta.” *Suomen Kuvalehti* 37/1996.

”KOK:n korkea jäsen ehdottaa lievempiä dopingrangaistuksia”. *Helsingin Sanomat* 9.2.1996.

Korhonen, Aila: ”Liikaa hälyä astmaurheilijoiden lääkityksestä”. *Silmu* 4/1996.

Korhonen, Asser: ”Missä hän on nyt”. *Helsingin Sanomat*, kuukausiliite 17/1995.

Korva, Heidi: ”Urheilu on putipuhdasta”. *Suomen Urheilulehti* 33/1996.

”Kreatiini voi lisätä kofeiinin erittymistä”. *Aamulehti* 23.7.1994.

Kupiainen, Jari: ”Minut houkuteltiin allekirjoittamaan tunnustus”. *Hymy* 8/1996.

Kuurne, Timo: ”Johdanto”. Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.

Kuusela, Matti: ”Alppimajan vanki”. *Aamulehti* 14.11.1994(a).

Kuusela, Matti: ”Leijonien salaisuus paljastui”. *Aamulehti* 27.4.1994(b).

Kuusela, Matti ja Laitinen, Vesa: ”Dopingin sinivalkoinen valhe”. (Kyseessä laaja juttukokonaisuus.) *Aamulehti* 10.9.1995(a)

Kuusela, Matti ja Laitinen, Vesa: ”Vastuuta ei kannata kukaan”. (Jatkoa edelliseen, myös laaja juttukokonaisuus.) *Aamulehti* 10.9.1995(b)

Kyllönen, Marja: ”Doping-tutkija toivoo: Huumetestejä lentäjille ja junanohjaajille”. *Ilta-Sanomat* 25.10.1995.

”Kysy Kirstiltä”. *Helsingin Sanomat* 28.4.1996.

Lahti, Markku: ”Doping-uhka estää kahvituksen”. *Helsingin Sanomat* 20.4.1993.

Lahtonen, Unto: ”Urheilijan täytyy kuunnella elimistöään”. *Aamulehti* 17.6.1995.

Laitinen, Vesa: ”Suomen linja ei kelvannut”. *Aamulehti* 22.3.1996.

Laitinen, Vesa: ”Petterillä ykkösluokan tilaisuus”. *Aamulehti* 31.5.1996.

Let's Stop Doping. i.v.

Liitsola, Seppo: ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).

Lindberg, Marjut: ”Elämän ja kuoleman valintoja”. *Helsingin Sanomat* 22.9.1996.

”Los Angelesissa pimitettiin dopingkäräjä?” *Aamulehti* 22.3.1994.

Lymä, Isto: ”Marjatta, Carl Öhmanin vaimo: Ei elämä tähän pääty”. *Seura* 28/1996.

”McKoy edustaa Itävaltaa Atlantassa”. *Helsingin Sanomat* 9.7.1996.

de Merode, Alexandre: "Kansainvälisen Olympiakomitean toimet dopingin kitkemiseksi huippu-urheilusta". Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.

Meriläinen, Reetta: "Hormoniurheilijan nousu ja tuho". *Helsingin Sanomat* 9.9.1984.

Miettinen, Heikki: "Ahola hoiti kipeää vatsaansa kiellytyillä lääkkeillä". *Helsingin Sanomat* 3.4.1995.

"Miguel Indurainin maine puhdistettiin". *Kaleva* 8.9.1994.

"Minulle on haaste menestyä ilman dopingia". *Liikunta & Tiede* 5–6/1995.

"Modahl turvautuu omiin dopingnäytteisiin". *Helsingin Sanomat* 28.3.1996.

Musta hevonen (nimim.): "Elämän sietämätön raskaus". *Suomen Urheilulehti* 18/1994.

Möttölä, Matias: "Petturit pallilla". *NYT (Helsingin Sanomien liite)* 16.8.1996.

Niemi, Juha: "Mömmön-kisat". *Iltasanomat* 2.8.1995.

Niemi, Päivi: "Hohnin vammaan ei löytynyt apua". *Helsingin Sanomat* 4.7.1995.

Nurmela, Kari A.: "Onko alppimaja eettisesti hyväksyttävä keino?" *Liikunta & Tiede* 4/1994.

Nurmela, Kari A.: "Dialogista Venäjän kanssa ei saa tulla monologi" *Iltalehti* 1.7.1995.

Nurmela, Kari A.: Fanaattisen juoksuvalmentajan arvomaailman muutos. *Liikunta & Tiede* 4/1995.

Nurmela, Kari A.: "Identiteettini on ollut aina suomalainen." *Iltalehti* 23.11.1996.

Nurmela, Kari A. ja Juppi, Joel: "Hyötyliikkuja Esko Aho vaatii, Dopingkärystä yhteiskunnan tuki pois". *Liikunta & Tiede* 4/1993.

Nuutila, Seppo: "Mikä oli DDR:n urheilumenestyksen salaisuus? Pelkkää dopingia-ko?" *Suomen Urheilulehti* 33/1996.

Nyholm, Timo: "Hyvin tuomittu". *Iltasanomat* 6.6.1994.

Nykanen, Anna-Stiina: "Reilun pelin kaksoisveli on vilppi". *Helsingin Sanomat* 30.7.1994.

Nykanen, Anna-Stiina: "Suomi on piilodopingin edelläkävijä." *Helsingin Sanomat* 1.3.1996.

Närhinen, Sirkka: "Tiedon julkistajat palkittiin". *Linkki* 13/1996.

"Oikeus totesi Narozhilenkon doping-tuomion laittomaksi". *Helsingin Sanomat* 21.9.1994.

"Olympialaiset rahamiesten pelikenttänä". *Helsingin Sanomat* 30.5.1996.

Palo, Lassi: "Lääketieteen murhe". *Suomen Urheilulehti* 35/1995(a).

Palo, Lassi: "Noin 500 nyrkkeilijää on menehtynyt vuoden 1884 jälkeen". *Suomen Urheilulehti* 42/1995(b).

"Petteri Lehtiselle kahden vuoden kilpailukiello". *Kaleva* 28.6.1995.

"Piipposelle varoitus kofeiinista". *Helsingin Sanomat* 3.6.1994.

Portaankorva, Juha: "Suomessa tehtiin viime vuonna 810 dopingtestiä — käryjä kävi 14". *Kaleva* 18.1.1995.

Pouta, Hellevi: Heli Rantanen: "Sovinismi saa sisuksen kiehumään". *Apu* 32/1996.

Pulla, Armas J.: *Kahvi*. Helsinki 1976.

- Pusa, Ari: ”Dopingaineiden käyttäjät vapaata riistaa”. *Helsingin Sanomat* 24.12.1995(a)
- Pusa, Ari: ”Tupakointi voi olla dopingia siinä missä kahvinjuontikin”. *Helsingin Sanomat* 8.11.1995(b)
- Pusa, Ari: ”Miksei urheilijoiden dopingrangaistuksissa ole yhtenevää käytäntöä?” *Helsingin Sanomat* 25.5.1996(a).
- Pusa, Ari: ”Petteri Lehtinen saa uida Atlantassa”. *Helsingin Sanomat* 15.1.1996(b).
- Pusa, Ari: ”Urheilulla ei varaa vakaviin vammoihin”. *Helsingin Sanomat* 21.1.1996(c).
- Pyysalo, Riitta: ”Elämää nuotin vieressä”. *Suomen Kuvalehti* 21/1995.
- Pänkäläinen, Seppo: *Suomalainen doping*. Helsinki 1993.
- Rahikainen, Jari: ”Shakaalin ihmisjahti ja epäilyttävät sairastapaukset”. *Uutalehti* 27.9.1996.
- Rajaniemi, Jari: ”Suomen kunnioitetaan suurena urheilumaana”. *Kaleva* 10.2.1996.
- Rauste, Olli: ”Suomalaisurheilija lainsuojaton dopingsäädösten viidakossa”. *Helsingin Sanomat* 31.12.1994.
- Rauste, Olli: Puhelinkeskustelumme 28.5.1996.
- Rauste, Olli: Puhelinkeskustelumme 17.12.1996.
- ”RH: Juhla, joka kuuluu kaikille ja johon kaikki kutsutaan”. *Rauhan Tervehdys* 13/1996.
- Räty, Vuokko: ”Kuntoilija jää hormonikoukkuun”. *Kaleva* 10.10.1996.
- Römpötti, Kalevi. ”Näköalapuheenvuoro”. Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Saarelainen, Pekka: ”Astmaatikoidelle urheilukielto?” *Helsingin Sanomat* 12.1.1996.
- Saarniaho, Minna: ”Kuulamies Torniainen kärysi”. *Aamulehti* 19.6.1996.
- Sadeniemi, Pentti: ”Asiantuntematon jälkipuhe”. *Helsingin Sanomat* 26.8.1996.
- ”Salaisen poliisin papereista löytyi todisteita, Itä-Saksassa syötettiin doping-aineita lapsillekin”. *Helsingin Sanomat* 8.3.1994.
- Salo, Urho: ”Halvari ei anna dopingin häiritä”. *Aamulehti* 5.3.1995.
- Salo, Urho: ”Mutkia matkassa”. *Aamulehti* 1.3.1996.
- Salonen, Juha: ”Kilpailullinen kuntoilu muistuttaa juoppoutta”. *Helsingin Sanomat* 9.2.1996.
- Seppälä, Timo: ”Miksi dopingvalvonnasta ei luovuta?” *Helsingin Sanomat* 12.8.1994.
- Seppälä, Timo: ”Dopingkontrollia vaivaa liiallinen byrokratia”. *Helsingin Sanomat* 20.2.1996(b).
- Seppälä, Timo: ”Koistisen doping-tiedotusotkut johtuivat urheilijan antamasta väärästä tiedosta”. *Suomen Urheilulehti* 33/1996(c).
- Seppälä, Timo: ”Piristeet, betasalpaajat ja diureetit doping-aineina”. Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.
- Siitonen, Arto: ”Dopingongelmien ratkaiseminen vaatii todellista urheiluhenkä”. *Helsingin Sanomat* 24.9.1996.

- Siukonen, Timo: "Olympiavoittajat oikeita sankareita". *Helsingin Sanomat* 1.9.1996.
- Strömberg, Ragnar: "Akilles alias sköldpaddan". Teoksessa *Är idrotten fri?* op.cit. 1995.
- Sulkava, Esa: "Doping ja urheilun uskottavuus". Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.
- "Suomessa ei tiukenneta hormonilakeja". *Ilta-Sanomat* 3.10.1996.
- Suvanto, Jalo: "Valmentaja kuuden oikeuden palvelija". *Aamulehti* 18.8.1995.
- Svensson, Pelle Sving: *Avoim kirje urheilupampuille*. Helsinki 1973.
- Syvänen, Juhani: "KOK päätti pehmoilla". *Helsingin Sanomat* 4.2.1996.
- Taimi, Risto: "Minulla on oikeus mielipiteeseen". *Turun Sanomat* 9.8.1992.
- Tallberg, Peter: "Näköalapuheenvuoro". Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Tanhuanpää, Asko: "Onko Suomessa kansallista liikuntakulttuuria ja mikä on sen tulevaisuus?" Julkaisussa Vuolle, Pauli (toim.): *Urheilutoimittajien puheenvuoroja*, op.cit. 1988.
- Tarasti, Lauri: Kirje Pertti Hemánukselle 7.1.1997.
- "Tradenkova viides bromantaanin käytöstä kärkeäntänyt". *Helsingin Sanomat* 2.8.1996.
- Tuominen, Kalevi: "Näköalapuheenvuoro". Teoksessa Siukonen, Markku (toim.): *Doping*, op.cit. 1982(a).
- Turtiainen, Jussi: "DDR:n urheilujohtoa jahdataan dopingista". *Kaleva* 14.5.1996.
- "Täysin puhtaat kisat?" *Ilta-Sanomat* 6.8.1996.
- Uusi Sivistyssanakirja*. Helsinki 1988.
- Varis, Tuula-Liina: "Kuri ja järjestys". *Suomen Kuvalehti* 10/1995.
- Vettenniemi, Erkki: "Dopingin 'salaliittoa' purkamassa". *Liikunta & Tiede* 4/1994.
- Virolainen, Antti: "Hyvä pyrkimys, liian järeät aseet". *Ilta-Sanomat* 3.10.1996.
- Vuolle, Pauli: Kirje Pertti Hemánukselle kesällä 1993 (ei tarkkaa päiväystä). 1993(b).
- Vähä-Söyrinki, Pekka: "Kestävyysurheilua ilman dopingia". Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.
- Wacklin, Matti: "Lääketedettä urheilun ehdoilla". *Aikalainen* 3/1996.
- Wuori, Matti: *Faustin uni*. Helsinki 1995.
- "Yhteiskunnan muutokset heijastuvat myös liikuntaan". *Helsingin Sanomat* 21.11.1995.
- Ylä-Autio, Ilmari: "Urheilijan oikeusturva ja doping". Julkaisussa *Let's Stop Doping*, op.cit. i.v.
- Ylönen, Seppo: "Juoppotellun kitkeminen sortui yli-innokkaaseen toteutukseen". *Kaleva* 9.12.1995.
- Ängeslevä, Päivi: "Lempeä luolamies". *Helsingin Sanomat*, kuukausiliite toukokuu 1996.

LIITE 1

KEVÄÄN 1994 YLIOPIPILASKIRJOITUSTEN ÄIDINKIELEN KOKEEN AINEISTOA: MARKKU ALÉN, URHEILU JA LÄÄKKEET (KATKELMA)

Urheilussa ja liikunnassa käytetään lääkkeitä ainakin kolmella tavalla. Näitä ovat sairauden tai vamman parantaminen, sairastumisen tai raskauden ehkäiseminen sekä lääkkeiden väärinkäyttö. Väärinkäyttöön johtavat seuraavat tarkoitusperät: dopingtarcoitus eli suorituskyvyn parantaminen, kivun ehkäiseminen ennalta, rasvan vähentäminen ja lihaksikkuuden lisääminen sekä huumaus.

Vaikka lääkkeiden käyttötavat tuntuvat erillisiltä, käytännössä ne kietoutuvat monin tavoin toisiinsa. Sekä flunssaisen että kroonisesti sairaan urheilijan normaali hoito on vaikeutunut dopingsäännösten takia, näin esimerkiksi sydän- ja verenkiertoelinten sairautta potevalla ampujalla.

Sairaan urheilijan oikeusturva on heikompi kuin muiden sairaiden. Hän joutuu helposti leimatuksi dopingin käyttäjäksi.

Terveen lääkitseminen on erittäin harvoin lääketieteellisesti perusteltua. Kuitenkin rokotuksia, suojalääkitystä malarian ehkäisemiseksi ja hormonivalmisteiden käyttöä raskauden ehkäisyyn pidetään asiallisina. Suojatoimiin liittyvä riski hyväksytään, koska sivuvaikutukset ovat siedettäviä.

Lääkkeiden väärinkäyttö

Terveen urheilijan lääkitseminen suorituskyvyn parantamiseksi kilpailussa ei suojaa häntä miltään riskiltä tai vaaralta, vaan altistaa lääkkeiden haittavaikutuksille. Sama pätee terveelle tehtyihin verensiirtoihin ja muihin dopingmenetelmiin, esim. emästankkaukseen.

Dopingin käyttömuotoihin eli miten, missä tilanteessa, kuinka usein ja kuinka yleisesti dopingia käytetään vaikuttavat ainakin kunkin urheilulajin suorituskykyvaatimukset, aineen tai menetelmän vaikutukset ja käyttömahdollisuudet.

Lähinnä teho- ja kestävyyslajeissa on hyötyä piristeistä, esimerkiksi amfetamiinista, efedriinistä ja kofeiinista. Myös virtsan erityistä lisäävien diureettien ja beetasalpaajien dopingkäyttö on lyhytaikaista, vain kilpailutilanteeseen liittyvää.

Ensin mainittua käytetään vain painoluokkalajeissa; jälkimmäistä lyhytaikaista keskittymistä ja taitoa vaativissa lajeissa, kuten ammunassa. Vaikka molemmat valmisteet parantavat menestymismahdollisuutta kilpailutilanteissa, niiden vaikutus pitempiaikaiseen fyysiseen suorituskykyyn on kuitenkin päinvastainen.

Veridoping

Veritankausta urheilijan omalla verellä lienee harjoitettu lähinnä tutkimustarkoituksessa, eli erittäin harvoin. Lahden MM-hiihdoissa 1989 aloitettu verinäytteeseen perustuva vieraan veren jäljitys lisännee kuitenkin oman veren väärinkäyttöä. Menetelmän hankaluus sekä veren toistuvasta talteenotosta aiheutuva anemia ja harjoitustehon lasku rajoittanevat tankkausta omalla verellä.

Urheilijan elimistön punasolumäärän keinotekoista lisäämistä vieraalla tai omalla verellä ei ole aiemmin lainkaan valvottu. Aiemmin analyysit perustuivat virtsanäytteen. Veritankkausta lienee silti käytetty vain vähän. Tällaisen epäeettisen verensiirron järjestäminen on vaikeaa, ja toisaalta varsinaista ”tarvetta” on esiintynyt vain suurkilpailuissa tai kestävyyslajien ennätyskokeissa.

Hormonidoping

Urheilussa erilaisia hormonivalmisteita käytetään pääasiassa harjoituskaudella ja pitkän aikaa. Hormonien käyttö on muuta dopingia yleisempää, ja se onkin todennäköisesti koskenut kymmeniätuhansia suomalaisurheilijoita.

Muualla maailmalla hormonivalmisteiden käyttäjien määrä lienee ollut useita miljoonia. Syy suosioon lienee se, että anaboliset hormonivalmisteet lisäävät harjoituskestävyyttä ja fyysistä suorituskyyä. Välittömiä sivuvaikutuksia on pidetty sidettävinä. Hormonivalmisteita on ollut helposti saatavilla.

Miessukupuolihormonien kaltaisilla anabolisilla hormonivalmisteilla yritetään miehittää urheilijan elimistöä. Punasolutuotanto lisääntyy ja elimistön, varsinkin lihaksiston harjoitussieto paranee. Hormoneilla tehostettu harjoituskausi johtaa parempiin tuloksiin kuin normaali harjoittelu. Ilmiö tulee selvästi esiin suorituskyyä ylärajoilla liikkuvilla voima- ja teholarjien huippu-urheilijoilla, ja erityisesti naisilla.

Näiden anabolisten hormonien käyttö johtaa kuitenkin molemmilla sukupuolilla aineenvaihdunnan ja hormonitoiminnan häiriöihin, varsinkin kasvuiässä ja erityisesti naisilla. Häiriöt riippuvat myös valmisteesta, annostuksesta ja väärinkäytön kestosta. Pitkän käytön sivuvaikutukset ovat urheilusuoritustenkin kannalta haitallisia.

(Markku Alén, *Terveys* 2000 3/1989, artikkeli)

LIITE 2

KEVÄÄN 1994 YLIOPIILASKIRJOITUSTEN ÄIDINKIELEN KOKEEN AINEISTOA:
PERTTI HEMÁNUS, DOPING (KATKELMA)

Kuinkahan kauan doping ilmionä on minua penkkiurheilijana askarruttanut? Varmaan niin kauan kuin siitä on julkisesti puhuttu.

Aluksi uskoin lapsenomaisesti kaiken, mitä dopingista väitettiin. Urheilijat käyttävät kiellettyjä aineita — miten moraalitonta, miten hirveää!

Martti Vainion käry Los Angelesin olympialaisissa 1984 alkoi horjuttaa lapsenuskoani. Vainiota ei pohjimmitaan paheksuttu siksi, että hän oli rikkonut sääntöjä. Hänen varsinainen vikansa oli se, että hän oli rikkonut niitä kömpelösti ja jäänyt kiinni.

Barcelonan olympialaisten aikaan pääsin jo niin pitkälle, että tilasin Suomen Anti-doping-toimikunnalta kirjasen *Let's Stop Doping*. Vaikka nimi on englantia — sillä kaiketi korostetaan dopingin vastaisen työn kansainvälisyyttä — kaikkien 16 kirjoittajan tekstit ovat selvää suomea. Niitä pystynee lukemaan sellainenkin nuori, jolla on peruskoulussa vaikeuksia.

Kirjaseen yksi perusteema on tämä: Doping on paha asia. Miksi, lukija kysyy. Koska se on kiellettyä. Miksi se on kiellettyä, lukija kysyy. Koska se on paha asia.

Kymmenottelija Petri Keskitalo korostaa kärehtämisen pelkoa ja hermopainetta, jonka vallassa dopingia käyttävä urheilija joutuu elämään. Varmaan joutuukin — niin kauan kuin säännöt ovat nykyiset.

Eläneekö myös ylin kansainvälinen urheilujohto hermopaineessa? Ymmärtääkö se edes, miten paljon sen uskottavuus on heikentynyt?

Lääketieteen etiikkaan erikoistuneessa tieteellisessä lehdessä luonnehdittiin syksyllä Kansainvälisen olympiakomitean eli KOK:n lääketieteellistä komissiota ”itseään säilyttäväksi harvainvallaksi”. Brittijulkaisun toimittajan Richard Nicholsonin mukaan komissio on myös ”tieteellisesti amatöörimäinen ja puutteellinen.”

Mitähän sellainen valvontaelin on taipuvainen tekemään? Lätkiikö se liian ankaria tuomioita valvottavien oikeusturvan vaarantaen? Vai onko se päinvastoin liian lepsu? Vai heittelehtivätkö tuomiot sattumanvaraisesti laidasta laitaan?

Miksei kukaan edes yritä tutkia kriittisesti nykyistä doping-valvontaa?

Kun doping-valistusta tonkii, paljastuu toki jotenkin, miksi kielletyt aineet ovat pahoja. Siksi että ne ovat urheilijalle ”keinotekoinen” tapa parantaa suorituskykyään.

Mutta mitä ”keinotekoinen” tarkoittaa? Mikä olisi sen vastakohta? Varmaan luonnollinen, aito, alkuperäinen.

Luonnollista, aitoa, alkuperäistä urheilua löytyi Suomen kouluista vuosikymmeniä sitten ja saattaa löytyä vieläkin. Poika tai tyttö pantiin esimerkiksi juoksemaan 60 metriä, hyppäämään pituutta ja työntämään kuulaa, vaikkei hän urheilua harrastanutkaan. Hän saattoi ilmentää ns. luonnonlahjakkuutta voittamalla tovereitaan, jotka harrastivat.

Nykyinen kilpaurheilu — huippu-urheilusta puhumattakaan — edellyttää tietenkin poikkeuksellista lahjakkuutta, mutta se ei yksistään riitä mihinkään. On harjoiteltava nousujohteisesti yhä enemmän, yhä kovemmin, yhä taitavammin. On harjoiteltava puoli- ja lopulta kokopäivätoimisesti, on eletävä urheilulle ja myös urheilusta.

Urheilullinen suurlahjakkuus, aikuistuva nuori mies, kirjoittaa hyvin arvosanoin ylioppilaaksi, mutta hänen korkeakouluopintonsa venyvät ja venyvät urheilun vuoksi. Loukkaantumistensa jälkeenkin hän jatkaa keski-ikäisenä kokopäiväurheilijana, koska hän haluaa vielä kerran päästä lähelle lajinsa huippuja.

Urheilullinen lahjakkuus, aikuinen nainen, huomaa mahdollisuutensa, jättää ansiotyön vähemmälle, keskittyy urheiluun. Myös hänen valmentaja-aviomiehensä luopuu työstään ja ammatistaan ja elää hänkin vaimon urheilutuloilla.

Tämäkö on kunnollista, aitoa, alkuperäistä urheilua? Se on jo niin ”keinotekoista” eli pinnistettyä, että muuttuisiko asia enää mitenkään olennaisesti, jos nuo tekaisemani urheilijat vielä käyttäisivät esim. piristeitä tai anabolisia steroidejakin?

Huipulle pyrkivä urheilija tarvitsee monenlaista auttajaa: on valmentaja, hieroja, lääkäri, fysioterapeutti, ravitsemusterapeutti, psykologi, psykiatri, pappi, julkisuuskonsultti. Yksi urheilija ei ehkä käytä kaikkien ammattikuntien palveluja, mutta kaikilla on käyttäjänsä.

Ravitsemusterapeutti arvattavasti kertoo urheilijalle, mitä tämän kannattaa syödä: mitä normaali ruokaa, mitä lisäravinteita, mitä harjoittelukaudella, mitä kilpailujen edellä, mitä aamulla ja mitä illalla. Muuttuisiko asia enää olennaisesti, jos lääkäri kertoisi urheilijalle, minkälaisia piristeitä tai anabolisia steroideja tämän on syytä napsia, jotta niiden hyöty olisi mahdollisimman suuri ja haitta mahdollisimman pieni?

Nyt varmaan kysytään kannatanko maksimaalisen ”keinotekoista” huippu-urheilua kaikkine kuntoa kohottavine temppeineen vai pilkkaanko sitä?

Kumpaakaan tulkintaa en tunnusta omakseni. Totean vain, että kulttuurimme ja arvomaailmamme ovat äärimmäisen suoritus- ja saavutuskeskeisiä ja tämä arvomaailma on huippu-urheilunkin perusta.

Jos jokin on ”keinotekoisista keinotekoista”, sitä on yritys vetää sallitun ja kielletyn raja ehdottomasti tiettyyn kohtaan ikään kuin se luonnonvoimaisesti kuuluisi juuri siihen.

Jos sosiologi Kettil Bruun eläisi, mitä hän mahtaisi sanoa doping-keskustelusta? Tuo alkoholin ja huumeiden käytön tutkijana maailmanmaineensa hankkinut tiedemies herätti ärtymystä ja availi myös silmiä korostamalla seuraavaa perusasiaa: kieli, sanat ovat saaneet meidät kuvittelemaan, että on olemassa itsestään rajautuva, selkeä päihteiden luokka — alkoholi on niistä tunnetuin — ja että myös lääkkeillä ja huumeilla on omat luokkansa.

Tosiasiaa nuo sanat ovat vain sosiaalisia sopimuksia, jotka vaihtelevat eri kulttuurien välillä ja muuttuvat ajassa samankin kulttuurin sisällä.

Bruunin mielestä usein on turha erotella muka pähteitä, muka lääkkeitä ja muka huumeita. Sen sijaan hän suositteli käytettäväksi sanontaa: kaikki ne aineet, joilla ihminen pystyy muuttamaan psykofyysistä tilaansa.

Mitä tässä valossa on doping? Tietenkin vain sana, mutta sillä myös niputetaan tietyt menetelmät, joilla urheilija pysty tai joilla hänen arvellaan pystyvän nostamaan suorituskykyään. Kirjassen *Let's Stop Doping* sivuilta ja sen liitteestä löytyy luetteloja niin kielletyistä kuin sallituistakin aineista. Julkaisu on vuodelta 1990, ja luettelot saattavat jo olla osaksi vanhentuneita.

(*HS:n kuukausiliite* 23.1.1993, artikkeli)

LIIKUNTASOSIOLOGISTA, -SOSIAALIPSYKOLOGISTA JA -ANTROPOLOGISTA
PERUSKIRJALLISUUTTA

Pauli Vuolle on tämän julkaisun tekijän pyynnöstä kartoittanut tärkeimmiksi katsomansa yllä mainittujen alojen perusteokset lähinnä niiden tarpeisiin, jotka ovat halukkaita kehittämään eteenpäin esim. juuri dopingin yhteiskuntatieteellistä tutkimusta.

Liikuntasosiologian perusteokset

- 1 Ball, D.W. & Loy, J. W. (1975): *Sport and Social Order: Contribution to the Sociology of Sport*, Addison-Wesley Publishing Company, ISBN 0-201-00408-9.
- 2 McPherson, B., Curtis, J., Loy, J. (1989): *The Social Significance of Sport, an Introduction to the Sociology of Sport*, Human Kinetics Books, Champaign, ISBN 1-800-334-3665 (in Illinois).
- 3 Theberge, D., Donnelly, P. (1984): *Sport and the Sociological Imagination* (refereed proceedings of the 3th annual conference of the North American Society for the Sociology of Sport). — Mukana valikoituja artikkeleita mm. urheilujournalisista, feminismistä, urheilijan urasta sekä caseja juoksijoista.
- 4 Sage, G. (1990): *Power and Ideology in American Sport, a Critical Perspective*. Human Kinetics Books, Illinois, ISBN 1-800-747-4HKP. — Nimensä mukainen kriittinen katsaus. Sage on nykyään International Sport Sociology Association' in puheenjohtaja.
- 5 Yiannakis, A, McIntyre, T., Melnick, M. (1993): *Sport Sociology, Contemporary Themes*, fourth edition, Kendal Hunt Publishing Company, ISBN 0-8403-8198. — Klassista liikuntasosiologiaa, mutta edelleen käyttökelpoinen laaja kokonaiskuvaus alueesta.
6. Rees, R., Miracle, A. (ed.) (1986): *Sport and Social Theory*. Human Kinetics Publishers, Illinois, ISBN 0-87322-041-2. — 21 lukua, joissa eri kirjoittajat käsittelevät urheilun yhteiskunnallisuutta hyvin laajasti: sosialisatiota, aihetta urheilu ja pienryhmät, metodisia kysymyksiä, urheilua ja kasvatusta jne.
- 7 Ingham, A., Loy, J. (ed.) (1993): *Sport and Social Development, Traditions, Transitions and Transformations*. Human Kinetics Publishers, ISBN 0-87322-4671-1. — Ihan sopiva teos urheilun alkujuurien selvittämisessä, mm. kilpa- ja huippu-urheilun kehityskaaren kuvauksia, useita tunnettuja kirjoittajia.
8. Bale, J, Maquire, J. (ed.) (1994): *The Global Sport Arena. Athletic Talent Migration in the Interdependent World*, Rank Class, London, ISBN 0 7146-4116-2. — Eri lajien sosiaalishistoriaa perestroikasta Afrikkaan saakka. Edustaa eräänlaista uutta liikuntasosiologista otetta, jolla yhtymäkohtia liikuntamaantieteeseen.
9. Bale, J.: *Sports Geography* (1989) E & F.N. Spon, London ISBN 0-4191-4390-4. — Varsinaisesti liikuntamaantieteen perusteos, urheilun tilan ja paikan analyysia.

10. Bale, J.(1994); *Landscapes of Modern Sport Politics and Culture*. Leicester Univ. Press, London, ISBN 0-7185-1458-0. — Liikkuu samalla alueella kuin edellinen. Kirjoittaja on vierailut Jyväskylässä usein ja elää hyvin aktiivista vaihetta. Mielenkiintoisia uusia avauksia.
11. Csikszentmihalyi, M. (1990): *Flow, the Psychology of Optimal Experience. Steps Toward Enhancing the Quality of Life*. Harper & Row Publishers, New York, ISBN 0-06-016253-8. — Sosiaalipsykologinen teos, joka hyvin soveltuu liikuntasosiologian rinnalle. Flow eli virtaus kokonaisvaltaisena kokemuksena liikkeessä on kirjan teema. Todella suositeltava teos.
- Saksankielisistä teoksista kannattaa mainita ennen muuta Kurt Heinemannin teos *Einführung in die Soziologie des Sports*.
- Em. kirjojen lisäksi keskeisin tiedonlähde on *International Review for the Sociology of Sport*, Kansainvälisen liikuntasosiologian komitean päälehti.

Typografia: Minna Laukkanen 1997
Tekstit: Times New Roman 9p, 10 p
Otsikot: Zapf Humanist BT 10 p, 12 p, 14 p

kolofoni